مجالس النور

MECÂLİSÜ'N-NÛR TEFSİRİ

EĞİTİM VE UYGULAMA ODAKLI
YENİ BİR KUR'ÂN TEFEKKÜRÜ

MUHAMMED AYYÂŞ EL-KÜBEYSÎ

4. CİLT

ASALET YAYINEVİ

بسم الله الرحمن الرحيم

ASALET
YAYINLARI

© Her hakkı mahfuzdur. Kaynak göstermek suretiyle kısa alıntılar hariç, yayıncının izni olmaksızın yayınlanamaz; görsel, işitsel ve elektronik ortamlarda kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.

Yayın No: 60

ISBN: 978-625-7297-83-7 (Takım)

ISBN: 978-625-7297-95-0 (4. cilt)

MECÂLİSÜ'N-NÛR TEFSİRİ

-Eğitim ve Uygulama Odaklı Yeni Bir Kur'ân Tefekkürü-

Muhammed Ayyâş el-Kübeysî

مجالس النور في تدبر القرآن الكريم وتفسيره بمنهج عملي وتربوي جديد

الشيخ الدكتور محمد عياش الكبيسي

Genel Yayın Yönetmeni: Recep Songül

Editör: Doç. Dr. Ahmet Akbaş

Tercüme Heyeti	**Son Okuma**
Doç. Dr. Mehmet Nurullah Aktaş	Doç. Dr. Ahmet Akbaş
Dr. Mehmet Seri Doğru	Doç. Dr. Mehmet Nurullah Aktaş
Eşref Görgülü	Dr. Mehmet Seri Doğru
Murat Padak	Eşref Görgülü
Tashih ve Redaksiyon	Murat Padak
Doç. Dr. Ahmet Akbaş	Recep Songül
Recep Songül	Özlem Songül
Mustafa Yiğit	Diyaettin Uysal

Tasarım Ofisi : **AsaletAjans**
ajans@asaletyayinlari.com.tr

Sayfa Tasarımı Furkan Çevik

Kapak Tasarımı : Yunus Karaaslan

1. Baskı, İstanbul, Ekim 2022

Baskı & Cilt

Step Ajans Matbaa Ltd. Şti.

Sertifika No: 45522 • Göztepe Mh. Bosna Cd. No: 11 Bağcılar/İSTANBUL

Yayınevi

Asalet Eğitim Danışmanlık Yayın Hizmetleri İç ve Dış Ticaret

Sertifika No: 40687

Balabanağa Mh. Büyük Reşit Paşa Cd. Yümni İş Hanı, 16B/16 Vezneciler, Fatih/İSTANBUL

0212 511 85 47 • www.asaletyayinlari.com.tr • asalet@asaletyayinlari.com.tr

دار نشر جامعة قطر
Qatar University Press

نشر هذا الكتاب باللغة العربية لأول مرة في الدوحة، قطر عام 2019 برقم إيداع (9789927139024)

Copyright © 2019 QU Press – بواسطة دار نشر جامعة قطر

MECÂLİSÜ'N-NÛR TEFSİRİ

-EĞİTİM VE UYGULAMA ODAKLI YENİ BİR KUR'ÂN TEFEKKÜRÜ-

MUHAMMED AYYÂŞ EL-KÜBEYSÎ

4. CİLT

SEBE SÛRESİ - VÂKIA SÛRESİ

ASALET YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

34- SEBE SÛRESİ 7
35- FÂTIR SÛRESİ 39
36- YASİN SÛRESİ 63
37- SÂFFÂT SÛRESİ 93
38- SÂD SÛRESİ 131
39- ZÜMER SÛRESİ 167
40- ĞÂFİR SÛRESİ 205
41- FUSSİLET SÛRESİ 249
42- ŞÛRÂ SÛRESİ 279
43- ZUHRUF SÛRESİ 311
44- DUHÂN SÛRESİ 351
45- CÂSİYE SÛRESİ 371
46- AHKÂF SÛRESİ 389
47- MUHAMMED SÛRESİ 417
48- FETİH SÛRESİ 443
49- HUCURÂT SÛRESİ 467
50- KÂF SÛRESİ 485
51- ZÂRİYÂT SÛRESİ 503
52- TÛR SÛRESİ 523
53- NECM SÛRESİ 541
54- KAMER SÛRESİ 559
55- RAHMÂN SÛRESİ 575
56- VÂKIA SÛRESİ 591

سُورَةُ سَبَإٍ

34- SEBE SÛRESİ

192. MECLİS: İMAN PERSPEKTİFİ VE TARİHÎ BOYUTU İTİBARİYLE YERYÜZÜNÜN İMARI VE TAHRİBİ

193. MECLİS: TARTIŞMA METODU

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِى الْاٰخِرَةِ
وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ
مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ ﴿٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا
تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلٰى وَرَبِّى لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ
ذَرَّةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَلَا فِى الْاَرْضِ وَلَآ اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرُ اِلَّا فِى كِتَابٍ
مُبِينٍ ﴿٣﴾ لِيَجْزِىَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ
كَرِيمٌ ﴿٤﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْ فِى اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ
اَلِيمٌ ﴿٥﴾ وَيَرَى الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِى اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ
وَيَهْدِى اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى
رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ اِنَّكُمْ لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾ اَفْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ فِى الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ
الْبَعِيدِ ﴿٨﴾ اَفَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ
اِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَآءِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا يَا جِبَالُ اَوِّبِى مَعَهُ
وَالطَّيْرَ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ ﴿١٠﴾ اَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِى السَّرْدِ وَاعْمَلُوا
صَالِحًا اِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا
شَهْرٌ وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّهِ
وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ لَهُ مَا
يَشَآءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اِعْمَلُوا اٰلَ
دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِىَ الشَّكُورُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا

دَلَّهُمْ عَلٰى مَوْتِهٖٓ اِلَّا دَآبَّةُ الْاَرْضِ تَاْكُلُ مِنْسَاَتَهٗ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ
لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِى الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾ لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ
فِى مَسْكَنِهِمْ اٰيَةٌ ۚ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۚ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا
لَهٗ ۚ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَاَعْرَضُوا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ
وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَىْ اُكُلٍ خَمْطٍ وَاَثْلٍ وَشَىْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ
﴿١٦﴾ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا ۚ وَهَلْ نُجَازِىٓ اِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ
وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ ۖ سِيرُوا فِيهَا
لَيَالِىَ وَاَيَّامًا اٰمِنِينَ ﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ
فَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۚ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ اِبْلِيسُ ظَنَّهٗ فَاتَّبَعُوهُ اِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهٗ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْاٰخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ
مِنْهَا فِى شَكٍّ ۗ وَرَبُّكَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

1. Hamd, göklerde ve yerde bulunanların hepsinin sahibi olan Allah'a mahsustur. Ahirette de hamd O'na mahsustur. O, hikmet sahibidir, (her şeyden) haberi olandır.

2. Yerin içine gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni, oraya çıkanı bilir. O, esirgeyendir, bağışlayandır.

3. İnkârcılar, "Kıyamet bize gelmeyecek" dediler. De ki: Hayır! Gaybı bilen Rabbim hakkı için o mutlaka size gelecektir. Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile O'ndan gizli kalmaz. Bundan daha küçük ve daha büyüğü de şüphesiz apaçık kitaptadır (yazılıdır).

4. Allah, inanıp iyi işler yapanları mükâfatlandırmak için (her şeyi açık bir kitapta tespit etmiştir). Onlar için büyük bir mağfiret ve güzel bir rızık vardır.

5. Ayetlerimizi hükümsüz bırakmak için yarışırcasına uğraşanlar için de en kötüsünden, elem verici bir azap vardır.

6. Kendilerine bilgi verilenler, Rabbinden sana indirilenin (Kur'ân'ın) gerçek olduğunu bilir; onun, mutlak galip ve övgüye lâyık olan (Allah'ın) yoluna ilettiğini görürler.

7. Kâfir olanlar (kendi aralarında) şöyle dediler: Çürüyüp paramparça olduğunuz vakit yeniden dirileceğinizi söyleyerek haber veren kişiyi gösterelim mi?

8. "Acaba o, yalan yere Allah'a iftira mı etmiştir? Yoksa onda delilik mi var?" (dediler). Hayır! Ahirete inanmayanlar azaptadırlar ve derin bir sapıklık içindedirler.

9. Onlar, gökte ve yerde önlerine ve arkalarına bakmıyorlar mı? Dilesek onları yere batırırız ya da üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Şüphesiz bunda, (Rabbine) yönelen her kul için bir ibret vardır.

10. Andolsun, Davud'a tarafımızdan bir üstünlük verdik. "Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbih edin" dedik. Ona demiri yumuşattık.

11. "Geniş zırhlar imal et, dokumasını ölçülü yap. (Ey Davud hanedanı!) İyi işler yapın. Kuşkusuz Ben, yaptıklarınızı görmekteyim" diye (vahyettik).

12. Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı da Süleyman'a (onun emrine) verdik ve onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı, onun önünde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden sapsa, ona alevli azabı tattırırdık.

13. Onlar Süleyman'a kalelerden, heykellerden, havuzlar kadar (geniş) leğenlerden, sabit kazanlardan ne dilerse yaparlardı. Ey Davud ailesi! Şükredin. Kullarımdan şükreden azdır!

14. Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun öldüğünü, ancak değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Sonunda yere) yıkılınca anlaşıldı ki cinler gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı.

15. Andolsun, Sebe kavmi için, oturduğu yerlerde büyük bir ibret vardır. Biri sağda, diğeri solda iki bahçeleri vardı. (Onlara,) "Rabbinizin rızkından yiyin ve O'na şükredin. İşte güzel bir memleket ve çok bağışlayan bir Rab!" denmişti.

16. Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki (harap) bahçeye çevirdik.

17. Nankörlük ettikleri için onları böyle cezalandırdık. Biz nankörden başkasını cezalandırır mıyız!

18. Onların yurdu ile içlerini bereketlendirdiğimiz memleketler arasında, kolayca görünen nice kasabalar var ettik ve bunlar arasında yürümeyi konaklara ayırdık. "Oralarda geceleri ve gündüzleri korkusuzca gezin dolaşın" dedik.

19. Bunun üzerine, "Ey Rabbimiz! Aralarında yolculuk yaptığımız şehirlerin arasını uzaklaştır" dediler ve kendilerine yazık ettiler. Biz de onları, ibret kıssaları haline getirdik ve onları büsbütün parçaladık. Şüphesiz bunda, çok sabreden ve çok şükreden herkes için ibretler vardır.

20. Andolsun İblis, onlar hakkındaki tahminini doğruya çıkardı. İnanan bir zümrenin dışında hepsi ona uydular.

21. Hâlbuki şeytanın onlar üzerinde hiçbir nüfuzu yoktu. Ancak ahirete inananı, şüphe içinde kalandan ayırdedip bilelim diye (ona bu fırsatı verdik). Rabbin gerçekten her şeyi koruyandır.

İMAN PERSPEKTİFİ VE TARİHÎ BOYUTU İTİBARİYLE YERYÜZÜNÜN İMARI VE TAHRİBİ

Sebe Sûresi, iman meselesini ve onun toplumun yapısına, gücüne, yaşam tarzına ve gelişmesine etkilerini ele almıştır. Sûrenin ilk bölümü -ki bu meclisin konusunu teşkil etmektedir- imanî kavramların özetini ve insanların bu konudaki ihtilafını içeren giriş mahiyetindedir. Bu ihtilaf, tasdik edenle yalanlayan arasındaki malum ihtilaftır. Ardından tarihteki devlet ve medeniyetlerden iki farklı örnek sunmuş ve imanı dikkate almamanın bu iki farklı örnek üzerindeki etkisini ele almıştır:

Birincisi: Kur'ân bu sûrenin mukaddimesinde insanların hayatını ve realiteyi etkileyen imanî meselelerden bir kesit sunmaktadır. Şöyle ki:

- Kur'ân, göklerin ve yerin yegâne mâlikinin tek olan Allah olduğunu vurgulamaktadır: *"Hamd, göklerde ve yerde bulunanların hepsinin sahibi olan Allah'a mahsustur. Ahirette de hamd O'na*

mahsustur." Bu başlangıç, sanki sûrenin konusuna hazırlık mahiyetindedir. Zira insanlar tartışmakta ve yeryüzünün sahibinin kim olduğu, onu kimin yönettiği ve bu arzın idaresinde gerekli olan esasların neler olduğu hususunda ihtilafa düşmüşlerdir.

- Yine Kur'ân'a göre, tek olan Allah bu yaratılışın başlangıcından nihayetine kadar gerçeği bilendir. Bu evrene merhamet eden de Yüce Allah'tır: *"Yerin içine gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni, oraya çıkanı bilir. O, esirgeyendir, bağışlayandır.", "Gaybı bilen Rabbim hakkı için göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile O'ndan gizli kalmaz. Bundan daha küçük ve daha büyüğü de şüphesiz apaçık kitaptadır (yazılıdır)."*

Burada Allah'ın mesajının yeryüzü için en uygun mesaj olduğuna işaret edilmektedir. Çünkü bu mesaj, her şeyi kuşatan bir ilme ve geniş bir rahmete dayanmaktadır. Bu iki sıfat, sağlam bir toplumun ve dengeli bir devletin inşasının iki esasını oluşturmaktadır. Çünkü işlerin, çeşitli olayların ve sonuçlarının iç yüzünü ve hakikatini bilmeden tek başına hayırlı olanı murad etmek ve iyi olanı gerçekleştirmeye yönelmek kâfi değildir. Benzer şekilde rahmeti, yüce hedefleri ve hüküm vermede adaleti gerçekleştirmek üzere doğru adımlar atmadan da sadece ilim sahibi olmak yeterli değildir.

- Kur'ân, bu bağlamda âlimlerin bu hakikatleri idrak etmedeki ve bunu insanlara açıklamadaki rolüne işaret etmektedir: *"Kendilerine bilgi verilenler, Rabbinden sana indirilenin (Kur'ân'ın) gerçek olduğunu bilir; onun, mutlak galip ve övgüye lâyık olan (Allah'ın) yoluna ilettiğini görürler."*
- Daha sonra Kur'ân, cehalet ve dalâlet ehlinin tavrını izah etmektedir: *"İnkârcılar, 'Kıyamet bize gelmeyecek' dediler."* Bu kesin ifade, sefahat ve cehaletin zirvesidir. Onlar gaybı ve nasıl yaratıldıklarını da asla bilmezler. Sonra da alay ve istihza ederek çok daha ileri giderler: *"Kâfir olanlar (kendi aralarında) şöyle dediler: Çürüyüp paramparça olduğunuz vakit yeniden dirileceğinizi söyleyerek haber veren kişiyi gösterelim mi? 'Acaba o, yalan yere Allah'a iftira mı etmiştir? Yoksa onda delilik mi var?' (dediler)."*

İşte burada Kur'ân, onların gerçek durumunu açıklamaktadır: *"Hayır! Ahirete inanmayanlar azaptadırlar ve derin bir sapıklık içindedirler."* Cehalet ve zafiyetlerini ortaya çıkararak onlara şöyle cevap vermektedir: *"Onlar, gökte ve yerde önlerine ve arkalarına bakmıyorlar mı? Dilesek onları yere batırırız ya da üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Şüphesiz bunda, (Rabbine) yönelen her kul için bir ibret vardır."*

O cehalet ve dalâlet taraftarları, kendi hayat ve ölümleri hususunda dahi karar mercii değildirler. Bu yaratılışın nasıl başladığını ve nasıl nihayete ereceğini de bilmezler. Onların bu evrenin kanunlarını veya gerçekleşen hadiselerle ilgili bilgileri değiştirmeye güçleri de yoktur. Bununla birlikte onlar bilmedikleri konularda kesin ifadeler kullanırlar, yaratılış hakkında konuşurken de sanki Yaratıcı'dan daha bilgili ve daha fazla kudret sahibi oldukları izlenimi verirler.

Bu sunum esnasında Kur'ân iki fırkayı bekleyen zorunlu neticeye, yani ahiret gününe vurgu yapmakta ve şöyle demektedir: *"Allah, inanıp iyi işler yapanları mükâfatlandırmak için (her şeyi açık bir kitapta tesbit etmiştir). Onlar için büyük bir mağfiret ve güzel bir rızık vardır. Ayetlerimizi hükümsüz bırakmak için yarışırcasına uğraşanlar için de en kötüsünden, elem verici bir azap vardır."* Şüphesiz ki bu bağlamda ceza gününe dair inancın hatırlatılması, bu inancın toplum ve toplumun oluşturduğu devlet yapısını, küçük-büyük sorumluluk sahibi her insanın genel davranışları üzerindeki etkisini açıklamak içindir.

İkincisi: Kur'ân, Allah'ın arzındaki mevcut potansiyellerden istifade eden; bu tecrübeleri inşa ve imarda kullanan, refah ve bolluktan yararlanmayı en üst seviyede gerçekleştirmek için çaba gösteren adil bir yönetimle ilgili örnekler paylaşmaktadır. Bu örnekler, Allah'ın, Hz. Davud Peygamber'e, ardından da oğlu Hz. Süleyman Peygamber'e bahşettiği mülkte somutlaşmaktadır. Bu örnekler, aşağıdaki mesaj ve işaretleri sunmaktadır:

- Kur'ân, Yaratıcı'nın birliğine imandan neşv ü nema bulan dosdoğru yoldaki bir yönetimin, insan ile onu kuşatan çevre arasında arzulanan uyum ve dengeyi gerçekleştirdiğine işaret etmektedir: *"Andolsun, Davud'a tarafımızdan bir üstünlük verdik. 'Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbih edin' dedik." "Sabah gidişi*

bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı da Süleyman'a (onun emrine) verdik." "Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı onun önünde çalışırdı."

Evet, insan ve doğa arasındaki insicama dair bu tabloların, mucize/olağanüstü işler babından olduğu ve taklit edilemeyeceği doğrudur. Zaten bu da istenmemektedir. Burada istenen husus, Kur'ân'ın işaret ettiği metodu model almaktır. Bütün bu varlığı tek başına yaratan Allah'tır; dinin ilkelerini belirleyen ve bize imanı öğreten de hem bizi hem de bu kâinatı yaratan Allah'tır. Elbette ki Allah'ın şeriatı ile Allah'ın yarattıkları arasında bir insicam ve uyum vardır. Peki, bu insicam ve uyum nasıl açığa çıkarılabilir? İşte, şu bir gerçektir ki her zamanın, her zeminin ve her ortamın kendine uygun bir usûlü ve metodu bulunmaktadır.

- Kur'ân, örneklerde zikredilen yönetimin, kendiliğinden değil ancak sâlih amelle ortaya çıktığını ve bizzat imanî bir denetime dayandığını vurgulamaktadır: *"'(Ey Davud hanedanı!) İyi işler yapın. Kuşkusuz Ben, yaptıklarınızı görmekteyim' diye (vahyettik)." "Ey Davud ailesi! Şükredin. Kullarımdan şükreden azdır!"*

Daha önce ifade edildiği üzere şükür, verilen bir nimeti Allah'a itaat yolunda kullanmaktır. Bu da makul yönetimin esaslarından biridir. Ülkelerinin servetini faydasız ve anlamsız işlerde saçıp savuranlar bu şükrü ifa edemezler.

- Kur'ân, bu yönetimin gücüne işaret etmekte ve şöyle buyurmaktadır: *"Ona demiri yumuşattık. Geniş zırhlar imal et, dokumasını ölçülü yap."* Ayetteki "(سَابِغَاتٍ) (sâbiğât)" kelimesi, *"zırhlar"* anlamına gelmektedir. Burada sıfatın zikredilip mevsufun hazfedilmesi, sıfatın önemine dikkat çekmek içindir. Zira zırhlar, düşmanın saldırılarından orduyu tam olarak koruyacak yeterliliktedir.
- Kur'ân, benzer şekilde sanayiye işaret etmektedir. Yukarıda zırhların yapılmasından bahsedilmişti: *"Ona demiri yumuşattık. Geniş zırhlar imal et, dokumasını ölçülü yap."* Sonra benzer şekilde şöyle buyurdu: *"Onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık."* Bu ayetteki "(الْقِطْرِ) (el-kıtr)" kelimesi, sanayide farklı çeşitleriyle kullanılan madenlerden biridir.

- Kur'ân inşa ve imar hareketliliğine tekrar işaret etmektedir: *"Onlar Süleyman'a kalelerden ne dilerse yaparlardı."* Bu ayetteki "(مَحَارِيبَ) (mehârîb)" kelimesinin kök manası, yüksek kaledir. Bilâhare kalelerle kuşatılan köşkler ve ibadete tahsis edilen mekânlar için kullanılmıştır. Daha sonra da yaygın olarak camide imamın namaz kıldığı mekân için kullanılmıştır. Bu kavramın, bütün bu manaları kapsamasına herhangi bir mani yoktur. Kaleler, köşkler ve camiler, evet bütün bunlar, Hz. Süleyman'ın (a.s.) doğru yönetiminin sembollerindendir.
- Daha sonra Kur'ân, yolcu ve tüccarların hareketliliğine bağlı olarak gerçekleşen mal intikaline ve hareketliliğine işaret etmektedir: *"Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı da Süleyman'a (onun emrine) verdik."* Burada ifade edilen rüzgârın Hz. Süleyman'ın hizmetine verilmesi, gemilerin gidiş-geliş seyrini kolaylaştırmak içindir.
- Ardından da Kur'ân, Hz. Süleyman yönetiminde var olan bolluğa, berekete ve geniş nimetlere işaret etmektedir: *"Havuzlar kadar (geniş) leğenlerden, sabit kazanlardan..."* Ayetteki "(جِفَانٍ) (cifân)" kelimesi, "cefne" kelimesinin çoğulu olup yemek kazanı; (قُدُورٍ رَاسِيَاتٍ) ifadesi ise büyük olması nedeniyle hareket ettirilemeyip sabit kalan kazanlar manasına gelir. Bu ifadeyle yemeğin bolluğuna işaret edilmektedir. Bu da iyi bir yönetimin hedeflerinden biridir.

Daha önce Hz. Yusuf (a.s.) kıssasında, onun Mısır halkına bol rızık tedarik etmek için nasıl çaba gösterdiğini ifade etmiştik. Bu örneklerde, zühd hayatı, az tüketim ve nefsin nimetlerden mahrum bırakılması gibi çoğu vaizin dile getirdiği anlayışın, dengeli bir yönetim anlayışı bağlamında tashih edilmeye ihtiyacı olduğu görülmektedir. Bazılarının dile getirdiği bu zühd anlayışı, objektif kriterlere bakılmaksızın hulefa-i raşidîn döneminden esinlenerek ortaya konmuştur. Bunda esas alınan kriterlerden biri, o dönemdeki genel toplumsal durum ve iktisadî hayat seviyesidir. Biri de bireysel olarak müreffeh hayata yönelişin az olmasıdır. O dönemdeki bu yöneliş bir hakikattir. Lâkin her insanın her dönemde zorunlu olarak yapması gereken şer'î bir emir değildir.

Sorumlu olduğu insanlara karşı Allah'tan korkan yönetici ve melikler için de zorunlu değildir. Allahu a'lem.

- Yukarıdaki örneklerle birlikte heykeller de zikredilmektedir: *"Onlar Süleyman'a kalelerden, heykellerden ne dilerse yaparlardı."* Bu ayette geçen "(تَمَاثِيلَ) (temâsîl)" kelimesi herhangi bir varlığın cismanî sureti manasına gelir. Malum olduğu üzere şekil, ruh sahibi bir varlığa aitse, dinimize göre haramdır. Heykellerde genellikle bu kastedilir. Zihne gelen de budur.

Bunu iki açıdan değerlendirmek mümkündür:

Birincisi: Haddizatında heykel sanatı, inançla ilgili bir mesele değil fıkhî bir meseledir. Çünkü şu kesin olarak bilinmektedir ki peygamberlerin akidesi muhtelif olamaz. Ancak ihtiyaç ve hayatın gelişim sürecine bağlı olarak fıkhî hükümler değişir.

İkincisi: Burada Hz. Süleyman'ın heykel ve timsaller yaptırmasından, övgüyle ve minnetle bahsedilmektedir. Bu da, her ne kadar şeriattan şeriata ve zamandan zamana farklı şekillerde tabir edilse de, estetiğe ve güzelliğe dair değerlerin arzu edilen bir şey olduğunu göstermektedir.

Son olarak Kur'ân bu örneklerle birlikte cinlerin karakteri ve güçleri hakkında birçok insanın yanlış düşüncelerini tashih etmektedir: *"Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun öldüğünü, ancak değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Sonunda yere) yıkılınca anlaşıldı ki cinler gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı."* Buna göre cinler, gaybı bilmezler. Ruh taşıyan bedenle ruhu alınan bedeni -ilk hali ve duruşu ile duruyorsa- birbirinden temyiz edecek kuvvete de sahip değildirler. Tıpkı Hz. Süleyman'ın vefatını anlamadıkları gibi. Buradan hareketle cinlerin insan hayatına ve iradesine tahakküm ettikleri ve kâinatın sırları hakkında bilgi sahibi oldukları gibi şeyler nasıl onlara nispet edilebilir?!

Üçüncüsü: Bu örneklerden sonra Kur'ân muhtelif örnekler arzetmektedir. Ayrıca burada muhtelif işaret ve delaletler bulunmaktadır. Bunlar Sebe memleketinden örneklerdir: *"Andolsun, Sebe kavmi için, oturduğu yerlerde büyük bir ibret vardır."*

- Kur'ân, Sebe memleketinin iman ve salih amel ile yaşadığı dönemde, hayır ve nimetlerle mamur hale geldiğini bildirmektedir: *"Biri sağda, diğeri solda iki bahçeleri vardı. (Onlara,) 'Rabbinizin rızkından yiyin ve O'na şükredin. İşte güzel bir memleket ve çok bağışlayan bir Rab!' denmişti."* Bu dönemin Belkıs günlerine denk gelmesi mümkündür. Zira o ve kavmi, Hz. Süleyman'a (a.s.) iman etmiş, müslüman olmuş ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a boyun eğmiştir. Bu, iki örnek arasında eşsiz bir bağlantıyı ortaya koymaktadır: İyilik, güzellik, nimet ve bolluklarla dolu imanlı Sebe krallığı, Hz. Süleyman'ın krallığının bir devamı mahiyetindedir.
- Kur'ân, burada insanların inancında gerçekleşen bir devrimi haber vermektedir. Zira Sebe halkı, imanı terk edip Rablerini inkâr ettikleri için durumları değişmiş ve devletleri parçalanmıştır: *"Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki (harap) bahçeye çevirdik. Nankörlük ettikleri için onları böyle cezalandırdık. Biz nankörden başkasını cezalandırır mıyız?!"* Burada ayrıca yönetim sistemindeki yozlaşmaya ve fesada da işaret edilmektedir. Zira onlar, barajların bakımını yapma ve muhafaza etmeyi ve acil durumlara ve afetlere karşı tedbir alıp hazırlıklı olmayı da ihmal etmişlerdir. Öyle anlaşılmaktadır ki memleketlerini vuran Arim seli olayı, Nuh kavminin başına geldiği gibi her tarafı ve herkesi kuşatan toplu bir helâk değildir. Bilakis onların toplumsal olarak ifsad olmalarından ve yozlaşmalarından kaynaklanan kısmî bir yıkımdır. Bu ceza, ahlakı bozulanın halinin bozulması, müfsidin kendi fesadıyla belaya uğratılması şeklinde cerayan eden sünnetullaha uygun bir cezalandırmadır. Allahu a'lem.
- Kur'ân, Allah'ın onlara bahşettiği nimetlerin yansımalarını da zikretmektedir: *"Onların yurduyla, içlerini bereketlendirdiğimiz memleketler arasında, kolayca görünen nice kasabalar var ettik ve bunlar arasında yürümeyi konaklara ayırdık. 'Oralarda geceleri ve gündüzleri korkusuzca gezin dolaşın' dedik."* Şehirler, seyahat

ve ticaret yollarının üzerinde bulunuyordu. Misafir olan biri, bir şehirden çıkınca diğerini görür, birinde dinlenince diğerinde gecelerdi. Bu, imarın ve toprağı işlemenin göstergelerindendir. Lâkin onlar bu nimeti inkâr edip yok saydılar: *"Bunun üzerine, 'Ey Rabbimiz! Aralarında yolculuk yaptığımız şehirlerin arasını uzaklaştır' dediler."* Sanki onlar bu şehirlerin imhasını Allah'tan talep ediyorlardı. Kur'ân onların bu talepteki gerçek amaçlarının ne olduğunu zikretmemiştir. Lakin onlardan bazılarının bu şehirlerde yaşayanlara ve onlara bahşedilen nimetlerine haset ettikleri için böyle demiş olmaları muhtemeldir. Nitekim buna benzer durumlar yaşanmaktadır. Ayrıca bu olayda, ahlakî ve sosyal fesat ve yozlaşmanın göstergelerine dair örnek bulunmaktadır.

Onların bu ifadeyi Allah'a meydan okumak amacıyla ve bu nimetler karşısında O'na şükretmeleri gerektiğini hatırlatanlara cevap vermek üzere söylemiş olmaları da muhtemeldir. Şayet böyleyse, bu, birincisinden daha çirkindir. Her iki ihtimale göre de onlar kendilerine zulmetmişlerdir: *"Bunun üzerine, 'Ey Rabbimiz! Aralarında yolculuk yaptığımız şehirlerin arasını uzaklaştır' dediler ve kendilerine yazık ettiler."* Bu da onların cezalandırılmasına ve krallıklarının helâk olmasına sebep olmuştur: *"Biz de onları, ibret kıssaları haline getirdik ve onları büsbütün parçaladık."*

- Bu kıssasının sonunda Kur'ân, Sebe halkı ve benzerî, Allah'ın mülk, kuvvet, emniyet ve bol rızık lütfettiği toplumların başlarına gelen felaketlerin, onların kendi iyi hallerini ifsad edip değiştirmelerinden, arzu ve heveslerine uyup şeytanın yoluna ittiba etmelerinden kaynaklandığı, netice olarak tüm toplumun harap ve yıkıma uğradığı uyarısını yapmaktadır: *"Andolsun İblis, onlar hakkındaki tahminini doğruya çıkardı. İnanan bir zümrenin dışında hepsi ona uydular."* Daha sonra Kur'ân, şeytanın onlar üzerinde herhangi bir gücünün bulunmadığını, yaptırımı olsaydı sorumluluk ve imtihan diye bir şeyin olmayacağını, İblis'in tek yaptığının onların heva ve heveslerinin hoşuna giden vesveseler vermek olduğunu açıklamaktadır: *"Hâlbuki şeytanın onlar üzerinde hiçbir nüfuzu yoktu. Ancak ahirete inananı, şüphe içinde*

kalandan ayırdedip bilelim diye (ona bu fırsatı verdik). Rabbin gerçekten her şeyi koruyandır."

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Yerin içine gireni ve ondan çıkanı bilir." Yüce Allah, yeri, içindekini, üzerinde yürüyeni, içine gireni ve ondan çıkıp yeşereni bilir.

"Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile O'ndan gizli kalmaz." Yani ne kadar ince veya küçük olursa olsun hiçbir şey Allah'ın ilminden gizli kalmaz. *"Miskal-i zerre/zerre miktarı"* ifadesi, hiçbir değer ve ağırlığı olmayan toz zerresi manasına gelir.

"Onlar için büyük bir mağfiret ve güzel bir rızık vardır." ayetinde Allah'a dönüş ve O'nun dinine sımsıkı sarılma ile geniş rızık arasında bağ kurulmuştur. Nitekim Nuh Sûresi'nde şöyle buyrulmuştur: *"Dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O çok bağışlayıcıdır. (Mağfiret dileyin ki) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin, Mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın."*[1]

"Ayetlerimizi hükümsüz bırakmak için yarışırcasına uğraşanlar." Yani onu yalanlayıp iptal etmek için çaba gösterenler, Yüce Allah'ı aciz bırakacaklarını ve Allah'ın onları cezalandırmayacağını zannedenler.

"Kendilerine bilgi verilenler bilir." Yani bunu dünya gözüyle görmüşler gibi kesin bir şekilde bilirler.

"Çürüyüp paramparça olduğunuz vakit..." Cesetleri paramparça olduğunda ve kabirlerinde çürüdüğünde.

"Onda cinnet mi var?" Yani delilik mi var?

"Onlar, gökte ve yerde önlerine ve arkalarına bakmıyorlar mı?" ifadesi onları, etraflarında bulunan her şeyi tefekkür etmeye davet etmektedir. Buna göre tefekkür, hidayete giden yolun başlangıcıdır.

"Dilesek onları yere batırırız ya da üzerlerine gökten parçalar düşürürüz." Tıpkı öncekilerin başına geldiği gibi. Onlara bunun hatırlatılması, onları, davet edildikleri gerçek tefekküre sevk etmek içindir.

---

1 Nuh 71/10-12.

"Şüphesiz bunda (Rabbine) yönelen her kul için..." Allah'a dönüş yapan tevbekârlar için.

"Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbih edin." Yani onunla birlikte, Rabbinizi tesbih edin. Bu mana Yüce Allah'ın şu kelâmında da varid olmuştur: *"Kuşları ve tesbih eden dağları da Davud'a boyun eğdirdik, musahhar kıldık."*[2] Zahir görüşe göre Hz. Davud (a.s.) bu tesbihi duyuyordu yahut bir şekilde bu tesbihten faydalanıyordu. Çünkü ayette, bu varlıkların ona musahhar kılındığı ifade edilmiştir. Genel olarak dağların ve kuşların mutlak anlamdaki tesbihine gelince, bu, bütün varlıkların yaptığı bir tesbihtir: *"Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbih eder."*[3] Bu durumda bunun, sadece Hz. Davud'a (a.s.) mahsus olduğu söylenemez.

"Ona demiri yumuşattık." Onu yumuşatarak Hz. Davud'un hizmetine sunduk. Bu ayette demirin sanayideki önemine işaret edilmektedir.

On dördüncü ayetteki "(سَابِغَاتٍ) (sâbiğât)" kelimesi, *"giyilen zırhlar"* manasına gelir.

"Dokumasını ölçülü yap." Demir halkaları birbirine bağlarken ve bağlanan halkalar arasındaki mesafeyi belirlerken ölçülü davran. Burada sanatın hassas ve sağlam yapılmasına yönelik talimat yer almaktadır.

"Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı da Süleyman'a (onun emrine) verdik." Bu, Hz. Süleyman'a (a.s.) verilen bir mucizedir. İnsanları ve ticarî malları taşıyan gemilerin hareketini sağlamak içindir. Rüzgâr, geminin hareketiyle birlikte bir ay boyunca yöneldiği tarafa doğru esmekte; ardından geminin dönüşüyle birlikte bir ay boyunca da dönüş tarafına doğru esmektedir.

"Onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık." Bakır, petrol ve benzerî madenler gibi yerin altından çıkan, sanayide ve muhtelif amaçlarla kullanılan bir madendir.

"Kim sapsa..." Yani O'na itaat etmekten sapsa.

"Kalelerden, heykellerden, havuzlar kadar (geniş) leğenlerden, sabit kazanlardan ne dilerse yaparlardı." ayetindeki "(مَحَارِيبَ) (mehârîb)"

---

2 Enbiyâ 21/79.

3 Bu ayet-i kerime Cuma ve Teğâbun sûrelerinin baş kısmında tekrar edilmiştir.

kelimesi, kaleler, köşkler ve camiler gibi yüksek binalar manasına gelir. "(جِفَانٍ) (cifân)" ise "cefne" kelimesinin çoğulu olup yemek kazanları; (كَالْجَوَابِ) ifadesi ise "büyük havuzlar gibi" manasına gelir.

"Onun öldüğünü, ancak değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi." Zahir olan şudur ki Allah, değneğine yaslanan Hz. Süleyman'ın (a.s.) ruhunu almıştır. Ağaç kurdu, değneğini yiyinceye kadar Hz. Süleyman bu hal üzere kalmaya devam etmiş ve ardından yere yığılmıştır. Cinlerin gaybı bilmeleri söz konusu olsaydı, Hz. Süleyman'ın (a.s.) ölümünü de bilmeleri gerekirdi. Ayetten anlaşılan zahir manalardan biri de onun bu hal üzere uzun süre kaldığıdır. Çünkü ayetin devamında şöyle buyurmaktadır: *"(Sonunda yere) yıkılınca anlaşıldı ki cinler gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı."*

Hz. Süleyman kıssasının bu yönünün, cinlerin gaybı bildiğine dair hurafeyi iptal etme maksadını güttüğü anlaşılmaktadır. Kıssada zikredilen diğer bazı hususlara gelince, bunlar kesinlikle normal hayatın akışına muhalif şeylerdir: Mesela onun pâk bedeni, bütün bu zaman dilimi içinde bozulmadan nasıl kalmıştır? Ailesi ondan haberdar olmuş mudur, olmamış mıdır? Cinler, bedenin kımıldamadan aynı hal üzere kalmasını garipsememişler midir? Bu ve benzerî sorulara verilecek en uygun cevap, kıssanın tamamının Hz. Süleyman'ın (a.s.) mülkünün kendine has karakteristik özelliğiyle uyumlu olması şeklindedir. Çünkü onun mülkü bilinen kevnî kanunların dışında gelişmiştir. Hüdhüd kıssası ve Belkıs'ın tahtının getirilmesi gibi. Bunlar gaybî haberler olup bunlara iman etmek dışında bir seçeneğimiz yoktur. Bize düşen, bu olayların keyfiyetine ve detaylarına dalmaksızın işaret ettikleri hususlardan pratik birtakım dersler çıkarmaktır. Yeryüzündeki dar ve mahdut ölçü ve malumatımızla Allah'ın mutlak iradesi hakkında hüküm vermek uygun değildir.

Bu meseleler hakkında zorlama bilimsel yorumlarda bulunmak da doğru değildir. Zira bu tür yorumlar, ayetlerde anlatılan olağanüstü hususların/mucizelerin, yeryüzündeki fiziksel kanunlar çerçevesinde gerçekleşmiş sıradan işlermiş gibi algılanması düşüncesine götürür. Hâlbuki daima hatırlamamız gereken önemli husus, gerçek imanın, ancak gayba iman demek olduğu gerçeğidir. Burada şehadet âleminden daha

büyük ve daha geniş gayb âlemi bulunmaktadır. Gayb âlemini şehadet âleminin kanunlarıyla yorumlamak, hem aklı ve bilimi saptırır hem de iman hakikatinin zayi olmasına neden olur. Allahu a'lem.

"Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gönderdik." Kur'ân, yüz çevirme zamanını ve dönemini zikretmemiştir. Lâkin zahir olan, bunun Belkıs dönemi sonrasına tekabül ettiğidir. Hatta bu dönem, kısa bir müddet değildir. Ayetteki "(الْعَرِمِ) ('arim)" kelimesi, "(عرامة) ('arâme)" kökünden gelmekte olup "aşırı azgın sel" demektir.

"Buruk yemişli, acı ılgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı..." Yani orada verimli ve güzel hiçbir ağaç kalmadı. Ayetteki "(خَمْطٍ) (hamt)," "acı meyve" demektir. Bunun erâk (misvak ağacı) olduğu da ifade edilmiştir. Ayetteki "(أَثْلٍ) (esl)," meyvesiz olarak bilinen bir ağaç; "(سِدْرٍ) (sidr)" ise meşhur sedir ağacı olup meyvesi, "Arabistan kirazı" olarak bilinen yabanî meyvedir.

"Onların yurdu ile içlerini bereketlendirdiğimiz memleketler arasında..." Kur'ân, bu bereketli şehirlerin adlarını zikretmemiştir. Lakin burasının Şam diyarının çevresi olması uzak bir ihtimal değildir. Zira burası, hem ayette işaret edilen dönemde hem de Belkıs döneminde, Hz. Süleyman'ın krallığı ile Sebe krallığı arasındaki bağlantı noktasıdır. Allahu a'lem.

"Kolayca görünen şehir..." Sebe ile Şam arasında yol üstünde gözle görülecek bir yerdeydi. Yolcular, bir şehri geçtiklerinde bir başkası görünüyordu.

"Bunlar arasında yürümeyi konaklara ayırdık." Yani yol güzergâhında bulunan bu şehirler, merhalelere göre tanzim edilmişti. Öyle ki bir yolcu gündüzün tamamını veya gecenin tamamını tamamlamadan bir şehirden mutlaka geçerdi. Bundan dolayı şöyle buyrulmuştur: *"Oralarda geceleri ve gündüzleri korkusuzca gezin dolaşın."*

"Bunun üzerine, 'Ey Rabbimiz! Aralarında yolculuk yaptığımız şehirlerin arasını uzaklaştır' dediler." Sanki onlar bu şehirlerin yok olmasını talep ediyorlardı. Bununla ilgili değerlendirme yukarıda geçmiştir.

"Biz de onları, ibret kıssaları haline getirdik." Arkalarından gelen toplumların, meclislerinde ve gece sohbetlerinde anlattıkları kıssaya çevirdik.

"Onları büsbütün parçaladık." Biz onları şehirlere dağıttık ve mülklerini paramparça eyledik.

Burada ince bir bağlantı söz konusudur: Ahireti inkâr edenler Hz. Peygamber (s.a.s.) ile alay ederek şöyle diyorlardı: *"Çürüyüp paramparça olduğunuz vakit yeniden dirileceğinizi söyleyerek haber veren kişiyi gösterelim mi?"* Sonra Kur'ân bu *"paramparça olma"* ifadesini, imanı terk edenler için kullanarak öğüt ve ibret alma bağlamında tekrarlamıştır. Sanki şöyle demiştir: Tamamıyla paramparça olma durumu, sadece ölünce değil, daha ölmeden evvel başınıza gelecektir.

"Andolsun İblis, onlar hakkındaki tahminini doğruya çıkardı." Âdemoğlunu yoldan çıkaracağını va'dettiği zaman şöyle demişti: *"Senin mutlak kudretine andolsun ki hepsini mutlaka azdıracağım."*[4] *"Sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın!"*[5]

"Hâlbuki şeytanın onlar üzerinde hiçbir nüfuzu yoktu." Yani İblis'in onların iradesini ortadan kaldıracak bir gücü yoktu.

"Ancak ahirete inananı, şüphe içinde kalandan ayırdedip bilelim diye (ona bu fırsatı verdik)." ayeti, istisna-i munkatı olup İblis'in Âdemoğlu üzerindeki nüfuzunu bütünüyle reddetmektedir. Burada istisna edilen şey, şeytanın vesvesesi, onu yoldan çıkarması ve batıl olanı insana güzel göstermesidir. Bütün bunlar mümkündür. Bu da imtihan ve doğru ile yanlışı ayırt etme sünnetinin bir cüzüdür. Allahu a'lem.

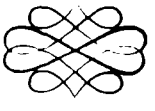

[4] Sâd 38/82.
[5] A'râf 7/17.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَلَا
فِى الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنْفَعُ
الشَّفَاعَةُ عِنْدَهٗٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ لَهٗ ۚ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ
رَبُّكُمْ ۖ قَالُوا الْحَقَّ ۚ وَهُوَ الْعَلِىُّ الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ ۖ قُلِ اللّٰهُ ۙ وَاِنَّٓا اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ قُلْ لَا
تُسْـَٔلُونَ عَمَّٓا اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ
يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ۚ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ اَرُونِىَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهٖ
شُرَكَآءَ كَلَّا ۜ بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَآفَّةً لِلنَّاسِ
بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا
تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِى بَيْنَ
يَدَيْهِ ۗ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ
الْقَوْلَ ۚ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَٓا اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ
﴿٣١﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُٓوا اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدٰى
بَعْدَ اِذْ جَآءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ
اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ تَأْمُرُونَنَٓا اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهٗٓ
اَنْدَادًا ۜ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ ۚ وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ فِٓى اَعْنَاقِ الَّذِينَ
كَفَرُوا ۜ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا فِى قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ
اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَٓا اِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا
وَاَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ اِنَّ رَبِّى يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ بِالَّتِى تُقَرِّبُكُمْ

عِنْدَنَا زُلْفٰى اِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَآءُ الضِّعْفِ بِمَا
عَمِلُوا وَهُمْ فِى الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِى اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ
اُولٰٓئِكَ فِى الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ اِنَّ رَبِّى يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ مِنْ
عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ لَهٗ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَىْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهٗ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٣٩﴾
وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهٰٓؤُلَآءِ اِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾
قَالُوا سُبْحَانَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ اَكْثَرُهُمْ بِهِمْ
مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ
ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِى كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ
اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُكُمْ
وَقَالُوا مَا هٰذَآ اِلَّآ اِفْكٌ مُفْتَرًى وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ اِنْ هٰذَآ
اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَآ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَآ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ
قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَآ اٰتَيْنَاهُمْ
فَكَذَّبُوا رُسُلِى فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ
مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ
يَدَىْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى
اللّٰهِ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ اِنَّ رَبِّى يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ
﴿٤٨﴾ قُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَآ
اَضِلُّ عَلٰى نَفْسِى وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِٓى اِلَىَّ رَبِّى اِنَّهٗ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾
وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُوٓا اٰمَنَّا بِهٖ
وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِهٖ مِنْ قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ
بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ
بِاَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا فِى شَكٍّ مُرِيبٍ ﴿٥٤﴾

22. (Müşriklere) de ki: Allah'tan başka ilah saydığınız şeyleri çağırın! Onlar ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığınca bir şeye sahiptirler. Onların buralarda hiçbir ortaklığı yoktur, Allah'ın onlardan bir yardımcısı da yoktur.

23. Allah'ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez. Nihayet onların yüreklerinden korku giderilince, "Rabbiniz ne buyurdu?" derler. Onlar da "Hak olanı buyurdu" derler. O yücedir, büyüktür.

24. (Resûlüm!) De ki: "Göklerden ve yerden size rızık veren kimdir?" De ki: "Allah!" O halde biz veya siz, ikimizden biri ya doğru yol üzerinde veya açık bir sapıklık içindedir.

25. De ki: Bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz; biz de sizin işlediğinizden sorulacak değiliz.

26. De ki: Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızda hak ile hükmedecektir. O, en âdil hüküm veren, (her şeyi) hakkıyla bilendir.

27. De ki: O'na (Allah'a) kattığınız ortaklarınızı bana gösterin. Hayır! Bilakis, yegâne galip ve her şeyi hikmetle idare eden ancak Allah'tır.

28. Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik; fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

29. "Eğer sözünüzde doğru iseniz bu va'dettiğiniz (kıyamet) ne zaman kopacak?" derler.

30. De ki: Size öyle bir gün va'dedilmiştir ki ondan ne bir saat geri kalabilirsiniz ne de ileri geçebilirsiniz.

31. Kâfir olanlar dediler ki: "Biz hiçbir zaman bu Kur'ân'a ve bundan önce gelen kitaplara inanmayacağız." Sen o zalimleri, Rablerinin huzurunda tutuklanmış, birbirlerine söz atarlarken bir görsen! Zayıf sayılanlar, büyüklük taslayanlara, "Siz olmasaydınız, elbette biz inanan insanlar olurduk" derler.

32. Büyüklük taslayanlar, zayıf sayılanlara (kıyamet gününde), "Size hidayet geldikten sonra sizi ondan biz mi çevirdik? Bilakis siz suç işliyordunuz" derler.

33. Zayıf sayılanlar da büyüklük taslayanlara, "Hayır! Gece gündüz (işiniz) tuzak kurmaktı. Çünkü siz daima Allah'ı inkâr etmemizi, O'na

ortaklar koşmamızı bize emrederdiniz" derler. Artık azabı gördüklerinde, için için yanarlar; Biz de o inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar takarız. Onlar ancak yapmakta oldukları günahları yüzünden cezalandırılırlar.

34. Biz hangi ülkeye bir uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklı ve şımarık kişileri, "Biz, size gönderilmiş olan şeyi inkâr ediyoruz" demişlerdir.

35. Ve dediler ki: Biz malca ve evlatça daha çoğuz, biz azaba uğratılacak da değiliz.

36. De ki: Rabbim, dilediğine bol rızık verir ve (dilediğinden) kısar; fakat insanların çoğu bilmezler.

37. Sizi huzurumuza yaklaştıracak olan ne mallarınızdır ne de evlatlarınız. İman edip iyi amelde bulunanlar müstesna; onlara yaptıklarının kat kat fazlası mükâfat vardır. Onlar (cennet) odalarında güven içindedirler.

38. Ayetlerimizi boşa çıkarmaya çalışanlara gelince, onlar da azapla yüz yüze bırakılacaklardır.

39. De ki: Rabbim, kullarından dilediğine bol rızık verir ve (dilediğinden de) kısar. Siz hayıra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

40. O gün Allah, onların hepsini toplayacak; sonra meleklere, "Size tapanlar bunlar mıydı?" diyecek.

41. (Melekler de,) "Sen yücesin, bizim dostumuz onlar değil Sensin. Belki onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı" diyecekler.

42. Bugün birbirinize ne fayda ne de zarar vermeye gücünüz yeter. Biz zalim olanlara, "Yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın!" diyeceğiz.

43. Onlara apaçık ayetlerimiz okunduğu zaman demişlerdi ki: Bu, sizi babalarınızın taptığı (putlardan) çevirmek isteyen bir adamdan başkası değildir. Ve yine bu (Kur'ân) da uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir, dediler. Hak kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler de "Bu, apaçık bir büyüden başka bir şey değildir" dediler.

44. Hâlbuki Biz onlara, okuyacakları kitaplar vermediğimiz gibi senden önce onlara bir uyarıcı (peygamber) de göndermemiştik.

45. Onlardan öncekiler de (peygamberlerini) inkâr etmişlerdi. Bunlar, öncekilere verdiklerimizin onda birine erişmemişlerdi. (Böyleyken,) Peygamberimi yalanladılar; ama Benim verdiğim karşılık nasıl olmuştu?!

46. (Resûlüm! Onlara) de ki: Size bir tek öğüt vereceğim: İkişerli olarak veya teker teker Allah'a yönelin ve düşünün! Arkadaşınızda (Peygamber'de) hiçbir delilik yoktur! O ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan evvel sizi uyaran bir peygamberdir.

47. De ki: Ben sizden bir ücret istemişsem, o sizin olsun. Ücretim yalnız Allah'a aittir. O, her şeye şahittir.

48. De ki: Kuşkusuz, Rabbim gerçeği ortaya koyar. Çünkü O, gaybı çok iyi bilendir.

49. De ki: Hak geldi; artık bâtıl ne bir şeyi başlatabilir ne de geri getirebilir.

50. De ki: Eğer (haktan) saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer doğru yolu bulursam, bu da Rabbimin bana vahyettiği (Kur'ân) sayesindedir. Şüphesiz O işitendir, yakındır.

51. (Resûlüm!) Telaşa düştükleri zaman bir görsen! Artık kurtuluş yoktur, yakın bir yerden yakalanmışlardır.

52. (İş işten geçtikten sonra,) "O'na inandık" demişlerdir, ama uzak yerden (dünya hayatı gelip geçtikten sonra) imana kavuşmak onlar için nasıl mümkün olur?

53. Hâlbuki daha önce onu (hakkı) inkâr etmişlerdi. Uzak bir yerden gayb hakkında atıp tutuyorlardı.

54. Artık, bundan önce benzerlerine yapıldığı gibi, kendileriyle arzu ettikleri şey arasına perde çekilmiştir. Şüphesiz onlar, kendilerini endişeye düşüren bir korku içindeydiler.

TARTIŞMA METODU

Kur'ân bu sûrede müşriklerle kurulacak iletişime dair geniş bir kapı aralamakta, onların inançlarının temel esaslarını ele almakta, birbirinden farklı şekil ve seviyelerdeki soru ve şüphelerine cevap vermektedir. Bunu yaparken de gayb âlemi ile şehadet âlemi, dünya hayatı ile ahiret hayatı arasında etkileyici geçişler yapmaktadır. Böylece, dinimizin ve

akidemizin esaslarına dair konularda bize muhalif olan toplumlarla yaşanacak tartışmalarda nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini, yani tartışma adabını sürekli vurgulamaktadır:

Birincisi: Kur'ân, bu mecliste yer alan ayetlerde, son risaletin karakterinin kavranması, insanlık için nasıl bir vizyon ortaya koyduğunun anlaşılması, insanların yarışıp ayrışmaları için önlerine nasıl bir meydan açtığının idrak edilmesi için iki büyük esas ortaya koymaktadır:

Bu iki esasın ne olduğu şu ayetlerde geçmektedir: *"Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik." "Sizi huzurumuza yaklaştıracak olan ne mallarınızdır ne de evlatlarınız. İman edip iyi amelde bulunanlar müstesna."*

Demek ki diğer toplumlarla iletişimin esası, bu risaletin evrensel olması ve bu risaleti taşıma, tebliğ etme ve onunla yücelme hususunda tüm insanların eşit seviyede hak ve fırsat sahibi olmaları ilkelerine dayanmaktadır. Bu risaletin bölgesel veya kabilevî veya ırkçı hedefleri yoktur. Buradaki ölçüt, amel ölçütüdür. Nesebi, kökeni veya familyası ne olursa olsun ameli öne çıkan, öne çıkmakta; ameli geride kalan da geride kalmaktadır! Şüphesiz ki bu esaslar muhataplara güven ve itminan ruhunu aşılamaktadır. Çünkü insan bir açıdan dinle, diğer açıdan da tepeden bakan ve böbürlenen yaklaşımlarla muhatap olmak istemez.

İkincisi: Kur'ân, tapılagelen bu putların fayda ve zarar vermediğini ve bu kâinatın tek yaratıcısının ancak Allah olduğunu idrak etmesi için beşer aklının işini kolaylaştıran bir soruyu sorarak başlamaktadır: *"(Müşriklere) de ki: Allah'tan başka ilah saydığınız şeyleri çağırın! Onlar ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığınca bir şeye sahiptirler. Onların buralarda hiçbir ortaklığı yoktur, Allah'ın onlardan bir yardımcısı da yoktur."* Sonra bu akıllara bir başka soru sormaktadır: *"De ki: O'na (Allah'a) kattığınız ortaklarınızı bana gösterin. Hayır! Bilakis, yegâne galip ve her şeyi hikmetle idare eden ancak Allah'tır."*

Çünkü müşriklerden bir kesim, bu gerçeği inkâr etmemekte, putlarının bu varlık âleminde hiçbir şeye malik olmadığını kabul etmektedirler. Lâkin onlar kendilerini Allah'a yaklaştırsın ve kendilerine şefaatçi olsun diye bu putlara teberrüken inanmaktadırlar. İşte Kur'ân

bunlara şöyle cevap vermektedir: *"Allah'ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez."*

Akıl ve fıtrat bunu gerektirir. Biz, dua ettiğimiz en yüce Yaratan'a yakın olduğuna kesinkes inandığımız birinden ancak bize şafaatçi olmasını isteriz. Müşriklerin Allah'a yakınlaştırmak üzere putlardan şefaat dilemesine gelince, bu, kendilerini aldatmaktan ve Allah'a iftira atmaktan başka bir şey değildir. Bilindiği üzere bu putların Allah'a yakın olduklarına ve Allah'ın onlardan razı olduğuna dair ellerinde herhangi bir delil yoktur.

Üçüncüsü: Birinci soruyla bağlantılı olarak Kur'ân, insanların pratik hayatına, günlük yaşantısına ve rızık temin etme biçimlerine değinen başka bir soruyu ortaya atmaktadır: *"(Resûlüm!) De ki: Göklerden ve yerden size rızık veren kimdir? De ki: Allah!"* Bu cevap, müşriklerin görmezden gelemeyeceği bir cevaptır. Zira gökleri, yeri ve aralarında bulunanları bizzat yaratan, orada nehirleri akıtan, oraya madenleri yerleştiren Allah'tır. Müşriklerin taptığı putların bunların hiçbirinde etkisi de katkısı da yoktur. Ardından Kur'ân, bu rızıkları yaratan Allah'ın, hayatın dengesini sağlamak üzere belli bir düzen ve ölçü içinde insanlara rızıklarını verdiğini ifade etmektedir: *"De ki: Rabbim, dilediğine bol rızık verir ve (dilediğinden) kısar; fakat insanların çoğu bilmezler."*

Dördüncüsü: Kur'ân, müşriklerin Allah Resûlü (s.a.s.) ve risalet hakkındaki sözlerini olduğu gibi paylaşmaktadır: *"Kâfir olanlar dediler ki: Biz hiçbir zaman bu Kur'ân'a ve bundan önce gelen kitaplara inanmayacağız." "Onlara apaçık ayetlerimiz okunduğu zaman demişlerdi ki: Bu, sizi babalarınızın taptığı (putlardan) çevirmek isteyen bir adamdan başkası değildir. Ve yine bu (Kur'ân) da uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir, dediler. Hak kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler de 'Bu, apaçık bir büyüden başka bir şey değildir' dediler."*

Ardından Kur'ân, müşrikleri tasvir etmekte, onların, vahyin nurundan uzak ve herhangi bir ilahî kitabın da bulunmadığı bir cahiliye hayatı yaşadıklarını ifade etmektedir: *"Hâlbuki Biz onlara okuyacakları kitaplar vermediğimiz gibi senden önce onlara bir uyarıcı (peygamber) de göndermemiştik. Onlardan öncekiler de (peygamberlerini) inkâr etmişlerdi. Bunlar, öncekilere verdiklerimizin onda birine erişmemişlerdi.*

(Böyleyken,) Peygamberimi yalanladılar; ama Benim verdiğim karşılık nasıl olmuştu?!"

Beşincisi: Kur'ân, muhaliflerle iletişim kurarken adaleti eksene alan ve davetçinin, hasmının seviyesine inerek eşit şartlarda mücadele etmesini sağlayan tartışma esaslarını belirlemiştir. İşte bu, Kur'ân'ın eşsiz ahlakıdır: *"O halde biz veya siz, ikimizden biri, ya doğru yol üzerinde veya açık bir sapıklık içindedir."* Yani dinin temel esaslarında; hayata ve kâinata dair büyük tasavvurlarda sizinle aynı düşünmüyoruz. Bundan dolayı bizden birinin hak, diğerinin batıl yolda olması gerekir. Geliniz tartışalım, kendimizi anlatalım ve birbirimizi olduğu gibi tanıyalım.

Daha sonra bundan daha fazlasına yer vererek eşit şartlarda konuşmaya davet etmektedir: *"De ki: Bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz; biz de sizin işlediğinizden sorulacak değiliz."* Bütün bunlar, onları tartışma masasına oturtmak için cesaretlendirmek, tartışmanın ancak onların maslahatı için olduğuna ikna etmek içindir. Bu teklif, herhangi bir tarafın imtiyaz elde etmesi veya ellerindeki mal veya makamdan herhangi birini kaybetmesi için değildir.

Altıncısı: Kur'ân, Allah Resûlü'nü (s.a.s.), bu muhalifleri tek tek veya birlikte tefekkür etmeye davet etmek için yönlendirmektedir. Başka bir ifadeyle kamuoyunun baskısından ve onları etkileyen güncel tartışmalardan uzak bir şekilde tefekkür etmeye davet etmektedir. Zira bu tür kitlesel çekişme ortamlarında asıl gaye gözden kaçırılıp ihmal edilmekte, işler karmakarışık bir hal almakta; kişi, kendi nefsi, bağlı olduğu hizbi veya kabilesi adına zafer elde etme peşine düşmektedir. Şayet insan bu kargaşa ortamından uzak bir şekilde kendi kendine veya güvendiği birinin yanıbaşına oturarak sükûnetle tefekküre dalarsa şüphesiz ki bu davranış, samimiyetle ve doğru bir yönelişle hakkı aradığı ve ona ulaşmaya çalıştığı anlamına gelir: *"(Resûlüm! Onlara) de ki: Size bir tek öğüt vereceğim: İkişerli olarak veya teker teker Allah'a yönelin ve düşünün! Arkadaşınızda (Peygamber'de) hiçbir delilik yoktur! O ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan evvel sizi uyaran bir peygamberdir."*

Yedincisi: Kur'ân, Allah'ın dinini tebliğ eden davet ehlinin bütün dünyevî maksatlardan pâk ve âri olması gerektiğini vurgulamaktadır:

"De ki: Ben sizden bir ücret istemişsem, o sizin olsun. Ücretim yalnız Allah'a aittir. O her şeye şahittir."

Sekizincisi: Kur'ân, bütün bunlardan sonra bizzat müşrikler arasında gerçekleşecek bir tartışmayı hatırlatmakta, lâkin bu tartışmanın, faydasının olmadığı bir günde gerçekleşeceğini bildirmektedir. Sanki onlara şöyle demektedir: Siz dünya hayatındayken amel etme imkânına sahiptiniz; bu hususları tartışabilme ve anlamaya çalışma fırsatınız vardı. Ama ahirette böyle bir olanağınız olmayacatır. Peki, sizi, bunları dünyadayken düşünmekten alıkoyan ve aklınızı devre dışı bırakan husus nedir? *"(Resûlüm!) Telaşa düştükleri zaman bir görsen! Artık kurtuluş yoktur, yakın bir yerden yakalanmışlardır. (İş işten geçtikten sonra,) 'O'na inandık' demişlerdir, ama uzak yerden (dünya hayatı gelip geçtikten sonra) imana kavuşmak onlar için nasıl mümkün olur? Hâlbuki daha önce onu (hakkı) inkâr etmişlerdi. Uzak bir yerden gayb hakkında atıp tutuyorlardı."*

Dokuzuncusu: Yukarıdaki geçen meselelerin başında bağlam bir başka tasvire yönelmektedir. Bunun amacı bir başka tartışma konusuna dikkat çekerek müşriklerin akidesini çürütmek, onların meleklere dair iddialarını bertaraf etmek, cehaletlerini ve bu konudaki saplantılarını ortaya çıkarmaktır: *"O gün Allah, onların hepsini toplayacak; sonra meleklere, 'Size tapanlar bunlar mıydı?' diyecek. (Melekler de,) 'Sen yücesin, bizim dostumuz onlar değil Sensin. Belki onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı' diyecekler. Bugün birbirinize ne fayda ne de zarar vermeye gücünüz yeter. Biz zalim olanlara, 'Yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın!' diyeceğiz."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Onlar ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığınca bir şeye sahiptirler. Onların buralarda hiçbir ortaklığı yoktur." ifadesi, hükümranlığın sadece Allah'a ait olduğunu ve bunun da O'nun tek yaratan olmasına dayandığını vurgulamaktadır. Buna göre eşyayı yaratan zat, onun gerçek maliki olan zattır.

"Allah'ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez. Nihayet onların yüreklerinden korku giderilince,

'Rabbiniz ne buyurdu?' derler. Onlar da 'Hak olanı buyurdu' derler." ayeti, müşriklerin, taptıkları putların kendilerini Allah'a yaklaştırdığı ve kıyamet gününde bunların kendilerine şefaatçi olacağı şeklindeki iddialarını çürütmektedir. Şu bilinmelidir ki şefaat, haktır, lâkin ancak Allah'ın izin verdiği kimseler için söz konusu olacaktır.

Bilâhare ayetin siyakı, şefaate dair farklı bir tasvir çizmektedir. Buna göre insanlar, şefaati talep etmeye yöneldikten sonra ancak Allah'ın bildiği bazı sıkıntı ve darlıkların içinde bir müddet kalırlar. Ta ki Allah, içinde bulundukları bu sıkıntı ve darlığı giderip kendilerine şefaat isteme izni verinceye kadar bunu yaşamaya devam ederler. Böylece şefaat eden şefaatçilerin şanı yüceltilir, şefaat dileyenin sıkıntısı giderilir, Allah'ın rahmeti ve bağışlaması sayesinde hep birlikte birbirlerine müjde verirler: *"Nihayet onların yüreklerinden korku giderilince, 'Rabbiniz ne buyurdu?' derler. Onlar da 'Hak olanı buyurdu' derler. O yücedir, büyüktür."*

"De ki: Bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz; biz de sizin işlediğinizden sorulacak değiliz." Yani iddia ettiğiniz gibi şayet biz suç işleseydik siz bizim yükümüzü asla yüklenemezdiniz. Benzer şekilde biz de sizin amellerinizden dolayı hesaba çekilmeyiz. Buna göre amel işleyen her bir şahıs, kendi amelinden sorumlu olacaktır. Bu ayet, herhangi bir tartışmaya veya münakaşaya girmeksizin bütün insanları bekleyen ahiret gününü tefekkür etmeye davet etmektedir.

"De ki: Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacaktır." Yani kıyamet gününde. Çünkü mahlûkatın tamamı o gün toplanacaktır.

"Sonra aramızda hak ile hükmedecektir." Yani Yüce Allah, bizimle sizin aranızda hakkı esas alan hükümle hükmedecektir.

"Kâfir olanlar dediler ki: Biz hiçbir zaman bu Kur'ân'a ve bundan önce gelen kitaplara inanmayacağız." Yani onlar Kur'ân'a, Tevrat'a ve İncil'e asla iman etmezler.

"O zalimler, Rablerinin huzurunda tutuklanmış olacak." Yani yaptıklarının karşılığını çekmek üzere gözaltında tutulacaklardır.

"Birbirlerine söz atacaklardır." Yani birbirleriyle mücadele edecek ve birbirlerini kınayacaklardır.

"Zayıf sayılanlar da büyüklük taslayanlara, 'Hayır! Gece gündüz (işiniz) tuzak kurmaktı...." Bu üslup, müstekbirlerin ve yeryüzünde dalâlete liderlik yapanların âdetidir. Onlar bütün çaba ve planlarını, insanları dalâlete yönlendirmek ve hak yoldan alıkoymak için harekete geçirirler. Nitekim bugün siyaset ve medya alanlarında yanlış bilgilendirme, kamuoyunu aldatma, tahrife yönelik yönlendirmelerde bulunma ve insanı fıtratından, hedeflerinden ve yaratılış karakterinden uzaklaştırma amacıyla sınırsız harcamaların yapıldığını ve yeryüzü kaynaklarının saçılıp savrulduğunu görüyoruz.

"Biz hangi ülkeye bir uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklı ve şımarık kişileri, 'Biz, size gönderilmiş olan şeyi inkâr ediyoruz' demişlerdir." ayeti, her toplumda var olan şımarık tabakanın, en güzel ve en hayırlı olana yönelik de olsa değişimden korktuklarına işaret etmektedir.

"Ve dediler ki: Biz malca ve evlatça daha çoğuz, biz azaba uğratılacak da değiliz." Müstekbirlerin ölçütü budur. Onlar, kendilerini başkasından daha üstün görürler, içinde bulundukları nimetleri, doğuştan gelen bir imtiyaz, övündükleri mal ve nesebi de kendilerine ait bir hak olarak kabul ederler. Bundan dolayı -onlara göre- ahiret ve hesap diye bir şey söz konusu olsa bile kendileri asla azaba duçar olmayacak; hesaba çekilmekten veya azaba uğramaktan uzak olacaklardır.

Şüphesiz ki Kur'ân bu yanlış anlayışa şöyle cevap vermektedir: *"De ki: Rabbim, dilediğine bol rızık verir ve (dilediğinden) kısar."* Bu cevap, Yüce Allah'ın bildiği bir hikmet gereğidir. Bu ayete göre, zenginin fakire üstünlüğü söz konusu değildir. Aksine gerçek ölçüt, iman ve amel ölçütüdür: *"Sizi huzurumuza yaklaştıracak olan ne mallarınızdır ne de evlatlarınız. İman edip iyi amelde bulunanlar müstesna; onlara, yaptıklarının kat kat fazlası mükâfat vardır. Onlar (cennet) odalarında güven içindedirler."*

"Sonra meleklere, 'Size tapanlar bunlar mıydı?' diyecek." Bundan maksat, meleklerin bu iftiradan berî olduklarını ispat etmek; müşriklerin cehaletini, derin gaflet ve dalâletlerini ortaya koymaktır.

"Belki onlar cinlere tapıyorlardı." Zira müşrikler, meleklerle cinleri birbirine karıştırıyorlardı. Melekleri Allah'ın kızları görüyor, sonra da Allah'la cinler arasında nesep bağı kuruyorlardı! Ayette ifade edilen

"Cinlere ibadet etme" hususu, İblis ve avanesine tabi olmak ve vesveselerine teslim olmak anlamındadır. Bu tavır, müşriklerin tamamının umumi niteliğidir.

"Bunlar, öncekilere verdiklerimizin onda birine erişmemişlerdi." Yani Mekke müşrikleri güç ve kuvvet açısından, resûlleri yalanlayıp Allah'ın gazabına uğrayan evvelki kavimlerin onda biri kadar değildi. Bu haberi vermedeki maksat, onları tehdit etmektir.

"(Resûlüm! Onlara) de ki: Size bir tek öğüt vereceğim." Yani bir tek nasihat.

"İkişerli olarak veya teker teker Allah'a yönelin ve düşünün!" ayetindeki "(مَثْنٰى) (mesnâ)," *"ikişer ikişer"* manasına gelir. Buna göre onlar ikişer ikişer tefekkür edecek ve tartışacaklardır. "(فُرَادٰى)" (furâdâ) ise, her birinin kendi iç dünyasında tefekküre dalması, manasına gelir.

"Arkadaşınızda (Peygamber'de) hiçbir delilik yoktur!" ayetinde geçen "(جِنَّةٌ) (cinne)" kelimesi *"delilik"* manasına gelir. Araplar, deli olanları, cinlerin çarptığı insan, olarak görürlerdi. Allahu a'lem.

"De ki: Ben sizden bir ücret istemişsem, o sizin olsun." Hz. Peygamber (s.a.s.) onlardan asla bir ücret talep etmemiştir. Bu açıklamadan maksat, onları mahcup etmektir. Sanki onlara şöyle demektedir: "Sizden ücret ve benzeri şeyler aldıysam, gelin geri alın."

"De ki: Hak geldi; artık bâtıl ne bir şeyi başlatabilir ne de geri getirebilir." Yani batıl, hak geldiği andan itibaren hiçbir şey yapamayacak, sağa sola hareket edemeyecektir. Herhangi bir şeyi inşa edemediği gibi geri de döndüremeyecektir. Bu, onun çöküşünün ve yok oluşunun göstergesidir.

"(Resûlüm!) Telaşa düştükleri zaman bir görsen!" Yeniden diriliş anında.

"Artık kaçış imkânı yoktur." ayetindeki (فَلَا فَوْتَ) kelimesi "kaçış yoktur" manasına gelir.

"Yakın bir yerden yakalanmışlardır." İçinde bulundukları mekânda yakalanacaklardır. O da mahşer yeridir.

"(İş işten geçtikten sonra,) 'O'na inandık' demişlerdir, ama ona kavuşmak onlar için nasıl mümkün olur?" Yani arzuladıkları şeye kavuşmaları

nasıl mümkün olabilir? Yarın onlar için çok geç olacaktır. Ahiret, farkına varma ve tevbe etme diyarı değildir. Allah onlara dünyadayken ömür vermiş, tevbe ve istiğfarda bulunma fırsatı tanımıştır. Bu fırsat, önlerinde durmaktadır, imkânları dâhilindedir.

"Uzak bir yerden gayb hakkında atıp tutuyorlardı." Yani batıl söylemlerle gayb hakkında ileri geri konuşurlar. Onların bu hali, tıpkı uzakta bulunan bir hedefi görmeden ve mekânını bilmeden ona doğru ok fırlatmaya benzer.

"Kendileriyle arzu ettikleri şey arasına perde çekilmiştir." Öyle ki onlar şimdi iman edip tevbe etmek için dünyaya dönme temennisinde bulunmaktadırlar. Lâkin Allah, onlarla temennide bulundukları şey arasına perde çekmiştir.

"Artık, bundan önce benzerlerine yapıldığı gibi." Kendilerine benzeyen önceki ümmetler gibi. Onlardan hiçbiri dünyaya geri dönmemiştir. Bu, tüm yaratılmışlar için geçerli bir kanun olup sünnetullahtandır.

سُورَةُ فَاطِرٍ

35- FÂTIR SÛRESİ

194. MECLİS: İMAN YOLU

195. MECLİS: İNSANLAR ARASI AYRIŞMANIN VE ÜSTÜNLÜĞÜN KISTASLARI

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُولِٓى اَجْنِحَةٍ
مَّثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ يَزِيدُ فِى الْخَلْقِ مَا يَشَآءُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ
﴿١﴾ مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ
لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ
فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ
الْاُمُورُ ﴿٤﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا
يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٥﴾ اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا اِنَّمَا يَدْعُوا
حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ اَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾ اَلَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ اَفَمَنْ زُيِّنَ
لَهُ سُوٓءُ عَمَلِهِ فَرَاٰهُ حَسَنًا فَاِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِى مَنْ يَشَآءُ فَلَا
تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾ وَاللّٰهُ الَّذِى
اَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ اِلٰى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ
مَوْتِهَا كَذٰلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا اِلَيْهِ يَصْعَدُ
الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّاٰتِ لَهُمْ عَذَابٌ
شَدِيدٌ وَمَكْرُ اُولٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ
جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ
مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ اِلَّا فِى كِتَابٍ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾ وَمَا
يَسْتَوِى الْبَحْرَانِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ وَمِنْ كُلٍّ
تَاْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ

لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ
النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ذٰلِكُمُ اللهُ
رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِنْ
تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ
يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ
إِلَى اللهِ وَاللهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ
﴿١٦﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾

1. Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun. O, yaratmada dilediği arttırmayı yapar. Şüphesiz Allah, her şeye gücü yetendir.

2. Allah'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz. O'nun tuttuğunu O'ndan sonra salıverecek de yoktur. O, üstündür, hikmet sahibidir.

3. Ey insanlar! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı? O'ndan başka ilah yoktur. Nasıl oluyor da (tevhidden küfre) çevriliyorsunuz?!

4. Eğer seni yalanlıyorlarsa (üzülme); senden önceki peygamberler de yalanlanmıştır. Bütün işler yalnızca Allah'a döndürülecektir.

5. Ey insanlar! Allah'ın vaadi gerçektir, sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın!

6. Çünkü şeytan, sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman sayın. O, kendi taraftarlarını ancak ateş ehlinden olmaya çağırır.

7. İnkâr edenler için şüphesiz çetin bir azap var, iman edip iyi işler yapanlara da mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

8. Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar için üzülerek kendini helâk etme. Allah onların ne yaptıklarını biliyor!

9. Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah'tır. Biz onu ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz. Ölülerin yeniden dirilmesi de böyle olacaktır.

10. Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a amel-i sâlih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur.

11. Allah sizi (önce) topraktan, sonra meniden yarattı. Sonra sizi çiftler (erkek-dişi) kıldı. O'nun bilgisi olmadan hiçbir dişi ne gebe kalır ne de doğurur. Bir canlıya ömür verilmesi de onun ömründen azaltılması da mutlaka bir kitaptadır. Şüphesiz bunlar Allah'a kolaydır.

12. İki deniz birbirine eşit olmaz. Bu tatlıdır, susuzluğu keser, içilmesi kolaydır. Şu da tuzludur, acıdır (boğazı yakar). Hepsinden de taze et (balık) yersiniz ve giyeceğiniz süs eşyası çıkarırsınız. Allah'ın lütfundan (nasibinizi) arayıp da şükretmeniz için gemilerin denizi yarıp gittiğini görürsün.

13. Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte (bütün bunları yapan,) Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir.

14. Eğer onları (putları) çağırırsanız, sizin çağırmanızı işitmezler. Faraza işitseler bile size cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koşmanızı reddederler. (Bu gerçeği) sana, her şeyden haberi olan (Allah) gibi hiç kimse haber veremez.

15. Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeye lâyık olan ancak O'dur.

16. Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir.

17. Bu da Allah'a güç bir şey değildir.

İMAN YOLU

Fâtır Sûresi imanla ilgili genel manaları, bu manalar üzerine inşa edilecek güzel kelimeleri, sâlih amlleri, onurlu ve değerli bir hayatı hatırlatarak başlamaktadır. Şeytanın yoluna tabi olanlar bu nimetlerin

farkında değillerdir. Zira şeytan, onların amelini onlara güzel göstermekte, onları yoldan çıkarmakta ve gözlerini kör etmektedir. Kur'ân bütün bunları paylaşmakta, sadıkların kalbini Allah'a bağlayan, zihinlerini da kurtuluş yoluna, dünya ve ahiret saadetine açan bütün hususları zikretmektedir. Kibirli ve inatçı olanlara karşı da deliller serdetmektedir:

Birincisi: Sûre, tek olan Allah'ın gökleri ve yeri yarattığını, daha önce benzeri olmadan yoktan var ettiğini vurgulamaktadır. O, göklerde ve yerde, canlı-cansız ne varsa tamamının yaratıcısı olup ortağı ve rakibi bulunmamaktadır: *"Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun. O, yaratmada dilediği arttırmayı yapar. Şüphesiz Allah, her şeye gücü yetendir."*

Allah tek başına yaratıcı olduğuna göre belli ölçüler dâhilinde tek başına rızkı veren de rızık elde etme yollarını gösteren de O'dur. *"Ey insanlar! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı? O'ndan başka ilah yoktur. Nasıl oluyor da (tevhidden küfre) çevriliyorsunuz! Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah'tır. Biz onu ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz. Ölülerin yeniden dirilmesi de böyle olacaktır."*

İkincisi: Tek başına insanı yaratan da hayatın çeşitli fırsatlarını insanın önüne seren de denizi ve karayı hizmetine sunan da Allah'tır: *"Allah sizi (önce) topraktan, sonra meniden yarattı. Sonra sizi çiftler (erkek-dişi) kıldı. O'nun bilgisi olmadan hiçbir dişi ne gebe kalır ne de doğurur. Bir canlıya ömür verilmesi de onun ömründen azaltılması da mutlaka bir kitaptadır. Şüphesiz bunlar Allah'a kolaydır. İki deniz birbirine eşit olmaz. Bu tatlıdır, susuzluğu keser, içilmesi kolaydır. Şu da tuzludur, acıdır (boğazı yakar). Hepsinden de taze et (balık) yersiniz ve giyeceğiniz süs eşyası çıkarırsınız. Allah'ın lütfundan (nasibinizi) arayıp da şükretmeniz için gemilerin denizi yarıp gittiğini görürsün. Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte (bütün bunları yapan) Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu*

bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir."

Bu şekilde yaratılan insan, hem var oluşunun esasında hem de hayatını sürdürme ve geçim yollarını temin etme hususunda Allah'a muhtaçtır: *"Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeye lâyık olan ancak O'dur. Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir. Bu da Allah'a güç bir şey değildir."*

Üçüncüsü: Sûre, müşriklerin şirkle koşarak Allah'a nispet ettikleri şeylerin batıl olduğunu açıklamaktadır: *"Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı? O'ndan başka ilah yoktur. Nasıl oluyor da (tevhidden küfre) çevriliyorsunuz!" "İşte (bütün bunları yapan,) Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir. Eğer onları (putları) çağırırsanız, sizin çağırmanızı işitmezler. Faraza işitseler bile size cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koşmanızı reddederler. (Bu gerçeği) sana, her şeyden haberi olan (Allah) gibi hiç kimse haber veremez."*

Dördüncüsü: Sûre, şirk konusunda ısrar edenlerin, ancak onları aldatan, batılı hoş gösteren ve onları Allah'ın gazabına ve şiddetli azabın kucağına atan şeytanın yolunu yol edinenler olduğunu açıklamaktadır: *"Ey insanlar! Allah'ın vaadi gerçektir, sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın! Çünkü şeytan, sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman sayın. O, kendi taraftarlarını ancak ateş ehlinden olmaya çağırır. İnkâr edenler için şüphesiz çetin bir azap var, iman edip iyi işler yapanlara da mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır. Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar için üzülerek kendini helâk etme. Allah onların ne yaptıklarını biliyor!"*

Beşincisi: Batıl yolun sonu bu olduğuna göre, iman yolunun sonu da dünya ve ahiret saadeti olacaktır: *"İman edip iyi işler yapanlara da mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır." "Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a amel-i sâlih ulaştırır."*

Altıncısı: Bu ayetler esnasında Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) ahlakı, inatçıları ve muhalifleri de kapsayan engin rahmeti açıklanmaktadır: *"O halde onlar için üzülerek kendini helâk etme."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Gökleri ve yeri yaratandır." Daha önce bir örneği olmadan ikisini yoktan var edendir/yaratandır.

"Melekleri elçiler yapandır." Vahyini peygamberlerine tebliğ etmek için.

"İkişer, üçer, dörder kanatlı yapandır. O, yaratmada dilediği arttırmayı yapar." Bunlar, meleklerin yaratılış nitelikleridir. Bu nitelikleri zikretmekten maksat, yaratıcının yüceliğini ortaya koymaktır. Şüphesiz ki Allah meleklerini en iyi bilendir. Bu ayet, bilgisizce melekler hakkında konuşan ve asılsız haberler yayan müşriklere de cevap niteliğindedir.

"Allah'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz." Yani Allah'ın bahşedeceği nimetlere hiç kimse mani olamaz.

"O'nun tuttuğunu O'ndan sonra salıverecek de yoktur." Yani Allah'ın vermediğini ve mani olduğunu da hiç kimse veremez.

"Nasıl oluyor da çevriliyorsunuz!" Nasıl oluyor da haktan yüz çeviriyorsunuz?

"Eğer seni yalanlıyorlarsa (üzülme); senden önceki peygamberler de yalanlanmıştır." ayetinde kendisini yalanlayan kavmine karşı Allah Resûlü (s.a.s.) için bir teselli mevcuttur.

"O aldatıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın!" Yani şeytan sizi Allah hakkında aldatmasın. Çünkü o, şirk ve isyanı size süslü göstermektedir.

"Çünkü şeytan, sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman sayın." Yani düşmanın düşmandan sakındığı gibi siz de şeytandan sakının.

"O, ancak kendi taraftarlarını çağırır." Kendisine tabi olanları ve destek verenleri.

"Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi?" Şeytanın, insanın amelini

kendisine süslü göstermesi, batılı savunanların sapmalarının ve batılda sebat etmelerinin en tehlikeli sebeplerinden biridir. Çünkü onlar o batılı, yolundan dönülmemesi, vazgeçilmemesi gereken tek hakikat olarak görürler.

"Allah, dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir." Yani dalâleti hak edenleri yoldan çıkarmakta, hidayeti hak edeni de hidayete erdirmektedir. Buna göre dalâleti talep edip dalâlet yollarını arayan kişi sapmış demektir. Hidayeti talep edip hidayet yollarını arayan kişi ise hidayete ermiş demektir. Rabbin hiç kimseye zulmetmez.

"O halde onlar için üzülerek kendini helâk etme." Yani müşrikler için hüzünlenerek ve hasret çekerek kendini perişan etme.

"Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah'tır." Çünkü rüzgârlar, bulutları taşıyan ve Allah'ın istediği yere doğru onları harekete geçirendir.

"Ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz." Yani bulutların suyuyla yere hayat verirriz. Kupkuru olan yer yemyeşile dönüşecektir.

"Ölülerin yeniden dirilmesi de böyle olacaktır." Yeryüzüne hayat verildiğini gördüğünüz gibi öldükten sonra dirilmeniz ve hayat bulmanız da böyle olacaktır.

"Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır." Yani kim küfür ve dalâlet metotlarıyla izzet ve şeref talep ediyorsa, bilsin ki hayal görmektedir. Çünkü izzet ve şeref sadece Allah'a aittir. Bu ayette dalâlet sebeplerinden biri açıklanmıştır. Çünkü insanlar şöhret, makam ve geçici servet elde etmek için batıl yollara girip mest olur, körleşirler.

"O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a amel-i sâlih ulaştırır." Yani Allah katında izzet ve makam sahibi olmanın yolu, ancak ve ancak güzel söz ve amel-i sâlihtir. Müşriklerin tutundukları süslü sözler ve batıl hayaller değildir. Bundan dolayı akabinde Yüce Allah şöye buyurmuştur: *"Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur."*

Bu ayetlerden anlaşıldığı üzere insanların ameli iki kısma ayrılır: Biri Allah katına yükselen makbul ameldir. Bu da güzel söz ve amel-i

sâlihten oluşur. Diğeri ise sahibini ziyana ve helâke götüren merdut, yani kötü ameldir.

Allah güzel sözlerle amel-i sâlihi de birbirinden ayırmıştır. Çünkü amel, söze tabidir. Zira ayette geçen "kelim," yani "söz" ifadesi, kelime-i şehadeti telaffuz etme manasına gelir. İlk olarak yükselecek olan budur. Ardından amel onu takip eder. Burada kelime-i tayyib için "su'ûd" (yükselme); amel-i sâlih için de "ref'" (yukarı çıkma) kelimelerinin kullanılması, manaları aynı olmasına rağmen üslûp çeşitliliği nedeniyledir.

Ayrıca bu ayette imanın yükselmesinin daha önce ve daha süratli olduğuna işaret edilmiştir. Çünkü burada imanın kendisinin yükseleceği ifade edilirken amel-i sâlihin yükselmesinin bir başka unsura ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Allahu a'lem.

"Allah sizi topraktan yarattı." Babanız Âdem'i topraktan yaratmıştır. *"Sonra da nutfeden..."* Size şekil verdikten sonra gıdanızın kaynağı olan topraktan da bedeninizi vücuda getirmiştir.

"Bir canlıya ömür verilmesi de..." Yani ömrünü uzatması da.

"Bu tatlıdır, susuzluğu keser, içilmesi kolaydır." ayetinde geçen "furât" kelimesi de "azb" gibi "tatlı" manasına gelir. Tekit amacıyla bu iki kelime peşpeşe gelmiş olup "aşırı derece tatlı olma" manası kastedilmiştir.

"Şu da tuzludur, acıdır (boğazı yakar)." ayetindeki "ücâc" da tıpkı "milh" gibi tuzlu demektir. Burada da vurgu için bu iki kelime peşpeşe gelmiş olup "aşırı derece tuzlu olma" manası kastedilmiştir.

"Hepsinden de taze et yersiniz." Yani hem tatlı hem de tuzlu sudan taze et, yani balık yakalayıp yiyorsunuz.

"Ve giyeceğiniz süs eşyası çıkarırsınız." İnci ve mercan gibi. Bu ayette bağlam, minnet etme ve lütfetme ile ilgili olduğu için süslenmeye ve güzel görünmenin değerine işaret edilmiştir.

"Gemilerin denizi yarıp gittiğini görürsün." Yani gemilerin, gidip gelirken suyu yardığını görürsün.

"Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar." Yani gece, gündüzün üzerine çökerek güneşin ışığının çekilmesine ve bir kısım vakitlerin içiçe girmesine sebebiyet vermektedir. Sonra da gündüz, gecenin üzerine çökerek dünyanın aydınlanmasına ve bir

kısım vakitlerin içiçe girmesine sebebiyet vermektedir. Gece ve gündüz olmadan bu hayatın devam etmesi mümkün olmadığı için bunların vazifesi de devamlı ve peş peşe devam etmektedir. İnsan bunları her gün müşahade etmekte, günlerini,haftalarını, aylarını ve mevsimlerini, hatta asırlarını bununla hesaplamaktadır. Bu hareketlilik, günlük astrolojik dönüşümün sırrını, bunun insan hayatıyla olan münasebetini, bu hassas düzeni insanın hizmetine sunanın kim olduğunu tefekkür etmeye davet etmiyor mu?!

"O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir." ayetinde geçen "(قِطْمِير) (kıtmîr)" kelimesi, hurma çekirdeğini kaplayan ince zar manasına gelir. Bundan maksat şudur: Allah'tan başka taptıkları bu putlar, bu yaratılışta, hurma çekirdeğinin üzerindeki zar kadar da olsa herhangi bir paya sahip olamazlar.

"Eğer onları çağırırsanız..." Yani putları.

"Sizin çağırmanızı işitmezler." Çünkü putlar, duymayan ve işitmeyen cansız varlıklardır.

"Faraza işitseler bile, size cevap veremezler." Çünkü onlar hareket etmekten ve yardım eli uzatmaktan acizdirler. Buradaki meselin faydası, putların acziyet niteliğini tespit etmektir. Müşrikler onlara duyma duyusunu nispet ettikleri için onlara hitap edilmesi ve soru yöneltilmesi gündeme getirilmiştir. Bu durumda onlara şöyle cevap verilmiştir: İddia ettiğin gibi seni duyuyorsa da şüphesiz ki sana hiçbir şekilde asla cevap veremeyecektir.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَىْءٌ
وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَمَنْ تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهٖ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ وَمَا يَسْتَوِى الْاَعْمٰى
وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا
يَسْتَوِى الْاَحْيَاءُ وَلَا الْاَمْوَاتُ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ وَمَا اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ
فِى الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ اِنْ اَنْتَ اِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَاِنْ
مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِينَ
كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَخْرَجْنَا
بِهٖ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا
وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَآبِّ وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ كَذٰلِكَ
اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ
كِتَابَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ
تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ اُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ اِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ
﴿٣٠﴾ وَالَّذِى اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾ ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ
عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهٖ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِاِذْنِ
اللّٰهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ
اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى
اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِى اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ
فَضْلِهٖ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ

نَارُ جَهَنَّمَ ۚ لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا ۚ كَذٰلِكَ
نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا ۚ رَبَّنَا اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ
الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۚ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ ۚ
فَذُوقُوا فَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ
اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَآئِفَ فِي الْاَرْضِ ۚ فَمَنْ
كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۚ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًا ۚ وَلَا يَزِيدُ
الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ اِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ ۚ اَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِ ۚ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ
كِتَابًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِنْهُ ۚ بَلْ اِنْ يَعِدُ الظّٰلِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُورًا
﴿٤٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُولَا ۚ وَلَئِنْ زَالَتَا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ
اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ ۚ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ
جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِ ۚ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ
اِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ اِسْتِكْبَارًا فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ
اِلَّا بِاَهْلِهِ ۚ فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِينَ ۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ۚ وَلَنْ
تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيلًا ﴿٤٣﴾ اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ
شَيْءٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ ۚ اِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ
النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰى اَجَلٍ
مُسَمًّى ۚ فَاِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

18. Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez. Yükü (günahı) ağır gelen kimse onu taşımak için (başkasını) çağırsa, bu çağırdığı, akrabası da olsa, onun yükünden bir şey yüklenmez. Sen ancak görmeden Rablerinden korkanları ve namazı kılanları uyarabilirsin. Kim temizlenirse, o kendi menfaatine temizlenmiş olur. Dönüş Allah'adır.

19-21. Körle gören, karanlıkla aydınlık, gölge ile sıcak bir olmaz.

22. Dirilerle ölüler de bir olmaz. Şüphesiz Allah, dilediğine işittirir. Sen kabirlerdekilere işittiremezsin!

23. Sen sadece bir uyarıcısın.

24. Biz seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Her millet için mutlaka bir uyarıcı (peygamber) bulunmuştur.

25. Eğer seni yalanlıyorlarsa (üzülme), onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. (Oysaki) peygamberleri onlara açık ayetler (mucizeler), sahifeler ve aydınlatıcı kitap getirmişlerdi.

26. Sonra Ben, o inkâr edenleri yakaladım. (Bak ki) cezam nasıl oldu!

27. Görmedin mi Allah gökten su indirdi. Onunla renkleri çeşit çeşit meyveler çıkardık. Dağlardan (geçen) beyaz, kırmızı, değişik renklerde ve simsiyah yollar (yaptık).

28. İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır.

29. Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah için) gizli ve açık sarfedenler, asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler.

30. Çünkü Allah, onların mükâfatlarını tam öder ve lütfundan onlara fazlasını da verir. Şüphesiz O, çok bağışlayan, şükrün karşılığını bol bol verendir.

31. Sana vahyettiğimiz kitap, kendinden öncekini (semavî kitapları) doğrulayıcı olarak gelen gerçektir. Allah, kullarının (her halinden) haberdardır, görendir.

32. Sonra Kitab'ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur.

33. (Onların mükâfatı,) içine girecekleri Adn cennetleridir. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Orada giyecekleri elbiseleri de ipektir.

34. (Cennette şöyle) derler: Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayan, çok nimet verendir.

35. O (Rab) ki lütfuyla bizi asıl oturulacak yurda (cennete) yerleştirdi. Artık orada bize ne bir yorgunluk dokunacak ne de orada bize bir usanç gelecektir.

36. İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler, cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez. İşte Biz, küfürde ileri giden her nankörü böyle cezalandırırız.

37. Onlar orada, "Rabbimiz! Bizi çıkar, (önce) yaptığımızın yerine iyi işler yapalım!" diye feryat ederler. Size düşünecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Size uyarıcı da gelmedi mi? (Niçin inanmadınız?) Şimdi tadın (azabı)! Zalimlerin yardımcısı yoktur.

38. Allah, göklerin ve yerin gaybını bilir. O, kalplerin içinde ne varsa onu da hakkıyla bilendir.

39. Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur. Onun için kim inkâr ederse, inkârı kendi zararınadır. Kâfirlerin küfrü, Rableri katında kendileri için ancak gazabı arttırır. Kâfirlerin küfrü, kendilerine ziyandan başka bir şey getirmez.

40. De ki: Allah'ı bırakıp da taptığınız ortaklarınızı gördünüz mü? Gösterin bana! Onlar yerdeki hangi şeyi yarattılar! Yoksa onların göklerde mi bir ortaklıkları var! Yahut Biz onlara, (bu hususta) bir kitap mı verdik de onlar o kitaptaki bir delile dayanıyorlar? Hayır! O zalimler birbirlerine, aldatmadan başka bir şey va'detmiyorlar.

41. Şüphesiz Allah gökleri ve yeri, nizamları bozulmasın diye tutuyor. Andolsun ki onların nizamı eğer bir bozulursa, kendisinden başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O halîmdir, çok bağışlayıcıdır.

42. Kendilerine bir uyarıcı (peygamber) gelirse, herhangi bir milletten daha çok doğru yolda olacaklarına dair bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi. Fakat onlara uyarıcı (Son Peygamber) gelince, bu, onların haktan uzaklaşmalarından başka bir şeyi arttırmadı.

43. Çünkü onlar yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötü tuzaklar kuruyorlardı. Hâlbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer. Onlar öncekilerin kanunundan (onlara uygulanandan) başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın, Allah'ın kanununda kesinlikle bir sapma da bulamazsın.

44. Bunlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görmediler mi? Hâlbuki onlar, bunlardan daha güçlü idiler. Ne göklerde ne de yerde Allah'ı aciz bırakacak bir güç vardır. O, bilendir, güçlüdür.

45. Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı varlık bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirtilmiş bir süreye kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapacaktır). Kuşkusuz Allah, kullarını görmektedir.

İNSANLAR ARASI AYRIŞMANIN VE ÜSTÜNLÜĞÜN KISTASLARI

İmana giden yolları, o yoldaki temel işaretleri ve imanın kâinattaki ve hayattaki yansımalarını açıkladıktan sonra Kur'ân, insanları birbirinden ayıran temel kriterleri ortaya koymaya başlamış; özellikle İslam'ın varlığa dair küllî felsefesinin, imtihan ve ayrışma esasına dayandığını ifade etmiştir: *"O ki hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır."*[6] Bütün vurgulayıcı ifadelerle bu imtihan meydanı ve neticeleri, amel meydanından başka bir şey değildir. Bu meydan, yarışabilecek ve rekabet edebilecek insanların tamamını içine alacak kadar geniş bir meydandır. Bu bölümde zikredilen ayetlerin bu imtihan alanına dair ifadelerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

Birincisi: Kur'ân, ister hayır ister şer namına olsun her insanın yaptıklarının sorumluluğunu taşıyacağını vurgulamaktadır: *"Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez. Yükü (günahı) ağır gelen kimse onu taşımak için (başkasını) çağırsa, bu çağırdığı akrabası da olsa, onun yükünden bir şey yüklenmez." "Kim temizlenirse, o kendi menfaatine temizlenmiş olur." "Onun için kim inkâr ederse, inkârı kendi zararınadır." "Hâlbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer."*

Bütün bu vurgulu ifadelerin bir tek sûrede, bir tek mecliste gelmesi, meselenin ciddiyetine delil teşkil etmekte ve Kur'ân-ı Kerîm'in bunu insanların aklına ve zihinlerine nakşetmek için ne kadar ısrarcı olduğunu ortaya koymaktadır. İlahî adalet ilkesine yapılan vurguyla birlikte

---

6 Mülk 67/2.

insanın amelde bulunurken acele etmesi ve hayırda yarışması gerektiği üzerinde önemle durmakta, yapılan yanlışlardan dönüş yapmaya, pişmanlık duymaya ve tevbe etmeye insanları teşvik etmekte, işin ciddiyetini ve tehlikesini de hatırlatmaktadır.

İkincisi: Kur'ân, insanların tamamının aynı delil üzerinde buluşmasını sağlamak için hayır, hak ve hidayet esaslarını şer, batıl ve dalâlet esaslarından ayırt etmek üzere karşılaştırmalı olarak ele almaktadır: *"Kör ile gören bir olmaz."*

Bu ilk sınıflandırmadır: Âmânın bocalaması gibi cehaletinin içinde bocalayıp yalpalayan cahil ile dikkatli ve uyanık bir halde, bilinçle ve basiretle yürüyen kişi birbirinden farklıdır. Buna göre insana düşen görev, düşünmek, tefekküre dalmak ve basiretli davranmaktır. Zira öğrenmeye gücü yeten muhatabın cehalete sığınması mazeret teşkil etmez.

Sonra Kur'ân bizzat yolları ve metotları da birbirinden ayırt etmektedir: *"Karanlıkla aydınlık bir olmaz."* Bir tarafta tahrif edildiği açık olan muharref dinler, bir tarafta batıl olduğu açık olan hurafeler, bir tarafta akla ve ahlaka darbe vuran yıkıcı ilkeler. Bunlar, arzu ve heveslerle, çirkin iş ve işlemlere tabi olmaya davet etmektedir. Bütün bunlara karşılık olarak hakkın, adaletin ve nurun metotları gelmektedir. Muhatabın önemli görevlerinden biri de iyileri kötü olanlardan ayırt edebilmesi, hak ile batılı ve aydınlık ile karanlığı birbirine karıştırmamasıdır.

Bilâhare Kur'ân, cahiliye bataklığı ve zulmü içinde yaşayan insanlarla, emniyet ve adaleti temsil eden İslam'ın gölgesinde gölgelenen müminleri birbirinden ayırmaktadır: *"Gölge ile sıcak bir olmaz."* Ardından Kur'ân bizzat insana dönmekte, farklı şeyleri birbirinden ayırt edebilme yetisine sahip diri insanla, görme ve düşünme yeteneklerini atıl bırakıp yok eden, algılamayan, duymayan ve görmeyen ölü mesabesindeki insanı birbirinden ayırmaktadır: *"Dirilerle ölüler de bir olmaz. Şüphesiz Allah, dilediğine işittirir. Sen kabirlerdekilere işittiremezsin!"*

Üçüncüsü: Kur'ân, insanlar arasındaki farklılık ve çeşitliliğin, evrendeki sünnetullahtan olduğunu açıklamaktadır: *"Görmedin mi Allah gökten su indirdi. Onunla renkleri çeşit çeşit meyveler çıkardık. Dağlardan (geçen) beyaz, kırmızı, değişik renklerde ve simsiyah yollar (yaptık). İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte*

olanlar var." Lâkin bu farklılık eşit seviyede değildir. Bunlardan biri kaderden gelen farklılıklar olup cinsleri, soyları ve renkleri farklı olan insanların değiştirmeye gücünün yetmediği farklılıklardır. Diğeri ise sorumluluk gerektiren farklılıklar olup tercihiyle, tavır ve eylemleriyle insanın sorumluluğundadır. İşte imtihan ve ayrışmanın esasını bu kısım teşkil etmektedir.

Dördüncüsü: Kur'ân, insana hakikati açıkladıktan ve bu konuda yeterli derecede deliller serdettikten sonra Allah'ın onu hesaba çekeceğini açıklamaktadır: *"Biz seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Her millet için mutlaka bir uyarıcı (peygamber) bulunmuştur. Eğer seni yalanlıyorlarsa (üzülme), onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. (Oysaki) peygamberleri onlara açık ayetler (mucizeler), sahifeler ve aydınlatıcı kitap getirmişlerdi. Sonra Ben, o inkâr edenleri yakaladım. (Bak ki) cezam nasıl oldu!"*

Beşincisi: Kur'ân ilmin, iman, huşû, tevazu ve sâlih amelin yolu olduğuna dikkat çekmektedir: *"Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah daima üstündür, çok bağışlayandır. Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah için) gizli ve açık sarfedenler, asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler. Çünkü Allah, onların mükâfatlarını tam öder ve lütfundan onlara fazlasını da verir. Şüphesiz O, çok bağışlayan, şükrün karşılığını bol bol verendir."*

Tekebbür ise dalâletin, gösterişin ve körlüğün yoludur: *"Kendilerine bir uyarıcı (peygamber) gelirse, herhangi bir milletten daha çok doğru yolda olacaklarına dair bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi. Fakat onlara uyarıcı (Son Peygamber) gelince, bu, onların haktan uzaklaşmalarından başka bir şeyi arttırmadı. Çünkü onlar yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötü tuzaklar kuruyorlardı. Hâlbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer. Onlar öncekilerin kanunundan (onlara uygulanandan) başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın, Allah'ın kanununda kesinlikle bir sapma da bulamazsın."*

Altıncısı: Sonra Kur'ân, müminlerin de imanlarının kuvvetine ve Rablerine itaat etmedeki samimiyet seviyelerine göre farklı farklı olduklarını açıklamaktadır: *"Sonra Kitab'ı, kullarımız arasından*

seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur." Bu da ayrı bir meydan, ayrı bir tasniftir. Öyleyse yarışacak olanlar, işte bu hususta yarışsınlar!

Yedincisi: Kur'ân, iman, hidayet ve amel-i sâlihin neticesini de açıklamaktadır: *"(Onların mükâfatı,) içine girecekleri Adn cennetleridir. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Orada giyecekleri elbiseleri de ipektir. (Cennette şöyle) derler: Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayan, çok nimet verendir. O (Rab) ki lütfuyla bizi asıl oturulacak yurda (cennete) yerleştirdi. Artık orada bize ne bir yorgunluk dokunacak ne de orada bize bir usanç gelecektir."*

Asilerin ve betbahtların durumu ise şöyledir: *"İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler, cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez. İşte Biz, küfürde ileri giden her nankörü böyle cezalandırırız. Onlar orada, 'Rabbimiz! Bizi çıkar, (önce) yaptığımızın yerine iyi işler yapalım!' diye feryat ederler. Size, düşünecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Size uyarıcı da gelmedi mi? (Niçin inanmadınız?) Şimdi tadın (azabı)! Zalimlerin yardımcısı yoktur."*

Sekizincisi: Kur'ân, Allah'ın ilminin, insanları, yaptıklarını ve içlerinde gizlediklerini de kuşattığını ve her yönüyle kapsadığını vurgulamaktadır: *"Allah, göklerin ve yerin gaybını bilir. O, kalplerin içinde ne varsa onu da hakkıyla bilendir."* Yüce Mevla'nın bu yüce sıfatının burada vurgulanması, O'nun bizzat mümini gözetlediğine, insanın küçük-büyük yaptığı her şeyin hesabını vereceğine, Rabbinin de hiç kimseye zulmetmeyeceğine delalet etmesi nedeniyledir.

Dokuzuncusu: Kur'ân-ı Kerîm, insanın tefekkür etmesini, kendini hesaba çekmesini, yaptıklarının farkına varmasını, safını netleştirmesini ve bu ölçütlere göre kendini gözden geçirmesini hatırlatarak sûreyi tamamlamaktadır. Zira Allah, cezalandırmak için acele etmemekte, bilakis ders çıkarmak ve dönüş yapmak isteyenlere fırsat vermektedir: *"Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı. Fakat Allah, onları*

belirtilmiş bir süreye kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapar). Kuşkusuz Allah, kullarını görmektedir."

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez." Yani hiçbir kimse bir başkasının yükünü taşımaz.

"Yükü ağır gelen çağırırsa..." ayetinde sıfat (*yükü ağır gelen*) zikredilmiş, mevsuf ise hazfedilmiştir. Burada kastedilen "yükü ağır gelen kişi" şeklindedir.

"Onu taşımak için..." Birinden yardım talep etmekte ve günahlarından bir kısmını ona yüklemek istemektedir.

"Bu çağırdığı, akrabası da olsa, onun yükünden bir şey yüklenmez." Yani yardım talep ettiği kişi akrabası da olsa...

"Gölge ile sıcak bir olmaz." Nimet ve sıkıntı hallerini birbirinden ayırt etmek için bu teşbih kullanılmıştır.

"Sen kabirlerdekilere işittiremezsin!" İnatçı müşrikler, işitmeyen ölülere benzetilmiştir.

"Her millet için mutlaka bir uyarıcı (peygamber) bulunmuştur." Yani Kur'ân onların isim ve haberlerini bizlere aktarmasa da insanlardan hiçbir topluluk yoktur ki Allah onlara bir elçi göndermiş olmasın. Bu ayet, bütün resûllerin bizim bölgemizden, yani Ortadoğu'dan çıktığına dair hatalı anlayışa cevap niteliğindedir.

"(Oysaki) peygamberleri onlara açık ayetler (mucizeler), sahifeler ve aydınlatıcı kitap getirmişlerdi." buyruğunda maksat geçmiş bütün semavî kitaplardır: Tevrat, Zebûr, İncil ve sahifeler. Bunlar, deliller, sahifeler ve aydınlatıcı kitaplardır. Ayette farklı mevsuflar için ortak sıfatlar kullanılmıştır. Burada mananın tekrarı söz konusu olup bu vurgu kapalı değil aşikârdır.

"(Bak ki) cezam nasıl oldu!" Yani Benim onlar için hazırladığım azabım nasıl olacak, bak, göreceksin. Ayetteki "*nekîr*" kelimesi, Yüce Allah'ın, onların şirk ve zulmünü inkâr etmesi manasına gelmekte olup onların tavrına terettüp eden azap kastedilmiştir. Allahu a'lem.

"Dağlardan (geçen) beyaz, kırmızı, değişik renklerde ve simsiyah yollar (yaptık)." buyruğunda, dağları birbirinden ayırt etmek için gerekli olan kaya rengi, nitelikleri ve yollar gibi unsurlar zikredilmiştir. Bunlar beyaz, kırmızı ve siyahtır. Ayetteki "(غَرَابِيبُ) (ğarâbîb)" kelimesi, "(الغراب) (el-ğurâb)" kökünden türetilmiş olup "siyah yollar" manasına gelir. Bu kelime, "siyah renkli" anlamındaki "(سُودٌ) (sûd)" kelimesi ile de vurgulanmıştır. Allahu a'lem.

"Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar." Yani şüphesiz ki âlimler diğerlerinden daha çok korkarlar. Çünkü onlar Rablerinin yüceliğini bilirler. Buna göre gerçek bilgi, gerçek imana ulaştırır; Allah'a karşı sorumlu davranmayı ve O'ndan korkmayı beraberinde getirir.

Burada siyaktan elde edilen bir hususa temas etmek icap eder: Evreni, içerdiği çeşitliliği ve farklılığı araştırıp üzerinde düşünmek, kişiyi imana ulaştıran ve takvayı gerekli kılan bir ilim yoludur.

"Asla zarara uğramayacak bir kazanç..." Yani asla zarara uğramayacak olan kârlı bir ticaret.

"Çünkü Allah, onların mükâfatlarını tam öder." Nitekim bunu onlara va'detmiştir.

"Ve lütfundan onlara fazlasını da verir." Allah'ın lütfunun haddi hesabı yoktur, cömertliğinin de nihayeti yoktur.

"Kendinden öncekini doğrulayıcıdır." Yani Kur'ân geçmiş kitapları tasdik etmek üzere gelmiştir.

"Sonra Kitab'ı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik." Bunlar, Allah'ın Kur'ân emanetini taşımak üzere seçtiği Muhammed (s.a.s.) ümmetidir.

"Onlardan kimi kendisine zulmeder." Yani Kur'ân'a iman eden müminlerden bir kısmı günah işleyerek kendine zulmetmektedir. Buna göre müminlerin tamamı aynı seviyede değildir. Bu, aynı zamanda beşer karakteridir. Buna göre rekabet ve yarış ortamı herkese açıktır.

"Kimi ortadadır." Yani günahları azdır, Allah'n çizdiği sınırda dururlar. Bunlar, bir önceki mertebeden daha üstündürler.

"Kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır." Bu mertebe en üstün olandır. Bunlar, öne geçtikçe geçen, Allah'a yakın olanlardır.

"İçine girecekleri Adn cennetleri." ayetinde geçen (يَدْخُلُونَهَا) kelimesindeki "vâv," "çoğul vâvı"dır. Bu harf, yukarıda zikredilen farklı derecelerdeki kişilerin cennetle müjdelendiklerine işaret etmektedir. Bundan dolayı buradaki "vâv" harfinin Kur'ân-ı Kerîm'de kullanılan en kapsayıcı ve kıymetli "cemî vâvı" olduğu ifade edilmiştir.

"Kalıcı yurt." Yani ebedî yurt olan cennet.

"Bize yorgunluk dokunmaz." Yani yorgunluk çekmeyiz.

"Sıkıntı da dokunmaz." Yani meşakkat de çekmeyiz.

"Onlar orada feryat ederler." Yani cehennem ehli, feryat ederek yardım talebinde bulunurlar.

"Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur." Yani peşpeşe gelen nesiller boyunca.

"Kâfirlerin küfrü, Rableri katında kendileri için ancak gazabı arttırır." ayetindeki (مَقْتًا) kelimesi "öfke, gazap ve hor görme" anlamına gelir.

"Onun için kim inkâr ederse, inkârı kendi zararınadır." Yani küfrünün cezasını çekecektir.

"Onların göklerde ortakları mı var?" Yani yaratılışta veya mülkünde ve onda tasarruf etme hakkı konusunda onlar Allah'la birlikte ortaklar mı edindiler?

"Şüphesiz Allah gökleri ve yeri, nizamları bozulmasın diye tutuyor." Zira Allah göklerin ve yerin bağlı bulunduğu bu nizamı ve evrendeki kanunları tesis etmiştir.

"Andolsun ki onların nizamı eğer bir bozulursa, kendisinden başka hiç kimse onları tutamaz." ayetinde nâfiye için gelen (إِنْ), "mâ" manasındadır. Yani şayet bu düzen bozulursa Allah'tan başka kimse onları tutamaz.

"Var güçleriyle yemin ettiler." ayetindeki (جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ), "ağır ve vurgulu yeminler" manasına gelir.

"Kendilerine bir uyarıcı gelirse, herhangi bir milletten daha çok doğru yolda olacaklarına dair Allah'a yemin etmişlerdi." ifadesi, müşriklerin sözüdür. Zira onlar ağır yeminler ederek şöyle demişlerdir: Allah kendilerinden bir resûl gönderecek olursa onun yolundan gidecek, ellerindeki bilgi ve kitaplardan hareketle Araplara üstünlük taslayan Yahudilerden daha çok hidayet ehli olacaklardır.

"Yeryüzünde büyüklük taslıyorlardı." Yani onların, verdikleri sözden ve ettikleri yeminden dönmelerine sebep olan husus, ancak ve ancak kibirleri ve kötü tuzaklarıdır.

"Hâlbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer." Yani onların düşmelerinin tek sebebi, ancak kendi yapıp ettikleridir.

"Onlar öncekilerin kanunundan başkasını mı bekliyorlar?" Yani onlar, azap ve helâk mı bekliyorlar? Nitekim Allah önceki ümmetleri de helâk etmişti.

"Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın." Yani içindekini değiştirdiğini. Şöyle ki cezayı hak ettikten sonra ceza yerine nimeti bir hak olarak verdiğini göremezsin.

"Allah'ın kanununda kesinlikle bir sapma da bulamazsın." Yani onlara gelecek olan azabı başkasına gönderdiğini asla göremezsin.

"Bunlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görmediler mi? Hâlbuki onlar bunlardan daha güçlü idiler." ayetinden, kuvvetin tek başına üstünlük sebebi olmadığı ve kalıcı olmayı garanti etmediği anlaşılmaktadır. Zira güçlüler zulmettiğinde Allah'ın azabına duçar olurlar. Firavun da öyle olmuş, Âd kavmi de öyle olmuş, Semûd kavmi de öyle olmuştur.

"Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı." Allah, cezalandırmada acele etmez. Aksine tevbe edenler tevbe etsin veya dönüş yapanlar dönüş yapsın diye malum ve belirlenmiş bir zamana kadar onlara mühlet vermektedir: *"Fakat Allah, onları belirtilmiş bir süreye kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapar). Kuşkusuz Allah, kullarını görmektedir."*

سُورَةُ يٰسٓ

36- YASİN SÛRESİ

196. MECLİS: ALLAH'A DAVET
197. MECLİS: DİRİLİŞ VE HESAP AKİDESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يٰسٓ ﴿١﴾ وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾ تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا اُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ اِنَّا جَعَلْنَا فِى اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا فَهِىَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِىَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ ۚ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْىِ الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَاٰثَارَهُمْ ۗ وَكُلَّ شَىْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِى اِمَامٍ مُبِينٍ ﴿١٢﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِ ۘ اِذْ جَآءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾ اِذْ اَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوٓا اِنَّآ اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا مَآ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَآ اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَىْءٍ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّآ اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَآ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾ قَالُوٓا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ۖ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوا طَآئِرُكُمْ مَعَكُمْ ۗ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ ۚ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿١٩﴾ وَجَآءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعٰى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾ اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِىَ لَآ اَعْبُدُ الَّذِى فَطَرَنِى وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ اٰلِهَةً اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّى شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا وَلَا يُنْقِذُونِ ۚ ﴿٢٣﴾ اِنِّىٓ اِذًا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ اِنِّىٓ اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ ۖ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِى يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِى رَبِّى وَجَعَلَنِى مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٧﴾ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَآءِ

وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ ﴿٢٨﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ ﴿٢٩﴾ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ۚ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ۚ ﴿٣٢﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ ۚ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ ۖ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ ۚ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ۚ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ۖ ﴿٣٨﴾ وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ ﴿٤٣﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٧﴾

1. Yâsîn,

2. Hikmet dolu Kur'ân hakkı için,

3. Sen şüphesiz peygamberlerdensin.

4. Doğru yol üzerindesin.

5. (Bu Kur'ân,) üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.

6. Ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir.

7. Andolsun ki onların çoğu cezayı hak etmişlerdir. Çünkü onlar iman etmiyorlar.

8. Biz, onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelere kadar dayanmaktadır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır.

9. Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler.

10. Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar.

11. Sen ancak zikre (Kur'ân'a) uyan ve görmeden Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylesini, bir mağfiret ve güzel bir mükâfatla müjdele.

12. Şüphesiz ölüleri ancak Biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi yazarız. Biz, her şeyi apaçık bir kitapta (Levh-i Mahfûz'da) sayıp yazmışızdır.

13. Onlara, şu şehir halkını misal getir: Hani onlara elçiler gelmişti.

14. İşte o zaman Biz, onlara iki elçi göndermiştik. Onları yalanladılar. Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik. Onlar, "Biz size gönderilmiş Allah elçileriyiz!" dediler.

15. Elçilere dediler ki: Siz de ancak bizim gibi birer insansınız. Rahmân, herhangi bir şey indirmedi. Siz ancak yalan söylüyorsunuz.

16. (Elçiler) dediler ki: "Rabbimiz biliyor; biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz."

17. "Bizim vazifemiz, açık bir şekilde Allah'ın buyruklarını size tebliğ etmekten başka bir şey değildir" dediler.

18. (Bunun üzerine onlar,) "Doğrusu siz bize uğursuz geldiniz. Eğer bu işten vazgeçmezseniz, andolsun sizi taşlarız. Ve bizden size mutlaka fena bir kötülük dokunur" dediler.

19. Elçiler şöyle cevap verdi: Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir. Size nasihat ediliyorsa bu uğursuzluk mudur? Bilakis, siz aşırı giden bir milletsiniz.

20. Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. "Ey kavmim! dedi, bu elçilere uyunuz!"

21. "Sizden herhangi bir ücret istemeyen bu kimselere tâbi olun, çünkü onlar hidayete ermiş kimselerdir."

22. "Bana ne olmuş ki beni yaratana ibadet etmeyecek mişim! Hâlbuki hepiniz O'na döndürüleceksiniz."

23. "O'ndan başka ilahlar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların (putların) şefâati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar."

24. "İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum."

25. "Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin."

26-27. "Gir cennete!" denildi. "Keşke," dedi, "Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını kavmim bilseydi!"

28. Biz ondan sonra, onun milletini helâk etmek için üzerlerine gökten herhangi bir ordu indirmedik ve indirecek de değildik.

29. (Onları helâk eden,) korkunç sesten başka bir şey değildi. Birdenbire sönüverdiler.

30. Ne yazık şu kullara! Onlara bir peygamber gelmeyegörsün, ille de onunla alay etmeye kalkışırlar.

31. Müşrikler görmüyorlar mı ki onlardan önce nice kavimler helâk ettik. Onlar tekrar dönüp de bunlara gelmezler.

32. Elbette onların hepsi (kıyamet gününde) karşımızda hazır bulunacaklar.

33. (Bu hususta) ölü toprak onlar için mühim bir delildir. Biz ona yağmurla hayat verdik ve ondan dane çıkardık. İşte onlar bundan yerler.

34. Biz, yeryüzünde nice nice hurma bahçeleri, üzüm bağları yarattık ve oralarda birçok pınarlar fışkırttık.

35. Ta ki onların meyvelerinden ve elleriyle bunlardan imal ettiklerinden yesinler. Hâlâ şükretmeyecekler mi?!

36. Yerin bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve henüz mahiyetini bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah'ı tesbih ve takdis ederim.

37. Gece de onlar için bir ibret alâmetidir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çekeriz de onlar karanlıklara gömülürler.

38. Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve alîm olan Allah'ın takdiridir.

39. Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner.

40. Ne güneş aya yetişebilir ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzerler.

41. Onların zürriyetlerini dopdolu bir gemide taşımamız da onlar için büyük bir ibrettir.

42. Onlar için, bunun gibi binecekleri başka şeyler de yarattık.

43. Dilesek onları suda boğarız. O zaman ne onların imdadına koşan olur, ne de onlar kurtarılırlar.

44. Ancak Bizim tarafımızdan bir rahmet ve belli bir zamana kadar dünyadan faydalandırmamız müstesnadır.

45. Onlara "Yapmakta olduğunuz ve yapıp arkada bıraktığınız işlerde Allah'tan korkun; umulur ki size merhamet olunur" denildiğinde (aldırmazlar).

46. Onlara Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmeyedursun, ille de ondan yüz çevirmişlerdir.

47. "Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarfediniz" denildiğinde, kâfirler, müminlere dediler ki: "Allah'ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız? Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz."

ALLAH'A DAVET

Bu sûre-i celile iki esas konuyu içermektedir: Allah'a davet konusu ile diriliş ve hesap akidesinin hatırlatılması. İki tema arasında malum olduğu üzere ilişki vardır. Zira davet, insanları kötülük çukurundan ve acı akıbetten kurtarmak için samimi bir gayret ve azimle çalışmaktan başka bir şey değildir.

Âdeta birinci konu, belli şart ve ilkeler çerçevesinde ikinci mevzuda başarı sağlamak için pratik bir hazırlıklar mesabesindedir. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) gönderilişindeki büyük gayeyi vurgulamaktadır: *"Yâsîn. Hikmet dolu Kur'ân hakkı için, sen şüphesiz peygamberlerdensin. Doğru yol üzerindesin. (Bu Kur'ân,) üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir. Ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir."*

Bu âyetler, birçok hususu içermektedir:

a. Muhammedî risalet üç Rabbanî sıfata dayanmaktadır: Hikmet, izzet ve rahmet. Bunlar birbirini tamamlayan mükemmel sıfatlar olup bu risaletin kemalini açıkça ortaya koyarlar. Buna göre bu risalet, ilim ve hikmet risaletidir: *"Hikmet dolu Kur'ân hakkı için."* Aynı zamanda izzet ve rahmet risaletidir: *"(Bu Kur'ân,) aziz (üstün) ve rahim (çok merhametli) Allah tarafından indirilmiştir."*

b. Şüphesiz ki bu risalet, insanları ancak ve ancak sırat-ı müstakîme davet eder. Bu da zulüm ve sapmadan uzak olan adalet yoludur: *"Doğru yol üzerindesin."*

c. Hakkında bu risaletin nazil olduğu kavim, ehl-i kitap ve ehl-i ilim bir toplum değildir: *"Ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir."*

İkincisi: Kur'ân, davet ettiği bu insanları iki kısma ayırmaktadır: Bir kısmı inat edip kibirlenen, tefekkür ve bilgi kanallarını kapatanlar iken diğer kısmı kulak verip dinleyen, soru sorup tefekkür eden, akabinde de Allah'ın yardımıyla kalpleri ferahlayan, gözleri ve basiretleri açık olanlardır.

Birinci kısım hakkında Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Andolsun ki onların çoğu cezayı hak etmişlerdir. Çünkü onlar iman etmiyorlar. Biz, onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelere kadar dayanmaktadır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır. Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler. Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar."*

İkinci kısım hakkında ise şöyle buyurmaktadır: *"Sen ancak zikre (Kur'ân'a) uyan ve görmeden Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylesini, bir mağfiret ve güzel bir mükâfatla müjdele."*

Hangi zaman ve mekânda olursa olsun insanlar bu şekilde iki kısma ayrılırlar. Tek fark, sayısal oranla ilgilidir. Buna göre davet yoğunlaştıkça ve davet ehli de sebat ettikçe insanların bu davete icabeti daha da artacaktır. Hacimleri ve kemiyetleri ne olursa olsun inat edenler ise inat etmeye devam edeceklerdir. Bundan dolayıdır ki Allah Resûlü (s.a.s.)

ile savaşan ve işin başında çoğu batıla meyleden Kureyşliler, Mekke'nin fethinden sonra akın akın Allah'ın dinine girmişlerdir.

Üçüncüsü: Kur'ân bu âyetlerde, önceki davetlerden bir demet sunmaktadır. Bu örnek, Hz. Peygamber (s.a.s.) ve Mekke'de onunla birlikte hareket eden müminler için teselli, öğüt ve ders niteliğindedir: *"Onlara, şu şehir halkını misal getir: Hani onlara elçiler gelmişti."*

Kur'ân burada bu şehrin ismini zikretmemiş ve bu resûlleri de tanıtmamıştır. Bundaki gaye, mutlak manada ibretten başkası değildir. Allah buraya iki resûl göndermiş, halk her ikisini yalanlayınca onları üçüncüsüyle desteklemiştir: *"İşte o zaman Biz, onlara iki elçi göndermiştik. Onları yalanladılar. Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik. Onlar, 'Biz size gönderilmiş Allah elçileriyiz!' dediler."* Şehrin ahalisi bu resûllerin davetini reddetmiştir: *"Elçilere dediler ki: 'Siz de ancak bizim gibi birer insansınız. Rahmân, herhangi bir şey indirmedi. Siz ancak yalan söylüyorsunuz.'"*

Buna göre onları yalanlamalarının gerekçesi, elçilerin beşer olmalarıdır. Bu da saçma bir gerekçedir. Çünkü asıl olan, risaletin içeriğine ve gayesine bakmaktır. Aslında her zaman ve zeminde bâtılı savunanların tavrı bu olmuştur. Onlar metotlardan, fikirlerden ve bilgiden sarf-ı nazar ederek, gönderilen elçilerin şahsı, ismi, nesebi ve deri rengine takılıp kalmışlardır. Bundan dolayı resûlleri onlara şöyle cevap vermiştir: *"(Elçiler) dediler ki: Rabbimiz biliyor; biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz. Bizim vazifemiz, açık bir şekilde Allah'ın buyruklarını size tebliğ etmekten başka bir şey değildir."* Yani biz Rabbinizin risaletini size tebliğ ediyoruz. Onu inceleyin. Batılı savunanlar, düşünme, tefekkür etme ve tartışma yerine her zaman olduğu gibi malum üslûba, ithama, tehdide ve güç kullanmaya sığınmışlardır: *"(Bunun üzerine onlar,) 'Doğrusu siz bize uğursuz geldiniz. Eğer bu işten vazgeçmezseniz, andolsun sizi taşlarız. Ve bizden size mutlaka fena bir kötülük dokunur' dediler."* Resûller davetlerinden vazgeçmemiş, bilakis kavimlerine dönerek gerçeği şöyle açıklamışlardır: *"Elçiler şöyle cevap verdi: Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir. Size nasihat ediliyorsa bu uğursuzluk mudur? Bilakis, siz aşırı giden bir milletsiniz."*

Dördüncüsü: Kur'ân, kıssanın bir başka sahnesine geçmektedir; elçilerden olmadığı açık olan bir adamın sahnesi. Kur'ân üç elçiye tahsis ettiği alandan daha geniş bir alanı ona ayırarak, onun duruşunu ve mesajını zikretmiştir. Şehrin ahalisinden olan ve onları düşünen bu adam, onlara nasihatte bulunmaktadır. Sözünü söylemek için koşarak gelen bu adam şöyle demektedir: *"Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. 'Ey kavmim! dedi, bu elçilere uyunuz! Sizden herhangi bir ücret istemeyen bu kimselere tâbi olun, çünkü onlar hidayete ermiş kimselerdir.'"*

Kur'ân'ın bu sahneyi kısaca aktardığı anlaşılmaktadır. Zira bu adamın bu bilgileri nereden aldığına, daha önce elçilerle karşılaşıp karşılaşmadığına veya aceleyle gelip onların konuşmasını dinledikten sonra sözlerinin onu etkileyip gönlüne inşirah bıraktığına dair bir bilgi vermemektedir. Lâkin şu var ki bu adamın, halkının inançlarının temel esaslarından hareketle onlarla tartışmaya başladığı anlaşılmaktadır: *"Bana ne olmuş ki beni yaratana ibadet etmeyecekmişim! Hâlbuki hepiniz O'na döndürüleceksiniz. O'ndan başka ilahlar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların (putların) şefâati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar. İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum."* Ardından üç elçiye dönmüş, onlarla sözleşircesine ve onları şahit gösterircesine konuşmasını şöyle sürdürmüştür: *"Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin."* Sonra bu adamın Allah katındaki akıbeti, herhangi bir ön bilgi verilmeksizin veya hazırlık yapılmaksızın şöyle ifade edilmiştir: *"'Gir cennete!' denildi."* Bu adam, bu müjdeyi aldığı anda bile daveti dert edinerek, davet adamı bilinciyle ve kavminin hidayetine olan düşkünlüğüyle şu cevabı vermiştir: *"Keşke, dedi, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını kavmim bilseydi!"*

Beşincisi: Kur'ân, günahkâr ve zalim olan bu şehrin akıbetini, önceki toplumları ve bütün yalancıları kuşatan azabı hatırlatarak şöyle buyurmaktadır: *"Biz ondan sonra, onun milletini helâk etmek için üzerlerine gökten herhangi bir ordu indirmedik ve indirecek de değildik. (Onları helâk eden,) korkunç sesten başka bir şey değildi. Birdenbire sönüverdiler. Ne yazık şu kullara! Onlara bir peygamber gelmeyegörsün, ille de onunla*

alay etmeye kalkışırlar. Müşrikler görmüyorlar mı ki onlardan önce nice kavimler helâk ettik. Onlar tekrar dönüp de bunlara gelmezler. Elbette onların hepsi (kıyamet gününde) karşımızda hazır bulunacaklar."

Altıncısı: Sonra Kur'ân, insanın kalbini ve aklını, Yüce Allah'ın birliğine, kudretine, yüceliğine ve hikmetine delalet eden ve bunları dile getiren evrendeki apaçık delillere çevirmeye başlamaktadır: *"(Bu hususta) ölü toprak onlar için mühim bir delildir. Biz ona yağmurla hayat verdik ve ondan dane çıkardık. İşte onlar bundan yerler. Biz, yeryüzünde nice nice hurma bahçeleri, üzüm bağları yarattık ve oralarda birçok pınarlar fışkırttık. Ta ki onların meyvelerinden ve elleriyle bunlardan imal ettiklerinden yesinler. Hâlâ şükretmeyecekler mi?"*

Ardından da hayatın istikrarını ve devamlılığını da içeren mükemmel düzene ve tek elden yönetilen bu sisteme dikkatleri çevirmektedir: *"Yerin bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve henüz mahiyetini bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah'ı tesbih ve takdis ederim."* Akabinde de bakışları ve tefekkür melekesini, daha büyük yörüngelere ve bunların içerdiği delillere, göstergelere ve sırlara dalmaya çevirmektedir: *"Gece de onlar için bir ibret alâmetidir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çekeriz de onlar karanlıklara gömülürler. Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve alîm olan Allah'ın takdiridir. Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner. Ne güneş aya yetişebilir ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzerler."*

Daha sonra da onların bakışını, yaptıkları yolculuklara ve bu süreçte kullandıkları nakil vasıtalarına, onları ve eşyalarını denizde ve karada taşıyan bu vasıtaların nasıl da onların hizmetine amade kılındığına çevirmektedir: *"Onların zürriyetlerini dopdolu bir gemide taşımamız da onlar için büyük bir ibrettir. Onlar için, bunun gibi binecekleri başka şeyler de yarattık. Dilesek onları suda boğarız. O zaman ne onların imdadına koşan olur ne de onlar kurtarılırlar. Ancak Bizim tarafımızdan bir rahmet ve belli bir zamana kadar dünyadan faydalandırmamız müstesnadır."*

Yedincisi: Bütün bu apaçık ayet ve delillerden sonra Kur'ân, bu yalancıların ve inatçıların tavırlarını şöyle izah etmektedir: *"Onlara,*

'Yapmakta olduğunuz ve yapıp arkada bıraktığınız işlerde Allah'tan korkun; umulur ki size merhamet olunur' denildiğinde (aldırmazlar). Onlara Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmeyedursun, ille de ondan yüz çevirmişlerdir." Akabinde de Kur'ân onların imanla ilgili tavırlarıyla ahlakla ilgili tavırları arasında ilişki kurmakta ve şöyle buyurmaktadır: *"'Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarfediniz' denildiğinde, kâfirler müminlere dediler ki: 'Allah'ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız? Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz.'"*

Bu tavır, Allah'a karşı tekebbür içerdiği gibi Allah'ın kullarına karşı da tekebbür içermektedir. Onlar, evrendeki en büyük hakikatlere ve bu hakikatlerin delillerine karşı katı kalpli davrandıkları gibi, yoksullara ve mazlumlara karşı da böyle katı kalpli davranmaktadırlar. Onların yönüyle ilgili Kur'ân'da çok sayıda örneğe rastlamak mümkündür. Mesela Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Dini yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar; yoksulu doyurmaya teşvik etmez."*[7]

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Yâsîn." Hurûf-i mukattaa'dan biri olup bu konuda Bakara Sûresi'nin başında detaylı bilgi verilmiştir. Sadece bunun Efendimiz Muhammed'in (s.a.s.) isimlerinden biri olduğuna dair yaygın görüşe gelince, bu, herhangi bir delile dayanmayan bir görüştür. Buna benzer görüşler Tâhâ Sûresi'nde de zikredilmiştir.[8]

Burada şu notu düşmemiz gerekmektedir: Mutlak manada ifade edildiğinde Yâsîn ve Tâhâ şeklindeki bu iki ismin Allah Resûlü'nün (s.a.s.) isimlerinden olduğuna dair insanlar arasında yaygın kanaatin varlığı dikkate değerdir. Seslenişlerde bu iki isme hürmet göstermek gerekir. İnsanların zihnine bunların Allah Resûlü'nün (s.a.s.) isimleri olduğu düşüncesi geldiği için bu, Allah Resûlü'ne (s.a.s.) gösterilmesi gereken hüsn-i edebin gereğidir.

"Andolsun ki onların çoğu cezayı hak etmişlerdir. Çünkü onlar iman etmiyorlar." Bu durum, Allah'ın onların iradesini ellerinden alması

---

7 Mâûn 107/1-3.

8 Tâhâ 20/1.

değil onların inat ve kibirleri nedeniyle asla iman etmeyeceklerine dair ezelî ilminin neticesidir.

"Biz, onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelere kadar dayanmaktadır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır." âyeti, onların haktan ve vahyin nurundan yüz çevirirken içinde bulundukları hâlet-i ruhiyeyi tasvir etmektedir. Aşırı inatlarından dolayı geri durup kasınmaları, zincirlere vurulan ve boynuna halka geçirilen birinin haline benzetilmiştir.

Ayrıca bu âyet, onların ahirette karşı karşıya kalacakları azabı anlatan bir tasvir olup onların dünyada tercih ettikleri tavra da uygundur. Öyle ki onlar ahirette bilfiil zincirlere vurulacak ve elleri boyunlarına bağlanacaktır. Ayetteki "(الْأَذْقَانِ) (ezkân)" kelimesi, "(ذقن) (zakn)" sözcüğünün çoğulu olup "çeneler" manasına gelir. "(مُقْمَحُونَ) (mukmehûn)" ise gözleri donuk, çeneleri de boyunlarındaki demir halkalar nedeniyle yukarı kalkık, manasına gelir.

"Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler." Yani hak yolunu göremezler. Bu durum, onların iradesinin devre dışı bırakılması değil, kendi tercihlerinin neticesidir. Bu, Allah Teâlâ'nın imtihan ve sorumluluk için belirlediği kanunudur. Buna göre Allah hiç kimseye zulmetmez, hiç kimseyi de dalâlete zorlamaz. Allah'ın geniş melekûtuna dair kavrama kanallarını kapatanlar onlardır. İç dünyalarıyla buluşmayı ve öncekilerin tarihinden ders çıkarmayı sağlayan tefekkür kanallarını kapatanlar da onlardır. Bilgi kanallarını kapatmış, hak ettikleri neticeyle de buluşmuşlardır.

"Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar." Tekebbür ve inatlarından dolayı. Bu tespit, müşriklerin geneline değil hususi bir grubuna yöneliktir. Çünkü onların çoğu Müslüman oldu ve İslam'ı da güzel yaşadılar. Şayet bu niteleme, müşriklerin veya kâfirlerin umumuna yönelik olsaydı onlara yapılacak davetin önü kesilmiş olacaktı.

"Sen ancak zikre (Kur'ân'a) uyan ve görmeden Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin." âyetinin zahiri, uyarının sadece bu müminlere yönelik olduğudur. Gerçek şu ki bu ifade izafî bir sınırlama (kasr) olup inatçılara karşı müminleri övmeye ve değerlerini yüceltmeye yöneliktir.

İster müjde ister uyarı şeklinde yapılan Allah'a davete gelince, bu, bütün insanlara açıktır: *"(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik."*[9]

Bu makamda bu netlikte mesajın açıkça verilmesi onların ancak ve ancak hidayet üzere olduklarına işaret etmek içindir. Çünkü onlar hidayeti sadakatle talep ettiler, zihinlerini ve kalplerini "hak" kelimesine açtılar. Kim bu şekilde davranırsa şu anda mümin olmasalar da ileride hidayete layık olacak ve davetten faydalanacaklardır.

"Şüphesiz ölüleri ancak Biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi yazarız." Yapılan amel ister iyi ister çirkin olsun onu kaydederiz. Bu ayet, Allah'ın, kâfirlerin kalbini imanla, günahkârların kalbini de tevbeyle ihya etmeye kâdir olduğuna işaret etmektedir.

"Bıraktıkları izleri..." Zira her amelin, insanlar üzerinde, onların hayatında, âdet ve gelenekleri üzerinde izi kalmaktadır. Buna göre, açılan güzel bir çığırın eseri/izi kaldığı gibi kötü çığırın da eseri kalmaktadır. Kişinin geride bıraktığı ilim, itibar, sadaka-i cariye ve faydalanılan vakıf, bütün bunlar daimî eserler kategorisine girmektedir.

"Biz, her şeyi sayıp yazmışızdır." Âdemoğlunun amelini ve eserlerini.

"Apaçık bir kitapta..." Kaybolmayan ve unutulmayan bir kitapta.

"Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik." Yani onları üçüncü bir elçiyle destekledik.

"Doğrusu siz bize uğursuz geldiniz." Yani sizin gelişinizle biz uğursuzluğa uğradık. Ayetteki "tetayyara" kelimesi, uğursuzluğa uğramak, manasına gelir.

"Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir." Yani uğursuzluğunuz, küfür ve zulmünüz sebebiyledir.

"Size nasihat ediliyorsa (bu uğursuzluk mudur)?" cümlesi şart cümlesi olup cevabı mahzuftur ve siyaktan anlaşılmaktadır. Buna göre manası şudur: Size Allah'ı hatırlatıyor olmamız nedeniyle mi uğursuzluğa uğradınız?

---

9 Enbiyâ 21/107.

"Aşırıya gidenlersiniz." ayetindeki "(مُسْرِفُونَ) (müsrifûn)," haddi aşanlar, manasına gelir.

"Derken şehrin öbür ucundan bir adam geldi." Kenar mahallelerden.

"Koşarak." lafzındaki "(يَسْعٰى) (yes'â)," "hızlıca yürüyordu" manasına gelir.

"Beni yaratan." ayetindeki (فَطَرَنِى) kelimesi, "beni yoktan yarattı" manasına gelir.

"Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin." Benim iman ettiğime tanıklık ediniz. Bundan maksat, onlardan gelecek kötülüğü bilmesine rağmen imanını ilan etmesi ve kavminden gizlememesidir.

"Biz ondan sonra, onun milletini helâk etmek için üzerlerine gökten herhangi bir ordu indirmedik." Onları helâk etmek için ordu indermedik. Zira onların helâki Bizim için çok basit bir işti.

"(Onları helâk eden,) korkunç sesten başka bir şey değildi." Onları korkunç bir sesle helâk ettik. Bu ses, bilimin ancak son dönemlerde keşfettiği bir azap çeşidiydi.

"Ne yazık şu kullara!" Yani şüphesiz ki bunlar, durumlarından ve başlarına gelen hadiselerden dolayı acınacak haldedirler. Sanki şöyle denmektedir: "Yazık, yazık! Gelin, gelin ey acılar! Tam da şu an sizin gelme zamanınız!"

"Onlardan önce nice kavimler helâk ettik." Önceki asırlarda yaşayan geçmiş toplumları.

"Oralarda birçok pınarlar fışkırttık." Zira pınarın suyu fışkırarak akar, çıkartmak için herhangi bir vasıtaya ihtiyaç duymaz. Ayetteki "tefcir" kelimesi bu benzeri anlamları ifade etmektedir.

(لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهٖ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ), Yani kendilerinin yaratmadığı, Allah'ın onlar için yarattığı üzümleri ve hurmaları yesinler. Çünkü meyveler onların sanatının eseri değil Allah'ın eseridir. Bu durumda ayette geçen "(مَا) (mâ)" harfi, nâfiye içindir. Bu, minnet ve şükür manasına en uygun olandır. Lugat açısından bakıldığında buradaki (مَا) harfinin mevsul (bağlaç) anlamında olması da caizdir. Bu durumda mana şöyle olur: "Bu meyvelerden ve ellerini emekleriyle

ürettiklerinden yesinler." Lâkin bu mana, siyak açısından uzak bir manadır. Allahu a'lem.

"Çeşit çeşit." ayetindeki (الْأَزْوَاجَ) kelimesi muhtelif çeşitler manasına gelir.

"Kendi cinslerinden." ayetindeki (وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ), hayatın istikrar ve devamlılığı için Allah'ın insanları erkek ve kadın olarak yaratmış olmasına işarettir.

"Gece de onlar için bir ibret alâmetidir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çekeriz." ayeti, bu evrende gecenin asıl olduğuna işaret etmektedir. Çünkü bunun sebebi yoktur. Gündüz ise istisnadır. Çünkü o, güneşin doğuşuna bağlıdır. Buna göre güneşin batışıyla birlikte gündüzün sıyrılıp çekilmesi üzerine geriye gece kalmış olur.

"Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner)." buyruğundan maksat, güneşin günlük hareketleridir. Bunu, sıradan insanlar da çölde yaşayan bedevi de zahmet çekmeden görmektedir. Ama güneşin bizatihi hareketine gelince, bunun ayetin bağlamıyla ilgisi yoktur. Buna göre buradaki mana şöyledir: Bu yerkürede gece ve gündüzün peş peşe gelmesi, güneşin doğuş ve batışına bağlıdır. Allah, hayatın nihayete ermesine izin verirse yıldız ve gezegenlerin tamamı durduğu gibi güneşin hareketi de duracaktır. İşte güneşin akması bu manadadır.

"Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner." buyruğundan maksat, ayın bilinen aylık hareketleridir. Ayetteki (الْعُرْجُونِ) kelimesi, hurma salkımının kavisli hale gelen incecik dalı manasına gelir. Bu da ayın ilk ve son günlerinde görülen hilalin temsilî şeklidir.

"Ne güneş aya yetişebilir." Çünkü ikisi de muhtelif yörüngelerde dönmektedir. Bu da Yüce Allah'ın takdiri, yaratmadaki lütfudur.

"Ne de gece gündüzü geçebilir." Çünkü ikisi de belli bir hesaba göre hareket eden astronomik hareketlerin neticesinde meydana gelmektedir. Onun durması mümkün olmadığı gibi süratli bir şekilde hareketi veya düzensiz hareketi de söz konusu değildir.

"Her biri bir yörüngede yüzerler." Yani her biri kendi yörüngesinde ve kendisine tahsis edilen alanda akıp gider.

"Onların zürriyetlerini dopdolu bir gemide taşımamız da onlar için büyük bir ibrettir." Yani Allah'ın kudretiyle denizi yarıp giden ve onun üzerinde yüzen yük dolu ağır gemilerde, onların neslini -bundan maksat, Âdem'in bütün soyudur- taşıdık. Bundan maksadın Hz. Nuh'un (a.s.) gemisi olması, siyak açısından uzak ihtimaldir. Çünkü Yüce Allah devamında şöyle buyurmaktadır: *"Dilesek onları suda boğarız. O zaman ne onların imdadına koşan olur ne de onlar kurtarılırlar."* Allahu a'lem.

"Onlar için, bunun gibi binecekleri başka şeyler de yarattık." Develeri, atları ve benzerlerini yarattık.

(وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ), Yani takdim ettiğiniz ve geride bıraktığınız bütün hususlarda Allah'tan nasıl korkulması gerekiyorsa öylece korkun. Ayette geçen "(إِذَا) (izâ)" harfinin cevabı mahzuftur. Çünkü cevap, siyaktan anlaşılmakta olup takdiri *"yüz çevirirler"* şeklindedir. Bunun delili de akabinde gelen şu kelâmdır: *"Onlara Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmeyedursun, ille de ondan yüz çevirmişlerdir."*

"'Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarfediniz' denildiğinde..." Yani yoksullara ve fakirlere.

"Kâfirler, müminlere dediler ki: Allah'ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız?" Bu ifadelerde, yoksullara ve fakirlere karşı kibirlenme ve onları hor görme söz konudur. Yine burada müminlerin Allah'ın dilediği kişiye rızık verdiğine dair inançlarıyla alay etme de söz konusudur. Bu ifade, kötü inanç ile kötü ahlâkın müşriklerde bir araya geldiğini göstermektedir.

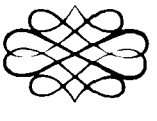

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً
وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَآ اِلٰى اَهْلِهِمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ
﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ
الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ
﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾ اِنَّ
اَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِى شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ فِى ظِلَالٍ عَلَى
الْاَرَآئِكِ مُتَّكِؤُنَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ
رَبٍّ رَحِيمٍ ﴿٥٨﴾ وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنِى
اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَاَنِ اعْبُدُونِى هٰذَا صِرَاطٌ
مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا اَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هٰذِهِ
جَهَنَّمُ الَّتِى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ اَلْيَوْمَ
نَخْتِمُ عَلٰى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ
﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰى اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾
وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾
وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى الْخَلْقِ اَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا
يَنْبَغِى لَهُ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْاٰنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾ لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ
عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ اَيْدِينَآ اَنْعَامًا فَهُمْ
لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا
مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ
﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ

إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾ أَوَلَمْ يَرَ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ
فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَن يُحْيِي
الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ
عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ
﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ
وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَن يَقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ
﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

48. Onlar "Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit ne zaman gerçekleşecektir?" derler.

49. Onlar, birbirleriyle çekişip dururken kendilerini ansızın yakalayacak korkunç bir sesi bekliyorlar.

50. İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler ne de ailelerine dönebilirler.

51. Nihayet Sûr'a üfürülecek. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler.

52. (İşte o zaman,) "Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Bu, Rahmân'ın va'dettiğidir. Peygamberler gerçekten doğru söylemişler!" derler.

53. Olan müthiş bir sesten ibarettir. Bunun üzerine onların hepsi hemen huzurumuzda hazır bulunurlar.

54. O gün hiçbir kimse en ufak bir haksızlığa uğramaz. Siz orada ancak yaptıklarınızın karşılığını alırsınız.

55. O gün cennetlikler, gerçekten nimetler içinde safa sürerler.

56. Onlar ve eşleri gölgeler altında tahtlara kurulurlar.

57. Orada onlar için her çeşit meyve vardır. Bütün arzuları yerine getirilir.

58. Onlara merhametli Rabbin söylediği selam vardır.

59. "Ayrılın bir tarafa bugün ey günahkârlar!"

60. Ey Âdemoğulları! Size, "Şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır" demedim mi?

61. "Ve Bana kulluk ediniz, doğru yol budur" demedim mi?

62. Şeytan sizden pek çok milleti kandırıp saptırdı. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?

63. İşte, bu size va'dedilen cehennemdir.

64. İnkârınız sebebiyle bugün oraya girin!

65. O gün onların ağızlarını mühürleriz; yaptıklarını, Bize elleri anlatır, ayakları da şahitlik eder.

66. Dilesek onların gözlerini büsbütün kör ederdik. O zaman doğru yolu bulmaya koşuşurlar, ama nasıl göreceklerdi?

67. Eğer dilesek oldukları yerde onların şekillerini değiştirirdik de ne ileriye gitmeye güçleri yeterdi ne de geri gelmeye!

68. Kime uzun ömür verirsek Biz onun gelişmesini tersine çeviririz. Hiç düşünmüyorlar mı?

69. Biz ona (Peygamber'e) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da. Onun söyledikleri, ancak Allah'tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur'ân'dır.

70. Diri olanları uyarsın ve kâfirler cezayı hak etsinler diye.

71. Görmüyorlar mı ki Biz kudretimizin eseri olmak üzere onlar için birçok hayvan yarattık. Bu sayede onlar bunlara sahip olmuşlardır.

72. Bu hayvanları onların emrine verdik. Onların bazısını binek olarak kullanırlar, bazısını besin olarak yerler.

73. Bu hayvanlarda onlar için nice faydalar ve içilecek sütler vardır. Hâlâ şükretmezler mi?

74. Onlar, yardım göreceklerini umarak Allah'tan başka ilahlar edindiler.

75. Hâlbuki ilahların onlara yardım etmeye güçleri yetmez. Aksine kendileri bunlar için yardıma hazır askerlerdir.

76. (Resûlüm!) O halde onların sözleri sakın seni üzmesin. Kuşkusuz Biz, onların gizlemekte olduklarını da açığa vurduklarını da biliyoruz.

77. İnsan görmez mi ki Biz onu meniden yarattık. Bir de bakıyorsun ki apaçık düşman kesilmiş!

78. Kendi yaratılışını unutarak Bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diyor.
79. De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir.
80. Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz.
81. Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir? Evet! Elbette kadirdir. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır.
82. Bir şey yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir.
83. Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir! Siz de O'na döneceksiniz.

DİRİLİŞ VE HESAP AKİDESİ

Sûre, bu ayetlerde, Allah'ın hesap sormak ve insanlara, yaptıklarının karşılığını vermek üzere dirilteceği kıyamet gününe dair muhtelif tasvirler paylaşmakta ve inkârcıların şüphe ve sorularına yer vermektedir. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân ahireti inkâr edenlerin sorularını paylaşmakla başlamaktadır: *"Onlar, 'Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit ne zaman gerçekleşecektir?' derler."* Bu soru, cevap aramaya veya meseleyi anlamaya yönelik değil, dalga geçme ve alay etme amacıyla sorulmuş bir sorudur. Kur'ân da onların bu gayesine karşılık olarak şöyle cevap vermektedir: *"Onlar, birbirleriyle çekişip dururken kendilerini ansızın yakalayacak korkunç bir sesi bekliyorlar. İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler ne de ailelerine dönebilirler."*

Bu hadise, onlar işleriyle uğraşırken ve tartışmaya devam ederken beklenmedik bir anda başlarına inen ve aniden gelişen bir olaydır. Buna göre kıyamet ancak ani bir şekilde gerçekleşecektir. Kıyamete iman eden, bunun için hazırlık yapan, alâmetlerini ve hususiyetlerini dikkate alan müminlerin durumu böyle olmayacaktır.

İkincisi: Kur'ân, kıyamet kopup ilk hayat tamamıyla nihayete erince gerçekleşecek ikinci hayata dair diriliş ve topraktan çıkış tasvirini şöyle

anlatmaktadır: *"Nihayet Sûr'a üfürülecek. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler." "Olan müthiş bir sesten ibarettir. Bunun üzerine onların hepsi hemen huzurumuzda hazır bulunurlar."* Bu şaşkınlığın ortasında müşrikler, sanki uykudaymışçasına şu soruları soracaklar: *"(İşte o zaman,) 'Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı?'"* Onlara şöyle cevap verilecektir: *"Bu, Rahmân'ın va'dettiğidir. Peygamberler gerçekten doğru söylemişler!"*

Üçüncüsü: Kur'ân, ahiret gününü, her insanın yaptıklarının hesabını vereceği ve mutlak ilahî adaletin gerçekleştiği gün olarak vurgulamaktadır: *"O gün hiçbir kimse en ufak bir haksızlığa uğramaz. Siz orada ancak yaptıklarınızın karşılığını alırsınız."*

Dördüncüsü: Kur'ân, insanları kendileri için takdim ettikleri amellere göre kısımlara ayırmaktadır: *"O gün cennetlikler, gerçekten nimetler içinde safa sürerler. Onlar ve eşleri gölgeler altında tahtlara kurulurlar. Orada onlar için her çeşit meyve vardır. Bütün arzuları yerine getirilir. Onlara merhametli Rabbin söylediği selam vardır."* İşte bunlar müminlerdir.

Suçlulara gelince, onlara da şöyle denilecektir: *"Ayrılın bir tarafa bugün ey günahkârlar!"* Onlar dünyada müminlerden uzak durup onlara karşı kin ve düşmanlık beslediklerı gibi o gün de onlardan ayrı duracaklardır. İnatlarına, zulüm ve kibirlerine uygun olarak başka bir yere gönderilmek üzere müminlerden ayrı tutulacaklardır: *"İşte, bu size va'dedilen cehennemdir. İnkârınız sebebiyle bugün oraya girin! O gün onların ağızlarını mühürleriz; yaptıklarını bize elleri anlatır, ayakları da şahitlik eder."*

Beşincisi: Daha sonra Kur'ân, hitabını Âdemoğullarına çevirmekte, tüm zaman perdelerini aşan bir nidada bulunmaktadır. Bu nidaya daha bu dünyadayken kulak verenler, öğüt ve ibret almaktadırlar. Ahirette bu nidayı işiten itaatkâr müminlerin ise saadet ve mutluluğu artacak; günahkârların ise pişmanlık ve bedbahtlıkları artacaktır: *"Ey Âdemoğulları! Şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır. Ve Bana kulluk ediniz, doğru yol budur, demedim mi? Şeytan sizden pek çok milleti kandırıp saptırdı. Hâlâ akıl erdiremiyor musunuz?"*

Altıncısı: Bu kıymetli nidayla bağlantılı olarak Kur'ân, her iki kesime de şek ve şüpheden ari apaçık delillerle ortaya konan kurtuluş yolunu tasvir etmektedir: *"Biz ona (Peygamber'e) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da. Onun söyledikleri, ancak Allah'tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur'ân'dır. Diri olanları uyarsın ve kâfirler cezayı hak etsinler diye."*

Yedincisi: Ardından da zihinleri ve kalpleri bir kere daha imanî delillere ve bu kâinatta serpiştirilmiş olan meşhud ayetlere çevirmektedir: *"Görmüyorlar mı ki Biz kudretimizin eseri olmak üzere onlar için birçok hayvan yarattık. Bu sayede onlar bunlara sahip olmuşlardır. Bu hayvanları onların emrine verdik. Onların bazısını binek olarak kullanırlar, bazısını besin olarak yerler. Bu hayvanlarda onlar için nice faydalar ve içilecek sütler vardır. Hâlâ şükretmezler mi?"*

Sekizincisi: Sonra da hitap, onlara düşkün olup iyiliklerini düşündüğü ve nasihatlarda bulunduğu halde kendisini yalanlayanlara üzülen Resûl-i Ekrem'e (s.a.s.) -anam-babam ona feda olsun- yönelecektir: *"Onlar, yardım göreceklerini umarak Allah'tan başka ilahlar edindiler. Hâlbuki ilahların onlara yardım etmeye güçleri yetmez. Aksine kendileri bunlar için yardıma hazır askerlerdir. (Resûlüm!) O halde onların sözleri sakın seni üzmesin. Kuşkusuz Biz, onların gizlemekte olduklarını da açığa vurduklarını da biliyoruz."*

Dokuzuncusu: Sonra da Kur'ân, bu mübarek sûreyi öldükten sonra dirilişi inkâr edenlerle gerçekleşen bir tartışmayla nihayete erdirmektedir: *"İnsan görmez mi ki Biz onu meniden yarattık. Bir de bakıyorsun ki apaçık düşman kesilmiş. Kendi yaratılışını unutarak Bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve 'Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diyor. De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir. Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz. Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir? Evet! Elbette kadirdir. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır. Bir şey yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı 'Ol' demekten ibarettir. Hemen oluverir. Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir! Siz de O'na döneceksiniz."*

Buna göre insanı bir nutfeden yaratan Allah'ın nasıl olur da onu tekrar yaratmaya gücü yetmez? İnsanı yoktan var eden, gökleri ve yerleri, içindeki canlı ve cansızların tamamını yaratan Allah, onları tekrar yaratmaktan aciz olabilir mi? Bu hitap, akıl ve fıtrata yönelik bir hitaptır. Ah bir kulak verseler!

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Korkunç bir ses..." Bu, sûra ilk üfleme ânı olup hayatın nihayete erdirilmesi ve tüm insanların ölmesi olayıdır.

"Birbirleriyle çekişip dururlarken..." Yani günlük yaşamlarıyla ilgili işler hakkında birbirleriyle çekişirlerken. Başka bir ifadeyle onlar gaflet içindeyken bir anda kıyamet kopacaktır.

"İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler..." Ölüm döşeğinde bulunan birinin yanındakilere vasiyette bulunması gibi. İşte o sûra üflenmesi olayına şahit olanlar, yıldırımın aniden düşmesi gibi onu yaşarlar. O anda ne vasiyette bulunma ne de başka bir şey yapma fırsatı söz konusudur.

"Nihayet Sûr'a üfürülecek." Yani ikinci sûra.

"Kabirlerinden." ayetindeki "(الْأَجْدَاثِ) (ecdâs)" kelimesi "kabirler" manasına gelir.

"Çıkıverirler." ayetindeki "(يَنْسِلُونَ) (yensilûn)" kelimesi "hızlı bir şekilde kabirlerinden çıkarlar" manasına gelir.

"(İşte o zaman,) 'Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı?'..." Yani uykumuzdan. Onlar, kabirdeki zamanlarını uykuya benzetmişlerdir. Bu da dirilişe kadar geçen süre içinde, bir azaba uğramamış olduklarına delil teşkil etmektedir. Bu ayet ile kabirdeki azap veya nimetlere dair varid olan rivayetler birlikte değerlendirildiğinde şunu ifade etmek mümkündür: Şüphesiz ki berzah hayatı uzun bir hayattır. Oradaki ahval, kişiden kişiye değişiklik gösterebilir, buna mani bir durum söz konusu değildir. Allahu a'lem.

"O gün cennetlikler, gerçekten nimetler içinde safa sürerler." buyruğunda, yorgunluk ve meşakkat meşguliyeti değil nimetlerden yararlanma ve sefa sürme uğraşısıdır.

"Koltuklar üzerinde." ayetindeki "(الْأَرَائِكِ) (erâik)" kelimesi "(أَرِيكَة) (erîke)" lafzının çoğuludur ve "koltuklar/tahtlar" manasına gelir.

"İstedikleri her şey." ayetindeki (وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ) cümlesi "talep ettikleri her şey yerine getirilir" manasına gelir.

"Onlara merhametli Rabbin söylediği selam vardır." Bu, Allah'ın mümin kullarına yönelik nimet ve lütfunun zirvesidir. Çünkü Allah, mümin kullarını selam ile karşılayacaktır.

"Ayrılın bir tarafa bugün ey günahkârlar!" Yani ehl-i cennetin safından ayrılın. Sizin onlarla birlikte kalma hakkınız yoktur.

"Ey Âdemoğulları! Size demedim mi?" Gönderdiğim kitaplarla ve elçilerimin diliyle vahyettiğimi size açıklayıp tavsiyelerde bulunmadım mı?

"Şeytan sizden pek çok milleti kandırıp saptırdı." Çok sayıda nesli.

"O gün onların ağızlarını mühürleriz." Böylelikle konuşmamış olurlar. Cehennemdekiler daima bu durumda kalmayacaktır. Aksine siyaktan anlaşıldığı üzere sadece azaların tanıklık ettiği anda bu durum olacaktır. Ayrıca cehennem ehlinin konuşması hesaptan ve tanıklıklardan sonra olacaktır. Daha önce bu konuyu detaylıca ele almıştık.

"Yaptıklarını, Bize elleri anlatır, ayakları da şahitlik eder." Bir et parçası olmasına rağmen "dil"e konuşma yetisini veren Allah diğer azalara da konuşma imkânını vermeye kadirdir. Bu konuşmanın bugün konuştuğumuz cinsten olması da zaruri değildir. Allahu a'lem.

"Dilesek onların gözlerini büsbütün kör ederdik. O zaman doğru yolu bulmaya koşuşurlar, ama nasıl göreceklerdi? Eğer dilesek oldukları yerde onların şekillerini değiştirirdik de ne ileriye gitmeye güçleri yeterdi ne de geri gelmeye!" ayetindeki (لَوْ), Allah'ın mutlak kudretini, mahdut olmayan iradesini ve insanlara verdiği nimetleri vurgulamak için gelmiştir. Öyle ki Allah, görme yetilerini ve bakma kabiliyetlerini onlardan alabilir. Şayet dilese onların gözlerini büsbütün kör eder, böylece yollarını bulamazlar. Benzer şekilde şayet isterse, hareket etme ve gidip gelme kudretini de onlardan alır. Yine şayet isterse, onları bulundukları mekâna çiviler, muhtelif cezaları başlarına getirebilir. Lâkin O, yanlışlarından dönüş yapıp tefekkür etsinler diye onlara mühlet vermektedir. Onlar ise inat ederek ve kibirlenerek bunu da reddetmekteler.

"Kime uzun ömür verirsek Biz onun gelişmesini tersine çeviririz." Yani bu dünya, aynı halde kalma yeri değildir. Hatta bu dünyada uzun müddet yaşayanlar, ahir ömürlerini hastalıklarla, ağrılarla, bel bükülmesiyle, kulak ve göz zayıflığıyla geçirmektedirler.

"Diri olanları uyarsın..." Yani duyan, gören ve tefekkür eden bilinçli insanları. Ölü gibi olan inatçı cahil ise böyle değildir. O, ne duyar ne görür ne de tefekkür eder.

"Kâfirler cezayı hak etsinler diye." Yani Allah'ın va'dettiği azap başlarına gelecektir.

"Görmüyorlar mı ki Biz kudretimizin eseri olmak üzere onlar için birçok hayvan yarattık." Zira Allah, kâinatı ve içindekileri kudretiyle yaratmıştır. Nitekim gök hakkında şöyle buyurmaktadır: *"Göğü kendi ellerimizle Biz kurduk."*[10] Hz. Âdem (a.s.) hakkında ise şöyle buyurmaktadır: *"İki elimle yarattığım..."*[11]

"Bu sayede onlar bunlara sahip olmuşlardır." İmtihan amacıyla ve halife kılınmaları nedeniyle dünyada geçici bir mülke sahiptirler. Zira mülkün asıl sahibi Allah'tır. O, kimseyi mülküne ortak kılmaz.

"Onlara boyun eğdirdik." ayetindeki (وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ) cümlesi "onları onların hizmetine verdik" manasına gelir.

"Onların bazısını binek olarak kullanırlar, bazısını besin olarak yerler." Yani bunların bir kısmını binek olarak, bir kısmını da yemek için kullanırsınız. Ardından bunu detaylandırarak şöyle buyurmaktadır: *"Bu hayvanlarda onlar için nice faydalar ve içilecek sütler vardır."* Ayette geçen *"faydalar"* ifadesi, elbise ve benzeri yerlerde kullanılan yün ve deri gibi şeylere işarettir.

"Onlar, yardım göreceklerini umarak Allah'tan başka ilahlar edindiler." Yani müşrikler, kendilerini putların hizmetine ve korumasına sunmalarına rağmen putlar, onlara yardım edemezler.

"(Resûlüm!) O halde onların sözleri sakın seni üzmesin." Yani kâfirlerin seni yalanlamaları seni üzmesin.

---

[10] Zâriyât 51/47.

[11] Sâd 38/75.

"Bir de bakıyorsun ki apaçık düşman kesilmiş." İnsan, kendisini yaratan Allah'a husumet beslemekte ve bunu dile getirmektedir.

"Kendi yaratılışını unutarak Bize karşı misal getirmeye kalkışıyor." Çünkü yaratılışını hatırlasaydı bu örneği vermezdi.

"'Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?' diyor." Hz. Muhammed'in (s.a.s.), Allah'ın çürümüş, dağılmış ve toprağa karışmış kemiklere tekrar hayat vereceğine dair sözlerine hayret etmektedirler. Lâkin soru soran bu kişi, kendisinin nutfeden, basit bir sudan yaratıldığını unutmaktadır.

"De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek." Çünkü beşer âdetine göre ikinci yaratma, birinci yaratmadan daha kolaydır.

"Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz." Bu ağaç, hayatın alametlerinden biridir. Çünkü yemyeşil ağaç, yakacak olarak kullanılmak üzere kupkuru bir oduna dönüşmektedir. Kur'ân yaşam döngüsü içinde bunu, daima ölümden hayata, hayattan ölüme, ölümden hayata şeklinde insan hayatına benzetmektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman, harekete geçip kabarır. Ona can veren, elbette ölüleri de diriltir. O her şeye kadirdir."*[12]

Ayetin bağlamı, iki ağaç dalı alıp bunlarla ateş yakma hadisesiyle sınırlı değildir. Çünkü bağlam, daha geniş bir çerçeveden ve muhtelif bir silsileden bahsetmektedir. Buradaki asıl maksat, hayattaki diriliş ve ölüm kanununu beyan etmek, ona işaret etmektir. Allahu a'lem.

"Bir şey yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı 'Ol' demekten ibarettir." Bunun manası şudur: Allah'ın, vesilelere, vasıtalara, sanayiye, mühendisliklere ve laboratuvarlara ihtiyacı yoktur. İstediği bir şeyi yaratmaya iradesi yöneldiğinde o şey derhal oluverir. Burada Allah'ın rubûbiyet ve ulûhiyetinden istifadeyle yeniden dirilişin hak olduğuna dair bir delil daha sunulmuştur. Yani her şeyi yaratan Allah olduğuna göre herhangi bir şey nasıl O'nu aciz bırakabilir?

"Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir! Siz de O'na döneceksiniz." Yani her şeyin mülkü elinde olan Allah, bütün

---

12 Fussilet 41/39.

eksikliklerden münezzeh ve mukaddestir. *"O'na döneceksiniz"* ifadesi, muttakiler için vaad, kâfirler için de tehdit içermektedir. Bu ayet Allah'ın, şu iki farklı kesime yönelik ortak hitabıdır: *"O gün cennetlikler, gerçekten nimetler içinde safa sürerler." "Ayrılın bir tarafa bugün ey günahkârlar!"* Allahu a'lem.

سُورَةُ الصَّافَّاتِ

37- SÂFFÂT SÛRESİ

198. MECLİS: MÜŞRİKLERLE TARTIŞMA
199. MECLİS: PEYGAMBER KISSALARINDAN KESİTLER
200. MECLİS: MÜŞRİKLERLE TARTIŞMANIN DEVAMI

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالصَّافَّاتِ صَفًّا ﴿١﴾ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا ﴿٢﴾ فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٣﴾ اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴿٤﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ﴿٥﴾ اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ ﴿٦﴾ وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ ﴿٧﴾ لَا يَسَّمَّعُونَ اِلَى الْمَلَاِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴿٨﴾ دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ﴿٩﴾ اِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمْ مَنْ خَلَقْنَا ۗ اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ ﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾ وَاِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَاِذَا رَاَوْا اٰيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُونَ ﴿١٨﴾ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾ اُحْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاهْدُوهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ اِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ ﴿٢٤﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَاْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿٢٨﴾ قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ ۚ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا اِنَّا لَذَآئِقُونَ ﴿٣١﴾ فَاَغْوَيْنَاكُمْ اِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾ فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ اِنَّهُمْ كَانُوا اِذَا قِيلَ لَهُمْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ اَئِنَّا لَتَارِكُوا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَآءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ اِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْاَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ اِلَّا عِبَادَ

اللهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ ۖ وَهُمْ مُكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾
فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ
مَعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾ لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾
وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾ يَقُولُ
أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾
قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللهِ إِنْ
كِدْتَ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾ أَفَمَا نَحْنُ
بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ
الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هَٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا أَمْ شَجَرَةُ
الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ
الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ
مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ
لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾ إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ
﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾

1-4. Saf saf dizilmişlere, toplayıp sürenlere, zikir okuyanlara yemin olsun ki ilahınız birdir.

5. O, hem göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi hem de doğuların Rabbidir.

6. Biz yakın göğü, bir süsle, yıldızlarla süsledik.

7. Ve (gökyüzünü) itaat dışına çıkan her şeytandan koruduk.

8. Onlar, artık mele-i a'lâ'ya (yüce topluluğa) kulak veremezler. Her taraftan taşlanırlar.

9. Kovulup atılırlar. Ve onlar için sürekli bir azap vardır.

10. Ancak (meleklerin konuşmalarından) bir söz kapan olursa, onu da delip geçen bir parlak ışık takip eder.

11. Şimdi sor onlara! Yaratma bakımından onlar mı daha zor, yoksa Bizim yarattığımız (insanlar) mı? Şüphesiz Biz kendilerini yapışkan bir çamurdan yarattık.

12. Hayır, sen şaşıyorsun. Hâlbuki onlar alay ediyorlar.

13. Kendilerine öğüt verildiği vakit öğüt almazlar.

14. Bir mucize görseler alay ederler.

15. "Bu ancak açık bir büyüdür" derler.

16. "Gerçekten biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı diriltileceğiz?"

17. "İlk atalarımızda mı (diriltilecek)?"

18. De ki: Evet, hem de hor ve hakir olarak (diriltileceksiniz).

19. O (diriltme) korkunç bir sesten ibaret olacak, o anda hemen onların gözleri açılıp etrafa bakacaklar.

20. (Durumu gören kâfirler,) "Eyvah bize! Bu ceza günüdür" derler.

21. İşte bu, yalanlamış olduğunuz hüküm günüdür.

22-24. (Allah, meleklerine emreder:) Zalimleri, onların aynı yoldaki arkadaşlarını ve Allah'tan başka tapmış oldukları putlarını toplayın. Onlara cehennemin yolunu gösterin. Onları tutuklayın, çünkü onlar sorguya çekilecekler!

25. Size ne oldu ki birbirinize yardım etmiyorsunuz?

26. Evet, onlar o gün zilletle boyun eğeceklerdir.

27. (İşte bu duruma düştükleri vakit) onlardan bir kısmı, diğerlerine yönelir, birbirlerini sorumlu tutmaya çalışırlar.

28. (Uyanlar, uydukları adamlara,) "Siz bize sağdan gelirdiniz (suret-i haktan görünürdünüz)" derler.

29-30. (Ötekiler de,) "Bilâkis, derler, siz inanan kimseler değildiniz. Bizim sizi zorlayacak bir gücümüz yok. Fakat siz kendiniz azgın bir toplum idiniz."

31. "Onun için Rabbimizin hükmü bize hak oldu. Biz (hak ettiğimiz cezayı) mutlaka tadacağız."

32. "Biz sizi azdırdık. Çünkü kendimiz de azmıştık."

33. Şüphesiz o gün onlar azapta ortaktırlar.

34. İşte Biz, suçlulara böyle yaparız.

35. Çünkü onlara, "Allah'tan başka ilah yoktur" denildiği zaman kibirle direnirlerdi.

36. "Mecnun bir şair için biz ilahlarımızı bırakacak mıyız?" derlerdi.

37. Hayır! O, gerçeği getirdi ve peygamberleri de doğruladı.

38. Kuşkusuz siz acı azabı tadacaksınız.

39. Çekeceğiniz ceza, yapmakta olduğunuzdan başka bir şeyin cezası değildir.

40. (Bu azaptan) Ancak Allah'ın hâlis kulları istisnâ edilecek.

41-44. Bunlar için bilinen bir rızık, türlü meyveler vardır. Naîm cennetlerinde karşılıklı koltuklar üzerine kurulmuş oldukları halde kendilerine ikram edilir.

45. Onlara pınardan (doldurulmuş) kadehler dolaştırılır.

46. Berraktır, içenlere lezzet verir.

47. O içkide ne sersemletme vardır ne de onunla sarhoş olurlar.

48. Yanlarında güzel bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş, iri gözlü eşler vardır.

49. Onlar, gün yüzü görmemiş yumurta gibi bembeyazdır.

50. İşte o zaman, birbirlerine dönerek (dünyadaki hallerini) soracaklar.

51. İçlerinden biri, "Benim bir arkadaşım vardı" der.

52-53. Derdi ki: Sen de (dirilmeye) inananlardan mısın? Biz ölüp kemik, sonra da toprak haline geldiğimiz zaman (diriltilip) cezalandırılacak mıyız?

54-55. (O zât, dünyada geçmiş olan hadiseyi bu şekilde anlattıktan sonra Allah Teâlâ orada bulunanlara,) "Siz işin gerçeğine vâkıf mısınız?" dedi. İşte o zaman konuşan baktı, arkadaşını cehennemin ortasında gördü.

56-57. "Yemin ederim ki sen az daha beni de helâk edecektin. Rabbimin nimeti olmasaydı, şimdi ben de (cehenneme) getirilenlerden olurdum" dedi.

58-61. Birinci ölümümüz hariç, bir daha biz ölmeyecek ve bir daha azap görmeyecek değil miyiz? Şüphesiz bu, büyük kurtuluştur. Çalışanlar, böylesi bir kurtuluş için çalışsın.

62-63. *Şimdi, ziyafet olarak, cennet ehli için anılan bu nimetler mi daha hayırlı, yoksa zakkum ağacı mı? Biz onu (zakkumu) zalimler için bir fitne (imtihan) kıldık.*

64. *Zira o, cehennemin dibinde bitip yetişen bir ağaçtır.*

65. *Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir.*

66. *(Cehennemdekiler) ondan yerler ve karınlarını ondan doldururlar.*

67. *Sonra zakkum yemeğinin üzerine onlar için, kaynar su karıştırılmış bir içki vardır.*

68. *Sonra kesinlikle onların dönüşü çılgın ateşe olacaktır.*

69-70. *Kuşkusuz onlar atalarını dalâlette buldular da peşlerinden koşup gittiler.*

71. *Andolsun ki onlardan önce eski milletlerin çoğu dalâlete düştü.*

MÜŞRİKLERLE TARTIŞMA

Sâffât Sûresi, Mekkî bir sûre olup o dönemde Mekke'de var olan tevhid ile şirk arasındaki mücadelenin yansımalarını içermektedir. Bütün ayetlerin ekseninde bu konu yer almakta ve çeşitli üsluplarla aktarılmaktadır. Bu sûrede peygamber kıssalarından ve onların, kavimleriyle mücadelelerinden kesitler soru-cevap, iddia ve cevaplar ve canlı tartışmalar şeklinde yer almaktadır. Yine bu sûrede hasret ve pişmanlığa dair diyaloğlar içeren ahiret sahneleri de hızlı geçişlerle zikredilmektedir. Biz de ayetlerdeki silsileye uygun olarak bu sahneleri ve bunların manalarını ele almak istiyoruz. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, sûrenin başlangıcında bazı tekit metotlarını kullanarak Yüce Allah'ın birliğini vurgulamaktadır. Bu metotlardan biri kasem, diğeri Arap dilinde meşhur olan edatlar ve tekit harfleridir: *"Saf saf dizilmişlere, toplayıp sürenlere, zikir okuyanlara yemin olsun ki ilahınız birdir. O, hem göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi hem de doğuların Rabbidir."*

İkincisi: Kur'ân, ortaya koyduğu bütün ahkâmında, verdiği bütün haberlerde ve gaybî alana dair sadece kendisinin bildirdiği hususlarda vahyin sadakat ve doğruluğuna işaret etmektedir. Bununla Kur'ân, beşer aklını hurafe ve masallardan; sihir, müneccimlik vb. boş işlerden

kurtarmayı da hedeflemektedir: *"Biz yakın göğü, bir süsle, yıldızlarla süsledik. Ve (gökyüzünü) itaat dışına çıkan her şeytandan koruduk. Onlar, artık mele-i a'lâ'ya (yüce topluluğa) kulak veremezler. Her taraftan taşlanırlar. Kovulup atılırlar. Ve onlar için sürekli bir azap vardır. Ancak (meleklerin konuşmalarından) bir söz kapan olursa, onu da, delip geçen bir parlak ışık takip eder."*

Üçüncüsü: Kur'ân, müşrikleri bu büyük varlık âlemi üzerinde ve kendi iç dünyaları hakkında dikkatle tefekkür etmeye davet etmektedir. Hidayeti arzulayanlar için bu yeterli olacaktır: *"Şimdi sor onlara! Yaratma bakımından onlar mı daha zor, yoksa Bizim yarattığımız (insanlar) mı? Şüphesiz Biz kendilerini yapışkan bir çamurdan yarattık."*

Dördüncüsü: Kur'ân, müşriklerin dalâletlerinin/sapmalarının, istihza etme, her şeyle dalga geçme, oyun ve eğlence görme gibi sebeplere bağlı olduğunu açıklamaktadır: *"Hayır, sen şaşıyorsun. Hâlbuki onlar alay ediyorlar. Kendilerine öğüt verildiği vakit öğüt almazlar. Bir mucize görseler alay ederler. 'Bu ancak açık bir büyüdür' derler."*

Sonra Kur'ân, boş ve anlamsız işlerle uğraşma ve her şeye alay ve istihza ile yaklaşma hastalığının amansız zehirli bir hastalıkla ilişkisi olduğunu beyan etmektedir. Bu hastalık da insanı kör ve sağır eden iğrenç kibir hastalığıdır: *"Çünkü onlara, 'Allah'tan başka ilah yoktur' denildiği zaman kibirle direnirlerdi. 'Mecnun bir şair için biz ilahlarımızı bırakacak mıyız?' derlerdi."* Ardından müşriklerin, düşünmeden veya incelemeden, körükörüne babalarının ve atalarının bıraktığı mirasa sarıldıklarını açıklamaktadır: *"Kuşkusuz onlar atalarını dalâlette buldular da peşlerinden koşup gittiler. Andolsun ki onlardan önce eski milletlerin çoğu dalâlete düştü."*

Beşincisi: Kur'ân, müşriklerin ahiret inancı hakkındaki tavırlarından da bahsetmektedir. Onların kıyamet gününü inkâr etmeyle ilgili tavırlarının, günlük hayatlarında ve karşılaştıkları meselelerde her şeyi alay, oyun ve eğlence olarak görmelerinden kaynaklandığına işaret etmektedir: *"Gerçekten Biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı diriltileceğiz? İlk atalarımız da mı (diriltilecek)?"*

Altıncısı: Kur'ân, hesap gününün mutlaka geleceğini, müşriklerin orada pişman olacaklarını ve birbirlerini kınayacaklarını açıkladıktan

sonra onlara şu cevabı vermektedir: *"De ki: Evet, hem de hor ve hakir olarak (diriltileceksiniz). O (diriltme) korkunç bir sesten ibaret olacak, o anda hemen onların gözleri açılıp etrafa bakacaklar. (Durumu gören kâfirler,) 'Eyvah bize! Bu ceza günüdür' derler. İşte bu, yalanlamış olduğunuz hüküm günüdür. (Allah, meleklerine emreder:) Zalimleri, onların aynı yoldaki arkadaşlarını ve Allah'tan başka tapmış oldukları putlarını toplayın. Onlara cehennemin yolunu gösterin. Onları tutuklayın, çünkü onlar sorguya çekilecekler! Size ne oldu ki birbirinize yardım etmiyorsunuz? Evet, onlar o gün zilletle boyun eğeceklerdir. (İşte bu duruma düştükleri vakit) onlardan bir kısmı, diğerlerine yönelir, birbirlerini sorumlu tutmaya çalışırlar. (Uyanlar, uydukları adamlara,) 'Siz bize sağdan gelirdiniz (sûret-i haktan görünürdünüz)' derler. (Ötekiler de,) 'Bilâkis, derler, siz inanan kimseler değildiniz. Bizim sizi zorlayacak bir gücümüz yoktu. Fakat siz kendiniz azgın bir toplum idiniz. Onun için Rabbimizin hükmü bize hak oldu. Biz (hak ettiğimiz cezayı) mutlaka tadacağız. Biz sizi azdırdık. Çünkü kendimiz de azmıştık.' Şüphesiz o gün onlar azapta ortaktırlar. İşte Biz, suçlulara böyle yaparız."*

Yedincisi: Daha sonra sözün bağlamı, kâfir ve müminlerin akıbetlerini açıklamak için ahiretteki tasvirlerden birine geçiş yapmaktadır. Bu geçişler, tekrarlanan Kur'ânî bir üslûp olup amacı, terğib ve terhible kalpleri harekete geçirmek, fırsatlar elden kaçmadan evvel ciddi ciddi düşünmeyi ve bilinçli bir şekilde tefekkür etmeyi sağlamaktır: *"Hayır! O, gerçeği getirdi ve peygamberleri de doğruladı. Kuşkusuz siz acı azabı tadacaksınız. Çekeceğiniz ceza, yapmakta olduğunuzdan başka bir şeyin cezası değildir. (Bu azaptan,) Ancak Allah'ın hâlis kulları istisnâ edilecek. Bunlar için bilinen bir rızık, türlü meyveler vardır. Naîm cennetlerinde karşılıklı koltuklar üzerine kurulmuş oldukları halde kendilerine ikram edilir. Onlara pınardan (doldurulmuş) kadehler dolaştırılır. Berraktır, içenlere lezzet verir. O içkide ne sersemletme vardır ne de onunla sarhoş olurlar. Yanlarında güzel bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş, iri gözlü eşler vardır. Onlar, gün yüzü görmemiş yumurta gibi bembeyazdır."*

Ardından Kur'ân bu nimetlerin bir tamamlayıcısı olarak muhtelif tasvirlere geçiş yapmak üzere karşılaştırma metoduna başvurmaktadır: *"Şimdi, ziyafet olarak, cennet ehli için anılan bu nimetler mi daha*

hayırlı, yoksa zakkum ağacı mı? Biz onu (zakkumu) zalimler için bir fitne (imtihan) kıldık. Zira o, cehennemin dibinde bitip yetişen bir ağaçtır. Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir. (Cehennemdekiler) ondan yerler ve karınlarını ondan doldururlar. Sonra zakkum yemeğinin üzerine onlar için, kaynar su karıştırılmış bir içki vardır. Sonra kesinlikle onların dönüşü, çılgın ateşe olacaktır."

Sekizincisi: Bu bağlamda Kur'ân, cennette neşe ve mutluluk içindeki müminlerin birbirleriyle diyaloğunu içeren eşsiz bir tasvir paylaşmaktadır. Bu tasvirde, dünyada geçirdikleri hayatla ilgili hatıralar ve yaşadıkları mücadeleler yer almaktadır. Onlardan biri cennetteki dostlarına, dünyada batıl yolu tercih eden yakın bir arkadaşından bahsetmekte; Allah lütf u keremiyle kendisini kurtarmamış olsa, o arkadaşının neredeyse onu da kendi tarafına çekeceğini, şimdi onu cehennemde gördüğünü ifade etmektedir.

Evet, ikisi yakın arkadaştı. Lâkin her birinin ayrı bir yolu, ayrı bir meşrebi vardı. Bu nedenle ahirette de birbirlerinden fersah fersah ayrıldılar: *"İşte o zaman, birbirlerine dönerek (dünyadaki hallerini) soracaklar. İçlerinden biri, 'Benim, bir arkadaşım vardı' der. Derdi ki: 'Sen de (dirilmeye) inananlardan mısın? Biz ölüp kemik, sonra da toprak haline geldiğimiz zaman (diriltilip) cezalanacak mıyız?' (O zât, dünyâda geçmiş olan hâdiseyi bu şekilde anlattıktan sonra Allah Teâlâ orada bulunanlara,) 'Siz işin gerçeğine vâkıf mısınız?' dedi. İşte o zaman konuşan baktı, arkadaşını cehennemin ortasında gördü. 'Yemin ederim ki sen az daha beni de helâk edecektin. Rabbimin nimeti olmasaydı, şimdi ben de (cehenneme) getirilenlerden olurdum' dedi. Birinci ölümümüz hariç, bir daha biz ölmeyecek ve bir daha azap görmeyecek değil miyiz?"*

Dokuzuncusu: Kur'ân bütün insanları büyük kurtuluşa, sâlihlerin ve Allah'a içtenlikle bağlı kullarının kervanına katılmak için sıkı bir çalışmaya davet etmektedir. Kur'ân'ın bize naklettiği bu ve benzeri gaybî tasvirlerdeki somut gaye işte bu kurtuluştur: *"Şüphesiz bu büyük kurtuluştur. Çalışanlar, böylesi bir kurtuluş için çalışsın."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Saf saf dizilmişlere, toplayıp sürenlere, zikir okuyanlara yemin olsun ki..." Allah, melekler üzerine yemin etmekte ve onların bazı sıfatlarını zikretmektedir. Ayetteki "(الصَّافَّاتِ) (es-sâffât)" kelimesi, muntazam saflarda yerini alan melekler topluluğu, demektir. Her ne kadar bu safların hakikatini, biçimini ve gayesini idrak edemesek de bu tasvir, zihinlerde Allah'ın yüceliğini, heybetini ve nizamını canlandırmaktadır. Bunun künhünü anlamak, bizden talep edilmediği gibi yeryüzündeki vazifemizle de alakalı değildir. Bize düşen, bu tasviri sadece genel hatlarıyla düşünmektir.

Ayetlerdeki "(الزَّاجِرَاتِ) (ez-zâcirât)" ve "(التَّالِيَاتِ) (et-tâliyât)" kelimeleri ise zahir görüşe göre, Zikr'i, yani vahyi indiren melekler topluluğudur. Burada umumi olan lafzın hâs olana atfedilmesi, hâs lafzın önemine dikkat çekmek içindir. Buna göre vahiy, birçok gayeyi gerçekleştirmek için gelmiştir. Bunlardan en mühim olanı, insanları şirkten, günahtan ve zulümden alıkoymaktır. Bundan dolayı önce bunlar zikredilmiştir.

Ayetteki (الزَّاجِرَاتِ) kelimesinin kökü olan "zecr" kelimesinin diğer bin anlamı da "haykırma" ve "çığlık"tır. Bu da bütün insanların ölmesine, ardından dirilmelerine neden olan ses olabilir ki bundan dolayı Kur'ân buna "(زجرة) (zecre)" demiştir. Nitekim şu ayette bu şekilde geçmiştir: *"O (diriltme) korkunç bir sesten (zecre) ibaret olacak, o anda hemen onların gözleri açılacak, etrafa bakacaklar."* Malum olduğu üzere bu ses de meleklerin vazifelerinden biridir.

Ayetteki "(وَرَبُّ الْمَشَارِقِ) (rabbu'l-meşârık)" ifadesindeki "meşârık," yıldız ve gezegenlerin muhtelif doğuş yerleri manasına gelmektedir. Bunlardan biri her gün gözümüzle gördüğümüz güneşin hareketidir. Buna göre her gün için bir doğuşu, her gün için de bir batışı bulunmaktadır. Ayette "meğârib" yerine sadece "meşârık" kelimesinin zikredilmesi, lüzumuna delalet etmek ve doğuşun önemine dikkat çekmek içindir. Çünkü "meşârık," her günün başlangıcıdır. Hayat, canlılık ve çalışmak için harekete geçme, bu doğuşla başlamaktadır.

"Biz yakın göğü, bir süsle, yıldızlarla süsledik." buyruğunda güzelliğin ve süslemenin değerine dikkat çekilmiştir. Ayrıca burada "meşârık"ın içerdiği manaya da işaret vardır.

"Ve (gökyüzünü) itaat dışına çıkan her şeytandan koruduk. Onlar, artık mele-i a'lâ'ya (yüce topluluğa) kulak veremezler. Her taraftan taşlanırlar. Kovulup atılırlar. Ve onlar için sürekli bir azap vardır." Yüce Allah, yıldızların ve gezegenlerin, Allah'ın nizamıyla ve şeytanların dinlemesine veya vahyi karıştırmalarına artık fırsat verilmeyeceğine dair kanunuyla kontrol altına alındıklarını haber vermektedir. Bu haberlerin pratikteki karşılığı, şeytanların gaybı bilmediğini göstermektedir. Ayrıca tek gaybî bilgi kaynağının vahiy olduğu ifade edilmekedir. Ayetteki "(مَارِدٍ) (mârid)," *"isyankâr;"* "(وَاصِبٌ) (vâsıb)" ise *"daimî olan"* demek olup bundan maksat, ahiretteki daimî azaptır.

"Ancak (meleklerin konuşmalarından) bir söz kapan olursa, onu da delip geçen bir parlak ışık takip eder." buyruğunda, âlem-i ulvide gerçekleşen bir olay tasvir edilmektedir. Çünkü şeytanlar oradan gaybî âleme dair bir şeyler kapmaya çalışırlar ancak yakıcı yıldızlar bunu engeller. Beşer aklının bunun keyfiyetini anlamaya kudreti bulunmamaktadır. Çünkü bunun keyfiyetini, olduğu gibi idrak etmek, bizden talep edilen bir durum da değildir. Gerçi bunun faydası da yoktur. Buradaki asıl mesaj, şeytanların gaybdan men edilmiş olmalarıdır ki bu bilgi bizim için yeterlidir. Ayetteki "(ثَاقِبٌ) (sâkıb)," "(شِهَابٌ) (şihâb)" kelimesinin sıfatıdır. Bunda süratli olma ve parlaklık manası vardır.

"Şimdi sor onlara!" Yani bu müşriklere sor.

"Yapışkan bir çamur...." Yani yapışkan bir maddeden yapılan çamur.

"Hayır, sen şaşırıyorsun." Yani ey Muhammed! Sen o kadar sadık ve emin biri olduğun halde seni nasıl yalanlayabildiklerine şaşıyorsun.

"Bir mucize görseler alay ederler." Yani alay ve istihza etmede aşırı giderler.

"Gerçekten Biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı diriltileceğiz? İlk atalarımızda mı (diriltilecek)?" Onlar istihza ve kibirle, toprak ve kemik olduktan sonra kendilerinin yeniden nasıl diriltileceklerini soruyorlar. Sonra da geçmiş atalarının durumunu soruyorlar.

Zira onların mantığına göre üzerlerinden uzun zaman geçmiş, çürüyüp toprak olmuş ve kabirleri dahi kaybolmuş olan atalarının diriltileceği iddiası çok daha saçma ve garip bir iddiadır ve imkânsızdır.

Ayetteki (أَوَ) ifadesi, istifham hemzesi ile "atıf vâvı"ndan oluşmuştur. Sanki onlar şöyle derler: "(أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ وَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ) / Biz mi diriltileceğiz? Atalarımız da mı?" Burada telaffuzun dile ağır gelmemesi için hemze öne alınmıştır. Allahu a'lem.

"Boyun eğmiş olarak." ayetindeki (دَاخِرُونَ) ifadesi "hakir düşerek" manasına gelir.

"O (diriltme) korkunç bir sesten ibaret olacak, o anda hemen onların gözleri açılacak, etrafa bakacaklar." Bu korkunç ses, dirilişi ve hayatın yeniden başlangıcını ilan eden ikinci sesleniştir.

"İşte bu, yalanlamış olduğunuz hüküm günüdür." Yaratılanlar arasında karar ve hükmün verileceği gündür.

"(Allah, meleklerine emreder:) Zalimleri, onların aynı yoldaki arkadaşlarını toplayın." Yani zalimleri, onlara benzeyenleri, onlara yardım edenleri ve onların tarafını tutanları.

"(Uyanlar, uydukları adamlara,) 'Siz bize sağdan gelirdiniz (suret-i haktan görünürdünüz)' derler." sözü, tebaanın bu zor günde, dünyadaki liderlerine yönelik ifadesidir. Onlara şöyle derler: Siz, bâtılı bizlere süsleyerek sundunuz, size güven duyacağımız ve söylemlerinize dair şüpheye düşmeyeceğimiz şekilde bizi ikna ettiniz.

"(Ötekiler de şöyle derler:) Bilâkis, siz inanan kimseler değildiniz. Bizim sizi zorlayacak bir gücümüz yok. Fakat siz kendiniz azgın bir toplum idiniz." Bu da liderlerin, tebaalarına verdikleri cevaptır. Tebaanın yaptığı kınamayı kabul etmeyerek onlara şöyle diyorlar: Sizi zorla bize tabi olmaya mecbur etmedik. Sadece biz sizi davet ettik, siz de buna icabet ettiniz.

"Biz sizi azdırdık. Çünkü kendimiz de azmıştık." Yani siz de küfür ve tuğyanda bizim gibisiniz.

"Çekeceğiniz ceza, yapmakta olduğunuzdan başka bir şeyin cezası değildir." buyruğunda, mutlak ilahî adaletin başlangıcına vurgu yapılmıştır.

"Ancak Allah'ın hâlis kulları hariç." Bu istisna, istisna-i munkatı olup önceki hitabın kapsamına, yani azaba asla girmemişlerdir.

"Kuşkusuz siz acı azabı tadacaksınız." buyruğundaki istisnanın faydası, elem verici azaba müstahak olanlarla naîm cennetlerine giren, Allah'ın gerçek kullarını karşılaştırmaktır.

(بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ), "kesintisiz bir kaynaktan akma" manasına gelir. Buradaki (كَأْسٍ) kelimesinden maksat, içki kâsesidir. Bu da cennette nitelikleri zikredilecek içkidir.

(بَيْضَاءَ), "bembeyaz" demek olup kâsedeki içkinin rengidir.

(لَا فِيهَا غَوْلٌ), "aklı gidermez, sıhhate de zarar vermez" manasına gelir.

(وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ), "ondan vazgeçmezler" manasına gelir. İstedikleri zaman tüketebilecekleri kadar bol olan manasını içermektedir.

"Yanlarında güzel bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş iri gözlü eşler vardır." Onlar iri gözlü hûrilerdir. Onların "bakışlarını yalnız eşlerine tahsis etmiş" şeklinde nitelenmiş olmaları, utangaç oldukları, eşlerinin simasına dik dik bakmadıkları, aksine, iri gözlü olmalarına rağmen utana utana baktıkları anlamına gelir. İşte âyetteki (عِينٌ) kelimesinin anlamı budur. Bu yorum, "onlar gözlerini eşlerine dikmişler, başkasını asla görmezler" şeklinde yorumlayanların açıklamalarından daha anlamlıdır. Zira cennet, bu tür sakınmaları gerekli kılacak bir yer değildir. Allahu a'lem.

"Onlar, gün yüzü görmemiş yumurta gibi bembeyazdır." Bu, Araplarca bilinen bir benzetmedir. Onlar çokça güzel olan kadınları bembeyaz yumurtaya benzetirler. Zira devekuşu, yumurtaları için kumluğu kazar, yumuşak tüylerini serer, kir ve pislikten ari olan bembeyaz yumurtalarını buraya bırakır. Kimisine göre gün yüzü görmemiş yumurtalar manası, ayette gün yüzü görmemiş sedefteki inciler için kullanılmıştır.

"İşte o zaman, birbirlerine dönerek (dünyadaki hallerini) soracaklar." Bunlar ehl-i cennettir. Muhabbet ederler ve samimi bir ortam oluştururlar.

"İçlerinden biri, 'Benim, bir arkadaşım vardı' der." Benim dünyada bir arkadaşım vardı.

"Sen de inananlardan mısın?" Yani dirilişe. Zira arkadaşı kâfir idi ve akidesi konusunda kendisiyle tartışırdı.

"Cezalandırılacak mıyız?" Ölümden sonra hesaba çekilecek miyiz? Bu soruyu soran kişi, anlamak için değil inkâr için sormaktadır.

"'Siz işin hakikatine vâkıf mısınız?' dedi." Bu, o müminin, mümin dostlarına söylediği bir sözdür. Onları cehennem ortamını görmeye davet eder. Zahir olanı görüş, ehl-i cennetin, cehennemi ve oraya girenleri görme imkânına sahip oldukları yönündedir.

"İşte o zaman baktı, arkadaşını cehennemin ortasında gördü." Yani dünyadayken ölüm sonrası diriliş konusunda kendisiyle tartışan arkadaşını, cehennemin ortasında gördü.

"'Yemin ederim ki sen az daha beni de helâk edecektin' dedi." Ona dedi ki: Neredeyse beni de kendinle beraber helâk edecektin.

"'Rabbimin nimeti olmasaydı şimdi ben de (cehenneme) getirilenlerden olurdum' dedi." Yani iman olmasaydı -ki en büyük nimet budur- seninle beraber şimdi cehennemde olurdum.

"Bunlar mı daha hayırlı?" buyruğunda cennet nimetlerine işaret edilmektedir. Âyetteki "(نُزُلًا) (nüzül)" kelimesi, misafirlere ikram edilen şeyler manasına gelir.

"Yoksa zakkum ağacı mı?" Bu, pis bir ağaç olup cehennem ehli için yemek olarak hazırlanır.

"Biz onu zalimler için bir fitne kıldık." ayetindeki "(فِتْنَةً) (fitne)" kelimesi, mihnet ve azap manasına gelir. Ayrıca bunun, onların yaptığı fitnelerin ve dünyada vahiyden yüz çevirmelerinin sebebi olduğuna işaret etmektedir. Çünkü onlar ahiret ahvalini dünya ahvaline kıyas ettiler. Bundan dolayı Kur'ân'ı yalanlayıp zakkum ağacının cehennemdeki varlığını inkâr ettiler. Çünkü onlara göre cehennemde, ateşten dolayı o ağacın yanması gerekir.

"Zira o, cehennemin dibinde yetişen bir ağaçtır." Yani cehennemin en aşağısında bulunur. Allah bizi ondan muhafaza eylesin.

"Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir." buyruğunda gaybî bir şey, yine gaybî bir şeye benzetilmiştir. Zira biz o ağacı ve dallarını bilmediğimiz gibi şeytana ve başının şekline de vakıf değiliz. Ancak bu

teşbihten maksat açıktır. O da cehennemden ve içindekilerinden nefret etmenin ve tiksinmenin teminidir. Bu da derin düşünenler için yeterli delildir. Buna göre, gelen haberi olduğu gibi tasdik edip maksadıyla amel eden kişi, kurtulmuş demektir. Gaybî haberlerin iç yüzünü ve keyfiyetini araştıran kişi ise Allah'ın maksadından uzaklaşmış ve faydalı olmayan işlerle zamanını geçirmiş demektir.

"Onlar, ondan yerler." Yani bunu ve umumi manada dirilişi yalanlayanlar tıka basa ondan yerler: *"Karınlarını onunla doldururlar."*

"Sonra onun üzerine onlar için, kaynar su karıştırılmış bir içki vardır." Yani ona kaynar sudan bir şeyler karıştırırlar.

"Sonra kesinlikle onların dönüşü, çılgın ateşe olacaktır." Yani kaynar sudan içtikten sonra ateşe atılacaklardır. Bu ifadeden, kaynar suyun sanki bir başka yerde olduğu anlaşılmaktadır. Rahmân Sûresi'ndeki Yüce Allah'ın şu kelâmı da bunu teyit etmektedir: *"Onlar, cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar."*[13] Allahu a'lem.

"Kuşkusuz onlar atalarını dalâlette buldular." Yani atalarını şirk üzere buldular.

"Peşlerinden koşup gittiler." Şirk hususunda, hiç düşünmeden onları takip ettiler. Doğru ile yanlışı ayırmaksızın veya bunu tefekkür etmeksizin atalarından aldıkları şirk mirasına taassupla sahip çıktılar, dört elle sarıldılar.

13 Rahmân 55/44.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾ اِلَّا
عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادٰينَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ
وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا
عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِينَ ﴿٧٨﴾ سَلَامٌ عَلٰى نُوحٍ فِى الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى
الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿٨٢﴾
وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَاِبْرٰهِيمَ ﴿٨٣﴾ اِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ
وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُونَ اللّٰهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِى النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ اِنِّى سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ
مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ اِلٰى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾
فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَاَقْبَلُوا اِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ اَتَعْبُدُونَ مَا
تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَاَلْقُوهُ فِى
الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾ فَاَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ اِنِّى ذَاهِبٌ
اِلٰى رَبِّى سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِى مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ
حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْىَ قَالَ يَا بُنَىَّ اِنِّى اَرٰى فِى الْمَنَامِ اَنِّى
اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى قَالَ يَا اَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِى اِنْ شَاءَ اللّٰهُ
مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٢﴾ فَلَمَّا اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَا اِبْرٰهِيمُ
﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ
الْبَلٰٓؤُا الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِينَ
﴿١٠٨﴾ سَلَامٌ عَلٰى اِبْرٰهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٠﴾ اِنَّهُ مِنْ
عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَاهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا
عَلَيْهِ وَعَلٰى اِسْحٰقَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾ وَلَقَدْ

مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ
﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنٰهُمْ فَكَانُوْا هُمُ الْغٰلِبِيْنَ ﴿١١٦﴾ وَاٰتَيْنٰهُمَا الْكِتٰبَ الْمُسْتَبِيْنَ
﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنٰهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِى الْاٰخِرِيْنَ
﴿١١٩﴾ سَلٰمٌ عَلٰى مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿١٢٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٢١﴾
اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٢٢﴾ وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ
لِقَوْمِهٖٓ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿١٢٤﴾ اَتَدْعُوْنَ بَعْلًا وَّتَذَرُوْنَ اَحْسَنَ الْخَالِقِيْنَ ﴿١٢٥﴾ اَللّٰهَ
رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٢٦﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُوْنَ ﴿١٢٧﴾ اِلَّا عِبَادَ
اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى الْاٰخِرِيْنَ ﴿١٢٩﴾ سَلٰمٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسِيْنَ
﴿١٣٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٣١﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٣٢﴾ وَاِنَّ
لُوْطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٣٣﴾ اِذْ نَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗٓ اَجْمَعِيْنَ ﴿١٣٤﴾ اِلَّا عَجُوْزًا فِى
الْغٰبِرِيْنَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿١٣٦﴾ وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّوْنَ عَلَيْهِمْ مُّصْبِحِيْنَ
﴿١٣٧﴾ وَبِالَّيْلِ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٣٨﴾ وَاِنَّ يُوْنُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿١٣٩﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى
الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِيْنَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوْتُ
وَهُوَ مُلِيْمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَآ اَنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِيْنَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِى بَطْنِهٖٓ اِلٰى
يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنٰهُ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيْمٌ ﴿١٤٥﴾ وَاَنْۢبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّنْ
يَّقْطِيْنٍ ﴿١٤٦﴾ وَاَرْسَلْنٰهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَزِيْدُوْنَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰمَنُوْا فَمَتَّعْنٰهُمْ
اِلٰى حِيْنٍ ﴿١٤٨﴾

71. Andolsun ki onlardan önce eski milletlerin çoğu dalâlete düştü.

72. Kuşkusuz, Biz onlara uyarıcılar göndermiştik.

73. Uyarılanların akıbetinin ne olduğuna bir bak!

74. Allah'ın ihlâslı kulları müstesna.

75. Andolsun, Nuh Bize yalvarıp yakardı. Biz de duayı ne güzel kabul ederiz!

76. Kendisini ve ailesini büyük felâketten kurtardık.

77. Biz yalnız Nuh'un soyunu kalıcı kıldık.

78. Sonradan gelenler içinde ona iyi bir nam bıraktık.

79. Bütün âlemlerde Nuh'a selam olsun!

80. İşte Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız.

81. Zira o, Bizim inanmış kullarımızdan idi.

82. Nihayet ötekileri (inanmayanları) suda boğduk.

83. Şüphesiz İbrâhim de onun (Nuh'un) milletinden idi.

84. Çünkü Rabbine kalb-i selîm ile geldi.

85. Hani o, babasına ve kavmine, "Siz kime kulluk ediyorsunuz?" demişti.

86. Allah'tan başka birtakım uydurma ilahlar mı istiyorsunuz?

87. O halde âlemlerin Rabbi hakkındaki görüşünüz nedir?

88. Bunun üzerine İbrâhim, yıldızlara şöyle bir baktı.

89. "Ben hastayım" dedi.

90. Ona arkalarını dönüp gittiler.

91-92. Yavaşça putlarının yanına vardı. (Oraya konmuş yemekleri görünce,) "Yemiyor musunuz? Neden konuşmuyorsunuz?" dedi.

93. Bunun üzerine, yanlarına gelip sağ eliyle vurdu (kırıp geçirdi.)

94. (Putperestler) koşarak İbrahim'e geldiler.

95-96. İbrahim, "Yonttuğunuz şeylere mi ibadet edersiniz! Oysaki sizi ve yapmakta olduklarınızı Allah yarattı" dedi.

97. "Onun için bir bina yapın ve derhal onu ateşe atın!" dediler.

98. Böylece ona bir tuzak kurmayı istediler. Fakat Biz onları alçaltılanlardan kıldık.

99-100. (Oradan kurtulan İbrâhim,) "Ben Rabbime gidiyorum. O bana doğru yolu gösterecek. Rabbim! Bana sâlihlerden olacak bir evlat ver" dedi.

101. İşte o zaman Biz onu uslu bir oğul ile müjdeledik.

102. Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince, "Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin?" dedi. O da cevaben, "Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun" dedi.

103-106. Her ikisi de teslim olup, onu alnı üzerine yatırınca, "Ey İbrâhim! Rüyayı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Bu, gerçekten, çok açık bir imtihandır" diye seslendik.

107-111. Biz, oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik. Geriden gelecekler arasında ona (iyi bir nam) bıraktık: "İbrâhim'e selam!" dedik. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o, Bizim mümin kullarımızdandır.

112-113. Sâlihlerden bir peygamber olarak ona (İbrahim'e) İshak'ı müjdeledik. Kendisini ve İshak'ı mübarek (kutlu ve bereketli) eyledik. Lâkin her ikisinin neslinden iyi kimseler olacağı gibi, kendine açıktan açığa kötülük edenler de olacak.

114. Andolsun Biz Mûsâ'ya da Hârûn'a da nimetler verdik.

115. Onları ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık.

116. Kendilerine yardım ettik de galip gelen onlar oldu.

117. Her ikisine de apaçık anlaşılan bir kitabı (Tevrat'ı) verdik.

118. Her ikisini de doğru yola ilettik.

119-120. Sonra gelenler içinde, Mûsâ ve Hârûn'a selam olsun, diye (iyi bir nam) bıraktık.

121. Doğrusu Biz, iyileri böylece mükâfatlandırırız.

122. Şüphesiz, ikisi de mümin kullarımızdandı.

123. İlyas da şüphe yok ki peygamberlerdendi.

124-126. (İlyas,) milletine, "(Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız? Yaratanların en iyisi olan, sizin de Rabbiniz, sizden önce gelen atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı bırakıp da Ba'l'e mi taparsınız?" demişti.

127-128. Bunun üzerine İlyas'ı yalanladılar. Onun için Allah'ın ihlâslı kulları müstesna; onların hepsi (cehenneme) götürüleceklerdir.

129-130. Sonra gelenler içinde, kendisine bir ün bıraktık, "İlyas'a selâm!" dedik.

131. Şüphesiz Biz, iyileri işte böyle mükâfatlandırırız.

132. Çünkü o, Bizim mümin kullarımızdandı.

133. Lût da elbette peygamberlerdendi.

134-136. Geridekiler arasında kalan yaşlı bir kadın dışında, Lût'u ve ailesinin hepsini kurtardık. Sonra diğerlerini yok ettik.

137-138. (Ey insanlar!) Elbette siz de sabah ve akşam onlara uğruyorsunuz. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?

139. Doğrusu Yunus da gönderilen peygamberlerdendi.

140. Hani o, dolu bir gemiye binip kaçmıştı.

141. Gemide olanlarla karşılıklı kura çektiler de kaybedenlerden oldu.

142. Yunus kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu.

143-144. Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.

145. Halsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık.

146. Ve üstüne (gölge yapması için) kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik.

147. Onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik.

148. Sonunda ona iman ettiler, bunun üzerine Biz de onları bir süreye kadar yaşattık.

PEYGAMBER KISSALARINDAN KESİTLER

Mekke ve çevresi, hak ile batıl, tevhid ile şirk arasında devam eden amansız mücadeleye tanıklık etmektedir. Kur'ân, bu mücadelenin bir başka tarihî derinliğini zikrederek bu risaletin ne denli köklü olduğunu, peygamberler ile onlara tabi olanların gayretiyle gerçekleşen davet ve ıslah hareketinin tarihî derinliğini vurgulamaktadır. Mekânlar muhtelif, nesiller ardı sıra gelse de bu inatçıları bir araya getiren benzer tavırlardan dolayı, her iki yolun birleşmesi mümkün değildir. Akıllı olan insanın bunlardan birini tercih etmesi ve bu seçimin neticesine katlanması gerekir:

Birincisi: Kur'ân, bu tarihî boyut çerçevesinde genel bir tasvir yapmaktadır: *"Kuşkusuz, Biz onlara uyarıcılar göndermiştik. Uyarılanların akıbetinin ne olduğuna bir bak! Allah'ın ihlâslı kulları müstesna."* Yani aşağıdaki örnekler, bu genel tasviri ve bunun derinliğini vurgulayan ayrıntılı örneklerdir.

İkincisi: Kur'ân, Hz. Nuh (a.s.) ile kavminin kıssasını ana hatlarıyla ele almaktadır: *"Andolsun, Nuh bize yalvarıp yakardı. Biz de duayı ne güzel kabul ederiz! Kendisini ve ailesini büyük felâketten kurtardık. Biz*

yalnız Nuh'un soyunu kalıcı kıldık. Sonradan gelenler içinde ona iyi bir nam bıraktık. Bütün âlemlerde Nuh'a selam olsun! İşte Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Zira o, Bizim inanmış kullarımızdan idi. Nihayet ötekileri (inanmayanları) suda boğduk."

Üçüncüsü: Ardından Kur'ân, Hz. İbrahim'in (a.s.) kıssasını, her iki risalet arasındaki ilişkiyi vurgulayarak şöyle ifade etmektedir: *"Şüphesiz İbrahim de onun (Nuh'un) milletinden idi."* Yani Hz. İbrahim (a.s.), Hz. Nuh'un (a.s.) metodunu ve şeriatını yaşayanlardandır. Burada bütün peygamberlerin yolunun birlikteliği teyit edilmektedir.

Hz. İbrâhim'in (a.s.) kıssası, babası ve kavmi arasında gerçekleşen yoğun tartışmalarla başlamaktadır: *"Hani o, babasına ve kavmine, 'Siz kime kulluk ediyorsunuz?' demişti. Allah'tan başka birtakım uydurma ilahlar mı istiyorsunuz?"* Hz. İbrâhim, tartışmanın fayda vermemesi üzerine onları susturmak için delil arayışına girmiş ve onların ilahlarının acziyetini bizzat onlara göstermiştir: *"Yavaşça putlarının yanına vardı. (Oraya konmuş yemekleri görünce,) 'Yemiyor musunuz? Neden konuşmuyorsunuz?' dedi. Bunun üzerine, yanlarına gelip sağ eliyle vurdu (kırıp geçirdi.)"* Bu, onların aklını harekete geçirmek için yeterlidir. Lâkin onlar inadı ve tekebbürü tercih ederek güç ve intikam mantığına sığınmışlardır: *"(Putperestler) koşarak İbrahim'e geldiler. İbrâhim, 'Yonttuğunuz şeylere mi ibadet edersiniz! Oysaki sizi ve yapmakta olduklarınızı Allah yarattı' dedi. 'Onun için bir bina yapın ve derhal onu ateşe atın!' dediler. Böylece ona bir tuzak kurmayı istediler. Fakat Biz onları alçaltılanlardan kıldık."*

Allah onu kâfirlerin ateşinden kurtardıktan sonra Hz. İbrâhim, onlardan uzak bir yere hicret etmiştir. Bu hicret esnasında Allah ona halim bir evlat bahşetmiştir. Bu evladın doğumuyla birlikte Hz. İbrâhim'in kıssasında Allah için kurban kesme ve ihlasla ibadet dönemi başlayacaktır: *"(Oradan kurtulan İbrâhim,) 'Ben Rabbime gidiyorum. O bana doğru yolu gösterecek. Rabbim! Bana sâlihlerden olacak bir evlat ver' dedi. İşte o zaman Biz onu uslu bir oğul ile müjdeledik. Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince, 'Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin?' dedi. O da cevaben, 'Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun' dedi. Her ikisi*

de teslim olup, onu alnı üzerine yatırınca, 'Ey İbrâhim! Rüyayı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Bu, gerçekten, çok açık bir imtihandır' diye seslendik. Biz, oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik. Geriden gelecekler arasında ona (iyi bir nam) bıraktık: 'İbrâhim'e selam!' dedik. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o, bizim mümin kullarımızdandır. Sâlihlerden bir peygamber olarak ona (İbrâhim'e) İshak'ı müjdeledik. Kendisini ve İshak'ı mübarek (kutlu ve bereketli) eyledik. Lâkin her ikisinin neslinden iyi kimseler olacağı gibi, kendine açıktan açığa kötülük edenler de olacak."

Dördüncüsü: Sonra Kur'ân, apaçık kitap olarak tanımladığı Tevrat'ın önemini hatırlatarak Hz. Mûsâ ve Hz. Hârûn kıssalarını ana hatlarıyla özetlemektedir. Şüphesiz ki bu eşsiz kıssada, Tevrat'a vurgu yapılmasının özel bir yeri vardır: *"Andolsun Biz Mûsâ'ya da Hârûn'a da nimetler verdik. Onları ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık. Kendilerine yardım ettik de galip gelen onlar oldu. Her ikisine de apaçık anlaşılan bir kitabı (Tevrat'ı) verdik. Her ikisini de doğru yola ilettik. Sonra gelenler içinde, Mûsâ ve Hârûn'a selam olsun, diye (iyi bir nam) bıraktık. Doğrusu Biz, iyileri böylece mükâfatlandırırız. Şüphesiz, ikisi de mümin kullarımızdandı."*

Beşincisi: Kur'ân, Hz. İlyâs (a.s.) kıssasını da ana hatlarıyla ele almaktadır: *"İlyas da şüphe yok ki peygamberlerdendi. (İlyas,) milletine, '(Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız? Yaratanların en iyisi olan, sizin de Rabbiniz, sizden önce gelen atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı bırakıp da Ba'l'e mi taparsınız?' demişti. Bunun üzerine İlyas'ı yalanladılar. Onun için Allah'ın ihlâslı kulları müstesna; onların hepsi (cehenneme) götürüleceklerdir. Sonra gelenler içinde, kendisine bir ün bıraktık, 'İlyas'a selâm!' dedik. Şüphesiz Biz, iyileri işte böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o, Bizim mümin kullarımızdandı."*

Altıncısı: Benzer şekilde Hz. Lût (a.s.) kıssasını, eşinin tavrını hatırlatarak ana hatlarıyla özetlemektedir. Buradaki durumun inanç ve risalet meselesi ve hak ile batılı birbirinden ayırt etme meselesi olduğuna işaret edilmektedir. Bu mesele söz konusu olduğunda, karşı tarafta yakınlardan veya aynı soydan birinin bulunması durumunda bile safların karışması veya cephelerin iç içe girmesi söz konusu olmayacaktır: *"Lût*

da elbette peygamberlerdendi. Geridekiler arasında kalan yaşlı bir kadın dışında, Lût'u ve ailesinin hepsini kurtardık. Sonra diğerlerini yok ettik. (Ey insanlar!) Elbette siz de sabah ve akşam onlara uğruyorsunuz. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?"

Yedincisi: Sonra da Kur'ân bu mübarek nübüvvet silsilesini, Allah'ın kendisine iman yüz bin insana veya daha fazlasına gönderdiği Hz. Yunus (a.s.) kıssasıyla hitama erdirmektedir. Bu kıssa, diğer bütün örneklerden farklıdır. Hz. Yunus kıssası, geniş umutlara kapıları aralayan bir kıssadır. Burada peygamberler silsilesinin bu kıssayla sona erdirilmesindeki maksadın da bu umut kapısı olması mümkündür: *"Doğrusu Yunus da gönderilen peygamberlerdendi. Hani o, dolu bir gemiye binip kaçmıştı. Gemide olanlarla karşılıklı kur'a çektiler de kaybedenlerden oldu. Yunus kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu. Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı. Halsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık. Ve üstüne (gölge yapması için) kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik. Onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik. Sonunda ona iman ettiler, bunun üzerine Biz de onları bir süreye kadar yaşattık."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Kuşkusuz, Biz onlara uyarıcılar göndermiştik." Yani Biz öncekilere uyarıcı elçiler gönderdik.

"Uyarılanların akıbetinin ne olduğuna bir bak!" Yani bu elçileri yalanlayan kavimlerin akıbetine. Ardından da Allah, bu kavimleri ayrıntılı olarak anlatmaya başlamıştır.

"Andolsun, Nuh bize yalvarıp yakardı. Biz de duayı ne güzel kabul ederiz! Kendisini ve ailesini büyük felâketten kurtardık." Yüce Allah burada zatını övmektedir. Çünkü O, Hz. Nuh'un (a.s.) duasını kabul edip onu ve ailesini bu tufandan kurtarmış, kavmini de helâk etmiştir.

"Biz yalnız Nuh'un soyunu kalıcı kıldık." Âdemoğlunun soyundan sadece Hz. Nuh'un zürriyeti kalmıştır. Bundan dolayı şöyle denilir: O, âlemin ikinci atasıdır. Zâhir olan mana şudur: Allah'ın Hz. Nuh'la birlikte kurtardığı müminlerin nesilleri devam etmemiştir. Bunun sebebi

de bilinmemektedir. Ayrıca onların sayısı da bilinmemektedir. Sadece onların az kişi olduğuna dair bilgi bulunmaktadır: *"Zaten onunla beraber pek azı iman etmişti."*[14]

"Sonradan gelenler içinde ona iyi bir nam bıraktık." Akabinde gelen nesiller içinde ona dair hoş sada bıraktık.

"Şüphesiz İbrâhim de onun (Nuh'un) milletinden idi." Yani tevhid ve ona davet hususlarında onun metodunu ve yolunu takip etmiştir. Burada semavî risaletlerin birlikteliğine vurgu yapılmıştır.

"Çünkü Rabbine kalb-i selîm ile geldi." Yani Rabbinin huzuruna şirk ve zulümden uzak temiz bir kalple çıktı.

"Allah'tan başka birtakım uydurma ilahlar mı istiyorsunuz?" Putlara ibadet etmenin, bir görüş, bir fikir veya bir düşünceye dayanmadığı, aksine bu tavrın, insanların düşünmeksizin veya tefekkür etmeksizin arkasında yürüdükleri yalanlardan başka bir şey olmadığı vurgulanmıştır.

"O halde âlemlerin Rabbi hakkındaki görüşünüz nedir?" Hz. İbrâhim (a.s.) kavmine âlemlerin Rabbi hakkındaki görüşlerini sormuştur. Çünkü şayet onlar gerçekten O'nu tanısalardı ve kıymetini hak ettiği şekilde bilselerdi O'nun yerine taşlardan elleriyle yonttukları putlara tapmazlardı.

"Bunun üzerine İbrâhim yıldızlara şöyle bir baktı." Yani o, yıldızlara dalanın hali gibi kendi dünyasında bir müddet tefekküre daldı. Araplar derin düşünen insanları yıldızlara dalanlara benzetmiştir. Çünkü yıldızlara bakıp düşünen bir kişi, dalar ve etrafında olup bitenleri unutur. Yine Hz. İbrâhim'in, yıldızları ve muazzam kâinatın genişliğini tefekkür ettiği, ardından da basit ve değersiz putlara bakarak onları hor gördüğü veya onları toplumun gözünden düşürmek için tefekküre daldığı şeklinde de mana verilebilir. İşte onun putları kırma kıssası bu şekilde başlamıştır.

"'Ben hastayım' dedi." Onlarla beraber çıkmamak için hastalığını gerekçe göstermiştir. Zahir olan, onun hasta olmadığıdır. Bu, onların putlarıyla yalnız kalmak için tutunduğu bir hileden başkası değildir. Âyette geçen "(سَقِيمٌ) (sekîm)" kelimesi hastalık manasına geldiği gibi

[14] Hûd 11/40.

bitkinlik, keder vb. anlamlara da gelir. Hz. İbrâhim bu ifadeyle tevriye[15] yapmıştır.

"Ona arkalarını dönüp gittiler." Yani çıktılar ve onu yalnız bıraktılar.

"Yavaşça putlarının yanına vardı. (Oraya konmuş yemekleri görünce,) 'Yemiyor musunuz? Neden konuşmuyorsunuz?' dedi." Hz. İbrâhim (a.s.), bu soruları, küçük düşürmek ve alay etmek kastıyla, putlara ve Allah'ı bırakıp da bu putlara tapanlara, Allah'tan istemediklerini bu putlardan isteyenlere yöneltmektedir.

(فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ) cümlesi, "sağ eliyle üzerlerine yürüyüp onları yıktı" manasına gelir.

"(يَزِفُّونَ) (yeziffûn)" kelimesi "seri bir şekilde davrandılar" manasına gelir.

"'Onun için bir bina yapın ve derhal onu ateşe atın!' dediler." Yani onu yakmak için tutuşturulan ateşe atın.

"Böylece ona bir tuzak kurmayı istediler. Fakat Biz onları alçaklardan kıldık." Çünkü Allah onların tuzağını boşa çıkardı ve Hz. İbrâhim'i yaktıkları ateşten kurtardı.

"İşte o zaman Biz onu uslu bir oğul ile müjdeledik." Bu da Hz. İsmail'dir. Ona ve babasına salât ve selâm olsun. Çünkü Kur'ân burada Hz. İsmail'in kıssasını ve kurban ediliş meselesini birlikte zikretmiştir. Ardından da *"Sâlihlerden bir peygamber olarak ona (İbrâhim'e,) İshak'ı müjdeledik"* âyeti nazil olmuştur.

"Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince." Yani delikanlı olup babasıyla birlikte yürüyünce.

"Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum" Peygamberlerin rüyası vahiydir. Çünkü şu ayet buna delalet etmektedir: *"Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap."* Rüya ile verilen bu ilahî emir, bizatihi maksat değildi. Asıl maksat, yeri geldiğinde kendini feda etmeye, ihlasla Allah'a itaat etmeye ve emrine teslim olmaya dair bir örnek sergilemek, bir rol model oluşturmaktı. Bundan dolayı her ikisi de emre teslimiyet

---

15 Tevriye: Biri, herkesçe anlaşılan, diğeri sadece erbabı tarafından bilinen iki anlamlı kelimeyi gizli bir karineye dayanarak uzak anlamında kullanmak manasına gelir. (İsmail Durmuş, "Tevriye," *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 41/45, İstanbul, 2012).

gösterince, yani *"İkisi de teslim olup, onu alnı üzerine yatırınca,"* kerim ve rahim olan Allah'ın şu hitabı gelmiştir: *"Ey İbrâhim! Rüyayı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız."*

"'Bu, gerçekten, çok açık bir imtihandır' diye seslendik." Allah sevgisinin evlat sevgisine galebe çalması bir baba için büyük bir imtihandır. Aynı zamanda Allah'a kurban olmak ve emrini uygulamak üzere canını ortaya koymak da bir evlat için büyük bir imtihandır.

"Biz, oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik." Kur'ân bu fidyenin mahiyetini açıklamamıştır. Allah'ın Hz. İbrâhim'e bir koç kurban etmesini emretmiş olması uzak ihtimal değildir. Koçun *"büyük"* olarak nitelenmesi, koçun zatından değil, yüce bir nebinin bedeli olmasındandır. Allahu a'lem.

"Geriden gelecekler arasında ona (iyi bir nam) bıraktık." Akabinde gelen nesiller içinde ona dair hoş sada bıraktık.

"Ona (İbrâhim'e,) İshak'ı müjdeledik." Bu, Hz. İbrâhim'in İsmail'den sonra gelen ikinci evladıdır. Malum olduğu üzere Hz. İshak, Hz. İbrâhim'in halasının kızı Sare'den; Hz. İsmail ise Hacer'den idi. Allah'ın selâmı tamamının üzerine olsun.

"Andolsun Biz Mûsâ'ya da Hârûn'a da minnet ettik." Yani onlara nimet bahşettik.

"Onları ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık." Onları, Firavun'un zulmünden; onların erkeklerini katlederek ve kadınlarını sağ bırakarak yaptığı azaptan.

"Her ikisine de apaçık anlaşılan bir kitabı verdik." Bu kitap; beyan, hidayet ve nur içermektedir. Bundan maksat, Tevrat'tır.

"Geriden gelecekler arasında ikisine (iyi bir nam) bıraktık:" Akabinde gelen nesiller içinde her ikisi için de hoş sada bıraktık.

"İlyas da şüphe yok ki peygamberlerdendi." Kur'ân'da onun kıssasına ve kavminin karakterine dair ayrıntılı bilgi varid olmamıştır. Bu konuda en doğru olanı, burada verilen bilgilerle yetinmek, buradaki haberin maksadını ve pratik-eğitsel gayesini araştırmaktır.

"Ba'l'e mi taparsınız?" Ba'l, Hz. İlyas'ın kavminin Allah'ı bırakıp da taptığı putun veya heykelin adıdır. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Yaratanların en iyisi olanı bırakıyorsunuz."*

"Bunun üzerine onu yalanladılar. Onların hepsi götürüleceklerdir." Yani kıyamet gününde hesap vermek için tamamı toplanacaktır.

"Allah'ın ihlâslı kulları hariç." Bu, istisna-ı munkatıdır. Çünkü İlyas'ı yalanlayanlar içinde ihlaslı insanlar yoktu. Bu istisnanın faydası, müminlerin haliyle yalancıların halini karşılaştırmaktır.

"İlyas'a selâm!" Siyakın delaletiyle bu, İlyas'ın kendisidir. Bu, çağrıldığı ikinci isim de olabilir. Veya bu isimle hem onun hem de ona tabi olan ve yardım edenlerin birlikte ifade edilmiş olması da mümkündür.

"Geridekiler arasında kalan yaşlı bir kadın dışında." Bu, Hz. Lût'un hanımıdır. Allah'ın Hz. Lût (a.s.) ile beraber kurtardığı Lût ailesinden istisna edilmesi, müşrik kavmine gösterdiği dostluk sebebiyledir. Bundan dolayı azap onu da kuşatmıştır. Lût kıssasının bu kesitinde buna vurgu yapılması, soy bağının, Allah'ın emrinin üzerinde olmadığına işaret etmek içindir. Allahu a'lem.

"Elbette siz de sabah ve akşam onlara uğruyorsunuz. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?" Yani siz ey müşrikler! Lût kavminin kalıntılarının yanından gece veya gündüz geçip gidiyorsunuz. Size düşen, onların durumundan ve başlarına gelenden ders çıkarmaktır.

"Hani o, dolu bir gemiye binip kaçmıştı." ayetindeki "(اَبَقَ) (ebeka)," "kaçtı ve kavmine yönelik davete sabredemedi" manasına gelir. Buna "ibâk" denilmesi izinsiz çıkması nedeniyledir. Zira efendisinin izni olmadan dışarı çıkan köle için de "(اَبَقَ) (ebeka)" fiili kullanılır. Ayetteki (الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ) ifadesi de insan veya mal ile dolu gemi demektir.

"Gemide olanlarla karşılıklı kura çektiler de kaybedenlerden oldu." Gemi neredeyse batacaktı. Var olan yükü attılar. Sonra diğerleri kurtulsun diye yolculardan birini gemiden atmak için kura çektiler. Kura, ismi Yunus olan birine çıktı. Kurada kaybedenlerden oldu. Allah bunda büyük bir hikmet takdir etmiştir. Çünkü Allah onu kavmine geri gönderdi, onlar da ona iman ettiler.

"Yunus kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu." Yani Rabbinin izni olmadan çıkması sebebiyle kınanmaya müstahak olmuştu.

"Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı." Yani balığın karnında kalır ve hiçbir zaman çıkmazdı. Bu ayet, Allah'ı tesbih etmenin sıkıntıdan kurtulmaya vesile olduğuna işaret etmektedir. Hz. Yunus'un, Kur'ân'da ebedileştirilen duası şudur: *"Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum!"*[16] Bu dua, saf tevhidle Yüce Allah'ın anmayı içeren bir duadır. Yani O'na layık olmayan her şeyden Allah'ı tenzih etmekte, O'na karşı görevini hakkıyla ifa edemediğini itiraf etmektedir. Zira Hz. Yunus içtihat etmiş, Rabbinin emri ve izni olmadan kavminin bulunduğu yerden çıkıp gitmişti.

"Halsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık." Yani balık, kontrolümüz altında Hz. Yunus'u kupkuru bir yere bıraktı. O da hasta ve zayıf düşmüştü.

"Ve üstüne (gölge yapması için) kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik." ayetindeki "(يَقْطِينٍ) (yaktîn)" kelimesi bir kabak çeşididir. İri yapraklı ve hızla yetişip büyüyen bitki anlamına gelir. Belki de burada, Hz. Yunus'un onunla gölgelendiği veya onu kendisine sarıp örtündüğü anlatılmak istenmiştir. Onun meyvesinden yemesi de mümkündür. Kur'ân onun, balığın karnında, çölde veya o bitkinin gölgesinde ne kadar süre kaldığına dair ayrıntılı bilgi vermemektedir. Burada ibret almak ve ders çıkarmak, tüm bu ayrıntılardan daha önemli ve daha üstündür.

"Onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik." Bunlar Musul ahalisidir. Ayet, o tarihten beri Musul'un mamur ve büyük bir şehir olduğuna işaret etmektedir.

"Sonunda ona iman ettiler, bunun üzerine Biz de onları bir süreye kadar yaşattık." Bu durum, geçmiş diğer örnekler içinde Hz. Yunus'un (a.s.) kavmine has ayırt edici bir niteliktir.

---

16 Enbiya 21/87.

فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا وَهُمْ
شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ اَلَآ اِنَّهُمْ مِنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللّٰهُ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ
﴿١٥٢﴾ اَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ اَفَلَا
تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ اَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ اِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ
﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَاِنَّكُمْ
وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ اِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ
﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّا اِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ
الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾ وَاِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّلِينَ
﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهٖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾ وَلَقَدْ
سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَاِنَّ
جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ
يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ
الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٨﴾ وَاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾
سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾
وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

149. *Putperestlere sor: Kızlar Rabbinin de erkekler onların mı?*

150. *Yoksa Biz melekleri onların gözü önünde kız olarak mı yarattık?*

151-152. *Dikkat edin, kesinlikle yalan uydurup söylüyorlar, "Allah doğurdu" diyorlar. Onlar şüphesiz yalancıdırlar.*

153. *Allah, kızları oğullara tercih mi etmiş! Yoksa sizin açık bir deliliniz mi var?*

154-156. *Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz? Hiç düşünmüyor musunuz? Yoksa sizin açık bir deliliniz mi var?*

157. *Doğru sözlülerden iseniz, kitabınızı getirin!*

158. *Allah ile cinler arasında da bir soy birliği uydurdular. Andolsun, cinler de kendilerinin hesap yerine götürüleceklerini bilirler.*

159. *Allah, onların isnat edegeldiklerinden yücedir, münezzehtir.*

160. *Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnadır (onlar azap görmeyeceklerdir).*

161-163. *Sizler ve taptığınız şeyler! Hiçbiriniz, cehenneme girecek kimseden başkasını Allah'a karşı azdırıp saptıramazsınız.*

164-166. *(Melekler şöyle derler:) Bizim her birimiz için, bilinen bir makam vardır. Şüphesiz Biz, orada sıra sıra dururuz ve şüphesiz Allah'ı tesbih ederiz.*

167-169. *Putperestler, "Eğer öncekilere verilenlerden bizde de bir kitap olsaydı, mutlaka Allah'ın ihlâslı kulları olurduk!" diyorlardı.*

170. *İşte şimdi onu inkâr ettiler. Ama ileride bileceklerdir!*

171. *Andolsun ki peygamber kullarımıza söz vermişizdir:*

172. *Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır.*

173. *Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir.*

174. *Onun için sen bir süreye kadar onlara aldırma.*

175. *Onların halini gör, onlar da görecekler.*

176. *Azabımızı acele mi istiyorlar?*

177. *Azap yurtlarına indiğinde, uyarılanların (fakat yola gelmeyenlerin) sabahı ne kötü olur!*

178. *Sen bir zamana kadar onlara aldırma.*

179. *Onların halini gör, onlar da göreceklerdir.*

180. *Senin izzet sahibi Rabbin, onların isnat etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir.*

181. *Gönderilen bütün peygamberlere selam olsun!*

182. *Âlemlerin Rabbi olan Allah'a da hamd olsun!*

MÜŞRİKLERLE TARTIŞMANIN DEVAMI

Önümüzü aydınlatan nebevî kıssalar silsilesinden sonra Kur'ân, ara vermeden ve tekraren müşriklerle olan tartışmalara dönmektedir:

Birincisi: Kur'ân, bu bölümde cüz'î bir meseleyle tartışmayı başlatmıştır. Lâkin bu mesele, müşriklerin dinî ve gaybî düşüncelerindeki hareket noktasını oluşturan, herhangi bir delile, hüccete veya ilmî kritere dayanmayan yanlış metodu açıkça ortaya koymuştur: *"Putperestlere sor: Kızlar Rabbinin de erkekler onların mı? Yoksa Biz melekleri onların gözü önünde kız olarak mı yarattık? Dikkat edin, kesinlikle yalan uydurup söylüyorlar, 'Allah doğurdu' diyorlar. Onlar şüphesiz yalancıdırlar. Allah, kızları oğullara tercih mi etmiş! Yoksa sizin açık bir deliliniz mi var? Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz? Hiç düşünmüyor musunuz? Yoksa sizin açık bir deliliniz mi var?"*

Ardından Kur'ân bu yanlış anlayışı bizzat meleklerin lisanıyla tashih etmektedir: *"(Melekler şöyle derler:) Bizim her birimiz için bilinen bir makam vardır. Şüphesiz Biz, orada sıra sıra dururuz ve şüphesiz Allah'ı tesbih ederiz."* Buna göre melekler Allah'a ancak itaat ve ibadet ederek, O'nu tesbih ederek ve kendisine layık olmayan her şeyden O'nu tenzih ederek yaklaşırlar.

İkincisi: Bu meseleyle bağlantılı olarak Kur'ân, başka bir meseleyi gündeme getirerek onların yanlış yolda olduğunu ve yanlış metotla hareket ettiklerini açıklamaktadır: *"Allah ile cinler arasında da bir soy birliği uydurdular. Andolsun, cinler de kendilerinin hesap yerine götürüleceklerini bilirler. Allah, onların isnat edegeldiklerinden yücedir, münezzehtir."*

Üçüncüsü: Sonra da Kur'ân, insanları yoldan çıkaran ve saptıran şeyin sadece bu hatalı, kusurlu ve kısır metot olmadığını vurgulamaktadır. Zira böyle bir iddianın delile ve ikna edici mantığa ihtiyacı vardır. İmtihanı kaybedip yoldan çıkanlara gelince, aslında onlar sadece şehvetlerinin, heva ve heveslerinin kurbanıdırlar. İşte onlar cehennem ehlidirler: *"Sizler ve taptığınız şeyler! Hiçbiriniz, cehenneme girecek kimseden başkasını Allah'a karşı azdırıp saptıramazsınız."*

Dördüncüsü: Ardından da Kur'ân, ehl-i kitabın, yani Yahudi ve Hristiyanların olduğu gibi müşriklerin de kendilerine kitap indirilmesini temenni ettiklerini hatırlatmaktadır: *"Putperestler, 'Eğer öncekilere verilenlerden bizde de bir kitap olsaydı, mutlaka Allah'ın ihlâslı kulları olurduk!' diyorlardı. İşte şimdi onu inkâr ettiler. Ama ileride bileceklerdir!"* Bu hatırlatma ile Kur'ân şunu kastetmiştir: Allah, Kur'ân'ı onlara indirdikten sonra görüş ayrılıkları veya düşünce ve tefekküre dair yanlışlar nedeniyle değil sadece içlerindeki haset ve kalplerindeki hastalık nedeniyle Kur'ân'a düşmanlık etmişlerdir.

Beşincisi: Kur'ân, mücadelenin akıbetinin zorunlu olarak sâlih müminlerin lehinde gerçekleşeceğini vurgulamıştır. Bu, bilfiil mübarek nebevî hicretle, ardından gelen Mekke'nin Fethi ve daha sonra insanların Allah'ın dinine bölük bölük girmesiyle gerçekleşmiştir: *"Andolsun ki peygamber kullarımıza söz vermişizdir: Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir. Onun için sen bir süreye kadar onlara aldırma. Onların halini gör, onlar da görecekler. Azabımızı acele mi istiyorlar? Azap yurtlarına indiğinde, uyarılanların (fakat yola gelmeyenlerin) sabahı ne kötü olur!"*

Altıncısı: Yüce Allah sûrenin sonunda Resûl-i Ekrem'e (s.a.s.) ve müminlere, bu inatçılardan ve düşmanlıkta ileri gidenlerden yüz çevirmeleri tavsiyesinde bulunmaktadır. Bu tavsiye onları davet etmekten ve onlarla tartışmaktan vazgeçme anlamında değil komplolarına ve tuzaklarına aldırmama anlamındadır: *"Sen bir zamana kadar onlara aldırma. Onların halini gör, onlar da göreceklerdir. Senin izzet sahibi Rabbin, onların isnat etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir. Gönderilen bütün peygamberlere selam olsun! Âlemlerin Rabbi olan Allah'a da hamd olsun!"*

Ya Resûlallah! Sana, âl-i beytine ve ashâbına selâm olsun! Senin yolundan gidenlere ve kıyamete kadar davetini taşıyanlara selâm olsun! Kardeşlerin olan resûllere de selâm olsun! Son duamız ise âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun!

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"(فَاسْتَفْتِهِمْ) (festeftihim)," "onlara sor" manasına gelir.

"Kızlar Rabbinin de erkekler onların mı?" sorusu birleşik bir sorudur. Sanki onlara şöyle denmektedir: Mademki erkekleri kızlara üstün görüyorsunuz, peki neden erkekleri kendinize ayırıyor, melekleri de Allah'ın kızları kabul edip O'na tahsis ediyordunuz? Bu, istifham-ı inkârî olup bundan maksat, cahiliye toplumunun Allah, melekler, erkekler, kızlar hakkındaki düşüncelerini çürütmek ve yaratılmışlar arasındaki doğru üstünlük ölçütünü belirlemektir.

"Yoksa Biz melekleri onların gözü önünde kız olarak mı yarattık?" sorusu, kınamak, cehaletlerini ortaya koymak ve inançlarının delile muhtaç olduğunu ifade etmek maksadıyla sorulmuştur.

"Dikkat edin, kesinlikle yalan uydurup söylüyorlar, 'Allah doğurdu' diyorlar." Yani meleklerin Allah'ın kızları olduğunu iddia ederek onları Allah'a nispet ediyorlar. Bu da büyük bir iftira ve kendi kendilerine uydurdukları bir yalandır: *"Onlar şüphesiz yalancıdırlar."*

"Allah, kızları oğullara tercih mi etmiş!" ifadesi, cehaletlerini, gafletlerini ve Allah'a karşı cüretlerini ifade eden başka bir kınamadır. Ayrıca meleklerin Allah'ın kızları olduğu iddiasının saçmalığını ortaya koymaktadır. Gaybî konularda herhangi bir bilgiye ve delile dayanmayan sözlerinin ve kadınları değersiz gördükleri halde Allah'a nispet etmelerinin tutarsızlığı ve saçmalığı beyan edilmektedir. Sanki onlar kendilerini yaratıcılarının halinden daha üstün görüyorlar. Sanki onlar, erkek ve kız çocuklarının sahibi kendileridir de diledikleri gibi karar veriyor ve sadece kızları Allah'a nispet ediyorlar.

"Yoksa sizin açık bir deliliniz mi var?" İddianıza dair açık bir delil.

"Doğru sözlülerden iseniz, kitabınızı getirin!" Yani onların, meleklerin Allah'ın kızları olduğuna dair sözleri içtihada ve aklî tefekküre dayanmamaktadır. Çünkü bu, gaybtan haber vermek demektir. Bu haber de vahye ve semadan inen bir kitaba ihtiyaç duyar. Şayet onlar kitap getirmezlerse, yalancıların ta kendileridir.

"Allah ile cinler arasında da bir soy birliği uydurdular." Bu, cahiliyenin içine düştüğü bataklıklardan biridir. Burada müşrikler, Allah ile -ki

O, onların sözlerinden münezzehtir- cinler arasında bir akrabalık ve dünürlük ilişkisi kurarlar. Bu düşünceyi kendilerine yakın olan Irak ve Fars bölgelerinde yaşayan Mecusilerin bir kısım akidelerinden de almış olabilirler. Çünkü onların akidesine göre iyilik ilahı olduğu gibi kötülük ilahı da vardır ve bu iki ilah arasında kaotik ve karanlık bir ilişki söz konusudur.

"Andolsun, cinler de kendilerinin götürüleceklerini bilirler." Yani cinler de hesap vermek üzere bir araya getirileceklerdir. Çünkü onlar da şeriattan sorumludurlar. Beşer gibi onlar da Allah'a ibadet etmekle mükelleftirler: *"Ben cinleri ve insanları, ancak Bana kulluk etsinler diye yarattım."*[17]

"Allah, onların isnat edegeldiklerinden yücedir, münezzehtir." Yani Allah'a iftira ve bühtan olarak isnat ettikleri sıfatlardan Allah münezzehtir ve yücedir.

"Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnadır (onlar azap görmeyeceklerdir)." Bu, istisna-i munkatı olup karşılaştırma amacı taşımaktadır. Yani bu yalancılar, Allah'ı uygun olmayan sıfatlarla nitelemektedirler. Allah'ın samimi kulları ise vahiyle sabit olan ve O'na layık olan sıfatlarla O'nu tavsif ederler.

"Sizler ve taptığınız şeyler! Hiçbiriniz Allah'a karşı azdırıp saptıramazsınız." Yani siz ve putlarınız tek bir kişiyi bile dininden döndüremezsiniz. Sonra kendi yolunu kendi çizenleri bundan istisna etmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Cehenneme girecek kimseden başka."* Yani müşrikler hiç kimseyi yoldan çıkaramazlar. Ancak yoldan çıkmaya hazır olanlar ve peşlerinden koşanlar bundan müstesnadır.

"(Melekler şöyle derler:) Bizim her birimiz için bilinen bir makam vardır." buyruğunda hitaptaki değişim, müşriklerin meleklere nispet ettikleri şeylere dair meleklerin tavrını aktarmak içindir. Buna göre melekler Allah'ın kulları olup O'nun emir ve nehiylerine âmâdedirler. Her birinin bir makamı olup onu asla aşmazlar. Her birinin makamı, ubudiyyet makamı sınırları içindedir. Onlardan önde olan da geride olan da, hepsi Allah'a kul olma çerçevesi içindedir.

---

[17] Zâriyât 51/56.

"Şüphesiz Biz, orada sıra sıra dururuz." âyeti, sûrenin başındaki *"Saf saf dizilmişlere yemin olsun ki"* cümlesini tekit için gelmiştir. Yani onlar kendilerini yaratanın kendilerine verdiği talimat çerçevesinde saf saf belli bir düzen içinde dururlar. Bu duruş, hassas ve kesin bir intizamla birlikte kâmil bir hazırlık sürecini de ifade etmektedir.

"Şüphesiz Allah'ı tesbih ederiz." Onlar Allah'ı çokça tesbih eder ve O'na layık olmayan her türlü şeyden O'nu tenzih ederler.

"Putperestler, 'Eğer öncekilere verilenlerden bizde de bir kitap olsaydı, mutlaka Allah'ın ihlâslı kulları olurduk!' diyorlardı." Bu da bir başka hitap değişimi olup müşriklerin hitabını içermektedir. Müşrikler kendilerine komşu olan Yahudi ve Hristiyanlara nazil olduğu gibi kendilerine de bir kitabın nazil olmasını temenni ediyorlardı. Hatta kendilerinin de kitaba sahip olması durumunda imanlarında samimi olacak ve o kitapla amel edeceklerdi. Fakat kendilerine kitap gelince onu inkâr ettiler: *"İşte şimdi onu inkâr ettiler. Ama ileride bileceklerdir!"* Bu inkâr, kibir ve hasetlerinin bir sonucudur.

"Andolsun ki peygamber kullarımıza söz vermişizdir: Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir." buyruğu, geçmiş olan uyarının bir çeşit açıklamasıdır: *"Ama ileride bileceklerdir!"* Yani müşrikler, Allah Resûlü (s.a.s.) ile Allah'ın askerleri ve iyilik erleri olan ashabın eliyle başlarına gelecekleri göreceklerdir. Bu uyarı, sabit olan sünnetullah bağlamında gelmiştir. Buna göre Allah'ın elçileri asla yalnız kalmaz; Allah'ın ordusu da mağlup edilemez. Bu uyarı, Mekke ile etrafının fethi ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmesiyle gerçekleşmiştir.

"Onun için sen bir süreye kadar onlara aldırma." Yani onlardan yüz çevir ve söylemlerine kulak verme.

"Onların halini gör, onlar da göreceklerdir." Müşriklerin başına gelecek hususlara dair Yüce Allah'ın tehdidi vurgulanmaktadır. Ayetteki (وَأَبْصِرْهُمْ) kelimesi, "bak ve sonlarını izle;" (فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ) cümlesi ise "kendilerini uyardığımız şeyleri yakın zamanda gözleriyle göreceklerdir" manasına gelir.

"Azabımızı acele mi istiyorlar? Azap yurtlarına indiğinde, uyarılanların (fakat yola gelmeyenlerin) sabahı ne kötü olur! Sen bir zamana kadar onlara aldırma. Onların halini gör, onlar da göreceklerdir." ayetleri, Allah'ın onlara yapmış olduğu uyarıyı ve ileride onların başına gelecek olan hususları vurgulamaktadır.

"Senin izzet sahibi Rabbin, onların isnat etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir." Yani Allah bütün eksik sıfatlardan münezzehtir. Aziz'dir; kuvvet, kudret ve güç sahibidir. O'nun ortağa veya çoluk çocuğa ihtiyacı da yoktur.

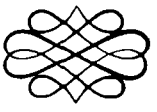

38- SÂD SÛRESİ

201. MECLİS: MÜŞRİKLERİN İNADI

202. MECLİS: PEYGAMBER KISSALARINDAN PARILTILAR

203. MECLİS: HAYATIN NİHAYETE ERMESİ VE ZORUNLU DÖNÜŞ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ اَهْلَكْنَا
مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾ وَعَجِبُٓوا اَنْ جَآءَهُمْ مُنْذِرٌ
مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾ اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا
لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ
هٰذَا لَشَىْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَآ اِلَّا اخْتِلَاقٌ
﴿٧﴾ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِنْ ذِكْرِى بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا
عَذَابِ ﴿٨﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ﴿٩﴾ اَمْ لَهُمْ مُلْكُ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِى الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ
مَهْزُومٌ مِنَ الْاَحْزَابِ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِ
﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَاَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ اُولٰٓئِكَ الْاَحْزَابُ ﴿١٣﴾ اِنْ كُلٌّ اِلَّا كَذَّبَ
الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُلَآءِ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ
﴿١٥﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾

1-2. Sâd. Öğüt veren Kur'ân'a yemin ederim ki inkâr edenler, (iddia ettiklerinin) aksine, bir gurur ve tefrika içindedirler.

3. Onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. O zaman feryat ettiler. Hâlbuki artık kurtulma zamanı değildi.

4-5. Aralarından kendilerine bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve kâfirler, "Bu pek yalancı bir sihirbazdır! İlahları tek ilah mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir!" dediler.

6-8. Onlardan ileri gelenler, "Yürüyün, ilahlarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır. Kur'ân aramızdan ona mı indirildi?" diyerek kalkıp

yürüdüler. Hayır! Onlar kitabım hakkında şüphe içindedirler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar.

9. *Yoksa azîz ve lütufkâr olan Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır!*

10. *Yahut göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı onların elinde midir? Öyleyse (göklerin) yollarında yükselsinler (görelim)!*

11. *Onlar, çeşitli gruplardan oluşmuş bir ordudur; işte şurada bozguna uğratılacaklardır.*

12-13. *Onlardan önce Nuh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semûd, Lût kavmi ve Eyke halkı da peygamberleri yalanladılar. İşte bunlar da (peygamberlere karşı) birleşen topluluklardır.*

14. *Onların her biri gönderilen peygamberleri yalanladılar da bu yüzden (kendilerine) azabım hak oldu.*

15. *Bunlar da ancak, bir an bile gecikmesi olmayan korkunç bir ses beklemektedirler.*

16. *"Rabbimiz! Bizim payımızı hesap gününden önce ver" dediler.*

MÜŞRİKLERİN İNADI

Bu mübarek sûrenin konusu, Mekke dönemindeki İslamî davet ve Hz. Muhammed'in (s.a.s.) kavmiyle olan mücadelesidir. Bu ayetler, müşriklerin halini ele almakta, Allah yolundan alıkoymak ve henüz başlangıç aşamasında olan daveti engellemek için sürekli bir şeyler yaptıklarını anlatmaktadır. Şöyle ki:

Birincisi: Sûre, Kur'ân-ı Kerîm'in genel gayesini açıklayarak başlamaktadır: *"Sâd. Öğüt veren Kur'ân'a yemin ederim ki,"* yani Kur'ân ancak insanların gafil olduğu şeyleri onlara hatırlatmak ve öğüt vermek üzere gelmiştir.

İkincisi: Sûre, müşriklerin bu risalete ve davete karşı tavrını ana hatlarıyla izah etmektedir: *"Küfredenler, (iddia ettiklerinin) aksine, bir gurur ve tefrika içindedirler."* Ayetteki (عِزَّة) kelimesi, tabi oldukları küfür ve dalâlet inancıyla övünmelerini, (شِقَاق) ise hakka ve hakkı savunanlara düşmanlık ve kin beslemelerini ifade etmektedir.

Üçüncüsü: Sûre, müşrikleri bu inada ve kin dolu düşmanlığa iten hususlara ve içlerinde alevlenen hasede işaret etmektedir: *"Aralarından kendilerine bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve kâfirler, 'Bu pek yalancı bir sihirbazdır!' dediler." "'Kur'ân aramızdan ona mı indirildi?' diyerek kalkıp yürüdüler. Hayır! Onlar kitabım hakkında şüphe içindedirler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar."*

Dördüncüsü: Sûre, Mekke şirk toplumunun önde gelenlerinin azimle icra ettikleri hareketleri, babalarının ve dedelerinin dinine bağlı kalmak için gösterdikleri gayret ve çabayı nakletmektedir: *"Onlardan ileri gelenler, 'Yürüyün, ilahlarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır.'"*

Her kavimde bulunan belli bir kesim (mele'), ıslah ve değişime karşı daima savaşmışlardır. Çünkü onlar ıslah ve değişimin, makamlarını ve toplum içindeki itibarlarını ellerinden alacağını düşünmüşlerdir.

Altıncısı: Kur'ân, emrin Allah'ın elinde olduğunu ve resûlleri kendisinin seçtiğini, bu konuda hiç kimsenin tercih hakkının bulunmadığını vurgulayarak müşriklere cevap vermektedir. Burada müşriklerin inkâr ve inatlarının esas sebebinin haset olduğuna da dikkat çekilmiştir: *"Yoksa azîz ve lütufkâr olan Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır! Yahut göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı onların elinde midir? Öyleyse (göklerin) yollarında yükselsinler (görelim)!"*

Altıncısı: Kur'ân, müşriklerin tavrı ile peygamberlerini yalanlayan önceki kavimlerin tavırları arasındaki ilişkiyi hatırlatarak her iki kesimin helâk olduğunu ve akıbetlerini zikretmektedir: *"Onlardan önce Nuh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semûd, Lût kavmi ve Eyke halkı da peygamberleri yalanladılar. İşte bunlar da (peygamberlere karşı) birleşen topluluklardır. Onların her biri gönderilen peygamberleri yalanladılar da bu yüzden (kendilerine) azabım hak oldu."* Sonra da Kur'ân, hem uyararak hem de tehdit ederek hitabın yönünü Kureyş müşriklerine çevirmektedir: *"Bunlar da ancak, bir an bile gecikmesi olmayan korkunç bir ses beklemektedirler."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Sâd." Mukattaa harflerinden olup bu konuda Bakara Sûresi'nin başında detaylı bilgi vermiştik.

"Öğüt veren Kur'ân'a yemin ederim ki..." Allah'ın, Yüce Kitabına yemin etmesinin en büyük gayesi, gafil olan insanlara hayat ve ölüm, hesap ve ceza gerçeğini hatırlatmaktır.

"İnkâr edenler, (iddia ettiklerinin) aksine, bir gurur ve tefrika içindedirler." ayetindeki "(بَلْ), (idrab)" ifade etmektedir. Burada cümleye, okuyucu veya dinleyicide, Mekke ehlinin Kur'ân'a kulak verdiğine dair oluşabilecek zannını engelleme manası katmaktadır. Hâlbuki bu kitap, onların arasına inmiştir. Ama onlar, inkârlarıyla iftihar ettikleri ve Hz. Peygamber'e düşmanlık ettikleri için Kur'ân'dan nasip alamamış, onun mesajlarından uzak kalmışlardır.

"Hâlbuki artık kurtulma zamanı değildi." Çünkü vakit, kaçış anı değildir. Zira helâk vakti gelip çatmıştır.

"Aralarından kendilerine bir uyarıcının gelmesine şaştılar." buyruğundaki şaşkınlık, içlerindeki hasetten ve kibirden kaynaklı olarak o peygamberi inkâr etmeleri ve dışlamaları anlamındadır. Devamındaki ayette geçen (عُجَابٌ) da aşırı derecede şaşırtan ve kabulü mümkün olmayan garip şey demektir.

"Onlardan ileri gelenler kalkıp yürüdüler." Bunlar Kureyş'in önde gelenleridir.

"Yürüyün, ilahlarınıza bağlılıkta direnin." ifadesi, şirk anlayışında ve vahye karşı savaşmada inat, küstahlık ve ısrar içermektedir.

"Sizden istenen şüphesiz budur." Yani onlara göre Hz. Muhammed'in (s.a.s.) getirdiği bu davet, aslında başka bir amaç gütmektedir. O da bizim ona itaat etmemiz, hükmüne ve mülküne de boyun eğmemizdir. Yani müşrikler, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu davetteki asıl amacına dair şüphe yaratmak istiyorlardı.

"Son dinde de bunu işitmedik." Yani Hz. Muhammed'in (s.a.s.) bu söylediklerini. Ayetteki (فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ) ifadesi, dinden öğrendiğimiz en son husus budur, anlamındadır. Onların bundan kastettiği husus, atalarından öğrendikleri dindir.

"Bu, ancak bir uydurmadır." Yani bu ancak bir yalandır.

"Hayır! Azabımı henüz tatmadılar." Yani müşrikler şımardıkça şımardılar. Çünkü onlar keyiflerine göre davranıyor, azabın onları beklediğini anlamıyorlardı. Âyette geçen (لَمَّا) lafzı, yok saydıkları hususların gerçekleşeceğine işaret etmekle birlikte geçmişi yok sayıp bir tarafa bırakma anlamı içermektedir. Sanki şöyle buyurmaktadır: Onlar şu ana kadar azabı tatmadı, lâkin onu mutlaka tadacaklardır.

"Yoksa azîz ve lütufkâr olan Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır!" sorusu, istifham-ı inkârîdir ve şu manayı içermektedir: Nübüvvet vazifesiyle ilgili olarak birini seçme veya bundan uzaklaştırma kararını verirken onlar Allah'ın rahmetinin hazinelerinde söz sahibi midir?

"Öyleyse yollarında yükselsinler." Yani şayet nübüvvetle ilgili herhangi bir yetkileri varsa semaya doğru yükselsinler.

"Onlar, çeşitli gruplardan (ahzâb) oluşmuş bir ordudur; işte şurada bozguna uğratılacaklardır." Yani bu yalancılar, batıla destek vermek için bir araya gelmiş topluluktan başkası değildir. Nitekim Nuh kavmi, Âd kavmi ve Semûd kavmi gibi önceki gruplar da böyleydi. Önceki kavimler bozguna uğradığı gibi bunlar da bozguna uğrayacaklardır. Bu ifade, müşriklerin hezimete uğrayacaklarına dair müjdedir. Bu müjde Bedir'den Mekke Fethi'ne kadar birçok yerde gerçekleşmiştir.

"Onlardan önce Nuh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semûd, Lût kavmi ve Eyke halkı da peygamberleri yalanladılar. İşte bunlar da (peygamberlere karşı) birleşen topluluklardır." Önceki ayette varid olan "ahzâb" kelimesinin manası burada ayrıntılı olarak verilmiştir. Ayrıca Kureyş müşrikleri bu kavimlere benzetilmiştir.

"Bunlar da ancak, bir ân bile gecikmesi olmayan korkunç bir ses beklemektedirler." ayetindeki "(صَيْحَةً) (sayha)" kelimesi bir kısım ahzâbın üzerine inen ve onları helâk eden azap çeşidi manasına gelir. Kureyşlilerin bununla korkutulması onların bu azabı hakettikleri anlamındadır. Yani onlar bu korkunç sesi aslında hak etmişlerdir. Bu ifade o korkunç sesin geleceğine dair bir ihbar da değildir. Şayet öyle olsaydı, vahyin bildirdiği haber mutlaka gerçekleşir, asla gecikmezdi.

Bu ayetin kıyameti hatırlatma ve bu hayatı nihayete erdirecek sûra üfleme manasına gelmesi de muhtemeldir. Sanki Bedir'deki ve sonrasındaki hezimetle Allah onları korkuttuktan sonra en büyük azabı da hatırlatmış olabilir.

Ayette geçen "(فَوَاقٍ) (fevâk)" kelimesi Araplarca bilinen sınırlı kısa bir süre anlamında olup deveyi sağarken süt gelsin diye birkaç saniye beklemeye denir. Bundan maksat şudur: Azap müşriklere nazil olunca bekleme, gecikme veya mühlet söz konusu olmayacaktır.

"'Rabbimiz! Bizim payımızı hesap gününden önce ver' dediler." Yani bizi tehdit ettiğin azaptan payımıza düşeni acil olarak gönder. Zahir olan mana onların bunu istihza, yalanlama ve meydan okuma amacıyla söylemeleridir. Bundan dolayı bu söylemlerinden hemen sonra Kur'ân, Allah Resûlü'ne (s.a.s.) *"Söyledikleri sözlere sabret!"* şeklinde talimat vermiştir.

اصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِ ۚ اِنَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾ اِنَّا
سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهٗ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً ؕ
كُلٌّ لَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهٗ وَاٰتَيْنٰهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾
وَهَلْ اَتٰىكَ نَبَؤُا الْخَصْمِ ۘ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى دَاوٗدَ
فَفَزِعَ مِنْهُمْ ؕ قَالُوا لَا تَخَفْ ۚ خَصْمٰنِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا
بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَاۤ اِلٰى سَوَآءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ هٰذَاۤ اَخِىْ لَهٗ تِسْعٌ
وَّتِسْعُوْنَ نَعْجَةً وَّلِىَ نَعْجَةٌ وَّاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْنِيْهَا وَعَزَّنِىْ فِى الْخِطَابِ
﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهٖ ؕ وَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْخُلَطَآءِ
لَيَبْغِىْ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَقَلِيْلٌ مَّا
هُمْ ؕ وَظَنَّ دَاوٗدُ اَنَّمَا فَتَنّٰهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهٗ وَخَرَّ رَاكِعًا وَّاَنَابَ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا
لَهٗ ذٰلِكَ ؕ وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٢٥﴾ يٰدَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ
خَلِيْفَةً فِى الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ
عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۢ بِمَا
نَسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ؕ
ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ اَمْ نَجْعَلُ الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ كَالْمُفْسِدِيْنَ فِى الْاَرْضِ ۗ اَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِيْنَ
كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾ كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ مُبٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوْۤا اٰيٰتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا
الْاَلْبَابِ ﴿٢٩﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوٗدَ سُلَيْمٰنَ ؕ نِعْمَ الْعَبْدُ ؕ اِنَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿٣٠﴾ اِذْ عُرِضَ
عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصّٰفِنٰتُ الْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ اِنِّىْۤ اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ
ذِكْرِ رَبِّىْ ۚ حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوْهَا عَلَىَّ ؕ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوْقِ
وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ

﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِيٓ ۚ إِنَّكَ
أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَآءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾
وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّآءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هَٰذَا
عَطَآؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ
مَآبٍ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥٓ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ
وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ ۖ هَٰذَا مُغْتَسَلٌۢ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ
أَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَىٰ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ
ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِۦ وَلَا تَحْنَثْ ۗ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا ۚ نِّعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ
﴿٤٤﴾ وَاذْكُرْ عِبَادَنَآ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿٤٥﴾
إِنَّآ أَخْلَصْنَاهُم بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ۖ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ
الْأَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ إِسْمَٰعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ ۖ وَكُلٌّ مِّنَ الْأَخْيَارِ ۖ ﴿٤٨﴾

17. (Resûlüm!) Onların söylediklerine sabret, kulumuz Davud'u, o kuvvet sahibi zatı hatırla. O, hep Allah'a yönelirdi.

18-19. Doğrusu Biz akşam sabah onunla beraber tesbih eden dağları, toplu halde kuşları onun emri altına vermiştik. Hepsi O'na yönelmiştir.

20. Onun hükümranlığını kuvvetlendirmiş, ona hikmet ve güzel konuşma vermiştik.

21-22. (Ey Muhammed!) Sana davacıların haberi ulaştı mı? Mabedin duvarına tırmanıp, Davud'un yanına girmişlerdi de Davud onlardan korkmuştu. "Korkma! Biz birbirine hasım iki davacıyız, aramızda adaletle hükmet, haksızlık etme; bize doğru yolu göster" dediler.

23. (Onlardan biri şöyle dedi:) "Bu, kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benimse bir tek koyunum var. Böyleyken 'Onu da bana ver' dedi ve tartışmada beni yendi."

24. Davud, "Andolsun ki senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakçıların çoğu, birbirlerinin haklarına tecâvüz ederler. Yalnız iman edip de iyi işler yapanlar

müstesna. Bunlar da ne kadar az!" dedi. Davud, kendisini denediğimizi sandı ve Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allah'a yöneldi.

25. Sonra bu tutumundan dolayı onu bağışladık. Kuşkusuz yanımızda onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır.

26. Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır.

27. Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri Biz boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Vay o inkâr edenlerin ateşteki haline!

28. Yoksa Biz, iman edip de iyi işler yapanları, yeryüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutacağız? Veya (Allah'tan) korkanları yoldan çıkanlar gibi mi sayacağız?

29. (Resûlüm!) Sana bu mübarek Kitab'ı, âyetlerini düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar diye indirdik.

30. Biz Davud'a Süleyman'ı verdik. Süleyman ne güzel bir kuldu! Doğrusu o, daima Allah'a yönelirdi.

31. Akşama doğru kendisine, üç ayağının üzerine durup bir ayağını tırnağının üzerine diken çalımlı ve safkan koşu atları takdim edilmişti.

32-33. Süleyman, "Gerçekten ben mal sevgisini, Rabbimi anmak için istedim" dedi. Nihayet güneş battı. (O zaman,) "Onları (atları) tekrar bana getirin" dedi. Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı.

34. Andolsun Biz Süleyman'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bırakıverdik, sonra o, yine O'na yöneldi.

35. Süleyman, "Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz Sen daima bağışta bulunansın" dedi.

36-38. Bunun üzerine Biz de istediği yere onun emriyle kolayca giden rüzgârı, bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanları, demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları onun emrine verdik.

39. "İşte bu Bizim bağışımızdır. İster ver, ister (elinde) tut; hesapsızdır" dedik.

40. Doğrusu onun, Bizim katımızda büyük bir değeri ve güzel bir yeri vardır.

41. (Resûlüm!) Kulumuz Eyyub'u da an. O, Rabbine, "Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi" diye seslenmişti.

42. "Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su" (dedik).

43. Bizden bir rahmet ve olgun akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık.

44. Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir. Gerçekten biz Eyyub'u sabırlı (bir kul) bulmuştuk. O ne iyi kuldu! Daima Allah'a yönelirdi.

45. (Ey Muhammed!), Kuvvetli ve basiretli kullarımız İbrâhim, İshak ve Ya'kub'u da an.

46. Biz onları özellikle ahiret yurdunu düşünen ihlâslı kimseler kıldık.

47. Doğrusu onlar Bizim katımızda seçkin iyi kimselerdendir.

48. İsmail'i, Elyesa'yı, Zülkifl'i de an. Hepsi de iyilerdendir.

PEYGAMBER KISSALARINDAN PARILTILAR

Bu bağlamda Hz. Peygamber'e (s.a.s.) teselli vermek üzere nebevî kıssalardan örnekler zikredilmekte, önceki peygamberlerin, kavimleriyle mücadele ederken karşılaştıkları sıkıntılara benzer sıkıntıların Mekke'de de görüldüğü hatırlatılmaktadır. Ayrıca bu örneklerde müminlerin sınama alanlarının genişliğine, mücadele karakterine ve bu mücadelenin geleceğine uygun yeni ufukların ve müteaddit ihtimallerin açılmasına dair hususlar yer almaktadır. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, Hz. Davud'un (a.s.) kıssası ile başlarken bu bağlamdaki tüm kıssaların genel hikmetine de işaret etmektedir: *"(Resûlüm!) Onların söylediklerine sabret, kulumuz Davud'u, o kuvvet sahibi zatı hatırla. O hep Allah'a yönelirdi."*

Bu ayette Hz. Davud (a.s.) için iki sıfat birlikte kullanılmıştır: Biri kuvvet anlamına gelen "(الْأَيْد) (eyd);" diğeri de sözlük anlamı itibariyle "çokça dönüş yapan" manasına gelen "(أَوَّاب) (evvâb)," yani hakka çokça rucû eden, ona sımsıkı sarılan, nefis muhasebesi yapan ve nefsinin Allah'a itaat etmesini sağlayan idi. Bunlar birbirini tamamlayan

iki niteliktir. Buna göre kuvvet, hakkı korumakta ve yerini sağlamlaştırmaktadır. Hak ise kuvveti terbiye etmekte ve onu, bulunması gereken konuma getirmektedir. İkisinin bu bağlamda gelmesi, Mekke'yi ve çevresini kuşatan batıl inanca karşı davette bulunan Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu iki niteliği esas alarak tavır almasını temin etmek içindir. Yani Müslüman toplum, batıla karşı hazırlıklı olmalı ve davetin yükünü taşımak ve onu kökleştirmek için de tedbirler almalıdır. Allahu a'lem.

Ardından Yüce Allah'ın Hz. Davud'a bahşettiği lütufları zikretmektedir: *"Doğrusu Biz akşam sabah onunla beraber tesbih eden dağları, toplu halde kuşları onun emri altına vermiştik. Hepsi O'na yönelmiştir. Onun hükümranlığını kuvvetlendirmiş, ona hikmet ve güzel konuşma vermiştik."*

Bu nimetleri zikretmekten maksat, Efendimiz Muhammed'i (s.a.s.) ve seçkin ashabını desteklemek ve güçlü olmakla müjdelemektir. Bu müjdenin işareti de kıssanın başından anlaşılmaktadır: *"(Resûlüm!) Onların söylediklerine sabret, kulumuz Davud'u, o kuvvet sahibi zatı hatırla. O hep Allah'a yönelirdi."* Allahu a'lem.

Daha sonra Kur'ân, Hz. Davud'un (a.s.) belli sınırlar çerçevesinde verdiği hükmü tasvir etmektedir. Bu meselenin hülasası şudur: İki hasım birlikte meseleyi Hz. Davud'a arzetmek üzere yanına varmış, o da hükmünü vermiştir: *"(Ey Muhammed!) Sana davacıların haberi ulaştı mı? Mâbedin duvarına tırmanıp, Davud'un yanına girmişlerdi de Dâvud onlardan korkmuştu. 'Korkma! Biz birbirine hasım iki davacıyız, aramızda adaletle hükmet, haksızlık etme; bize doğru yolu göster' dediler. (Onlardan biri şöyle dedi:) 'Bu, kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benimse bir tek koyunum var. Böyleyken 'Onu da bana ver' dedi ve tartışmada beni yendi.' Davud, 'Andolsun ki senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakçıların çoğu, birbirlerinin haklarına tecâvüz ederler. Yalnız iman edip de iyi işler yapanlar müstesna. Bunlar da ne kadar az!' dedi. Davud, kendisini denediğimizi sandı ve Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allah'a yöneldi. Sonra bu tutumundan dolayı onu bağışladık. Kuşkusuz yanımızda onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır."*

Bu tasvir, ortaklar ve akrabalar arasında vuku bulan tartışmalarda ve çekişmelerde sorunu çözmeye dair büyük dersler içermektedir. Ayrıca bu tasvire peygamberlerin risaletine dair bir başka boyut da eklenmiştir. Bu da mümin toplumu idare etme ve dâhilî sorunlarını adalet ve hakkaniyetle çözüme kavuşturma ile ilgili boyuttur. Nitekim küfürle ve batıl inançla mücadele etmek, hem müminler için hem de onların imanının sağlamlığı için bir imtihandır. Husumetli müminler arasında adaletle hükmetmek de imtihanın bir parçasıdır. Bundan dolayı Kur'ân, bu tasvirden sonra şöyle buyurmaktadır: *"Davud, kendisini denediğimizi sandı."*

Bu tasvirde Allah'ın, Hz. Davud'u eğiterek yetiştirme boyutunun olması da uzak ihtimal değildir. Kur'ân, inceliklerini bilmediğimiz hikmetin bu boyutunu bizlere açıklamamaştır. Çünkü hikmet, bu tür ayrıntılardan daha büyüktür. Bize düşen, bu tür durumlarda tevakkuf etmek, yani meseleyi olduğu gibi kabul etmektir.

Bazı tefsir kitaplarının uzun uzun paylaştığı İsrailiyat kaynaklı kıssalara ve başı sonu belli olmayan faraziyelere gelince, bütün bunlar, ne Kur'ân'da ne de sahih sünnette sabit olmuştur. Bunların çoğu, Yahudi kitaplarından ve haberlerinden nakledilmiş olup delil olarak kabul edilmeleri veya örnek alınmaları sahih değildir. Bir kısmı da peygamberlik makamı ile çelişen bilgilerden oluşmaktadır. Bu bilgiler Yahudi inancının ve onların peygamberlere bakışının ifadesidir. Zira herhangi bir beşer için veya geneli için kullanılamayacak ifadeleri dahi onların, peygamberler için caiz gördükleri anlaşılmaktadır.

Ardından Kur'ân, Hz. Davud (a.s.) kıssasını şu kesin talimatla hitama erdirmektedir: *"Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır."*

Bu ayet, hâkim makamında oturan kişiye sorumluluğunu hatırlatmış, himayesine verilen kişilere karşı adil olmasını ve omuzuna yüklenen emanetin hakkını vermesini emretmiştir. Buradaki hitap, her ne kadar Hz. Davud'a yönelik olsa da bundan maksat, umuma karşı

sorumluluk üstlenen ve Allah'ın insanlar arasında yargılama gücünü bahşettiği her insandır. Allahu a'lem.

İkincisi: Hz. Davud kıssasından sonra Kur'ân, Hz. Süleyman'ın kıssasına başlamıştır. Bu kıssa, aynı zamanda hüküm ve mülk kıssasıdır. Sanki bütün bunlar Allah'ın, Hz. Muhammed'e (s.a.s.) ve ümmetine bahşedeceği hüküm ve mülk nimetine hazırlık içindir.

Hz. Süleyman kıssası, Yüce Allah'ın, babası Hz. Davud'a bahşettiği nimetleri açıklayarak söze başlamaktadır. Hz. Süleyman, babasının mülküne vâris olduğu gibi övgüye değer niteliklerine de vâris olmuştur: *"Biz Davud'a Süleyman'ı verdik. Süleyman ne güzel bir kuldu! Doğrusu o daima Allah'a yönelirdi."*

Ardından kıssa iki dikkat çekici unsuru paylaşarak ilerlemeye devam etmektedir: Bunlardan ilki kuvvet ve mülktür. Zira kendisine sayısız at bahşedilmişti. Onlara gösterdiği muhabbetin göstergesi olarak kendisi, onların boyunlarını ve bacaklarını okşar ve onlarla gurur duyardı. O bu durumdayken kendisine bahşedilen bu nimetlerin kendisini Allah'a şükretmekten alıkoymaması gerektiğini hatırladı. Buna göre mülk ile ibadet veya kuvvet ile muhasebe arasındaki dengeyi sağlamak, tıpkı babası Hz. Davud'un nitelikleri anlatılırken geçtiği üzere, dosdoğru hükmün şartıdır.

"'Gerçekten ben mal sevgisini, Rabbimi anmak için istedim' dedi. Nihayet güneş battı." Bu, samimi bir şekilde Allah'a dönüş yapanların niteliğidir. Yani Hz. Süleyman, Allah'a çokça dönüş yapan ve kendini muhasebeye çeken biridir.

Atlarla meşgul olduğu için namaz vaktini kaçırdığına ve bundan dolayı da kendini cezalandırmak üzere onları kestiğine dair varid olan rivayetlere gelince, böyle bir karar, ne şeriatın ölçütlerine ne de hüküm ve mülk hukukuna uygundur. Zira Hz. Süleyman'ın hükmettiği beldeleri korumada bu atların bir vazifesi vardır. Allah'ı zikretmeye ve ibadete zaman ayırma bahanesiyle atları katlettiğine dair sahih bir rivayet varid olmamıştır. Allahu a'lem.

Zikredilen ikinci göstergeye gelince, şu ayet bunu özetlemektedir: *"Andolsun Biz Süleyman'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset*

bırakıverdik, sonra o yine O'na yöneldi." Bu konuda varid olan en yakın rivayet şudur: Hz. Süleyman (a.s.), mülkünde kendisine yardım edecek ve Allah yolunda savaşacak evlatlar doğurmaları için eşleriyle birlikte oldu. Allah ise başka şey murad etti. Onun cansız olarak dünyaya gelen sadece düşük bir çocuğu oldu.

Bu olay, Allah'ın yaratmadaki tekliğini vurgulamaktadır. Buna göre kul, Allah katında hangi konuma yükselirse yükselsin, hangi mülk ve kuvvete sahip olursa olsun gerçek mülk, bir ve tek olan Allah'a aittir. Buhârî her ne kadar bu ayetin tefsiri bağlamında olmasa da bu konuda bir hadis rivayet etmiştir. Lâkin bu ayetin tefsirine en yakın olan rivayet budur.[18] Allahu a'lem.

Tevhide dair bu anlamlı dersten sonra Hz. Süleyman (a.s.), Rabbine iltica ederek kendisinden sonra hiç kimseye nasip olmayan bir mülk bahşetmesini talep etti. Bu talep, mütevazı ve tevbekâr kulun, Rabbine yaptığı talep gibiydi: *"Süleyman, 'Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz Sen daima bağışta bulunansın' dedi."* Bunun üzerine Allah ona geniş bir mülk bahşetti ve kendisinden başka hiç kimsenin hizmetine vermediği nimetleri onun hizmetine verdi: *"Bunun üzerine Biz de istediği yere onun emriyle kolayca giden rüzgârı, bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanları, demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları onun emrine verdik. 'İşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister (elinde) tut; hesapsızdır' dedik. Doğrusu onun, Bizim katımızda büyük bir değeri ve güzel bir yeri vardır."*

Burada yine büyük ve derin bir işaret vardır: Dindar bir kesimin ibadet ve zühd hayatıyla ilgili yanlış algılarının aksine kulluğu Allah'a has kılmak, mülk talep etmekle çelişmez.

---

18 Hadisin metni şöyledir: Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (s.a.s.) şöyle buyurdu: *"Davud oğlu Süleyman şöyle dedi: Bu gece yüz -veya doksan dokuz- eşimi ziyaret edeceğim. Her biri Allah yolunda cihad edecek bir yiğit doğuracaktır. Arkadaşı ona 'inşaallah de!' dedi. O da 'inşallah' demedi. Onlardan sadece biri hamile kaldı, o da yarım insan doğurdu. Muhammed'in (s.a.s.) canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki şayet 'inşallah' deseydi tümü Allah yolunda cihad eden yiğitler doğururdu."* Muttefekun aleyh. Bkz: Buhârî, *Sahih*, 3/1038 (Bu hadisi, *Sahih*'in birkaç yerinde rivayet etmiştir). Müslim, *Sahih*, 5/88.

Üçüncüsü: Bağlam, geçmiş iki örnekten tamamen farklı başka bir şahsiyete geçiş yapmaktadır. Bu şahsiyet, hüküm ve mülk ile değil hastalık ve yoksullukla sınanan bir peygamberdir: *"(Resûlüm!) Kulumuz Eyyub'u da an. O, Rabbine, 'Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi' diye seslenmişti."* Rabbi olan Allah, sıkıntıyı gidermesi ve daha fazla nimet vermesi için yaptığı duasını kabul etmiştir: *"Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su (dedik). Bizden bir rahmet ve olgun akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık."*

Hz. Eyyüb, yanından hiç ayrılmayan ve kendisiyle birlikte sabreden eşine bir mesele yüzünden kızarak onu döveceğine dair yemin etmiş, Allah da onun bu sıkıntısını giderecek bir çıkış yolu göstermiştir: *"Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir. Gerçekten Biz Eyyub'u sabırlı (bir kul) bulmuştuk. O ne iyi kuldu! Daima Allah'a yönelirdi."* Bu çözüm yolu, Allah Resûlü'ne (s.a.s.) yönelik teselli, Mekke'de zulme uğrayan müminlerin yaşadığı sıkıntının ortadan kalkacağına dair müjde içermektedir.

Dördüncüsü: Sonra Kur'ân, Müslüman ümmetin kimliğini oluşturmada sahip oldukları meziyetler nedeniyle Hz. İbrâhim (a.s.) başta olmak üzere bir kısım peygamberlerin isimlerini hatırlatmakta, bunlardan Hz. İbrâhim'in (a.s.) bütün peygamberler içindeki dinî ve tarihî konumuna da dikkat çekmektedir: *"(Ey Muhammed!) Kuvvetli ve basiretli kullarımız İbrâhim, İshak ve Ya'kub'u da an. Biz onları özellikle ahiret yurdunu düşünen ihlâslı kimseler kıldık. Doğrusu onlar Bizim katımızda seçkin iyi kimselerdendir. İsmail'i, Elyesa'yı, Zülkifl'i de an. Hepsi de iyilerdendir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Kuvvet sahibi." (ذَا الْأَيْدِ), "kuvvet sahibi" demektir. (الْأَيْد) kelimesi (آد) ve (أيّد) fiillerinden türemiş olup "te'yîd" kelimesi de buradan gelmektedir. Bu kelimenin, "el" anlamına gelen (يد) kelimesinin çoğulu olup sonundaki "yâ" harfinin mahzuf olması da mümkündür. Bu durumda, "çokça kuvvet" manasında mecaz içeren çoğul bir kelime olur. Daha sonra kendilerinden bahsedilecek olan peygamberlerle ilgili

"kuvvetli ve basiretli kullarımız" şeklindeki ifade de bu görüşü desteklemektedir.

"Doğrusu Biz akşam sabah onunla beraber tesbih eden dağları, toplu halde kuşları onun emri altına vermiştik." Bu ikisinin Hz. Davud'un hizmetine verilmiş olmasında, onların Allah'ı tesbih etmesi yanında ilave bir anlamı da vardır. Çünkü bu varlıkların Allah'ı tesbihi, Hz. Davud'dan önce de sonra da mevcuttur. Burada Hz. Davud'a özel olan durum, belki de onun bu tesbihi duyabilmesi ve bu varlıklarla ünsiyet kurabilmesidir. Bu iki varlık türünün ona amade kılınması, onun istifadesine sunulmuş olması manasına da gelebilir. Bu durum da onların hem Yaratan'ı tesbih etmesi hem de O'nun belirlemiş olduğu evrensel kanunlara boyun eğip itaat etmeleri şeklinde de tahakkuk etmiş olabilir. Ayeti böyle anlamamıza da herhangi bir engel yoktur.

(الْعَشِى), günün sonu; (الْإِشْرَاق), günün başlangıcı; (مَحْشُورَة) ise "kendisi için bir araya getirilen" manasına gelir.

"Hepsi ona yönelmiştir." Yani Hz. Davud'un hizmetine verilmiş olup emrine amade kılınmıştır.

(وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ), "güçlendirdik ve sabit kıldık" manasına gelir.

(وَفَصْلَ الْخِطَابِ), "delil getirmede kabiliyetli ve üslûpta mahir olma" manasına gelir.

"Hani mâbedin duvarına tırmanmışlardı." Mabedin ihata duvarına tırmandıktan sonra izin almaksızın Hz. Davud'un ibadet ettiği mekâna girdiler. Bu da meliklerin alışık olmadığı bir iştir. Bilindiği üzere Hz. Davud, aynı zamanda bir melik idi. Buradan hareketle bir kısım müfessirler, bunların melek olduklarına dair değerlendirmelerde bulunmuşlarsa da bu yorum, işkâl içermektedir. Çünkü meleklerin duvarı tırmanmaya ihtiyaçları yoktur. Ayrıca onların koyunlarla işi de olamaz. Böyle bir yoruma başvurmak kıssayı inkâra ve bunu farazî bir mesel olarak değerlendirmeye götürecektir. Bu da ayetin zahir manasıyla çelişir.

Bu kıssa hakkındaki en münasip yorum şudur: Hz. Davud, nöbetçilerin olmadığı bir anda ibadet için ayrılan mekânda bulunuyordu. Bu mekânın, yönetim merkezinin içinde olmadığı anlaşılmaktadır. Bu iki

kişi için de bu şekilde duvardan atlayarak içeri girmek kolaylarına gelmiştir. Allahu a'lem.

"Bize doğru yolu göster." Yani bize dosdoğru yolu göster.

"'Onu da bana ver' dedi." Yani onu da benim koyunlarıma ekle ve mülküme geçir, dedi. Burada bu talebin gerekçesi zikredilmemiştir. Muhtemelen bundan maksat, ayrıntılara bakılmaksızın bazı ortakların tamahkârlığına dikkat çekmektir.

"Tartışmada beni yendi." Yani beni zayıf gördü ve mağlup etti.

"Davud, 'Andolsun ki senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur.'..." Hz. Davud, Allah'ın kendisine verdiği bilgi ve ikisinden edindiği izlenim çerçevesinde hüküm vermiştir. Kur'ân burada delil ve ispat yolunu nakletmemiştir. Hz. Davud'un delil olmaksızın karar vermesi mümkün değildir. Lâkin Kur'ân'ın veciz olma özelliğinden dolayı olayların tüm ayrıntıları nakledilmez. Kur'ân, ancak bağlama uygun olan kısımla yetinir. Bu durum tarih ilminde de böyledir, olayın sadece ilgili kısmı zikredilir. Allahu a'lem.

"Doğrusu ortakçıların çoğu, birbirlerinin haklarına tecâvüz ederler." buyruğunda malî ve ticarî meselelerde ortak olanların birbirinin hakkına tecavüz etmekten ve zulmetmekten uzak durmaları gerektiğine dikkat çekilmiştir.

"Davud, kendisini denediğimizi sandı ve Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allah'a yöneldi." Peygamberlerin istiğfar etmeleri, günah işledikleri manasına gelmez. Onlar daima istiğfar halindedirler. Bu, onların Allah'a olan edeplerinin bir göstergesidir. Özellikle de insanların hak ve hukuklarının söz konusu olduğu yönetim makamında olan sâlih kulların, sebepli veya sebepsiz, daima kendilerini muhasebe etmeleri ve kusurlu olabilecekleri bilincini canlı tutmaları gayet önemlidir. Zira bu işlerde hüküm hep zahire göre verilmektedir. İşte bu nedenle istiğfarda bulunmak evla olup bu davranış, makam ve mülkün sınama ve imtihan için var olduğu bilincini canlı tutmaktadır: *"Davud, kendisini denediğimizi sandı."* Bu tavır da onun Yüce Allah karşısındaki edebinin ve kulluk şuurunun geereğidir.

Davalı iki adamın kıssasından kendi yönetim ve hükmüyle bir mesaj da çıkarmış olabilir. Zira hüküm ve idare makamında olmak, sürekli kontrol ve dikkat gerektirir. Peşi sıra gelen ayet de bu görüşü desteklemektedir: *"Sonra bu tutumundan dolayı onu bağışladık. Kuşkusuz yanımızda onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır."* Ayetteki bu durum, Allah'ın "evvâb" olarak ifade ettiği üstün vasfının bir neticesidir.

Bir kısım tefsir kaynaklarında bu ayetlerde geçen *"koyun"* kelimesinin "kadın" olarak tefsir edilmesi ve sıradan bir insan için bile kullanılamayacak bazı ifadelerin Hz. Davud'u töhmet aldında bırakmak üzere zikredilmesi, senedi sabit olmayan ve aklen mümkün olmayan İsrailiyata dair batıl kıssalara dayanmaktadır.

"Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık." Yani batıl inançları iptal edip hakkı hâkim kılarak ve dosdoğru yolda devam ederek Allah'ın hükmünü tatbik etmesi için onu halife kıldık: *"O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, yoksa bu seni Allah'ın yolundan saptırır."*

Buna göre İslam'da verilen hüküm ancak Allah için verilmiş demektir. Hâkim de kanun koyan değil ancak Allah'ın hükmünü infaz edendir. Buna göre İslam'daki yönetim sistemi, heva, taassup, şahsî veya grup çıkarının galip gelmesi gibi hususlardan münezzehtir. Bütün bunlar genel yaratılış felsefesiyle ve buna bağlı büyük hedeflerle irtibatlıdır: *"Hatırla ki Rabbin, meleklere, 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' dedi."*[19]

Öyleyse insan, kâinatı yaratan; evreni yoktan var eden Allah'ın belirlediği kaideler mucibince dünyayı idare etmekle sorumludur. O Allah ki evrendeki tüm mukadderatın, azıkların ve rızıkların, kısaca dünyadaki canlı-cansız her şeyin gerçek sahibidir.

"Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri Biz boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır." âyeti, yaratılışın boş ve amaçsız olduğunu iddia eden teoriyi çürütmektedir. Bu teori, çok kadim olmakla birlikte her asırda farklı tonlarda yeniden ortaya konmaktadır. Bu görüş, evrende

---

19 Bakara 2/30.

gaye ve maksadın varlığını reddetmekte, eşsiz kâinat nizamının tamamının kör tesadüf eseri olduğunu, sağır ve dilsiz tabiatın amaçsızlığını savunmaktadır. Bu teoriye karşı ayette, evrendeki hiçbir şeyin boşuna yaratılmadığı şeklinde verilen cevap, yeryüzünde Allah'ın var ettiği hilafetten bahseden ayetler bağlamında gelmiştir. Çünkü yaratılış maksatları ancak bu hilafet anlayışıyla gerçekleşecektir.

"Yoksa Biz, iman edip de iyi işler yapanları, yeryüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutacağız?" Yani Allah'ın hükmünü uygulayıp yeryüzünde O'nun kanunlarına göre hareket edenler ve yeryüzünü ıslah ve imar edenler bunlardır. Hayatın boş olduğunu ve insanın varlığının tesadüfî olduğunu düşünenler ise bunu yapamazlar.

"(Resûlüm!) Sana bu mübarek Kitab'ı, âyetlerini düşünsünler diye indirdik." ayetinde, derin düşünmenin zaruretine dikkat çekilmiştir. Şüphesiz ki bu Kur'ân, anlama ve kavramadan uzak bir şekilde, sadece teberrüken tilavet edilmesi için değil insanlar gerçek manada onu anlasınlar diye nazil olmuştur. Bağlam, bu hayatta gerçek hilafeti gerçekleştirme şartının Kur'ân'ı anlamaktan geçtiğine işaret etmektedir.

(الصَّافِنَاتُ) kelimesi, üç ayak üzerine durup dördüncü ayağının kenarlarıyla toprağı kazan atları nitelemektedir. Bu güzel görüntüyü ortaya koyan atlar, bunu özellikle de toplu olarak ve tek bir yöne yönelerek yaptıklarında sahibini hoşnut etmektedirler. Bu da (الصَّافِنَاتُ) kelimesine verilen bir başka manadır.

Ayetteki (الْجِيَاد) kelimesi, (جواد) lafzının çoğulu olup "şekliyle ve hünerleriyle güzel olan atlar" manasına gelir.

"Gerçekten ben mal sevgisini, Rabbimi anmak için istedim." Yani bu güzel atları çok sevdim, lakin bunlar beni meşgul etti, Rabbimi zikretmekten alıkoydu.

"Nihayet güneş battı." Yani güneş ufukta kayboldu. Bu da Hz. Süleyman'a (a.s.) atların arz edildiği vaktin akşam vaktine yakın olduğunu göstermektedir.

"Onları bana döndürün!" sözüyle Hz. Süleyman, atların seyislerine, onları geri getirmelerini emretmektedir.

"Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı." Nitekim atın sahibinin atını sevmesi ve onlara önem vermesi âdettendir. Ayetteki ((السُّوق ساق),) kelimesinin çoğuludur.

(وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ) ayetindeki (فَتَنَّا) kelimesi, "onu sınadık" manasına gelir.

"Tahtının üstüne bir ceset bırakıverdik." Ruhu olmayan cansız bir düşük. Hz. Süleyman, bir tek gecede birçok eşiyle birlikte olarak bu sayede Allah'ın ona güçlü evlatlar bahşetmesini temenni etmişti.

"Sonra O'na yöneldi." Kesin olarak anladı ki yaratma, tek olan Allah'a aittir. Çünkü sebeplere tutunmak, insanı Allah'a tevekkül etmekten ve Yüce Allah'a iltica etmekten alıkoymamalıdır.

"Rabbim! Beni bağışla." Peygamberlerin istiğfarı, onların günah işlemesine bağlı değildir. Aksine onların Yüce Allah huzurunda edeple duruşlarının bir göstergesidir.

"Bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver." Yani benden başka kimse bu mülke sahip olmasın. Onun bu duası, dolaylı olarak kendisi hayattayken de hiçbir kimsenin ona denk bir mülke sahip olmamasını gerektirir. Zahir olan şudur ki o, bu sözüyle, dünyevî anlamda bildiğimiz tabiî mülk ve imkânları kastetmemiştir. Çünkü kendisinden sonra gelen çoğu yönetici, bu tür mülkiyet konusunda Hz. Süleyman'ı geçmiştir. Onların mülkünün, hatta bugünkü yöneticilerin elindeki gelişmiş silahların, yeni teknolojilerin ve Hz. Süleyman döneminde bulunmayan muhtelif ilimlerin onun mülkünden daha geniş olduğu açıktır.

Bu ayete verilecek en uygun mana şudur: O, farklı yönleri olan bir mülkü kastetmiş olmalıdır. Çünkü onun mülkü, olağanüstü işlere ve cinlerin ona hizmet etmek üzere verilmesine dayanıyordu. Ona verilen bu lütuf da evrendeki sıradan kanunlara aykırıydı, yani sıradışı idi. Bundan dolayı onun bu duası neticesinde kendisine verilen mülk, hikmetini Allah'ın bildiği, süresi kısıtlı bir istisna kabilindendi. Onun vefatının akabinde ise mülk, kanunlar, sebepler ve evrendeki genel geçer kurallar çerçevesinde alışılmış olan eski haline döndü.

Hz. Peygamber'den (s.a.s.) varid olan şu hadis de bu görüşü desteklemektedir: *"Cinlerden bir ifrit dün gece araya girerek namazımı bozmaya çalıştı. Bunun üzerine Allah bana onu yakalama olanağı verdi. Ben de onu yakaladım ve mescitteki sütunlardan birine bağlamak istedim. Böylelikle hepiniz sabah onu görebilecektiniz. Ama sonra kardeşim Süleyman'ın 'Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver' şeklindeki duasını hatırladım ve o rezil ifriti salıverdim."*[20]

İslam'ın yayılacağını ve Hz. Süleyman'ın mülkünden çok daha geniş coğrafyaların Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hükmüne gireceğini müjdeleyen hadisler de varid olmuştur. Lâkin bunlar mucizeler şeklinde değil evrendeki kanunlar çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bunlardan biri Müslim'in rivayet ettiği şu hadistedir: *"Allah yeryüzünü önüme serdi. Ben de doğusuyla batısıyla onu temaşa ettim. Ümmetimin mülkü, önüme serdedilen yerlere ulaşacaktır."*[21]

"Bunun üzerine Biz de istediği yere onun emriyle kolayca giden rüzgârı onun emrine verdik." Yani Hz. Süleyman ne emrederse ona itaat ediyordu.

"Bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanları onun emrine verdik." Karada ve denizde onun için çalışıyorlardı.

(مُقَرَّنِينَ فِى الْأَصْفَادِ) ifadesi, "zincirlerle bağlı olanlar" manasına gelir.

"İşte bu Bizim bağışımızdır." Yani bu, Allah'ın Hz. Süleyman'a tahsis ettiği mülktür. Görüldüğü üzere bu mülk, rüzgârın ve cinlerin onun hizmetine verilmesi gibi olağanüstü hallere dayanmaktadır. Kendisinden sonra hiç kimseye verilmeyen mülk budur. Allahu a'lem.

"İster ver, ister (elinde) tut; hesapsızdır." Yani senin emrine verilen bu mülkün tasarrufu -kullanıp kullanmaman noktasında- tamamen sana aittir. Bunlar Allah tarafından herhangi bir kısıtlama veya sınırlama olmaksızın sana bahşedilmiştir.

"Doğrusu onun, Bizim katımızda büyük bir değeri vardır." Allah'a yakınlığı vardır.

---

20 Buhârî, Ebû Hureyre'den nakletmiştir. Bakınız: *Sahîhu'l-Buhârî*, 3/1260.

21 Müslim, Sevbân'da rivayet etmiştir. Bakınız: *Sahîhu Müslim*, 8/171.

"Güzel bir yeri vardır." Yani akıbeti güzel olacaktır. O da cennettir.

"Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi." Malum olduğu üzere Hz. Eyyub'un imtihanı, bedeni, ailesi ve malı konusunda gerçekleşmiştir. Allah'a karşı edebinden dolayı yaşadığı sıkıntıyı şeytana nispet etmiştir. Yoksa başa gelen her musibet, Yüce Allah tarafından gelen bir imtihandır. Allah, kullarını istediği şekilde imtihan eder. Nitekim Enbiyâ Sûresi'nde şöyle buyurmaktadır: *"Bir deneme olarak sizi hayırla da şerle de imtihan ederiz."*[22] Bunu şeytana nispet etmesi, Allah'a karşı tevazu göstermek ve nefsini itham etmek içindir. Sanki şöyle demektedir: Başıma gelen musibetler şeytanın yönlendirmeleriyle yaptığım günahlar sebebiyledir.

Peygamberlerin birinde gerçekleşmesi bir tarafa, şeytanın her türlü musibeti ihdas etmeye gücü yettiğine dair şüphe, batıl bir şüphedir. Bu yaklaşımın batıl olduğunda da herhangi bir şek yoktur.

"Ayağını yere vur!" Kalk ve ayağını yere vur. Burada zahirî sebeplere tevessül etmesi, gayret ve azimeti yenilemesi gerektiğine işaret edilmektedir.

"İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su (dedik)." cümlesi, *"Ayağını yere vur!"* cümlesine bağlıdır. Çünkü Allah, yıkanması ve içmesi için su çıkarmak üzere ayağını yere vurmasını emretmiş, nihayetinde yerden bu menba suyunu akıtmıştır.

"Ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık." Allah, hastalığı nedeniyle Hz. Eyyub'dan ayrılan ailesinin kendisiyle buluşmasını sağladı. Sonra da Allah, bu aileye bereket yağdırdı ve onları çoğalttı.

"Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir." Zahir olan mana şu ki Hz. Eyyub, hastalığı esnasında kendisini kızdıran eşine birkaç darbe vuracağına dair yemin etmişti. Eşi de bu sıkıntılı süreçte onunla beraber sabretmişti. Allah ona ruhsat vererek ve eşine merhamet ederek ettiği yemini sayısınca ince saplardan oluşan bir demetle ona vurmasını emretti. Bu da eşine eziyet vermeden yeminden kurtulması anlamına geliyordu.

---

22 Enbiyâ 21/35.

"Gerçekten Biz Eyyub'u sabırlı (bir kul) bulmuştuk. O ne iyi kuldu! Daima Allah'a yönelirdi." ayetinde, sabır vesilesiyle rahata kavuşma ve sıkıntıdan kurtulma arasında ilişki olduğuna işaret edilmektedir. Ayrıca bu âyet, Hz. Eyyub'a yönelik büyük övgüler içermektedir. Sanki Allah, sınanan her insanın sabır konusunda Hz. Eyyub'u örnek almasını sağlamak için onu özel olarak seçmiştir.

"(Ey Muhammed!) Kuvvetli ve basiretli kullarımız İbrâhim, İshak ve Ya'kub'u da an." ayetinde geçen (الْأَيْدِي) kelimesi, kuvvet; (الْأَبْصَار) ise ilim ve basiret manasına gelir. Bunlar birbirini tamamlayan iki niteliktir. Çünkü bilgiye dayanmayan güç, karışıklık, şiddet ve zulüm; güce dayanmayan bilgi ise zaaf, dağınıklık ve kayıp demektir.

"Biz onları özellikle ahiret yurdunu düşünen ihlâslı kimseler kıldık." Yani Allah, onlara ihlası, adanmışlık içinde ahiret için hazırlık yapma şuurunu, her hal ve durumda ve tüm işlerinde ahireti dikkate almaları bilincini lütfetmiştir.

"Doğrusu onlar Bizim katımızda seçkin iyi kimselerdendir." Yani onlar, Allah'ın seçtiği seçkin kullardandır. Böylelikle onlar Allah'ın pâk kullarından olmuşlardır.

"İsmail'i, Elyesa'yı, Zülkifl'i de an. Hepsi de iyilerdendir." Hz. İsmail, Allah'ın büyük bir kurban ile kendisini kurtardığı kişi ve Hz. İbrâhim'in oğludur. Elyesa ve Zülkifl ise -siyakın delaletiyle- peygamberlerdir, ancak Kur'ân bu ikisi hakkında detaylı bilgi vermemiştir. Bize düşen de bu bilgilerle yetinmektir. Allahu a'lem.

Bu peygamberlerin zikredilmesinin faydası, bütün bu risaletler arasındaki ilişkiye dikkat çekmektir. Çünkü risaletlerin tamamı aynı kaynaktan beslenmiş ve aynı gaye için gelmişlerdir.

هٰذَا ذِكْرٌ وَاِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْاَبْوَابُ
﴿٥٠﴾ مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ
قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰذَا
لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ﴿٥٤﴾ هٰذَا ۚ وَاِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَاٰبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ ۚ
يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَاٰخَرُ مِنْ
شَكْلِهٖٓ اَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾ هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْ ۖ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ ۚ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ
﴿٥٩﴾ قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ ۚ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۚ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾
قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِى النَّارِ ﴿٦١﴾ وَقَالُوا مَا لَنَا
لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ زَاغَتْ
عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ ۚ ﴿٦٤﴾ قُلْ اِنَّمَا اَنَا
مُنْذِرٌ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ۚ ﴿٦٥﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا
بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ
﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِىَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَاِ الْاَعْلٰٓى اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ اِنْ يُوحٰٓى اِلَىَّ اِلَّآ
اَنَّمَا اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾ اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّى خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ
﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِى فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ
الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ اِلَّآ اِبْلِيسَ ۖ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾
قَالَ يٰٓاِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَىَّ ۖ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ
مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ ۚ خَلَقْتَنِى مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ
﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ ۚ ﴿٧٧﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِى اِلٰى يَوْمِ الدِّينِ
﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِى اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾ قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٨٠﴾
اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾ اِلَّا

عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

49. İşte bu bir hatırlatmadır. Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara güzel bir gelecek vardır.

50. Kapıları yalnızca kendilerine açılmış Adn cennetleri vardır.

51. Onlar koltuklara yaslanıp kurularak orada birçok meyveler ve içecekler isterler.

52. Yanlarında, eşlerinden başkasına bakmayan, kendilerine yaşıt güzeller vardır.

53. İşte, hesap günü için size va'dolunan şeyler bunlardır.

54. Şüphesiz bu bizim verdiğimiz rızıktır. Ona bitmek ve tükenmek yoktur.

55. Bu böyle; ama azgınlara kötü bir gelecek vardır.

56. Onlar cehenneme girecekler. Orası ne kötü bir kalma yeridir!

57. İşte bu; kaynar su ve irindir. Onu tatsınlar.

58. Buna benzer daha türlü türlü başkaları da vardır.

59. (İnkârcıların liderlerine,) "İşte bu sizinle beraber cehenneme girecek topluluktur" (denildiğinde, liderler,) "Onlar rahat yüzü görmesin" (derler). Onlar mutlaka ateşe gireceklerdir.

60. (Liderlere uyanlar ise,) "Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin! Onu bize siz sundunuz! Ne kötü bir yerdir!" derler.

61. Yine onlar, "Rabbimiz! Bunu bizim önümüze kim getirdiyse onun ateşteki azabını iki kat arttır!" derler.

62. (İnkârcılar) derler ki: Kendilerini dünyadayken kötülerden saydığımız kimseleri burada niçin görmüyoruz?

63. Alaya aldığımız onlar değil miydi? Yoksa (buradalar da) onları gözden mi kaçırdık?

64. İşte bu, cehennem ehlinin tartışması, şüphesiz bir gerçektir.

65. (Resûlüm!) De ki: Ben sadece bir uyarıcıyım. Tek ve kahhâr olan Allah'tan başka bir ilah yoktur.

66. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbi (olan Allah) üstündür, çok bağışlayıcıdır.

67-68. De ki: Bu büyük bir haberdir. Ama siz ondan yüz çeviriyorsunuz.

69. Onlar orada tartışırken benim mele-i a'lâ hakkında hiçbir bilgim yoktu.

70. Ben ancak apaçık bir uyarıcı olduğum için bana vahyolunuyor.

71. Rabbin, meleklere demişti ki: Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım.

72. Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üflediğim zaman, derhal ona secdeye kapanın!

73. Bütün melekler toptan secde ettiler.

74. Yalnız İblis secde etmedi. O büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.

75. Allah, "Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden misin?" dedi.

76. İblis, "Ben ondan hayırlıyım! Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın" dedi.

77-78. Allah, "Çık oradan (cennetten)! Sen artık kovulmuş birisin, ceza gününe kadar lânetim senin üzerinedir!" buyurdu.

79. İblis, "Ey Rabbim! O halde tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver" dedi.

80-81. Allah, "Haydi, sen bilinen güne kadar mühlet verilenlerdensin" buyurdu.

82-83. İblis, "Senin mutlak kudretine andolsun ki onlardan ihlâsa erdirilmiş kulların bir yana, hepsini mutlaka azdıracağım" dedi.

84-85. "Doğrusu -ki Ben hep doğruyu söylerim- mutlaka sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım!" buyurdu.

86. (Resûlüm!) De ki: Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben olduğundan başka türlü görünenlerden de değilim.

87. Bu Kur'ân, ancak âlemler için bir öğüttür.

88. Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra çok iyi öğreneceksiniz.

HAYATIN NİHAYETE ERMESİ VE ZORUNLU DÖNÜŞ

Farklı tonlardaki çekişmeler vasıtasıyla tarih boyunca devam eden hak ile batıl arasındaki mücadele serüvenini aktardıktan sonra Kur'ân, herkesi bekleyen ve bu hayatın nihayete ermesiyle başlayacak olan ebedî hayatın tasvirini paylaşmaktadır. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, bu büyük imtihanı başarıyla geçen ve Yüce Allah'ın rızasına nail olan müminleri açıkça müjdeleyen şu tasvirle başlamaktadır: *"İşte bu bir hatırlatmadır. Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara güzel bir gelecek vardır. Kapıları yalnızca kendilerine açılmış Adn cennetleri vardır. Onlar koltuklara yaslanıp kurularak orada birçok meyveler ve içecekler isterler. Yanlarında, eşlerinden başkasına bakmayan, kendilerine yaşıt güzeller vardır. İşte, hesap günü için size va'dolunan şeyler bunlardır. Şüphesiz bu, Bizim verdiğimiz rızıktır. Ona bitmek ve tükenmek yoktur."*

İkincisi: Kur'ân bir başka tasviri, inatçı tağutları bekleyen kapkaranlık bir tasviri paylaşmaktadır: *"Bu böyle; ama azgınlara kötü bir gelecek vardır. Onlar cehenneme girecekler. Orası ne kötü bir kalma yeridir. İşte bu; kaynar su ve irindir. Onu tatsınlar. Buna benzer daha türlü türlü başkaları da vardır."*

Bu tasvirde Kur'ân, tağutlar arasında gerçekleşen tartışmaları ve birbirlerini kınamalarını da paylaşmaktadır: *"(İnkârcıların liderlerine,) 'İşte bu sizinle beraber cehenneme girecek topluluktur' (denildiğinde, liderler,) 'Onlar rahat yüzü görmesin' (derler). Onlar mutlaka ateşe gireceklerdir. (Liderlere uyanlar ise,) 'Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin! Onu bize siz sundunuz! Ne kötü bir yerdir!' derler. Yine onlar, 'Rabbimiz! Bunu bizim önümüze kim getirdiyse onun ateşteki azabını iki kat arttır!' derler. (İnkârcılar) derler ki: Kendilerini dünyadayken kötülerden saydığımız kimseleri burada niçin görmüyoruz? Alaya aldığımız onlar değil miydi? Yoksa (buradalar da) onları gözden mi kaçırdık? İşte bu, cehennem ehlinin tartışması, şüphesiz bir gerçektir."*

Üçüncüsü: Kur'ân, peygamberlerin gönderiliş gayesini ve onların ancak Allah'ın risaletini tebliğ ettiklerini vurgulamaktadır. Ayrıca Kur'ân, bu peygamberlerin insanlara, onların gafil oldukları hususları,

ecellerini ve Allah'ın huzuruna zorunlu olarak çıkarılacakları ânı hatırlattıklarını ifade etmektedir: *"(Resûlüm!) De ki: Ben sadece bir uyarıcıyım. Tek ve kahhâr olan Allah'tan başka bir ilah yoktur. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbi (olan Allah) üstündür, çok bağışlayıcıdır. De ki: Bu büyük bir haberdir. Ama siz ondan yüz çeviriyorsunuz. Onlar orada tartışırken benim mele-i a'lâ hakkında hiçbir bilgim yoktu. Ben ancak apaçık bir uyarıcı olduğum için bana vahyolunuyor."*

Ardından Kur'ân, Allah Resûlü'nü (s.a.s.) her türlü dünyevî çıkardan tenzih etmekte, onun asıl gayesinin emanete riayet etmek, insanların hidayetleri için gayret etmek, onların iyiliğini istemek ve onları ikna etmek için deliller serdetmek olduğunu vurgulamaktadır: *"(Resûlüm!) De ki: Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben olduğundan başka türlü görünenlerden de değilim. Bu Kur'ân, ancak âlemler için bir öğüttür. Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra çok iyi öğreneceksiniz."*

Dördüncüsü: Kur'ân ilk yaratılış kıssasını, İblis'in Âdem ve zürriyetine yönelik erkenden başlattığı düşmanlığı, insanları suça teşvik edişini ve onları sırat-ı müstakimden saptırmaya dair verdiği ahdi hatırlatmaktadır: *"Rabbin, meleklere demişti ki: Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım. Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üflediğim zaman, derhal ona secdeye kapanın! Bütün melekler toptan secde ettiler. Yalnız İblis secde etmedi. O büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu. Allah, 'Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden misin?' dedi. İblis, 'Ben ondan hayırlıyım! Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın' dedi. Allah, 'Çık oradan (cennetten)! Sen artık kovulmuş birisin, ceza gününe kadar lânetim senin üzerindedir!' buyurdu. İblis, 'Ey Rabbim! O halde tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver' dedi. Allah, 'Haydi, sen bilinen güne kadar mühlet verilenlerdensin' buyurdu. İblis, 'Senin mutlak kudretine andolsun ki onlardan ihlâsa erdirilmiş kulların bir yana, hepsini mutlaka azdıracağım' dedi. 'Doğrusu -ki ben hep doğruyu söylerim- mutlaka sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım!' buyurdu."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"İşte bu bir zikirdir." Yani size okunan bu Kur'ân, sizin için bir şeref ve öğüt vesilesidir.

"Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara güzel bir gelecek vardır." Hoş akıbet, yani cennet konusunda muttakilerin peygamberlerle birlikte zikredilmesi, muttakilerin peygamberlere tabi olmaları ve onları örnek almaları nedeniyledir.

"Kapıları yalnızca kendilerine açılmış Adn cennetleri vardır." ayeti, *"güzel bir gelecek"* ifadesini açıklamaktadır.

"Yanlarında, eşlerinden başkasına bakmayan, kendilerine yaşıt güzeller vardır." Yani huriler. Ayetteki (قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ) ifadesi, hâyâdan dolayı bakışları kısanlar; (أَتْرَاب) ise yaşıt olanlar manasına gelir. Buna göre hurilerin içinde henüz aklı ermeyecek kadar küçük yaşta olanlarla ve kendilerine istek duyulmayan yaşlılar olmayacaktır.

"Şüphesiz bu, Bizim verdiğimiz rızıktır. Ona bitmek ve tükenmek yoktur." Yani kesintiye uğraması söz konusu değildir.

"Bu böyle; ama azgınlara kötü bir gelecek vardır." Kötü bir dönüş vardır. Bundan maksat, ateş ve kötü akıbettir.

"Onlar cehenneme girecekler." ayeti, *"kötü bir gelecek"* ifadesini açıklamaktadır.

"Orası ne kötü bir kalma yeridir." Onları kuşatan ateş, uyuyan birini sarmalayan yatağa benzetilmiştir.

(حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ) ifadesinde geçen (حَمِيمٌ) kaynar su; (غَسَّاقٌ) ise tiksindirici akıntı manasına gelir. Bir görüşe göre bu akıntı, cehennemde azap görenlerin irinleridir. Allahu a'lem.

"Buna benzer daha türlü türlü başkaları da vardır." Yani onlar da sizinle beraber cehenneme gireceklerdir. (الاقتحام), "izdiham ve kalabalık" demektir.

"Merhaba yok onlara." ayetindeki (لَا مَرْحَبًا بِهِمْ) cümlesi, "onlara merhaba yoktur" manasına gelir. (الرحب) kelimesinin asıl manası, genişlik demektir. Buradaki ifadeyi, cehennemde azap görenler birbirlerine

karşı kullanacaklardır. Bundan dolayı onlara şöyle cevap verilecektir: *"Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin!"*

"Onu bize siz sundunuz!" Bu, tabi olanların, kendi liderlerine yönelik suçlamasıdır. Çünkü liderler, onların yoldan çıkmalarına ve bu elem verici azaba duçar olmalarına sebep olmuşlardır.

"(İnkârcılar) derler ki: Kendilerini dünyadayken kötülerden saydığımız kimseleri burada niçin görmüyoruz? Alaya aldığımız onlar değil miydi? Yoksa (buradalar da) onları gözden mi kaçırdık?" ifadesi, pişmanlık ve azap tasvirine eklenen muhtelif tonda bir başka tasvirdir. Onlar dünyadayken müminlerle alay edip onlara düşmanlık ederlerdi. Şaşmış terazileriyle onları kötü ve facir olarak niteliyorlardı. Lakin onlar bugün o alay ettikleri müminleri, bu azapta görmüyorlar!

"De ki: Bu büyük bir haberdir." Yani Kur'ân ve onun içerdiği müjde ve tehditler.

"Onlar orada tartışırken benim mele-i a'lâ hakkında hiçbir bilgim yoktu." ayeti, İslam'ın Rabbanîliğini ve onun Allah'tan gelen saf bir vahiy olduğunu vurgulamaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de gelen gaybî haberlerin tamamıyla ilgili olarak şu hususu ifade etmek mümkündür: Hz. Peygamber (s.a.s.), ancak ve ancak kendisine vahyedilen bu gaybî haberleri tebliğ etmekte, asla kendinden bir şey katmamaktadır.

Mele-i a'lâ konusuna dair söz konusu tartışma, ele alınacak Âdem kıssasına hazırlık mahiyetindedir. Zira bu kıssada Allah ile melekler arasında meydana gelen bir tartışma söz konusudur. Yine İblis'in Hz. Âdem'e secde etmeyi reddetmesiyle ilgili bir başka husumet de söz konusudur.

Hz. Âdem hakkındaki (فَإِذَا سَوَّيْتُهُ) ifadesi, "yaratılışını tamamladığımda" manasına gelir.

"İçine ruhumdan üflediğim zaman." buyruğundaki *"ruh"* kelimesinin Allah'a izafiyeti, sanatçının, sanatına izafiyeti gibidir. Buna göre ruh, Allah'ın mahlûkatındandır. Nitekim şöyle deriz: "Allah'ın arzı," "Allah'ın isimleri." Bunlar ne Allah'ın zatı ile kaim sıfatlar ne de O'ndan bir cüzdür. Allah, yaratılmışlara benzemekten münezzeh olup yüceler yücesidir.

"Bütün melekler toptan secde ettiler. Yalnız İblis secde etmedi. O büyüklük tasladı." Burada böbürlenmenin, İblis'i helâk eden isyan sebebi olduğu açıklanmıştır. Bu da kibirlenenler için ders mahiyetindedir. Ayetteki (اِلَّا اِبْلِيسَ)ifadesi, munkatı istisnadır. Çünkü şeytan, melekler cinsinden değildir. O, meleklerle birlikte secdeye kapanması emredilmiş olsa da cinlerdendir.

"Ve kâfirlerden oldu." O, Allah'ın varlığını, rububiyetini ve ulûhiyetini inkâr etmese de Allah'ın emrine muhalefetini, bir gaflet veya nisyan hali söz konusu olmaksızın ilan etmiştir. Hatta bunu tekebbür ve tuğyan nedeniyle yapmıştır. Bu ayet, Allah'ın varlığına iman edip O'nun şeriatına göre muamele görmeyi reddedenler için ibretler içermektedir.

"Allah, 'Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir?'..." Yani "Zahirî bir sebep ve müdahale olmaksızın doğrudan benim yarattığım." Ancak o insanın zürriyeti böyle değildir. Zira zürriyeti, nutfeden sonra alakadan, ardından da mudğadan yaratılmaktadır. Benzerî bir ayette şöyle buyrulmaktadır: *"Görmüyorlar mı ki elimizin eseri olmak üzere onlar için birçok hayvan yarattık."*[23] Allah'ın şu kelâmı da bu manadan uzak değildir: *"Göğü kendi ellerimizle Biz kurduk ve Biz (onu) elbette genişleticiyiz."*[24]

Hz. Âdem'in yaratılışındaki bu olayda, Allah'ın onu şanlı ve şerefli kılmış olması manası da vardır. Çünkü ayetteki ifadeler, İblis'i kınama meyanında gelmiştir ve âdeta şöyle denmektedir: "Sen nasıl iki elimle yarattığım insana secde etmezsin? Hâlbuki Ben, sana, secde etmeni emretmiştim." Şüphesiz ki İblis'e yönelik bu tepki, Âdem'e yapılan övgü mahiyetindedir.

"İblis, 'Ben ondan hayırlıyım! Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın' dedi." Bu, İblis'in utanmazlığını ve ahmaklığını göstermektedir. Zira o, bir açıdan Allah'ın hem kendisini hem de Âdem'i yarattığını ikrar etmekte, diğer açıdan da o, sanki kullar arasındaki üstünlük ölçütünü Allah'a öğretmek istemektedir!

"İblis, 'Ey Rabbim! O halde tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver' dedi." Yani kıyamete kadar bana mühlet ver.

---

23 Yasîn 36/71.

24 Zâriyât 51/47.

"İblis, 'Senin mutlak kudretine andolsun ki hepsini mutlaka azdıracağım' dedi." Bu da bir başka yüzsüzlüktür. Çünkü Allah'ın izzetine yemin ederek Allah'ın, kullarını O'na itaat etmekten alıkoyacağını söylemektedir.

"Onlardan ihlâsa erdirilmiş kulların bir yana." Yani Allah'ın seçkin kıldığı ve şeytandan muhafaza ettiği kimseler müstesna.

"(Resûlüm!) De ki: Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben olduğundan başka türlü görünenlerden de değilim." Çünkü Allah Resûlü'nün (s.a.s.) davası Rabbanî ve samimi bir davadır; Allah'ın rızası ve cenneti dışında hiçbir gaye ve hedefi yoktur. Zira o, hiç kimseden ücret talep etmemekte ve kendini, Rabbinin risaletine hiçbir şey ekleme mecburiyetinde görmemektedir. Aksine Rabbinin risaleti, saf vahiydir, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) Rabbinden alıp aktardığı pâk bir emanettir.

"Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra çok iyi öğreneceksiniz." ayeti, Allah'ın vaad ve tehdidini vurgulamaktadır. Buna göre hesap günü gelecektir, bunda herhangi bir şüphe söz konusu değildir. Bu durumda kimisi cennete ve mutluluğa kavuşacak, kimisi de cehenneme ve hüsrana duçar olacaktır.

سُورَةُ الزُّمَرِ

39- ZÜMER SÛRESİ

204. MECLİS: HALİS DİN

205. MECLİS: HAK İLE BATILIN BİRBİRİNDEN AYRIŞMASI

206. MECLİS: CENNET EHLİ VE CEHENNEM EHLİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ اَلَا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ
دُونِهِ اَوْلِيَآءَ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِى
مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ
يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ سُبْحَانَهُ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ
﴿٤﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ
عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِى لِاَجَلٍ مُسَمًّى اَلَا هُوَ الْعَزِيزُ
الْغَفَّارُ ﴿٥﴾ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ
مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِى بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ
فِى ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ
﴿٦﴾ اِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِىٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَاِنْ تَشْكُرُوا
يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ
دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِىَ مَا كَانَ يَدْعُوا اِلَيْهِ مِنْ
قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا اِنَّكَ مِنْ
اَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾ اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَآءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَقَآئِمًا يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ
وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ اِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٩﴾ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ
اَحْسَنُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَاَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌ اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ
اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾ قُلْ اِنِّى اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ

﴿١١﴾ وَاُمِرْتُ لِاَنْ اَكُونَ اَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ اِنِّى اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّى
عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِى ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا
شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ
وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ
اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا وَاَنَابُوا اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى فَبَشِّرْ عِبَادِ
﴿١٧﴾ اَلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ اُولٰئِكَ الَّذِينَ هَدٰيهُمُ اللّٰهُ
وَاُولٰئِكَ هُمْ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾ اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ اَفَاَنْتَ
تُنْقِذُ مَنْ فِى النَّارِ ﴿١٩﴾ لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا
غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ الْمِيعَادَ
﴿٢٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِى الْاَرْضِ ثُمَّ
يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا
اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِاُولِى الْاَلْبَابِ ﴿٢١﴾ اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ
فَهُوَ عَلٰى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ اُولٰئِكَ فِى
ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٢﴾ اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِىَ تَقْشَعِرُّ
مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ
ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِى بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾
اَفَمَنْ يَتَّقِى بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا
كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا
يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَاَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْىَ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِى عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ

اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

1. Bu Kitab izzet ve hikmet sahibi Allah katından indirilmiştir.

2. (Resûlüm!) Şüphesiz ki Kitab'ı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah'a has kılarak (ihlâs ile) kulluk et.

3. Dikkat et, hâlis din yalnız Allah'ındır. O'nu bırakıp kendilerine birtakım dostlar edinenler, "Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz" derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve inkârcı kimseyi doğru yola iletmez.

4. Eğer Allah bir evlat edinmek isteseydi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. O yücedir. O, tek ve kahhâr olan Allah'tır.

5. Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Güneşi ve ayı emri altına almıştır. Her biri belli bir süreye kadar akıp gider. Dikkat et! O, azîzdir ve çok bağışlayandır.

6. Allah sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yarattı, sonra ondan da eşini yarattı. Sizin için hayvanlardan sekiz eş meydana getirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç katlı karanlık içinde çeşitli safhalardan geçirerek yaratıyor. İşte bu yaratıcı, Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyken nasıl oluyor da (O'na kulluktan) çevriliyorsunuz?

7. Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz Allah size muhtaç değildir. Bununla beraber O, kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden bunu kabul eder. Hiçbir günahkâr diğerinin günahını çekmez. Nihayet hepinizin dönüp gidişi, Rabbinizedir. Yaptıklarınızı O size haber verir. Çünkü O, kalplerde olan herşeyi hakkıyla bilendir.

8. İnsanın başına bir sıkıntı gelince, Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra Allah kendisinden ona bir nimet verince, önceden yalvarmış olduğunu unutur. Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşar. (Ey Muhammed!) De ki: Küfrünle biraz eğlenedur; çünkü sen muhakkak cehennem ehlindensin!

9. Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkârcı gibi) midir? (Resûlüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.

10. (Resûlüm!) Söyle: Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah'ın (yarattığı) yeryüzü geniştir. Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir.

11. De ki: Bana, dini Allah'a hâlis kılarak O'na kulluk etmem emrolundu.

12. Bana Müslümanların ilki olmam emrolundu.

13. De ki: Rabbime karşı gelirsem, doğrusu büyük günün azabından korkarım.

14. De ki: Ben dinimde ihlâs ile ancak Allah'a ibadet ederim.

15. (Ey Allah'a eş koşanlar!) "Siz de O'ndan başka dilediğinize tapın!" De ki: Gerçekten hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokanlardır. Bilesiniz ki bu apaçık hüsrandır.

16. Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da (öyle) tabakalar var. İşte Allah, kullarını bununla korkutuyor. Ey kullarım! Yalnızca Benden korkun.

17-18. Tâğut'a kulluk etmekten kaçınıp, Allah'a yönelenlere müjde vardır. (Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır.

19. (Resûlüm!) Hakkında azap hükmü gerçekleşmiş kimseyi ve ateşte olanı sen mi kurtaracaksın!

20. Fakat Rablerinden sakınanlara, üstüste yapılmış, altlarından ırmaklar akan köşkler vardır. Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah, verdiği sözden caymaz.

21. Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi, onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi, sonra onunla türlü türlü renklerde ekinler yetiştiriyor. Sonra onlar kurur da sapsarı olduklarını görürsün. Sonra da onu kuru bir kırıntı yapar. Şüphesiz bunlarda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.

22. Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa o, Rabbinden bir nûr üzerinde değil midir? Allah'ı anmak hususunda kalpleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler.

23. Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu Kitab'ın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu Kitap, Allah'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz.

24. Kıyamet gününde yüzünü azabın şiddetinden korumaya çalışan kimse (kendini ondan emin kılan gibi) midir? Zalimlere "Kazandığınızı tadın!" denilir.

25. Onlardan öncekiler (peygamberleri) yalanladılar da farkına varmadıkları bir yerden onlara azap çattı.

26. Bu suretle Allah, dünya hayatında onlara rezilliği tattırdı. Ahiret azabı daha büyüktür. Keşke bunu bilselerdi!

27. Andolsun ki Biz, öğüt alsınlar diye, bu Kur'ân'da insanlara her türlü misali verdik.

28. Korunsunlar diye, pürüzsüz Arapça bir Kur'ân indirdik.

29. Allah, çekişip duran birçok ortakların sahip olduğu bir adam (köle) ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler.

HALİS DİN

Ana hatlarıyla bu sûrenin konusunu, dinin içtenlikle Allah'a has kılınması hususu teşkil etmektedir. Sûre, bu konuyu muhtelif açılardan ele almaktadır. Bu bölümde bu konu canlı ve açık bir şekilde birbirine yakın ifadelerle ele alınmaktadır: *"O halde sen de dini Allah'a has kılarak (ihlâs ile) kulluk et." "Dikkat et, hâlis din yalnız Allah'ındır." "De ki: Bana, dini Allah'a hâlis kılarak O'na kulluk etmem emrolundu." "De ki: Ben dinimde ihlâs ile ancak Allah'a ibadet ederim."*

Dinin Allah'a has kılınması şeklinde ifadesini bulan bu yüce esas, ancak imana, marifete ve eğitime dayalı bir sistemle gerçekleşebilir. Bu hususdaki ayetlerden elde edilebilecek mesajlar özetle şöyledir:

Birincisi: Bu ayetlerde, hak dinin kaynağı vurgulanmaktadır: *"Bu Kitap izzet ve hikmet sahibi Allah katından indirilmiştir. (Resûlüm!) Şüphesiz ki Kitab'ı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah'a has kılarak (ihlâs ile) kulluk et."* Kur'ân bu dinin kaynağı olup onun doğruluğunun delilleri, içyapısında, beyanında, i'cazında, güçlü delillerinde, ahkâm ve teşrîye dair inceliklerinde mevcuttur: *"Andolsun ki Biz, öğüt alsınlar diye, bu Kur'ân'da insanlara her türlü misali verdik. Korunsunlar diye, pürüzsüz Arapça bir Kur'ân indirdik."*

Güvenilir bir kaynağa dayanmayan her din sahtedir. Böyle bir dinde, evham hakikatlerle; ibadetler bidatlarla; ahlak ise farklı mizaç ve tepkiselliklerle karışmaktadır. Nitekim bu durum, günümüzde birçok sahte ve muharref dinde açıkça müşahede edilebilmektedir.

İkincisi: Bu ayetler, şirk unsurlarına ve saf dinle çelişen hususlara dikkat çekmektedir: *"Dikkat et, hâlis din yalnız Allah'ındır. O'nu bırakıp kendilerine birtakım dostlar edinenler, 'Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz' derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve inkârcı kimseyi doğru yola iletmez."*

Müşriklerin sıkıntısı, yaratıcıyı inkâr etmeleriyle ilgili değildir. Onların hatası, Allah'tan gelen bir bilgi veya izin olmaksızın O'nunla aralarına aracılar/şefaatçılar koymaları, daha sonra o aracılara ibadet etmeye başlamaları ve onlardan bazılarına rububiyet ve ulûhiyet sıfatlarını yakıştırmalarıdır. Onların bir kısmı o derece aşırı gitmiştir ki bu aracıları Allah'ın çocukları kılmıştır. Tıpkı müşriklerin melekler hakkındaki söylemleri ile Hristiyanların Hz. İsa (a.s.) hakkındaki iddiaları gibi. Bundan dolayı Allah onların bu iftiralarına şöyle cevap vermektedir: *"Eğer Allah bir evlat edinmek isteseydi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. O yücedir. O, tek ve kahhâr olan Allah'tır."*

Üçüncüsü: Sûrede, saf tevhide dair delillere ve Yüce Allah'ın bu evrende serpiştirdiği mucizelere dikkat çekilmektedir: *"Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Güneşi ve ayı emri altına almıştır. Her biri belli bir süreye kadar akıp gider. Dikkat et! O, azîzdir ve çok bağışlayandır. Allah sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yarattı, sonra ondan da eşini yarattı.*

Sizin için hayvanlardan sekiz eş meydana getirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç katlı karanlık içinde çeşitli safhalardan geçirerek yaratıyor. İşte bu yaratıcı, Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyken nasıl oluyor da (O'na kulluktan) çevriliyorsunuz?" "Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi, onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi, sonra onunla türlü türlü renklerde ekinler yetiştiriyor. Sonra onlar kurur da sapsarı olduklarını görürsün. Sonra da onu kuru bir kırıntı yapar. Şüphesiz bunlarda, akıl sahipleri için bir öğüt vardır."

Dördüncüsü: Sûrede insanın iç dünyasında saklı olan fıtratına da dikat çekilmektedir. Bu fıtrat, bazen karanlık perdeler yırtıldığı ve gaflet kabuğu sıyrıldığında, saf tevhid inancının hak olduğuna şahitlik etmektedir: *"İnsanın başına bir sıkıntı gelince, Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra Allah kendisinden ona bir nimet verince, önceden yalvarmış olduğunu unutur."*

Kur'ân, insanın kendi dünyasını, dolayısıyla fıtratını da, perdelediği kapkaranlık düşüncelerden ve katılaşan kalplerden sakındırmaktadır: *"Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa, o, Rabbinden bir nûr üzerinde değil midir? Allah'ı anmak hususunda kalpleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler."*

Beşincisi: Bu ayetler, güzel sözleri ve faydalı öğütleri dinlemek için bilgi kanallarını açık tutmanın önemini ve ilmin ehemmiyetini hatırlatmaktadır. Cahil kişi, duyma ve görme yetilerini kapalı tutup egosuna mahkûm olan kişidir: *"Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkârcı gibi) midir? (Resûlüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür." "(Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele. İşte Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır."*

Altıncısı: Sûre, meseleyi somut mesellerle, hayatın ve yaşamın akışına ve kavrayışına uygun bir şekilde zihinlere yaklaştırmaktır: *"Allah, çekişip duran birçok ortakların sahip olduğu bir adam (köle) ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler."*

Yedincisi: Allah'ın, âlemlerden hiçbir varlığa muhtaç olmadığı vurgulanmaktır. Halis din Allah'a fayda vermediği gibi sahte bir din de O'na zarar veremez. Öyleyse mesele, bizim meselemiz; ihtiyaç da bizim ihtiyacımızdır: *"Eğer inkâr ederseniz, bilin ki Allah size muhtaç değildir. Bununla beraber O, kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden bunu kabul eder. Hiçbir günahkâr, diğerinin günahını çekmez. Nihayet hepinizin dönüp gidişi, Rabbinizedir. Yaptıklarınızı O size haber verir. Çünkü O, kalplerde olan herşeyi hakkıyla bilendir."*

Sekizincisi: Sûre, herkesi bekleyen akıbeti hatırlatmaktır. Her insan, dünyada yapıp ettikleri ve önden gönderdikleri ile hesaba çekilecektir. Şirk koşmaksızın ve sahte tavırlar içinde olmaksızın dinlerini Allah'a has kılanların durumu şöyle olacaktır: *"(Resûlüm!) Söyle: Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah'ın (yarattığı) yeryüzü geniştir. Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir." "Fakat Rablerinden sakınanlara, üstüste yapılmış, altlarından ırmaklar akan köşkler vardır. Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah, verdiği sözden caymaz."*

Allah'la birlikte başka ilahlar edinenlere ve kendilerini batıl dinlerle ve sahte ilahlarla oyalayanlara gelince, bunların da durumu şöyle olacaktır: *"(Ey Allah'a eş koşanlar!) 'Siz de O'ndan başka dilediğinize tapın!' De ki: Gerçekten hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini hem de ailelerini ziyana sokanlardır. Bilesiniz ki bu apaçık hüsrandır. Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da (öyle) tabakalar var. İşte Allah, kullarını bununla korkutuyor. Ey kullarım! Yalnızca Benden korkun." "Kıyamet gününde yüzünü azabın şiddetinden korumaya çalışan kimse (kendini ondan emin kılan gibi) midir? Zalimlere 'Kazandığınızı tadın!' denilir. Onlardan öncekiler (peygamberleri) yalanladılar da farkına varmadıkları bir yerden onlara azap çattı. Bu suretle Allah, dünya hayatında onlara rezilliği tattırdı. Ahiret azabı daha büyüktür. Keşke bunu bilselerdi!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Dikkat et, hâlis din yalnız Allah'ındır." ayeti, emir ve nehiyde Yüce Allah'ın vahdaniyetinin, yani tekliğinin ilanıdır. Aynı zamanda

yaratmada ve mülkte, ibadet ve itaat etmede Yüce Allah'ın vahdaniyetiyle hükmetmenin ilanıdır.

"O'nu bırakıp kendilerine birtakım dostlar edinenler..." Bunlar herhangi bir bilgiye veya izne gerek duymaksızın Allah'la birlikte putları ilah edinen müşriklerdir.

"Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz." ifadesi, mahzuf bir fiilin devamı olup takdiri "derler ki" şeklindedir. Ayette geçen (زُلْفَى) kelimesi, yakın mekân, demektir.

"Doğrusu Allah, aralarında hüküm verecektir." Yani müminlerle müşrikler arasında.

"Şüphesiz Allah, yalancıları doğru yola iletmez." buyruğu, ilahî adalet inancını vurgulamaktadır. Buna göre, kendine ve Rabbine dürüst olmayan yalancı kişi asla hakka ulaşamaz. Şayet bu kişi dürüst davranırsa, işte o zaman hidayete erecektir.

"Eğer Allah bir evlat edinmek isteseydi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi." ayeti, tartışma bağlamında gelmiştir. Yani Allah evlat edinmeyi arzulasaydı sizin O'na nispet ettiklerinizi değil yarattıkları arasından kendi dilediği birini seçerdi. Bu tartışma üslubu, Yüce Allah'a nispet ettiklerinin doğruluğuna dair delil getirmeleri içindir. Şayet delil getiremezlerse onlar yalancıların ta kendileridir.

"O yücedir. O, tek ve kahhâr olan Allah'tır." ayeti, Yüce Allah'ın birliğini ve O'nun çocuklara veya başkasına muhtaç olmadığını vurgulamaktadır.

"Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor." ayetinde geçen (التكوير) kelimesi, "küre, top" anlamındaki (الكرة) kökünden türemiş olup bir şeyi sarmak, dolamak, demektir. Nitekim bu kelime, (كورت العمامة على رأسي), yani "sarığı başıma sardım" şeklinde kullanılır. (كور الغزل), yani "iplik yumağı" ifadesi de buradan gelir. "Tekvir" kelimesinin Kur'ân'da gece ile gündüzün yeryüzünü sarması hakkında kullanılması dikkat çekici bir kullanımdır. Bu sarma eylemi, ancak yeryüzünün küre şeklinde olmasıyla mümkündür.

Şüphesiz ki bu bilgi Kur'ân'ın indiği dönemde insanlar tarafından bilinmiyordu. Bu bilgiler, Kur'ân'ın doğruluğuna işaret eden açık

delillerdendir. Zira bugün bu alanın uzmanı hiç kimse yeryüzünün küre oluşunda ihtilaf etmemektedir. Gece ve gündüz, durmayan dairevî hareketlerle sürekli yerküreyi sarmalamaktadır.

"Güneşi ve ayı emri altına almıştır." Bu eşsiz kâinat nizamında Allah, güneşi ve ayı insanın yeryüzündeki yaşamına uyumlu bir şekilde yaratarak onun hizmetine sunmuştur

"Her biri belli bir süreye kadar akıp gider." Yani bütün bu yıldızlar daimî bir hareket içindedir. Hiçbiri diğerinin alanına girmeyecek şekilde kendi yörüngesinde dönmektedir. Dünya hayatı nihayete erinceye kadar Allah'ın izniyle bu hareket devam edecektir. İşte belirlenen vakit de budur.

"Allah sizi bir tek nefisten yarattı." Bu tek nefis, babamız Âdem'in (a.s.) nefsidir. Hepimiz Âdem'deniz, Âdem de topraktandır.

"Sonra ondan da eşini yarattı." Yani annemiz Havvâ'yı Hz. Âdem'in bedeninden yaratmıştır. Kaburgadan yaratıldığına dair bir hadis gelmiştir.[25] Buna göre erkek-kadın bütün beşer, anne ve babaları yönüyle bir tek asla ve bir tek nefse dönmektedir. Bu da İslam'daki eşitliğin başlangıcını ve esasını teşkil etmektedir. Kültürel ve siyasî olarak ırk ayırımını esas alan felsefî düşünce ve teoriler, bu eşitliği sağlayamazlar.

"Sizin için hayvanlardan sekiz eş meydana getirdi." Bunlar En'âm Sûresi'nde zikredilenlerdir: *"(Dişi ve erkek olarak) sekiz eş yarattı: Koyundan iki, keçiden iki... De ki: O, bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram etti? Eğer doğru iseniz bana ilimle söyleyin. Deveden de iki, sığırdan da iki (yarattı.) De ki: O bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı?"*[26] Bu ayetlerden de anlaşıldığı üzere Kur'ân'ın bir kısmı diğer bir kısmını açıklamaktadır.

"Çeşitli safhalardan geçirerek yaratıyor." ayetini, Hac Sûresi'ndeki şu ayet açıklamaktadır: *"Sonra nutfeden, sonra alakadan (aşılanmış*

---

25 Ebu Hureyre'den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (s.a.s.) şöyle buyurdu: *"Kadınlara iyi muamele edin; çünkü kadınlar kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri* (ve hassas) *tarafı üst tarafıdır. Düzeltmeye kalkışırsanız kırarsınız; tamamen terk ederseniz eğri kalır. Kadınlara hayırla muamele edin."* Bakınız: Buhârî, 3/1212.

26 En'âm 6/143-144.

yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size (kudretimizi) gösterelim. Ve dilediğimizi, belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız."[27]

"Üç katlı karanlık içinde..." Plasenta karanlığı; sonra bunu kuşatan rahim karanlığı; sonra da onu kuşatan karın karanlığı. Yaratıcıların en güzeli ve en doğru sözlüsü olan Allah, ne kadar da yücedir!

"Hiçbir günahkâr, diğerinin günahını çekmez." Yani hiç kimse başkasının yükünü taşımaz. Bundan maksat, hiçbir insanın bir başkasının günahını taşımayacağıdır.

"Sonra Allah kendisinden ona bir nimet verince..." Bu nimet, halife kılma (istihlaf) manasını vurgulamaktadır. Buna göre, insanın elindeki nimet, gerçekte insanın mülkü değildir, bu nimetler ancak onu halife kılmak, yetkilendirmek ve sınamak üzere kendisine tevdi edilmiştir.

"Önceden yalvarmış olduğunu unutursa." Yani başına gelen musibeti unutursa. Hâlbuki o, bu sıkıntıyı gidermesi için Yüce Allah'a yalvarmıştı.

"(Ey Muhammed!) De ki: Küfrünle biraz eğlenedur." Yani sen kalan ömrünü inkâr içinde ve eğlenerek geçir bakalım. Açıkça görüldüğü üzere buradaki ifade tehdit içindir.

"Yoksa geceleyin ibadet eden kimse (o inkârcı gibi) midir?" Burada, karşılaştırma amaçlanmıştır. Yani bu inatçı kâfir mi, yoksa gece vakitlerinde Allah'a yalvararak saygıyla ibadet eden mi daha hayırlıdır? Gece yapılan zikir, ibadetin ihlasla yapılmasına ve riya şaibesinden uzak kalmasına işaret etmektedir.

"(Resûlüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" buyruğunda da karşılaştırma kastı mevcuttur. Ayrıca bu ayet, âlimlerin diğer insanlara üstünlüğüne işaret etmektedir. Çünkü ilim, hidayete giden yoldur. Âlimler de Allah'a saygı gösterenlerin ve huşu içinde bulunanların önde gidenleridir. Ardından bütün bu manalar, *"Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür"* ayetiyle vurgulanmaktadır. Bu ayette geçen (أُولُوا الْأَلْبَابِ) ifadesi, akıl sahipleri anlamına gelir.

---

27 Hac 22/5.

"Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır." Yani iyiliğin karşılığı iyiliktir. Mutlak iyiliğin karşılığı, dünya ve ahireti kapsamaktadır. İyiliğin dünyadaki karşılığı, sekinet, kalp huzuru, din kardeşliği ve malum şartlar çerçevesinde yeryüzünü yönetmektir. İyiliğin airetteki karşılığı ise cennet ve ebedî saadettir.

"Allah'ın (yarattığı) yeryüzü geniştir." ayetinde, Mekke'deki müminlere hicret mesajı verilmektedir. Akabinde sabrın zikredilmesi, müşriklerden gelecek eziyetlerle karşı karşıya kalacaklarına, hicretle birlikte yaşayacakları gurbet ve vatan hasretine işaret etmek içindir.

"Ama sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir." buyruğunda sabrın konumu ve bunun Allah katındaki büyük mükâfatı açıklanmaktadır. Bağlam, yapılan davet nedeniyle karşılaşılan sıkıntılara karşı sabırlı olma, davetin yükünü taşıma ve Allah'ın lütfunun daha geniş ve daha büyük olduğuna işaret etme çerçevesindedir.

"Bana müslümanların ilki olmam emrolundu." buyruğuna göre Allah Resûlü (s.a.s.) bu davetin öncüsü olarak her Müslüman için öncelikli ve üstündür, üsve-i hasene ve en iyi modeldir.

"De ki: Rabbime karşı gelirsem, doğrusu büyük günün azabından korkarım." Allah Resûlü (s.a.s.), Rabbine isyan etmekten münezzehtir. Bu ifadeden maksat, Allah Resûlü'nün (s.a.s.), onlara yönelik en küçük meyline ve tavizine dahi tamah eden müşrikleri hayal kırıklığına uğratmak, ümitlerini boşa çıkarmaktır. Ayrıca bu ayette müminler hem fitneye hem de dünyevî meselelerde bile olsa ahdini bozmaya karşı uyarılmaktadır.

"(Ey Allah'a eş koşanlar:) Siz de O'ndan başka dilediğinize tapın!" Bu sesleniş, müşrikleri tehdit etmekte, tercihi nedeniyle insanın üstlendiği sorumluluğu vurgulamaktadır.

"Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da (öyle) tabakalar var." Yani ateş her taraftan onları kuşatacaktır. Ayetteki (ظُلَلٌ) kelimesi aslında "bulutlar" demektir.

"İşte Allah, kullarını bununla korkutuyor." Yani bu azabın zikredilmesi, içinde dünya ve ahiret iyiliğini barındıran dosdoğru yola insanı ulaştırma gayesine yöneliktir. Bundan dolayı akabinde şöyle

buyrulmuştur: *"Ey kullarım! Yalnızca Benden korkun."* Yani bu korkutma, takvayı ve O'na yönelmeyi beraberinde getirecektir.

"Tâğut'a kulluk etmekten kaçınan..." ayetindeki "tâğut" kelimesi, "tuğyan" kökünden türemiş olup "haddi aşanlar" manasına gelir. Burada ise Allah'tan başka ibadet edilen her şey demektir.

"(Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele." Her türlü malumat, haber ve insanı ilgilendiren her bilgiye yönelik olarak Kur'ân'ın tavsiye ettiği mükemmel metot budur. Bu metot, eleştirme, araştırma ve inceleme hissini geliştirmektedir. Zihinleri, taklit prangalarından ve sapık yollardan özgürleştirmektedir. Bundan dolayı Allah bu niteliklere sahip olanları akıllı ve hidayet üzere olmakla nitelemektedir: *"İşte Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır."*

"Fakat Rablerinden sakınanlara, üstüste yapılmış, altlarından ırmaklar akan köşkler vardır." Bu, Allah'ın muttakilere va'dettiği cennet köşklerinin vasıflarıdır. Burada zikredilen vasıflar, cennete dair ünsiyete, estetiğe ve latif bir hareketliliğe işaret etmektedir. Bu işaret bile tek başına yeterlidir. Çünkü akıl, bu köşklerin mahiyetini tamamen kavrayamaz ve tam olarak tahayyül edemez.

"Allah'ı anmak hususunda kalpleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun!" Yani Kur'ân'ı dinlediklerinde kalpleri katılaşanlara yazıklar olsun. Bu tavır, aşırı kibirlerinden, hasetlerinden ve hakka karşı nefretlerinden kaynaklanmaktadır.

"Allah birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak..." Bu, Kur'ân-ı Kerîm'dir. Uyumu ve mükemmelliğiyle, i'câzı ve beyanıyla bir kısmı diğer kısmına benzemektedir. Ayrıca ayetlerinin birbirine benzemesi ve uyumlu olması, içerdiği manaların tekrarını ve uyumlu oluşunu beraberinde getirmektedir.

"Rablerinden korkanların, bu Kitab'ın etkisinden tüyleri ürperir." buyruğu, Kur'ân'ı okuyan ve dinleyen müminin içinde bulunduğu ruh halini tasvir etmektedir. Çünkü mümin, Allah'ın yüceliğini ve Kur'ân'ın mükemmelliğini hissetmekte; o, müminin zihnini ve vicdanını güçlü

bir şekilde etkilemektedir. Öyle ki Allah korkusundan ve kelâmının yüceliğinden tüyleri ürpermektedir.

"Hem bedenleri hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar." buyruğu da bir başka ortamı tasvir etmektedir. Öyle ki Kur'ân'ı tedebbür etmeye devam eden kalp, endişe halinden güven haline, korku halinden umut haline doğru dönüşmektedir.

"Kıyamet gününde yüzünü azabın şiddetinden korumaya çalışan kimse (kendini ondan emin kılan gibi) midir?" Yani ateş ona öyle bir saldırır ki kendini tamamen ondan koruyamaz, ancak yüzünü koruma derdine düşer. Bu da acziyetin zirvesidir. Çünkü normal şartlarda insan, elleriyle veya elindeki imkânlarla kendini korumaya çalışmaktadır. Lâkin bu isyankârın elleri zincirlerle bağlı olduğu için yüzünü dahi ateşten koruyacak imkânı kalmamıştır.

"'Kazandığınızı tadın!' denilir." buyruğu, ilahî adalet inancını vurgulamaktadır. Hasat eden, ancak ektiğini hasat eder; meyve toplayan da ancak topladığını yer.

"Pürüzsüz Arapça bir Kur'ân..." Kur'ân, Arap lisanıyla inen Allah kelâmıdır. Araplar, onu farklı coğrafyalara ulaştırmışlardır. O, Allah kelâmı olup batıl olan hiçbir şeyin önden veya arkadan etkilemediği mutlak gerçektir. İçinde pürüzün, gizemin ve karmaşıklığın olmadığı dosdoğru yoldur.

"Allah, çekişip duran birçok ortakların sahip olduğu bir adam (köle) ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir?" buyruğu, Yüce Allah'ın muvahhid ile müşriği birbirinden ayırmak için verdiği bir misaldir. Buna güre müşrik, bir araya gelmeleri ve birbiriyle irtibatlı olmaları mümkün olmayan birçok ilaha ibadet etmektedir. Burada hayır ilahı olduğu gibi şer ilahı; savaş ilahı olduğu gibi barış ilahı da vardır. Birbirinden üstün ve bir kısmı diğerlerinden büyük olan rabler; birbiriyle çelişen vehimler, melek, cin, gezegen ve yıldızlardan oluşan çelişkili tasvirler bulunmaktadır. Müşrik, bu kaos ortamında hayrın nereden, şerrin nereden geleceğini idrak edemez.

Diğer taraftan muvahhid mümin ise sadece ve sadece bir tek ilaha ibadet etmektedir. Mümin insan, kesin bir bilgiyle, kendisini yaratanın,

kendisine rızık verenin, yardımcısı veya destekçisi olmaksızın bütün bu kâinatı yaratanın Yüce Allah olduğuna inanmaktadır. Burada Allah'a yaklaşmanın ve O'na ibadet etmenin bir tek yolu vardır.

Buna göre müşriğin misali, birçok efendiye hizmet eden kölenin misali gibidir. Bunu razı ederken diğerini kızdırmaktadır. Aslında birinin neyi, diğerinin neyi talep ettiğini asla idrak edememektedir. Müminin misali ise, tek bir efendiye hizmet eden kölenin misali gibidir. Onu da bilir emrini de; yasağını da rızasını elde etme yollarını da iyi bilir

اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ جَاءَهُ اَلَيْسَ فِى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِى جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ اُولٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَا يَشَاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ جَزٰؤُا الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِى عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذِى كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَزِيزٍ ذِى انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلْ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِىَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ اَوْ اَرَادَنِى بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِىَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّى عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَاْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾ اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِى لَمْ تَمُتْ فِى مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِى قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰى اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُفَعَاءَ قُلْ اَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِى

الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤٨﴾ فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هٰؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلٰى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ إِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوا إِلٰى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾ أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللهَ هَدٰينِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلٰى قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي اللهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ اَللهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللهِ أُولٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ أَفَغَيْرَ اللهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾

30. Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler.

31. Sonra şüphesiz, siz de kıyamet günü, Rabbinizin huzurunda davalaşacaksınız.

32. Allah'a karşı yalan uyduran, kendisine gelen gerçeği (Kur'ân'ı) yalan sayandan daha zalim kimdir? Kâfirlerin yeri cehennemde değil mi?

33. Doğruyu getiren ve onu tasdik edenler var ya, işte kötülükten sakınanlar onlardır.

34. Onlar için Rableri yanında diledikleri her şey vardır. İşte bu, iyilik edenlerin mükâfatıdır.

35. Böylece Allah, onların geçmişte yaptıkları en kötü hareketleri bile örtecek ve yaptıklarının en güzeline denk olarak mükâfatlarını verecektir.

36. Allah, kuluna kâfi değil midir?! Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah, kimi saptırırsa artık onun yolunu doğrultacak biri yoktur.

37. Allah kime de hidayet ederse, artık onu saptıracak yoktur. Allah, mutlak güç sahibi ve intikam alıcı değil midir?

38. Andolsun ki onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, elbette "Allah'tır" derler. De ki: Öyleyse bana söyler misiniz? Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut Allah, bana bir rahmet dilerse, onlar O'nun bu rahmetini önleyebilirler mi? De ki: Bana Allah yeter. Tevekkül edenler, ancak O'na güvenip dayanırlar.

(39-40) De ki: Ey kavmim! Elinizden geleni yapın; doğrusu ben de yapacağım! Kendisini rezil edecek azap kime gelecek, kime sürekli azap inecek, yakında bileceksiniz!

41. (Resûlüm)! Şüphesiz Biz bu Kitab'ı sana, insanlar için hak olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir; kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerinde vekil değilsin.

42. Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusundayken canlarını alır da ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphe yok ki bunda, iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır.

43. Yoksa onlar Allah'tan başkasını şefaatçılar mı edindiler? De ki: Onlar hiçbir şeye güç yetiremezler ve akıl erdiremezlerse de mi (şefaatçı edineceksiniz)?

44. De ki: Bütün şefâat Allah'ındır. Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur. Sonra O'na döndürüleceksiniz.

45. Allah, tek olarak anıldığı zaman, ahirete inanmayanların içlerine sıkıntı basar. Ama Allah'tan başkası anıldığı zaman hemen yüzleri güler.

46. De ki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de aşikârı da bilen Allah! Kullarının arasında, ayrılığa düştükleri şeyin hükmünü ancak Sen vereceksin.

47. Eğer yerde ne varsa hepsi ve onunla birlikte bir misli daha o zulmedenlerin olsaydı, kıyamet gününde azabın fenalığından (kurtulmak için) elbette bunları fedâ ederlerdi. Hâlbuki (o gün) onlar için, Allah tarafından, hiç hesaba katmadıkları şeyler ortaya çıkmıştır.

48. Onların kazandıkları kötülükler (o gün) açığa çıkmış, alaya aldıkları şey, kendilerini sarmıştır.

49. İnsana bir zarar dokunduğu zaman Bize yalvarır. Sonra, kendisine tarafımızdan bir nimet verdiğimiz vakit, "Bu bana ancak bilgimden dolayı verilmiştir" der. Hayır, o bir imtihandır, fakat çokları bilmezler.

50. Bunu onlardan öncekiler de söylemişti; ama kazandıkları şeyler onlara fayda vermedi.

51. Bunun için, yaptıkları kötülüklerin vebali onları yakaladı. Bunlardan da zulmedenlerin işledikleri kötülükler, başlarına gelecektir. Bu hususta Allah'ı aciz bırakamazlar.

52. Bilmiyorlar mı ki Allah, rızkı dilediğine bol bol verir, dilediğinden de kısar. Şüphesiz bunda, inanan bir kavim için ibretler vardır.

53. De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

54. Size azap gelip çatmadan önce Rabbinize dönün, O'na teslim olun, sonra size yardım edilmez.

55. Siz farkında olmadan, ansızın başınıza azap gelmeden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline (Kur'ân'a) tâbi olun.

56. Kişinin, "Allah'a yakınlık konusunda kusurlu davrandığım için bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim" (diyeceği günden sakının)!

57-58. Veya "Allah bana hidayet verseydi elbette sakınanlardan olurdum" diyeceği yahut azabı gördüğünde, "Keşke benim için bir kez (dönmeye) imkân bulunsa da iyilerden olsam!" diyeceği günden sakının.

59. Hayır (dönemeyeceksin)! Âyetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve inkârcılardan olmuştun.

60. Kıyamet gününde Allah hakkında yalan söyleyenlerin yüzlerinin kapkara olduğunu görürsün. Kibirlenenlerin kalacağı yer cehennemde değil midir?

61. Allah, takva sahiplerini esenliğe kavuşturup kurtuluşa erdirir. Onlara hiçbir fenalık dokunmaz. Onlar mahzun da olmazlar.

62. Allah her şeyin yaratıcısıdır. O, her şeye vekildir.

63. Göklerin ve yerin anahtarları (mutlak hükümranlığı) O'nundur. Allah'ın âyetlerini inkâr edenler var ya, işte onlar hüsrana uğrayanlardır.

64. De ki: Ey cahiller! Bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz?

65. (Resûlüm!) Şüphesiz sana da senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur: Andolsun (bilfarz) Allah'a ortak koşarsan, işlerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun!

66. Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol.

HAK İLE BATILIN BİRBİRİNDEN AYRIŞMASI

Kur'ân, saf din olan İslam'ı açıkladıktan sonra, insanların durumunu, bu din karşısında kısımlara ayrılmalarını, bu taksimata uygun olarak farklı yol ve metotların ortaya çıktığını, bunun neticesinde oluşan düşmanlıkları ve mücadeleleri açıklamaya başlamaktadır. Bütün bunlar Allah'ın yaratılmışlar için belirlediği kanunlarındandır. Böylece hak, batıldan; hidayet, dalâletten ve saadet yolu da şekavet yolundan ayrışacaktır:

Birincisi: Kur'ân-ı Kerîm, müminiyle kâfiriyle bütün insanların, va'dedilen günde buluşacaklarını hatırlatmaktadır. Buna göre hiç kimse ölümden istisna edilmeyecektir. Asıl dikkat edilmesi gereken kıstas, ölüm sonrası yaşanacak olanlardır: *"Muhakkak sen de öleceksin onlar da ölecekler. Sonra şüphesiz, siz de kıyamet günü, Rabbinizin huzurunda*

davalaşacaksınız." "Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusundayken canlarını alır da ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphe yok ki bunda, iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır." Buna göre ölümden sonraki ayrılık ve farklılık, dünyadaki ayrılık ve farklılığın eserinden başkası değildir.

İkincisi: Kur'ân, doğruluk ve dürüstlüğü, yüce bir değer ve iki yolu birbirinden ayıran asıl ölçüt, hidayet yolu ile dalâlet yolunu birbirinden ayıran ana mihenk taşı olarak ortaya koymaktadır: *"Allah'a karşı yalan uyduran, kendisine gelen gerçeği (Kur'ân'ı) yalan sayandan daha zalim kimdir? Kâfirlerin yeri cehennemde değil mi?"* İnsanın kendine karşı dürüst olması, onu, tutarlı düşünmeye ve ciddi araştırma melekesine ulaştıracaktır. Kendine yalan söyleyene gelince, bunun hidayete ermesi mümkün olabilir mi?!

Üçüncüsü: Hemen akabinde gelen bağlamda Kur'ân, yalan tavrından bazı örnekler sunmaktadır. Bu öyle bir tavırdır ki kişiyi baş aşağı uçuruma sürüklemekte, tavırlarında tutarsızlık ve çelişkilere, davranışlarında tereddüt ve kararsızlıklara sebep olmakta, hakkı veya batılı farkedip ona göre değil de anlık çıkarlara göre karar almasına neden olmaktadır: *"Andolsun ki onlara, 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan, elbette 'Allah'tır' derler. De ki: Öyleyse bana söyler misiniz? Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut Allah, bana bir rahmet dilerse, onlar O'nun bu rahmetini önleyebilirler mi? De ki: Bana Allah yeter. Tevekkül edenler, ancak O'na güvenip dayanırlar." "Onların kazandıkları kötülükler (o gün) açığa çıkmış, alaya aldıkları şey kendilerini sarmıştır."*

İşte bu tür yalancılar, sıkıntı anında Allah'ın birliğine inanmaya, rehavet anında da O'nu inkâr etmeye başlarlar. Bir başka ifadeyle bir şeye ve zıddına aynı anda inanırlar. Bu tür hastalıkların kökeni yalandan başkası değildir. En başta da kişinin, iç dünyasında kendi kendine yalan söylemesi ve bu yalana uygun boş işlerle uğraşmasıdır.

Dördüncüsü: Yüce Allah hak yolu batıl yoldan ayıran Kur'ân'ın bütün insanlar için delil olduğunu vurgulamaktadır: *"(Resûlüm!) Şüphesiz Biz bu Kitab'ı sana, insanlar için hak olarak indirdik. Artık kim*

doğru yolu seçerse kendi lehinedir; kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerinde vekil değilsin."

Bundan dolayı onlar arasında hüküm verecek olan bizatihi Allah olacaktır: *"De ki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de aşikârı da bilen Allah! Kullarının arasında, ayrılığa düştükleri şeyin hükmünü ancak Sen vereceksin."* İşte tam da burada hiç kimsenin mazereti de delili de dikkate alınmayacaktır: *"Siz farkında olmadan, ansızın başınıza azap gelmezden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline (Kur'ân'a) tâbi olun. Kişinin, 'Allah'a yakınlık konusunda kusurlu davrandığım için bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim' (diyeceği günden sakının)! Veya 'Allah bana hidayet verseydi, elbette sakınanlardan olurdum' diyeceği yahut azabı gördüğünde, 'Keşke benim için bir kez (dönmeye) imkân bulunsa da iyilerden olsam!' diyeceği günden sakının. Hayır (dönemeyeceksin)! Âyetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve inkârcılardan olmuştun."*

Beşincisi: Kur'ân, dini Allah'a has kılmayı zorunlu kılan gerçek tevhidin, iki yolu, yani hak ile batıl yolunu birbirinden ayıran ölçüt olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü bütün diğer meseleler tevhid üzerine inşa edilmektedir: *"Allah, tek olarak anıldığı zaman, ahirete inanmayanların içlerine sıkıntı basar. Ama Allah'tan başkası anıldığı zaman hemen yüzleri güler." "De ki: Ey cahiller! Bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz? (Resûlüm!) Şüphesiz sana da senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur: Andolsun (bilfarz) Allah'a ortak koşarsan, işlerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun! Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol."*

Buna göre, insanın ıslahına yönelik olduğu söylenen hangi iş olursa olsun, şayet tevhid üzerine inşa edilmemişse, o iş kesinlikle batıldır. Hatta şirkin ve putperestliğin şirin görünmesine vesile olmaktadır. Nitekim bugün Hristiyan misyonerlerine bağlı birçok hayır kurumunun, hayır işleri yanında teslis inancını insanlara süslü ve şirin göstermeye çalıştıklarını müşahade etmekteyiz. Ancak şu da bir gerçek ki çalışan kişi, niyeti dürüst ve karakteri itibariyle iyiliği seven biriyse bu durum, genellikle onun hakka dönebileceğine, hidayete ve hüsn-i hatimeye erebileceğine dair önemli bir işarettir. Çünkü kişinin kendi içinde dürüst

olması, hidayetin anahtarıdır ve sapkınlık yollarından kurtulmanın ilk adımıdır.

Altıncısı: Kur'ân, bazı kimselerin, hidayete tabi oldukları takdirde, güvenliklerine ve rızık yollarına halel gelebileceğine dair endişelerini bertaraf etmektedir. Batılın her asırda hak aleyhine kullandığı tehditlerden biri de budur: *"Allah, kuluna kâfi değil midir? Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah, kimi saptırırsa artık onun yolunu doğrultacak biri yoktur." "Bilmiyorlar mı ki Allah, rızkı dilediğine bol bol verir, dilediğinden de kısar. Şüphesiz bunda, inanan bir kavim için ibretler vardır."*

Yedincisi: Kur'ân bütün insanları tevbe etmeye ve Allah'a dönmeye davet etmektedir. Bir kimse, asiliği ne kadar ileri düzeye taşırsa taşısın, ne kadar ileri seviyede kendine yazık etmiş ve Rabbine karşı kusur işlemiş olursa olsun, Allah'ın rahmeti tüm bunları kapsayacak kadar geniştir. Bu yapılan hatalar O'nun rahmetini daraltamaz: *"De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Size azap gelip çatmadan önce Rabbinize dönün, O'na teslim olun, sonra size yardım edilmez."*

İmanın olduğu yerde ye'se/ümitsizliğe yer yoktur. Vallahi, itaatimiz Allah'a hiçbir fayda veremez, isyanımız da O'na zarar veremez. Bu, ancak bir imtihan ve sınamadır. Buna göre duruşunu düzeltenin tavrı, günahını itiraf edenin itirafı ve tevbe edenin tevbesi Allah katında kabul görecektir. Zira Allah'ın kapısı hiç kimsenin yüzüne kapatılmaz. Bu kapı, haddini aşana da isyana düşene de, katile de caniye de, kâfire de facire de daima açıktır.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler." Ömrü ister uzun olsun ister kısa olsun her insan mutlaka ölecektir. Bunun zikredilmesi, iki fırkanın ölümden sonraki halini açıklamaya hazırlık içindir: *"Sonra şüphesiz, siz de kıyamet günü, Rabbinizin huzurunda davalaşacaksınız."*

"Allah'a karşı yalan uyduran..." Allah'a yaraşmayacak şeyleri O'na nispet eden, O'na ortak koşan veya çocuk nispet eden. Allah adına

bilgisizce fetva verenler de Allah'ın izin olmadan Allah'ın kullarına bir şeyi helal veya haram kılanlar da bu çerçevede değerlendirilir.

"Kendisine gelen gerçeği yalan sayandan..." Yani Kur'ân'ı yalanlayandan.

(مَثْوًى), "yerleşeceği mekân" demektir.

"Doğruyu getiren..." Bu da efendimiz ve rehberimiz Hz. Muhammed'dir (s.a.s.). Benzer şekilde, Allah'ın gönderdiği her peygamberdir.

"Onu tasdik edenler..." Allah Resûlü'nü (s.a.s.) tasdik eden, ona ve risaletine iman eden her mümin.

"Böylece Allah, onların geçmişte yaptıkları en kötü hareketleri bile örtecek." En kötü eylem, küfürdür. Her kim iman ederse, daha önce yaptığı günahları Allah affedecektir. Yani küfürden vazgeçenin diğer hatalarının üstünü örtecek, hepsini silecektir.

"Yaptıklarının en güzeline denk olarak mükâfatlarını verecektir." Amellerin en güzel olanı imandır. Her salih amel, ancak imana tabidir. Buna göre Allah kimin imanını kabul ederse, diğer amellerini de kabul edecektir. Ayrıca onun mükâfatını kat kat verecek ve en yüce dereceyle amelini kendisinden kabul buyuracaktır. Allahu a'lem.

"Allah kuluna kâfi değil midir?" ayetinde, tek olan ilahtan başka hiç kimseye ibadet etmeyen muvahhid müminin gönlünü ferahlatma vurgusu vardır. Buna göre Allah onun başkasına iltica etmesine ihtiyaç bırakmayacak kadar ona kâfidir. Çünkü her şeyin anahtarı O'nun elindedir.

"Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar." Kendilerine bile malik olamayan sahte ilahlarla korkutuyorlar. Hâlbuki onlar zarar veremedikleri gibi fayda da veremezler.

"Allah, kimi saptırırsa artık onun yolunu doğrultacak biri yoktur. Allah kime de hidayet ederse, artık onu saptıracak yoktur." Yani Allah, dalâleti talep edeni ve bunun için çaba göstereni yoldan çıkarmakta, hidayeti talep edeni ve bunun için çaba göstereni de hidayete erdirmektedir. Bu kanun, Allah'ın, kulları için belirlediği adil kanunudur. Hiç kimsenin bu ilahî kanunu değiştirmeye gücü yetemez.

"De ki: Ey kavmim! Elinizden geleni yapın; doğrusu ben de yapacağım!" Burada iki grup arasındaki ayrım vurgulanmaktadır. Ayrıca

burada batıl amellere mutlaka hak amellerle karşılık verilmesi gerektiği, aksi takdirde meydanın batıla kalacağına dikkat çekilmektedir. Yine burada batıl inancı savunanlara yönelik bir tehdit de vardır. Bundan dolayı akabinde şöyle buyrulmaktadır: *"Kendisini rezil edecek azap kime gelecek, kime sürekli azap inecek, yakında bileceksiniz!"* Ayette geçen (عَذَابٌ مُقِيمٌ) ifadesi "daimî azap" manasına gelir.

"Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir, kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur." ifadesi, ilahî adalet prensibini ve her insanın herhangi bir cebir veya zorlama olmaksızın kendi sorumluluğunu taşıyacağını vurgulamaktadır. Bu ayet, aynı zamanda, Yüce Allah'ın daha önce geçen şu kelâmını da açıklamaktadır: *"Allah kimi saptırırsa, artık onun yolunu doğrultacak biri yoktur. Allah kime de hidayet ederse, artık onu saptıracak yoktur."*

"Allah, ölenin, ölüm zamanı gelince... canlarını alır." Yani belirlenen süre tamamlandıktan sonra Allah, insanın canını alır. "Teveffî" (vefat ettirme), kelimesinin bizzat "ölüm" manasında kullanılması, iki kelime arasındaki zorunlu irtibat nedeniyledir.

"Uykusunda ölmeyene gelince..." Burada uyuyan kişinin ölüye benzetilmesi, tıpkı ölü gibi idrak ve iradesini kaybetmesi nedeniyledir. Hâlbuki uyuyan kişi diridir ve tartışmasız olarak dirilerin hükümlerine tabidir. Lâkin o, isteyerek veya istemeyerek ölen kişinin haline benzediği için onun bu haldeki zaafına ve teslim oluşuna dikkat çekilmiştir.

"Buna göre ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır." buyruğunda, ölü ile uyuyan kişi arasındaki fark açıklanmıştır. Buna göre, ölen insanın ruhu, şuuru ve hareketleri geri gelmez ama uyumakta olan kişi böyle değildir.

"Şüphe yok ki bunda, iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır." buyruğunda, düşünen insanların, görünen şeyleri kavramada, onları değerlendirmede ve bunlardan sonuç ve dersler çıkarmada diğerlerinden farklı olduğuna işaret edilmiştir.

"De ki: Bütün şefâat Allah'ındır." buyruğuna göre hiç kimse, Allah'ın izni olmadan şefaatta bulunamaz. Şefaat edecek kişileri seçecek olanlar da sizler değilsiniz.

"Allah, tek olarak anıldığı zaman, ahirete inanmayanların içlerine sıkıntı basar. Ama Allah'tan başkası anıldığı zaman hemen yüzleri güler." ayeti, müşriklerin apaçık hak olan tevhid inancından nefret etmelerini ve ilahlarının karanlık, aciz ve güçsüz oluşuna bakmaksızın onlara umut bağladıklarını ifade etmektedir. Ayrıca beşer hükümlerine, düşünce ve görüşlerine umut bağlayan ve bunları, Allah'ın hükmünün, hidayet ve şeriatının önüne koyanlar da bu kategoriye girmektedir. Nitekim bugün kendini İslam'a nispet eden bir kısım insanlarda da bunu görebiliyoruz.

"De ki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de aşikârı da bilen Allah! Kullarının arasında, ayrılığa düştükleri şeyin hükmünü ancak Sen vereceksin." mübarek duası, insanın kalbine güven ve itminan doldurmaktadır. Bu duayı ancak inancına ve dinine güvenen kişi yapar.

(وَحَاقَ بِهِمْ) cümlesi "indi ve onları kuşattı" anlamına gelir.

"Sonra, kendisine tarafımızdan bir nimet verdiğimiz vakit..." Mal, makam ve şöhret gibi dünyevî nimetlerden verdiğimizde.

"'Bu bana ancak bilgimden dolayı verilmiştir' der." Yani Allah'ı unutmakta ve nimetleri O'na nispet etmemekte, hatta onları bilgisine, çabasına ve yeterliliğine nispet etmektedir.

"Hayır, o bir imtihandır." Çünkü bütün bu nimetler imtihan ve sınamadır. Güzel akıbet, Allah'tan korkan ve bu nimetleri hayır yolunda kullananların olacaktır.

"Bunu onlardan öncekiler de söylemişti." Yani buna benzer sözleri Firavun ve Karun gibi öncekiler de söylemişti.

"Allah, rızkı dilediğine bol bol verir." Yani onları imtihan etmek için rızkı bol bol vermektedir.

"Dilediğinden de kısar." Yani onları sınamak üzere, istediği kişinin rızkını kısmaktadır.

"De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım!" Yani çokça isyanda bulunan ve bunu ısrarla devam ettiren kullarım.

"Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin!" Güzel ve sevgi içerikli bu hitap, insana hayır ve umut ruhunu aşılayan, en faziletli ve en sâlih olana doğru değişimi ve dönüşümü hedefleyen bir hitaptır.

"Çünkü Allah, bütün günahları bağışlar." Günahlarımız Yüce Allah'a zarar veremez. O'nun rahmeti o kadar geniştir ki pişman olanı veya istiğfarda bulunanı asla dışarıda bırakmaz: *"Size azap gelip çatmadan önce Rabbinize dönün, O'na teslim olun."* Burada kuldan talep edilen husus şudur: Günah işlediğinde Allah'ı hatırlaması ve O'na istiğfarda bulunması, gaflete dalıp uzaklaştığında ise Allah'a dönüş yapması ve yaptıklarından pişmanlık duyması.

"Rabbinizden size indirilenin en güzeline tâbi olun." Yani Kur'ân'a. Kur'ân, önceki kitapların tümünün denetçisi ve muhafızı olup Allah'ın, korumayı bizzat taahhüt ettiği son risalettir. Ona, hiçbir ekleme veya çıkarma şaibesi bulaştırılamaz. Diğer kitaplar ise böyle değildir.

"Kişinin, 'Allah'a yakınlık konusunda kusurlu davrandığım için bana yazıklar olsun!' (diyeceği günden sakının)" Bu itiraf, keder ve pişmanlığın son noktasıdır. İnsan, kendini Allah'ın karşısında, her şeyi boşa gitmiş, rezil rüsva olmuş ve dünya hayatını çarçur etmiş bir halde bulur. Nihayet eli boş bir şekilde O'nun huzuruna çıkmış, yanında sadece günah, gaflet ve isyanını getirmiştir. *"Allah'a yakınlık konusunda kusurlu davrandığım için"* ifadesi, "Allah'ın benim üstümdeki hakkına dikkat etmediğim için" manasına gelir.

"Keşke benim için bir kez imkân bulunsa da..." Yani dünya hayatına tekrar dönebilsem.

"Hayır (dönemeyeceksin)! Âyetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, büyüklük taslamıştın." ayeti, kibrin ve böbürlenmenin, bütün sapkınlıkların temeli olduğuna işaret etmektedir.

"Allah, takva sahiplerini esenliğe kavuşturup kurtuluşa erdirir." Yani kavuşacakları kurtuluş ile. Buradaki *"kurtuluş,"* cennet demektir.

"Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur." Yani onların mülkiyeti ve hazineleri Allah'a aittir.

"(Resûlüm!) Şüphesiz sana da senden öncekilere de şöyle vahyolunmuştur: Andolsun (bilfarz) Allah'a ortak koşarsan, işlerin mutlaka boşa gider." Allah Resûlü (s.a.s.) şirkten münezzehtir. Onun üzerinden yapılan bu hitap, etrafındaki bütün insanlara yöneliktir. Hitabın özellikle Hz. Peygamber (s.a.s.) üzerinden yapılmış olması, açıktır ki işin

önemini vurgulamak ve tehlikesine dikkat çekmek içindir. Ayrıca müşriklerin bütün uğraşlarına ve tuzaklarına rağmen, onların Allah Resûlü'nün (s.a.s.) onlara meyledip taviz vereceğine dair tüm hayallerini yıkma ve ümitlerini boşa çıkarma amacı güdülmüştür.

"Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol." buyruğunda, tevhidin şükür ile bağlantısına dikkat çekilmiştir. Her kim, kendisine bahşettiği nimetlerden dolayı Allah'a şükrederse, bu şükür onu, dini içtenlikle Allah'a has kılmaya sevk edecektir. Her kim de Allah'a hakkıyla iman ederse, bu iman onu hakkıyla şükretmeye götürecektir.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ وَالْاَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ
مَطْوِيّٰتٌ بِيَمِينِهٖ ۚ سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾ وَنُفِخَ فِى الصُّورِ
فَصَعِقَ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ۚ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ
اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ
وَجِآىءَ بِالنَّبِيّٖنَ وَالشُّهَدَآءِ وَقُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ
كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ۚ ﴿٧٠﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِلٰى
جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُهَا فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَأْتِكُمْ
رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ۖ قَالُوا
بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ادْخُلُوٓا اَبْوَابَ
جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ
اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ۖ حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُهَا وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ
عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى صَدَقَنَا وَعْدَهٗ
وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ نَتَبَوَّاُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَآءُ ۚ فَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى
الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۚ وَقُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ
وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

67. Onlar Allah'ı hakkıyla tanıyıp bilemediler. Kıyamet günü bütün yeryüzü O'nun tasarrufundadır. Gökler O'nun kudretiyle dürülmüş olacaktır. O, müşriklerin ortak koşmalarından yüce ve münezzehtir.

68. Sûr'a üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!

69. Yeryüzü, Rabbinin nûruyla aydınlanır, kitap ortaya konulur, peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında hakkaniyetle hüküm verilir. Onlara asla zulmedilmez.

70. Herkes ne yaptıysa, karşılığı tastamam verilir. Allah, onların yaptıklarını en iyi bilendir.

71. O küfredenler, bölükler halinde cehenneme sürülür. Nihayet oraya geldikleri zaman kapıları açılır, bekçileri onlara, "Size, içinizden Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi?" derler. "Evet, geldi" derler ama azap sözü kâfirlerin üzerine hak olmuştur.

72. Onlara, "İçinde ebedî kalacağınız cehennemin kapılarından girin; kibirlenenlerin yeri ne kötü!" denilir.

73. Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara, "Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya" derler.

74. Onlar, "Bize verdiği sözde sadık olan ve bizi, dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna vâris kılan Allah'a hamdolsun. İyi amelde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş!" derler.

75. Melekleri görürsün ki Rablerine hamd ile tesbih ederek Arş'ın etrafını kuşatmışlardır. Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" denilmiştir.

CENNET EHLİ VE CEHENNEM EHLİ

Hak batıldan ayrıştırıldığından ve ikisi arasındaki farklar açıkça ortaya konduktan sonra Kur'ân iki kesimin akıbetini açıklamaya başlamaktadır:

Birincisi: Kur'ân-ı Kerîm, aklın dikkatini Yaratıcı'nın yüceliğine çevirmektedir. O öyle bir Allah'tır ki göklerde ve yerde bulunan her şey O'nun elindedir. Yüce Allah'ı hiçbir şey aciz bırakamaz, hiçbir şey O'nun bilgisi dışına çıkamaz, hiçbir iş O'nu diğer bir işten alıkoyamaz. İlk yaratılış ve başlangıç O'nun elinde olduğu gibi sonlandırma ve nihayete erdirme de O'nun elindedir: *"Onlar Allah'ı hakkıyla tanıyıp bilemediler. Kıyamet günü bütün yeryüzü O'nun tasarrufundadır. Gökler*

O'nun kudret eliyle dürülmüş olacaktır. O, müşriklerin ortak koşmalarından yüce ve münezzehtir."

İkincisi: Kur'ân bu hayatın ve içindeki her şeyin aynı anda sona ereceğini, ardından da Allah'ın izniyle yeni bir hayatın başlayacağını vurgulamaktadır: *"Sûr'a üflenince, Allah'ın dilediklerî müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!"*

Üçüncüsü: İşte o anda her hak sahibinin hakkını alabilmesi ve emek verip çalışan her insanın ektiğini biçmesi için ilahî adalet mahkemesinde hak terazisi kurulacak, peygamberlerin tanıklığıyla Yüce Allah kararını açıklayacaktır: *"Yeryüzü, Rabbinin nûru ile aydınlanır, kitap konulur, peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında hakkaniyetle hüküm verilir. Onlara asla zulmedilmez. Herkes ne yaptıysa, karşılığı tastamam verilir. Allah, onların yaptıklarını en iyi bilendir."*

Dördüncüsü: Kur'ân, acı sonla buluşmak üzere nihaî duraklarına doğru yönelen mücrim ve müfsitler için kapkara bir tasvir çizmektedir: *"O küfredenler, bölük halinde cehenneme sürülür. Nihayet oraya geldikleri zaman kapıları açılır, bekçileri onlara, 'Size, içinizden Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi?' derler. 'Evet geldi' derler ama azap sözü kâfirlerin üzerine hak olmuştur. Onlara, 'İçinde ebedî kalacağınız cehennemin kapılarından girin; kibirlenenlerin yeri ne kötü!' denilir."*

Beşincisi: Ardından Kur'ân bu tasvire karşılık bir başka tasviri, cennete doğru grup grup sevk edilen müminlerin tasvirini çizmektedir: *"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara, 'Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya' derler. Onlar, 'Bize verdiği sözde sadık olan ve bizi, dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna vâris kılan Allah'a hamdolsun. İyi amelde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş!' derler."*

Altıncısı: En sonunda Kur'ân üçüncü bir tasviri, Rahmân'ın arşını kuşatan ve O'na hamd ve senada bulunan meleklerin tasvirini çizmektedir. Bu da müminlerin umudunu ve sevincini pekiştirmekte, batıl ehlinin ise keder, pişmanlık ve yok olma arzularını arttırmaktadır:

"Melekleri görürsün ki Rablerine hamd ile tesbih ederek Arş'ın etrafını kuşatmışlardır. Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve 'Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun' denilmiştir."

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Onlar Allah'ı hakkıyla tanıyıp bilemediler." Yani O'nu gerçek bir bilgiyle tanımadılar. Gerçek bir tazimle O'nu yüceltmediler. Bu tavır, onların aşırı cehalet ve kibirlerinin eseridir.

"Kıyamet günü bütün yeryüzü O'nun tasarrufundadır. Gökler O'nun kudretiyle dürülmüş olacaktır." O'nun mülkünden başka bir mülk; O'nun gücünden başka bir güç de olmayacaktır. Bu tasvirde ifade edilen olayların hakiki anlamına ve Allah'ın bu ayette zatı hakkında kullandığı ifadeye gelince, bize düşen, O'nun burada haber verdiği şeylere olduğu gibi ve detaya dalmadan iman etmek, bu ifadelerin hakikatini ve künhünü idrak etmekten aciz olduğumuzu itiraf etmektir. Bizim, bu mahdut aklımızla gayb âlemini olduğu gibi tasavvur etmemiz mümkün değildir, buna imkân da yoktur. Ayrıca böyle bir husus, bizden talep de edilmemektedir. Çünkü bu tür gaybî haberlerin, insan hayatına, davranışlarına ve sorumluluk alanına dair sadece pratik bazı gayeleri bulunmaktadır. Bu pratik gayelerin kulun hayatında tahakkuk etmesi, Allah'ın huzuruna çıkana dek ona kâfidir.

"Sûr'a üflenince, Allah'ın dilediklerî müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir." Bu üfleme, canlı-cansız bütün varlıklar için dünya hayatının nihayete erdiğini ilan eden ilk üflemedir.

"Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!" Bu üfleme, ikinci hayatın, yani ebedî hayatın başlangıcı için ruhların bedenlere iade edileceği ikinci üflemedir.

"Yeryüzü, Rabbinin nûru ile aydınlanır." buyruğunda "arz" kelimesiyle kastedilen yer, bağlamın delalet ettiği kadarıyla mahşer yeridir. "Rabbinin nuru" ifadesiyle muhtemelen fiziksel bir mana kastedilmiştir. Yani o vakit mahşer meydanı Allah'ın orada var ettiği bir nurla aydınlanacaktır. Hiçbir varlık gizlenemeyecek, herhangi bir perde veya karanlık olmaksızın tüm yaratılmışlar birbirini görebilecektir. Burada

kastedilenin, hak ve adaletin nuru olması da muhtemeldir. Öyle ki müşriklerin bütün şüpheleri ve müfsit tağutların tüm güç ve nüfuzları kaybolup gidecektir. Ayetteki ifadenin bu iki şekilde de anlaşılmasına bir mani yoktur. Allahu a'lem.

"Kitap ortaya konulur." Bu kitap, kıyamet gününde her muhataba verilecek olan -amellerin kayıtlı olduğu- kitaba verilen cins isimdir. Buna göre her muhatabın kitabı bulunacaktır.

"Peygamberler ve şahitler getirilir." Bu tasvir, olayın büyüklüğünü, hesap ve cezanın ciddiyetini gözler önüne sermektedir. Ayette, şahitlerin peygamberlere atfedilmesi umum olanın hâs olana atfı şeklindedir. Buna göre peygamberler tanıklık edecek, ardından tanıklık etmeye elverişli olan herkes tanıklık edecektir. Bu ümmet, önceki ümmetlere şahitlik edecek, geçmiş peygamberlerin, Allah'ın mesajlarını tebliğ ettiklerine ve emanetin hakkını yerine getirdiklerine şahitlik edecektir.

"Herkes ne yaptıysa, karşılığı tastamam verilir." İlahî adalet akidesi, tekrar tekrar vurgulanmaktadır. Buna göre her çalışan karşılığını bulacaktır.

"O küfredenler, bölükler halinde cehenneme sürülür." Cehenneme sürülen tıklım tıklım mahşerî kalabalıklar.

"Nihayet oraya geldikleri zaman kapıları açılır." ifadesinde onların yaşadığı korku ve dehşet yer almaktadır.

"Bekçileri onlara şöyle derler." Onlar cehennemin zebanileri ve nöbetçileridir.

"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir." Yani çeşitli gruplar şeklinde. Mümin insan, kendini bunlara yakın görmekte, ünsiyet hissetmektedir. Çünkü bunlar, Rahmân'ın misafirleridir, hayır ehli ve cennetlerin ashabıdır.

(حَتّٰٓى اِذَا جَآؤُهَا وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا) Buradaki ifadeye "vav" harfinin eklenmiş olması, onlara verilen değerin bir göstergesi olarak daha onlar cennete varmadan evvel kapıların ardına kadar açılmış olmasına işaret etmektedir. Nitekim cömert hane sahipleri, misafirlerini bu şekilde ağırlarlar. Cennet ehli de Allah'ın misafirleri ve dostlarıdır. Rabbim bizleri de onlardan eylesin!

"Yeryüzünü bize vâris kılan..." Yani cenneti.

"Cennette dilediğimiz yerinde oturacağız." Yani her nereyi ister ve tercih edersek orada yaşarız.

"İyi amelde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş!" buyruğu da ilahî adalet inancını vurgulayan bir başka ifadedir. Ağırlanan bu misafirler, soylarıyla veya mallarıyla değil yaptıklarının karşılığı olarak bu makamları hak etmişlerdir.

"Melekleri görürsün ki Arş'ın etrafını kuşatmışlardır." Yani her taraftan Arş'ı kuşatmışlardır.

(يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ) ayetinde geçen "bâ" harfi musâhabe içindir. Buna göre ifadenin manası, "onlar övgülerle birlikte Allah'ı tesbih de ederler" şeklindedir. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a daimen, ebeden ve her an hamd ve sena olsun!

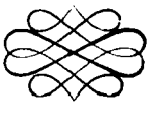

سُورَةُ غَافِرٍ

40- ĞÂFİR SÛRESİ

207. MECLİS: İMAN EDENLER VE İNKÂR EDENLER
208. MECLİS: FİRAVUN AİLESİNDEN MÜMİN BİR YİĞİT
209. MECLİS: ALLAH'IN AYETLERİNE KARŞI MÜCADELE EDENLER
210. MECLİS: SABRET! ŞÜPHESİZ Kİ ALLAH'IN VAADİ HAKTIR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ
شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾ مَا يُجَادِلُ فِي اٰيَاتِ
اللّٰهِ اِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ
وَالْاَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ
رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾ اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ
وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَا
وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ
عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنِ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ
اٰبَائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ
وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيمَانِ
فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا
فَهَلْ اِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ﴿١١﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّهُ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَاِنْ
يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ
وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ اِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللّٰهَ
مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾ رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي
الرُّوحَ مِنْ اَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ
بَارِزُونَ لَا يَخْفَى عَلَى اللّٰهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ
﴿١٦﴾ اَلْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ

﴿١٧﴾ وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ۚ مَا لِلظَّالِمِينَ
مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ
﴿١٩﴾ وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ۗ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ
هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ
اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

1. Hâ. Mîm.

2-3. Bu Kitap mutlak galip, hakkıyla bilen, günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, azabı çetin olan, lütuf sahibi Allah tarafından indirilmiştir. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur, dönüş ancak O'nadır.

4. İnkâr edenler müstesna, hiç kimse Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaz. Onların şehirlerde (rahatlıkla) gezip dolaşması seni aldatmasın.

5. Onlardan önce Nuh kavmi ve bunlardan sonraki topluluklar da (peygamberlerini) engellemeye, her ümmet kendi peygamberini yakalamaya azmetmişti. Bâtılı hakkın yerine koymak için mücadele etmişlerdi. Bunun üzerine ben onları kıskıvrak yakaladım. İşte, cezalandırmamın nasıl olduğunu gör!

6. İnkâr edenlerin cehennem ehli olduklarına dair Rabbinin sözü böylece gerçekleşti.

7. Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: "Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru!" (derler).

8. Rabbimiz! Onları da onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine va'dettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz azîz ve hakîm olan sensin!

9. Bir de onları, her türlü kötülüklerden koru. O gün sen kimi kötülüklerden korursan muhakkak ki onu rahmetine mazhar etmiş olursun. Bu en büyük kurtuluştur.

10. İnkâr edenlere şöyle seslenilir: Allah'ın gazabı, sizin kendinize olan kızgınlığınızdan elbette daha ağırdır. Zira siz imana davet ediliyor, fakat inkâr ediyordunuz.

11. Onlar, "Rabbimiz, bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin. Biz de günahlarımızı itiraf ettik. Bir daha (bu ateşten) çıkmaya yol var mıdır?" derler.

12. (Onlara denir ki:) İşte bunun sebebi şudur: Tek Allah'a ibadete çağrıldığı zaman inkâr edersiniz. O'na ortak koşulunca (bunu) tasdik edersiniz. Artık hüküm, yücelerin yücesi Allah'ındır.

13. Size âyetlerini gösteren, sizin için gökten rızık indiren O'dur. Allah'a yönelenden başkası ibret almaz.

14. Haydi, kâfirlerin hoşuna gitmese de Allah'a, Allah için dindar ve ihlâslı olarak dua edin!

15. Dereceleri yükselten, Arş'ın sahibi Allah, kavuşma günüyle korkutmak için kullarından dilediğine iradesiyle ilgili vahyi indirir.

16. O gün onlar (kabirlerinden) meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümranlık kimindir? Kahhâr olan tek Allah'ındır.

17. Bugün herkese, kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Şüphesiz Allah, hesabı çarçabuk görendir.

18. Yaklaşan gün hususunda onları uyar! Çünkü o anda dehşet içinde yutkunurken yürekleri ağızlarına gelmiştir. Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenir şefaatçısı vardır.

19. Allah, gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediğini bilir.

20. Allah, adaletle hükmeder. O'nu bırakıp taptıkları ise, hiçbir şeye hükmedemezler. Şüphesiz Allah, hakkıyla işiten ve görendir.

21. Onlar, yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki kendilerinden öncekilerin akıbetinin nasıl olduğunu görsünler! Onlar, kuvvet ve yeryüzündeki eserleri yönünden bunlardan daha da üstündüler. Böyleyken Allah

onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah'ın gazabından koruyan da olmadı.
22. Bunun sebebi, peygamberleri kendilerine apaçık mucizeler getirdikleri halde inkâr etmeleri idi. Allah da kendilerini tutup yakalayıverdi. Doğrusu O, kuvvetlidir; azabı da pek çetindir.

İMAN EDENLER VE İNKÂR EDENLER

Ğâfir Sûresi, Mekkî bir sûre olup iman ile küfür arasındaki mücadele ortamına çözüm üretmekte ve Mekke'deki mübarek İslamî davetin ilk emareleri ile başlamaktadır. Kur'ân bu mücadeleyi, iki kesimin niteliklerini, onları birbirinden ayıran esasları ve birini diğerinden ayrıştıran açık işaretleri zikrederek çeşitli açılardan değerlendirmektedir. Şöyle ki:

Birincisi: Sûre, insanların ayrıştığı esas noktaları açıklamakta, bu meyanda öncelikle Kur'ân'ın, vahiy kaynaklı bir kitap olduğunu vurgulamaktadır. Kur'ân, azîz ve alîm olan Allah'ın kelâmıdır; batılın, önden veya arkadan hiçbir şekilde ona yaklaşması mümkün değildir: *"Hâ. Mîm. Bu Kitap mutlak galip olan ve her şeyi hakkıyla bilen, Allah tarafından indirilmiştir."*

Kur'ân, insanların inanç ve düşüncelerini düzeltmek, yaşamlarını ve ilişkilerini ıslah etmek için çaba gösteren ve pratik hedefleri olan bir risalettir. Hatada direnenleri ve isyanda ısrar edenleri uyaran Allah, hatası ve isyanı ne olursa olsun tevbe kapısını da bütün insanlara açık bırakmıştır: *"O, günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, azabı çetin, lütuf sahibidir. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur, dönüş ancak O'nadır."*

Ardından Allah, evrene serpiştirilen imanî delillerden gerekli dersleri çıkarmaları için akıl sahibi insanları uyarmaktadır: *"Size âyetlerini gösteren, sizin için gökten rızık indiren O'dur. Allah'a yönelenden başkası ibret almaz."*

Tarihten de gerekli ders ve ibretleri çıkarmaları hususunda da uyarılarda bulunmaktadır: *"Onlar, yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki kendilerinden öncekilerin akıbetinin nasıl olduğunu görsünler! Onlar, kuvvet ve yeryüzündeki eserleri yönünden bunlardan daha da üstündüler.*

Böyleyken Allah onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah'ın gazabından koruyan da olmadı. Bunun sebebi, peygamberleri kendilerine apaçık mucizeler getirdikleri halde, inkâr etmeleriydi. Allah da kendilerini tutup yakalayıverdi. Doğrusu O kuvvetlidir; azabı da pek çetindir."

Sûre, Allah'ın birliğine, ahiret gününe, Hz. Peygamber'in risaletine ve onun Allah'tan gelen mesajları tebliğ ettiğine iman etmek gibi dinin temelini oluşturan inanç esaslarını da vurgulamaktadır: *"Haydi, kâfirlerin hoşuna gitmese de Allah'a, Allah için dindar ve ihlâslı olarak dua edin! Dereceleri yükselten, Arş'ın sahibi Allah, kavuşma günüyle korkutmak için kullarından dilediğine iradesiyle ilgili vahyi indirir. O gün onlar (kabirlerinden) meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümranlık kimindir? Kahhâr olan tek Allah'ındır. Bugün herkese, kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Şüphesiz Allah, hesabı çarçabuk görendir. Yaklaşan gün hususunda onları uyar! Çünkü o anda dehşet içinde yutkunurken yürekleri ağızlarına gelmiştir. Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenir şefaatçısı vardır. Allah, gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediğini bilir. Allah, adaletle hükmeder. O'nu bırakıp taptıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler. Şüphesiz Allah, hakkıyla işiten ve görendir."*

İkincisi: Sûre, kâfirlerin hâlini, onların tartışma ve inat ehli olduğunu açıklamaktadır: *"İnkâr edenler müstesna, hiç kimse Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaz. Onların şehirlerde (rahatlıkla) gezip dolaşması seni aldatmasın."* Bu ayette işaret edilen beşerî olgunun, tarihin derinliklerine uzanan yansımalarını da hatırlatmaktadır: *"Onlardan önce Nuh kavmi ve bunlardan sonraki topluluklar da (peygamberlerini) engellemeye, her ümmet kendi peygamberini yakalamaya azmetmişti. Bâtılı hakkın yerine koymak için mücadele etmişlerdi. Bunun üzerine Ben onları kıskıvrak yakaladım. İşte, cezalandırmamın nasıl olduğunu gör! İnkâr edenlerin cehennem ehli olduklarına dair Rabbinin sözü böylece gerçekleşti."*

Dünya hayatında başlarına gelen helâk ve elem verici azaptan sonra onları bekleyen çetin akıbeti ve en büyük azabı da hatırlatmaktadır: *"İnkâr edenlere şöyle seslenilir: Allah'ın gazabı, sizin kendinize olan kızgınlıktan elbette daha ağırdır. Zira siz imana davet ediliyor, fakat inkâr*

ediyordunuz. Onlar, 'Rabbimiz, bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin. Biz de günahlarımızı itiraf ettik. Bir daha (bu ateşten) çıkmaya yol var mıdır?' derler. (Onlara denir ki:) İşte bunun sebebi şudur: Tek Allah'a ibadete çağrıldığı zaman inkâr edersiniz. O'na ortak koşulunca (bunu) tasdik edersiniz. Artık hüküm, yücelerin yücesi Allah'ındır."

Üçüncüsü: Sûre, müminlerin ve bu dine gönül verenlerin halini açıklamakta, onların, kendi fıtratlarıyla ve Allah'ın yarattığı şu uçsuz bucaksız evrenle tam bir uyum ve ahenk içinde olduklarına dikkat çekmektedir: *"Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O'na iman ederler. Müminlerin de bağışlanmasını isterler: 'Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve Senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru!' (derler). Rabbimiz! Onları da onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine va'dettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz azîz ve hakîm olan Sensin! Bir de onları, her türlü kötülüklerden koru. O gün Sen kimi kötülüklerden korursan muhakkak ki onu rahmetine mazhar etmiş olursun. Bu en büyük kurtuluştur."*

Meleklerin müminlere, sâlih olan babaları, eşleri ve çocuklarına yaptıkları muhabbet ve letafet içerikli bu dua, gerçekleşmiş olarak kabul edilmektedir. Zira Yüce Allah, yaptıkları bu dua nedeniyle melekleri övmekte ve bu gerçeği, iman ehline bahşettiği nimetlerden biri olarak sunmaktadır.

Bu ayetler, müminleri melekler âlemiyle ilişkilendiren güzel imanî şuura da işaret etmektedir. Malum olduğu üzere melekler âlemi daha güzel, daha pâk ve daha temizdir. İnsanlarla melekler arasında kurulan bu ilişki, insanı dünyanın darlığından, kederinden ve ağır maddî ortamından alıp nurlar âlemine, geniş ve ferah ufuklara yükseltmektedir.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Hâ. Mîm." Hurûf-i mukatta ile ilgili konu, Bakara Sûresi'nin başında geçmiştir.

"O, günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, azabı çetin olandır." Bu yüce sıfatlar, somut davranışları, havf (korku) ve recâ (umut) arasında tutarak etkisini birlikte göstermektedir. Buna göre Allah'a yönelen kimseye Allah da yönelecek, isyan ederek ve O'ndan yüz çevirerek batılda ısrar edenlere de şiddetli bir azap hazırlayacaktır.

Ayetlerdeki (ذِى الطَّوْلِ) ifadesinde geçen (الطَّوْل) kelimesinin kök manası "genişlik"tir. Buradaki maksat ise Yüce Allah'ın kudretinin geniş, kereminin ve ihsan ettiği nimetlerin bol olmasıdır.

"İnkâr edenler müstesna, hiç kimse Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaz." ayetinde geçen "cidal," batıl inanç için yapılan tartışma demektir. Bu da Allah'ın ayetlerini, inat ederek ve böbürlenerek yalanlamaktır.

"Onların şehirlerde gezip dolaşması seni aldatmasın." Onların sahip olduğu mal, makam, Mekke'deki tasarruf kudretleri ve onu yönetmeleri seni aldatmasın. Ayette geçen (التقلب) "gezip dolaşma" ifadesinden anlaşılan husus budur. Bu kelimenin kök anlamı gidip gelmek, dolaşıp durmaktır.

"Onlardan önce Nuh kavmi ve bunlardan sonraki topluluklar da (peygamberlerini) yalanladı." Yani Nuh kavminden sonra gelen Âd ve Semûd gibi kavimler de yalanladı.

"Her ümmet kendi peygamberini yakalamaya azmetmişti." Yani onu öldürmek için.

"Bâtılı hakkın yerine koymak için mücadele etmişlerdi." ayetindeki (لِيُدْحِضُوا) kelimesi, "iptal etmek için" manasına gelir.

"Bunun üzerine Ben onları kıskıvrak yakaladım." Akabinde de onları helâk ettim. Burada, onlara verilen cezanın, geçmişte yaptıkları suçlardan kaynaklandığına dikkat edilmelidir: *"Her ümmet, kendi peygamberini yakalamaya azmetmişti."*

"Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar." Bunlar meleklerdir. Onların Arş'ı taşıması, celal ve azamet sahibi Allah'ın bildirdiği gaybî haberlerden olup aklın bunun künhünü ve keyfiyetini kavraması mümkün değildir. Bu konuda yapılması gereken, gelen haberi doğrulayıp kabul etmek, ardından da pratik hayat açısından gayesini araştırmaktır. Bu da Allah'ın nasip ettiği kişilere kolaydır.

"Rablerini hamd ile tesbih ederler." ayetindeki "bâ" harfi, musâhabe için gelmiştir. Bu durumda manası, "onlar hamd ile beraber Allah'ı tesbih ederler" şeklinde olur.

"O'na iman ederler." Yani onlar O'nu tesbih edip övdükçe imanları da yenilenmiş olacaktır. Bu ayet, yapılan zikrin imanı kuvvetlendirdiğine işaret etmektedir.

"Müminlerin de bağışlanmasını isterler." Yani bağışlanmaları için dua ederler. Meleklerin bu istiğfarı, müminin, Allah'ın melekleriyle arasındaki manevî bağı, onların varlığını ve sevgisini hissetme şuurunu kuvvetlendirmekte, böylece onlardan hâyâ etme bilinci de gelişmektedir. Mümindeki bu şuur, onun psikolojisini etkilemekte, hayır namına yapılan çalışmaları motive etmektedir. Allahu a'lem.

"Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır." Yani Senin rahmetin ve ilmin her şeyi kapsamıştır.

"Onları, her türlü kötülüklerden koru." Yani onları muhafaza et, dünyada ve ahirette onlara kötülük yapmak isteyenleri onlardan uzak tut.

"O gün Sen kimi kötülüklerden korursan muhakkak ki onu rahmetine mazhar etmiş olursun." Yani kıyamet gününde kötülüklerden kimi korursan ona rahmet etmiş olursun.

"İnkâr edenlere şöyle seslenilir." Melekler onlara seslenecektir. Bu da kıyamet gününde gerçekleşecektir.

"Allah'ın gazabı, sizin kendinize olan kızgınlığınızdan elbette daha ağırdır." Bu, Allah'ın size ve yaptığınız şeylere olan kızgınlığı sizin kendinize olan kızgınlığınızdan daha şiddetlidir, manasındadır. Çünkü kâfirler kıyamet gününde kendilerine kızacak ve yok olmayı temenni edeceklerdir.

"Onlar, 'Rabbimiz, bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin.'..." ayeti Bakara Sûresi'nde geçen Yüce Allah'ın şu kelâmıyla açıklanmıştır: *"Siz cansız iken size can veren Allah'ı nasıl inkâr edersiniz? Sonra sizi öldürecek, tekrar sizi diriltecek ve sonunda O'na döndürüleceksiniz."*[28] Buna göre Allah, yaratmadan evvelki yokluğu *"ölüm"* olarak nitelemiştir. Çünkü bu da O'nun hükmüyle gerçekleşmektedir. Allahu a'lem.

---

28 Bakara 2/28.

"Sizin için gökten rızık indiren O'dur." Yani gökten inen yağmur, rızkın vesilesidir. Burada sebep zikredilmiş ama sonuç kastedilmiştir.

"Dereceleri yükseltendir." Bu vasıf, Allah'ın vasfı olup mutlak yüceliği gerektirmektedir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"Yaratıp düzene koyan, yüce Rabbinin adını tesbih (ve takdis) et!"*[29] *"Yücelik,"* Allah için sabit olan bir sıfattır. Diğer gaybî bilgilerde olduğu gibi aklın bunun künhünü idrak etmesi mümkün değildir. Lâkin bu, azameti ve mutlak kudreti akla getirmektedir. Pratikte bu haberlerden kastedilen de budur. Anlamın, "Yüce Allah müminlerin derecelerini yükseltir" şeklinde olması da mümkündür. Lâkin *"Arş"* kelimesinin ardından bu cümlenin zikredilmesi birinci manayı tercihe şayan kılmaktadır. Allahu a'lem.

"Arş'ın sahibidir." Arş'ı yaratan ve O'nun maliki olandır.

"Allah, kullarından dilediğine iradesiyle ilgili vahyi indirir." Yani vahyi, istediği peygamberine ve elçisine indirmektedir.

"Kavuşma günüyle korkutmak için..." Peygamber, insanları uyarmak ve onları kıyamet gününden sakındırmak için gelir. Kıyamet gününe (يَوْمَ التَّلَاقِ), yani "buluşma günü" denmesinin sebebi, ilk insandan sonuncusuna kadar herkesin burada buluşacak olmasındandır.

"Bugün hükümranlık kimindir? Kahhâr olan tek Allah'ındır." Mülk, daima ve ebedî olarak hem dünyada hem de ahirette tek olan Allah'a aittir. Kıyamet gününün burada hususi olarak zikredilmesi, meselenin önemini ve ciddiyetini vurgulamak içindir. Diğer taraftan gaflet ve basiretsizlik nedeniyle Allah'ın mülkünde Allah'a ortak koşanlar, kıyamet gününde gerçeği anlayacak ve ellerindeki bütün servetin ancak O'nun lütfu olduğunu, insana sadece halife kılınmış olma ve imtihan amacıyla verildiğini kavrayacaklardır.

"Bugün herkese, kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur." ayeti, ilahî adalet inancını vurgulamakta, kader anlayışını veya hidayet ve dalâlete dair naslarından birini yanlış anlama sebebiyle ortaya çıkan her türlü şüpheyi açıkça ortadan kaldırmaktadır. Buna göre Allah dalâleti talep edenleri yoldan çıkarmakta, hidayeti talep edenleri de

---

29 A'lâ 87/1.

hidayete erdirmektedir. Bu ölçüt de kâinattaki adalet kanununa muvafıktır. Tıpkı zehir içme sebebiyle ölen kişi ile ilaç içme sebebiyle iyileşen kişinin durumu gibi.

"Yaklaşan gün hususunda onları uyar!" Söz konusu gün, kıyamet günüdür. Ayette geçen (الْآزِفَة) kelimesi "yakın olan" manasına gelmektedir. Kıyamet gününün yakın olmasının hatırlatılması, daha çok dikkatli olmayı ve o gün gelmeden evvel tedbirli olmayı gerekli kılmaktadır.

"Çünkü o anda dehşet içinde yutkunurken yürekleri ağızlarına gelmiştir." Yani kalpler, aşırı korkudan titreyecek, neredeyse yerinden kopacak ve ağza doğru gelecektir. Ayette geçen (الْحَنَاجِر) kelimesi, (حنجرة) kelimesinin çoğuludur. (كَاظِمِينَ) ise aşırı korkudan ve gözetleniyor olma düşüncesinden dolayı nefes dahi almayan, onu bile tutup gizleyenler demektir.

"Zalimlerin ne bir dostu vardır." Onlara fayda verecek bir yakınları dahi yoktur.

"Ne de sözü dinlenir şefaatçısı vardır." Yani onlara şefaat edecek bir şefaatçileri de olmayacaktır.

"Allah, gözlerin hain bakışını bilir." Yani gözlerin hırsızca bakışlarını dahi bilir. Bu cümle, çokça gizli-saklıca ve ince de olsa kulun işlediği bütün günahları Allah'ın bildiği manasına gelmektedir. Allah'ın şu kelâmı da bu manayı vurgulamaktadır: *"Allah, kalplerin gizlediğini de bilir."*

"Allah, hakla hükmeder." Yani adaletle hükmeder.

"O'nu bırakıp taptıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler." Yani Allah'tan başka taptıkları bu putlar, ne adaletle ne de batıl ile hüküm verirler. Onlar, bundan dahi acizdirler. Çünkü onlar ne duyar ne görür ne de herhangi bir şey yapmaya güçleri yeter. Allah putların bu niteliklerine mukabil olarak, zatı hakkında şöyle buyurmaktadır: *"Şüphesiz Allah, hakkıyla işiten ve görendir."*

"Yeryüzündeki eserleri yönünden..." buyruğu da o geçmiş toplumların kuvvetine ve yeryüzünü yönetmelerine delalet etmektedir.

"Böyleyken Allah onları günahları yüzünden yakaladı." Allah onları günahları sebebiyle helâk etmiştir. Bu ayetteki "zenb" kelimesi, Kur'ân'da *"günah"*ın bazen "inkâr" anlamında kullanıldığına ve amelî günahlara has bir ifade olmadığına işaret etmektedir.

"Onları Allah'ın gazabından koruyan da olmadı." Yani Allah dışında onları müdafaa edecek ve azabı onlardan defedecek hiç kimse yoktur.

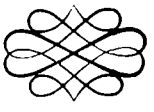

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِيْنٍ ﴿٢٣﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ
وَقَارُوْنَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا
اقْتُلُوْا اَبْنَآءَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ وَاسْتَحْيُوْا نِسَآءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِيْنَ اِلَّا
فِىْ ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُوْنِىْٓ اَقْتُلْ مُوْسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهٗ اِنِّىْٓ اَخَافُ اَنْ
يُّبَدِّلَ دِيْنَكُمْ اَوْ اَنْ يُّظْهِرَ فِى الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ مُوْسٰٓى اِنِّىْ عُذْتُ
بِرَبِّىْ وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ
مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ اِيْمَانَهٗٓ اَتَقْتُلُوْنَ رَجُلًا اَنْ يَّقُوْلَ رَبِّىَ اللّٰهُ وَقَدْ جَآءَكُمْ
بِالْبَيِّنٰتِ مِنْ رَّبِّكُمْ وَاِنْ يَّكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهٗ وَاِنْ يَّكُ صَادِقًا يُّصِبْكُمْ
بَعْضُ الَّذِىْ يَعِدُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِىْ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يٰقَوْمِ لَكُمُ
الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظٰهِرِيْنَ فِى الْاَرْضِ فَمَنْ يَّنْصُرُنَا مِنْ بَاْسِ اللّٰهِ اِنْ جَآءَنَا قَالَ
فِرْعَوْنُ مَآ اُرِيْكُمْ اِلَّا مَآ اَرٰى وَمَآ اَهْدِيْكُمْ اِلَّا سَبِيْلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ
الَّذِىْٓ اٰمَنَ يٰقَوْمِ اِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِّثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَاْبِ
قَوْمِ نُوْحٍ وَّعَادٍ وَّثَمُوْدَ وَالَّذِيْنَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللّٰهُ يُرِيْدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾
وَيٰقَوْمِ اِنِّىْٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّوْنَ مُدْبِرِيْنَ مَا لَكُمْ مِّنَ
اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوْسُفُ
مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِىْ شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُمْ بِهٖ حَتّٰٓى اِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ
لَنْ يَّبْعَثَ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِهٖ رَسُوْلًا كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابُ
﴿٣٤﴾ اَلَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِىْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰىهُمْ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ
اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰهَامَانُ ابْنِ لِىْ صَرْحًا لَّعَلِّىْٓ اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ اَسْبَابَ
السَّمٰوٰتِ فَاَطَّلِعَ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى وَاِنِّىْ لَاَظُنُّهٗ كَاذِبًا وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ

سُوۤءُ عَمَلِهٖ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ اِلَّا فِى تَبَابٍ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ الَّذِى
اٰمَنَ يٰقَوْمِ اتَّبِعُونِ اَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يٰقَوْمِ اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِىَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰٓى
اِلَّا مِثْلَهَا ۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ
الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾ وَيٰقَوْمِ مَا لِىٓ اَدْعُوكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ
وَتَدْعُونَنِىٓ اِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾ تَدْعُونَنِى لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِهٖ مَا لَيْسَ لِى
بِهٖ عِلْمٌ ۖ وَاَنَا اَدْعُوكُمْ اِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُونَنِىٓ اِلَيْهِ
لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِى الدُّنْيَا وَلَا فِى الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ مَرَدَّنَآ اِلَى اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفِينَ
هُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾ فَسَتَذْكُرُونَ مَآ اَقُولُ لَكُمْ ۚ وَاُفَوِّضُ اَمْرِىٓ اِلَى اللّٰهِ ۚ اِنَّ
اللّٰهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقٰيهُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوۤءُ
الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ اَدْخِلُوٓا
اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾ وَاِذْ يَتَحَآجُّونَ فِى النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ
اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾
قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا كُلٌّ فِيهَآ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ
الَّذِينَ فِى النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ
﴿٤٩﴾ قَالُٓوا اَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ۖ قَالُوا بَلٰى ۚ قَالُوا فَادْعُوا ۚ وَمَا
دُعٰٓؤُا الْكَافِرِينَ اِلَّا فِى ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾ اِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا فِى
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْاَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظّٰلِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ
وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوۤءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنِىٓ
اِسْرَآءِيلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَذِكْرٰى لِاُولِى الْاَلْبَابِ ﴿٥٤﴾

23-24. Andolsun ki Biz Mûsâ'yı mucizelerimiz ve apaçık hüccetle, Firavun, Hâmân ve Karun'a gönderdik. Onlar, "Bu, çok yalancı bir sihirbazdır!" dediler.

25. İşte o (Mûsâ), tarafımızdan kendilerine hakkı getirince, "Onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürün, kadınları sağ bırakın!" dediler. Ama kâfirlerin tuzağı elbette boşa çıkar.

26. Firavun, "Bırakın beni, dedi. Mûsâ'yı öldüreyim; (Kurtarabilirse) Rabbine yalvarsın! Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum."

27. Mûsâ da, "Ben, hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim, sizin de Rabbinize sığındım" dedi.

28. Firavun ailesinden olup imanını gizleyen bir mümin adam şöyle dedi: Siz bir adamı "Rabbim Allah'tır" diyor diye öldürecek misiniz? Hâlbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirmiştir. Eğer o yalancı ise yalanı kendisinedir. Eğer doğru söylüyorsa sizi tehdit ettiğinin (azâbın), bir kısmı olsun gelip size çatar. Şüphesiz Allah, haddi aşan yalancı kimseyi doğru yola eriştirmez.

29. Ey kavmim! Bugün, yeryüzüne hâkim kimseler olarak hükümranlık sizindir. Ama Allah'ın azabı bize gelip çatarsa, kim bize yardım eder? Firavun, "Ben size kendi görüşümü söylüyorum ve yine size ancak doğru yolu gösteriyorum" dedi.

30-31. İman etmiş olan dedi ki: "Ey kavmim! Doğrusu ben sizin için, Nuh kavminin, Âd, Semûd ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi, (peygamberleri yalanlayan) toplulukların başlarına gelen bir akıbetten korkuyorum. Allah, kullarına bir zulüm dileyecek değildir."

32-33. "Ey kavmim! Gerçekten sizin için o bağrışıp çağrışma gününden, arkanıza dönüp kaçacağınız günden korkuyorum. Sizi Allah'tan (O'nun azabından) kurtaracak kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa, artık onu doğru yola iletecek de yoktur."

34. Andolsun ki (Mûsâ'dan) önce Yusuf da size açık deliller getirmişti ve onun size getirdiği şeyler hakkında şüphe edip durmuştunuz. Nihayet o vefat edince "Allah ondan sonra peygamber göndermez" dediniz. İşte Allah o aşırı giden şüphecileri böyle saptırır.

35. Kendilerine gelmiş hiçbir delil olmadığı halde Allah'ın âyetleri hakkında mücadele edenler, gerek Allah yanında gerekse iman edenler yanında büyük bir nefretle karşılanır. Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.

36-37. Firavun, "Ey Hâmân, bana yüksek bir kule yap; belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Mûsâ'nın ilahını görürüm! Doğrusu ben onu yalancı sanıyorum" dedi. Böylece Firavun'a, yaptığı kötü iş süslü gösterildi ve yoldan saptırıldı. Firavun'un tuzağı tamamen boşa çıktı.

38. O iman eden kimse (şöyle dedi): Ey kavmim! Siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim.

39. Ey kavmim! Şüphesiz bu dünya hayatı, geçici bir eğlencedir. Ama ahiret, gerçekten kalınacak yurttur.

40. Kim bir kötülük işlerse, onun kadar ceza görür. Kim de kadın veya erkek, mümin olarak faydalı bir iş yaparsa, işte onlar cennete girecekler, orada onlara hesapsız rızık verilecektir.

41. Ey kavmim! Nedir bu hal? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz beni ateşe çağırıyorsunuz.

42. Siz beni, Allah'ı inkâr etmeye ve hiç tanımadığım nesneleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi, azîz ve çok bağışlayan Allah'a davet ediyorum.

43. Gerçek şu ki sizin beni davet ettiğiniz şeyin dünyada da ahirette de davete değer bir tarafı yoktur. Dönüşümüz Allah'adır, aşırı gidenler de ateş ehlinin kendileridir.

44. Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir.

45. Nihayet Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu zatı korudu, Firavun'un kavmini ise kötü azap kuşatıverdi.

46. Onlar sabah akşam o ateşe sokulurlar. Kıyametin kopacağı gün de "Firavun ailesini azabın en çetinine sokun" (denilecek)!

47. (Kâfirler) ateşin içinde birbirleriyle çekişirlerken zayıf olanlar, o büyüklük taslayanlara, "Biz size uymuştuk. Şimdi ateşin birazını bizden savabilir misiniz?" derler.

48. O büyüklük taslayanlar ise "Doğrusu hepimiz bunun içindeyiz. Şüphe yok ki Allah, kulları arasında vereceği hükmü verdi" derler.

49. Ateşte bulunanlar, cehennem bekçilerine, "Rabbinize dua edin, bizden, bir gün olsun azabı hafifletsin!" diyecekler.

50. (Bekçiler,) "Size peygamberleriniz açık açık deliller getirmediler mi?" derler. Onlar da "Getirdiler" cevabını verirler. (Bekçiler ise,) "O halde kendiniz yalvarın" derler. Hâlbuki kâfirlerin yalvarması boşunadır.

51. Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz.

52. O gün zalimlere, özür dilemeleri hiçbir fayda sağlamaz. Artık lânet de onlarındır, kötü yurt da onlarındır!

53-54. Andolsun ki Biz Mûsâ'ya hidayeti verdik ve İsrailoğullarına, akıl sahipleri için bir öğüt ve doğruluk rehberi olan Kitab'ı miras bıraktık.

FİRAVUN AİLESİNDEN MÜMİN BİR YİĞİT

Kur'ân'da tekrarlanan unsurlardan biri, Hz. Mûsâ kıssasının delil olarak getirilmesidir. Daha evvel bundan bahsedilmiş ve bunun metodolojik ve pratik gayeleri üzerinde durulmuştu. Lâkin bu sûre, Hz. Mûsâ kıssasının bir başka boyutunu ele almaktadır. Zira bu sûre, onlardan biriymiş gibi kâfirlerin içinde yaşadığı halde imanını gizleyen mümin bir kişi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Şüphesiz ki bu örneği veren Kur'ân, müminlerin bakışlarını ve dikkatlerini, Kureyş toplumunda veya bir başka toplumda buna benzer kişilerin var olabileceğine çevirmektedir. Bu durum Hz. Peygamber'in amcası Hz. Abbas ile bilfiil gerçekleşmiştir. Malum olduğu üzere birçok belirti, onun, imanını gizlediğine işaret etmektedir. Nuaym b. Mesud'un Hendek Savaşı'ndaki kıssası ortadadır.

Bu ayetlerde varid olan hususları bu örnek çerçevesinde şöyle özetlemek mümkündür:

Birincisi: Kur'ân, Hz. Mûsâ'nın (a.s.) davetinin özetini, onun ve ona iman eden müminlerin Firavun ve çevresinden çektiği sıkıntıları nakletmektedir: *"Andolsun ki Biz Mûsâ'yı mucizelerimiz ve apaçık hüccetle, Firavun, Hâmân ve Karun'a gönderdik. Onlar, 'Bu, çok yalancı bir sihirbazdır!' dediler. İşte o (Mûsâ), tarafımızdan kendilerine hakkı getirince, 'Onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürün, kadınları sağ bırakın!' dediler. Ama kâfirlerin tuzağı elbette boşa çıkar. Firavun, 'Bırakın beni, dedi. Mûsâ'yı öldüreyim; (kurtarabilirse) Rabbine yalvarsın! Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde fesat*

çıkaracağından korkuyorum.' Mûsâ da 'Ben, hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim, sizin de Rabbinize sığındım' dedi."

İkincisi: Bu girişten sonra Kur'ân, mümin kişinin kıssasını ve onun Hz. Mûsâ (a.s.) ve kavmini müdafaa etme yöntemini şöyle aktarmaktadır: *"Firavun ailesinden olup, imanını gizleyen bir mümin adam şöyle dedi: Siz bir adamı 'Rabbim Allah'tır' diyor diye öldürecek misiniz? Hâlbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirmiştir."*

Bu mümin, öldürmeyi hak etmemiş suçsuz bir adam hakkında kavminin fevrî hareket etmesini engellemek için samimi bir duruş sergilemiş, hatta sihirbazların yapamadığını yapmıştır. Ardından da kavminin kendisinin imanını farketmesinden endişe ederek dikkatle şöyle demiştir: *"Eğer o yalancı ise yalanı kendisinedir. Eğer doğru söylüyorsa, sizi tehdit ettiğinin (azabın), bir kısmı olsun gelip size çatar. Şüphesiz Allah, haddi aşan, yalancı kimseyi doğru yola eriştirmez."* Burada kendini töhmetten uzak tutmaya çalışmış, daha çok kavminin maslahatını düşündüğünü belirtmiş ve önlerine iki makul seçenek sunmuştur. Buna göre şayet Hz. Mûsâ -hâşâ- yalancı biriyse onun uydurduğu yalanlar asla size zarar vermeyecektir, doğru biriyse, onun elde edeceği iyilik size de dokunacaktır.

Üçüncüsü: Bu mümin kişi, yaptığı nasihattan ve ikna edici konuşmadan sonra kalpleri, hakikati dinlemek için hazırlamaya başlamış ve samimiyetle söze başlamıştır: *"Ey kavmim! Bugün, yeryüzüne hâkim kimseler olarak hükümranlık sizindir."* Onlara içinde bulundukları nimetleri, mülk ve iktidarı hatırlatmış, ardından da bu nimetlerin değişme veya yok olma ihtimalini hatırlatarak onları korkutmuştur: *"Ama Allah'ın azabı bize gelip çatarsa kim bize yardım eder?!"*

Burada Firavun, meseleyi kendi açısından değerlendirerek bu sözleri üstüne almamaya çalışmıştır: *"Firavun, 'Ben size kendi görüşümü söylüyorum ve yine size ancak doğru yolu gösteriyorum' dedi."* Sanki Firavun burada sahip oldukları bu mülk ve nimetlerin daimî olacağına dair onları sakinleştirmiş, en bilgili ve en kudretli kişi sıfatıyla kendisinin bu mülkü koruyacağını ve bu nimetleri sürekli hale getireceğini ifade etmiştir.

Dördüncüsü: Mümin kişi kavmine yaptığı davetten umudunu kesmemiş, bundan dolayı da onlarla konuşmaya devam etmiştir: *"İman etmiş olan dedi ki: 'Ey kavmim! Doğrusu ben sizin için, Nuh kavminin, Âd, Semûd ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi, (peygamberleri yalanlayan) toplulukların başlarına gelen bir akıbetten korkuyorum. Allah, kullarına bir zulüm dileyecek değildir. Ey kavmim! Gerçekten sizin için o bağrışıp çağrışma gününden, arkanıza dönüp kaçacağınız günden korkuyorum. Sizi Allah'tan (O'nun azabından) kurtaracak kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa, artık onu doğru yola iletecek de yoktur.'"*

Sonra bu mümin kişi, onlara Hz. Yusuf'u ve onun Mısır toplumu nezdindeki üstünlüğünü hatırlatmış, sanki Hz. Mûsâ'nın davetini Hz. Yusuf'un davetine benzetmiştir. Şüphesiz ki bu benzetme, onların daha çok etkilenmelerini, akıl ve kalplerinin kapılarının bu yeni davete açılmasına daha çok vesile olmasını sağlamıştır: *"Andolsun ki (Mûsâ'dan) önce Yusuf da size açık deliller getirmişti ve onun size getirdiği şeyler hakkında şüphe edip durmuştunuz. Nihayet o vefat edince 'Allah ondan sonra peygamber göndermez' dediniz. İşte Allah o aşırı giden şüphecileri böyle saptırır. Kendilerine gelmiş hiçbir delil olmadığı halde Allah'ın âyetleri hakkında mücadele edenler gerek Allah yanında, gerekse iman edenler yanında büyük bir nefretle karşılanır. Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler."*

Anlaşıldığı kadarıyla bu konuşmalar, bir tek oturumda değil farklı mekânlarda ve değişik münasebetlerde gerçekleşmiştir. Bu oturumların bir kısmında Firavun'un bulunmaması da muhtemeldir. Çünkü Firavun onu farkettikten ve muhalif her türlü görüş ve söylemi ifade ettiğini gördükten sonra onun bu meclislerde konuşmasına devam ettiğini düşünmek zordur.

Beşincisi: Sûrenin akışı, Firavun'a ve onun bu mübarek davete karşı aldığı tedbirlere doğru geçmektedir: *"Firavun, 'Ey Hâmân, bana yüksek bir kule yap; belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Mûsâ'nın ilahını görürüm! Doğrusu ben onu yalancı sanıyorum' dedi. Böylece Firavun'a, yaptığı kötü iş süslü gösterildi ve yoldan saptırıldı. Firavun'un tuzağı tamamen boşa çıktı."*

Firavun'un bu kuleyi yapma gerekçesi, anlamsız bir gerekçe olup ahmaklığından ve cehaletinden kaynaklanmaktadır. Bu gerekçe, tefekkür etmeyi, öğrenmeyi ve tedebbür etmeyi yok sayan böbürlenme hastalığından başka bir şeyden dolayı değildir. Çünkü böbürlenme, cehaletin yoldaşıdır.

Yine Firavun'un bu kararındaki asıl hedefinin, insanları, inşaat ve imar haberleriyle, içerdiği altın ve süslemelerle meşgul etmek ve asıl meseleleyi, yani Hz. Mûsâ'nın (a.s.) davetini düşünmelerini engellemek olduğu anlaşılmaktadır. Malum olduğu üzere toplumu, kendi yönetimlerini ilgilendirmeyen başka meselelerle meşgul etmeye çalışmak Firavunların âdetlerinden biridir. Hatta kuleyi tamamladığında semaya çıktığını, lâkin Mûsâ'nın ilahını bulamadığını ileri sürerek zavallı insanların tamamını kandırmayı planlamıştır! Toplumun genelini Hz. Mûsâ'nın daveti, özellikle de saray ve çevresiyle ilgili meseleleri düşünmekten uzak tutabilirse onları hileyle, ilginç haber ve söylemlerle esaretinde tutmaya devam edecektir.

Altıncısı: Sûre, davetini her toplantıda ve ortamda gündemde tutarak öğüt veren ve sakındıran, uyaran ve müjdeleyen mümin kişiye tekrar dönmektedir: *"O iman eden kimse, 'Ey kavmim! dedi, siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim. Ey kavmim! Şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir. Ama ahiret gerçekten kalınacak yurttur. Kim bir kötülük işlerse, onun kadar ceza görür. Kim de kadın veya erkek, mümin olarak faydalı bir iş yaparsa, işte onlar cennete girecekler, orada onlara hesapsız rızık verilecektir. Ey kavmim! Nedir bu hal?! Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz beni ateşe çağırıyorsunuz. Siz beni, Allah'ı inkâr etmeye ve hiç tanımadığım nesneleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi, azîz ve çok bağışlayan Allah'a davet ediyorum. Gerçek şu ki sizin beni davet ettiğiniz şeyin dünyada da ahirette de davete değer bir tarafı yoktur. Dönüşümüz Allah'adır, aşırı gidenler de ateş ehlinin kendileridir. Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir.'"*

Bu bağlamdan, o mümin kişinin tedrici olarak kimliğini ve inancını ilan ettiği, şirk anlayışının bütün şekillerinden kurtulduğu ve tek olan Allah'a içtenlikle ibadet ettiği, davetini açıkça yapma aşamasına geldiği anlaşılmaktadır.

Yedincisi: Kur'ân bu aziz müminin akıbetini, Allah'ın ona bahşettiği yardımını ve onu muhafaza edişini zikretmektedir. Bütün bu hususların, Mekke'de zulme uğrayan müminlere yönelik mesajlar içerdiği anlaşılmaktadır: *"Nihayet Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu zatı korudu, Firavun'un kavmini ise kötü azap kuşatıverdi."*

Sekizincisi: Yine Kur'ân'ın, inatçı tağutların akıbetini zikrederek verdiği belli mesajların, Mekke ve çevresindeki tağutlara yönelik tehdit ve uyarı içerdiği anlaşılmaktadır: *"Firavun'un kavmini ise kötü azap kuşatıverdi. Onlar sabah akşam o ateşe sokulurlar. Kıyametin kopacağı gün de 'Firavun ailesini azabın en çetinine sokun' (denilecek)!"*

Dokuzuncusu: Kur'ân, cehennemde tebaa ile lider, mazlum ile müstekbir arasında geçen; hüzün, pişmanlık, aldanış ve hüsran içerikli tartışmaların tasvirini aktarmaktadır: *"(Kâfirler) ateşin içinde birbirleriyle çekişirlerken zayıf olanlar, o büyüklük taslayanlara, 'Biz size uymuştuk. Şimdi ateşin birazını bizden savabilir misiniz?' derler. O büyüklük taslayanlar ise, 'Doğrusu hepimiz bunun içindeyiz. Şüphe yok ki Allah, kulları arasında vereceği hükmü verdi' derler."*

Onuncusu: Kur'ân, cehennem ehli ile cehennem kapısında bekleyen melekler arasında gerçekleşen başka bir diyaloğu da aktarmaktadır: *"Ateşte bulunanlar, cehennem bekçilerine, 'Rabbinize dua edin, bizden, bir gün olsun azabı hafifletsin!' diyecekler. (Bekçiler,) 'Size peygamberleriniz açık açık deliller getirmediler mi?' derler. Onlar da 'Getirdiler' cevabını verirler. (Bekçiler ise,) 'O halde kendiniz yalvarın' derler. Hâlbuki kâfirlerin yalvarması boşunadır."* Bu diyalog, onların hasretine hasret, pişmanlıklarına pişmanlık ve azapların azap katmaktadır.

Onbirincisi: Ardından Kur'ân, peygamberlere, resûllere ve onların yolundan giden müminlere yardım edeceğine dair Allah'ın hak vaadini vurgulamaktadır: *"Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz. O gün zalimlere, özür dilemeleri hiçbir fayda sağlamaz. Artık lânet de onlarındır, kötü yurt da onlarındır!"*

Onikincisi: En sonunda Kur'ân, en başta vurguladığı esaslarla kıssayı bitirmektedir. Firavun ailesine mensup bu mümin kişinin kıssasının,

sadece Hz. Mûsâ kıssasına ve onun yeryüzünde gerçekleştirdiği büyük davete has cüz'î bir hadise olmadığını vurgulamaktadır: *"Andolsun ki Biz Mûsâ'ya hidayeti verdik ve İsrailoğullarına, akıl sahipleri için bir öğüt ve doğruluk rehberi olarak Kitab'ı miras bıraktık."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

(وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ), *"açık kanıt"* manasına gelir.

"Kadınları sağ bırakın!" Onları öldürmeyin de hizmetçi olarak kalsınlar.

"Firavun, 'Bırakın beni' dedi, Mûsâ'yı öldüreyim." Aslında Firavun'u engellemeye cesaret edecek hiç kimse orada yoktu. Bu üslubuyla Firavun, ancak eylemi yapmaya dair azmini ve buna yönelik arzusunu ilan etmeyi amaçlamıştı. Benzeri üslûp Müddessir Sûresi'nde şöyle gelmektedir: *"Tek olarak yaratıp, kendisine geniş servet verdiğim o kimseyi bana bırak!"*[30] Yani onun durumunu Bana havale et.

"(Kurtarabilirse) Rabbine yalvarsın!" Firavun bunu alay etme ve meydan okuma amacıyla söylemiştir.

"Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum." ifadesi, Hz. Mûsâ'nın gücünü, insanlar üzerindeki etkisini ve onların görüşlerini değiştireceğini üstü kapalı bir biçimde itiraf etmektir. Aynı zamanda bu ifade, Firavun'un ulûhiyet iddiasında doğru olmadığının da dolaylı itirafıdır. Bu nasıl bir ulûhiyet ki Hz. Mûsâ'nın, toplumu kendisine karşı kışkırtacağından endişe etmektedir!

Gerçek şu ki Firavun, kavmini düşünmekten ziyade, iktidarının elden gitmesinden korkmaktadır. Lâkin hakikat şu ki tağutların üslubu daima insanları kandırmaya, duygu ve desteklerini kamçılamaya çalışmak olmuştur.

"Yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum." lafzı da bir başka Firavunî söylemdir. Hâlbuki Hz. Mûsâ, rubûbiyet davasını güderek fesat çıkarma, insanları katledip sürgün etme, onları birbirinden nefret eden ve birbirine düşmanlık eden gruplara ve hiziplere ayırma,

30 Müddessir 74/11-12.

memleketin servetini ve kaynaklarını şehevî arzu ve istekleri için harcama amacı gütmemiştir. Onlara göre fesat, kendilerine muhalefet eden her türlü söylem demektir. Bu bakış açısı, tarih boyunca yaşayan bütün Firavunların mantığı olmuştur.

"Mûsâ da 'Ben, hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim, sizin de Rabbinize sığındım' dedi." Yani ben, Firavun'un tuzaklarından Allah'ın himasiyesine girdim ve O'na sığındım. Bu, Hz. Mûsâ'nın Firavun'un tehdidine ve *"Bırakın beni, Mûsâ'yı öldüreyim; (Kurtarabilirse) Rabbine yalvarsın!"* şeklindeki söylemine yönelik verdiği cevaptır. Bu ayette, tekebbürün ve ahireti görmezden gelmenin, suç işlemenin ve haramları çiğnemenin en güçlü sebeplerinden biri olduğuna işaret edilmiştir.

"Firavun ailesinden olup imanını gizleyen bir mümin adam şöyle dedi." Kur'ân onun ismini zikretmemiş; ismi sahih sünnette de varid olmamıştır. En doğru olanı, ayette geçen hususlarla yetinmek ve sonu gelmez tahminlerle boşuna zaman harcamamaktır. Kıssanın akışından, onun Firavun'un, meclisindeki gözlemcilerinden ve yakın ekibinden biri olduğu anlaşılmaktadır.

"Şüphesiz Allah, haddi aşan, yalancı kimseyi doğru yola eriştirmez." Yani Allah, kendini resûl olarak ilan edip Allah adına yalan söyleme cüretini göstereni asla yaptıklarıyla baş başa bırakmaz. Bu ayette geçen *"israf,"* yalan söyleyerek haddi aşmak manasına gelir.

Ayetin genel manası şudur: Mümin kişi, kavmine şöyle diyordu: Hz. Mûsâ, Allah adına doğru söylüyorsa, onun iyiliği ve faydası size de yarayacaktır. Allah adına yalan söylerek haddini aşıyorsa, Allah onu mutlaka cezalandıracak veya insanların içinde onu rezil edecek, dolayısıyla o, arzuladığı makam veya mevkiye asla ulaşamayacaktır.

"Yeryüzüne hâkim kimseler olarak." Yani siz, mülkünüzle ve gücünüzle yüksek makamlardasınız.

"Ben size kendi görüşümü söylüyorum." Yani benim görüşüm dışında bir görüşe müsamaha göstermeyeceğim. Unutmayınız ki benim görüşüm, sizin de görüşünüz olmalıdır.

"İman etmiş olan dedi ki: 'Ey kavmim! Doğrusu ben sizin için, Nuh kavminin, Âd, Semûd durumu gibi...'" ayeti, Mısır toplumunun bu kavimleri ve bunların başına gelen felaketleri bildiklerine delildir. Allahu a'lem.

Ayette geçen *"Ahzâb günü"* ifadesiyle muayyen bir gün değil genel olarak gün cinsi kastedilmiştir. Zira onlar bir tek günde değil muhtelif günlerde helâk olmuşlardır.

"Allah, kullarına bir zulüm dileyecek değildir." ayeti, ilahî adalet inancını vurgulamaktadır. Buna göre Yüce Allah zulmetmekten münezzehtir. Ancak sorumluluk taşıyan insanlar kendilerine zulmetmektedir.

Ayetteki (يَوْمَ التَّنَادِ), "kıyamet günü" demektir. Böyle isimlendirilmesinin sebebi, insanların o gün birbirine seslenmesinden dolayıdır. Onlardan kimisi şefaatçi aramakta, kimisi kimini kınamakta, kimisi de yardım talep etmektedir. Bu esnada müminlerin, kâfirleri kınayan ve azarlayan seslenişine, kâfirlerin müminlere yönelik seslenişine, müminlerin müminlere seslenişine, kâfirlerin birbirine olan seslenişine ve meleklerin her iki kesime yönelik durumlarına uygun bir üslupla yaptıkları seslenişe tanıklık edilecektir. Allahu a'lem.

"O gün arkanıza dönüp kaçacaksınız. Sizi Allah'tan (O'nun azabından) kurtaracak kimse yoktur." Yani kıyamet gününde kimse sizi kurtarmayacaktır. Zira onlar kaçmaya çalışacak, lâkin bu kaçış fayda vermeyecektir. Cehennem azabı, kâfirleri kuşatacaktır. Rabbim bizleri ve Müslümanları cehennem azabından muhafaza eylesin.

"Allah kimi saptırırsa, artık onu doğru yola iletecek de yoktur." ayeti, daha önce geçen *"Allah, kullarına bir zulüm dileyecek değildir"* ayetiyle tefsir edilmiştir. Buna göre Yüce Allah, ancak dalâleti talep edip onun için çaba göstereni dalâlete sürükleyecek; hidayeti talep edip onun için çaba göstereni de hidayete erdirecektir.

"Yusuf da daha önce size açık deliller getirmişti." Yani Hz. Mûsâ'dan önce. Bu açıklama, hikmet ve letafet içerikli bir hatırlatmadır. Zira Hz. Yusuf'un Mısır toplumundaki fazileti daha sonraları da unutulmamıştır.

"Onun size getirdiği şeyler hakkında şüphe edip durmuştunuz." Din konusunda.

"Nihayet o vefat edince 'Allah ondan sonra peygamber göndermez' dediniz." Yani onlara olan üstünlüğüne ve getirdiği delillere rağmen atalarınız, Hz. Yusuf'un dininden önce şüphe etmiştir. Lâkin onlar Hz. Yusuf'un vefatından sonra onu övmede aşırıya kaçarak, *"Allah, ondan sonra asla peygamber göndermez"* demişlerdir. Sanki onlar bu ifadeyle yeryüzünde onun benzerinin asla gelmeyeceğini kastetmişlerdir. Bu aşırılık, beşeriyetin bilinen âdetidir. Bir kişi hakkında, aralarında yaşadığı zamanlarda menfaatleri gereği kıskançlık ve tedirginlik duyguları kabarır, öldüğünde ise onun daha önce söylemedikleri meziyetlerini anlatır ve fazilet sahibi biri olduğunu itiraf ederler. Bundan dolayı cenazelerin, çoğunlukla övücü ortamlara dönüştüğünü, bunun, ölünün muhalifleri veya düşmanları tarafından da dile getirildiğini görürsünüz.

"Kendilerine gelmiş hiçbir delil olmadığı halde Allah'ın âyetleri hakkında mücadele edenler..." Bilgisizce ve herhangi bir kanıt olmaksızın.

"Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler." buyruğunda, kibrin dalâlet sebeplerinden biri olduğu vurgulanmıştır.

"Firavun, 'Ey Hâmân, bana yüksek bir kule yap.'" ayetinde geçen Hâmân, Firavun'un veziridir. (صَرْحًا) kelimesi ise yüksek bina manasına gelir.

"Belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Mûsâ'nın ilahını görürüm!" Yani belki göklerin kapılarına ve çıkış yollarına ulaşır, böylece Mûsâ'nın ilahına muttali olurum! Bu, ahmaklığın ve cehaletin zirvesidir. Şayet bununla insanları oyalamayı ve Hz. Mûsâ'nın davetini tefekkür etmekten toplumu alıkoymayı kastediyorsa, bu da tağutların bilinen metotlarından biridir.

"Şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir." Yani ecelleri miktarınca burada yaşayacak, sonra da varacakları diyara, yani ebedî âleme gideceklerdir.

"Kim bir kötülük işlerse, onun kadar ceza görür." Bu, Yüce Allah'ın adaleti ile gerçekleşir.

"Kim de kadın veya erkek, mümin olarak faydalı bir iş yaparsa, işte onlar cennete girecekler, orada onlara hesapsız rızık verilecektir." Bu rızık, O'nun lütuf ve rahmetini, cömertliğinin ve ikramının genişliğini ortaya koymaktadır. Çünkü Allah, amel-i sâlihin karşılığının hesapsız olacağını, yani haddi hesabının olmadığını açıklamıştır.

Bu ayette, erkeklerle birlikte kadınların da zikredilmesi, -malum olduğu üzere kadın, bütün hitapların kapsamına girmektedir- onun bu lütuftan mahrum olacağı vehmini bertaraf etmek ve müşriklerin kadınlara yönelik zulümlerini eleştirmek içindir.

(لَا جَرَمَ) ifadesi "kesinlikle" manasına gelir. Bu kelime, te'kid ifadelerinden biridir.

"Dünyada da ahirette de davete değer bir tarafı yoktur." Yani uydurma ilahlarınızın dünyada veya ahirette size faydası dokunacak makbul bir dua ve çağrıları yoktur.

"Nihayet Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu zatı korudu." Kur'ân, Firavun ve yönetiminin kurduğu tuzakların çeşidini zikretmemiştir. Zahir mana şu ki Allah, Hz. Mûsâ'yı onlardan, küfürlerinden ve onları kuşatan azaptan kurtarmıştır.

"Firavun'un kavmini ise kötü azap kuşatıverdi." Yani azap onların üzerine inmiş ve onları kuşatmıştır.

"Onlar sabah akşam o ateşe sokulurlar. Kıyametin kopacağı gün de 'Firavun ailesini azabın en çetinine sokun' (denilecek)!" Yani onlar diriltilmeden önce daha berzah âlemindeyken cehennemdeki mekânlarını sabah akşam görürler. Kıyamet kopunca da cehenneme girerler. Bu ayet, ölüm ile diriliş arasında bulunan berzah hayatının varlığına delalet etmektedir. Berzah âlemi, gaybî haberlerden biri olup nassın beyanlarıyla yetinmeyi gerektirir. Bunun mahiyetini ve künhünü idrak etmemiz mümkün değildir. Bu hususun burada bildiriliş amacı ise bellidir. O da mümini uyarıp dikkatli olmaya sevk etmek, Allah'ın küçük-büyük her şeyi gözetlediğini vurgulamak gibi birtakım pratik gayelerdir.

"(Kâfirler) ateşin içinde birbirleriyle çekişirlerken zayıf olanlar, o büyüklük taslayanlara, 'Biz size uymuştuk. Şimdi ateşin birazını bizden savabilir misiniz?' derler." Bu soru, kınama maksadıyla sorulmuş bir

sorudur. Çünkü bunun hiçbir faydası yoktur. Bu ayetteki *"siz"* zamiri, mezkûr en yakın kelime olan Firavun ailesine işaret etmektedir. Lâkin buradaki karşılıklı kınama sadece onlara mahsus değildir. Aksine buradaki atışma durumu, cehennemdeki tüm zayıflarla onları peşlerinden sürükleyen müstekbirleri içine alan genel bir durumdur. Allah muhafaza eylesin.

"Ateşte bulunanlar, cehennem bekçilerine, 'Rabbinize dua edin, bizden, bir gün olsun azabı hafifletsin!' diyecekler." Bu, umutsuzluğun zirvesidir. Çünkü belki Allah bir tek günlüğüne azaplarını hafifletir ümidiyle, bizzat azapla görevli meleklerden şefaat istiyor, onlara yalvarıyorlar! Bundan daha fazlasını ise isteyemiyorlar bile!

"'O halde kendiniz yalvarın' derler. Hâlbuki kâfirlerin yalvarması boşunadır." ifadesi, cehennem kapısında bekleyen meleklerin, kendilerini şefaatçi kılmaya çalışan kâfirlere verdikleri cevaptır. Yani onların, şefaatçi olmaları talebi batıl bir talep olup onlara hiçbir şekilde fayda sağlamayacaktır.

"Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz." Bu yardım, ilahî vaaddir. Ahiretteki yardımlarına gelince, -ki tanıkların ortaya çıkacağı gün o gündür- bu yardım aşikârdır. Dünya hayatında resûllere yapılan yardıma gelince, bu da düşmanları helâk olurken onların helâkten kurtulmasıdır. Müminlere gelince, dünyevî olarak onlara yardım edilmesi belli şartlara bağlıdır. Tıpkı Yüce Allah'ın şu kelâmında olduğu gibi: *"Şayet Allah'a yardım ederseniz O da size yardım edecektir."*[31] *"Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın."*[32] *"Birbirinizle çekişmeyin; sonra kuvvetiniz gider."*[33] Müminler bu şartları yerine getirmedikleri takdirde, yardım gecikecektir. Müminlerin imanda sabit kılınmaları ve fitneden korunmuş olmaları da bir çeşit yardımdır. Allahu a'lem.

"İsrailoğullarına, Kitab'ı miras bıraktık." Yani Tevrat'ı.

---

31 Muhammed 47/7.

32 Enfâl 8/60.

33 Enfâl 8/46.

"Akıl sahipleri için bir öğüt ve doğruluk rehberi olarak." İkisinin birbirinden tamamen ayrı olduğunu vehmedenlerin aksine burada vahiy ile akıl arasında bağ kurulmuştur.

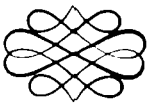

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ
وَالْاِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِى اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ اِنْ فِى
صُدُورِهِمْ اِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ ۚ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ
﴿٥٦﴾ لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَمَا يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَلَا الْمُسِىٓءُ ۚ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِىٓ اَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ اِنَّ الَّذِينَ
يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِى سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ۚ ﴿٦٠﴾ اَللّٰهُ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ
الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَىْءٍ لَآ اِلٰهَ اِلَّا
هُوَ ۖ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾
اَللّٰهُ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَآءَ بِنَآءً وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ
وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ ۚ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ
الْحَىُّ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۗ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾
قُلْ اِنِّى نُهِيتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَآءَنِىَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ
رَبِّى وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ
مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا
شُيُوخًا ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوٓا اَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ
﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِى يُحْىِ وَيُمِيتُ ۚ فَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ۚ
﴿٦٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِى اٰيَاتِ اللّٰهِ اَنّٰى يُصْرَفُونَ ۚ ﴿٦٩﴾ اَلَّذِينَ
كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَآ اَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا ۖ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾ اِذِ الْاَغْلَالُ فِى

أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾
ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ
نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾ ذَلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾ ادْخُلُوا أَبْوَابَ
جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾

55. (Resûlüm!) Şimdi sen sabret. Çünkü Allah'ın vaadi gerçektir. Günahının bağışlanmasını iste. Akşam sabah Rabbini hamd ile tesbîh et.

56. Kendilerine gelmiş kesin bir delil olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında münakaşa edenler var ya, hiç şüphe yok ki onların kalplerinde, asla yetişemeyecekleri bir büyüklük hevesinden başka bir şey yoktur. Sen Allah'a sığın. Kuşkusuz O, işiten ve görendir.

57. Elbette göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir şeydir. Fakat insanların çoğu bilmezler.

58. Körle gören, inanıp iyi amellerde bulunanla kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz!

59. Kıyamet günü mutlaka gelecektir, bunda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu buna inanmazlar.

60. Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü Bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir.

61. İçinde dinlenesiniz diye geceyi, görmeniz için de gündüzü yaratan, Allah'tır. Şüphesiz Allah, insanlara karşı lütufkârdır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

62. İşte O, her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah'tır. O'ndan başka ilah yoktur. O halde nasıl olup da döndürülüyorsunuz?!

63. Allah'ın âyetlerini inatla inkâr edenler, işte (haktan) böyle döndürülür.

64. Yeri sizin için yerleşim alanı, göğü de bir bina kılan, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandıran Allah'tır. İşte Allah, sizin Rabbinizdir. Âlemlerin Rabbi Allah, yücelerden yücedir.

65. O daima diridir; O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O halde dinde ihlâslı ve samimi kişiler olarak O'na dua edin. Her türlü övgü, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

66. (Resûlüm!) De ki: Bana Rabbimden apaçık deliller gelince, sizin Allah'ı bırakıp o taptıklarınıza kulluk etmem bana yasaklandı ve bana âlemlerin Rabbine teslim olmam emredildi.

67. Sizi topraktan, sonra meniden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan) yaratan, sonra bebek olarak çıkaran, sonra sizi güçlü kuvvetli bir çağa erişmeniz, sonra da ihtiyarlamanız -ki içinizden daha önce vefat edenler de vardır- ve belli bir vakte ulaşmanız için sizi yaşatan O'dur. Umulur ki düşünürsünüz.

68. O, hem dirilten hem de öldürendir. O, herhangi bir işin olmasını dilediği zaman yalnız "Ol!" der, o da oluverir.

69. Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlara bakmadın mı? Nasıl döndürülüyorlar (onu tasdike yanaşmıyorlar)!

70. Onlar, Kitab'ı ve peygamberlerimize gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Onlar yakında (gerçeği) anlayacaklar!

71-72. Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde, kaynar suya sürüklenecekler, sonra da ateşte yakılacaklardır.

73-74. Sonra onlara, "Allah'ı bırakıp da koştuğunuz ortaklar nerededir?" denilecek. Onlar da "Bizden uzaklaştılar, zaten biz önceleri hiçbir şeye tapmıyorduk" diyecekler. İşte Allah, kâfirleri böyle şaşırtır.

75. Bu, sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ve aşırı derecede sevinip böbürlenmenizden ötürüdür.

76. İçinde ebedî kalmak üzere cehennemin kapılarından girin! Kibirlenenlerin dönüp gidecekleri yer ne çirkindir!

ALLAH'IN AYETLERİNE KARŞI MÜCADELE EDENLER

Mümin kişinin kıssasını ve müşrik Firavun yönetimiyle tartışmasını ele aldıktan sonra sûre, Mekkeli müşriklere yönelerek onların inanç dünyasını ortaya koymakta, inatlarına ve batıl tartışmalarına cevap vermekte; onlarla iletişim kurarken müminlerin dikkat etmeleri gereken hususları tasvir etmektedir. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, bu tür insanlara yönelerek onları davet edenlerin sabırla süslenmeleri ve Allah'a sığınmaları gerektiğini önemle vurgulamaktadır. Hitap, önce Allah Resûlü'ne (s.a.s.), ardından da kıyamete kadar gelecek olan bütün davet ehline yöneliktir: *"(Resûlüm!) Şimdi sen sabret. Çünkü Allah'ın vaadi gerçektir. Günahının bağışlanmasını iste. Akşam sabah Rabbini hamd ile tesbîh et."*

İkincisi: Kur'ân, daima, inat edip yalanlama ve bilgisizce mücadele etmedeki asıl etkenleri somut bir şekilde tasvir etmektedir: *"Kendilerine gelmiş kesin bir delil olmaksızın, Allah'ın âyetleri hakkında münakaşa edenler var ya..."* Kibir, hataların başı ve belaların da esasıdır. Kur'ân, müşriklerin bu kibrine cevap vererek, onlara, hiçbir katkılarının olmadığı ve ancak cüz'î bir bölümünü anlayabildikleri bu muazzam evrende hacim olarak küçük bir yer işgal ettiklerini hatırlatmaktadır: *"Elbette göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir şeydir. Fakat insanların çoğu bilmezler."*

Üçüncüsü: Kur'ân, bilgi kanallarını açık tutmanın, bu kâinatı ve içindeki kanıt ve delilleri tefekkür etmenin önemine dikkat çekmekte, ancak basireti körelmiş ve fıtratı bozulmuş olanların bu delilleri kavramasının mümkün olmayacağını belirtmektedir: *"Körle gören, inanıp iyi amellerde bulunanla kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz!" "İçinde dinlenesiniz diye geceyi, görmeniz için de gündüzü yaratan Allah'tır. Şüphesiz Allah, insanlara karşı lütufkârdır. Fakat insanların çoğu şükretmezler. İşte O, her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah'tır. O'ndan başka ilah yoktur. O halde nasıl olup da döndürülüyorsunuz?! Allah'ın âyetlerini inatla inkâr edenler, işte (haktan) böyle döndürülür. Yeri sizin için yerleşim alanı, göğü de bir bina kılan, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandıran Allah'tır. İşte Allah sizin Rabbinizdir. Âlemlerin Rabbi Allah yücelerden yücedir." "Sizi topraktan, sonra meniden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan) yaratan, sonra bebek olarak çıkaran, sonra sizi güçlü kuvvetli bir çağa erişmeniz, sonra da ihtiyarlamanız -ki içinizden daha önce vefat edenler de vardır- ve belli bir vakte ulaşmanız için sizi yaşatan O'dur. Umulur ki düşünürsünüz. O, hem dirilten hem de öldürendir. O, herhangi bir işin olmasını dilediği zaman yalnız 'Ol!' der, o da oluverir."*

Dördüncüsü: Kur'ân, İslam davetinin saf tevhid daveti olduğunu, bu dinin, ortağı ve aracısı olmayan, bir ve tek olan Allah'a ibadet etmekten başka bir şey olmadığını açıklamaktadır: *"Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü Bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir." "O daima diridir; O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O halde dinde ihlâslı ve samimi kişiler olarak O'na dua edin. Her türlü övgü âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. (Resûlüm') De ki: Bana Rabbimden apaçık deliller gelince, sizin Allah'ı bırakıp o taptıklarınıza kulluk etmem bana yasaklandı ve bana, âlemlerin Rabbine teslim olmam emredildi."*

Beşincisi: Kur'ân, müşrikleri, ahirette onları bekleyen hususlara karşı uyarmaktadır. Zira o gün karşılıklı kınamalar fayda vermeyecek ve pişmanlıkların da yararı olmayacaktır: *"Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlara bakmadın mı? Nasıl döndürülüyorlar (onu tasdike yanaşmıyorlar)! Onlar, Kitab'ı ve peygamberlerimize gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Onlar yakında (gerçeği) anlayacaklar! Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde kaynar suya sürüklenecekler, sonra da ateşte yakılacaklardır. Sonra onlara, 'Allah'ı bırakıp da koştuğunuz ortaklar nerededir?' denilecek. Onlar da 'Bizden uzaklaştılar, zaten biz önceleri hiçbir şeye tapmıyorduk' diyecekler. İşte Allah kâfirleri böyle şaşırtır. Bu, sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ve aşırı derecede sevinip böbürlenmenizden ötürüdür. İçinde ebedî kalmak üzere cehennemin kapılarından girin! Kibirlenenlerin dönüp gidecekleri yer ne çirkindir!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Günahının bağışlanmasını iste." Yani Allah'a karşı kâmil manada kulluk sergileyebilmek için sürekli istiğfar et. Zira insanın, Allah karşısında nefsini sürekli itham etmesi, kulluğun kemalindendir. Ayrıca Allah Resûlü (s.a.s.), ümmeti için bir modeldir; ümmet, şeriatı ve dini ondan öğrendiği gibi, tevbe ve istiğfarı da ondan öğrenmektedir.

"Rabbini hamd ile tesbîh et." ayetindeki "bâ" harfi musâhebe içindir, "Hamd ile birlikte Rabbini en iyi şekilde tesbih et" denmektedir.

"Akşam sabah." Güneş battığında ve doğduğunda.

"Kendilerine gelmiş kesin bir delil olmaksızın..." Bilgisizce ve kanıt olmaksızın.

"Hiç şüphe yok ki onların kalplerinde, büyüklük hevesinden başka bir şey yoktur." Yani onların kalbinde kibir dışında bir şey yoktur. Onları bu mücadeleye ve inatlaşmaya sevk eden etken de budur.

"Asla yetişemeyecekleri..." Yani, kendilerini harekete geçiren kibirlerinin gereğini yapma kudretine sahip değillerdir. Başka bir ifadeyle, Allah onları küçük düşürecek ve rezil edecektir.

"Elbette göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir şeydir." ayeti, dirilişi inkâr edenlere cevap niteliğindedir. Yani insanların yeniden yaratılması, göklerin ve yerin yaratılmasından daha zor değildir. Malum olduğu üzere müşrikler, Yüce Allah'ın onları yarattığını kabul ediyorlardı. Ayrıca bu ayet, hakkı yok sayan mütekebbirleri kınamakta, onların, bu kâinatın genişliği ve büyüklüğü karşısında hiçbir şey olmadıklarını bildirmektedir.

"Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü Bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir." ayetinde geçen *"dua"*nın manası -siyakın delaletiyle- ibadettir. Yani Bana ibadet ediniz ki sizden kabul edeyim ve ibadetinize karşılık mükâfat vereyim.

"Bir şey isteme" anlamındaki duaya gelince, şüphesiz ki bunun da ibadetle ilişkisi vardır. Çünkü dua, tevazu gösterme ve boyun eğme manasını içermektedir. Lâkin duaya icabet edilmesi meselesinin doğru şekilde anlaşılması gerekir. Zira sahih anlamıyla duaya icabet, Allah'ın o duayı kabul etmesi ve onun karşılığında kula sevap yazmasıdır. Yoksa dua edenin o duada talep ettiği şeyi, Allah'ın aynen ve olduğu gibi gerçekleştirmesi değildir. Çünkü böyle bir durum, kâinat kanunlarını devre dışı bırakmak demektir. Şayet insanların nice nice temennileri, hayalleri ve istekleri mevcut olup dua ile bunların tamamı gerçekleşseydi, âlemin düzeni bozulur; dünyada ne fakir ne hasta ne de sıkıntıda olan biri kalırdı. İnsanların ölümden korkup onu istememeleri, ebediyen yaşamak istemelerine dair dular ile bazen birbirleri aleyhine yaptıkları beddualar şöyle bir yana! Demek ki Yüce Allah, sâlih kullarının

duasını, bir beşere ve onun isteklerine göre değil hikmet ve rahmet ölçütüne göre kabul etmektedir.

"Çünkü Bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir." Yani boyun eğmiş ve küçük düşmüş olarak.

(وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا) ifadesi, gündüzün, "görmeye, hareket ve çalışmaya elverişli olacak şekilde aydınlık olması" manasına gelir.

"O halde nasıl olup da döndürülüyorsunuz?!" Haktan nasıl da yüz çeviriyorsunuz?

"O halde dinde ihlâslı ve samimi kişiler olarak O'na dua edin." Yani sadece O'na ibadet edin ve hiç kimseyi de O'na ortak koşmayın.

"Sizi topraktan yaşatan O'dur." Çünkü Yüce Allah, Hz. Âdem'i topraktan yaratmış olup o, "ebu'l-beşer," yani insanlığın babasıdır. Ayrıca insan bedeni, ancak topraktan çıkan bitkilerle ve hayvanların etleri ve diğer ürünleriyle gelişmekte ve gıdasını almaktadır. Hayvan da aynı şekilde gıdasını bitkilerden almaktadır. Buna göre gelişimin esas kaynağı ve devamlılığın sırrı, ancak topraktır.

"Sonra meniden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan) yaratan O'dur." Bu konu Hac Sûresi'nin başında ele alınmıştı.

"O, herhangi bir işin olmasını dilediği zaman yalnız 'Ol!' der, o da oluverir." Yani Allah, vesile ve vasıtalara muhtaç değildir. Benzer şekilde sanayi atölyelerine ve mühendisliklere de ihtiyacı yoktur. O herhangi bir şeyi irade ettiği veya bir şey hakkında karar verdiği zaman, o şey O'nun hükmettiği veya irade ettiği şekliyle gerçekleşir.

"Sonra da ateşte yakılacaklardır." Onlar âdeta cehennemin yakıtı ve odunları olacaklardır.

"Bu, sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ötürüdür." ayeti, Allah'ın bağışladığı nimetleri ve lütuflara sevinmeyi istisna etmektedir. Zira asıl kınanan nitelik, âsilerin, isyanlarıyla, kibirlilerin de kibirleriyle şımarmalarıdır.

"Aşırı derecede şımarıp böbürlenmenizden ötürüdür." ayetinde geçen (المرح) kelimesi "oyun, oynaş" manasına gelir. Batıl sevinç ve şımarma sonrası bu niteliğin zikredilmesi, hitapta çeşitlilik sağlamak ve aynı

zamanda; batıl sevinç ve hakka karşı gafil olma niteliklerini bir kez daha vurgulamak içindir.

"Kibirlenenlerin dönüp gidecekleri yer ne çirkindir!" Onların makamı ne kadar da kötü bir makamdır!

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا
عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِىَ بِاٰيَةٍ اِلَّا
بِاِذْنِ اللّٰهِ فَاِذَا جَاءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِىَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾
اَللّٰهُ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ فِيهَا
مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِى صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ
﴿٨٠﴾ وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ فَاَىَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾ اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً
وَاٰثَارًا فِى الْاَرْضِ فَمَا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا قَالُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ
مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللّٰهِ الَّتِى
قَدْ خَلَتْ فِى عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

77. Onun için (Resûlüm), sen sabret! Şüphesiz Allah'ın vaadi gerçektir. Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını ya sana gösteririz yahut seni daha önce vefat ettiririz. Nasıl olsa onlar Bize döneceklerdir.

78. Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var. Hiçbir peygamber Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir âyeti kendiliğinden getiremez. Allah'ın emri gelince de hak uygulanır ve o zaman bâtılı seçenler hüsrana uğrayacaklardır.

79. Allah, kimine binesiniz, kimini yiyesiniz diye sizin için hayvanları yaratandır.

80. *Onlarda sizin için daha nice faydalar vardır. Gönüllerinizdeki bir arzuya, onlara binerek ulaşırsınız. Onların ve gemilerin üstünde taşınırsınız.*

81. *Allah size âyetlerini gösteriyor. Şimdi, Allah'ın âyetlerinden hangisini inkâr edersiniz?*

82. *Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuştur görsünler! Öncekiler bunlardan daha çoktu, kuvvetçe ve yeryüzündeki eserleri bakımından da daha sağlam idiler. Fakat kazandıkları şeyler onlara asla fayda vermemiştir.*

83. *Peygamberleri onlara apaçık bilgiler getirince, onlar kendilerinde bulunan (beşerî) bilgiye güvendiler (onu alaya aldılar). Alaya aldıkları şey kendilerini boğuverdi.*

84. *Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman, "Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik" derler.*

85. *Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın, kulları hakkında süregelen âdeti budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır.*

SABRET! ŞÜPHESİZ Kİ ALLAH'IN VAADİ HAKTIR

Sûrenin bu son kısmında, hem peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Peygamber'e (s.a.s.) hem de ona iman eden bütün müminlere, davet yolunda karşılaştıkları sıkıntılara karşı sabretmeleri ve hem dünyada hem de ahirette asla gecikmeyecek olan ilahî vaadi beklemeleri gerektiğine dair Rabbanî talimatlar yer almaktadır. Müminlerin akıbeti er ya da geç hayır olacak; müşriklerin akıbeti ise dünyada uzun süre kalsalar da haddi aşıp isyan etseler de kötü olacaktır. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, sabır ahlakıyla süslenmenin önemine bir kez daha vurgu yapmakta, bu sabrın da Allah'ın vaadine mutlak güvenle birlikte olması gerektiğini zikretmektedir: *"Onun için (Resûlüm), sen sabret! Şüphesiz Allah'ın vaadi gerçektir. Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını ya sana gösteririz yahut seni daha önce vefat ettiririz. Nasıl olsa onlar Bize döneceklerdir."*

İkincisi: Kur'ân, Muhammedî davet ve önceki davetler ile yeryüzünde hâkim olan ilahî kanunlar arasında ilişki kurmaktadır. Kurulan bu ilişki, muhtelif zamanların bütün merhalelerinde gerçekleşen davetin stratejisini çizmektedir: *"Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir âyeti kendiliğinden getiremez. Allah'ın emri gelince de hak uygulanır ve o zaman bâtılı seçenler hüsrana uğrayacaklardır."*

Üçüncüsü: Kur'ân, Yaratıcının yüceliğini ve kâinatın dört bir yanındaki delillerini hatırlatmaktadır: *"Allah, kimine binesiniz, kimini yiyesiniz diye sizin için hayvanları yaratandır. Onlarda sizin için daha nice faydalar vardır. Gönüllerinizdeki bir arzuya, onlara binerek ulaşırsınız. Onların ve gemilerin üstünde taşınırsınız. Allah size âyetlerini gösteriyor. Şimdi, Allah'ın âyetlerinden hangisini inkâr edersiniz?"*

Dördüncüsü: Kur'ân, davetin farklı merhaleleriyle birikte yine önceki ümmetlerin durumunu ve beşeriyetin uzun serüvenini hatırlatmaktadır: *"Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuştur görsünler! Öncekiler bunlardan daha çoktu, kuvvetçe ve yeryüzündeki eserleri bakımından da daha sağlam idiler. Fakat kazandıkları şeyler onlara asla fayda vermemiştir. Peygamberleri onlara apaçık bilgiler getirince, onlar kendilerinde bulunan (beşerî) bilgiye güvendiler (onu alaya aldılar). Alaya aldıkları şey kendilerini boğuverdi. Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman, 'Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik' derler. Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın, kulları hakkında süregelen âdeti budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır."*

Bu ayetlerde, asla gecikmesi mümkün olmayan Allah'ın vaadiyle Allah'ın değişmeyen ve tebdile uğramayan kadim kanunu vurgulanmıştır *"Allah'ın, kulları hakkında süregelen âdeti budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını ya sana gösteririz..." Yani dünyadaki azabı. Bu azap, Bedir savaşında ve benzerî yerlerde gerçekleşmiştir.

"Yahut seni daha önce vefat ettiririz. Nasıl olsa onlar Bize döneceklerdir." Onların başına gelecek azabı görmeden evvel şayet seni -hitap Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yöneliktir- vefat ettirirsek... Buna göre bunun cevabı, "Onlar mutlaka Allah'a dönecek ve sen, başlarına o en büyük azabın gelişini göreceksin" şeklindedir. Bu ayetten, onların, dünyada Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonra azap görmeyeceği manası anlaşılmamaldır.

"Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var." ayeti, bütün peygamberlerin Dicle ile Fırat arasındaki bölgede gönderildiğini iddia edenlere dolaylı cevap niteliğindedir. Çünkü peygamberlerden bir kısmı Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilmemiş ve gönderildiği coğrafya belirtilmemiştir. Ayrıca bu ayette dünyada ıslah için çalışmış olan ve toplumları etkileyen bazı tarihî şahsiyetler hakkında kötü bir düşünceye kapılmamamız gerektiği uyarısı ve işareti de yer almaktadır. Çünkü bunlar, Kur'ân'ın bahsetmediği ve kendilerinden sonra risaletleri tahrif edilmiş olan peygamberler de olabilir. Hz. Mûsâ ve Hz. İsa'nın risaletlerinin tahrif olmasındaki gibi doğru ve sağlam risaletler zaman içinde tahrif olabilmektedir. Bundan dolayı bu tür tarihî şahsiyetlerin nübüvvetine dair görüş beyan etmemek evla olanıdır. Allahu a'lem.

"Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir âyeti kendiliğinden getiremez." buyruğunda geçen *"ayet"* kelimesinden maksat, müşriklerin meydan okuyarak talep ettikleri mucizelerdir. Gönderilen elçiler, mucizeleri bizzat ortaya koyanlar değildir. Onun davetini desteklemek üzere kudretiyle o mucizeleri yaratan, ancak Allah'tır. Her Peygamber (s.a.s.) için uygun mucizeler seçen de Yüce Allah'tır. Hiçbir mahlûkun buna dair müdahalesi söz konusu değildir.

"Onlarda sizin için daha nice faydalar vardır." Sadece etini yemek ve binek olarak kullanmak için değil derisinde de faydalar vardır; yününde, postunda, kıllarında ve benzeri hususlarda da fayda vardır.

"Öncekiler bunlardan daha çoktu, kuvvetçe ve yeryüzündeki eserleri bakımından da daha sağlam idiler." Yani Allah'ın helâk ettiği önceki ümmetler, sayıca Kureyşlilerden daha çok, kuvvet açısından da daha güçlü idiler; yeryüzünü de onlardan daha çok imar ettiler. Bu ayet, müşrikler için bir tehdit ve gözdağı içermekte; onları helâk olmaktan kurtaracak tefekküre yönlendirmektedir.

"Peygamberleri onlara apaçık bilgiler getirince, onlar kendilerinde bulunan (beşerî) bilgiye güvendiler (onu alaya aldılar)." Yani onlar gururla, kibirle ve şımarıkça davrandı, ellerindekilerle şımardılar. Bu şımarıklık onları, mucizeleri görmeye karşı kör etmiştir.

"Alaya aldıkları şey kendilerini boğuverdi." Yani Allah, inkâr ettikleri ve kendisiyle alay ettikleri azabı onların üzerine indirdi.

"Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman, 'Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik' derler." Bu azap, önceki ümmetleri kuşatan korkunç ses, sarsıntı ve benzerî azaplardır. Azap geldikten sonra insan, zorunlu olarak imana sığınmaktadır. Ancak bu öyle bir imandır ki sahibine faydası olmamaktadır. Bundan dolayı Kur'ân onların imanını şöyle değerlendirmektedir: *"Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın, kulları hakkında süregelen âdeti budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır."*

سُورَةُ فُصِّلَتْ

41- FUSSİLET SÛRESİ

211. MECLİS: DE Kİ: SİZİ, ÂD VE SEMÛD'UN BAŞINA GELEN KASIRGA GİBİ BİR KASIRGAYA KARŞI UYARIYORUM!

212. MECLİS: "RABBİMİZ ALLAH" DEYİP İSTİKAMET ÜZERE KALANLAR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا
قُلُوبُنَا فِى اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَآ اِلَيْهِ وَفِى اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ
فَاعْمَلْ اِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَىَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ
اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوٓا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾ اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ
الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ
اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾ قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِى خَلَقَ الْاَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ
وَتَجْعَلُونَ لَهُٓ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِىَ مِنْ فَوْقِهَا
وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ اَقْوَاتَهَا فِىٓ اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ سَوَآءً لِلسَّآئِلِينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ
اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَآءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا
قَالَتَآ اَتَيْنَا طَآئِعِينَ ﴿١١﴾ فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِى يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِى كُلِّ
سَمَآءٍ اَمْرَهَا وَزَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ
الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ
﴿١٣﴾ اِذْ جَآءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ
قَالُوا لَوْ شَآءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً فَاِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا عَادٌ
فَاسْتَكْبَرُوا فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ
اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَاَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِىٓ اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِى الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَاَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ
فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا

يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾ وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ
اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّى إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ
وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ
عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ
تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا
جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ
الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ يَصْبِرُوا
فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ
قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ
قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذَلِكَ
جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ
﴿٢٨﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ نَجْعَلْهُمَا
تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

1. Hâ. Mîm.

2. (Kur'ân) Rahmân ve Rahîm olan Allah katından indirilmiştir.

3. (Bu,) bilen bir kavim için, âyetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır.

4. Bu kitap müjdeleyici ve uyarıcıdır. Fakat onların çoğu yüz çevirdi. Artık dinlemezler.

5. Ve dediler ki: Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda da bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır. Onun için sen (istediğini) yap, biz de yapmaktayız!

6. De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın bir tek İlâh olduğu vahyolunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline!

7. Onlar zekâtı vermezler; ahireti inkâr edenler de onlardır.

8. Şüphesiz iman edip iyi iş yapanlar için tükenmeyen bir mükâfat vardır.

9. De ki: Gerçekten siz, yeri iki günde yaratanı inkâr edip O'na ortaklar mı koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir.

10. O, yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler yarattı ve orada tam dört günde isteyenler için fark gözetmeden gıdalar takdir etti.

11. Sonra duman halinde olan göğe yöneldi, ona ve yerküreye, "İsteyerek veya istemeyerek gelin!" dedi. İkisi de "İsteyerek geldik" dediler.

12. Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti. Ve Biz, yakın semâyı kandillerle donattık, bozulmaktan da koruduk. İşte bu, azîz, alîm Allah'ın takdiridir.

13. Eğer onlar yüz çevirirlerse de ki: İşte sizi Âd ve Semûd'un başına gelen kasırgaya benzer bir kasırgaya karşı uyarıyorum!

14. Peygamberler onlara, "Önlerinden ve arkalarından gelerek Allah'tan başkasına kulluk etmeyin" dedikleri zaman, "Rabbimiz dileseydi elbette melekler indirirdi. Onun için biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz" demişlerdi.

15. Âd kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve "Bizden daha kuvvetli kim var?" dediler. Onlar kendilerini yaratan Allah'ın, onlardan daha kuvvetli olduğunu görmediler mi? Onlar Bizim âyetlerimizi (mucizelerimizi) inkâr ediyorlardı.

16. Bundan dolayı Biz de onlara dünya hayatında zillet azâbını tattırmak için o uğursuz günlerde soğuk bir rüzgâr gönderdik. Ahiret azabı elbette daha çok rüsvay edicidir. Onlara yardım da edilmez.

17. Semûd'a gelince, onlara doğru yolu gösterdik, ama onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler. Böylece yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı.

18. İnananları kurtardık. Onlar (Allah'tan) korkuyorlardı.

19. Allah'ın düşmanları, ateşe sürülmek üzere toplandıkları gün, hepsi bir araya getirilirler.

20. Nihayet oraya geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri, işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir.

21. Derilerine, "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?" derler. Onlar da "Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu. İlk defa sizi O yaratmıştır. Yine O'na döndürülüyorsunuz" derler.

22. Siz ne kulaklarınızın ne gözlerinizin ne de derilerinizin aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz, yaptıklarınızdan çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz.

23. Rabbiniz hakkında beslediğiniz zan var ya, işte sizi o mahvetti ve ziyana uğrayanlardan oldunuz.

24. Şimdi eğer dayanabilirlerse, onların yeri ateştir. Ve eğer (tekrar dünyaya dönüp Allah'ı) hoşnut etmek isterlerse, memnun edilecek değillerdir.

25. Biz onlara birtakım arkadaşlar musallat ettik de onlar önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bunlara süslü gösterdiler. Kendilerinden önce gelip geçmiş olan cinler ve insanlar için (uygulanan) azap onlara da gerekli olmuştur. Kuşkusuz onlar hüsrana düşenlerdi.

26. İnkâr edenler, "Bu Kur'ân'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın. Umulur ki bastırırsınız" dediler.

27. O inkâr edenlere şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız.

28. İşte bu, Allah düşmanlarının cezası, ateştir. Âyetlerimizi inkâr etmelerinden dolayı, orada onlara ceza olarak ebedî kalacakları yurt (cehennem) vardır.

29. Kâfirler cehennemde, "Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster de aşağılanmışlardan olsunlar diye onları ayaklarımızın altına alalım!" diyecekler.

DE Kİ: SİZİ, ÂD VE SEMÛD'UN BAŞINA GELEN KASIRGA GİBİ BİR KASIRGAYA KARŞI UYARIYORUM!

Fussilet Sûresi, müjdeleme ve uyarma mesajını taşımak üzere nazil olmuştur. Sûrenin esas mevzusu da budur: *"(Bu,) bilen bir kavim için, âyetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır. Bu kitap müjdeleyici ve uyarıcıdır."* Müjdeleme, "Rabbim Allah" deyip dosdoğru olan

müminler içindir. Bu da sûrenin ikinci yarısının mevzusudur. Uyarma ise, Allah'ın düşmanlarına yönelik olup bu meclisin gündemini oluşturmaktadır. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, kendisinin Rahmân ve Rahim olan Allah tarafından gönderildiğini, müjdeleyen ve uyaran bir kitap olduğunu vurgulamaktadır: *"Hâ. Mîm. (Kur'ân) Rahmân ve Rahîm olan Allah katından indirilmiştir. (Bu,) bilen bir kavim için, âyetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır. Bu kitap müjdeleyici ve uyarıcıdır."*

Müjdeleme ve uyarma bağlamında Yüce Allah'ın rahmet içerikli isimlerinin burada hatırlatılması, yani bunların birbiriyle bağının kurulması dikkat çekicidir. Zira Yüce Allah, mahlûkata merhameti gereği insanları uyarıp helâk olmaktan muhafaza etmek; hidayete ve saadete ulaştıracak hususlarda rehberlik etmek için bu mübarek risaleti göndermiştir.

Bu denge, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) risaletini, hususiyetlerini ve hedeflerini anlamak için büyük bir esastır. Çünkü İslam, insanların kendilerine eziyet ettikleri bir dindarlığa veya insanlar arasında nefret tohumlarını ekmeye davet etmez. Aksine o, başından sonuna kadar, asıl ve furû meseleleriyle, akide ve şeriata dair konularıyla merhameti esas almaktadır: *"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik"*[34]

İkincisi: Kur'ân, Mekkeli müşriklerin bu kıymetli risalete karşı tavrını açıklamaktadır: *"Fakat onların çoğu yüz çevirdi. Artık dinlemezler. Ve dediler ki: Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda da bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır. Onun için sen (istediğini) yap, biz de yapmaktayız!"*

Bu şekilde Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetlerini ve rahmetini yok sayan bu günahkârlar, bilgi yollarının tamamını devre dışı bırakmak için ısrar etmektedirler. Zira onların ne duyacak kulakları ne de hissedecek kalpleri vardır. Üstelik onlar, bu risaletten yüz çevirmeleri ve ondan uzak durmaları için akranlarına ve ortaklarına da tavsiyede bulunurlar: *"Biz onlara birtakım arkadaşlar musallat ettik de onlar önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bunlara süslü gösterdiler.*

---

34 Enbiyâ 21/107

Kendilerinden önce gelip geçmiş olan cinler ve insanlar için (uygulanan) azap onlara da gerekli olmuştur. Kuşkusuz onlar hüsrana düşenlerdi."

Üçüncüsü: Kur'ân, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) karakterinin, soyu ve nesebinin bilindiğini, kendileri gibi bir beşer olduğunu, sadece aldığı vahiyle onlardan üstün olduğunu açıklamaktadır: *"De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana vahyedildi."* Bu açıklama, tevhid inancını, insanı ilahlaştıran ve ulûhiyet makamına yükselten batıl anlayıştan ayrı tutma bağlamında gelmiştir. Nitekim Hristiyanlar peygamberlerini ilahlaştırmışlardır. Bundan dolayı akabinde şöyle buyurmuştur: *"Bana ilahınızın bir tek İlâh olduğu vahyolunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline!"*

Dördüncüsü: Kur'ân, bu müşrikleri imanî delillere ve uçsuz bucaksız evrende serpiştirilen tevhide dair kanıtlar üzerinde düşünmeye davet etmektedir: *"De ki: Gerçekten siz, yeri iki günde yaratanı inkâr edip O'na ortaklar mı koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir. O, yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler yarattı ve orada tam dört günde isteyenler için fark gözetmeden gıdalar takdir etti. Sonra duman halinde olan göğe yöneldi, ona ve yerküreye, 'İsteyerek veya istemeyerek gelin!' dedi. İkisi de 'İsteyerek geldik' dediler. Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti. Ve Biz, yakın semâyı kandillerle donattık, bozulmaktan da koruduk. İşte bu, Azîz, Alîm Allah'ın takdiridir."*

Beşincisi: Kur'ân, önceki ümmetlerin başına gelenleri müşriklere hatırlatmakta, helâk olan kavimlerden ikisini misal olarak seçerek bunların mesken edindikleri yerlerin kalıntılarının yakın olduğunu, örf ve âdetleri ve düşünce sistemleriyle onlara benzediklerini açıklamaktadır: *"Eğer onlar yüz çevirirlerse de ki: İşte sizi Âd ve Semûd'un başına gelen kasırga gibi bir kasırgaya karşı uyarıyorum! Peygamberler onlara, 'Önlerinden ve arkalarından gelerek Allah'tan başkasına kulluk etmeyin' dedikleri zaman, 'Rabbimiz dileseydi elbette melekler indirirdi. Onun için biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz' demişlerdi. Âd kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve 'Bizden daha kuvvetli kim var?' dediler. Onlar kendilerini yaratan Allah'ın, onlardan daha kuvvetli olduğunu görmediler mi? Onlar Bizim âyetlerimizi*

(mucizelerimizi) inkâr ediyorlardı. Bundan dolayı Biz de onlara dünya hayatında zillet azâbını tattırmak için o uğursuz günlerde soğuk bir rüzgâr gönderdik. Ahiret azabı elbette daha çok rüsvay edicidir. Onlara yardım da edilmez. Semûd'a gelince, onlara doğru yolu gösterdik, ama onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler. Böylece, yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı."

Altıncısı: Kur'ân, Âd ve Semûd gibi kavimlerin başına gelenleri, bu dünyada karşılaştıkları azap ve yok oluşu hatırlatıp Mekkeli müşrikleri bundan sakındırdıktan sonra onları en büyük ve daimî azapla uyarmaktadır: *"Allah'ın düşmanları, ateşe sürülmek üzere toplandıkları gün hepsi bir araya getirilirler. Nihayet oraya geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri, işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir. Derilerine, 'Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?' derler. Onlar da 'Her şeyi konuşturan Allah, bizi de konuşturdu. İlk defa sizi o yaratmıştır. Yine O'na döndürülüyorsunuz' derler. Siz ne kulaklarınızın ne gözlerinizin ne de derilerinizin aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz, yaptıklarınızdan çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz. Rabbiniz hakkında beslediğiniz zan var ya, işte sizi o mahvetti ve ziyana uğrayanlardan oldunuz. Şimdi eğer dayanabilirlerse, onların yeri ateştir. Ve eğer (tekrar dünyaya dönüp Allah'ı) hoşnut etmek isterlerse, memnun edilecek değillerdir." "O inkâr edenlere şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız. İşte bu, Allah düşmanlarının cezası, ateştir. Âyetlerimizi inkâr etmelerinden dolayı, orada onlara ceza olarak ebedî kalacakları yurt (cehennem) vardır."*

Dünya hayatında, tevhid dinine ve bu dine iman edenlere karşı birbirleriyle yardımlaşan ve birbirlerine destek veren kâfirlerin ahiret gününde birbirlerini kınadıkları ve aralarındaki bu ilişkiyi inkâr ettikleri şu ayetlerden anlaşılmaktadır: *"Kâfirler cehennemde, 'Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster de aşağılanmışlardan olsunlar diye onları ayaklarımızın altına alalım!' diyecekler."*

Yedincisi: Kur'ân, yanlış ve bozuk (fasit) inancın, fasit davranışlara, insanların haklarını ihlal etmeye, yoksul ve muhtaçlara yardım etmekten yüz çevirmeye sebebiyet verdiğine işaret etmektedir: *"Ortak*

koşanların vay haline! Onlar zekâtı vermezler; ahireti inkâr edenler de onlardır."

Sekizincisi: Bu ayetler esnasında müminlerin kurtulacağı ve onların bu suçlulardan ayrı tutulacağı hususu vurgulanmaktadır: *"Şüphesiz iman edip iyi iş yapanlar için tükenmeyen bir mükâfat vardır." "İnananları kurtardık. Onlar (Allah'tan) korkuyorlardı."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Hâ. Mîm." Hurûf-i mukattaa ile ilgili değerlendirme Bakara Sûresi'nin başında aktarılmıştır.

"(Bu,) âyetleri açıklanmış bir kitaptır." Bu kitap, ayetlerinin tamamının manası belli olan, inanç ve şeriata dair Allah'ın hükümleri açık olan, peygamberlerin kıssalarını ve buna dair ders ve ibretleri ayrıntılı olarak ele alan Kur'ân'dır. Kur'ân'da gizem ve bulmaca, müphem ve tılsımlar bulunmamaktadır. Aksine o, bütün ayetleriyle ve bütün kelimeleriyle hidayet ve nurdur.

"Arapça Kur'ân..." Kur'ân, lugatıyla ve beyanıyla Arapça'dır; yoksa kaynağı Rabbanî; mesajları da evrensel bir kitaptır.

"Bilen bir kavim için..." ifadesi, Kur'ân ile ilim arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır.

"Ve dediler ki: Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda da bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır." İnsanı kör ve sağır eden inat budur. Müşriklerle hidayet arasına giren unsur da budur. Bundan dolayı kalpleri anlamaz. Çünkü kalpleri, düşünmeye mani olan kibir ve gurur perdesi (ekinne) ile kilitlenmiştir. Kulakları da işitmez. Çünkü kulak, kin ve haset ağırlığıyla doludur. Gözleri de görmez. Çünkü önlerinde, kendi eserleri olan kalın bir perde vardır. Müşrikler bu şekilde bizzat kendi elleriyle bütün bilgi kanallarını kapattıklarını itiraf etmişlerdir. Aslında bu itiraflarla kendi aleyhlerinde kanıt getirmiş oluyorlar.

"De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana vahyedildi." ayeti, nübüvvetin dikkat çekici tanımını içermektedir. Zira nebi, bir beşer olup kendisine vahiy gelmiştir. Buna göre her kim Allah Resûlü'nü

(s.a.s.), beşerîliğinden çıkarmaya kalkışırsa yoldan çıkmış demektir. Benzer şekilde, her ne tarzda olursa olsun peygamberler dışında birinin vahiy aldığını iddia eden de yoldan çıkmış demektir. Çünkü bu düşünceyi savunan, onu başka bir isimle isimlendirse de nübüvveti başkasına nispet etmiştir. Nitekim Şia'nın aşırı grupları, Ehl-i Beytten bazı imamları böyle görmektedirler. Ehl-i Beyt, böyle bir iftiradan beridir.

(لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ) cümlesi "onlar için kesintisiz ve eksiksiz bir mükâfat vardır" manasına gelir.

"Yeri iki günde yarattı." Buradaki "gün," bizim yaşadığımız günlerden farklı olan Allah'ın günleridir. Çünkü yeryüzünün günü, yeryüzünün güneşin karşısında dönmesiyle gerçekleşmektedir. Buna göre yeryüzünün günü zaruri olarak güneşin varlığından sonra olmuştur.

(وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ) ayetindeki (رَوَاسِيَ) kelimesinden kasıt, dağlardır.

"Orada bereketler yarattı." Buna göre yeryüzü, Allah'ın bereketinin, hayır ve lütfunun yeridir. Müminin yeryüzüyle ilişkisi, muhabbet ve letafet üzerine inşa edilmiştir.

"Orada gıdalar takdir etti." Allah, hassas bir dengeyle insanın yeryüzünde muhtaç olduğu gıdayı ve her şeyi takdir etmiştir. Bu da insanın kendi içinde huzur bulmasını sağlamakta, rızkın tükeneceğine dair korku ve endişeleri de bertaraf etmektedir.

"Sonra duman halinde olan göğe yöneldi." Bu olay, gaybî haberlerden biri olup gaybî âlemde olduğu gibi aklın bunu kavraması veya gerçek manada onu tasavvur etmesi mümkün değildir. Bunu burada ifade etmenin gayesi açık olup evrenin mükemmelliği ve eşsiz yaratılışı konusunda aklın dikkatini çekmek ve aklı, doğru bir konuma yerleştirmektir. Aklın görevi, tedebbür etmek ve düşünmektir; yoksa Allah ve yarattığı şeyler hakkında bilgisizce ve haddi aşarak karar vermek değildir.

"Ona ve yerküreye, 'İsteyerek veya istemeyerek gelin!' dedi. İkisi de 'İsteyerek geldik' dediler." Yani Allah'ın iradesi yer ve göğün her ikisine yönelmiş, ikisi de olması gereken tepkiyi vermişlerdir. Ayetteki *"İsteyerek veya istemeyerek"* kelimelerinin manası, tereddüdün olmadığı gereklilik hali demektir. Bu ifadeden, onlara seçme hakkının verildiği manası

çıkmaz. Zira gök ve yerin ne iradesi ne de seçme hakkı vardır. *"İsteyerek geldik."* Yani Allah'ın iradesine uygun olarak oluverdiler.

(فَقَضٰىهُنَّ) cümlesi, "onların yaratmasını tamamladı" manasına gelmektedir.

"Her göğe görevini vahyetti." Yani hangi durumda olması gerektiğini. Zira her göğün bu kâinatta bir vazifesi bulunmaktadır. Çünkü Allah gökleri boşuna yaratmamıştır. Burada geçen "vahiy" kelimesi, yaratılışın oluşumu manasına gelir. Nitekim Nahl Sûresi'nde şöyle buyurmaktadır: *"Sonra Rabbin arıya vahyetti."*[35] Yani oluşumunu ve içgüdüsünü ona bildirdi.

"Biz, yakın semâyı kandillerle donattık." Yani Allah, semayı, yıldız ve gezegenlerle donattı. Burada güzellik ve estetik değerine de dikkat çekilmiştir.

"Bozulmaktan da koruduk." ifadesi, yıldızların bir başka vazifesi olup Allah semayı onlarla muhafaza etmektedir. Bu koruma, gaybî bir haber olup varid olduğu şekliyle iman etmemiz gerekir. Bundan maksat, gökten inen vahyin, her türlü şeytanî vesvese ve uydurmalardan kaynaklı şaibelerden muhafaza edildiğini vurgulamaktır.

"Eğer onlar yüz çevirirlerse..." Yani şayet Mekkeliler ondan yüz çevirmeye devam ederse.

"De ki: İşte sizi Âd ve Semûd'un başına gelen kasırgaya benzer bir kasırgaya karşı uyarıyorum!" Geçmiş ümmetlerdeki müşriklerin başına gelen hususları hatırlatmaktadır.

"Peygamberler onlara önlerinden ve arkalarından gelerek..." ifadesi, peygamberlerin, bütün metotları uygulamaları ve kavimlerini davet etmek için bütün vasıtaları kullanmalarını anlatan bir kinayedir.

"Rabbimiz dileseydi elbette melekler indirirdi." Bu, kavimlerin tekrar ettikleri delillerden biridir. Zira tümü aynı pencereden meseleye bakmaktadır. Buna göre onlar birtakım nefsanî argumanlar nedeniyle Allah'ın, kendilerinden birini bu risaletle görevlendirmesini istemiyorlar. Müşrikler bununla Hz. Peygamber'i (s.a.s.) rahatsız etme ve onunla alay etme amacını da gütmüş oluyorlar.

---

35 Nahl 16/68.

"'Bizden daha kuvvetli kim var?' dediler." Bu soru, böbürlenmelerinin ve saçma kibirlerinin kaynağını teşkil etmektedir.

"Onlar kendilerini yaratan Allah'ın, onlardan daha kuvvetli olduğunu görmediler mi?" İşte, nefisleri terbiye eden ve kaprislerinde boğulan kibir ehlinin ağzına gem vurup onları tevazuya mecbur eden hak ölçüt budur! Zira müşrikler, yoktan varedilmişlerdir, hiçbir şeye de sahip değillerdir! Hatta yeme, içme, hacet giderme gibi işlerde bile başka vesilelere ve yardıma muhtaçtırlar! Nasıl olur da bir gün biteceğini, yok olup gideceğini kesin olarak bildikleri şu güçlerine aldanmaya devam ediyorlar?!

"Şiddetli rüzgâr..." Şiddetli ses içeren kasırga demektir. Ayetteki (صَرْصَر), hızlıca esen rüzgâra eşlik eden ıslık ve uğultu demektir.

Ayetteki (فِي اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ), zor ve çetin günler demektir.

"Onlara, doğru yolu gösterdik." Onlara hidayet yolunu gösterdik ve onlara öğrettik.

"Ama onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler." Onlar hidayeti inkâr edip dalâleti tercih ettiler.

(الْعَذَابِ الْهُونِ), onları küçük düşüren ve kibirlerini ayaklar altına alan azap demektir.

(بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) ifadesinde ilahî adalet akidesi vurgulanmaktadır. Buna göre insan ancak ektiğini biçecektir.

"Hepsi bir araya getirilirler." Onlar bir tek mekânda bir araya getirileceklerdir.

"Kulakları, gözleri ve derileri, işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir." Kınama ve azarlama meyanında tanıklık edeceklerdir. Çünkü duyu organları, dünyada peygamberlerin davet ve mesajlarını algılamakta, ancak sahipleri onlara engel olmakta idiler. Şayet şimdiden akıllarını kullanır ve bu duyu organlarından istifade ederlerse, kendilerini düşürdükleri bu bataklıktan kurtarırlar.

"Onlar da 'Her şeyi konuşturan Allah, bizi de konuşturdu.'..." Bu, niteliğini bilmediğimiz bir konuşmadır. Lâkin bu, nasla sabit olup akla da aykırı değildir. Buna göre dili konuşturan Allah, başka azaları da konuşturmaya kadirdir.

"Siz ne kulaklarınızın ne gözlerinizin ne de derilerinizin aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz, yaptıklarınızdan çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz." Yani siz organlarınızın böyle bir şahitlik yapacağından hiç korkmuyordunuz. Çünkü siz Allah'ın kudreti ve sizin durumunuzu bildiğine dair şüphe içindeydiniz. Ayrıca siz dirilişe ve hesap gününe de iman etmiyordunuz.

"Rabbiniz hakkında beslediğiniz zan var ya, işte sizi o mahvetti." Yani sizi helâk edip sonu azap olan kararlara sevk eden asıl husus, batıl şüpheler ve yanlış fikirlerdir.

"Onların yeri ateştir." Onlara konak olacaktır.

"Ve eğer (tekrar dünyaya dönüp Allah'ı) hoşnut etmek isterlerse, memnun edilecek değillerdir." Yani şayet mazeret sunarlarsa onların mazereti kabul edilmeyecektir. Ayetteki kelimelerin kökü olan "(العتبى) (el-utbâ)" kelimesi "ayıplayanı razı edecek hususlara dönüş yapmak" manasına gelir.

"Biz onlara birtakım arkadaşlar musallat ettik." Onlar için yapılarına uygun kişiler hazırladık. Bu durum, onların kendilerine yaptıkları suçun neticesidir. Allah'ın -hâşâ- onlara yaptığı bir zulüm değildir. Çünkü batıl yolda yürümek ancak batıl yoldaşlarla mümkündür! Bu da hayatın kanunlarından biridir.

"Onlar önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bunlara süslü gösterdiler." Yani yoldaşları, dört bir koldan onları kuşatarak yaşadıkları batıl inancı onlara süslü ve güzel gösterdiler. Burada çevrenin, kişinin ahlakını ve bakış açılarını etkilediğine işaret edilmiştir.

"Kendilerinden önce gelip geçmiş olanlar için (uygulanan) azap onlara da gerekli olmuştur." Yani helâk ve azap içeren ilahî tehdit onlara hak olmuştur.

"İnkâr edenler, 'Bu Kur'ân'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın. Umulur ki bastırırsınız' dediler." İnkâr edenlerin bu cevabı, batılın hak karşısında düştüğü seviyeyi göstermektedir. Çünkü onlar anlamsız boş şeylerle de olsa sapıklığı, karışıklığı ve oyalamayı devreye sokmuşlardır. Çünkü batıl inanç, delillere başvurarak hakka karşı mücadele etmekten acizdir.

"Kâfirler cehennemde, 'Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster de aşağılanmışlardan olsunlar diye onları ayaklarımızın altına alalım!' diyecekler." Bu tebaanın pişmanlık feryadıdır. Onlar insanlardan ve cinlerden olan şeytanlara tabi olmanın meyvesini toplamaktadırlar. Onların ellerinde kalan tek şey ise boş ümit ve temenniler, aldatılmanın acısı ve bu acı azap içinde sefaletle kıvranıp dururken, o tabi oldukları sahtekârları yakalama arzusu kalmıştır. Bu ayette tesniye kipinin kullanılmış olması, hem insanların hem de cinlerin yoldan çıkarmalarına işaret etmek içindir.

اِنَّ الَّذِيـنَ قَالُـوا رَبُّنَـا اللّٰهُ ثُـمَّ اسْـتَقَامُوا تَتَنَـزَّلُ عَلَيْهِـمُ الْمَلٰٓئِكَـةُ اَلَّا تَخَافُـوا وَلَا
تَحْزَنُـوا وَاَبْشِـرُوا بِالْجَنَّـةِ الَّتِـى كُنْتُـمْ تُوعَـدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْـنُ اَوْلِيَآؤُكُـمْ فِـى الْحَيٰـوةِ
الدُّنْيَـا وَفِـى الْاٰخِـرَةِ ۚ وَلَكُـمْ فِيهَـا مَـا تَشْـتَهِٓى اَنْفُسُـكُمْ وَلَكُـمْ فِيهَـا مَـا تَدَّعُـونَ ۖ
﴿٣١﴾ نُـزُلًا مِـنْ غَفُـورٍ رَحِيـمٍ ۚ ﴿٣٢﴾ وَمَـنْ اَحْسَـنُ قَـوْلًا مِمَّـنْ دَعَـآ اِلَـى اللّٰهِ وَعَمِـلَ
صَالِحًـا وَقَـالَ اِنَّنِـى مِـنَ الْمُسْـلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْـتَوِى الْحَسَـنَةُ وَلَا السَّـيِّئَةُ ۚ اِدْفَـعْ
بِالَّتِـى هِـىَ اَحْسَـنُ فَـاِذَا الَّـذِى بَيْنَـكَ وَبَيْنَـهُ عَـدَاوَةٌ كَاَنَّـهُ وَلِـىٌّ حَمِيـمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَـا
يُلَقّٰىهَـآ اِلَّا الَّذِيـنَ صَبَـرُوا ۚ وَمَـا يُلَقّٰىهَـآ اِلَّا ذُو حَـظٍّ عَظِيـمٍ ﴿٣٥﴾ وَاِمَّـا يَنْزَغَنَّـكَ
مِـنَ الشَّـيْطَانِ نَـزْغٌ فَاسْـتَعِذْ بِـاللّٰهِ ۚ اِنَّـهُ هُـوَ السَّـمِيعُ الْعَلِيـمُ ﴿٣٦﴾ وَمِـنْ اٰيَاتِـهِ
الَّيْـلُ وَالنَّهَـارُ وَالشَّـمْسُ وَالْقَمَـرُ ۚ لَا تَسْـجُدُوا لِلشَّـمْسِ وَلَا لِلْقَمَـرِ وَاسْـجُدُوا
لِلّٰهِ الَّـذِى خَلَقَهُـنَّ اِنْ كُنْتُـمْ اِيَّـاهُ تَعْبُـدُونَ ﴿٣٧﴾ فَـاِنِ اسْـتَكْبَرُوا فَالَّذِيـنَ عِنْـدَ
رَبِّـكَ يُسَـبِّحُونَ لَـهُ بِالَّيْـلِ وَالنَّهَـارِ وَهُـمْ لَا يَسْـئَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَمِـنْ اٰيَاتِـهٓ اَنَّـكَ تَـرَى
الْاَرْضَ خَاشِـعَةً فَـاِذَآ اَنْزَلْنَـا عَلَيْهَـا الْمَـآءَ اهْتَـزَّتْ وَرَبَـتْ ۚ اِنَّ الَّـذِى اَحْيَاهَـا
لَمُحْـىِ الْمَوْتٰـى ۚ اِنَّـهُ عَلٰـى كُلِّ شَـىْءٍ قَدِيـرٌ ﴿٣٩﴾ اِنَّ الَّذِيـنَ يُلْحِـدُونَ فِـى اٰيَاتِنَـا
لَا يَخْفَـوْنَ عَلَيْنَـا ۗ اَفَمَـنْ يُلْقٰـى فِـى النَّـارِ خَيْـرٌ اَمْ مَـنْ يَأْتِـى اٰمِنًـا يَـوْمَ الْقِيٰمَـةِ ۚ
اِعْمَلُـوا مَـا شِـئْتُمْ اِنَّـهُ بِمَـا تَعْمَلُـونَ بَصِيـرٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّ الَّذِيـنَ كَفَـرُوا بِالذِّكْـرِ لَمَّـا
جَآءَهُـمْ ۚ وَاِنَّـهُ لَكِتَـابٌ عَزِيـزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيـهِ الْبَاطِـلُ مِـنْ بَيْـنِ يَدَيْـهِ وَلَا مِـنْ خَلْفِـهِ ۖ
تَنْزِيـلٌ مِـنْ حَكِيـمٍ حَمِيـدٍ ﴿٤٢﴾ مَـا يُقَـالُ لَـكَ اِلَّا مَـا قَـدْ قِيـلَ لِلرُّسُـلِ مِـنْ قَبْلِـكَ ۚ
اِنَّ رَبَّـكَ لَـذُو مَغْفِـرَةٍ وَذُو عِقَـابٍ اَلِيـمٍ ﴿٤٣﴾ وَلَـوْ جَعَلْنَـاهُ قُرْاٰنًـا اَعْجَمِيًّـا لَقَالُـوا
لَـوْلَا فُصِّلَـتْ اٰيَاتُـهُ ۗ ءَاَعْجَمِـىٌّ وَعَرَبِـىٌّ ۗ قُـلْ هُـوَ لِلَّذِيـنَ اٰمَنُـوا هُـدًى وَشِـفَآءٌ ۖ وَالَّذِيـنَ
لَا يُؤْمِنُـونَ فِـى اٰذَانِهِـمْ وَقْـرٌ وَهُـوَ عَلَيْهِـمْ عَمًـى ۗ اُولٰٓئِـكَ يُنَـادَوْنَ مِـنْ مَـكَانٍ بَعِيـدٍ ۚ
﴿٤٤﴾ وَلَقَـدْ اٰتَيْنَـا مُوسَـى الْكِتَـابَ فَاخْتُلِـفَ فِيـهِ ۚ وَلَـوْلَا كَلِمَـةٌ سَـبَقَتْ مِـنْ رَبِّـكَ

لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۗ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾ إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَمَا
تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۚ
وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِي قَالُوا آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُمْ
مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٤٨﴾ لَا يَسْأَمُ الْإِنْسَانُ
مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا
مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَٰذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ
إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ ۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُمْ
مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ ۖ وَإِذَا
مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ
بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي
أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ ۗ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ ﴿٥٤﴾

30. Şüphesiz, "Rabbimiz Allah'tır" deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara, "Korkmayın, üzülmeyin, size va'dolunan cennetle sevinin!" derler.

31-32. Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarınızız. Gafûr ve Rahîm olan Allah'ın ikramı olarak orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır.

33. (İnsanları) Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve "Ben müslümanlardanım" diyenden kimin sözü daha güzeldir?

34. İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.

35. Buna (bu güzel davranışa) ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak (hayırdan) büyük nasibi olan kimse kavuşturulur.

36. Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işiten, bilendir.

37. Gece ve gündüz, güneş ve ay O'nun âyetlerindendir. Eğer Allah'a ibadet etmek istiyorsanız, güneşe de aya da secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin!

38. Eğer insanlar büyüklük taslarlarsa (bilsinler ki) Rabbinin yanında bulunan (melekler) hiç usanmadan, gece gündüz O'nu tesbih ederler.

39. Senin yeryüzünü kupkuru görmen de Allah'ın âyetlerindendir. Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman, harekete geçip kabarır. Ona can veren, elbette ölüleri de diriltir. O, her şeye kadirdir.

40. Âyetlerimiz hakkında doğruluktan ayrılıp eğriliğe sapanlar Bize gizli kalmaz. O halde, ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi? Dilediğinizi yapın! Kuşkusuz O, yaptıklarınızı görmektedir.

41. Kendilerine Kitap geldiğinde onu inkâr edenler (şüphesiz bunun sonucuna katlanacaklardır). Hâlbuki o eşsiz bir kitaptır.

42. Ona önünden de ardından da bâtıl gelemez. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiştir.

43. (Resûlüm!) Sana söylenen, senden önceki peygamberlere söylenmiş olandan başka bir şey değildir. Elbette ki senin Rabbin, hem mağfiret sahibi hem de acı bir azap sahibidir.

44. Eğer Biz onu, yabancı dilden bir Kur'ân kılsaydık, diyeceklerdi ki: Ayetleri tafsilatlı şekilde açıklanmalı değil miydi? Arab'a yabancı dilden (kitap) olur mu? De ki: O, inananlar için doğru yolu gösteren bir kılavuzdur ve şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'ân onlara kapalıdır. (Sanki) onlara uzak bir yerden bağırılıyor (da Kur'ân'da ne söylendiğini anlamıyorlar.)

45. Andolsun Biz Mûsâ'ya Kitab'ı verdik, onda da ayrılığa düşüldü. Eğer Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, aralarında derhal hükmedilirdi (işleri bitirilirdi). Onlar Kur'ân hakkında derin bir şüphe içindedirler.

46. Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabbin, kullara zulmedici değildir.

47. Kıyamet gününün bilgisi O'na havale edilir. O'nun bilgisi dışında hiçbir meyve (çekirdeği) kabuğunu yarıp çıkamaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz. Allah onlara, "Ortaklarım nerede!" diye seslendiği gün, "Buna dair bizden hiçbir şahit olmadığını Sana arzederiz" derler.
48. Böylece önceden yalvarıp durdukları onlardan uzaklaşmıştır. Kendilerinin kaçacak yerleri olmadığını anlamışlardır.
49. İnsan hayır istemekten usanmaz. Fakat kendisine bir kötülük dokunursa hemen ümitsizliğe düşer, üzülüverir.
50. Andolsun ki kendisine dokunan bir zarardan sonra Biz ona bir rahmet tattırırsak, "Bu, benim hakkımdır, kıyametin kopacağını sanmıyorum, Rabbime döndürülmüş olsam bile muhakkak O'nun katında benim için daha güzel şeyler vardır" der. Biz, inkâr edenlere yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve muhakkak onlara ağır azaptan tattıracağız.
51. İnsana bir nimet verdiğimiz zaman (Bizden) yüz çevirir ve yan çizer. Fakat ona bir şer dokunduğu zaman da yalvarıp durur.
52. De ki: Ne dersiniz, eğer o (Kur'ân), Allah tarafından ise siz de onu inkâr etmişseniz o zaman (haktan) uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim vardır?
53. İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'ân'ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?
54. Dikkat edin; onlar, Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindedirler. Bilesiniz ki O, her şeyi (ilmiyle) kuşatmıştır.

"RABBİMİZ ALLAH" DEYİP İSTİKAMET ÜZERE KALANLAR

Sûrenin ikinci yarısında Kur'ân, davetin yükünü dosdoğru ve sebat ile taşıyan, akidesi, şeriatı ve ahlakıyla öne çıkan, Allah'ın ihsan ettiği destek ve müjdelere mazhar olan mümin ümmete değinmektedir. Şöyle ki:

Birincisi: Ayetler müjdeyi ve Rahmân ve Rahim olan Allah'ın desteğini hak edenlerin kimliğini açıklamakla başlamaktadır: *"Şüphesiz, 'Rabbimiz Allah'tır' deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine*

melekler iner. Onlara, 'Korkmayın, üzülmeyin, size va'dolunan cennetle sevinin!' derler. Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarınızız. Gafûr ve Rahîm olan Allah'ın ikramı olarak orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır."

İkincisi: Kur'ân, mümin ümmetin akidesini, şeriatını ve ahlakını nitelikleriyle birlikte somut bir şekilde açıklamaktadır: *"(İnsanları) Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve 'Ben müslümanlardanım' diyenden kimin sözü daha güzeldir? İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur. Buna (bu güzel davranışa) ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak (hayırdan) büyük nasibi olan kimse kavuşturulur. Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işiten, bilendir."* Bu ümmet, Allah'a daveti esas alan bir ümmettir, amel-i sâlih ümmetidir, güzel ahlak ümmetidir, sabır ve tahammül ümmetidir. Hülasa; bu ümmet, İslam'a mensup olmakla onur duyan ve aldatıcı sapık yollardan uzak duran bir ümmettir.

Üçüncüsü: Kur'ân, müvahhid müminlerin yolunun, kâfir ve müşriklerin yolundan ayrı olduğuna işaret ederek bu evrendeki iman ve tevhide dair delillere dikkat çekmektedir: *"Gece ve gündüz, güneş ve ay O'nun âyetlerindendir. Eğer Allah'a ibadet etmek istiyorsanız, güneşe de aya da secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin! Eğer insanlar büyüklük taslarlarsa (bilsinler ki) Rabbinin yanında bulunan (melekler) hiç usanmadan, gece gündüz O'nu tesbih ederler."*

Burada bu mümin ümmet ile ulvî âlemde Allah'ı tesbih eden melekler arasındaki ilişkiye de işaret edilmektedir. Bu da inatçı müşriklerin tuzaklarına karşılık verirken Allah'ın onlara ihsan ettiği güven ve itminan sayesinde müminlerin önünde eşsiz bucaksız ufukların açılmasına katkı sunmaktadır.

Dördüncüsü: Sonra Kur'ân-ı Kerîm, ahiret akidesine; bunun evrende somut ve gözle görülen delillerinin olduğuna, müminlerin dünya hayatında kâfirlerden farklı oldukları gibi ahirette de farklı olacaklarına dikkat çekmektedir: *"Senin yeryüzünü kupkuru görmen de Allah'ın âyetlerindendir. Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman, harekete geçip kabarır. Ona can veren, elbette ölüleri de diriltir. O, her şeye kadirdir.*

Âyetlerimiz hakkında doğruluktan ayrılıp eğriliğe sapanlar Bize gizli kalmaz. O halde, ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi? Dilediğinizi yapın! Kuşkusuz O, yaptıklarınızı görmektedir."

Beşincisi: Ardından ayetler, Kur'ân'ın önden ve arkadan batılın zarar veremediği hak kitap olduğunu, hem müminlere hem de kalbini, kulağını ve gözünü ona açan herkese şifa ve hidayet kaynağı olduğunu vurgulamaktadır. İnatçılara ve yalancılara gelince, onlar hem kendilerine hem de her şeye yazık etmektedirler: *"Kendilerine Kitap geldiğinde onu inkâr edenler (şüphesiz bunun sonucuna katlanacaklardır). Hâlbuki o eşsiz bir kitaptır. Ona önünden de ardından da bâtıl gelemez. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiştir. (Resûlüm!) Sana söylenen, senden önceki peygamberlere söylenmiş olandan başka bir şey değildir. Elbette ki senin Rabbin, hem mağfiret sahibi hem de acı bir azap sahibidir. Eğer Biz onu, yabancı dilden bir Kur'ân kılsaydık, diyeceklerdi ki: Ayetleri tafsilatlı şekilde açıklanmalı değil miydi? Arab'a yabancı dilden (kitap) olur mu? De ki: O, inananlar için doğru yolu gösteren bir kılavuzdur ve şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'ân onlara kapalıdır. (Sanki) onlara uzak bir yerden bağırılıyor (da Kur'ân'da ne söylendiğini anlamıyorlar.)*

Sonra ayetler, varacakları yer ve akıbetleri hakkında müşrikleri düşünmeye davet etmektedir. Onlar ise bilgisizce ve kanıtsız olarak Allah'ın son risaletinin yeryüzüne gelişini inkâr etme macerasına girişmişlerdir: *"De ki: Ne dersiniz, eğer o (Kur'ân), Allah tarafından ise siz de onu inkâr etmişseniz o zaman (haktan) uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim vardır?"*

Altıncısı: Kur'ân burada Kureyş müşrikleriyle Âd ve Semûd kavimleri arasında ilişki kurduğu gibi Hz. Muhammed'in (s.a.s.) risaletine iman edenlerle önceki risalete, yani Hz. Mûsâ'nın (a.s.) risaletine iman edenler arasında da irtibat kurmaktadır: *"Andolsun Biz Mûsâ'ya Kitab'ı verdik, onda da ayrılığa düşüldü. Eğer Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, aralarında derhal hükmedilirdi (işleri bitirilirdi). Onlar Kur'ân hakkında derin bir şüphe içindedirler. Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi*

lehinedir. Kim de kötülük yaparsa, aleyhinedir. Rabbin, kullara zulmedici değildir."

Yedincisi: Kur'ân bu bağlamda Allah'ın, hiçbir şeyin gizli kalmadığı kuşatıcı ilmini vurgulamaktadır: *"Kıyamet gününün bilgisi O'na havale edilir. O'nun bilgisi dışında hiçbir meyve (çekirdeği) kabuğunu yarıp çıkamaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz. Allah onlara, 'Ortaklarım nerede?!' diye seslendiği gün, 'Buna dair bizden hiçbir şahit olmadığını Sana arzederiz' derler. Böylece önceden yalvarıp durdukları onlardan uzaklaşmıştır. Kendilerinin kaçacak yerleri olmadığını anlamışlardır."*

Bu ayette ifade edilen vurgulardaki münasebet şudur: Şüphesiz ki bu ayetlerde varid olanların tamamı gerçek ve doğrudur. Çünkü bunlar, gaybî bilgileri çokça bilen Yüce Allah'tan gelmiştir, kaynağı O'dur. Ayrıca burada herhangi bir şaibenin karışmadığı adil ceza vurgulanmaktır. Buna göre Allah her iyiliği bildiği gibi her kötülüğü de bilmektedir; iyi olanı kötü olandan ayırt etmeyi de bilmektedir. Burada müşriklerin uyarılmasına dair vurgu olduğu gibi müminleri müjdelemeye yönelik vurgu da vardır.

Sekizincisi: Kur'ân, beşer karakterini, insanın psikolojik dürtülerini, aceleci ve peşinci olduğunu somut bir şekilde tasvir etmektedir. Sanki kâfirleri ve inatçıları bu tür davranışlarda bulunmaya iten derin psikolojik saiklere karşı uyarmaktadır: *"İnsan hayır istemekten usanmaz. Fakat kendisine bir kötülük dokunursa hemen ümitsizliğe düşer, üzülüverir. Andolsun ki kendisine dokunan bir zarardan sonra Biz ona bir rahmet tattırırsak, 'Bu, benim hakkımdır, kıyametin kopacağını sanmıyorum, Rabbime döndürülmüş olsam bile muhakkak O'nun katında benim için daha güzel şeyler vardır' der. Biz, inkâr edenlere, yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve muhakkak onlara ağır azaptan tattıracağız. İnsana bir nimet verdiğimiz zaman (Bizden) yüz çevirir ve yan çizer. Fakat ona bir şer dokunduğu zaman da yalvarıp durur."*

Dokuzuncusu: Kur'ân, beşeriyetin derin psikolojik yapısını inceledikten sonra, imana ve Kur'ân'ın doğruluğuna dair delillerin tamamını insanların dikkatine sunmakta, aklını kullananları ve kendi kendilerine dürüst davranan insanları geniş ufuklarla buluşturmaktadır. Böylelikle

bu ufuklar, mükemmel kanıtlar serdedilecek, şüpheye ve kapalılığa mahal bırakmayacak şekilde dosdoğru yolları ortaya çıkaracaktır. Neticede hidayete eren, bir delile dayanarak hidayetle buluşacak; helâk olan da bir delile dayanarak helâk olmuş olacaktır: *"İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'ân'ın) gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi? Dikkat edin; onlar, Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindedirler. Bilesiniz ki O her şeyi (ilmiyle) kuşatmıştır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Şüphesiz, 'Rabbimiz Allah'tır' deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenler..." buyruğunda iman ile amel arasında bağlantı kurulmuş ama iman meselesi öne alınmıştır. Çünkü aslolan imandır, amel ancak onun neticesidir. Ayrıca bu ayette, istikametin önemine dikkat çekilmiştir. Bu da ıslah ölçütlerinden bir ölçüt ve değerdir.

"Onların üzerine melekler iner. Onlara, 'Korkmayın, üzülmeyin, size va'dolunan cennetle sevinin!' derler." ayetinde, bu inişin ve müjdenin zamanıyla ilgili bir sınırlama söz konusu değildir. Lâkin *"ahir"*den anlaşılan, bunun cennete girmeden evvel olacağıdır. Bunun ölüm anında olması muhtemel olduğu gibi diriliş anında olması da muhtemeldir. Her iki manayı birlikte vermek de mümkündür.

"Meleklerin inişi" ile, istikamet üzere olan bu müminlere verilen değere atıf yapılmaktadır. Zira Rahmân'ın melekleri, onları müjdelemek ve korkularından kurtarmak için inmektedirler.

"Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarınızız." Buna göre melekler, sadece gaybî imanla inandığımız varlıklar değildir. Aksine onlar dostlarımızdır; biz onlara muhabbet duyarız, onlar da bize muhabbet duyar. Şüphesiz ki Müslümanın bu güzel şuurla şuurlanması, güvenin ve geniş umutların yeşermesine, ünsiyet ve huzur duygularına vesile olmaktadır.

"(نُزُلًا) (nüzul)" kelimesi, "ikram etmek üzere misafire takdim edilen şeyler" manasına gelir.

"(İnsanları) Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve 'Ben müslümanlardanım' diyenden kimin sözü daha güzeldir?" buyruğunda üç sıfat, bu pâk insanlar için kullanılmıştır: Hidayete ve hayra davet; faydalı ve sâlih amel; tevhid ve Kur'ân ümmeti olan bu ümmete aidiyet bilinci.

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen en güzeli ile onu sav." Yani kötülüğü en güzeliyle defet. Bu cümle, kötülüğe "ihsan" ile cevap verme manasındadır. Bu, büyük bir ahlakî meselenin esasını teşkil etmekte olup bunu ancak Allah'ın pâk kulları yerine getirebilir.

"O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur." ayetinde güzel ahlakın, düşmanın tavrını bile etkilediği vurgulanmaktadır. Buna göre sendeki hilm, af ve ihsanı gören düşman, sana karşı tavrını değiştirecektir. Bu, fıtratın gereğidir. Ama "ihsan"a kötülükle cevap veren kişi, fıtratını bozmuş ve Âdemoğlunun karakterini terketmiş demektir.

"Buna (bu güzel davranışa) ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak (hayırdan) büyük nasibi olan kimse kavuşturulur." Yani bu değerli nitelikle süslenip bunun için çaba gösterenler, ancak yüce manevî makamlarda olup şanı büyük, sabırlı ve azimli insanlardır.

"Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın." Yani şayet hakka şüpheyle bakma veya batılı süslü gösterme gibi şeytanın vesveseleriyle karşı karşıya gelirsen Allah'a sığın, O'ndan medet ve yardım talep et.

(وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ) cümlesi, *"bıkmazlar"* manasına gelir.

"Sen yeryüzünü kupkuru görürsün." Yeryüzünü bitkisiz ve hareketsiz, sakin ve kupkuru görürsün.

"Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman harekete geçip kabarır." Yani içine giren suyun hareketliliği ile titrer, kımıldar. Sonra da ondan çıkan bitkilerle gelişir.

"Ona can veren, elbette ölüleri de diriltir." buyruğu, somut bir teşbihtir. Buna göre uzun bir sükûnetten sonra toprağa gömülen tohumun dirilmesi, toprağın altında uzun bir süre sakin kaldıktan sonra dirilen insanın tasvirini akla getirmektedir.

"Âyetlerimiz hakkında doğruluktan ayrılıp eğriliğe sapanlar..." ayetindeki (الإلحاد) kelimesinin manası, Allah'ın kevnî ve Kur'ânî ayetlerinden yüz çevirmektir. Ne bunu düşünür ne de diğerinin üzerinde tefekküre dalar. Bu yüz çevirme, nihayetinde onları küfre sevk eder. İşte Allah bunlara yönelik tehdidini şöyle açıklamaktadır: *"Onlar Bize gizli kalmaz."* Ardından bu tehdidin içeriğini şöyle vurgulamaktadır: *"O halde, ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi?"* Bu tehdidin devamında da şöyle buyurmaktadır: *"Dilediğinizi yapın! Kuşkusuz O, yaptıklarınızı görmektedir."* Bu vurgulu ifadeler, akıllı insanı, durduğu yeri gözden geçirmeye sevk etmekte, gafil olanı da gaflet uykusundan uyandırmaktadır.

"Ona önünden de ardından da bâtıl gelemez." Yani Kur'ân'ın herhangi bir tarafında herhangi bir gedik yoktur. Benzer şekilde Kur'ân'da şüphe ihtimali olan veya batıla karışan hükümler de yoktur.

"(Resûlüm!) Sana söylenen, senden önceki peygamberlere söylenmiş olandan başka bir şey değildir." Bu haberler, bütün bu engellemelere ve yüz çevirmelere maruz kalan Resûlullah (s.a.s.) için teselli içermektedir. Bu ayette hak cephesi ile batıl cephesi arasındaki mücadelenin tarihî derinliğine de vurgu yapılmaktadır.

"Eğer Biz onu, yabancı dilden bir Kur'ân kılsaydık, diyeceklerdi ki: Ayetleri tafsilatlı şekilde açıklanmalı değil miydi?" Yani müşrikler itiraz ederek şöyle diyeceklerdir: Onu anlamamız için ayetlerinin Arapça olması gerekmez miydi?

"Arab'a yabancı dilden (kitap) olur mu?" sözü, müşriklerin muhtemel itirazlarının devamıdır. Şöyle diyecekler: Onun muhatapları Araplar olmasına rağmen Kitap nasıl oluyor da Arapça dışında bir dille iner?

"İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'ân onlara kapalıdır." Bunun manası şudur: Bu müşrikler, kendi lügatlarıyla nazil olan bu Kur'ân'dan faydalanmıyorlar. Bunun sebebi, onun kapalılığı veya anlaşılmazlığı değildir. Zira Kur'ân, ayrıntılı ve açıklanmış olarak gelmiştir. Lâkin müşriklerin bu tavrı, kulaklarını tıkayan ağırlık ve gözlerini perdeleyen körlükten dolayıdır.

"Eğer Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, aralarında derhal hükmedilirdi (işleri bitirilirdi)." Yani şayet Allah'ın kendileri için belirlediği ecel olmasaydı onlar hakkında helâk hükmünü verirdi. Lâkin O, ecelleri nihayete erinceye kadar onlara mühlet vermektedir.

"Kıyamet gününün bilgisi O'na havale edilir." Kıyamet anını ancak Allah bilir.

"Hiçbir meyve (çekirdeği) kabuğunu yarıp çıkamaz." Yani kabuğunu yarıp çıkan her meyvenin durumunu Allah daha iyi bilir.

"O'nun bilgisi dışında hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz." ifadelerinde, annesinin karnında bulunan, sonra da hayata adım atan bebekle, ağacın üstünde kabuğunda duran ve olgunlaşınca dışarı çıkan meyve arasında hoş bir benzetme vardır. Bu teşbih, eşsiz evrendeki Yüce Yaratıcı'nın birliğine tanıklık eden nizamın birlikteliğine işaret etmektedir.

"Allah onlara, 'Ortaklarım nerede?!' diye seslendiği gün, 'Buna dair bizden hiçbir şahit olmadığını Sana arzederiz' derler." Bu, Allah tarafından sorulan bir sual olup aslında bununla müşrikler kınanmaktadır. Onlar Allah'ın ortağının olduğuna tanıklık edecek herhangi bir şahidin bulunmadığını itiraf ederek pişmanlık ve hasret ile cevap vereceklerdir.

(مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ) cümlesi, "onların kaçma olanağı söz konusu değildir" manasına gelir.

"İnsan hayır istemekten usanmaz." Yani rızık talep etmekten bıkmaz.

"Fakat kendisine bir kötülük dokunursa hemen ümitsizliğe düşer, üzülüverir." Yani şayet insana fakirlik ve benzerî bir hal gelirse, aşırı derecede umudunu yitirir ve üzülür. Bu durum, insanların karakteristik özelliği olup Rabbine güvenen, rahmetine karşı gönlü huzur dolu olan ve hayatın sırrını bilen mümin bundan müstesnadır. Çünkü bu hayat, istikrar değil imtihan esası üzerine kuruludur. Ayette geçen "(اليأس) (ümitsizlik)" ve "(القنوط) (üzüntü)" yakın anlamlı kelimelerdir.

"Andolsun ki kendisine dokunan bir zarardan sonra Biz ona bir rahmet tattırırsak 'Bu, benim hakkımdır' der." Bu da beşeriyetin bir başka karakteri olup daha çok müşriklerde bulunmakta, onlara daha çok yakışmaktadır. Çünkü sıkıntı ve darlıktan sonra nimetle buluştuklarında

bunu kendilerinden bilirler. Sanki yokluğu nimete, sıkıntıyı da bolluğa dönüştürmeyi kendi maharet ve kudretlerinin eseri zannedip bunu iftiharla anlatırlar.

Sonra bu şımarıklık onları ahireti unutma veya onu inkâr etme noktasına götürmektedir: *"Kıyametin kopacağını sanmıyorum."* Ardından da daha ileri giderek konuşmasını şöyle sürdürmektedir: *"Rabbime döndürülmüş olsam bile muhakkak O'nun katında benim için daha güzel şeyler vardır."* Çünkü kendini hayırlı her işe layık görmektedir. Bunu müminlerle istihza veya alay etmek amacıyla söylemiş olmaları da mümkündür.

"İnsana bir nimet verdiğimiz zaman (Bizden) yüz çevirir ve yan çizer. Fakat ona bir şer dokunduğu zaman da yalvarıp durur." Bu da müşriklerin üçüncü bir karakteridir. Zira insan, nimetle buluşunca kibir ve gurur ile haddini aşmakta, ihsan edilen nimetleri unutmakta ve haktan yüz çevirmektedir. İhsan edilen nimet azalmaya başlayınca, akabinde de fakirleşip sıkıntılarla boğuşunca duasını ve isteklerini arttırmaktadır.

"De ki: Ne dersiniz, eğer o, Allah tarafından ise..." Buradaki hitap, müşriklerle yapılan tartışmada ikna amacıyla gelmiştir. Zira onlar Kur'ân'a tefekkür penceresinden bakmamış; kibirle ve tepeden bakarak ondan yüz çevirmişlerdir. Buna göre Kur'ân onlara şöyle demektedir: Şayet bu Kur'ân, Allah tarafından gönderilmişse, tavrınız yine değişmeyecek midir? Gerçekte bunun kesin olduğunu bilseler de onların tavrının değişmeyeceği muhtemeldir. Bu hitaptan maksat, onları düşünmeye ve tefekküre teşvik etmektir.

"İnsanlara, ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'ân'ın) gerçek olduğu onlara iyice belli olsun." Bu ilahî bir vaad olup Yüce Allah, Kur'ân'ı kâinatın ufuklarında, insan hayatında ve yaratılış sırlarında var olan kesin delillerle destekleyecektir. Buna göre, bilim geliştiktikçe ve evrene dair keşifler yaygınlaştıkça Kur'ân'ın delilleri ve doğruluğunu gösteren unsurlar daha çok ortaya çıkacaktır.

Bu ayet, Kureyşlilerin, ortaya çıkacak mucizelerle tehdit edildiğine dair işaretler içermektedir. Nitekim Bedir'de, ardından da Mekke Fethi'nde bunu bizzat yaşadılar. Şimdi buradan bakılınca, onlardan Kur'ân'ın hak olduğuna şüpheyle bakan birçoğunun, onu hak olarak

gördüğü ve bundan dolayı da Allah'ın dinine fevc fevc girdikleri anlaşılmaktadır.

"Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?" Yani Allah, Kur'ân'da var olanı bilendir. Çünkü o, O'nun kelâmıdır. Kâinatta var olan her şeyi de bilir. Çünkü O'nun yarattığı varlıklardır.

"(مِرْيَةٍ) (mirye)" kelimesi "şüphe" anlamına gelir.

"Bilesiniz ki O, her şeyi (ilmiyle) kuşatmıştır." Yani Yüce Allah, ilmiyle ve kudretiyle bu kâinatı kontrol altında tutmaktadır. Hiçbir şey O'nun gözünden kaçacak da O'nu aciz bırakacak da değildir.

سُورَةُ الشُّورَىٰ

42- ŞÛRÂ SÛRESİ

213. MECLİS: HZ. MUHAMMED'E (S.A.S.) VE ÖNCEKİ PEYGAMBERLERE GELEN İLAHÎ VAHİY

214. MECLİS: ALLAH HAKKINDA TARTIŞMAYA GİRİP O'NUN PEYGAMBERLERİNİ İNKÂR EDENLER

215. MECLİS: RABLERİNİN EMRİNE İCABET EDİP BU VAHYE İMAN EDENLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوحِٓى اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ
السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ
لِمَنْ فِى الْاَرْضِ اَلَٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ
اَوْلِيَآءَ اللّٰهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ
قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ
فَرِيقٌ فِى الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِى السَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً
وَلٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَٓاءُ فِى رَحْمَتِهٖ وَالظّٰلِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ
﴿٨﴾ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَآءَ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى
كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَىْءٍ فَحُكْمُهٗٓ اِلَى اللّٰهِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ
رَبِّى عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ ﴿١٠﴾ فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ
اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَىْءٌ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ
وَيَقْدِرُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا
وَالَّذِٓى اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسٰٓى اَنْ اَقِيمُوا
الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِ اَللّٰهُ يَجْتَبِٓى
اِلَيْهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدِٓى اِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا
جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى
لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّ الَّذِينَ اُورِثُوا الْكِتٰبَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِى شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ
﴿١٤﴾ فَلِذٰلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَٓا

اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍ ۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ ۖ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۖ لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ
اَعْمَالُكُمْ ۖ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ۖ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

1-2. Hâ. Mîm. Ayn. Sîn. Kaf.

3. Azîz ve hakîm olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder.

4. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O yücedir, uludur.

5. Neredeyse yukarılarından gökler çatlayacak! Melekler de Rablerini hamd ile tesbih ediyorlar ve yerdekiler için mağfiret diliyorlar. İyi bilin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

6. Allah'tan başka dostlar edinenleri Allah daima gözetlemektedir. Sen onlara vekil değilsin.

7. Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'ân vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir.

8. Allah dileseydi onları bir tek millet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmetine kavuşturur; zalimlerin ise hiçbir dostu ve yardımcısı yoktur.

9. Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Hâlbuki dost yalnız Allah'tır. O ölüleri diriltir, her şeye kadirdir.

10. Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek Allah'a mahsustur. İşte bu Allah, benim Rabbimdir. O'na dayandım ve O'na yönelirim.

11. O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir.

12. Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Dilediğine rızkı bol verir, dilediğinden de kısar. O, her şeyi bilendir.

13. "Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırdığın bu (din), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendine (peygamber) seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir.

14. Onlar kendilerine ilim geldikten sonra, sadece aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belli bir süreye kadar Rabbinden bir (erteleme) sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra kitaba vâris kılınanlar da onun hakkında derin bir şüphe içindedirler.

15. İşte onun için sen (tevhide) davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği Kitab'a inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işlediklerinize de sizedir. Aramızda tartışılabilecek bir konu yoktur. Allah hepimizi bir araya toplar, dönüş de O'nadır.

HZ. MUHAMMED'E (S.A.S.) VE ÖNCEKİ PEYGAMBERLERE GELEN İLAHÎ VAHİY

Vahiy, bu sûrenin esas konusunu temsil etmektedir. Zira Yüce Allah'ın şu kelâmıyla başlamaktadır: *"Hâ. Mîm. Ayn. Sîn. Kaf. Azîz ve hakîm olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder."* İkinci sırada Yüce Allah'ın şu kelâmı gelmektedir: *"Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman için, sana böyle Arapça bir Kur'ân vahyettik."* Üçüncü sırada ise Yüce Allah'ın şu kelâmı gelmektedir: *"Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi Allah size de din kıldı."* Son olarak da sûre, vahyin ve çeşitlerinin detaylı açıklamasını yapmaktadır: *"Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakîmdir. İşte böylece sana da emrimizle Kur'ân'ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin."*

İlk ayetlerde vahiy meselesinden ve onun, peygamberler silsilesi şeklindeki tarihî sürecinden bahsedilmektedir. Bu silsile, son peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.s.) risaletiyle kemale ermiştir; ona ve kardeşleri olan tüm peygamberlere salât ve selam olsun. Ardından gelen ayetler, bu vahyi inkâr edenlere ve onunla haksız yere mücadele edenlere yoğunlaşmaktadır. En sonunda da sûre, inen bu vahye icabet eden ve doğru yolu bulan, Allah'ın hidayetiyle her türlü hayırla buluşan müminlerin nitelik ve halleriyle sona ermektedir. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, önceki peygamberlere ve Son Peygamber'e (s.a.s.) inen vahyin kaynağınının sadece Allah olduğu hususunu vurgulamaktadır: *"Azîz ve hakîm olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder."* Bu hakikat, tüm peygamberlerin öğrettikleri dinin de aslında tek olduğunu göstermektedir. Yani kimilerinin vehmettiği gibi ortada birbirinden tamamen ayrı dinler bulunmamaktadır. Zira Kur'ân, bizzat bu zorunlu neticeyi şöyle vurgulamaktadır: *"'Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin' diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırdığın bu (din), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendine (peygamber) seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir."*

Bu bağlamda bizim, İslamî risaletin karakterini kavramamız gerekir ki bu risalet, yeryüzünün tamamına yayılan evrensel bir risalettir. Her ne kadar Mekke'de ve oranın lisanıyla başlamışsa da tarihî derinliği ve kökeni itibariyle bütün semavî risaletlerle bağlantısı vardır: *"Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'ân vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir."*

Buna göre Mekke, risaletin başlangıç noktasıdır. Risalet burayla sınırlı değildir. Diğer taraftan dil olarak Arapça, Kur'ân'ın lügatıdır, ama Kur'ân Araplara mahsus değildir. Kur'ân'ı Mekke ve Arap lügatıyla sınırlandırmak, yukarıdaki ayetlerin bağlamıyla ve Yüce Allah'ın şu kelâmıyla çelişmektedir: *"Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."*[36]

İkincisi: Kur'ân, kapsamlı ve evrensel kavramlarıyla hak davetin, bu dine yapılan davet olduğunu, bunun bütün ilahî vahiyleri ve bütün semavî risaletleri kuşattığını vurgulamaktadır: *"İşte onun için sen (tevhide) davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği Kitab'a inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz de sizedir.*

---

36 Enbiya 21/107.

Aramızda tartışılabilecek bir konu yoktur. Allah hepimizi bir araya toplar, dönüş de O'nadır."

Üçüncüsü: Kur'ân, bu vahyi indiren ve bu dini tanzim eden Yüce Allah'ın, aynı zamanda bu varlığı yaratan ve eşsiz kılan olduğunu, yarattığı varlıkların maslahatına en uygun olan şeyleri O'nun bildiğini ama yaratmasında, mülkünde ve emrinde O'nunla niza eden heva ve heves sahiplerinin öyle olmadığını vurgulamaktadır: *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O yücedir, uludur." "O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir. Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Dilediğine rızkı bol verir, dilediğinden de kısar. O, her şeyi bilendir."*

Kur'ân'ın birçok sûrede tekrar tekrar uyguladığı açık metodu, Yüce Allah'ın yaratmadaki tekliği, mülkündeki tekliği, hüküm ve teşrîdeki tekliği hususları arasındaki bağın vurgulanmasıdır ki bu bağ, aynı zamanda mantıkî bir ilişkidir. Zira yaratan, aynı zamanda malik olandır, malik olan da mülkünde istediği şekilde tasarruf yetkisine sahip olandır.

Dördüncüsü: Kur'ân vahyi inkâr eden ve kendilerine fayda ve zararı dokunmayan uydurma ilahlara tutkuyla bağlı olan müşriklerin tavrını tenkit etmektedir: *"Allah'tan başka dostlar edinenleri Allah daima gözetlemektedir. Sen onlara vekil değilsin." "Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Hâlbuki dost yalnız Allah'tır. O ölüleri diriltir, her şeye kadirdir."*

Beşincisi: Ardından Kur'ân, Allah'ın, kendilerine ilim verdiği halde -burada ehl-i kitaba işaret edilmektedir- Allah'ın risaletini tahrif edenleri, dinlerini ayrılık sebebi kılanları ve fitnenin insanlar arasında yayılmasına öncülük edenleri eleştirmektedir: *"Onlar kendilerine ilim geldikten sonra, sadece aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belli bir süreye kadar Rabbinden bir (erteleme) sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra kitaba vâris kılınanlar da onun hakkında derin bir şüphe içindedirler."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Hâ. Mîm. Ayn. Sîn. Kaf." Hurûf-i mukattaa hakkında tercih edilen görüşle ilgili değerlendirme Bakara Sûresi'nin başında aktarılmıştır.

"Azîz ve Hakîm olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder." buyruğuna göre bütün peygamberler için vahyin kaynağı tektir. O da Yüce Allah'tır. *"Azîz"* ve *"Hakîm"* isimlerinin bu ayette zikredilmesi, bu vahyin izzet ve hikmet içerdiğini bildirmek içindir. Ayrıca bu iki isim, meselenin mihenk taşını oluşturmaktadır.

"Neredeyse yukarılarından gökler çatlayacak!" Yani semalar, en üst kısımlarından parçalanacaklar veya yeryüzünün üstü kısmındaki semalar paramparça olacaklar. Çünkü ortada şirk ve zulüm vardır. Ayetteki (تَكَادُ) "neredeyse" kelimesi, işin vahametini bildirmekte, bahsedilen olay neredeyse gerçekleşecekken, gerçekleşmediğini ifade etmektedir. Bu ifade tarzının bir benzeri, Meryem Sûresi'ndeki şu âyetlerde de mevcuttur: *"'Rahmân çocuk edindi' dediler. Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız. Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecektir!"*[37]

"Yerdekiler için mağfiret diliyorlar." Meleklerin yerdekiler için istiğfarda bulunduklarının bildirilmesi, müminler ile mukarrebîn melekler arasındaki muhabbet ve güvene dikkat çekmek içindir. Bu bilinç, insan hayatında güzel somut neticelere ortam sağlamaktadır.

"Allah daima gözetlemektedir." Onları gözetlemektedir. Buna göre de amellerini sayıp dökecek ve yaptıklarının karşılığını verecektir.

"Sen onlara vekil değilsin." Yani sen onların vekil kıldığı biri değilsin, onların engellemelerinden ve yüz çevirmelerinden de sorumlu değilsin.

"Arapça bir Kur'ân..." Lügatı ve fesahati ile. Bu nitelikler, Kur'ân'ın evrenselliğine ters düşmemektedir.

Ayetteki (أُمَّ الْقُرٰى) ifadesi, *"Mekke"* manasına gelir. Burada Mekke'nin *"şehirlerin anası"* olarak isimlendirilmesi, şehirlerin efendisi olmasındandır.

---

37 Meryem 19/88-90.

"Toplanma günü..." "Kıyamet günü" demektir. Bununla isimlendirilmesi, mahlûkatın o gün toplanması sebebiyledir.

"Allah dileseydi onları bir tek millet yapardı." Nitekim melekleri, Allah'a itaat eden muvahhidler kılmıştır. Onların içinde isyan edeni olmadığı gibi yalan söyleyeni de yoktur.

"Fakat O, dilediğini rahmetine kavuşturur; zalimlerin ise hiçbir dostu ve yardımcısı yoktur." ara cümlesiyle insanın nitelikleri açıklanmıştır. Zira insan, tercihte bulunabilen ve sorumluluğu olan bir muhataptır. Bundan dolayı yaptığı tercihin sorumluluğunu taşıyacaktır. Yaratılışı itibariyle hayra da şerre de mahkûm ve mecbur edilmiş bir varlık değildir.

"Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek, Allah'a mahsustur." Bununla Yüce Allah'ın tüm mahlûkatın yaratıcısı ve onların maslahatına en uygun olanı bilen olduğu vurgulanmıştır. Bu hakikat nedeniyledir ki Allah, insanlara vahyi göndermiş ve bu şekilde, onların mazeretlere sığınmalarının önünü tıkamıştır.

"O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır." Onları, geçmişteki bir örneğe bakmaksızın, yokluktan, hiçlikten var edendir.

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur." İslam akidesinin temel ilkelerinden ve tevhid esaslarından biri de budur. Zatında, sıfatlarında ve fiillerinde Allah'a benzeyen hiçbir şey yoktur.

"Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur." Yani ikisinin mülkü ve hazineleri O'na aittir.

"Dilediğine rızkı bol verir." Yani dilediği kimselere rızkı bolca verendir.

"Dilediğinden de kısar." Yani dilediği kimselerinkini de kısmaktadır.

"O, her şeyi bilendir." Bol verme ve kısma, ancak Allah'ın ilmiyle ve O'nun, yaratılıştaki hikmetiyle cereyan etmektedir.

"Allah size de din kıldı." Yani Allah İslam dinini sizin için belirledi, onu açıkladı ve ve beyan etti.

"'Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin' diye..." Hak olan İslam dinini ayakta tutmak ayrılıkları ortadan kaldıracaktır. Çünkü bu din, kalpleri, bir tek gayede ve bir tek yolda birleştirmektedir.

"Fakat kendilerini çağırdığın bu (din), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi." Yani kendilerini davet ettiğin gerçek dine tabi olmak onlara ağır geldi.

"Allah dilediğini kendine seçer." O, dini insanlara ulaştırmaları ve Allah'ın mesajlarını tebliğ etmeleri için insanlar arasından peygamberler seçmiştir.

"Kendisine yöneleni de doğru yola iletir." Yani hidayeti talep edeni ve bunun için çaba göstereni bu dine girmeye muvaffak kılar.

"Onlar kendilerine ilim geldikten sonra, sadece aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler." Ellerinde mevcut olan vahye rağmen ehl-i kitabın ihtilafa düşmelerinin sebebini açıklamaktadır. Bu sebep de haddi aşmaktır. Yani onların ayrılığa düşme sebebi, dini kavramayla ilgili bir içtihat farklılığından değil heva ve batıl isteklerin peşinden sürüklenmekten kaynaklanmaktadır.

"Eğer belli bir süreye kadar Rabbinden bir (erteleme) sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi." Yani şayet Allah, azabı, ilmi ve kudretiyle belli bir vakte kadar ertelemiş olmasaydı haklarında karar verilir ve hüküm uygulanırdı.

"Onlardan sonra kitaba vâris kılınanlar da..." Bunlar ehl-i kitabın torunları olup atalarından kalma kitaba vâris olan ve Muhammedî risaletin gönderildiği dönemde yaşayanlardır.

"Onun hakkında derin bir şüphe içindedirler." Yani Kur'ân hakkında şüphe içindedirler.

"İşte onun için sen davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol." ayetinde salâh (iyilik) ve ıslâh (iyileştirme) değerleri arasında bağ kurulmaktadır. Zira hakka davet etmek bir değer; hak üzere kalmak da bir başka değerdir.

"Onların heveslerine uyma." buyruğunda salâhın ve ıslâhın zıddına işaret edilmiş, bunun da hevadan başka bir şey olmadığı ifade edilmiştir.

"Ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği her Kitab'a inandım." buyruğunda bütün semavî kitaplara iman etmek emredilmiş, dinin vahdetine, yani birliğine vurgu yapılmıştır. Bu mana şu ayetle de vurgulanmıştır: *"Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir."*

"Ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum." Bu, adalet değerine yapılan bir vurgudur. Bu ayet, şu ayetle de vurgulanmıştır: *"Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz de sizedir."* Bu ayetlerde dört ana değer özet olarak verilmiştir: Salâh, ıslâh, vahdet ve adalet.

"Aramızda tartışılabilecek bir konu yoktur." Yani aramızda herhangi bir tartışma söz konusu değildir. Yani şayet bu değerler gerçekleşirse sizinle bizim aramızda çekişme olmayacaktır. Çünkü çekişme iki düşman ve muhalif arasında olur.

"Allah hepimizi bir araya toplar." Yani kıyamet gününde bir araya getirecek ve her amelin sahibine, ameline uygun olan karşılığı verecektir.

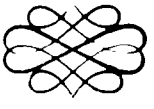

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِى اللهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾ اَللهُ الَّذِى اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ اَنَّهَا الْحَقُّ اَلَآ اِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِى السَّاعَةِ لَفِى ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾ اَللهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِىُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِى حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾ اَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِى رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾ ذٰلِكَ الَّذِى يُبَشِّرُ اللهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ لَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبٰى وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا اِنَّ اللهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللهِ كَذِبًا فَاِنْ يَشَاِ اللهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾ وَهُوَ الَّذِى يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ بَسَطَ اللهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِى الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ اِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِى يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِىُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَآبَّةٍ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا

يَشَآءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَآ أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَن
كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِى الْأَرْضِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ
وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾ وَمِنْ ءَايَاتِهِ الْجَوَارِ فِى الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٣٢﴾ إِن يَشَأْ يُسْكِنِ
الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِۦٓ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ
﴿٣٣﴾ أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِىٓ
ءَايَاتِنَا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٣٥﴾

16. Daveti kabul edildikten sonra, Allah hakkında tartışmaya girenlerin delilleri Rableri katında boştur. Onlar için bir gazap, yine onlar için çetin bir azap vardır.

17. Kitab'ı ve mizanı hak olarak indiren Allah'tır. Ne biliyorsun, belki de kıyamet saati yakındır!

18. Ona inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler. İnananlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki kıyamet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler.

19. Allah, kullarına lütufkârdır, dilediğini rızıklandırır. O kuvvetlidir, güçlüdür.

20. Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa, ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz.

21. Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var? Eğer erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimlere can yakıcı bir azap vardır.

22. Yaptıkları şeyler başlarına gelirken zalimlerin, korkudan titrediklerini göreceksin. İman edip iyi işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler. Rablerinin yanında onlara diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur.

23. İşte Allah'ın, iman eden ve iyi işler yapan kullarına müjdelediği nimet budur. De ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum. Kim bir iyilik işlerse onun sevabını fazlasıyla veririz. Şüphesiz Allah bağışlayan, şükrün karşılığını verendir.

24. Yoksa onlar, (senin için) "Allah'a karşı yalan uydurdu" mu derler? Allah dilerse senin kalbini de mühürler. Ve Allah bâtılı yok eder; sözleriyle hakkı ortaya koyar. Şüphesiz O, kalplerde olanları bilendir.

25. O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.

26. Allah, iman edip iyi işler yapanlara icabet eder, lütfundan onlara fazlasını verir. Kâfirlere gelince, onlara da çetin bir azap vardır.

27. Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde azarlardı. Fakat O, (rızkı) dilediği ölçüde indirir. Çünkü O, kullarının haberini alandır, onları görendir.

28. O, (insanlar) umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, hakiki dosttur, övülmeye lâyık olandır.

29. Gökleri, yeri ve bunların içine yayıp ürettiği canlıları yaratması da O'nun delillerindendir. O dilediği zaman bunları biraraya toplamaya da kadirdir.

30. Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işlediklerinizyüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder.

31. Yeryüzünde (O'nu) aciz bırakamazsınız. Allah'tan başka bir dostunuz ve yardımcınız da yoktur.

32. Denizde dağlar gibi akıp gidenler (gemiler) de O'nun (varlığının) delillerindendir.

33. Dilerse O, rüzgârı durdurur da onun (denizin) üstünde kalakalırlar. Elbette bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

34. Yahut yaptıkları yüzünden onları helâk eder. Birçoğunu da affeder (kurtarır).

35. Böylece âyetlerimiz üzerinde tartışanlar, kendilerine kaçacak bir yer olmadığını bilsinler.

ALLAH HAKKINDA TARTIŞMAYA GİRİP O'NUN PEYGAMBERLERİNİ İNKÂR EDENLER

Bu ayetlerde Kur'ân, bilgisizce Allah hakkında mücadele edip vahyi yalanlayanların hallerini ortaya koymakta, tartışma ve karşılaştırma metotlarını kullanarak onların cehaletini gün yüzüne çıkarmakta ve onları, kötü bir sona karşı uyarmaktadır. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân bu yalancıların ellerinde, aslında onları yalanlamaya sevk edecek hiçbir delilin bulunmadığını vurgulamaktadır: *"Daveti kabul edildikten sonra, Allah hakkında tartışmaya girenlerin delilleri, Rableri katında boştur. Onlar için bir gazap, yine onlar için çetin bir azap vardır."* *"Yoksa onlar, (senin için) 'Allah'a karşı yalan uydurdu' mu derler? Allah dilerse senin kalbini de mühürler. Ve Allah bâtılı yok eder; sözleriyle hakkı ortaya koyar. Şüphesiz O, kalplerde olanları bilendir."*

İkincisi: Kur'ân, düşünmeksizin ve tefekkür etmeksizin taşları kutsayacak kadar fasit hurafelere inanan bu yalancıları yalanları sebebiyle kınamaktadır: *"Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var? Eğer erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimlere can yakıcı bir azap vardır."*

Üçüncüsü: Kur'ân, yalanlama, böbürlenme ve dalâlet gibi konulardan başka bir konuya geçiş yapmakta, kıyamet gününe dair şüphelere dikkat çekmektedir. Bu şüpheler, insanı zulme, boş işlerle uğraşmaya ve geçici dünya malının peşinde koşmaya itmektedir: *"Kitab'ı ve mizanı hak olarak indiren Allah'tır. Ne biliyorsun, belki de kıyamet saati yakındır! Ona inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler. İnananlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki kıyamet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler."*

Dördüncüsü: Kur'ân, bu akılları, kâinatta serpiştirilmiş olan ve Yaratıcı'nın birliğine tanıklık eden Allah'ın ayetlerine dikkatle bakmaya yönlendirmekte, ayrıca bu büyük kâinat karşısında sahte ilah saçmalığına ve basitliğine dikkat çekmektedir: *"Allah, kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde azarlardı. Fakat O, (rızkı) dilediği ölçüde indirir. Çünkü O, kullarının haberini alandır, onları görendir. O, (insanlar) umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, hakiki dosttur, övülmeye lâyık olandır. Gökleri, yeri ve bunların içine yayıp ürettiği canlıları yaratması da O'nun delillerindendir. O dilediği zaman bunları biraraya toplamaya da kadirdir."* *"Denizde dağlar gibi akıp gidenler (gemiler) de O'nun (varlığının) delillerindendir. Dilerse O, rüzgârı durdurur da onun (denizin) üstünde kalakalırlar. Elbette bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır. Yahut yaptıkları yüzünden onları helâk eder. Birçoğunu da affeder (kurtarır)."*

Beşincisi: Kur'ân, İslam davetine yönelik inkârlarına, zulümlerine ve inatlarına karşılık kendilerini bekleyen kötü akıbet konusunda da bu yalancıları uyarmaktadır: *"Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var? Eğer erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimlere can yakıcı bir azap vardır. Yaptıkları şeyler başlarına gelirken zalimlerin korkudan titrediklerini göreceksin." "Böylece âyetlerimiz üzerinde tartışanlar, kendilerine kaçacak bir yer olmadığını bilsinler."*

Altıncısı: Kur'ân, geniş tevbe kapılarını aralamakta; Allah'a yönelen, tevbesinde ve dönüşünde samimi olan herkes için O'nun af ve mağfiretine dair sağlam vaadini vurgulamaktadır. Bu kapı, Allah'a yönelen, dönüşüyle ve tevbesiyle güvence veren herkese açık olacaktır: *"O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir." "Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder." "Yahut yaptıkları yüzünden onları helâk eder. Birçoğunu da affeder (kurtarır)."*

Yedincisi: Kur'ân ilahî adalet inancını ve çalışan her insanın, ancak yaptıklarının karşılığını bulacağını vurgulamaktadır. Buna göre Allah, dünyayı talep edene, istediği kadar dünyadan pay verecek, ahireti talep edene de ahiret mükâfatını ihsan edecek ve buna ek olarak da lütfundan ve kereminden istediği kadarını bahşedecektir: *"Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya kârını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz." "Kim bir iyilik işlerse onun sevabını fazlasıyla veririz. Şüphesiz Allah bağışlayan, şükrün karşılığını verendir." "Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder."*

Sekizincisi: Kur'ân, hüsrana uğrayan ve azaba duçar olanların durumu ile Allah'ın muttaki ve mümin kulları için hazırladığı muhabbet, müjde ve güzel ilahî vaadi karşılaştırmaktadır: *"Yaptıkları şeyler başlarına gelirken zalimlerin korkudan titrediklerini göreceksin. İman edip iyi işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler. Rablerinin yanında onlara diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur. İşte Allah'ın, iman eden ve iyi işler yapan kullarına müjdelediği nimet budur."*

Dokuzuncusu: Kur'ân, vahyi tebliğ eden Allah Resûlü'nün (s.a.s.), vahiyle bağdaşmayan her türlü arzu ve taleplerden pâk olduğunu vurgulamaktadır: *"De ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum."* Yani ancak Allah rızası için sizi davet ediyorum. Hayırla buluşmanıza dair arzum dışında hiçbir ücret de talep etmiyorum. Çünkü siz benim ehlimsiniz, aşiretimdensiniz. Sizi davet etmemin sebebi, bu akrabalığı devam ettirmek ve aramızdaki akrabalık bağlarını koparmamaktır.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Allah hakkında tartışmaya girenler..." Yani Allah'ı birleme ve sadece O'na kulluk etme hususunda tartışıyorlar.

"Daveti kabul edildikten sonra..." Yani muvahhid müminler Allah'ın davetine icabet ettikten, O'na iman edip peygamberini tasdik ettikten ve hak üstün gelip tüm deliller ayan beyan ortaya konduktan sonra.

"Delilleri boştur." Yani batıldır.

"Kitab'ı ve mizanı hak olarak indiren Allah'tır." ayetinde geçen "(الْحَقّ) (hak)" kelimesiyle kastedilen, yalan, batıl ve tereddütün tam zıddı olan sıdk, istikamet ve ve sebattır. "(الْمِيزَانَ) (mîzân)" kelimesiyle kastedilen ise zulme göz yummak veya bir tarafa karşı diğer tarafta durmanın zıddı o adalet ve denge manasına gelir. Bunlar bir kısım ana değerler olup her iki kıymetli kelime bunları özetlemektedir.

"Ne biliyorsun, belki de kıyamet saati yakındır!" Yani kim sana bildirdi? Bu ifade, genelde akabinde gelen kelâmın önemini vurgulamak üzere muhatabı hazırlamak için gelir. Ayette geçen "(قَرِيبٌ) (karîb)" ise "zamanı yakındır" anlamındadır. "(قَرِيبٌ) (karîb)" ve "(بعيد) (be'îd)" gibi kelimelerde, ifade edilmese de zamanın kastedilmesi kullanımı yaygındır. Allahu a'lem.

"Ona inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler." Bu şekilde meydan okur ve istihza ederler.

"İnananlar ise ondan korkarlar." Yani korkuyor ve irkiliyorlar. Çünkü hesaba çekileceklerdir. Mümin, Allah'a itaat etse de kıyamet gününden korkmaya ve endişe etmeye devam eder. Bu da imanın alâmetlerinden

biridir. Mümini, nefsini muhasabeden geçirmeye ve yaptıklarını gözetim altında tutmaya sevk eden husus budur. İşte gerçek takva da budur.

"Kıyamet günü hakkında tartışanlar..." Onun gerçekleşmesi meselesi hakkında tartışıyorlar.

"Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız." ayetindeki "(حَرْثَ) (hars)" kelimesinin kök anlamı, toprağı ziraat için hazırlamaktır. Sonra bu kelime bizzat ziraat için ve insanların çaba ve emekle elde ettikleri şeyler için kullanılmıştır. Bu durumda ayetin manası "Her kim ahiret için çalışırsa, Allah ona umduğundan daha fazlasını verecektir" şeklinde olur.

"Kim de dünya kârını istiyorsa, ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz." Yani Allah dünya için çalışan insana dünyada, çabası kadar verir. Allah hiç kimseye zulmetmez. Ahirette ise onun herhangi bir payı olmayacaktır, çünkü o, ahirete iman etmemiş ve onun için emek harcamamıştır.

"Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var?" ayeti teşrî meselesinde sadece Yüce Allah'ın hakkının olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre vahiyden neşet etmeyen veya ondan istinbat edilmeyen ya da vahyin esaslarını ve maksatlarını gerçekleştirmeyen her hüküm, batıl bir hükümdür, Allah'a ait olan hakka saldırıdır; bu kâinatı yaratmada Allah'tan başka kimsenin dahlinin bulunmadığına ve tek malikinin O olduğuna dair hükmü yok saymaktır.

"Eğer erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi." Yani şayet Allah'ın, hesap gününü belli bir vakte ertelemeye dair daha önceden verdiği hüküm olmasaydı Allah bugün müstahak oldukları şeye dair hükmü verirdi.

"Yaptıkları şeyler nedeniyle zalimlerin korkudan titrediklerini göreceksin." Yani dünyada yapmış oldukları inkâr ve zulüm nedeniyle, kıyamette onları korkunun kapladığını görürsün.

"O, başlarına gelecektir." Yani hak ettikleri ceza başlarına gelecektir.

"De ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum." Bu, istisna-i munkatı'dır. Allah Resûlü (s.a.s.), yaptığı davete karşılık asla ücret almamıştır. Onları sadece sıla-i rahime ve

insanları bir arada tutan akrabalık bağını muhafaza etmeye davet etmiştir. Bu da Allah Resûlü'nün (s.a.s.) onlara karşı güzel nezaketinin ve onlarla kurduğu doğru ilişkinin eseridir.

"Kim bir iyilik işlerse..." Yani kim iyilikte kazanırsa. Ayetteki "(الاقتراف) (ıktirâf)," elde etmeye çalışmak demektir. Bu kelime, hem hayır hem de şer için kullanılabilir.

"Yoksa onlar, (senin için) 'Allah'a karşı yalan uydurdu' mu derler? Allah dilerse senin kalbini de mühürler." Yani Allah, hiç kimsenin O'na yalan isnat etmesini onaylamaz. Şayet söyledikleri şey doğru olsaydı Allah senin kalbini mühürler, kavramanı devre dışı bırakır ve söylediğin o sözlerin tamamını sana unuttururdu.

"Ve Allah bâtılı yok eder; sözleriyle hakkı ortaya koyar." tespiti, yeni bir konuya dair başlangıç cümlesi olup batılı iptal eden ve hakkı gerçekleştiren sünnetullah hakkındadır. Zira hak, ancak Allah'ın kelâmıyla ve peygamberlerine gönderdiği sabit vahiyle bilinir. Ayette geçen "(يَمْحُ) (yemhu)" fiili, gramer açısından merfudur ancak kelimenin sonundaki "vav" tahfif için hazfedilmiştir. Zira bu kelimeyi şartın cevabına atfetmek caiz değildir. Çünkü böyle bir atıf durumunda mana, "Allah şayet isterse batılı imha edecektir" şeklinde olacaktır. Cümlenin devamındaki "(يُحِقُّ) (yuhikku)" fiilinin merfu gelmiş olması da "(يَمْحُ) (yemhu)" merfu olduğuna delildir.

"Allah, iman edip iyi işler yapanlara icabet eder, lütfundan onlara fazlasını verir." Yani Allah onların talebine icabet edecek ve onlara daha fazlasını verecektir. Bu mana, bağlamdan anlaşılmaktadır. Çünkü "(يَسْتَجِيبُ) (yestecîbu)" fiili, tamamının Yüce Allah'a nispet edildiği fiillerle birlikte kullanılmıştır. Zira bu ayetten önce şu ayet geçmiştir: *"O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir."* Ayetin sonunda *"Lütfundan onlara fazlasını verir"* cümlesi de ayrı bir delildir. Allahu a'lem.

"Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde azarlardı. Fakat O, (rızkı) dilediği ölçüde indirir." ayeti, Allah'ın, varlıklar hakkındaki bir kanununu açıklamaktadır. Çünkü Yüce Allah rızkı ancak malum miktarda indirmektedir. Bu miktarda da insanlar birbirlerine destek olsun; sıkıntılar, ameller ve rızık elde etme yolları çeşitlilik oluştursun

diye insanlar arasında farklılıklar oluşmuştur. Şayet Allah rızık kapısını onlara açıp bunu tamamına yaysaydı hayat çekilmez olurdu. Çünkü işlerin ve mesleklerin çoğu duracağı için hayat da duracaktı. Ayrıca lüks hayat, tembelliğin ve işten kaçmanın esas nedeni olmakla birlikte şımarıklığın ve zulmün de kaynağı olabilmektedir. Allahu a'lem.

"Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işlediklerinizyüzündendir." ayeti, insanın sorumluluğunu vurgulamaktadır. Hayır işleyen hayır olana; şer işleyen de şer olana ulaşacaktır. Bu ayette geçen *"musibet"* kelimesi, dünya hayatında insanın karşılaştığı kıtlık, veba, işkence ve savaşlardır. Bu da bizzat şer eylemlerin neticesidir. Bazen de bu musibet, zalimi durdurmak ve gafilleri uyarmak için daha dünyadayken gelen ilahî cezalardır.

"Yeryüzünde (O'nu) aciz bırakamazsınız." buyruğundaki hitap müşriklere yönelik olup manası şudur: Siz yerde veya gökte Allah'ın azabından veya kudretinden asla kurtulamazsınız veya kaçış yolu bulamazsınız.

"Denizde dağlar gibi akıp gidenler de O'nun delillerindendir." buyruğunda büyük gemiler ve açtıkları yüksek yelkenler dağlara benzetilmiş, suyun üzerinde hassas bir dengeyle insanları ve onların yükünü taşıyan bu gemilerin Allah'ın kudretinin eseri olduğuna dikkat çekilmiştir. Yaratanların en güzeli olan Allah, yüceler yücesidir.

"Dilerse rüzgârı durdurur da onun (denizin) üstünde kalakalırlar." buyruğunda denizin suyu, rüzgârın esmesi ve koca gemiler arasındaki dengeye ve mükemmelliğe dikkat çekilmiştir. Şayet rüzgâr durursa gemi de duracaktır. Bu da rüzgârın esmesi hali dışında, kendilerini yürütecek güçleri olmayan yelkenli gemilerin bilinen durumudur.

"(صَبَّارٍ) (sabbâr)" kelimesi çokça sabreden demektir. "(شَكُورٍ) (şekûr)" kelimesi ise çokça şükreden demektir.

"Yahut yaptıkları yüzünden onları helâk eder." Yani Allah onları denizde batırmaya, şirk ve zulümleri nedeniyle onları helâk ederek cezalandırmaya kâdirdir. Yüce Allah'ın rahmetinin bunları dahi kapsaması ise akabinde gelen *"Birçoğunu da affeder (kurtarır)"* buyruğundan anlaşılmaktadır.

"Böylece âyetlerimiz üzerinde tartışanlar bilsinler..." Yalanlayarak ve istihza ederek batıl yolla tartışanlar.

"Onlar için kaçacak bir yer yoktur." Onların firar edip kaçması söz konusu değildir.

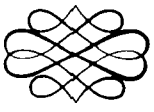

فَمَآ اُوتِيتُمْ مِنْ شَىْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى لِلَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۚ ﴿٣٦﴾ وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَآئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ
وَاِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ۚ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ۪
وَاَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْ ۪ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۚ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ اِذَآ اَصَابَهُمُ
الْبَغْىُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا ۚ فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ
عَلَى اللّٰهِ ۚ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهٖ فَاُولٰٓئِكَ مَا
عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤١﴾ اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ
فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ
اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ۚ ﴿٤٣﴾ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِىٍّ مِنْ بَعْدِهٖ ۗ
وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ۚ ﴿٤٤﴾
وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِىٍّ ۗ وَقَالَ
الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اَلَآ
اِنَّ الظَّالِمِينَ فِى عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَآءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾ اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ
اَنْ يَاْتِىَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ ۗ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ
﴿٤٧﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا فَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُ ۗ وَاِنَّآ اِذَآ
اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ
الْاِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۗ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۗ يَهَبُ لِمَنْ
يَشَآءُ اِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ
مَنْ يَشَآءُ عَقِيمًا ۚ اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا
اَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِىَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ ۗ اِنَّهُ عَلِىٌّ حَكِيمٌ

﴿٥١﴾ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِى مَا الْكِتَابُ وَلَا الْاِيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِى بِهٖ مَنْ نَشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا وَاِنَّكَ لَتَهْدِٓى اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِى لَهٗ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ اَلَآ اِلَى اللّٰهِ تَصِيرُ الْاُمُورُ ﴿٥٣﴾

36. Size verilen şey, yalnızca dünya hayatının geçimliğidir. Allah'ın yanında bulunanlar ise daha iyi ve daha süreklidir. Bu mükâfat, iman edenler ve Rablerine dayanıp güvenenler içindir.

37. Onlar, büyük günahlardan ve hâyâsızlıktan kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar.

38. Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar.

39. Bir haksızlığa uğradıkları zaman yardımlaşırlar.

40. Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez.

41. Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur.

42. Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlaradır.

43. Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir.

44. Allah kimi saptırırsa, bundan sonra artık onun hiçbir dostu yoktur. Azabı gördüklerinde zalimlerin, "Dönecek bir yol var mı?" dediklerini görürsün.

45. Ateşe arz olunurlarken onların, zilletten başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin. İnananlar da "İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır" diyecekler. Kesinlikle biliniz ki zalimler sürekli bir azap içindedirler.

46. Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Allah kimi saptırırsa, artık onun kurtuluşa çıkan bir yolu yoktur.

47. Allah'tan, geri çevrilmesi imkânsız bir gün gelmezden önce, Rabbinize uyun. Çünkü o gün, hiçbiriniz sığınacak yer bulamazsınız, itiraz da edemezsiniz.

48. Eğer yüz çevirirlerse, bilesin ki Biz seni onların üzerine bekçi göndermedik. Sana düşen sadece duyurmaktır. Biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir kötülük gelirse, işte o zaman insan pek nankördür!

49. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder.

50. Yahut onları, hem erkek hem de kız çocukları olmak üzere çift verir. Dilediğini de kısır kılar. O, her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir.

51. Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakîmdir.

52. İşte böylece sana da emrimizle Kur'ân'ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat Biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.

53. (O yol) göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner.

RABLERİNİN EMRİNE İCABET EDİP BU VAHYE İMAN EDENLER

Yalancı ve yoldan çıkmış olanlar karşısında Kur'ân, bu ayetlerde, Allah'ın mesajını kabul eden, peygamberine iman eden ve risaletini tasdik eden müminlerin durumunu arzetmektedir:

Birincisi: Bu pâk insanlara yönelik ilahî vaad vurgulanmaktadır: *"Size verilen şey, yalnızca dünya hayatının geçimliğidir. Allah'ın yanında bulunanlar ise daha iyi ve daha süreklidir. Bu mükâfat iman edenler ve Rablerine dayanıp güvenenler içindir."*

İkincisi: Kur'ân, bu pâk insanların, bu kıymetli vaadi, ancak Allah'ın mesajını kabul etmeleri, hakka boyun eğmeleri, vahyi tasdik etmeleri ve dosdoğru yol üzere kalmaları nedeniyle hak ettiklerini vurgulamaktadır: *"Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar." "İşte*

böylece sana da emrimizle Kur'ân'ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat Biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin. (O yol) göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner."

Üçüncüsü: Şûra/danışma sisteminin vahiyden sonraki ikinci esas olduğu ve söz konusu mümin toplumun şûraya dayandığı açıklanmaktadır: *"Onların işleri, aralarında danışma iledir."* Buna göre siyaset, yönetim, genel ilişkiler, barış ve savaş alanları, yönetici ve hâkim atamaları, eğitim, iktisat, tedbirler, caydırıcı cezalar, tehditlerle mücadele ve her türlü problemlerin çözümü gibi bütün işlerde, nassın bulunmadığı alanların tamamı, vahyin ışığında şûra sistemine dayanmalıdır. Şûra, soyut bir hak olmayıp ilmi ve söz ve tanıklıkta güvenilir olmayı gerektirmektedir.

Dördüncüsü: Şûranın ümmetin inancı ve kimliğiyle ilişkili olduğu, Allah'a içtenlikle yapılan kulluktan beslendiği; hayır işleme, yardımlaşma ve Müslümanların sorunlarını çözme gibi hususlara dayandığı beyan edilmektedir: *"Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar."*

Beşincisi: Allah'a iman eden ve Allah'ın vahyini tasdik eden bu toplumun, pâk ve halim bir toplum olduğu; ahlak toplumu, değerler toplumu ve iyi adab toplumu olduğu beyan edilmektedir: *"Onlar, büyük günahlardan ve hâyâsızlıktan kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar." "Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir."*

Altıncısı: Şûraya dayanan toplumun güçlü ve cesur bir toplum olduğu, gücünü zorbalık ve düşmanlıktan değil hak ve adaletten aldığı beyan edilmektedir: *"Bir haksızlığa uğradıkları zaman yardımlaşırlar."* Ardından da Kur'ân bu konuda yiğit müminlerin ahlakı olan barışı ve affetmeyi teşvik ederek adaleti esas alan kanunu açıklamaktadır: *"Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez. Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur.*

Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlaradır. Kim sabreder ve affederse, şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir."

Yedincisi: Kur'ân içtenlikle iman eden müminlerle yalancıların ve yalanlamayı ahlak edinenlerin yolunun ayrı olduğunu açıklamaktadır: *"Allah kimi saptırırsa, bundan sonra artık onun hiçbir dostu yoktur. Azabı gördüklerinde zalimlerin, 'Dönecek bir yol var mı?' dediklerini görürsün. Ateşe arz olunurlarken onların, zilletten başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin. İnananlar da 'İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır' diyecekler. Kesinlikle biliniz ki zalimler, sürekli bir azap içindedirler. Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Allah kimi saptırırsa, artık onun kurtuluşa çıkan bir yolu yoktur."*

Sekizincisi: Kur'ân, hem o yalancılara hem de tüm insanlığa çağrıda bulunmakta; tıpkı müminler gibi, bu çağrıya icabet etmeye onları davet etmektedir. Bunun yanında bu çağrıdan yüz çeviren ve inatla karşılık verenleri de ikaz etmektedir: *"Allah'tan, geri çevrilmesi imkânsız bir gün gelmezden önce Rabbinize uyun. Çünkü o gün, hiçbiriniz sığınacak yer bulamazsınız, itiraz da edemezsiniz. Eğer yüz çevirirlerse, bilesin ki Biz seni onların üzerine bekçi göndermedik. Sana düşen, sadece duyurmaktır. Biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir kötülük gelirse, işte o zaman insan pek nankördür!"*

Dokuzuncusu: Bu mülkün tek sahibinin Allah olduğu; her şeyi kuşatan ilmi ve sonsuz kudretiyle dilediğini yarattığı, dilediğine rızık verip dilemediğine vermediği vurgulanmaktadır: *"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder. Yahut onları, hem erkek hem de kız çocukları olmak üzere çift verir. Dilediğini de kısır kılar. O, her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir."*

Onuncusu: İlahî vahyin kısımları zikredilmekte, Allah'ın, dilediğini yaratıp dilediğine rızık verdiği gibi dilediği kimselere vahyettiği, bunu da nasıl isterse o yolla yaptığı, yaratma ve emrin başka kimseye değil sadece O'na ait olduğu ifade edilmektedir: *"Allah bir insanla*

ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakîmdir." Bu şekilde sûre, vahiyle başlamış ve yine vahiy gerçeğiyle son bulmuştur. En doğru yola sevk eden, elbette ki Allah'tır.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Size verilen şey, yalnızca dünya hayatının geçimliğidir." Yani dünya hayatında yaşadığınız müddetçe Allah'ın rızık olarak size ihsan ettiği şeylerden yararlanacaksınız. Ardından bu rızık yok olup gidecektir.

"Allah'ın yanında bulunanlar ise daha iyi ve daha süreklidir." Yani Allah'ın ahirette mümin kulları için hazırladığı şeyler, bu servetten daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

"Kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar." Yani öfkelerine hâkim olurlar, kendilerine kötülük yapanları dahi bağışlarlar.

"Onların işleri, aralarında şûrâ iledir." ayetinde geçen *"şûra,"* şer'î nassın bulunmadığı alanlarda en iyi kararı vermek için bilgi, görüş ve öğüt alışverişinde bulunmaktır.

"Bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşırlar." ayetindeki "(الْبَغْيُ) (bağy)" kelimesi, düşmanlıkta bulunmak ve hukukun sınırlarını aşmak manasına gelir. Bu ayet, Mekkeli müşriklerden eziyet gören Müslümanları, kendilerini savunmaları için hazırlamaktadır. Sanki bu ayet, bundan sonra Medine'de nazil olacak savaş hukukuna hazırlık niteliğindedir. Buradaki "(يَنْتَصِرُونَ) (yentesirûn)" fiili de "onlar, düşmanlığı ve haddi aşmayı reddedip bununla mücadele ederler" manasına gelir.

Bu ayetle önceki ayet olan *"Kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar"* ayetini birlikte ele aldığımızda kızgınlığa sebep olan hususların "bağy," yani düşmanlığa ve saldırıya uğramaktan daha geniş kapsamlı olduğu görülecektir. Zira kızgınlığa sebep olan şeyler, dini ve Müslümanların varlığını tehdit eden düşmanlık seviyesine ulaşır, hukukun sınırını da aşarsa, o zaman karşılık vermeyi gerekli kılar. Bu durumda düşmana cevap verecek miktarda mukavemet göstermek vaciptir. Allahu a'lem.

"Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür." ilkesi, düşmana verilecek karşılığın esasını teşkil etmektedir. Buna göre düşmana verilecek karşılık, yapılan düşmanlık kadar olmalıdır. Ondan fazla veya daha geniş olmamalıdır. Meşru karşılığın da ayette "(سَيِّئَةٌ) (seyyie)" olarak nitelendirilmesi, düşmanlık yapma ve haddi aşma kötülüğüne verilen karşılık manasında müşakele içindir.

"Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir." buyruğunda, bizzat dine yönelik bir tehdit yoksa, öfkeyi yutma hususu tekrar teşvik edilmektedir.

"Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur." Yani onlara ne günah vardır ne de sıkıntı.

"Ancak insanlara zulmedenlere ceza vardır." Yani yapılan zulmü kendilerinden savmak isteyenler için herhangi bir günah yoktur. Asıl günah bu tür zalimler içindir.

"Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir." ayetinde, sabra ve öfkeyi yutmaya dair bir teşvik daha vardır. Kur'ân-ı Kerîm'in vurguladığı bu teşvikte yüksek bir ahlak ve Mekke'deki müşriklerin baskısı altında yaşamını sürdüren müminler için de maslahat bulunmaktadır. Çünkü o dönemde kendilerine yapılan her kötülüğü defetmek, Müslümanların tahammül edemeyeceği yeni işkence kapılarının açılmasını beraberinde getirecekti. Bundan dolayı sabretme ve öfkeyi yutma, kararlılık ve azim gerektiren işler olarak nitelendirilmiştir. Çünkü bu tür durumlarda sabır, feraset demektir, hikmet demektir, makul düşünmek demektir.

"Azabı gördüklerinde zalimlerin, 'Dönecek bir yol var mı?' dediklerini görürsün." Yani onlar ahiret azabını gördüklerinde dünyaya geri dönmeyi temenni edeceklerdir.

"Ateşe arz olunurlarken onları göreceksin." Yani cehenneme girdiklerinde.

"Onların, göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin." Yani ondan korktukları ve oraya girmek istemedikleri için cehenneme göz ucuyla gizli gizli bakacaklardır.

"Kesinlikle biliniz ki zalimler, sürekli bir azap içindedirler." Yani kalıcı bir azap.

"Allah kimi saptırırsa, artık onun kurtuluşa çıkan bir yolu yoktur." Ne hidayet yolu ne de kurtuluş yolu. Allah'ın onları saptırması, Yüce Allah'ın adil sünnetine uygundur. Zira O, hiç kimseye zulmetmez ve hiçbir kimseyi dalâlete zorlamaz. Buna göre, hidayeti talep eden hidayete erdiği gibi dalâleti talep eden de dalâlete sapacaktır. Şayet onlar Allah'ın mecbur kılması sonucunda hidayetten mahrum olsalardı kınamayı hak etmezlerdi; Allah da onlara peygamberlerini müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndermezdi.

"İtiraz da edemezsiniz." Yani işlediğiniz günahlardan hiçbirini inkâr etmeye gücünüz olmayacaktır.

"Eğer yüz çevirirlerse, bilesin ki Biz seni onların üzerine bekçi göndermedik. Sana düşen, sadece duyurmaktır." Bu görev, Allah'ın mesajını Allah'ın kullarına tebliğ eden resûllerin görevidir. Peygamberler, bu tebliğden sonra insanların iradesinden ve hidayetinden sorumlu değillerdir.

"Biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir kötülük gelirse, işte o zaman insan pek nankördür!" Bu, insanların genel karakteridir. Zira insan, nimetle ferah bulmakta, musibet anında da umutsuz olmaktadır. Bu umutsuzluk, bazen insanı kızgınlığa ve inkâra götürebilmektedir. Ancak nefsini vahyin nuruyla tertemiz kılan ve muttakilerin ahlakıyla temizleyen ise umutsuz davranmaz. Buna benzer ifadeler Meâric Sûresi'nde şöyle varid olmuştur: *"Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder. Ona imkân verildiğinde ise pinti kesilir. Namaz kılanlar böyle değildir."*[38]

"Dilediğine kız çocukları bahşeder." Yani dilediğine erkek değil kız çocuk ihsan etmektedir.

"Dilediğine de erkek çocukları bahşeder." Yani dilediğine kız değil erkek çocuk ihsan etmektedir.

---

38 Me'âric 70/19-22.

"Yahut onları, hem erkek hem de kız çocukları olmak üzere çift verir." Yani bazen insana erkek ve kız çocuklarını birlikte ihsan etmektedir.

"Dilediğini de kısır kılar." Böylece evladı olmaz. Allah'ın bu takdiri, dörtlü bir taksimden oluşmaktadır. Kur'ân, akabinde *"O, her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir"* buyurmaktadır. Yani bu dörtlü taksimin tamamı Allah'ın ilmi ve kudreti iledir. Nitekim O, rızıkları da ilim ve kudreti ile taksim etmektedir. İşte bütün bunlar Yüce Allah'ın bildiği hikmet çerçevesinde gelişmektedir.

"Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder." ayetinde Allah'ın vahyinin peygamberlere ulaşmasının üç şekli açıklanmaktadır:

Birincisi: İlhamdır. Allah'ın, elçisinin kalbine sağlam ve kesin olarak vahyi ilkâ etmesidir. Ayetteki (إِلَّا وَحْيًا) ifadesi bunu ifade etmektedir.

İkincisi: Elçinin, Allah'ın kelâmını bir perde arkasından dinlemesidir. Nitekim Hz. Mûsâ'ya (a.s.) böyle gelmiştir. Ayetteki (أَوْ مِنْ وَرَآئِ حِجَابٍ) lafzı bunu ifade etmektedir.

Üçüncüsü: Vahiy meleği Cebrail'in gelip Allah'ın bildirdiği emirleri elçiye tebliğ etmesidir. Kur'ân'ın tamamı bu yolla nazil olmuş olup bunun delili de Yüce Allah'ın şu kelâmıdır: *"(Resûlüm!) Onu Rûhu'l-emîn (Cebrail), uyarıcılardan olasın diye, apaçık Arap diliyle senin kalbine indirmiştir."*[39] Bu üçü dışında rüya yoluyla gelen vahiy çeşidi de vardır. Bu da peygamberlere geldiği sabit olan vahiy çeşididir. Bunun delili, Hz. İbrâhim'in, oğlu Hz. İsmail'e söylediği şu kelâmdır: *"Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin?"*[40] Bu soru üzerine oğlu İsmail, şu cevabı vermiştir: *"Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap."* Bu konuda ifade edilen en uygun görüş, bunun birinci yol olan ilham cinsinden olmasıdır. Allahu a'lem.

"İşte böylece sana da emrimizle bu ruhu (Kur'ân'ı) vahyettik." Yani önceki peygamberlere vahyettiğimiz gibi bu son risaleti de sana vahyettik. Allah, risaleti *"rûh"* olarak isimlendirmiştir. Hayatın ancak ruhla mümkün olacağı hususundan hareketle "vahiy," "ruh"a benzetilmiştir.

---

39 Şuarâ 26/193-195.

40 Sâffât 37/102.

"Sen, kitap nedir, bilmezdin." Yani Biz sana Kur'ân'ı indirmeden evvel Kur'ân hakkında herhangi bir bilgiye sahip değildin. Nimeti dile getirme kastı yanında bu ayetten hedeflenen en büyük maksat, bu Kur'ân'ın ancak Allah katından olduğunun vurgulanmasıdır. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.s.), Kur'ân'ı bilmezdi, ona vakıf da değildi.

"Sen, iman nedir bilmezdin." Sen, Allah'ın isim ve sıfatlarını, ahiretin hallerini ve dehşetini ifade eden benzeri gaybî hususları da bilmezdin. Aynı şekilde peygamberlerin isimlerini ve kıssalarını da bilmezdin. Bütün bunları Hz. Peygamber (s.a.s.), ancak vahiy yoluyla öğrenmiştir. Yaratıcının varlığının bilinmesine gelince; bu, insanın içine yerleştirilen fıtrî bir olgudur. Allah Resûlü (s.a.s.) bi'set öncesinde Hira'da ibadet ederken şirkten uzak bir şekilde tevhid inancına bağlıydı. Lâkin imanın manası bütün bunlardan daha geniştir. Allahu a'lem.

"Fakat Biz onu bir nur kıldık." Yani vahyi.

"Kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur." buyruğundaki meşiet, Allah'ın güzel isimlerine bağlı bir meşiettir. Bu meşiet, Yüce Allah'ın zulümden münezzeh olduğunu vurgulamaktadır. O, hidayete talip olanları hidayete erdirecek; dalâleti talep edenleri de dalâlete sevk edecektir. Bu durum, tamamıyla, ilaç içenin iyileşmesi, zehir içenin ölmesi gibidir.

"Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin." Allah Resûlü'nün (s.a.s.) hidayet etmesi, davet ve irşatta bulunması demektir.

"Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner." Yaratılanların bütün işleri, dünya ve ahirette, sadece tek olan Yüce Allah'a döner.

سُورَةُ الزُّخْرُفِ

43- ZUHRUF SÛRESİ

216. MECLİS: "ANLAYIP DÜŞÜNMENİZ İÇİN ONU ARAPÇA BİR KUR'ÂN KILDIK"

217. MECLİS: "BU KUR'ÂN İKİ ŞEHİRDEN BİR BÜYÜK ADAMA İNDİRİLSE OLMAZ MIYDI?" DEDİLER

218. MECLİS: "SENDEN ÖNCE GÖNDERDİĞİMİZ ELÇİLERİMİZE SOR!"

219. MECLİS: "KIYAMETİ Mİ BEKLİYORLAR?"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾
وَاِنَّهُ فِىٓ اُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِىٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾ اَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا اَنْ
كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ فِى الْاَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ
مِنْ نَبِيٍّ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٧﴾ فَاَهْلَكْنَا اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضٰى مَثَلُ
الْاَوَّلِينَ ﴿٨﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ
الْعَلِيمُ ﴿٩﴾ اَلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾ وَالَّذِى نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَاَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ
تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَالَّذِى خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْاَنْعَامِ مَا
تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُۥا عَلٰى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ
وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِى سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَاِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا
لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾ وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ اَمِ
اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَاَصْفٰيكُمْ بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ
لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ اَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِى الْحِلْيَةِ وَهُوَ
فِى الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمٰنِ اِنَاثًا
اَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَآءَ الرَّحْمٰنُ مَا
عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ
قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوٓا اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى
اٰثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾ وَكَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِى قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلَّا قَالَ
مُتْرَفُوهَآ اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قَالَ اَوَلَوْ
جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ اٰبَآءَكُمْ قَالُوٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ

﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ
لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾
وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هَؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ
حَتَّى جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُبِينٌ ﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا
بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾

1. Hâ. Mîm.

2-3. Apaçık Kitab'a andolsun ki Biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'ân kıldık.

4. O, katımızda bulunan Ana Kitap'ta (Levh-i Mahfûz'da) mevcut, yüce ve hikmetle dolu bir kitaptır.

5. Siz, haddi aşan kimseler oldunuz diye, sizi Kur'ân'la uyarmaktan vaz mı geçelim?

6. Daha önceki milletlere nice peygamberler göndermiştik.

7. Onlar, kendilerine gelen her peygamberi mutlaka alaya alırlardı.

8. Biz bunlardan daha zorba olanları da helâk ettik. Nitekim öncekilerde örneği geçmiştir.

9. Andolsun ki onlara "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, "Onları şüphesiz güçlü olan, her şeyi bilen Allah yarattı" derler.

10. O, size yeri beşik kılmış ve doğru gidesiniz diye yeryüzünde size yollar yaratmıştır.

11. Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla (kupkuru), ölü memlekete hayat veririz. İşte siz de böylece (mezarlarınızdan) çıkarılacaksınız.

12-13. Bütün çiftleri O yaratmıştır. Ve size, bineceğiniz gemiler ve hayvanlar vâretmiştir ki böylece onların sırtına binip üzerlerine yerleşince, Rabbinizin ni'metini anarak "Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik" diyesiniz.

14. "Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz" (demelisiniz).

15. Ama onlar, kullarından bir kısmını, O'nun bir cüzü kıldılar. Gerçekten insan apaçık bir nankördür.

16. Yoksa Allah, yarattıklarından kızları kendine aldı da oğulları size mi ayırdı?!

17. Onlardan biri, Rahmân'a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelenince, hiddetlenerek yüzü simsiyah kesilir.

18. Süs içinde yetiştirilip savaş edemeyecek olanı mı istemiyorlar? (Onları Allah'ın parçası mı sayıyorlar?!)

19. Onlar, Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Acaba meleklerin yaratılışlarını mı görmüşler? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir.

20. Ve dediler ki: Rahmân dileseydi biz onlara tapmazdık. Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.

21. Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar?

22. Hayır! "Sadece, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz" derler.

23. Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklıları, "Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız" derlerdi.

24. "Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz(din)den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız)?" deyince, dediler ki: Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz.

25. Biz de onlardan intikam aldık. Bak, yalanlayanların sonu nasıl oldu?

26. Bir zaman İbrâhim, babasına ve kavmine demişti ki: Ben sizin taptıklarınızdan uzağım.

27. Ben yalnız beni yaratana taparım. Çünkü O, beni doğru yola iletecektir.

28. Bu sözü, ardından geleceklere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki insanlar (onun dinine) dönsünler.

29. Doğrusu bunları da atalarını da kendilerine hak ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar geçindirdim.

30. Fakat kendilerine hak gelince "Bu bir büyüdür, biz onu tanımıyoruz" dediler.

"ANLAYIP DÜŞÜNMENİZ İÇİN ONU ARAPÇA BİR KUR'AN KILDIK"

Şûrâ Sûresi'nin ana konusu vahiyken bu sûrenin ana konusu Kur'ân'dır. Buna göre tefsirini yaptığımız Zuhruf Sûresi, Şûrâ Sûresi'nin devamı niteliğindendir.

Mekke ve çevresinde, hatta Arap yarımadasının genelinde mutlak manada varlığını korumakta olan putçulukla, putçuluğun örf ve taklitleriyle devam eden mücadele ele alınırken Kur'ân'dan söz edilmektedir. Bu ayetler bağlamında gelen hususları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Birincisi: Kıyamete kadar hükmü devam edecek olan Kur'ân'ın mesajını açıklamak, apaçık oluşunu, yüceliğini ve hikmetini vurgulamaktır: *"Hâ. Mîm. Apaçık Kitab'a andolsun ki Biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'ân kıldık. O, katımızda bulunan Ana Kitap'ta (Levh-i Mahfûz'da) mevcut, yüce ve hikmetle dolu bir kitaptır."*

İkincisi: Mekke'deki müşriklerin tavrının, geçmişte peygamberlerini yalanlayan ve mesajlarıyla alay eden önceki müşriklerin tavrından farklı olmadığını açıklamaktır: *"Siz, haddi aşan kimseler oldunuz diye, sizi Kur'ân'la uyarmaktan vaz mı geçelim?! Daha önceki milletlere nice peygamberler göndermiştik. Onlar, kendilerine gelen her peygamberi mutlaka alaya alırlardı."*

Üçüncüsü: Bu müşrikleri ve seleflerini ilahî risalete düşmanlık yapmaya ve tavır takınmaya sevk eden hususun, babaların ve ataların mirasını körükörüne taklit etmek olduğunu açıklamaktır: *"Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar? Hayır! 'Sadece, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz' derler. Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklıları, 'Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız' derlerdi. 'Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz(din)den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız)?' deyince, dediler ki: Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz."*

Bu ayetler risalete düşmanlığın bir başka sebebine, varlıklı olma sebebine işaret etmektedir. Zira varlıklı olanlar statükoyu koruma hususunda başkalarından çok daha hırslıdırlar. Çünkü değişimden

korkarlar; değişimi, mevcut örf, âdet, taklitler ve sosyal sistem içerisinde elde ettikleri mal varlıklarına yönelik bir tehdit olarak görürler.

Dördüncüsü: Allah'ın evrenin dört bir tarafındaki ayetlerine dikkat etmeleri için akıl sahibi insanlar uyarılmaktadır. Belki de bu uyarı onların ayılmasına, taşı kutsayan, ondan korkan ve ona kurbanlar sunan ilkel ve basit mantığı aşmalarına yarayacaktır. Hatta bu ilkel mantıktaki insanlar bile o taşların bu evreni yaratmadığını itiraf etmektedirler: *"Andolsun ki onlara 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan; 'Onları şüphesiz güçlü olan, her şeyi bilen Allah yarattı' derler. O, size yeri beşik kılmış ve doğru gidesiniz diye yeryüzünde size yollar yaratmıştır. Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla (kupkuru), ölü memlekete hayat veririz. İşte siz de böylece (mezarlarınızdan) çıkarılacaksınız. Bütün çiftleri O yaratmıştır. Ve size, bineceğiniz gemiler ve hayvanlar vâretmiştir ki böylece onların sırtına binip üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nimetini anarak, 'Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik' diyesiniz. 'Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz' (demelisiniz)."*

Buna göre karadaki, denizdeki ve havadaki bütün bu nimetleri yaratan, hayatı olmazsa olmaz inceliklerle donatan, bu dakik sistemi var eden zat, şu sağır ve dilsiz sahte ilahlar değil şükür ve ibadete layık olan Allah'tır.

Beşincisi: Zalim ve cahil düşüncelerle hareket eden, Allah'ın hukuku konusunda günahkâr olan, bilgiye ve delile dayanmadan ulûhiyet makamı hakkında cüretkâr söylemlerde bulunanlar eleştirilmektedir: *"Ama onlar, kullarından bir kısmını O'nun bir cüzü kıldılar. Gerçekten insan apaçık bir nankördür. Yoksa Allah, yarattıklarından kızları kendine aldı da oğulları size mi ayırdı?! Onlardan biri, Rahmân'a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelenince, hiddetlenerek yüzü simsiyah kesilir. Süs içinde yetiştirilip savaş edemeyecek olanı mı istemiyorlar? (Onları Allah'ın parçası mı sayıyorlar?!) Onlar, Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Acaba meleklerin yaratılışlarını mı görmüşler? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir."*

Onlar Allah'la beraber başka ilahlar edindiler, sonra bununla da yetinmeyerek meleklerin Allah'ın kızları olduğu iddiasıyla onları Allah'a

nispet etmeye başladılar. Onlar zamanında kızlardan nefret etmiş, Allah'ın rızık olarak ihsan ettiği kız çocuğunun doğum haberini duyunca hüzün ve kederinden yüzleri kapkara kesilecek kadar onları hakir görmüşlerdir. Onlar verdikleri bu tepkiyle iki suç işlemişlerdir: Bir taraftan kadını hor görme suçu diğer taraftan ise hor ve hakir gördükleri bir varlığı -iddia ettikleri gibi- Allah'a nispet etme suçu!

Altıncısı: Sûre, tevhid yolu ile şirk yolunun tamamıyla birbirinden ayrı olduğunu ve bu ayrımın, tarihin derinliklerine dayandığını vurgulamaktadır. Yani hak ile batıl arasındaki bu ayrılık, bugün meydana gelmemiştir. Aksine semavî risaletler ve bu konuda insanların farklı tavırlar takınması kadar derindir: *"Bir zaman İbrâhim, babasına ve kavmine demişti ki: Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Ben yalnız beni yaratana taparım. Çünkü O beni doğru yola iletecektir. Bu sözü, ardından geleceklere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki insanlar (onun dinine) dönsünler. Doğrusu bunları da atalarını da kendilerine hak ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar geçindirdim. Fakat kendilerine hak gelince, 'Bu bir büyüdür, biz onu tanımıyoruz' dediler."*

Bu ayetlerde Hz. İbrâhim (a.s.) kıssasının hatırlatılması İslamî kimliği ve bu kimliğin tarihî derinliğini vurgulamak içindir. Ayrıca o müşriklerin yozlaşarak İbrâhimî inançtan fersah fersah uzaklaştıktıkları vurgulanmıştır. Hâlbuki hâlâ o inançtan bazı kırıntılar taşımakta, bazı sembolleri ve izleri sürdürmektedirler.

Yedincisi: Sûre, şirk ve küfürde ısrar ettikleri takdirde müşrikleri, bekleyen elem verici azaba karşı uyarmaktır: *"Biz bunlardan daha zorba olanları da helâk ettik. Nitekim öncekilerde örneği geçmiştir." "Biz de onlardan intikam aldık. Bak, yalanlayanların sonu nasıl oldu?"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Hâ. Mîm." Hurûf-i mukattaa ve bu konuda tercih edilen görüş hakkındaki değerlendirme, Bakara Sûresi'nin başında aktarılmıştır.

"Apaçık Kitab'a andolsun ki Biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'ân kıldık." ayetinde vahiy-akıl ilişkisi vurgulanmıştır. Çünkü vahyi indiren ile aklı yaratan birdir, o da Yüce Allah'tır. Şayet akıl,

taassup, heva ve taklit hastalıklarından kurtulmayı başarabilirse vahyin nuruna ulaşacaktır.

"O, katımızda bulunan Ana Kitap'ta mevcut, yüce ve hikmetle dolu bir kitaptır." Yani bu Kur'ân, asıl kitapta ve vahyin kaynağında yücelik ve hikmetle nitelendirilmiştir. O asıl kitap da Levh-i Mahfûz'dur. Levh-i Mahfûz, gaybî mevzulardan biri olup künhünü ve biçimini bilmiyoruz. Lâkin hakkında verilen genel bilgilerden anlaşılan, onun Yüce Allah'ın ezelî ilmiyle ilişkili olduğudur. Bu durumda ayetin genel manası şudur: Bu Kur'ân, Bizim katımızda olup Bizim ezelî ilmimizde de yücelik ve hikmet sahibidir. Allahu a'lem.

"Siz, haddi aşan kimseler oldunuz diye, sizi Kur'ân'la uyarmaktan vaz mı geçelim?" Yani sizin yalanlamada, inat ve kibirde aşırı gitmeniz sebebiyle sizden yüz çevirelim ve vahyi göndermeyi kesip Kur'ân'ın nüzûlünü durduralım mı? Bu sorudan maksat, vahyin gelmeye devam edeceği, onlar cehalet ve sefahatte ısrar etseler de asla kesilmeyeceğidir. Yeryüzünde gece ve gündüz devam ettiği müddetçe Kur'ân da var olmaya devam edecektir.

"Daha önceki milletlere nice peygamberler göndermiştik. Onlar, kendilerine gelen her peygamberi mutlaka alaya alırlardı." Yani bunların bu eylemi, yeni değildir. Çünkü bunun sebepleri eskiden beri vardır. Tekebbür, böbürlenme ve haset insanın karakterinde mevcuttur. Bu durum da insanı haktan yüz çevirmeye sevk etmektedir. Ancak kendi nefsini arındıran ve onu dosdoğru yola ileten insan bundan müstesnadır. Bu ayet, ayrıca Allah Resûlü'ne (s.a.s) teselliyi de içermektedir.

"Nitekim öncekilerde örneği geçmiştir." Yani Kur'ân'da bu tür yalancı kavimlerin ve yaptıklarının örnekleri zikredilmiştir.

"O, size yeri beşik kılmıştır." Yeryüzü, yaşamınızı sürdürmeniz, mesken edinmeniz ve yerleşmeniz için hazırlanmıştır. Bu gezegen gibi, hayatın devamlılığı için Allah'ın var ettiği bütün olanakların bulunduğu ve beşer hayatına elverişli bir başka gezegen -şu ana kadarki malumatlara göre- mevcut değildir.

"Biz onunla (kupkuru), ölü memlekete hayat veririz." Yani yağmur suyu ile ölü ve bitkilerin yetişmediği yeri dirilttik. Müzekker bir kelime

olan (مَيْتًا) kelimesi, müennes bir kelime olan (بَلْدَةً) kelimesine vasıf olarak gelmiştir ve böylece masdar olan (مَيْتًا) kelimesiyle anlam daha vurgulu şekilde ifade edilmiştir. (بَلْدَةً) kelimesinin müennes oluşu da mecazîdir. Hakiki müenneste sahih olmayan husus, bunda sahih olabilmektedir.

"İşte siz de böylece çıkarılacaksınız." İnsanın yeniden dirilişi, yağmur sonrası ölü toprağın tekrar hayat bulmasına benzetilmiştir.

"Bütün çiftleri O yaratmıştır." Yani erkeğiyle dişisiyle varlıkların kısımlarını ve çeşitlerini yaratmıştır.

"Böylece onların sırtına binip üzerlerine yerleşince..." Yani denizde ve karada nakliye vasıtalarına binince.

"Rabbinizin nimetini anarak..." Çünkü bu nimetleri yaratan ve kolaylaştıran Yüce Allah'tır.

"Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz." Yani O bu vasıtaları bize boyun eğdirmiş ve itaat etmesini sağlamıştır. Malum olduğu üzere insanın bedenî gücü, mesela atları ve develeri sakinleştirmeye kâfi değildir. Şayet Yüce Allah, sakinleştirme kabiliyetini var kılmasaydı bu mümkün olmazdı. Gerçekte bu boyun eğdirme, evren düzeyinde hizmete sunmanın göstergelerinden küçük bir kısımdır. Mesela güneş ve ay, kara ve deniz, ağaç ve meyve, hayvanlar... Evet, bütün bunlar insana hizmet etmek, küllî ve cüz'î ihtiyaçlarını gidermek üzere hassas bir nizamla hareket etmektedir. Hatta insan için zaruri ihtiyaçları dışında kalan, güzellik, süslenme, koku sürünme, eğlenme ve keyif vesileleri dahi var edilmiştir.

"'Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik' diyesiniz." Yani şayet Allah bu bineği bizim hizmetimize sunmasaydı ve ona boyun eğdirmeseydi buna gücümüz yetmezdi.

"'Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz' (demelisiniz)." Yani muhakkak ki biz Rabbimize döneceğiz.

"Ama onlar, kullarından bir kısmını O'nun bir cüzü kıldılar." Yani yaratılmışların bir kısmını O'nun -Rabbimiz bundan münezzehtir- bir parçası kıldılar. Mesela meleklerin Allah'ın kızları olduğunu iddia

ettiler. Bilindiği üzere evlat, babasının bir cüzüdür. Bu iddiaları ile sanki onlar melekleri Yüce Allah'ın bir cüzü kıldılar.

"Yoksa Allah, yarattıklarından kızları kendine aldı da oğulları size mi ayırdı?!" Yani Allah, erkekleri size, kızları da kendine nasıl tahsis etsin? Bu ifade, müşriklerin anlayabilecekleri bir üslûptur. Aslında Yüce Allah'a erkekleri nispet etmek, kızların nispeti gibi saçma bir anlayıştır. Yüce Allah hem erkeklere hem de kızlara muhtaç değildir. Lâkin onlar kızlardan nefret ediyor ve onlara hakaret ediyorlardı. Bu anlayış, onların ne kadar cahil ve sefih olduklarının göstergesidir. Yüce Allah'ın *"Onlardan biri, Rahmân'a isnat ettiği kız çocuğuyla müjdelenince, hiddetlenerek yüzü simsiyah kesilir. Süs içinde yetiştirilip savaş edemeyecek olanı mı istemiyorlar? (Onları Allah'ın parçası mı sayıyorlar?')"* şeklindeki kelâmı bunun delilidir.

Mekke şirk toplumu, kadını, sadece kendileri için süslenen gereksiz bir meta olarak görmüşlerdir. Onlara göre kız çocuğu, konuşmayı, mücadeleyi ve savaşmayı erkek gibi güzel bir şekilde icra ve ifa edemez. Sonra bütün bunlarla yetinmeyip erkekleri kendilerine, kızları da Allah'a tahsis etmişlerdir. Onlar bu tavırlarıyla iki çirkin şeyi bir araya getirmişlerdir: Biri kadını hor ve hakir görmeleri çirkinliği, diğeri ise kendilerinin hor gördüğü bu varlığı, kendilerini yaratan Allah'a nispet etme çirkinliğidir.

"Onlar, Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Acaba meleklerin yaratılışlarını mı görmüşler?" sorusu, inkâr içerikli bir soru olup cahil oluşlarını ve bilgisizce Allah hakkında cüretkâr davranmalarını açıklama maksadı gütmektedir.

"Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir." ayeti, ağır bir tehdit ve uyarı içermektedir. Burada bazen söz söyleyenin bile hâyâl edemediği ve önemsiz gördüğü kelimelerin ağır sorumluğuna işaret edilmiştir. Zulüm ve cehalet içerikli düşüncelerin çoğu, beşer aklına önce yavaş yavaş sızar, nihayetinde insanların kültürünün bir parçası olur. Daha sonra da bu düşüncelere göre hizipleşir, bu çerçevede dostluklar kurarlar. O düşünceleri, âdeta vahiyle belirlenmiş sabit inançlar gibi görecek kadar ileri giderler, ancak öyle değildir.

"Ve dediler ki: Rahmân dileseydi biz onlara tapmazdık." ifadesi, kaderi mazeret olarak öne sürmeye ve ilahî iradeyi kınamaya dair bir örnektir. Bu anlayış, cehaletin de ta kendisidir, zulmün de. Allah, herhangi bir insanı herhangi bir şeye zorlamaktan, akabinde de bundan dolayı onu cezalandırmaktan münezzehtir. Bilakis bu, insanın hür iradesiyle hareket edebilmesi için ona has kılınan sınanma alanıdır. İnsan, seçme ve karar verme sorumluluğu taşımaktadır. Bundan dolayı Allah, kaderi öne sürenleri cahil ve yalancı olarak nitelemektedir: *"Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar."* Yani onlar bilgiye ve delile dayanmadan söz söylüyorlar.

"Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar?" sorusuyla Allah, hem inatçı tavırları hem de Kur'ân'dan yüz çevirmeleri nedeniyle onları kınamaktadır. Ayrıca meleklerle ilgili ileri sürdükleri iddiaların herhangi bir bigiye ve sahih habere dayanmadığını vurgulamaktadır.

"Biz babalarımızı bu din (ümmet) üzerinde bulduk." ayetindeki "(أُمَّةٍ) (ümmet)" kelimesi millet, yani din manasına gelir.

"'Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz(din)den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız)?' deyince, dediler ki: Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz." Onlar, düşünmeden, tefekkür etmeden ve sorup soruşturmadan kendilerine gönderilen uyarıcıyı alelacele inkâr ettiler. Bu tavır, onların bu inkârının herhangi bir düşünceye ve delile dayanmadığına, aksine kibre, akılsızlığa ve inada dayandığına işaret etmektedir.

"Bir zaman İbrâhim, babasına ve kavmine demişti ki: Ben sizin taptıklarınızdan uzağım." Yani putlarınızdan ve heykellerinizden uzağım. Konuşmasına babasıyla başlaması, karşısında duran kişi -diğerleri bir yana- babası dahi olsa tevhid ile putperestlik ayırımının hoşgörüyü kabul etmediğini vurgulamak içindir.

"Bu sözü, ardından geleceklere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki, insanlar (onun dinine) dönsünler." Yani Hz. İbrâhim (a.s.), tevhid kelimesini çocuklarına da miras olarak bırakmıştır. Yani onları tevhide göre yetiştirmiş ve onu korumalarını onlara vasiyet etmiştir ki nesilden nesile bu inanç aktarılsın ve baki kalsın.

"Doğrusu bunları da atalarını da kendilerine hakikat ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar geçindirdim." Yüce Allah, tevhidden uzaklaşmalarına ve yozlaşmalarına rağmen bu müşriklere yaşama izni vermiş ve onları helâk etmemiştir. Nihayetinde onlar, dedesi İbrâhim'in (a.s.) davetini insanlara yeniden aktaran Son Peygamber'i (s.a.s.) görme, ona şahit olma imkânı bulmuşlardır.

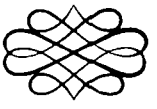

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾ اَهُمْ
يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ
رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾ وَلَوْلَآ اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا
لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ
﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا
مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾ وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ
الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ
وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِى وَبَيْنَكَ
بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِى
الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ اَوْ تَهْدِى الْعُمْىَ وَمَنْ كَانَ فِى
ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَاِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ اَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِى
وَعَدْنَاهُمْ فَاِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِى اُوحِىَ اِلَيْكَ اِنَّكَ
عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَاِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ ﴿٤٤﴾

31. Ve dediler ki: Bu Kur'ân iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?

32. Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında Biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır.

33. Şayet insanların küfürde birleşmiş bir tek ümmet olması (tehlikesi) bulunmasaydı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.

34. Evlerinin kapılarını ve üzerine yaslanacakları koltukları da (hep gümüşten yapardık).

35. Ve onları zinetlere boğardık. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçimliğidir. Ahiret ise Rabbinin katında, Allah'ın azabından sakınıp rahmetine sığınanlara mahsustur.

36. Kim Rahmân'ı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz.

37. Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyarlar da onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar.

38. O şeytan dostu kimse, en sonunda bize gelince, arkadaşına, "Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, ne kötü arkadaşmışsın!" der.

39. Zulmettiğiniz için bugün (nedâmet) size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz azapta ortaksınız.

40. (Resûlüm!) Sağırlara sen mi işittireceksin yahut körleri ve apaçık sapıklıkta olanları doğru yola sen mi ileteceksin?

41. Biz seni onlardan alıp götürsek de yine onlardan intikam alırız.

42. Yahut onlara va'dettiğimiz azabı sana gösteririz. Çünkü bizim onlara gücümüz yeter.

43. Sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz sen dosdoğru yoldasın.

44. Doğrusu Kur'ân, sana ve kavmine bir öğüttür. İleride ondan sorumlu tutulacaksınız.

"BU KUR'AN İKİ ŞEHİRDEN BİR BÜYÜK ADAMA İNDİRİLSE OLMAZ MIYDI?" DEDİLER

Bu ayetler, müşriklerin sürekli olarak dillendirdikleri bazı meselelere cevap vermek üzere yeni bir konuya geçiş yapmaktadır. Zira onlar, Hz. Muhammed (s.a.s.) yerine, kendi belirledikleri kriterlere uygun ve kendisinden razı oldukları iki kişiden birine vahyin gelmesi gerektiğine dair Allah'a teklifte bulunuyorlar! Konuya bu şekilde yapılan giriş, müşriklerin Kur'ân'a karşı takındıkları tavrı göstermek ve onları buna iten etkenleri ve esas aldıkları küllî felsefeyi ortaya koymak açısından gayet münasip bir girişitir. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, müşriklerin şu teklifini kayda geçirmiştir: *"Ve dediler ki: Bu Kur'ân iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?"* Bunun üzerine onlara şöyle cevap vermiştir: *"Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında Biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır."*

Yüce Allah, yaratılanların yaratıcısıdır, her şeyin sahibidir. Mülkünde istediği şekilde tasarruf yetkisine sahip olan O'dur. Rızkı insanlar arasında taksim ettiği, hikmetiyle ve evrendekilerin hareketini düzenleyen kanuna uygun şekilde takdir ettiği ve talep edilen dengeye uygun kaideler serdettiği gibi vahyi kime indireceğini de O belirler. Hatta vahiy daha önceliklidir. Çünkü vahyin sorumluluğu, mal sorumluluğundan daha büyüktür.

İkincisi: Kur'ân, insanlar arasındaki bu farklılığın temelini teşkil eden genel hatları genişçe açıklamaktadır: *"Şayet insanların küfürde birleşmiş bir tek ümmet olması (tehlikesi) bulunmasaydı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık. Evlerinin kapılarını ve üzerine yaslanacakları koltukları da (hep gümüşten yapardık). Ve onları zinetlere boğardık. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçimliğidir. Ahiret ise Rabbinin katında, Allah'ın azabından sakınıp rahmetine sığınanlara mahsustur."*

Buna göre Allah'ın isteyen her insana istediğini vermesi, Mekkeli müşriklerin oturdukları evlerin tavanlarını gümüşe, kapılarını altına dönüştürmesi, O'nun mülkünde herhangi bir eksikliğe yol açmaz. Zira bunların fani olan geçici süslerdir. Lâkin bu dönüştürme, yeryüzünün dengesini bozacak, insanların hak ile batıla bakışını ve insanların yaşamını etkileyecektir. Faraza böyle bir durum, bir kısım insanları fitneye düşürecek, tasavvur ve tasarruflarında inhirafa yol açacaktır.

Üçüncüsü: Kur'ân, kendisini yalanlayan ve kendisinden yüz çeviren müşrikleri, şeytanın adımlarını takip etmekten, onunla aynı akıbete uğrayıp derin kederlere, pişmanlığa ve şiddetli azaba duçar olmaktan sakındırmaktadır: *"Kim Rahmân'ı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz. Şüphesiz bu şeytanlar onları*

doğru yoldan alıkoyarlar da onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar. O şeytan dostu kimse, en sonunda bize gelince, arkadaşına, 'Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, ne kötü arkadaşmışsın!' der. Zulmettiğiniz için bugün (nedâmet) size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz azapta ortaksınız."

Dördüncüsü: Kur'ân, bunların dalâlet sebebinin, bilgi edinme kanallarını kapatmak olduğunu, bunların tevhid mesajına kulak vermediklerini ve hakikati görmezden geldiklerini bildirmektedir: *"(Resûlüm!) Sağırlara sen mi işittireceksin yahut körleri ve apaçık sapıklıkta olanları doğru yola sen mi ileteceksin?!"*

Beşincisi: Kur'ân, hitabını Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yöneltmekte, bu inatçılara karşı Allah'ın kudretini vurgulamakta, ya o daha hayattayken ya da vefatından sonra onların akıbetlerinin azap ve helâk olacağını, bu konuda karar verici olarak söz sahibinin sadece Allah olduğunu bildirmektedir: *"Biz seni onlardan alıp götürsek de yine onlardan intikam alırız. Yahut onlara va'dettiğimiz azabı sana gösteririz. Çünkü Bizim onlara gücümüz yeter."*

Sonra, hitabını Allah Resûlü'nün (s.a.s.) ümmetine çevirerek dosdoğru yol olan bu Kur'ân'a sımsıkı sarılmalarını tavsiye etmektedir. Zira Kur'ân, mübarek bir zikirdir, onun aydınlığında yaşayan ve hidayetiyle hidayet bulan herkes değer görecek ve şerefli olacaktır. O aynı zamanda sorumluluk ve imtihan kaynağıdır, sorumluluğu yüklenme esaslarını belirlemiştir: *"Sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz sen dosdoğru yoldasın. Doğrusu Kur'ân, sana ve kavmine bir öğüttür. İleride ondan sorumlu tutulacaksınız."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Ve dediler ki: Bu Kur'ân, iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?" Müşrikler bu ifadeyle Hz. Muhammed'i (s.a.s.) seçtiği için Yüce Allah'a itiraz etmektedirler. Ayetteki *"iki şehir"*den maksat, Mekke ve Taif'tir. Çünkü bu ikisi Tihâme'nin en büyük şehirleridir. Her iki şehir arasındaki ilişkiler, ikisinin veya herhangi birinin Medine veya diğer şehirlerle olan ilişkilerden daha güçlüydü. Kur'ân kastettikleri iki adamın ismini ise zikretmemiştir. Muhtemelen müşrikler de bu iki ismi

açıkça belirtmemişlerdir. Çünkü onların maksadı Allah'ın, Mekke'nin veya Taif'in önde gelenlerinden birini seçmesidir. Onlara göre mühim olan husus, bu iki şehirden malıyla, şöhretiyle ve otoriterliğiyle meşhur olan biri olmasıydı. İlim, doğruluk, emanet ve insanların hayrını isteme gibi kriterler onlar için tali ölçütlerdi.

İki adamın kim olduklarına dair tefsir kitaplarında muhtelif rivayetler yer almaktadır. Bunların kimliğini araştırmanın veya birini tercih etmenin herhangi bir mahzuru söz konusu değildir. Lâkin bu araştırma ayetin delaletini, ehemmiyetini ve manasını hiçbir şekilde değiştirmeyecektir.

"Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar?" sorusu, müşriklerin Allah'a karşı cüretini yok sayan bir sorudur. Çünkü onlar kendilerine gönderilecek elçi hakkında Yüce Allah'a teklifte bulunmuşlardır.

"Birbirlerine iş gördürmeleri için..." ayeti, rızkın, kuvvet ve mülk edinme yollarının çeşitliliğini açıklamaktadır. Şayet bu çeşitlilik olmasaydı, yöneticisiyle ve vatandaşıyla, kolay olanı ve meşakkatli olanıyla iş bölümü yapamazlardı. Bu şekilde Allah, hayatın sorunsuz veya sıkıntısız devam etmesi için insanları birbirlerine hizmetkâr kılmıştır.

"Şayet insanların küfürde birleşmiş bir tek ümmet olması (tehlikesi) bulunmasaydı..." Yani şayet insanlar sınanmasaydı ve küfre meyletselerdi kâfirlerle birlikte bir tek ümmet olurlardı. Ayette geçen (لَوْلَآ) ifadesinin cevabı, akabinde gelmiştir. Yani dünyayı zinetleriyle ve altınlarıyla bu müşriklere verirdik. Çünkü dünya, esas ölçüt değildir; zira o, fani ve geçici hayattır. Dikkate alınması gereken, ebedî yurt olan ahiret olmalıdır.

Burada fitnenin sebeplerinden birine işaret edilmektedir. O da batıl ehlinin dünya hayatının anahtarlarına sahip olmasıdır. Burada, müminlere somut bir mesuliyet yükleyen bir işaret de yer almaktadır. Çünkü Müslümanların esas görevi, fitnenin kapılarını, ilimle ve ilmin farklı dallarıyla; siyasî, iktisadî ve askerî alanlarda ve yayın alanında yapılacak köklü ve güçlü icraatlarla kapatmaktır.

"Çıkacakları merdivenleri..." Yükselmek için üzerine çıktıkları merdivenleri.

"(سُرُرًا) (sürur)" kelimesi, sedir ve yatak anlamına gelen "serîr" kelimesinin çoğuludur.

"(زُخْرُفًا) (zuhruf)" kelimesi "süs" manasına gelir. Bu kelimenin en sonda zikredilmesi, daha önce zikri geçen evin damlarına, merdivenlerine, kapılarına ve tahtlarına mükemmellik ve güzellik katmaktadır.

"Kim Rahmân'ı zikretmekten gafil olursa..." Yani kim Kur'ân'dan yüz çevirirse. Bu ayetteki "ya'şû" kelimesi "kör olursa" demek olup temsil babından gelmiştir. Bir şeyden yüz çeviren kişi, ondan yüz çevirdiği için onu görmemektedir. Ayetteki bu kelimeden türeyen "(الأعشى) (e'şâ)" kelimesi "az gören, gözleri zayıf olan" demektir.

"Yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz." Bu, doğal ve mantıkî bir neticedir. Haktan yüz çeviren kişi batılın tuzağına düşecektir. Bu durumda şeytan onu, zikreden ve uyanık olan kişilerden uzaklaştırır; dalâlet yoluna sapanlara ve gafil olanlara yakınlaştırır. Ayette kullanılan (التقييض) kelimesi, "hazır olma" manasına gelir. Buradaki manaya göre Allah, Kur'ân'dan gafil olmayı, insan ve cin şeytanlarını arkadaş edinmenin esas sebebi olarak zikretmiştir.

"Onlar, kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar." Zira o kötü arkadaşları her kötülüğü onlara süslü ve güzel gösterir. Bu da dalâlet çeşitlerinden en tehlikeli olanıdır. Çünkü böyle bir dalâlete dalan kişi, dönüş yapıp tevbe etmesi gereken yanlış işler yapmakta olduğunu dahi idrak edemez.

"'Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı' der." Doğu ile batının birbirinden uzak olduğu kadar o kötü arkadaşından uzak olmayı temenni edecektir. Burada, doğu ile batı anlamında sadece "meşrikayn" kelimesi kullanılmış, "meşrik" kelimesi, "meğrib" kelimesine galip gelmiştir. Tağlib metodu olarak ifade edilen bu metot, lugatte de yaygındır. Nitekim "kamareyn" (iki ay) ifadesi, güneş ve ay için kullanılır. Allahu a'lem.

"Biz seni onlardan alıp götürsek de..." Yani sana eziyet veren ve risaletini yalanlayan müşriklere azap gelmeden evvel bu dünyada ecelinin nihayete ermesiyle senin canını alsak da.

"Yine onlardan intikam alırız." cümlesi, geçmiş olan şart cümlesinin cevabıdır. Yani Allah, senden sonra onlardan intikam alacaktır.

"Yahut onlara va'dettiğimiz azabı sana gösteririz." Yani onların azabını görünceye kadar seni hayatta bırakırız.

"Çünkü Bizim onlara gücümüz yeter." Yani istediğimiz vakitte onları helâk etmeye muktediriz.

"Sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl." Yani Kur'ân'a sımsıkı sarıl. Bu yalancılara ve yoldan çıkmış olanlara iltifat etme, onları dikkate alma.

"Şüphesiz sen, sırat-ı müstakim üzeresin." ayetindeki *"sırat-ı müstakim"* kelimesi, "hayır, adalet ve fazilet namına bütün hususları içeren ve insanları Allah'ın rızasına ve cennetine ulaştıran hak yol" manasına gelir.

"Doğrusu Kur'ân, sana ve kavmine bir zikirdir." Yani bu Kur'ân, senin için ve sana tabi olanlar için bir şereftir ve yücelme vesilesidir.

"İleride ondan sorumlu tutulacaksınız." Kıyamet gününde bu Kur'ân'a tabi olup olmama hususunda hesaba çekileceksiniz.

وَسْـَٔلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا اَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً
يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ فَقَالَ اِنِّى
رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِاٰيَاتِنَا اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾
وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ اِلَّا هِىَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَا وَاَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَا اَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ اِنَّنَا
لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾ وَنَادٰى
فِرْعَوْنُ فِى قَوْمِهٖ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَيْسَ لِى مُلْكُ مِصْرَ وَهٰذِهِ الْاَنْهَارُ تَجْرِى مِنْ
تَحْتِىۚ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ اَمْ اَنَا خَيْرٌ مِنْ هٰذَا الَّذِى هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ
﴿٥٢﴾ فَلَوْلَآ اُلْقِىَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ اَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾
فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّآ اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا
مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْاٰخِرِينَۚ ﴿٥٦﴾ وَلَمَّا
ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا اِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُٓوا ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ اَمْ
هُوَۚ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ اِلَّا جَدَلًاۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا عَبْدٌ اَنْعَمْنَا
عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِىٓ اِسْرَآءِيلَۖ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلٰٓئِكَةً
فِى الْاَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾ وَاِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِۚ هٰذَا
صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُۚ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا
جَاءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِى
تَخْتَلِفُونَ فِيهِۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُۚ هٰذَا
صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْۚ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ
عَذَابِ يَوْمٍ اَلِيمٍ ﴿٦٥﴾

45. Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize (ümmetlerine) sor! Rahmân'dan başka tapılacak ilahlar (edinin diye) emretmiş miyiz?

46. Andolsun Biz Mûsâ'yı âyetlerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına göndermiştik de Mûsâ, "Ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim" demişti.

47. Onlara âyetlerimizi getirince, bunlara gülüvermişlerdi.

48. Onlara gösterdiğimiz her bir âyet (mucize) diğerinden daha büyüktü. Doğru yola dönsünler diye onları azaba uğrattık.

49. Bunun üzerine dediler ki: Ey büyücü! Sana verdiği ahde göre bizim için Rabbine dua et; çünkü biz artık doğru yola gireceğiz.

50. Fakat Biz onlardan azabı kaldırınca, sözlerinden dönüverdiler.

51. Firavun, kavmine seslendi ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Mısır mülkü ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hâlâ görmüyor musunuz?"

52. "Yoksa ben, kendisi zayıf ve neredeyse söz anlatamayacak durumda bulunan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?"

53. "Ona altın bilezikler verilmeli veya yanında ona yardımcı melekler gelmeli değil miydi?"

54. Firavun, kavmini aldattı; onlar da kendisine boyun eğdiler. Onlar yoldan çıkmış bir kavimdir.

55. Böylece Bizi öfkelendirince onlardan intikam aldık, hepsini suda boğduk.

56. Onları, sonradan gelenlerin geçmişi ve bir ibret örneği kıldık.

57. Meryem oğlu İsa, bir misal olarak anlatılınca, senin kavmin hemen bağrışmaya başladılar.

58. "Bizim ilahlarımız mı hayırlı, yoksa o mu?" dediler. Bunu sana ancak tartışmak için söylediler. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur.

59. O, sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldur.

60. Eğer dileseydik, içinizden, yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık.

61. Şüphesiz ki o (İsa), kıyametin (ne zaman kopacağının) bilgisidir. Ondan hiç şüphe etmeyin ve Bana uyun; çünkü bu dosdoğru yoldur.

62. Sakın şeytan sizi yoldan çevirmesin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır.

63. İsa, açık delillerle geldiği zaman demişti ki: Ben size hikmet getirdim ve ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir kısmını size açıklamak için geldim. Öyleyse Allah'tan korkun ve Bana itaat edin.

64. Çünkü Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na ibadet edin. İşte bu doğru yoldur.

65. Ama aralarından çıkan gruplar, bir ihtilâfa düştüler. Acı bir günün azabı karşısında vay o zulmedenlerin haline!

"SENDEN ÖNCE GÖNDERDİĞİMİZ ELÇİLERİMİZE SOR!"

Müşriklerle yapılan itikadî ve fikrî tartışmalardan sonra bağlam, nebevî kıssalara intikal etmekte; önceki risaletleri ve içerdikleri ders ve ibretleri, işaret ve delilleri kanıt olarak getirmektedir. Ayrıca Muhammedî risaletin ancak bu risaletlerin devamı ve tamamlayıcısı niteliğinde olduğu vurgulanmaktadır. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân-ı Kerîm, putperestliği geçersiz kılmak için önceki risaletleri delil olarak göstermektedir. Bu yapılırken ilk önce hitap, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yöneltilmekte, kendisinden önceki peygamberleri sorması istenmektedir. Bununla onların kıssalarını düşünmesi kastedilmekte, onların duruşunu, tavrını, davetlerini ve kavimleriyle yaşadıkları ihtilafları incelemeleri istenmektedir. Sonra da onlara mensup olanların konuşturulması, hangi peygamberin, kavminin şirkine ve putlara tapmasına razı olduğunun onlara sorulması istenmektedir: *"Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize (ümmetlerine) sor! Rahmân'dan başka tapılacak ilahlar (edinin diye) emretmiş miyiz?"*

İkincisi: Bu bağlamda Kur'ân, Hz. Mûsâ'nın Firavun ile olan kıssasını zikretmektedir. Bu kıssa, tevhid ile putperestlik, hakka davet ile batıla davet arasındaki çetin mücadeleye örnek teşkil etmektedir: *"Andolsun Biz Mûsâ'yı âyetlerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına göndermiştik de Mûsâ, 'Ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim' demişti. Onlara âyetlerimizi getirince, bunlara gülüvermişlerdi. Onlara gösterdiğimiz her bir âyet (mucize) diğerinden daha büyüktü. Doğru yola dönsünler diye*

onları azaba uğrattık. Bunun üzerine dediler ki: 'Ey büyücü! Sana verdiği ahde göre bizim için Rabbine dua et; çünkü biz artık doğru yola gireceğiz.' Fakat Biz onlardan azabı kaldırınca, sözlerinden dönüverdiler."

Hz. Mûsâ (a.s.) onlara delillerle ve apaçık mucizelerle gelmişti. Onlar ise onu yalanlayarak, sihirbazlık vb. ithamlarla karşılık vermişlerdi. Allah onları hafif bazı musibetlerle cezalandırdığı ve buna çare bulamadıklarında ise kurnazlığa ve hileye başvuruyorlardı. Onlar bu şekilde Allah'ı aldatmaya çalıştıklarını ama hakikatte kendilerini aldattıklarını bilmiyorlardı. Bütün bunlar, onları yoktan var eden ve etraflarındaki uçsuz bucaksız evreni onlar için yaratan varlık hakkında karmaşık ve karanlık düşüncelere sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

Üçüncüsü: Kur'ân bu kıssada cahiliye manzaralarından birini, sahip oldukları güç ve geçici servetle insanların şımarmalarını ele almaktadır. Bu şımarıklık elbette ki inadın ve böbürlenmenin asıl sebebidir. Mucizeler ve Allah'ın varlığına işaret eden deliller ne kadar gösterilirse gösterilsin bunlara karşı kibre ve haktan yüz çevirmeye neden olmaktadır: *"Firavun, kavmine seslendi ve şöyle dedi: 'Ey kavmim! Mısır mülkü ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hâlâ görmüyor musunuz? Yoksa ben, kendisi zayıf ve neredeyse söz anlatamayacak durumda bulunan şu adamdan daha hayırlı değil miyim? Ona altın bilezikler verilmeli veya yanında ona yardımcı melekler gelmeli değil miydi?' Firavun, kavmini aldattı; onlar da kendisine boyun eğdiler. Onlar yoldan çıkmış bir kavimdir."*

Toplumun günahlara dalması ile yozlaşması arasındaki ilişki aşikârdır. Tağutlar toplumu hafife almakta, hor ve hakir düşürmekte, onlar da herhangi bir görüş veya fikir beyan etme hakkına sahip olmaksızın onlara boyun eğmekte ve itaat etmektedirler. Ama tağutlar, fısktan uzak pâk ve saygın toplumları hafife almazlar. Buna yeltenirlerse de toplum onlara kulak vermez ve itaat etmez. Özgürlük ve onurlarını kaybetme pahasına dünyalık kırıntılar peşinde dillerini sarkıtıp nefes nefese koşan toplumlara gelince, işte tağutların yoldan çıkardığı kesim bunlardır. Hatta bunlar, kendi tağutlarını kendileri üretirler; tıpkı bazı müşriklerin, yemek için ayırdıkları hurmalardan kendilerine put yapıp tapınmaları gibi.

Dördüncüsü: Kıssasının sonunda Kur'ân, Firavun ve çevresini kuşatan nihaî azabı zikretmektedir: *"Böylece Bizi öfkelendirince onlardan intikam aldık, hepsini suda boğduk. Onları, sonradan gelenlerin geçmişi ve bir ibret örneği kıldık."*

Beşincisi: Ardından bağlam bir başka kıssaya, Hz. İsa'nın (a.s.) kıssasına geçmektedir. Bu kıssa, Kureyşlilerin Resûl-i Ekrem'e (s.a.s.) karşı yürüttükleri mücadeleye giriş mahiyetindedir: *"Meryem oğlu İsa bir misal olarak anlatılınca, senin kavmin hemen bağrışmaya başladılar. 'Bizim ilahlarımız mı hayırlı, yoksa o mu?' dediler. Bunu sana, ancak tartışmak için söylediler. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur."*

Kur'ân bu mücadelenin içeriğine girmemiştir. Lâkin bağlam, söz konusu meselenin, Hristiyanların Hz. İsa'yı ilahlaştırmalarıyla bağlantılı olduğuna işaret etmektedir. Bu ayetlerin başında zikredildiği üzere müşrikler, Kur'ân'ın önceki risaletleri kendi hakkaniyetine kanıt olarak sunması karşısında Hristiyanların inançlarını öne sürüyorlardı. Âdeta, kendi putperest inançlarına en yakın inancın Hristiyanların inancı olduğunu düşünüyorlardı. Bundan dolayı kıyaslama ve benzetme babından "Bizim ilahlarımız mı hayırlı, yoksa o mu?" demişlerdi. Tefsir kitaplarında varid olan açıklamalar özet olarak bu çerçevededir. Allahu a'lem.

Altıncısı: Bu kıssada Kur'ân, Hz. İsa'nın (a.s.) gerçek kimliğini açıklamaktadır: *"O, sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldur."* Ayrıca bu ayet, yukarıdaki kıyasa da cevap niteliğindendir. Zira Hz. İsa'nın (a.s.), insanların kendisini mabud olarak görmesiyle uzaktan yakından ilgisi yoktur. Bu, ancak apaçık bir tahriftir.

Yedincisi: Sonra Kur'ân, Hz. İsa'nın (a.s.) getirdiği davetin hakikatini ve diğer peygamberlerin davetinden farklı olmadığını beyan etmiştir: *"İsa, açık delillerle geldiği zaman demişti ki: 'Ben size hikmet getirdim ve ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir kısmını size açıklamak için geldim. Öyleyse Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Çünkü Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na ibadet edin. İşte bu doğru yoldur.' Ama aralarından çıkan gruplar bir ihtilâfa düştüler. Acı bir günün azabı karşısında vay o zulmedenlerin haline!"* Buna göre fikir ayrılığı,

risaletini tahrif eden ve onda olmayan şeyleri ona ekleyen günahkâr ve zalim gruplardan gelmiştir. Bunlar gerçek anlamda Hz. İsa'ya (a.s.) ibadet etmediler. Bunlar ancak arzu ve isteklerine, amellerini kendilerine hoş gösteren şeytana ibadet ettiler. Bundan dolayı Kur'ân, bu gerçeği şu ayetle ifade etmiştir: *"Sakın şeytan sizi yoldan çevirmesin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize (ümmetlerine) sor! Rahmân'dan başka tapılacak ilahlar (edinin diye) emretmiş miyiz?" Yani önceki risaletlere bak, haberlerini ve yaşadıkları şeyleri araştır! Bu müşriklerin iddialarını ispatlayacak bir veriye ulaşabilir misin?

"Onlara gösterdiğimiz her bir âyet, diğerinden daha büyüktü." Yani öncekinden. Burada geçen *"ayet,"* "boyun eğdiren mucize" demektir. Burada, bu tür tağutlara öğütlerin, delil ve mucizelerin fayda vermediğine işaret edilmektedir. Onların kibir ve hasedi, kalplerinin ve gözlerinin kör olması için yeterlidir.

"Bunun üzerine dediler ki: Ey büyücü! Sana verdiği ahde göre bizim için Rabbine dua et." Hz. Mûsâ'ya *"büyücü/sihirbaz"* dediler. Azabın üstlerinden kalkması için Rabbine dua etmesini istediler. Doğru olan şu ki onlar sihirbazlara değer veriyorlardı. Lâkin tüm sihirleri mağlup eden mucizelerle gelen Hz. Mûsâ'ya (a.s.) bu şekilde "sihirbaz" diye hitap etmeleri, onların dik başlılığına ve ahmaklığına delildir.

"Fakat Biz onlardan azabı kaldırınca, sözlerinden dönüverdiler." Bu tasvir, hallerini gösteren en ilginç olaylardan biridir. Onlar istedikleri şeyler hususunda Hz. Mûsâ'nın (a.s.) duasına Allah'ın icabet ettiğini kendi gözleriyle görmüşlerdi. Neticede Allah, Firavun'nun hiçbir çözüm bulamadığı musibetleri üstlerinden kaldırmıştı. Lakin bütün bunlardan sonra yine de Firavun'a tabi oluyor, Hz. Mûsâ'yı ve onun Rabbini inkâr ediyorlardı. Onların bu tavrı, dünyadaki kral ve yöneticilere karşı tebaanın uyguladığı aldatmaca ve kandırmaca gayretlerine benziyordu. Allah'a da öyle yapmaya çalışıyorlardı. Bu tavır, zulüm ve kötü ahlak üzere tesis edilmiş ülkelerde yönetimle halk arasında yaşanan tipik bir durumdur.

"Ona altın bilezikler verilmeli değil miydi?" sorusu, Firavunların üstünlük konusunda esas aldıkları ölçütü ifade etmektedir. Buna göre Hz. Mûsâ (a.s.), Firavun'un nazarında nübüvveti hak etmemiştir. Çünkü onun altınları yoktur. Müşrikler benzeri sözleri Hz. Muhammed (s.a.s.) için de söylemiş, onun yerine iki büyük şehirden bir adamı seçmesini Allah'a teklif etmişlerdir.

"Veya yanında ona yardımcı melekler gelmeli değil miydi?" Hz. Mûsâ'nın (a.s.) getirdiği ayet ve mucizeler, sanki Firavun'un ikna olması için yeterli değildir de kendisinin arzuladığı bazı mucizeleri istemiştir. Ama Allah'ın, kendi peygamberi için seçtiği mucizelere gelince, ne kadar olağanüstü ve büyük olursa olsun Firavun'un mantığına göre önemsizdir ve reddedilmelidir.

"Firavun kavmini aldattı." Onlara hiçbir değer vermedi. Aksine onlara köle, menkul mal ve hizmetçi muamelesinde bulundu.

"Onlar da kendisine boyun eğdiler." Onlarla alay etmesine rağmen ona itaat ettiler. Bu tavır, zillet ve baskının görüldüğü toplumlar için tehlikeli bir niteliktir.

"Onlar yoldan çıkmış bir kavimdir." ayetindeki "fâsık" kelimesinin kökü olan "(الفسوق) (fusûk)," *"çıkış"* demektir. Buradaki manası, onların insanî fıtrattan çıkmasıdır. Hâlbuki insan, fıtratı itibariyle onur ve şerefe meyyaldir, bu uğurda malını ve canını dahi feda edebilir. Lâkin Firavun'un attığı kırıntıların arkasında salya akıtarak koşanlar, fıtratları bozulmuş ve insanî niteliklerini kaybetmişlerdir.

Ayetteki *"Böylece Bizi öfkelendirince..."* ifadesi, "onlar bizi kızdırdıklarında" manasına gelir.

"Onları sonradan gelenlerin selefi kıldık." Yani kendilerinden sonra gelen herkese, geçmiş bir ibret kıldık.

"Onları bir ibret örneği kıldık." Düşünen ve tefekkür eden her insan için zalimlerin durumunu misal olarak verdik.

"Meryem oğlu İsa, bir misal olarak anlatılınca..." Allah'ın kudretine delalet eden bir misal olarak. Çünkü Allah, Hz. Âdem'i (a.s.) hem babasız hem de annesiz yarattığı gibi Hz. İsa'yı da babasız yaratmıştır.

"Senin kavmin hemen bağrışmaya başladılar." Yani inkâr etmek için gürültü çıkarırlar.

"'Bizim ilahlarımız mı hayırlı, yoksa o mu?' dediler." Bu, yanlış bir karşılaştırma ve zalimce bir mukayesedir. İnsanların onu ilah edinmesine bakarak onu kendi ilahlarıyla karşılaştırmaları, geçersiz bir kıyastır. Zira Hz. İsa (a.s.), bir peygamberdir, kendisine risalet verilmiştir, yeryüzünde bir sireti ve ıslah eksenli bir metodu vardır. Hz. İsa (a.s.), bu tür fasit inançlardan tamamıyla uzak olduğu gibi görmeyen, duymayan ve kendini ifade edemeyen putları ona benzetmekse mümkün değildir.

"Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur." Yani aşırı derecede husumet beslerler.

"Onu İsrailoğullarına örnek kıldık." Yani Hz. İsa'yı Allah'ın kudretini gösteren bir delil kıldık.

"Eğer dileseydik, içinizden, yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık." Yani istedeydik, sizi helâk eder, yeryüzünde yerinize melekler yaratırdık. Bundan maksat, Allah'ın insanları bir başka gaye için yaratmış olduğunu vurgulamaktır. Bu gaye de imtihan etme ve iyilik yapanı kötülük yapandan ayırmadır. Şayet Yüce Allah, batıl inancı tamamıyla engellemiş olsaydı, Hz. Âdem'i (a.s.) ve soyunu yaratmaz, verilen emirlere isyan etmeyen ve emredilen şeyleri de yapan meleklerle yetinirdi.

"Şüphesiz ki o, kıyametin bilgisidir." Müfessirler, buradaki zamirin kime yönelik olduğu hususunda meşhur iki görüş açıklamışlardır:

İlki bu zamirin Hz. İsa'ya (a.s.) işaret ettiğini söyleyen görüştür. Çünkü hemen öncesinde ondan söz edilmiştir. Buna göre ayetin manası şudur: Sahih kaynaklarda sabit olduğu üzere ahir zamanda Hz. İsa nazil olacak, bu da kıyametin vuku bulacağının yakın oluşuna dair alâmet olacaktır.

Diğer görüşe göreyse bu zamir, Kur'ân'ı ifade etmektedir. Çünkü sûrenin ana konusu budur. Buna göre manası şu olur: Kur'ân'da terğib ve terhib amacıyla, kıyamet haberlerine ve ahvâline dair tasvirler mevcuttur.

Hemen akabinde gelen *"Ondan (kıyametten) hiç şüphe etmeyin ve bana uyun"* ayeti, bu son görüşü desteklemektedir. Şayet zamirle Hz.

İsa kastedilseydi, akabinde "Onun (İsa'nın) hakkında şüphe etmeyin" denirdi. Çünkü Hz. İsa'yla ilgili mesele, insanın alışık olduğu zihin dünyasını aşan gaybî bir meseledir. İnsan da tabiatı gereği bu tür haberlerden şüphe ve şek etmeye temayüllüdür. Özellikle de sadece burada bu konu ele alınmıştır. Kıyamet meselesi ise Kur'ân'ın çoğu sûresinde tekrar edilmiştir.

Sonra matuf olan ifadede aslolan, matuf edildiği şeye uygun bir lafızla gelmesidir. Bu yüzden *"Şüphesiz ki o, kıyametin bilgisidir."* ayetinin, aralarına başka cümleler girmiş olmasına rağmen *"Doğrusu o (Kur'ân), sana ve kavmine bir öğüttür."* cümlesine lafzen daha uygundur. Ama *"Onu (İsa'yı), İsrailoğullarına örnek kıldık."* cümlesine lafzen uygun değildir. Allahu a'lem.

"Sakın şeytan sizi yoldan çevirmesin." Şeytan, Kur'ân'a sımsıkı sarılmaktan ve ahirete hazırlık yapmaktan alıkoymasın.

"Ben ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir kısmını size açıklamak için geldim." buyruğundaki hitap, İsrailoğullarına yöneliktir. Zira onlar Tevrat'ın çoğunda ihtilaf etmişlerdir. Bundan dolayı Yüce Allah, Hz. İsa'yı (a.s.) ihtilafa düştükleri mevzuları açıklamak üzere göndermiştir.

"Ama aralarından çıkan gruplar bir ihtilâfa düştüler." Yani İsrailoğulları arasındaki ihtilaf arttı. Onlar, Hz. Mûsâ'nın (a.s.) şeriatında, haber ve hükümlerinde ihtilafa düştükleri gibi Hz. İsa'nın (a.s.) nübüvvetinde ve annesi Meryem'in beraatinde de ihtilafa düştüler.

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾ اَلْاَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍ
بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾ يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَآ
اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ
اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَاَكْوَابٍ
وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ وَاَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ
الْجَنَّةُ الَّتِى اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا
تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾ اِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِى عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ
فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾ وَنَادَوْا يَا
مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ اِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾ اَمْ اَبْرَمُوا اَمْرًا فَاِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ اَمْ يَحْسَبُونَ
اَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ بَلٰى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾ قُلْ اِنْ كَانَ
لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَاَنَا اَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾ سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ
الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ
الَّذِى يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذِى فِى السَّمَآءِ اِلٰهٌ وَفِى الْاَرْضِ اِلٰهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ
الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾ وَتَبَارَكَ الَّذِى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ
عِلْمُ السَّاعَةِ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ
اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ
فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾ وَقِيلِهِ يَا رَبِّ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ
وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

66. Onlar farkında değillerken kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?

67. O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler.

68-69. Ey âyetlerimize inanan ve Müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur. Sizler üzülmeyeceksiniz de.

70. Siz ve eşleriniz, ağırlanmış olarak cennete giriniz!

71-73. Onlara altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canlarının istediği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır. Ve kendilerine, 'Siz, orada ebedî kalacaksınız, işte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur. Orada sizin için bol bol meyveler vardır, onlardan yersiniz' denilir.

74-75. Şüphesiz suçlular cehennem azabında devamlı kalacaklar, azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir.

76. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar, kendileri zalim kimselerdir.

77. 'Ey Mâlik! Rabbin bizim işimizi bitirsin!' diye seslenirler. Mâlik de 'Siz böyle kalacaksınız!' der.

78. Andolsun Biz size hakkı getirdik, fakat çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz.

79. Yoksa (müşrikler) bir işe kesin karar mı verdiler? Doğrusu Biz de kararlıyız!

80. Yoksa onlar, Bizim kendilerinin sırlarını ve gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, öyle değil; yanlarındaki elçilerimiz (hafaza melekleri de) yazmaktadırlar.

81. De ki: Eğer Rahmân'ın bir çocuğu olsaydı, elbette Ben (ona) kulluk edenlerin ilki olurdum!

82. Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın da Rabbi olan Allah onların vasıflandırmalarından yücedir, münezzehtir.

83. Sen bırak onları, kendilerine söz verilen günlerine kavuşuncaya kadar bâtıla dalsınlar, oynayadursunlar.

84. Gökteki ilah da yerdeki ilah da O'dur. O, hakîmdir, her şeyi bilendir.

85. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin mülkü kendisine ait olan Allah ne yücedir! Kıyamet saatini bilmek de O'na mahsustur. Siz O'na döndürüleceksiniz.

86. Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar şefâat edemezler. Ancak bilerek hakka şahitlik edenler bunun dışındadır.
87. Andolsun onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette "Allah" derler. O halde nasıl (Allah'a kulluktan) çeviriliyorlar?
88-89. (Resûlullah'ın,) "Yâ Rabbi! Bunlar iman etmeyen bir kavimdir" demesine karşı Allah, "Şimdilik sen onlardan yüz çevir ve 'Size selam olsun' de. Yakında bilecekler!" buyurdu.

"KIYAMETİ Mİ BEKLİYORLAR?"

Sûrenin sonlarında bu dünya hayatının sona ermesine dair hususlar; ahiretteki hesap ve ceza, bu dünyadaki amellere göre insanların şaki veya said olarak kısımlara ayrılmaları ile ilgili konular ele alınmaktadır. Müşriklerle yapılan bütün tartışmalardan sonra Kur'ân'ın bu akideyi vurgulaması, insanların iç dünyalarındaki motivasyonları harekete geçirmek, işin ciddiyetinin farkına varmalarını ve tefekkür edip dönüş yapmalarını sağlamak içindir. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, ansızın gelecek olan kıyamet gününden gafil olan bu insanları uyarmaktadır: *"Onlar farkında değillerken kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?" "Sen bırak onları, kendilerine söz verilen günlerine kavuşuncaya kadar bâtıla dalsınlar, oynayadursunlar."* Kıyametle ilgili bilginin, sadece Yüce Allah'a ait olduğu vurgulanmaktadır. O ki göklerin ve yerin Rabbi ve her ikisinin gerçek sahibi olup onları yoktan var eden ve ecellerini takdir edendir: *"Gökteki ilah da yerdeki ilah da O'dur. O, hakîmdir, her şeyi bilendir. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin mülkü kendisine ait olan Allah ne yücedir! Kıyamet saatini bilmek de O'na mahsustur. Siz O'na döndürüleceksiniz."*

İkincisi: Kur'ân bu yalancıları bekleyen ve sonu hüsran olan azabı gözler önüne sermektedir. O gün onlar birbirlerini inkâr edecek, birbirlerine düşman olacak ve aralarındaki bağı ve akrabalık ilişkilerini unutacaklardır: *"O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler."* Muttakiler ise bu azaptan müstesnadır. Düşmanlıkta ileri gidip cehenneme atılan müşriklerin azabının hafifletilmeyeceği ve onlara merhamet edilmeyeceği de

bildirilmektedir: *"Şüphesiz suçlular cehennem azabında devamlı kalacaklar, azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir."* Bu esnada cehennemdekiler, cehennemin kapısında bekleyen meleklerden yardım isteyeceklerdir. Lâkin rüsva edici söz dışında onlara herhangi bir cevap verilmeyecektir: *"'Ey Mâlik! Rabbin bizim işimizi bitirsin!' diye seslenirler. Mâlik de 'Siz böyle kalacaksınız!' der."*

Üçüncüsü: Kur'ân ilahî adaleti vurgulamaktadır. Buna göre bu zalimleri helâk eden husus, onların işlediği suç ve zulümden başkası değildir: *"Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar, kendileri zalim kimselerdir."* Onların yaptığı amel, aleyhlerinde olmak üzere kayda geçirilecektir. Hatta gizlice konuştukları şeyler ve gizlice kurdukları tuzaklar da buna dâhildir: *"Andolsun Biz size hakkı getirdik, fakat çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz. Yoksa (müşrikler) bir işe kesin karar mı verdiler? Doğrusu Biz de kararlıyız! Yoksa onlar, Bizim kendilerinin sırlarını ve gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, öyle değil; yanlarındaki elçilerimiz yazmaktadırlar."*

Dördüncüsü: Kur'ân, onların bazı çelişkilerini gün yüzüne çıkarmakta, onların şirk ve putperestlik anlayışının bir ictihaddan ve aklî çıkarımlardan değil heva, inat ve tekebbürden kaynaklandığını açıklamaktadır: *"Andolsun onlara, kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette 'Allah' derler. O halde nasıl (Allah'a kulluktan) çeviriliyorlar? (Resûlullah'ın,) 'Yâ Rabbi! Bunlar, iman etmeyen bir kavimdir' demesine karşı Allah, 'Şimdilik sen onlardan yüz çevir ve 'size selam olsun' de. Yakında bilecekler!' buyurdu."*

Beşincisi: Kur'ân, cehaletleri, gurur ve kibirleri nedeniyle putlarından bekledikleri şefaat ümidinin yollarını kesmekte ve şöyle buyurmaktadır: *"Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar şefâat edemezler. Ancak bilerek hakka şahitlik edenler bunun dışındadır."*

Altıncısı: Kur'ân, bu kapkaranlık tasvirin karşısında, muttaki müminlerin tasvirini arz etmektedir. Onlar, hem Yüce Allah'ın hoşnutluğuyla hem de uğrunda çaba ve gayret gösterdikleri cennetle ödüllendirilirler: *"Ey âyetlerimize inanan ve Müslüman olan kullarım! Bugün size korku yoktur. Sizler üzülmeyeceksiniz de. Siz ve eşleriniz, ağırlanmış olarak cennete giriniz! Onlara altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır.*

Orada canlarının istediği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır. Ve kendilerine, 'Siz, orada ebedî kalacaksınız, işte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur. Orada sizin için bol bol meyveler vardır, onlardan yersiniz' denilir."

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?" Yani onlar kıyametin kopmasını mı bekliyorlar? Ayetteki "(يَنْظُرُونَ) (yenzurûn)" fiili, kıyametin yakın oluşunu ve tehlikesinin çokluğunu hatırlatmak içindir.

"Farkında değillerken..." Onlar başka işlerle uğraşırken apansızca.

"O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler." Bunlar, batıl yolda bir araya gelen dostlardır. Kıyamet gününde birbirlerinin düşmanı olacak, birbirlerinden kaçmaya çalışacaklardır. Muttakilere gelince, onların dostluk ve muhabbeti orada daha da pekişecektir.

(تُحْبَرُونَ), "mutlu olur, sevinirler" manasına gelir.

"Onlara altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır." ayetinde geçen "(صِحَافٍ) (sıhâf)" kelimesi yemek kabı; "(أَكْوَابٍ) (ekvâb)" ise içecek kabı için kullanılmıştır. Buna göre cennet ehli, kendileri için yemek ve içecek hazırlamayacak, tüm bunlar onlara servis edilecektir.

"Orada canlarının istediği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır." Bu, tamamlayıcı bir nimet olup batınî lezzetler, zahirî lezzetlerle; güzel haberler, güzel manzaralarla birleşecektir.

"İşte size miras verilen..." Yani sadece size verilecektir. Nitekim mirastan kalan mal, hak edenlere verilir.

"Yaptıklarınıza karşılık..." Yani sâlih amellerinizin karşılığı. Burada ilahî adalete vurgu yapılmıştır. Muttakiler soy soplarıyla, makam ve mevkileriyle değil takvalarıyla ve sâlih amelleriyle cennetin vârisi olmuşlardır.

"Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir." Umudu yitirmişlerdir. Burada cehennem ehli kastedilmiştir. Buna göre cehennemin nihayete ermesi veya ondan çıkmaları gibi bir umutları olmayacaktır.

"Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar, kendileri zalim kimselerdir." ayetinde de ilahî adalete vurgu yapılmıştır. Yüce Allah, hiç kimseye zulmetmez. Onların bu durumu, kendi ektiklerini hasat etmekten başka bir şey değildir.

"'Ey Mâlik!' diyeceler." Mâlik'ten kendilerine şefaatçi olmasını talep edecekler. Malum olduğu üzere Mâlik, cehennem kapısında bekleyen melektir.

"Rabbin bizim işimizi bitirsin!" ayetindeki "(القضاء) (kadâu)" kelimesi "canını almak" demektir. Nitekim Hz. Mûsâ kıssasında Allah şöyle buyurmuştur: *"Mûsâ da ötekine bir yumruk vurup ölümüne sebep oldu (kadâ aleyhi)"* Cehennemdeki bu suçlular, Allah'ın artık ölümlerine hükmetmesi ve onları bu azaptan kurtarması için cehennem kapısında bekleyen meleğin Allah katında şefaatçi olmasını isteyeceklerdir.

"Mâlik de 'Siz böyle kalacaksınız!' der." Yani ebedî ve daimî olarak. Bu cevap, onların çektiği azabın daha da ağırlaşmasına sebebiyet verecektir.

"Fakat çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz." Hâlbuki fıtrat, hakkı kabul etmeyi gerekli kılar. Lâkin bunlar hakkı, kazançlarının kaybolması, şehvetlerine mani olunması, oyun ve eğlencelerinin engellenmesi olarak görürler. Bundan dolayı haktan tamamen nefret ederler.

"Yoksa (müşrikler) bir işe kesin karar mı verdiler?" Yani onlar Hz. Muhammed'e (s.a.s.), davetine ve ashabına zarar vermek için karar mı verdiler?

"Doğrusu Biz de kararlıyız!" Yani Biz de bu tuzağa uygun bir metotla cevap vereceğiz. Bu ayetin bir tehdit içerdiği açıktır.

"Hayır, öyle değil; yanlarındaki elçilerimiz yazmaktadırlar." Yani evet, Biz onların sırrını ve gizli konuşmalarını duyarız. Vekil tayin ettiğimiz meleklerimiz, onlar aleyhine küçük-büyük her şeyi kayıt altına almaktadırlar.

"De ki: Eğer Rahmân'ın bir çocuğu olsaydı, elbette ben (ona) kulluk edenlerin ilki olurdum!" Bu cevap, müşrikleri susturma çerçevesinde ifade edilmiştir. Yani şayet dediğiniz gibi Allah'ın bir çocuğu olsaydı ve siz bunu açık delillerle ispat etmiş olsaydınız, ona en başta itaat eden

kişi ben olurdum ve sizin, Allah'ın varlığına iman ettiğiniz halde O'na ibadet etmekten kaçındığınız gibi yapmaz, ben ona ibadet etmekten de kaçınmazdım. Ama öyle değil, sizi d, gökleri ve yeri de yaratan sadece Allah'tır. Bu tartışmada sözün Hristiyanların inancına ve melekleri Allah'ın kızları olarak görenlere getirilmesi, onların batıl yüzünü tüm çıplaklığıyla sergilemek ve tüm delillerini çürütmek içindir.

"Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın da Rabbi olan Allah onların vasıflandırmalarından yücedir, münezzehtir." Bu tartışmadan sonra Allah'ın birliğinin ve eksiklerden uzak olduğunun vurgulanması, tartışma esnasında zikredilen faraziyenin, muhtemel olabileceğine veya düşünülebileceğine dair tevehhümleri bertaraf etmek ve ortadan kaldırmak içindir. Allah bu tür söylemlerden yücedir.

"Sen bırak onları, dalsınlar, oynayadursunlar." Yani batıla dalsınlar ve oynamaya devam etsinler. Yüce Allah'ın *"Dilediğinizi yapın"*[41] ayeti gibi bu da tehdit için gelmiştir. Ayrıca burada onların kabul ettikleri şeyin, din, içtihat ve saygın bir düşünce olmadığına, aksine bunun batıla ve oyuna dalmaktan ibaret olduğuna işaret edilmiştir.

"Gökteki ilah da yerdeki ilah da O'dur." Yani Allah, emrini gökte de yerde de uygulayandır. Yer ve gökte ibadeti hak eden de O'dur. Yerin ve göğün Allah'a mekân olması -Yüce Allah bundan münezzehtir- mümkün değildir. Çünkü Allah bundan daha yüce ve daha büyüktür.

Gökte ve yerde her ne varsa O'nun yarattıklarından başkası değildir. Yarattığı her şey O'na muhtaçtır; O, mahlûkattan hiçbirine muhtaç değildir. Bu ayetten maksat, müşriklerin yerdeki putlar ve semadaki melekler hakkındaki iddialarının aksine, yeryüzünde de semada da Allah'ın ortağının olmadığını vurgulamaktır.

"Kıyamet saatini bilmek de O'na mahsustur." Onun ne zaman gerçekleşeceğini Yüce Allah dışında hiç kimse bilemez.

"Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar şefâat edemezler." ayeti, müşriklerin, putları için ileri sürdükleri ve onlara ibadet etmelerinin asıl gerekçesi olan şefaati reddetmektedir.

---

41 Fussilet 41/40.

"Ancak bilerek hakka şahitlik edenler bunun dışındadır." Burada, cehaletin ve zulmün bir eseri olarak mabud kabul edilen bazı peygamberlerle melekler istisna edilmiştir. Bunlar hakka tanıklık edecek ve şefaat edeceklerdir. Lâkin bunlar, ancak Allah'ın razı olduğu kimselere şefaat edeceklerdir.

"O halde nasıl çevriliyorlar?" Nasıl oluyor da haktan yüz çeviriyorlar?

"Yâ Rabbi! Bunlar iman etmeyen bir kavimdir, demesine karşı..." sözü, Hz. Muhammed'e (s.a.s.) ait olup inatçıların durumunu Rabbine havale etmekte, onların dini engellemelerini ve ondan yüz çevirmelerini O'na şikâyet etmektedir. Ayette geçen (قيلِه) kelimesinin (قال قيلَه) şeklinde mukadder bir fiilin masdarı olarak anlaşılması mümkündür. Yahut "Allah işitir" anlamında takdir edilen bir "yesme'u" fiilinin, mef'ûlün bihi de olabilir. Her iki takdirde de mana aynıdır. Allahu a'lem.

"Şimdilik sen onlardan yüz çevir." Yani onlardan yüz çevir ve onları dikkate alma. Bu kelâm, bütün kâfirlerle ilgili değil Allah'ın ilmine göre asla iman etmeyecek olan bir grup inatçıyla ilgilidir. Yoksa yeryüzünde bu mübarek davete muhatap olacak çok geniş bir alan bulunmaktadır.

"Ve 'Size selam olsun' de." Yani sizinle selamlaşırız, dolayısıyla mücadele ve düşmanlık etmeyiz. Bu ifade, güzel bir söz olup kalplerini yumuşatmak ve şerlerinden korunmak adına inatçılar için de geçerlidir.

"Yakında bilecekler!" Yalanlamaları, zulmetmeleri ve inatları neticesinde kendilerini bekleyen azabı görecekler.

سُورَةُ الدُّخَانِ

44- DUHÂN SÛRESİ

220. MECLİS: "FAKAT ONLAR ŞÜPHE İÇİNDE EĞLENİP DURUYORLAR"

221. MECLİS: "ANDOLSUN, KENDİLERİNDEN ÖNCE FİRAVUN'UN KAVMİNİ DE İMTİHAN ETMİŞTİK"

222. MECLİS: "HİÇ ŞÜPHESİZ HÜKÜM GÜNÜ, HEPSİNİN BULUŞACAĞI GÜNDÜR"

220. MECLİS: DUHÂN SÛRESİ 1-16

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنَاهُ فِى لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا اِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيِى وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِى السَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ هٰذَا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ اَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾ اِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا اِنَّكُمْ عَآئِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰى اِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

1. Hâ. Mîm.

2-3. Apaçık olan Kitab'a andolsun ki Biz onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz Biz uyarıcıyız.

4-6. Katımızdan bir emirle her hikmetli işe o gecede hükmedilir. Çünkü Biz, Rabbinin bir rahmeti olarak peygamberler göndermekteyiz. O işitendir, bilendir.

7. Eğer kesin olarak inanıyorsanız (bilin ki Allah), göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir.

8. O'ndan başka ilah yoktur. (Her şeyi O) diriltir ve öldürür. Sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir.

9. Fakat onlar, şüphe içinde eğlenip duruyorlar.

10-11. Şimdi sen, göğün, insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle. Bu, elem verici bir azaptır.

12. (İşte o zaman insanlar,) "Rabbimiz! Bizden azabı kaldır. Doğrusu biz artık inanıyoruz" (derler).

13. Nerede onlarda öğüt almak? Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti.

14. Sonra ondan yüz çevirdiler ve "Bu, öğretilmiş bir deli!" dediler.

15. Biz azabı birazcık kaldıracağız, ama siz yine (eski halinize) döneceksiniz.

16. Fakat Biz büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız.

"FAKAT ONLAR ŞÜPHE İÇİNDE EĞLENİP DURUYORLAR"

Zuhruf Sûresi'nin esas konusu olan Kur'ân'la bağlantılı olarak Duhân Sûresi de Kur'ân'dan söz ederek başlamaktadır. Ardından müşriklerden, onların yaşadığı tereddüt, vesvese ve telaşlardan bahsedilmekte, tavırları müşriklerin tavrına benzeyen diğer kavimlerin geçmişine dikkat çekilerek çıkarılacak ders ve ibretler ele alınmaktadır. Daha sonra da sûre, hiçbir istisna olmaksızın, imtihana tabi tutulanların tamamını bekleyen ahiret günüyle nihayete ermektedir.

Kur'ân'a ve tereddütlü karmaşık bir anlayışa sahip olan müşriklerin tavrına dair hususları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Birincisi: Mübarek bir gecede nazil olan bu Kur'ân'ın Allah'ın apaçık kitabı olduğu vurgulanmaktadır: *"Hâ. Mîm. Apaçık olan Kitab'a andolsun ki Biz onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz Biz uyarıcıyızdır. Her hikmetli işe o gecede hükmedilir."*

İkincisi: Bu Kur'ân'ın en büyük gayesinin ancak rahmet olduğu vurgulanmaktadır. Bu, yarattıklarını bilen ve onlardan haberdar olan Allah'ın rahmetidir. O, yarattığı varlıkları en iyi bilen, onların yararına uygun olanı ve rahmete kavuşma yollarını en çok bilendir: *"Katımızdan bir emirle. Çünkü Biz, Rabbinin bir rahmeti olarak peygamberler göndermekteyiz. O işitendir, bilendir. Eğer kesin olarak inanıyorsanız (bilin ki Allah), göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. O'ndan başka ilah yoktur. (Her şeyi O) diriltir ve öldürür. Sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir."*

Üçüncüsü: Bu ayetler, müşriklerin tavrını teşhis etmektedir. Zira onların tavrı, boş ve anlamsız olan, ciddiyetle ve sorumluluk bilinciyle alakası olmayan bir tavırdır: *"Fakat onlar, şüphe içinde eğlenip duruyorlar."* Şüphe, tek başına ifade edildiğinde, düşünmenin, tefekkürün ve gerçeği araştırmanın işareti olabilir. Lâkin bunun eğlenceyle birlikte gelmesi başka bir manaya işaret etmektedir. Bu mana da hasetten, kibirden ve aklı kullanmamaktan gelen boş bir şüphedir.

Dördüncüsü: Sûre, hesap gününden önce bu dünyada başıboş dolaşanları ve eğlenceyi esas alanları sakındırmaktadır: *"Şimdi sen, göğün, insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle. Bu, elem verici bir azaptır."* İşte o anda müşrikler, kendilerinden önce yalanlayıp şüphe edenlerin âdeti olduğu üzere şöyle diyeceklerdir: *"Rabbimiz! Bizden azabı kaldır. Doğrusu biz artık inanıyoruz."* Benzer şekilde Firavun ve kavmi de Hz. Mûsâ'ya (a.s.) şöyle demişti: *"Bunun üzerine dediler ki: Ey büyücü! Sana verdiği ahde göre bizim için Rabbine dua et; çünkü biz artık doğru yola gireceğiz."*[42] Burada Kur'ân, insanların bu kısmı hakkındaki sünnetullahı şöyle vurgulamaktadır: *"Biz azabı birazcık kaldıracağız, ama siz yine (eski halinize) döneceksiniz."* İşte Firavun ve kavminin tavrı böyle olmuştur: *"Fakat Biz onlardan azabı kaldırınca, sözlerinden dönüverdiler."*[43]

Beşincisi: Bütün bu boş, anlamsız ve gereksiz mazeretlerden sonra bunlara layık olan kesin karar gelmektedir. Bu karar, düşünen ve kulak veren herkes için yeterli düzeyde ibret ve uyarı içermektedir: *"Fakat Biz büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Hâ. Mîm." Hurûf-i mukattaa ve bu konuda tercih edilen görüş hakkındaki değerlendirme, Bakara Sûresi'nin başında aktarılmıştır.

"Apaçık olan Kitab'a andolsun ki." Yüce Allah, Kur'ân'ı yüceltmek ve içerdiği yol gösterici hususlara ve nura dikkat çekmek üzere aziz kitabına yemin etmektedir.

---

42 Zuhruf 43/49.

43 Zuhruf 43/50.

"Biz onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede indirdik." Bu gece, Kadir Gecesi'dir. Bunun delili, Yüce Allah'ın *"Biz onu (Kur'ân'ı) Kadir gecesinde indirdik"*[44] şeklindeki kelâmıdır. Malum olduğu üzere bu gece, Ramazan ayındaki bir gecedir. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Ramazan ayı Kur'ân'ın indirildiği aydır."*[45]

Kur'ân'ın bu inişi, gaybî olup bu konuda nassın verdiği bilgilerle yetiniriz. Kur'ân'ın Hz. Muhammed'e (s.a.s.) nazil olmasıyla ilgili olarak şu hususu belirtmek gerekir: Kur'ân'ın nüzulü, bir tek gecede veya bir tek senede olmamış, parça parça, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bisetinden vefatına kadar devam etmiştir. Ama Kur'ân'ın bu gecede sadece inmeye başladığını söylemeye bir mani bulunmamaktadır.

"Kuşkusuz Biz uyarıcıyızdır." ayeti, Kur'ân'ın tüm âlemlere uyarıcı olarak geldiğine işaret etmektedir.

"Her hikmetli işe o gecede hükmedilir." Yani Allah'ın, kulları için takdir ettiği işlerin tamamı hakkında karar verilir ve işler hükme bağlanır.

"Çünkü Biz, peygamberler göndermekteyiz." Hz. Muhammed'i (s.a.s.) bu Kur'ân'la gönderdik.

"Rabbinin bir rahmeti olarak." Buna göre Resûl-i Ekrem (s.a.s.) rahmettir, risaleti de rahmettir. Bu dinin esası da ancak rahmettir: *"(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik."*[46] Ancak bu risalet, onu reddedenlere ve onunla savaşanlara değil onu kabul edenlere rahmettir.

"Fakat onlar şüphe içinde eğlenip duruyorlar." Kur'ân'ı inkâr eden ve içerdiği haber ve uyarıları şüpheyle karşılayan müşriklerden bahsedilmektedir. Bu şüphe, düşünen ve tefekkür edenlerin değil gaflet ve eğlence içinde bocalayanların şüphesidir.

"Şimdi sen, göğün, insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle." ayetinde geçen "(دُخَان) (duhân)" kelimesinin, "yanmaktan ve ateşten kaynaklanan duman" anlamına geldiği herkesçe bilinmektedir. Yüce Allah bu dumanı, "(مُبِين) (mübîn)" kelimesiyle nitelemiştir.

---

44 Kadir 97/1.

45 Bakara 2/185.

46 Enbiyâ 21/107.

Bu kelime ise "iki kişinin ihtilafa düşmeyeceği kadar ayan beyan olan" demektir. Bu duman yükselip her yanı kuşatacak, bu durum da kıyamet alâmetlerinden biri olacaktır. *Sahîh-i Müslim*'de *"Kıyametin on alâmetini görmediğiniz sürece o asla kopmayacaktır..."* şeklinde gelen hadiste şöyle zikredilmiştir: *"Duhân, Deccâl, Dâbbe, Güneş'in batıdan doğması, Meryem oğlu İsa'nın nüzûlü, Ye'cûc ve Me'cûc..."*[47]

Allah Resûlü'nün (s.a.s.) Kureyşlilere kıtlık için beddua ettiğine, bundan dolayı başlarına kıtlığın geldiğine, hatta aşırı açlıktan dolayı duhân gibi bir şeyler gördüklerine dair varid olan rivayetlere gelince, bunlar her ne kadar sabit ve sahih hadislerde zikredilmişse de ayetin bununla tefsir edilmesi makul değildir. Çünkü Kureyş'in gördüğü şey apaçık bir duman değildir. Ayrıca insanları da kuşatmamıştır. Bundan dolayı İbn Kesîr gibi müfessirlerin birçoğu bu manayı uzak görmüştür. Diğer taraftan Buhârî ve başkalarının rivayetinde geldiği üzere İbn Mesûd ayeti bu rivayetle tefsir etmiştir.[48]

---

47 Müslim, *Sahîh* adlı eserinde iki tarikle Ebû Serîhe Huzeyfe b. Useyd'den rivayet etmiştir. Birincisi şu lafızla gelmiştir: Şöyle dedi: Biz müzakere ederken Allah Resûlü (s.a.s.) yanımıza çıkageldi. *"Neyi müzâkere ediyordunuz?"* sorusuna "Kıyameti konuşuyorduk" dediler. Dedi ki: *"Öncesinde on işaret görmeden asla kopmayacaktır..."* Bunun üzerine şunları zikretti: *"Duhân, Deccâl, Dâbbe, Güneş'in batıdan doğması, Meryem oğlu İsa'nın (a.s.) nüzûlü, Ye'cûc ve Me'cûc ve üç şeyin tutulması: Doğuda tutulma, batıda tutulma ve Arap yarımadasında tutulma. Buna ek olarak da Yemen'den çıkan bir yangın da vardır. Bu ateş, insanları mahşere toplayacaktır."* Bkz. *Sahîhu Müslim*, 8/178.
İkinci tarik de buna yakın olup lafzı şudur: Dedi ki: Allah Resûlü (s.a.s.) bir odadaydı. Biz de onun yanıbaşındayken ansızın yanımıza geldi ve *"Neyi müzakere ediyordunuz?"* deyince biz de "kıyamet" dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: *"On işaret görmeden kıyamet asla kopmayacaktır: Doğuda tutulma, batıda tutulma ve Arap yarımadasında tutulma, Duhân, Deccâl, Dâbbetu'l-arz, Ye'cûc ve Me'cûc, Güneş'in batıdan doğması, Aden bölgesinden çıkan bir ateş. Bu yangın insanları yerinden edecektir."* Bkz: *Sahîhu Müslim* 8/179. Bu hadisi, Tirmizî Huzeyfe b. Useyd'den benzer şekilde rivayet etmiştir. Bununla ilgili olarak "hasen ve sahih" demiştir. Bkz: *Sünenu't-Tirmizî* 4/477.

48 Hadisin metni, *Sahih-i Buhârî*'de geçmektedir. Mesrûk'tan rivayet edildiğine göre o şöyle demektedir: Abdullah b. Mes'ûd'un yanına vardık. Şöyle diyordu: "Ey insanlar! Bir şey bilen onu paylaşsın. Bilmeyen kişi 'Allahu a'lem' desin. Bilmediği konuda 'Allahu a'lem' demek ilmin bir gereğidir. Yüce Allah, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *'(Resûlüm!) De ki: Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben olduğundan başka türlü görünenlerden de değilim.'* (Sâd 38/86) Size Duhân'dan bahsedeceğim. Allah Resûlü (s.a.s.) Kureyşlileri İslam'a davet edince kibirlendiler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: 'Allah'ım! Yusuf'a yedi yılla yardım ettiğin gibi bana da yedi yıl ile yardım et!' Bunun üzerine kıtlık baş gösterdi. İnsanlar leş ve derilere varıncaya kadar buldukları her şeyi yediler. Semaya bakan-

"(İşte o zaman insanlar,) 'Rabbimiz! Bizden azabı kaldır. Doğrusu biz artık inanıyoruz' (derler)." Bu, gaflet ve eğlenceye dalanların çoğunun âdetidir. Onlar azabı gördüklerinde veya ayak seslerini duyduklarında yalvararak Allah'a iltica ederler. Lâkin bu yalvarma, kurnazlığa ve oyuna benzer. Bundan dolayı onlar, azabın tehir edilmesi üzerine küfürde ısrar etmeye devam ettiler: *"Biz azabı birazcık kaldıracağız, ama siz yine (eski halinize) döneceksiniz."* Az evvel ifade edildiği üzere Firavun ve kavminin tavrı da böyleydi.

"Nerede onlarda öğüt almak? Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti." ifadesi, onlara yönelik bir kınamadır. Çünkü onlara yakışan, elçiler kendilerine apaçık delil ve mucizelerle geldiğinde düşünüp ders almaktır. Lâkin onlar azap gelmeyinceye kadar öğüt almazlar.

"Fakat Biz büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız." Zahir olan görüşe göre, bu kıyamet günüdür. Bu ayet, tehdidin zirvesini teşkil etmektedir. Duhân mucizesinin zikredilmesi de buna dair bir karinedir. Allahu a'lem.

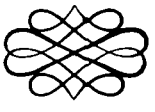

---

lar açlıktan dolayı duman gördüler. Yüce Allah şöyle buyurdu: *'Şimdi sen, göğün, insanları bürüyecek açık bir duman çıkaracağı günü gözetle. Bu, elem verici bir azaptır.'* Dedi ki: Onlar şöyle dua etti: *'(İşte o zaman insanlar,) 'Rabbimiz! Bizden azabı kaldır. Doğrusu Biz artık inanıyoruz' (derler). Nerede onlarda öğüt almak? Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti. Sonra ondan yüz çevirdiler ve 'Bu, öğretilmiş bir deli!' dediler. Biz azabı birazcık kaldıracağız, ama siz yine (eski halinize) döneceksiniz."* Kıyamette de azap kaldırılacak mı? Dedi ki: Azap kalktı, onlar da küfürlerine geri döndü. Daha sonra Allah, Bedir Savaşı'nda onları cezalandırdı. Yüce Allah şöyle buyurdu: *'Fakat Biz büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız.'"* Bkz. *Sahih-i Buhârî* 4/1809.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ اَنْ اَدُّوٓا اِلَيَّ عِبَادَ
اللّٰهِ اِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٨﴾ وَاَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللّٰهِ اِنِّٓي اٰتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ
مُبِينٍ ﴿١٩﴾ وَاِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَاِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي
فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهٗٓ اَنَّ هٰٓؤُلَآءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَاَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا
اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًاۗ اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوا مِنْ
جَنّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فٰكِهِينَ ﴿٢٧﴾
كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ وَمَا
كَانُوا مُنْظَرِينَۚ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِٓي اِسْرَآءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾
مِنْ فِرْعَوْنَۚ اِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلٰى عِلْمٍ
عَلَى الْعَالَمِينَۚ ﴿٣٢﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا فِيهِ بَلٰٓؤٌا مُبِينٌ ﴿٣٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ
لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَاْتُوا بِاٰبَآئِنَآ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ اَهُمْ خَيْرٌ اَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْۚ اَهْلَكْنَاهُمْۚ
اِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾

17-18. *Andolsun, kendilerinden önce Biz, Firavun'un kavmini de imtihan etmiştik. Onlara, "Allah'ın kulları! Bana gelin! Çünkü ben size (gönderilmiş) güvenilir bir resûlüm" diye (davette bulunan) şerefli bir elçi gelmişti.*

19. *Allah'a karşı ululuk taslamayın. Çünkü ben size apaçık bir delil getiriyorum.*

20. *Ben, beni taşlamanızdan, benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a sığındım.*

21. *Eğer bana inanmazsanız, hiç değilse yanımdan uzaklaşın.*

22. Bunun üzerine Mûsâ, "Bunlar suç işleyen bir toplumdur" diye Rabbine arzetti.
23. Allah, "O halde kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü takip edileceksiniz" buyurdu.
24. Denizi açık halde bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur.
25-27. Onlar geride nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel konaklar, zevk ve sefasını sürdükleri nice nimetler bırakmışlardı.
28. İşte böylece Biz de onları başka bir topluma miras bıraktık.
29. Gök ve yer onların ardından ağlamadı; onlara mühlet de verilmedi.
30. Andolsun Biz, İsrailoğullarını o alçaltıcı azaptan kurtardık.
31. Yani Firavun'dan. Çünkü o bir zorba idi, aşırı gidenlerdendi.
32. Andolsun Biz İsrailoğullarına, bilerek, (kendi zamanlarında) âlemlerin üstünde bir imtiyaz verdik.
33. Onlara, içinde açık bir imtihan bulunan işaretler verdik.
34-36. Onlar (müşrikler) diyorlar ki: İlk ölümümüzden sonra bir şey yoktur. Biz diriltilecek değiliz. Doğru söylüyorsanız atalarımızı getirin.
37. Bunlar mı daha hayırlı, yoksa Tübba' kavmi ile onlardan öncekiler mi? Onları yok ettik, çünkü onlar suçlu idiler.

"ANDOLSUN, KENDİLERİNDEN ÖNCE FİRAVUN'UN KAVMİNİ DE İMTİHAN ETMİŞTİK"

Bu ayetlerde Kur'ân, inat eden müşrikler için bir misal getirmektedir: Firavun ve kavminin misali... Hz. Mûsâ'nın (a.s.) risaletine karşı tavırları... Sonra başlarına gelen azap ve harap... Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, Hz. Mûsâ'nın (a.s.) Firavun ve kavmine yönelik risaletini hatırlatmaktadır. Bilindiği üzere onları, zulme maruz kalan İsrailoğullarını salvermeye ve Firavun'un boyunduruğundan azat etmeye davet etmiştir. Ardından da bizzat Firavunları Allah'a itaat etmeye ve hakka tepeden bakmayı ve kibirlenmeyi terketmeye davet etmiştir. Kabul etmedikleri takdirde de kendisine ve davetine mani olmamalarını, kendisine ve davetine eziyet vermemelerini talep etmiştir: *"Andolsun, kendilerinden önce Biz, Firavun'un kavmini de imtihan etmiştik. Onlara, 'Allah'ın kulları! Bana gelin! Çünkü ben size (gönderilmiş) güvenilir*

bir resûlüm' diye (davette bulunan) şerefli bir elçi gelmişti. Allah'a karşı ululuk taslamayın. Çünkü ben size apaçık bir delil getiriyorum. Ben, beni taşlamanızdan, benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a sığındım. Eğer bana inanmazsanız, hiç değilse yanımdan uzaklaşın."

İkincisi: Firavun yönetimi, zalim ve günahkâr tavrında ısrar etmiş, iktidarı ve ülkeyi onlara bırakmalarına rağmen Hz. Mûsâ'yı (a.s.) ve ona iman edenleri takip etmekten vazgeçmemişlerdir: *"Bunun üzerine Mûsâ, 'Bunlar suç işleyen bir toplumdur' diye Rabbine arzetti. Allah, 'O halde kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü takip edileceksiniz' buyurdu. Denizi açık halde bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur. Onlar geride nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel konaklar, zevk ve sefasını sürdükleri nice nimetler bırakmışlardı. İşte böylece Biz de onları başka bir topluma miras bıraktık. Gök ve yer onların ardından ağlamadı; onlara mühlet de verilmedi."*

Bu şekilde zayıf, fakir ve ve güçsüz olan mümin topluluk ile zalim ve acımasız topluluk arasındaki mücadeleyi ele alan kıssa nihayete ermiş, Allah onların tamamını denizde boğmuştur. Böylece bunlar ibret alması gereken herkese ibret vesilesi olmuşlardır.

Üçüncüsü: Allah, Hz. Mûsâ'ya (a.s.) ve risaletine iman eden bir avuç insanı seçmiş ve onları âlemlere üstün kılmıştır. Bu ayet, Hz. Muhammed'e (s.a.s.) iman eden bir grup insanı müjdeleyerek Allah'ın onları seçeceğine ve dinlerini galip kılacağına işaret etmektedir: *"Andolsun Biz, İsrailoğullarını o alçaltıcı azaptan kurtardık. Yani Firavun'dan. Çünkü o bir zorba idi, aşırı gidenlerdendi. Andolsun Biz İsrailoğullarına, bilerek, (kendi zamanlarında) âlemlerin üstünde bir imtiyaz verdik. Onlara, içinde açık bir imtihan bulunan işaretler verdik."*

Dördüncüsü: Kur'ân, bu müşrikleri ve yaptıkları zulüm ve yalanlamalara karşılık onları bekleyen azabı, selefleri olan müşriklerle karşılaştırmaktadır: *"Onlar (müşrikler) diyorlar ki: İlk ölümümüzden sonra bir şey yoktur. Biz diriltilecek değiliz. Doğru söylüyorsanız, atalarımızı getirin. Bunlar mı daha hayırlı, yoksa Tübba' kavmiyle onlardan öncekiler mi? Onları yok ettik, çünkü onlar suçlu idiler."* Allah'ın helâk ettiği bu toplumların helâk olma sebebi, Mekkeli müşrikler gibi vahye şüpheyle bakmaları ve kıyamet gününü yalanlamaları vb. inanç ve söylemleridir.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Andolsun, kendilerinden önce Biz, Firavun'un kavmini de imtihan etmiştik." Yani Mekkeli müşriklerden evvel Firavun kavmini sınadık. Bu bağlamda Firavun'un hatırlatılması, müşriklerle aralarındaki inat, kibir ve bahane uydurma benzerliklerine dikkat çekmek içindir.

"Allah'ın kulları! Bana gelin!" daveti, Hz. Mûsâ'nın (a.s.) sözü olup burada Firavun'dan İsrailoğullarını kendisine teslim etmesini ve Mısır'dan ayrılmaları için müsamaha göstermesini talep etmiştir.

(بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ), "apaçık bir delil" manasına gelir.

"Allah, 'O halde kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü takip edileceksiniz' buyurdu." Bu, Yüce Allah'ın Hz. Mûsâ'ya (a.s.), Firavun haberdar olmayacak şekilde kavmiyle beraber gecenin bir vaktinde çıkmasına yönelik talimatıdır. Çünkü onlar Firavun'dan izin almadan Mısır'dan çıkacaklardır: *"Çünkü takip edileceksiniz"* ifadesi, Firavun ve ordusunun onları takip edeceği manasına gelmektedir.

"Denizi açık halde bırak." Bu yarık, Hz. Mûsâ'nın (a.s.) darbesiyle Allah'ın denizin ortasında açtığı ve Hz. Mûsâ (a.s.) ile kavminin geçtiği açıklıktır.

"Çünkü onlar boğulacak bir ordudur." Böylece deniz, onları sararak tek parça olmuştur. Bu boğulma, Yüce Rabbimizin haber verdiği şekliyle olmuş ve bu açıklıkta Firavun ve ordusu boğulmuştur.

"Onlar geride nice bahçeler, pınarlar bırakmışlardı." Yani Firavun ve kavmi, Mısır topraklarında nice bahçeler ve pınarlar bırakmıştır. Burada onların faydalandıkları nimetlere de işaret edilmiştir.

"İşte böylece Biz de onları başka bir topluma miras bıraktık." Yani Firavun boğulduktan sonra Mısır'ı başka meliklere miras bıraktık. Bu melikler de Mısırlıydı, İsrailoğulları'ndan değildi. Çünkü İsrailoğulları Mısır'dan çıktıktan sonra bir daha Mısır'a geri dönmemişlerdir. Allahu a'lem.

"Gök ve yer onların ardından ağlamadı." ifadesi, hakaret için zikredilmiştir. Yani öncekiler helâk olduğu gibi Mekkeli müşrikler de helâk olacaklardır. Gök bunlar için hüzünlenmemiş; yer de hüzünlenmemiştir. Aksine hayat herhangi bir değişikliğe uğramaksızın olduğu gibi devam etmiştir.

"Onlara mühlet de verilmedi." Yani Allah'ın kendileri için takdir ettiği ecel gecikmemiş, helâk olup gitmişlerdir.

"Andolsun Biz, İsrailoğullarını o alçaltıcı azaptan kurtardık." Onları Mısır'dan çıkarmakla ve kendilerine ağır işkenceler yapan Firavun'u helâk etmekle onları kurtardık.

"Andolsun Biz onlara, bilerek, âlemlerin üstünde bir imtiyaz verdik." Yani katımızdan bir hikmete binaen onları seçtik ve âlemlere üstün kıldık. Buna göre Allah, risaletini kime vereceğini ve bunu taşıyacak kişi için seçilen mekânı daha iyi bilir. Burada geçen *"âlemler"* ifadesinden maksat, o zamanın âlemidir. Hz. Muhammed'in (s.a.s.) nübüvveti sonrasına gelince, Allah artık bu ümmeti seçmiş, bu ümmetten de iyilikte öncü olan sahabeyi seçmiştir. Allah onlardan razı olsun ve onları razı eylesin.

"Onlara, içinde açık bir imtihan bulunan işaretler verdik." ayetindeki "(بَلَآؤٌا) (belâün)" kelimesi arındırma, temizleme ve pâk kılma amaçlı sınama demektir. Bu kelime, şer için de hayır için de kullanılabilir: *"Bir deneme olarak sizi hayırla da şerle de imtihan ederiz (neblûküm)."*[49]

"Biz diriltilecek değiliz." Yani hesap için diriltilecek değiliz.

"Doğru söylüyorsanız, atalarımızı getirin." Dirilişi inkâr eden müşriklerin ileri sürdüğü bir argümandır. Yani onlar gözleriyle görmeden dirilişe asla iman etmek istemiyorlar. Bu da kıt görüşlü olduklarını göstermektedir. Zira selim akıl sahibi, ilk önce öncülleri inşa eder, ardından da doğru neticeler çıkarır; duyu organlarınca görülmeyen şeylerde kıyas etme ve neticeye varma metotlarını devre dışı bırakmaz. Tarihî eser niteliğindeki bir binayı gören biri bunu inşa eden bir mimarın olduğunu -onu görmese de- kesin olarak ifade eder.

"Bunlar mı daha hayırlı, yoksa Tübba' kavmiyle onlardan öncekiler mi? Onları yok ettik, çünkü onlar suçlu idiler." Bu, Arap müşriklerine yönelik bir başka korkutma içermektedir. Onların varacağı yer, geçmişte yalanlayan ümmetlerin varacağı yerden daha üstün bir yer olmayacaktır. Onlar da inat ve yalanmada ısrar etmişlerdir. Ayette geçen Tübba', Yemen melikidir. Nitekim Firavun da Mısır melikleri için kullanılan

49 Enbiyâ 21/35.

bir kelimedir. Tübba' kavmi güçlü kuvvetli olmalarıyla bilinen bir kavimdi. Ayette onlar hakkında kullanılan "hayır" kelimesi bu kuvvete işarettir. Kureyşlilerin gücünü Tübba' kavminin gücüyle karşılaştırmak için gelmiştir. Sanki şöyle denilmiştir: Onlar mı daha kuvvetli Tübba' kavmi mi?

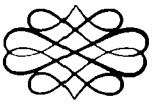

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَآ اِلَّا
بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ اَجْمَعِينَ
﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِى مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ اِلَّا مَنْ رَحِمَ
اللّٰهُ اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾ اِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْاَثِيمِ ﴿٤٤﴾
كَالْمُهْلِ يَغْلِى فِى الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ اِلٰى سَوَآءِ
الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ اِنَّكَ اَنْتَ
الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ اِنَّ هٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى مَقَامٍ
اَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِى جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ
﴿٥٣﴾ كَذٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ اٰمِنِينَ
﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ اِلَّا الْمَوْتَةَ الْاُولٰى وَوَقٰيهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾
فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ اِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

38. Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları, oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık.

39. Onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyorlar.

40. Şüphesiz (hakkı bâtıldan ayıran) hüküm günü, hepsinin bir arada buluşacağı gündür.

41. O gün, dostun dosta hiçbir faydası olmaz, kendilerine yardım da edilmez.

42. Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler böyle değildir. Şüphesiz O, üstündür, merhametlidir.

43-44. Şüphesiz zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir.

45-46. O, karınlarda maden eriyiği gibi, suyun kaynaması gibi kaynar.
47-50. (Allah zebânilere emreder:) "Tutun onu! Cehennemin ortasına sürükleyin! Sonra başına azap olarak kaynar su dökün!" (ve deyin ki:) Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin! İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir.
51-53. Muttakîler ise hakikaten güvenilir bir makamdadırlar. Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar. İnce ipekten ve parlak atlastan giyerek karşılıklı otururlar.
54. İşte böyle. Bunun yanısıra Biz onları iri gözlü hûrilerle evlendiririz.
55. Orada, güven içinde (canlarının çektiği) her meyveyi isterler.
56. İlk tattıkları ölüm dışında, orada artık ölüm tatmazlar. Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur (sürekli hayata kavuşmuşlardır).
57. (Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilmiştir). İşte büyük kurtuluş budur.
58. Biz onu (Kur'ân'ı), öğüt alırlar diye senin dilinde indirerek kolayca anlaşılmasını sağladık.
59. (Yine de inanmayanların başlarına gelecekleri) bekle; onlar da beklemektedirler.

"HİÇ ŞÜPHESİZ HÜKÜM GÜNÜ, HEPSİNİN BULUŞACAĞI GÜNDÜR"

Vahiy olgusu, Allah'ın tarih boyunca elçileri vasıtasıyla mesajlarını göndermesi ve vahye karşı farklı tutumlar sergileyen fırkaların yaşadıkları ve yaşamakta oldukları hakkındaki açıklamalar akabinde şimdi de ayetler, tek bir sahneyle sûreyi tamamlamaktadır. Bu sahne de insanların, âlemlerin Rabbinin huzurunda divan durduğu, Allah'ın da hiç kimseye zulmetmeyen adil hükmüyle onlar hakkında hüküm verdiği ve hiç kimseye iltimas geçmediği hesap sahnesidir. Şöyle ki:

Birincisi: Yüce Allah'ın bu kâinatı boşuna yaratmadığı vurgulanmaktadır. Nitekim oyun ve eğlenceye dalanlar kâinata öyle bakmaktadır: *"Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları, oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. Onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyorlar."*

İkincisi: İnsanlar arasında kararın verileceği ve her fırka için hak ettiği hükmün verileceği kıyamet gününün mutlaka geleceği ve bunun imkânsız olmadığı vurgulanmaktadır: *"Şüphesiz (hakkı bâtıldan ayıran) hüküm günü, hepsinin bir arada buluşacağı gündür. O gün, dostun dosta hiçbir faydası olmaz, kendilerine yardım da edilmez. Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler böyle değildir. Şüphesiz O üstündür, merhametlidir."*

Üçüncüsü: Zalim ve günahkârların akıbeti açıklanmaktadır: *"Şüphesiz zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir. O, karınlarda maden eriyiği gibi, suyun kaynaması gibi kaynar. (Allah, zebânilere emreder:) 'Tutun onu! Cehennemin ortasına sürükleyin! Sonra başına azap olarak kaynar su dökün!' (ve deyin ki:) Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin! İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir."*

Dördüncüsü: Muttaki müminlerin akıbeti açıklanmaktadır: *"Muttakîler ise hakikaten güvenilir bir makamdadırlar. Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar. İnce ipekten ve parlak atlastan giyerek karşılıklı otururlar. İşte böyle. Bunun yanısıra Biz onları iri gözlü hûrilerle evlendiririz. Orada, güven içinde (canlarının çektiği) her meyveyi isterler. İlk tattıkları ölüm dışında orada artık ölüm tatmazlar. Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur (sürekli hayata kavuşmuşlardır). (Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilmiştir). İşte büyük kurtuluş budur."*

Beşincisi: Bu mübarek sûre, başladığı mesajlarla sona ermiş, konu tekrar Kur'ân'a ve bu hayata dair mesajına dönmüştür: *"Biz onu (Kur'ân'ı), öğüt alırlar diye senin dilinde indirerek kolayca anlaşılmasını sağladık. (Yine de inanmayanların başlarına gelecekleri) bekle; onlar da beklemektedirler."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları, oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık." ayeti, öldükten sonraki dirilişi inkâr edenlere cevap niteliğindedir. Çünkü dünya hayatı nihayete erdiğinde zalim de ölecek, mazlum da ölecektir ve bu hususta ikisine de eşit davranılacaktır. Âlim olan da ölecek, sefih, günahkâr ve boş işler peşinde yaşayan da ölecektir. Bu hususta ne bir ayrım ne bir ödül ve ceza olmayacaktır.

Şayet hayat bu ölümle son bulsaydı da bunun devamı olmasaydı, o zaman bu hayat rezil bir tiyatrodan, değersiz boş bir uğraştan başka bir şey olmazdı. İşte şu ayette müşriklerin bu yaşam metodu ve hayat tarzı serdedilmiştir: *"Fakat onlar, şüphe içinde eğlenip duruyorlar."*

"Şüphesiz (hakkı bâtıldan ayıran) hüküm günü, hepsinin bir arada buluşacağı gündür." Yani şüphesiz ki bütün bu mahlûkatın adil yargılanacağı gün, tamamının toplandığı ve hiç kimsenin istisna edilmediği ahiret günüdür.

"O gün, dostun dosta hiçbir faydası olmaz." ayetindeki "(مَوْلًى) (mevlâ)" yakın, dost veya müttefik olup kişiye yardımcı olan manasına gelir. Bunların hesap gününde hiçbir faydası yoktur. Çünkü burada geçerli olan ölçüt sadece amel ölçütüdür.

"Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler böyle değildir." Allah'a muhabbet ve itaat üzerine birleşen ve yardımlaşan müminler burada istisna edilmiştir. Şüphesiz ki bu bağ, kıyamet gününde fayda sağlayacaktır. Çünkü bu, sâlih amelin bir parçasıdır. Hz. Peygamber'e (s.a.s.) muhabbet bir amel-i sâlih olup onu seven kişi Allah'tan sevap kazanacak, Hz. Peygamber'den (s.a.s.) de şefaat talep etme şerefine ulaşacaktır. İyilikte ehl-i sahabeye, pâk Ehl-i Beyte ve bütün seçkin sâlihlere muhabbet de bu şekildedir.

"Şüphesiz zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir." Bu, pis bir ağaç olup cehennem ahalisi için hazırlanan yemektir. Ayetteki "(الْأَثِيمِ) (el-esîm)" kelimesi, cehenneme girmeyi gerektiren çokça günah demektir.

"O, karınlarda maden eriyiği gibi, suyun kaynaması gibi kaynar." ayetindeki "(الْمُهْلِ) (el-mühl)" kelimesi, katran vb. gibi erimiş madenler için kullanılan bir ifadedir. Bu ifade, yağ süzüldükten sonra geriye kalan siyah tortu için de kullanılmaktadır. İkisinin manası birbine yakındır. Allahu a'lem.

Ayette geçen "(الْحَمِيمِ) (el-hamîm)" kelimesi de kaynamış su demektir. Ayetin manası şöyle olabilir: O pis zakkum ağacının meyvesi karınlarında kaynamış katrana dönüşür. Allah muhafaza eylesin.

"Tutun onu! Cehennemin ortasına sürükleyin!" Yani bu suçluyu yakalayın ve onu cehennemin ortasına fırlatın. Buradaki hitap, azap meleklerine yöneliktir.

"Tat bakalım! Hani sen kendince üstündün, şerefliydin!" Melekler bunu alay ve azarlama için söylerler. Nitekim bu insan, Allah'ın kullarıyla alay ediyor, mal ve makamıyla böbürlenip onları azarlıyordu.

"İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir." Yani bugün içine düştüğünüz bu azap sizin şüpheyle baktığınız ve hakkında tartıştığınız azaptır.

"Muttakîler ise hakikaten güvenilir bir makamdadırlar." buyruğunda güvene ve emniyete işaret edilmiştir. Çünkü önceki tasvirler, korku vermekte ve yürekleri titretmekteydi. Bundan dolayı muttakiler, huzur ve güven verecek hususlara ihtiyaç duymaktadır.

"Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar." ayeti, güvenilir makamı açıklamaktadır.

Ayetteki "(سُنْدُسٍ) (sündüs)" kelimesi ince ipek, (وَإِسْتَبْرَقٍ) kelimesi ise kalın ipek demektir.

"(Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilmiştir)." Çünkü Allah iyilik yapanlara kat kat mükâfat verecektir. Çünkü mükâfatın aslı, Yüce Allah'tan gelen lütuftur. Yüce Allah bizim sâlih amelimizden faydalanmaz. Nitekim şer namına yapılan amellerimiz de O'na zarar veremez. Lâkin O'nun iradesi, iyilik yapan ile kötülük yapanı; sâlih olanla şerli olanı birbirinden ayırt etmeyi gerekli kılmıştır.

"Biz onu (Kur'ân'ı), öğüt alırlar diye senin dilinde indirerek kolayca anlaşılmasını sağladık." Yani Kur'ân'ın hem tilavetini hem de anlaşılmasını gayet mükemmel ve açık bir şekilde kolaylaştırdık. Ey Muhammed (s.a.s.)! Onu tefekkür etmeleri ve ayetlerini düşünmeleri için senin lügatınla ve kavminin lugatıyla indirdik ki kalpleri onunla huzur bulsun ve tüm azaları ona boyun eğsin.

"(Yine de inanmayanların başlarına gelecekleri) bekle; onlar da beklemektedirler." ifadesi, işin ciddiyetini hatırlatmaktadır. Bu ayet, Allah'la buluşmayı bekleyen her mümin için bir müjde; Allah'tan korkmayan ve ölümü her şeyin sonu zanneden her gafil için de şiddetli bir uyarı içermektedir.

45- CÂSİYE SÛRESİ

223. MECLİS: KUR'ÂN, İNSANLAR İÇİN BASİRET, HİDAYET VE RAHMETTİR

224. MECLİS: BU, SİZE HAKKI HAYKIRAN KİTABIMIZDIR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ اِنَّ فِى السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَفِى خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَآبَّةٍ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ
يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ رِزْقٍ
فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ تِلْكَ
اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾
وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ﴿٧﴾ يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا
كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٨﴾ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيَاتِنَا شَيْئًا
اتَّخَذَهَا هُزُوًا اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩﴾ مِنْ وَرَآئِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِى
عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿١٠﴾ هٰذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ
اَلِيمٌ ﴿١١﴾ اَللّٰهُ الَّذِى سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِىَ الْفُلْكُ فِيهِ بِاَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا
مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى
الْاَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾ قُلْ لِلَّذِينَ
اٰمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِىَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ
﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ
﴿١٥﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْاَمْرِ فَمَا
اخْتَلَفُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَرِيعَةٍ مِنَ
الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ

مِنَ اللهِ شَيْـًٔا وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَاللهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾
هٰذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ
اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً
مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۚ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾

1. Hâ. Mîm.

2. Bu kitap, azîz ve hakîm olan Allah tarafından indirilmiştir.

3. Şüphesiz göklerde ve yerde inananlar için birçok âyetler vardır.

4. Sizin yaratılışınızda ve (Allah'ın) yeryüzünde yaydığı canlılarda, kesin olarak inanan bir toplum için ibret verici işaretler vardır.

5. Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için dersler vardır.

6. İşte sana gerçek olarak okuduğumuz bunlar Allah'ın âyetleridir. Artık Allah'tan ve O'nun âyetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?

7. Vay haline, her yalancı ve günahkâr kişinin!

8. O, Allah'ın kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki hiç onları duymamış gibi (küfründe) direnir. İşte onu acı bir azap ile müjdele!

9. (O) âyetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onlarla alay eder. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır!

10. Ötelerinde de cehennem vardır. Kazandıkları şeyler de Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar da onlara hiçbir fayda vermez. Büyük azap onlaradır.

11. İşte bu Kur'ân bir hidayettir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere gelince, onlara en kötüsünden, elem verici bir azap vardır.

12. Allah o (yüce) varlıktır ki emri gereğince içinde gemilerin yüzmesi ve lütfedip verdiği rızkı aramanız için ve de şükredesiniz diye denizi size hazır hale getirmiştir.

13. O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından (bir lütfu olmak üzere) size boyun eğdirmiştir. Elbette bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.

14. İman edenlere söyle: Allah'ın (ceza) günlerinin geleceğini ummayanları bağışlasınlar. Çünkü Allah her toplumu, yaptığına göre cezalandıracaktır.

15. Kim iyi iş yaparsa faydası kendinedir, kim de kötülük yaparsa zararı yine kendinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.

16. Andolsun ki Biz, İsrailoğullarına Kitap, hüküm ve peygamberlik verdik. Onları güzel rızıklarla besledik ve onları dünyalara üstün kıldık.

17. Din konusunda onlara açık deliller verdik. Ama onlar kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Şüphesiz Rabbin, ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir.

18. Sonra da seni din konusunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy; bilmeyenlerin isteklerine uyma.

19. Çünkü onlar, Allah'a karşı sana hiçbir fayda vermezler. Doğrusu zalimler birbirlerinin dostlarıdır; Allah da takva sahiplerinin dostudur.

20. Bu (Kur'ân), insanlar için basiret nurları, kesin olarak inanan bir toplum için hidayet ve rahmettir.

21. Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!

KUR'ÂN, İNSANLAR İÇİN BASİRET, HİDAYET VE RAHMETTİR

Birbirini takip eden bu sûrelerde Kur'ân, yine Kur'ân'dan bahsetmektedir. Şûrâ Sûresi'nde genel olarak vahiy meselesi, anlamı ve çeşitleri ele alınmış, Allah'ın şu kavliyle başlanmıştı: *"Hâ. Mîm. Ayn. Sîn. Kaf. Azîz ve hakîm olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder."* (Şûrâ 42/1-3) Şûrâ Sûresi, Zuhruf Sûresi'nin içerdiği şu hususlara hazırlık mahiyetindeydi: *"Hâ. Mîm. Apaçık Kitab'a andolsun ki Biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kur'ân kıldık."* (Zuhruf 43/1-3)

Duhân Sûresi de şöyle başlamıştı: *"Hâ. Mîm. Apaçık olan Kitab'a andolsun ki Biz onu (Kur'ân'ı) mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz Biz uyarıcıyızdır."* (Duhân 44/1-3) Ardından da bu sûre, yani Câsiye Sûresi aynı bağlamda geldi: *"Hâ. Mîm. Kitap, azîz ve hakîm olan Allah tarafından indirilmiştir."* Bu delillerden anlaşıldığı üzere bu sûrelerin ana konusu aynıdır. Lâkin her bir sûre, meseleyi farklı bir açıdan ele almaktadır.

Câsiye Sûresi'nin başındaki bu ayetlerde Mekke döneminin mücadele yapısına uygun meseleleri ele almak için Kur'ân, bizzat Kur'ân'dan bahsetmektedir. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân'ın azîz ve hakîm olan Allah tarafından gönderildiği vurgulanmaktadır: *"Hâ. Mîm. Kitap, azîz ve hakîm olan Allah tarafından indirilmiştir."* Bu iki yüce sıfatın ayette zikredilmesi, Kur'ân-ı Kerîm'deki yansımalarına işaret etmek içindir. Buna göre Kur'ân'da da izzet ve hikmet mevcut olup bunlar birbirini tamamlayan iki sıfattır. Ayrıca Kur'ân'ın, ona iman eden ve buna göre nesillerini yetiştiren ümmete yansımasına da işaret edilmiş olmaktadır. Zira bu ümmet, Kur'ân'la onurlu (aziz) ve bilge (hakîm) bir ümmet olmaktadır.

İkincisi: Kitap'ta yer alan Allah'ın ayetleriyle evrende bulunan ayetler arasındaki ilişki vurgulanmaktadır. Buna göre Kitap, O'nun Kitabı; evren de O'nun evrenidir. Bunlar arasında çelişki veya çatışmanın olması da mümkün değildir. İkisinin kaynağı tektir: *"Şüphesiz göklerde ve yerde inananlar için birçok âyetler vardır. Sizin yaratılışınızda ve (Allah'ın) yeryüzünde yaydığı canlılarda, kesin olarak inanan bir toplum için ibret verici işaretler vardır. Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için dersler vardır." "Allah o (yüce) varlıktır ki emri gereğince içinde gemilerin yüzmesi ve lütfedip verdiği rızkı aramanız için ve de şükredesiniz diye denizi size hazır hale getirmiştir. O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından (bir lütfu olmak üzere) size boyun eğdirmiştir. Elbette bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır."*

Üçüncüsü: Kur'ân'ın hak, hidayet ve rahmet içerikli olduğu, aynı zamanda din ve dünyalarına, başlangıç ve nihayete ermelerine dair

hususlarda insanların uzun vadeli düşünmelerini sağladığı vurgulanmaktadır: *"İşte sana gerçek (hak) olarak okuduğumuz bunlar Allah'ın âyetleridir." "İşte bu Kur'ân bir hidayettir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere gelince, onlara en kötüsünden, elem verici bir azap vardır." "Bu (Kur'ân), insanlar için basiret nurları, kesin olarak inanan bir toplum için hidayet ve rahmettir."*

Dördüncüsü: Kur'ân'ı yalanlayanların sadece nefislerindeki kibir nedeniyle onu yalanladıkları açıklanmaktadır. Buna göre onlar aslında kendilerini yalanlamış, Kur'ân'a bakmadan ve onun üzerinde tefekkür etmeden hakikatle alay etmişlerdir: *"İşte sana gerçek olarak okuduğumuz bunlar Allah'ın âyetleridir. Artık Allah'tan ve O'nun âyetlerinden sonra hangi söze inanacaklar? Vay haline her yalancı ve günahkâr kişinin! O, Allah'ın kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki hiç onları duymamış gibi (küfründe) direnir. İşte onu acı bir azapla müjdele! (O) âyetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onlarla alay eder. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır! Ötelerinde de cehennem vardır. Kazandıkları şeyler de Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar da onlara hiçbir fayda vermez. Büyük azap onlaradır. İşte bu Kur'ân bir hidayettir. Rablerinin âyetlerini inkâr edenlere gelince, onlara en kötüsünden, elem verici bir azap vardır."*

Beşincisi: Hak yolun batıl yoldan ayrı olduğu ve kendilerine gelen davetin açık ve doğru olduğu ortaya çıktıktan sonra müminlerin, inatçı yalancılara karşı yumuşak bir üslubu ve bağışlama metodunu esas almaları gerektiği tavsiye edilmektedir. Zira her insan, yaptığı tercihin ve verdiği kararın sorumluluğunu taşıyacaktır. Rabbin hiç kimseye zulmetmez: *"İman edenlere söyle: Allah'ın (ceza) günlerinin geleceğini ummayanları bağışlasınlar. Çünkü Allah her toplumu, yaptığına göre cezalandıracaktır. Kim iyi iş yaparsa faydası kendinedir, kim de kötülük yaparsa zararı yine kendinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz."*

Altıncısı: Önceki risalet, yani Allah'ın kendisine kitap, hikmet ve peygamberlik ihsan ettiği Hz. Mûsâ'nın (a.s.) risaleti ve bu emaneti taşımak üzere İsrailoğullarına gönderilişi hatırlatılmaktadır: *"Andolsun ki Biz, İsrailoğullarına Kitap, hüküm ve peygamberlik verdik. Onları güzel rızıklarla besledik ve onları dünyalara üstün kıldık."* Bütün bunlara

rağmen onlar nasıl oluyor da hâlâ Hz. Mûsâ'nın (a.s.) yol göstericiliği ve kendisine verilen kitabın aydınlığı konusunda ihtilafa düşüyorlar? *"Din konusunda onlara açık deliller verdik. Ama onlar kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Şüphesiz Rabbin, ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir."*

Yedincisi: Hz. Mûsâ'nın (a.s.) şeriatını ve önceki bütün şeriatları neshedip hükmünü ortadan kaldıran Allah'ın son şeriatı olan İslam'a sımsıkı sarılmaları hem Allah Resûlü'ne (s.a.s.) hem de kendisinden sonra, ümmetine tavsiye edilmektedir: *"Sonra da seni din konusunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy; bilmeyenlerin isteklerine uyma. Çünkü onlar, Allah'a karşı sana hiçbir fayda vermezler. Doğrusu, zalimler birbirlerinin dostlarıdır; Allah da takva sahiplerinin dostudur."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Hâ. Mîm." Hurûf-i mukattaa ve bu konuda tercih edilen görüş hakkındaki değerlendirme Bakara Sûresi'nin başında aktarılmıştır.

"Şüphesiz göklerde ve yerde inananlar için birçok âyetler vardır." ayeti, ilim ile iman arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. Buna göre, kâinatı düşünmek iman etmeye, Allah'a iman da bu kâinatı düşünmeye vesile olmaktadır.

"Rüzgârları estirmesinde..." Farklı şekillerde, farklı yönlere hareket ettirmesinde..

"Vay haline her yalancı ve günahkâr kişinin!" ayetinde geçen "(أَفَّاكٍ) (effâk)" kelimesi "kezzâb" vezninde "çokça yalan söyleyen;" (أَثِيمٍ) ise "çokça günah işleyen" demektir.

"O, Allah'ın kendisine okunan âyetlerini işitir." buyruğunda azabı hak etmiş olmanın gerekçesi vurgulanmaktadır. Zira davet ona ulaştırılmış ve aleyhinde delil oluşturucak hususlar aktarılmıştır.

"Sonra direnir." Daveti inkâr etmede direnir.

"Sonra büyüklük taslayarak..." Ayetleri işittikleri halde onları inkâr etmelerine sevk eden husus beyan edilmiştir.

"(O) âyetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onlarla alay eder." O sadece duymaz, öğrenir de. Burada kendisine davetin ulaştığı ve mazeretleri kalmadığı ifade edilmiştir.

"Ötelerinde de cehennem vardır." Yani dünya hayatından sonra.

"Kazandıkları şeyler de onlara hiçbir fayda vermez." Bu hayattaki mal ve makamlar.

"Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar da..." Yani Allah dışında ibadet ettikleri putlar da onlara fayda vermez.

"Elbette bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır." buyruğunda din ile tefekkür, iman ile ilim arasındaki ilişki vurgulanmıştır. Cahillerin ileri sürdüğü şeyler böyle değildir.

"İman edenlere söyle: Allah'ın (ceza) günlerinin geleceğini ummayanları bağışlasınlar." Yani onlara şunu söyle: Yukarıda zikredilen, ahireti hesaba katmayan, ona iman etmeyen kibirli ve inatçılardan yüz çevirin ve uzak durun. Zira bu tür insanlarla uğraşmak vakti ve emeği boşa harcamaktır, daveti nice başka insana ulaştırmaktan da alıkoyar.

"Kim iyi iş yaparsa faydası kendinedir, kim de kötülük yaparsa zararı yine kendinedir." buyruğu da ilahî adalet inancını vurgulamaktadır. Yüce Allah'ın, çalışanların emeğine ve ibadet edenlerin ibadetine muhtaç olmadığı vurgulanmaktadır.

"Onları dünyalara üstün kıldık." Allah'ın risaletini taşıyarak ve yeryüzündeki hilafet vazifesini yerine getirerek. Bu üstünlük, sorumluluk taşımayı gerekli kılmaktadır. Buna göre, onlar yoldan çıkınca, üstünlükleri de yok olup gitmiştir.

"Din konusunda onlara açık deliller verdik." ayetindeki "(الْأَمْر) (el-emr)" kelimesi, açıklanması istenen şey ve buna dair ahkâmın teşrîidir. Bu kelime, hayatın işleyişine ve insanın iyiliğine ve faydasına dair her şey manasına gelir.

"Ama onlar kendilerine ilim geldikten sonra ayrılığa düştüler." Yani onların ayrılığa düşmelerinin mazereti yoktur. Ayetin bağlamı, kınama ve azarlama ile birlikte hayret de içermektedir. Çünkü bütün bu delillerden sonra onların ayrılığa düşme gibi bir hakları yoktur. Ardından bu ayrılığın/ihtilafın nedeni açıklanmış ve şöyle buyrulmuştur:

"Aralarındaki çekememezlik yüzünden..." Bu ayetteki sebebin "(بَغْيًا) (beğy)" olduğu, yani bilgi kaynaklı olmadığı vurgulanmıştır. İşte ilim sahibi insanların en büyük musibet ve afetlerinden biri budur. Zira onlar, liderlik, makam, mevki ve geçici dünya metaı için birbiriyle yarışmaya kalktıklarında, düşmanların hazırladıkları tuzaklardan çok daha etkili ve hızlı bir şekilde ümmeti bölmekte, birbirine düşürmektedirler.

"Sonra da seni din konusunda bir şeriat sahibi kıldık." Bu da kuşatıcı ve mükemmel olan İslam dinidir. Burada *"sonra"* kelimesiyle, üstünlüğün ve taşımakla sorumlu oldukları emanetin İsrailoğulları'ndan alındığına, bu emanetin önceki risaletlere vâris olan, onların da güvencesi olan yeni bir ümmete, mükemmel ve kuşatıcı olan İslam'ı yaşayan ümmete verildiğine işaret edilmektedir.

"Allah da takva sahiplerinin dostudur." Yani Allah, Allah'a ve Resûlüne iman eden, bu emaneti yeniden taşıyan İslam ümmetinin yardımcısıdır.

"Bu, insanlar için basiret nurlarıdır." *"Bu"* zamiriyle kastedilen Kur'ân'dır. (بَصَآئِرُ) kelimesi ise *"basîret"*in çoğulu olup bir şeyi, olması gerektiği haliyle, yani hakikatiyle kavramak manasına gelir. Bundan maksat Kur'ân'ın, dinleri, ilişkileri ve yaşamları hakkında bilmeleri ve kavramaları gereken işlerin hakikatlerini insanlara öğretmesidir.

"Kesin olarak inanan bir toplum için..." Cehalet ve taklit yoluyla değil ilim ve kesin bilgiyle iman eden bir toplum için.

وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰيهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلٰى
سَمْعِهٖ وَقَلْبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ
﴿٢٣﴾ وَقَالُوا مَا هِىَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا اِلَّا الدَّهْرُ وَمَا
لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا
كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلَّا اَنْ قَالُوا ائْتُوا بِاٰبَآئِنَا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ
ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰى اِلٰى كِتَابِهَا اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ
فِى رَحْمَتِهٖ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِى
تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٣١﴾ وَاِذَا قِيلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ
حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِى مَا السَّاعَةُ اِنْ نَظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَمَا
نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ
يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٣﴾ وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسٰيكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا وَمَأْوٰيكُمُ
النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ
رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ الْكِبْرِيَآءُ فِى السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

22. Allah, gökleri ve yeri yerli yerince yaratmıştır. Böylece herkes kazancına göre karşılık görür. Onlara haksızlık edilmez.

23. Hevâ ve hevesini ilah edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâlâ ibret almayacak mısınız?

24. Dediler ki: Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helâk eder. Bu hususta onların hiçbir bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar.

25. Onlara açıkça âyetlerimiz okunduğu zaman, "Doğru sözlü iseniz atalarımızı getirin" demelerinden başka delilleri yoktur.

26. De ki: Allah sizi diriltir, sonra öldürür. Sonra sizi şüphe götürmeyen kıyamet gününde biraraya toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler.

27. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Kıyametin kopacağı gün var ya, işte o gün bâtıla sapanlar hüsrana uğrayacaklardır.

28. O gün her ümmeti, diz çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağrılır, (onlara şöyle denilir:) "Bugün, yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız!"

29. "Bu, yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabımızdır. Çünkü Biz, yaptıklarınızı kaydediyorduk."

30. İnanıp iyi işler yapanlara gelince, Rableri onları rahmetine kabul eder. İşte apaçık kurtuluş budur.

31. Ama inkâr edenlere gelince onlara, "Âyetlerim size okunmuş, siz de büyüklenip suçlu bir toplum olmuştunuz değil mi?" denilir.

32. "Allah'ın vaadi gerçektir, kıyamet gününde şüphe yoktur" dendiği zaman, "Kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz onun bir tahminden ibaret olduğunu sanıyoruz; (onun hakkında) kesin bir bilgi elde etmiş değiliz" demiştiniz.

33. Yaptıklarının kötülükleri onlara görünmüş, alay edip durdukları şey onları kuşatmıştır.

34. Denilir ki: Bugüne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi Biz de bugün sizi unuturuz. Yeriniz ateştir, yardımcılarınız da yoktur!

35. Bunun böyle olmasının sebebi şudur: Siz Allah'ın âyetlerini alaya aldınız, dünya hayatı sizi aldattı. Artık bugün ateşten çıkarılmayacaklardır ve onların (Allah'ı) hoşnut etmeleri de istenmeyecektir.

36. Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

37. Göklerde ve yerde azamet yalnız O'nundur. O, azîzdir, hakîmdir.

BU, SİZE HAKKI HAYKIRAN KİTABIMIZDIR

İnsanlara "basiret" olarak gönderilen vahiyden ve tıpkı önceki kavimler gibi bu vahyin muhataplarının da bu hususta nasıl ihtilafa düştüklerinden bahsedilmesi akabinde sûrenin ikinci kısmında, iki fırkanın, yani müminlerle yalancıların akıbeti açıklanmaktadır. Kıyamet gününde her biri, küçük-büyük ayırt etmeden tüm yaptıklarını kaydetmiş olan kitaplarıyla karşılaşacaklardır. Bunlar, ister hayır ister şer namına olsun kişinin, kendi yaptıklarıyla doldurduğu bir kitaptır. Şöyle ki:

Birincisi: İnsanlar arasında kendisiyle hüküm verilecek adalet kanunu açıklanmaktadır: *"Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimselerle bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!"*

Buna göre tek ölçüt ameldir, bunun dışında başka ölçüt yoktur. Amel alanı, yarışmak isteyenler için açık bir meydandır. Orada insanlar çabalarına ve kendileri için önden takdim ettiklerine göre ayırt edilecektir. Burada cinsiyet, renk, kavmiyet ve kabile gibi diğer ölçütler ile insanların değiştirmeye güçlerinin olmadığı ölçütler esas alınmaz.

İkincisi: Bu kanunun, Allah'ın ilim, hikmet ve hassas nizamı esas alan kevnî kanunlarıyla uyum içinde olduğu beyan edilmektedir: *"Allah, gökleri ve yeri yerli yerince yaratmıştır. Böylece herkes kazancına göre karşılık görür. Onlara haksızlık edilmez."*

Üçüncüsü: Heva ve heveslerine tapınıp işitme ve görme duyularını hakikate kapatan yalancı kâfirlerin hali açıklanmaktadır: *"Hevâ ve hevesini ilah edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi*

gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâlâ ibret almayacak mısınız?"

Ardından vahiyden yüz çevirip onu engellemeye çalışanların sımsıkı sarıldıkları bazı şüphelerden bahsedilmektedir: *"Dediler ki: Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helâk eder. Bu hususta onların hiçbir bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar. Onlara açıkça âyetlerimiz okunduğu zaman, 'Doğru sözlü iseniz atalarımızı getirin' demelerinden başka delilleri yoktur."*

Dördüncüsü: Kıyametin kopacağına ve bütün mahlûkatın hesap günü için hazır olacağına dair gerçek vaad vurgulanmaktadır: *"De ki: Allah sizi diriltir, sonra öldürür. Sonra sizi şüphe götürmeyen kıyamet gününde biraraya toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Kıyametin kopacağı gün var ya, işte o gün bâtıla sapanlar hüsrana uğrayacaklardır."* Bu ayetler, yukarıdaki çirkin şüphelere cevap niteliğindedir. Hayatı yoktan vâreden Allah, onu ikinci kez yaratmaya daha çok kadirdir. Aklın mantığı bunu gerektirir. Anlayanlar için bu bile yeter.

Beşincisi: İnsanın bütün amellerinin sağlam bir şekilde kaydının tutulduğu, buna göre hesaba çekileceği ve delil olarak ortaya konacağı vurgulanmaktadır: *"O gün her ümmeti, diz çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağrılır, (onlara şöyle denilir:) Bugün, yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız! Bu, yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabımızdır. Çünkü Biz, yaptıklarınızı kaydediyorduk."*

Altıncısı: Kurtuluşa erenlerin ahiret gününe yönelik hazırlık yapıp buna göre tedbirini alanlar olduğu vurgulanmaktadır: *"İnanıp iyi işler yapanlara gelince, Rableri onları rahmetine kabul eder. İşte apaçık kurtuluş budur."*

Yedincisi: Hüsrana uğrayanlar ise kibirli ve alaycılardır. Kibirleri onları hakkı görmeye ve dinlemeye karşı kör ve sağır etmiştir. Bu dünyanın geçici metaı, kendilerini bekleyen ahiret hayatını düşünmektan onları alıkoymuştur. Ama o hayatta hakikat ayan beyan tecelli edecek, çirkin amelleri onlara görünecek ve pişmanlığın fayda vermediği o günde bin pişman olacaklardır: *"Ama inkâr edenlere gelince, onlara, 'Âyetlerim*

size okunmuş, siz de büyüklenip suçlu bir toplum olmuştunuz, değil mi?' denilir. Allah'ın vaadi gerçektir, kıyamet gününde şüphe yoktur' dendiği zaman, 'Kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz onun bir tahminden ibaret olduğunu sanıyoruz; (onun hakkında) kesin bir bilgi elde etmiş değiliz' demiştiniz. Yaptıklarının kötülükleri onlara görünmüş, alay edip durdukları şey onları kuşatmıştır. Denilir ki: Bugüne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi Biz de bugün sizi unuturuz. Yeriniz ateştir, yardımcılarınız da yoktur! Bunun böyle olmasının sebebi şudur: Siz Allah'ın âyetlerini alaya aldınız, dünya hayatı sizi aldattı. Artık bugün ateşten çıkarılmayacaklardır ve onların (Allah'ı) hoşnut etmeleri de istenmeyecektir."

Sekizincisi: Sûrenin sonunda Allah, zatını yüceltmektedir. Göklerde de yerde de övgüye layık olanın ve yücelik sahibinin Allah olduğu, O'nun azîz ve hakîm olduğu ifade edilmektedir: *"Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur." "Göklerde ve yerde azamet yalnız O'nundur. O, azîzdir, hakîmdir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Kötülük işleyenler..." Eylemleriyle ve iradeleriyle kötülük işleyenler.

"Ölümlerinde ve sağlıklarında onlarla eşit mi tutacağız?" Bu, inkâr içerikli bir sorudur. Bundan maksat, müminlerin hayatının kâfirlerin hayatı gibi olduğunu reddetmektir. Müminlerin hayatı, gayesi ve sabiteleri olan huzur dolu bir hayattır. Kâfirlerin hayatı ise günahkâr, bomboş, zalim ve sıkıntılı bir hayattır. Dünya hayatındaki durumları böyle olduğuna göre ölümden sonrası daha farklı ve birbirine zıt olacaktır.

"Böylece herkes kazancına göre karşılık görür. Onlara haksızlık edilmez." ayeti, ilahî adalet akidesini vurgulamaktadır. Şüphesiz ki Yüce Allah, kullarına asla zulmetmez.

"Hevâ ve hevesini ilah edinen kimseyi gördün mü?" Bu, aslında müşriklerin ibadet ettikleri gizli puttur. Ayetler nâzil olsa da deliller serdedilse de onları haktan alıkoyan şey, hevalarıdır. Hevanın derece veya derekeleri bulunmaktadır. Nefsi olmayan insan yoktur ancak itibara alınan ölçüt, kişide hangi halin galip olduğu ve bir günah işledikten sonra tevbe edebilme gücünü kaybetmemesidir. Hayra yönelen mümin,

yanlış yapsa da hata işlese de bu yolda hevasına karşı mücadele edendir. Allah, en iyi bilen ve en çok merhamet edendir.

"Allah'ın, bilgiye rağmen saptırdığı..." Yani ilim sahibi olmasına rağmen Allah'ın saptırdığı kişi.[50] Buna göre Yüce Allah, ancak dalâleti talep eden ve bunun için çaba göseteren kişiyi saptırır. İlim, hidayete götüren bir yoldur. Lâkin hevanın ağır basması ve haset alevinin parlaması drumunda, insandaki ilmin ona hiç faydası olmayacaktır.

"Kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü?" Bunlar tekebbür ve böbürlenme araçlarıdır. Mühürlenmenin Allah'a nispet edilmesi, Allah'ın adaletinden ve hikmetinden kopuk olmayan mutlak iradesine bağlı olmasındandır. Zira Allah hiç kimseye zulmetmez. Sadece sebepler ve Allah'ın bu kâinata yerleştirdiği kanunlar geçerlidir. Buna göre Allah, hidayeti talep edene hidayet ihsan edecektir. Kim de kibirlenirse Allah onu dalâlete sürükleyecektir. Bu durum tıpkı ilacını alıp şifa bulan, zehir içip helâk olan kişiye benzer. Burada kulak, kalp ve gözün zikredilmesi, onların, bütün bilgi kanallarını devre dışı bıraktıklarını vurgulamak içindir.

"Dediler ki: Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır." Yani dünya hayatı dışında bir hayat yoktur. Zira onlar ahireti inkâr ediyorlardı.

"Bizi ancak zaman helâk eder." Yani ölüm, günlerin ve gecelerin yok olmasından başka bir şey değildir. Günler geri dönmez. Bütün bunlar onların ahiret hayatını inkâr ettiklerine delalet eden ifadelerin çeşitliliğini göstermektedir.

"'Doğru sözlü iseniz atalarımızı getirin' demelerinden başka delilleri yoktur." Benzerî bir ifade Duhân Sûresi'nde geçmiştir. Biz orada şöyle demiştik: Bu, dirilişi inkâr eden müşriklerin ileri sürdüğü bir argümandır. Yani onlar gözleriyle görmeden dirilişe asla iman etmek istemiyorlar. Bu da kıt görüşlü olduklarını göstermektedir. Zira selim akıl sahibi, ilk önce öncülleri inşa eder, ardından doğru neticeler çıkarır; duyu organlarınca görülmeyen şeylerde kıyas etme ve neticeye varma metotlarını devre dışı bırakmaz. Tarihî eser niteliğindeki bir binayı gören kişi,

---

50 Bu ayete müellif, Türkiye'de yaygın olarak bilinen mealden farklı bir mana vermiştir. Zira ayetteki "alâ ilmin" ifadesinin "Allah'ın kendi katındaki ilim" veya "Saptırılan kişideki ilim" olarak tefsir edilmesi mümkündür. (Ed.)

bunu inşa eden bir mimarın olduğunu -onu görmese de- kesin olarak ifade eder.

"O gün her ümmeti, diz çökmüş görürsün." İnsanlardan oluşan her topluluk, diz üstü çökmüş vaziyette, Allah'ın kendileri hakkında vereceği hükmü beklerler.

"Her ümmet kendi kitabına çağrılır." Yani her bir fert kendisi için tutulan kayıt defterine çağrılır. Bu ayetten anlaşıldığı üzere hesap bireysel de olsa, yani her ferdin bir kitabı da bulunsa, her ferde hesap sorulacak da olsa onlar mensubu oldukları dine göre bir araya getirileceklerdir. Allahu a'lem.

"Bu, yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabımızdır." buyruğunda geçen *"kitap,"* kitap cinsi olup "kitaplar" manasına gelir. Çünkü her ferdin bir kitabı vardır. Ayetteki *"söyleyen"* kelimesi mecazîdir. Kitap, apaçık bir delil olması ve gerçeği ayan beyan göstermesi bakımından konuşulan kelama benzetilmiştir.

"Çünkü Biz, yaptıklarınızı kaydediyorduk." Yani Biz amellerinizi açık bir kitapta muhafaza ediyorduk. Kur'ân, bu kayıt alma biçimini zikretmemiştir. İnsanın eylem ve hareketlerini olduğu gibi kaydetme olanağı sunan günümüz teknolojilerini düşündüğümüzde, amellerin de, olduğu gibi, yani sureten kaydedilmekte olduğunu kabul etmeye mani bir durum yoktur. Hatta amellerin suretinin olduğu gibi muhafaza edilmesi, kitaba yazmaktan daha güçlü bir delildir. Buradaki *"kitap"* isminin mutlak olarak vesikalar ve nüshalar için kullanılmasına da herhangi bir mani yoktur. Allahu a'lem.

"Ama inkâr edenlere gelince onlara, "Âyetlerim size okunmuş, siz de büyüklenip suçlu bir toplum olmuştunuz değil mi?" denilir" "Onlara... denilir" cümlesi, bağlamdan anlaşıldığı üzere mukadder bir ifadedir.

"Denilir ki: Bugüne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi Biz de bugün sizi unuturuz." buyruğundaki *"unutma"* ifadesi, Allah için kesinlikle kullanılamayacak olan noksanlık ifade eden bir sıfattır. Bunun burada kullanılması, müşâkele sanatı içindir. Buna göre manası, muhakkak ki Allah onları azapta bırakacak, orada terk edecektir, şeklindedir. Bırakmanın "unutma" olarak ifade edilmesi, onların ahireti unutma ve ona

iman etmeme veya onun için hazırlık yapmama suçuna telmih için gelmiş mütenasip bir ifadedir.

"Artık onların hoşnut etmeleri de istenmeyecektir." Rızaya karşılık olarak onlardan mazeret ve af talep edilmeyecektir.

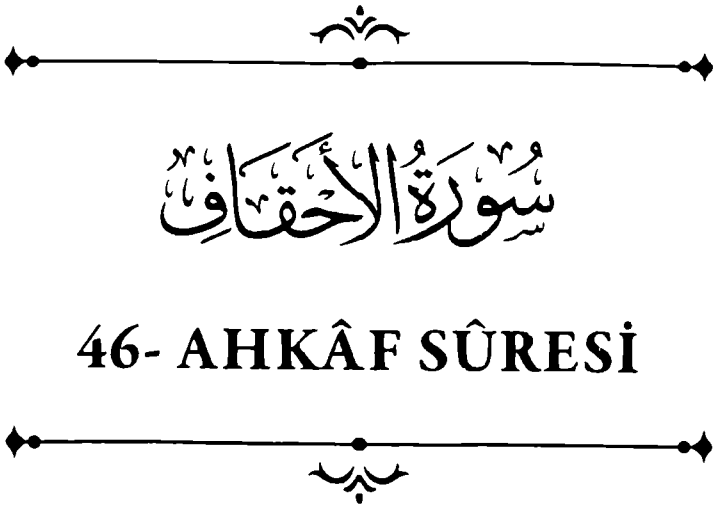

سُورَةُ الأَحْقَافِ

46- AHKÂF SÛRESİ

225. MECLİS: "YOKSA 'ONU UYDURDU' MU DİYORLAR?"

226. MECLİS: "'RABBİMİZ ALLAH'TIR' DEYİP SONRA DA DOSDOĞRU YAŞAYANLAR"

227. MECLİS: "ÂD KAVMİNİN KARDEŞİNİ AN; HANİ O, AHKÂF İLE UYARMIŞTI"

228. MECLİS: "EY KAVMİMİZ! ALLAH'IN DAVETÇİSİNE UYUN!"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّآ اُنْذِرُوا
مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا مِنَ
الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى السَّمٰوَاتِ ائْتُونِى بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَآ اَوْ اَثَارَةٍ
مِنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ
لَا يَسْتَجِيبُ لَهٗٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَآئِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾ وَاِذَا حُشِرَ
النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ اَعْدَآءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ
اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾
اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهٗ فَلَا تَمْلِكُونَ لِى مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا هُوَ اَعْلَمُ
بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفٰى بِهٖ شَهِيدًا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾
قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَآ اَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلَا بِكُمْ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا
مَا يُوحٰٓى اِلَىَّ وَمَآ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ
وَكَفَرْتُمْ بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِى اِسْرَآءِيلَ عَلٰى مِثْلِهٖ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ اِنَّ
اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ
خَيْرًا مَا سَبَقُونَآ اِلَيْهِ وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهٖ فَسَيَقُولُونَ هٰذَآ اِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾
وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا
لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾

1. Ha. Mîm.

2. Bu Kitap, aziz ve hakîm olan Allah tarafından indirilmiştir.

3. Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları Biz, şüphesiz yerli yerince ve belli bir süre için yarattık. İnkâr edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler.

4. De ki: Söylesenize! Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler yeryüzünde ne yaratmışlar; göstersenize bana! Yoksa onların göklere ortaklıkları mı vardır? Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan evvel (size indirilmiş) bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin.

5. Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapık kim olabilir? (Oysa) onlar, bunların tapmalarından habersizdirler.

6. İnsanlar bir araya toplandıkları zaman (müşrikler) onlara (tapındıklarına) düşman kesilirler ve onlara kulluk ettiklerini inkâr ederler.

7. Âyetlerimiz onlara açıkça okunduğu zaman hakikat kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler, "Bu, apaçık bir büyüdür" dediler.

8. Yoksa "Onu uydurdu" mu diyorlar? De ki: Eğer ben onu uydurmuşsam, Allah tarafından bana gelecek şeyi savmaya gücünüz yetmez. O, sizin Kur'ân hakkında yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter. O, bağışlayan, esirgeyendir.

9. De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.

10. De ki: Hiç düşündünüz mü; şayet bu, Allah katından ise ve siz onu inkâr etmişseniz, İsrailoğullarından bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız)? Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

11. İnkâr edenler, iman edenler hakkında dediler ki: "Bu iş bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi." Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için "Bu eski bir yalandır" diyecekler.

12. Ondan önce de bir rahmet ve rehber olarak Mûsâ'nın kitabı vardır. Bu (Kur'ân) da, zulmedenleri uyarmak ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap lisanıyla indirilmiş, doğrulayıcı bir kitaptır.

YOKSA "ONU UYDURDU" MU DİYORLAR?

Kur'ân, önceki sûreyle aynı bağlamda, bu sûrede de Kur'ân'dan bahsederek mevzuyu devam ettirmiştir. Sûre, Yüce Allah'ın şu kelâmıyla başlamıştır: *"Ha. Mîm. Bu Kitap, azîz ve hakîm olan Allah tarafından indirilmiştir."* Sonra Kur'ân, Kur'ân'ı yalanlayanlarla detaylı bir tartışmaya girişmektedir. Şöyle ki:

Birincisi: Bu Kur'ân'ın azîz ve hakîm olan Allah tarafından indirildiği vurgulanmıştır: *"Ha. Mîm. Bu Kitap, azîz ve hakîm olan Allah tarafından indirilmiştir."* Bu iki yüce sıfatın ayette zikredilmesi, Kur'ân-ı Kerîm'deki yansımalarını hatırlatmaktadır. Zira Kur'ân'da izzet ve hikmet mevcuttur ve bunlar birbirini tamamlayan iki sıfattır. Bu ayette Kur'ân'ın, ona iman eden ve buna göre nesillerini yetiştiren ümmete yansımasına, bu kitapla onurlu (azîz) ve bilge (hakîm) bir ümmet olacağına işaret edilmektedir.

İkincisi: Allah'ın Kitap'taki ayetleri ile evrendeki ayetleri arasındaki bağ vurgulanmıştır. Buna göre Kitap, O'nun Kitabı'dır; tüm varlıklar da O'nun mahlûkudur. Dolayısıyla bunlar arasında çelişki veya çatışmanın olması mümkün değildir: *"Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları Biz, şüphesiz yerli yerince ve belli bir süre için yarattık. İnkâr edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler."*

Üçüncüsü: Kur'ân, müşrikleri herhangi bir delile, önceden gelmiş bir kitaba, ilmî bir mirasa veya hayata dair bir karşılığa dayanmaksızın ibadet ettikleri sahte ilahlarını bir kez da tefekkür etmeye davet etmiştir: *"De ki: Söylesenize! Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler yeryüzünde ne yaratmışlar; göstersenize bana! Yoksa onların göklere ortaklıkları mı vardır? Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan evvel (size indirilmiş) bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin."* Sonra bu putların dünyada onlara asla icabet etmeyeceklerine ve ahirette de onlara fayda vermeyeceklerine dair uyarı yapmıştır: *"Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapık kim olabilir? (Oysa) onlar, bunların tapmalarından habersizdirler. İnsanlar bir araya toplandıkları zaman (müşrikler) onlara (tapındıklarına) düşman kesilirler ve onlara kulluk ettiklerini inkâr ederler."*

Dördüncüsü: Sûre, Kur'ân'ı yalanlayanların halini, çöküşlerini ve Resûl-i Ekrem'i (s.a.s.) çeşitli noksanlıklarla itham etmelerini açıklamıştır. Mesela müşrikler, onu evvela sihirbazlıkla itham ettiler: *"Âyetlerimiz onlara açıkça okunduğu zaman hakikat kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler, 'Bu, apaçık bir büyüdür' dediler."* Sonra yalan ve iftira ile itham ettiler: *"Yoksa 'Onu uydurdu' mu diyorlar?" "Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için 'Bu eski bir yalandır' diyecekler."* Ardından da Kur'ân'ı noksanlıkla ve eksiklikle itham ettiler, sahip oldukları makam ve mevkilerini bu konuda ölçüt olarak aldılar: *"İnkâr edenler, iman edenler hakkında dediler ki: 'Bu iş bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi.'"*

Beşincisi: Kur'ân, onların asılsız suçlamalarına ve ithamlarına cevap vermeye başlamıştır: *"Yoksa 'Onu uydurdu' mu diyorlar? De ki: Eğer ben onu uydurmuşsam, Allah tarafından bana gelecek şeyi savmaya gücünüz yetmez. O, sizin Kur'ân hakkında yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter. O, bağışlayan, esirgeyendir."* Bu cevabın anlamı şudur: Kur'ân, onların vicdanına hitap etmiştir. Zira müşrikler, Hz. Muhammed'i (s.a.s.) tanıyor, siretini biliyorlardı. Ona, "sadık" ve "emin" ismini verenler de onlardı. Mübarek hicretin gerçekleştiği güne kadar mallarını ona teslim etmeye devam ediyorlardı. Yine onlar bu Kur'ân'ın sihir olmadığını biliyorlardı. Şayet böyle düşünselerdi onunla çekişecek sihri araştırmaları mümkün olacaktı. Aksine onlar fesahat ve beyan sahibi oldukları için Kur'ân'ın hakikati hakkında diğerlerinden daha çok bilgi sahibiydiler.

Altıncısı: Sûre, müşriklere karşı ehl-i kitabı tanık getirmiştir. Bu tanıklık vesilesiyle, Kureyşlileri imandan alıkoyan hususun ancak kibir ve zulüm olduğunu vurgulamıştır: *"De ki: Hiç düşündünüz mü; şayet bu, Allah katından ise ve siz onu inkâr etmişseniz, İsrailoğullarından bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız)? Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."* Buna göre Kur'ân-ı Kerîm ile Tevrat arasında kaynak birliğine tanıklık eden bir benzerlik söz konusudur. Zira Hz. Muhammed (s.a.s.), peygamberlerden ilki değildir, risaleti de

risaletlerin ilki değildir. Nitekim bunu vurgulayan ve beyan eden hususlar biraz sonra zikredilecektir.

Yedincisi: Bu cevabı veren Kur'ân, bu risaletin önceki risaletlerle olan bağını vurgulamıştır. Buna göre Hz. Muhammed (s.a.s.), şüphesiz ki bu peygamberlerden biridir. Onların ilki değildir. Aksine o (s.a.s.), onlara tanıklık etmiş ve onların risaletini tamamlamıştır: *"De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım."* Bu bağlamda Hz. Mûsâ'nın risaleti ve onunla Muhammedî risalet arasındaki ilişki ve benzerlik hatırlatılmıştır: *"Ondan önce de bir rahmet ve rehber olarak Mûsâ'nın kitabı vardır. Bu (Kur'ân) da zulmedenleri uyarmak ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap lisanıyla indirilmiş, doğrulayıcı bir kitaptır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Ha. Mîm." Hurûf-i mukattaa ve bu konuda tercih edilen görüş hakkındaki değerlendirme, Bakara Sûresi'nin başında aktarılmıştır.

"Söylesenize! Yeryüzünde ne yaratmışlar; göstersenize bana! Yoksa onların göklere ortaklıkları mı vardır?" sorusu, inkâr ve kınama maksatlı bir sorudur. Yerde ve göklerde hiçbir şey yaratmaya gücü yetmeyen putların Allah dışında kendilerine ibadet edilecek ve yüceltilecek ilah olmaları mümkün mü?

"Bir bilgi kalıntısı..." Yanınızda bulunan bilgi kalıntısı.

"Kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek..." Yani süre ne kadar uzarsa uzasın hiçbir zaman bir duaya icabet etmeye kudreti olmayan putlar.

"(Oysa) onlar, bunların tapmalarından habersizdirler." Yani putlar, sadece dualara icabet etmekten aciz değildir. Aksine onlar, duayı anlamaktan da acizdirler. Çünkü onlar, anlamayan ve akletmeyen taşlardır.

"O, sizin, onun hakkında yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir." Yani Allah sizin Kur'ân'ı yalanlama ve alay etme taşkınlıklarınızı çok iyi bilir.

"Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter." Benim halimi ve sizin halinizi bilen Allah'tır. Aramızda şahit ve apaçık bir hakem olarak O yeter. Buradaki ifade, görüldüğü üzere tehdit ve uyarı içermektedir.

"O, bağışlayan, esirgeyendir." Bu tehdit, Allah'ın bu değerli iki sıfatından sonra tevbe etmeleri ve dönüş yapmaları için gelmiştir.

"De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim." Yani ben yeryüzüne gönderilen ilk resûl değilim. Bu, onların garipsemelerini reddetme maksatlı bir ifadedir. Sanki "Müşrikler, daha önce insanlara resûl gönderildiğini hiç duymamışlar mı?" denmektedir.

"Bana ve size ne yapılacağını da bilmem." Çünkü resûl, Allah'ın kendisine öğrettiği şeyler dışında hiçbir şey bilmeyen bir beşerdir.

"De ki: Hiç düşündünüz mü; şayet bu, Allah katından ise ve siz onu inkâr etmişseniz..." Yani şayet siz Allah'ı inkâr etmiş olarak O'na döndüğünüzde bu Kur'ân'ın Allah katından indiği anlaşılırsa, ne cevap vereceksiniz?

"İsrailoğulları'ndan bir şahit de bunun benzerini görüp..." Yani İsrailoğulları'ndan bir şahit, Muhammedî risalet ile önceki risaletler arasındaki ilişkiye dair Kur'ân'da varid olanlara benzerliklere tanıklık etse... Çünkü risaletlerin tamamının kaynağı tektir.

Bu tartışmayla şu kastedilmiştir: Siz Allah tarafından size bir elçi gönderilmesine ihtimal vermiyorsunuz ama Allah'ın sizin dışınızdakilere peygamberler gönderdiğini biliyor, İsrailoğulları'nın size, Kur'ân'da mevcut olanlara benzer kıssalar anlattıklarını görüyorsunuz. Buna rağmen Kur'ân'ı, içerdiği kıssaları ve ahkâmını garipsiyorsunuz. Peki, neye dayanarak inkâr etme ve garipseme yoluna gidiyorsunuz?

"O inandığı halde siz yine de büyüklük tasladınız..." Yani İsrailoğulları'ndan olup Kur'ân'daki kıssalara tanıklık edenler bu kitaba iman ederler. Siz ise tam tersine bu konuda Allah'ın size vahyettiği kitabı inkâr ediyorsunuz. Bu ayette geçen *"şahit"* kelimesiyle kastedilenin, Kur'ân'a iman eden Abdullah b. Selâm olduğunu zannedenler olmuştur. Hâlbuki Abdullah b. Selâm'ın Müslüman olması kutlu hicretten sonra gerçekleşmiştir. Bu ayetler ise Mekkî'dir. Hitap, siyaktan da açıkça anlaşıldığı üzere, Mekke toplumuna yöneliktir. Ancak, geleceğe yönelik haber

manasına alınacaksa, bu durumda manası şu olur: İsrailoğulları'ndan bir şahit Kur'ân'ın doğruluğuna tanıklık edip iman ederse o zaman ne cevap vereceksiniz? Bu durumda bu mana, Abdullah b. Selâm'ın Müslüman oluşuna müjde mahiyetinde olacaktır. Ayrıca bu ayet, Kureyşlileri acziyetle suçlamakta ve azarlamaktadır. Allahu a'lem.

"Bu iş bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi." Kureyş müşrikleri bu ifadeleri kibirle ve tepeden bakarak fakir müminlere yönelik söylemişlerdi. Yani onlar şöyle diyorlar: Şayet Kur'ân hayır namına bir şey getirseydi bizden önce fakir fukara ona inanmazdı.

"Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için 'Bu eski bir yalandır' diyecekler." Yani onlar, Kur'ân'ı "eskiden gelen bir yalan" olarak niteliyorlar. Bu ifadeyle Kur'ân'ın kadim olduğunu kastetmiyorlar. Onların bu sözü ile Yüce Allah'ın *"Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda değiller"* sözü arasındaki bağ, onların tavrına dair derin bir psikolojik yorumdur/tefsirdir. Şöyle ki: Ruhunda mevcut olan kibir ve haset gibi bir nedenle hakka karşı çıkan bir şahıs, hakkı karalayarak vicdanını rahatlatmaya çalışacaktır. Hatta içinden gelen fıtrat kaynaklı itiraza rağmen vicdanını bastırmaya, inkârını kendisine hafifletmeye çalışacaktır.

"Bu, doğrulayıcı bir kitaptır." Yani bu Kur'ân, Hz. Mûsâ'nın (a.s.) kitabı olan Tevrat'ı tasdik etmektedir.

"Arap lisanıyla..." Yani Arapça bir lisan ile. Burada Arapçaya vurgu yapılması, Mekke'deki muhataplara yönelik bir ifadedir. Bu da Mekkeli müşrikleri azarlama ve onlara karşı delil sunma çerçevesinde gelmiştir.

اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿١٣﴾
اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا جَزَآءً بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٤﴾ وَوَصَّيْنَا
الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصٰلُهُ
ثَلٰثُوْنَ شَهْرًا حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَعِيْنَ سَنَةً قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِٓى اَنْ
اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِٓى اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ
وَاَصْلِحْ لِٓى فِى ذُرِّيَّتِٓى اِنِّٓى تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنِّٓى مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ
الَّذِيْنَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ فِٓى اَصْحٰبِ
الْجَنَّةِ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِى كَانُوْا يُوْعَدُوْنَ ﴿١٦﴾ وَالَّذِى قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَّكُمَآ
اَتَعِدَانِنِٓى اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُوْنُ مِنْ قَبْلِى وَهُمَا يَسْتَغِيْثٰنِ اللّٰهَ وَيْلَكَ
اٰمِنْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَيَقُوْلُ مَا هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ
حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِٓى اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنَّهُمْ
كَانُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿١٨﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجٰتٌ مِمَّا عَمِلُوْا وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُوْنَ ﴿١٩﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَلَى النَّارِ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبٰتِكُمْ فِى
حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ
تَسْتَكْبِرُوْنَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُوْنَ ﴿٢٠﴾

13. *"Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.*

14. *Onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada ebedî kalacaklardır.*

15. *Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürer. Nihayet insan, güçlü çağına erip kırk yaşına varınca der ki:*

Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimete şükretmemi ve razı olacağın yararlı iş yapmamı temin et. Benim için de zürriyetim için de iyiliği devam ettir. Ben Sana döndüm. Ve elbette ki ben müslümanlardanım.

16. İşte, yaptıklarının iyisini kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadırlar. Bu, kendilerine verilen doğru bir sözdür.

17. Ana ve babasına, "Öf be size! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken, beni mi tekrar dirilmekle tehdit ediyorsunuz?" diyen kimseye, ana ve babası, Allah'ın yardımına sığınarak, "Yazıklar olsun sana! İman et. Allah'ın vaadi gerçektir" dedikleri halde o, "Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir" der.

18. İşte onlar, kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş topluluklar içinde, haklarında azabın gerçekleştiği kimselerdir. Gerçekten onlar ziyana uğrayanlardır.

19. Herkesin, yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah, onlara, yaptıklarının karşılığını verir, asla kendilerine haksızlık yapılmaz.

20. İnkâr edenler ateşe arzolunacakları gün (onlara şöyle denir): Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdünüz. Bugün ise yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz!

"RABBİMİZ ALLAH'TIR" DEYİP SONRA DA DOSDOĞRU YAŞAYANLAR

Bu ayetlerde Kur'ân, kendisine iman edip onu tasdik eden müminlerin halini, mizaçlarını ve niteliklerini, gösterdikleri sabrın ve girdikleri dosdoğru yolun karşılığını beyan etmektedir. Bütün bunlar, yalancılara ve onları bekleyen azaba ve rezalete karşılık gelmektedir. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, *"Rabbimiz Allah'tır"* deyip bu kelimeye vefa gösteren, bu kelimenin hakkını veren ve bu istikamet üzere kalmaya çalışan müminleri övmekte, onları korku ve hüznün karışmadığı daimî nimetlerle müjdelemektedir: *"'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir. Onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada ebedî kalacaklardır."*

İkincisi: Bu güzel ahlakın ve sâlih amellerin tamamlayıcısı olarak Kur'ân, özel bir seciyeye ve özel bir sâlih amele odaklanmıştır ki bu da sâlih ve kerim ailenin ve ideal bir toplumun olmazsa olmazı olan bir hususdur. Öyle bir toplum ki orada evlatlar ana-babalarına her daim ihsan ve iyilikle davranır, ana-babalar da evlatlarının terbiyesine her daim itina ve özen gösterirler: *"Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürer. Nihayet insan, güçlü çağına erip kırk yaşına varınca der ki: Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimete şükretmemi ve razı olacağın yararlı iş yapmamı temin et. Benim için de zürriyetim için de iyiliği devam ettir. Ben Sana döndüm. Ve elbette ki ben müslümanlardanım."*

Burada dikkat çeken bir husus da şudur: Ayette işaret edilen kişiler, *"Rabbimiz Allah'tır"* deyip Allah'a olan sevgilerini ifade etmekle kalmamış, Müslümanlara ve muvahhid müminlere sevgilerini ve bu ümmetin bir ferdi olduklarını da ilan etmişlerdir: *"Ve elbette ki ben müslümanlardanım."* İşte göz kamaştıran, ışıl ışıl parıldayan tablo şöyle tamamlanmaktadır: Allah'a iman, Allah'ın dini üzerine istikamet, ana-babaların ve çocukların iyilik dolu davranışları ve müminlere sevgilerini ilan etmeleri.

Üçüncüsü: Allah'ın zikrettiği bu seciye ve nitelikleriyle seçkin bir zümre oluşturan bu müminlerin günah veya hatalardan masum olduklarını kimse zannetmesin diye onların beşer doğası sınırları içinde olmaya devam ettiklerine ve meleğe dönüşmediklerine işaret edilmiş, bu meyanda onların da tevbe etmeye, af ve mağfiret dilemeye ihtiyacı olduğu belirtilmiştir: *"'Ben Sana döndüm. Ve elbette ki ben Müslümanlardanım.' İşte, yaptıklarının iyisini kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadırlar. Bu, kendilerine verilen doğru bir sözdür."*

Dördüncüsü: Bu parıltılı tabloya karşılık Kur'ân bir başka tabloyu, Allah'a karşı gelen, fıtrata isyan eden, Allah'ın hukukuna riayet etmeyen ve sıla-i rahimi tanımayan kapkaranlık bir tabloyu nakletmektedir: *"Ana ve babasına, 'Öf be size! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken, beni mi tekrar dirilmekle tehdit ediyorsunuz?' diyen kimseye, ana*

ve babası, Allah'ın yardımına sığınarak, 'Yazıklar olsun sana! İman et. Allah'ın vaadi gerçektir' dedikleri halde o, 'Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir' der."

Beşincisi: Kur'ân, müşrikleri, hak ettikleri azapla tehdit etmektedir: *"İşte onlar, kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş topluluklar içinde, haklarında azabın gerçekleştiği kimselerdir. Gerçekten onlar ziyana uğrayanlardır. Herkesin, yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah, onlara, yaptıklarının karşılığını verir, asla kendilerine haksızlık yapılmaz. İnkâr edenler ateşe arzolunacakları gün (onlara şöyle denir): Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdünüz. Bugün ise yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra da dosdoğru yaşayanlar..." buyruğunda söz ve eylem birlikteliği söz konusudur. Ayrıca bu ayet, imanını ilan etmenin gerekliliğine, ilan edilmediği müddetçe kalbî imanın kâfî olmadığına işaret etmektedir. Çünkü buradaki ilan, kimliğin ve mensubiyetin ilanıdır. İstikamet üzere kalmak da imanı amele yansıtmakla, yani kesintisiz daimî amelle ilişkilidir. İstikamet üzere olan amel de dosdoğru olan ve kibirle israfın bulunmadığı ameldir.

"Yapmakta olduklarına karşılık..." Bu, ilahî adalet akidesini vurgulamaktadır. Ayrıca burada amelin değeri yüceltilmektedir.

"Annesi onu zahmetle taşıdı." Yani sıkıntılarla onu taşıdı. Çünkü tabiatı gereği hamilelik, annelere ağır gelen bir durumdur.

"Onu zahmetle dünyaya getirdi." Yani sıkıntılarla dünyaya getirdi. Bu da doğum sancısı zahmetidir.

"Taşınması ile sütten kesilmesi otuz ay sürer." Yani normal süre budur. Zira hukukî manada hamilelik veya sütten kesilme konusunda belli bir süre yoktur. Ayetteki "(فِصَال) (fisâl)" kelimesi, "sütten kesme" manasına gelir. Bu sıkıntıların ifade edilmesi, Allah'ın ana-babaya, hususi olarak da anneye iyiliği tavsiye etmesi, bu sıkıntıyı taşıyan kişinin anne olması

ve fıtratı gereği annenin babadan daha çok iyiliğe muhtaç olması nedeniyledir.

Ayetteki (قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي) duası, "bana ilham et ve beni muvaffak eyle!" manasına gelir.

"Bana ve ana-babama verdiğin nimete şükretmemi..." buyruğundaki *"nimet,"* dünyevî ve uhrevî bütün nimetleri kapsamaktadır.

"İşte, yaptıklarının iyisini kabul edeceğimiz bu kimseler..." Yani itaat ve ibadetlerinin...

"Ana ve babasına, 'Öf be size! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken, beni mi tekrar dirilmekle tehdit ediyorsunuz?' diyen kimseye..." Bu, sâlih ebeveynden doğan ama sâlih olmayan evlat örneğini teşkil etmektedir. Bu evlat, Rabbini ve ahireti inkâr ederek kötülük etmektedir. Anne-babasına *"öf"* demekle ve açıkça memnuniyetsizliğini bildirmekle de kötülük etmektedir.

"Ana ve babası, Allah'ın yardımına sığınarak, 'Yazıklar olsun sana! İman et' derler." ifadesi, anne-babanın, evladına olan merhametinin göstergesidir. Bu rahmet, vahyin de desteklediği fıtrat kaynaklı ve bilinçli bir rahmettir. Her ikisi de derin bir istek ve arzuyla, Allah'ın adını anarak onu imana davet etmektedir. Ancak mal, makam ve şöhreti arttırma peşinde koşup çocuklarını da bunlara teşvik edenlerin böyle bir kaygısı olmaz.

Ayetteki "(أَسَاطِيرُ), (esâtîr)," batıl şeyler manasına gelir. Kök anlamı, bilgisizce öncekilerin anlattığı şeylerdir; hurafe ve hayalî kıssalar gibi.

"İşte onlar, haklarında azabın gerçekleştiği kimselerdir." Bu, Allah'ın kendileri için söz verdiği tehdittir.

"Kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş topluluklar içinde..." Yani insanlardan ve cinlerden gelip geçmiş ümmetler. Burada *"cin"* kelimesinin zikredilmesi, sûrenin sonunda cinlerin Allah Resûlü'nden (s.a.s.) Kur'ân'ı dinlemeye çalışmalarına ve bununla ilgili hususlara sözü hazırlamak içindir.

"Herkesin, yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah, onlara, yaptıklarının karşılığını verir, asla kendilerine haksızlık yapılmaz." Bu, kimsenin hakkının zayi edilmeyeceği ilahî adaleti vurgulamaktadır.

Herkesin, yaptığı şeylerin derecesine uygun olarak mükâfat veya ceza şeklinde bir karşılığı olacaktır.

"Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdünüz." buyruğunda kınanan husus, o insanların dünyadaki temiz ve güzel şeylerden yararlanmaları değildir. Zira Allah bütün temiz ve güzel rızıkları bizim için yaratmış ve onlardan yararlanmamız için de bize tüm bunları nimet olarak verdiğini hatırlatmıştır. Buradaki maksat, bu insanların, Allah'ın onlar için yarattığı temiz şeylerden sadece dünyada yararlanmış olmaları, ahiretteki rızıklardan ise kendilerini mahrum bırakmış olmalarıdır. Çünkü ahirette bunlar, sadece sâlih amelle yaşamış olanlar için söz konusudur. Yüce Allah'a dünyadaki temiz ve güzel nimetlerden dolayı şükretmek; onları yarattığından ve elde etmeyi kolaylaştırdığından dolayı Allah'ın ihsanını itiraf etmek; zekât, nafaka vb. hukukî vazifelerini eda etmek bu amelin bir boyutudur.

Ayetteki (عَذَابَ الْهُونِ), *"alçaltıcı azap"* demektir.

"Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan..." Alçaltıcı azap, kibir ve insanlara tepeden bakma suçuna karşılık olarak gelmiştir.

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ
وَمِنْ خَلْفِهٖٓ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَ اِنِّٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢١﴾
قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَاۚ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِينَ
﴿٢٢﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاُبَلِّغُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنِّٓى اَرٰيكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَاۜ
بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖۜ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَىْءٍ بِاَمْرِ
رَبِّهَا فَاَصْبَحُوا لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسَاكِنُهُمْۜ كَذٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾
وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَآ اِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَاَبْصَارًا وَاَفْـِٔدَةً
فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَلَآ اَفْـِٔدَتُهُمْ مِنْ شَىْءٍ اِذْ كَانُوا
يَجْحَدُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا
مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ
الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةًۜ بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْۚ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا
كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

21. Âd kavminin kardeşini (Hûd'u) an. Zira o, kendinden önce ve sonra uyarıcıların da gelip geçtiği Ahkâf bölgesindeki kavmine, "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin büyük bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum" demişti.

22. "Sen bizi ilahlarımızdan çevirmek için mi bize geldin? Hadi, doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir" dediler.

23. Hûd da "Bilgi ancak Allah'ın katındadır. Ben size, bana gönderilen şeyi duyuruyorum. Fakat sizin cahil bir kavim olduğunuzu görüyorum" dedi.

24. Nihayet onu, vadilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce, "Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur" dediler. Hayır! O, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı azap bulunan bir rüzgârdır!

25. O (rüzgâr), Rabbinin emriyle her şeyi yıkar, mahveder. Nitekim (o kasırga gelince) onların evlerinden başka bir şey görülmez oldu. İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız.

26. Andolsun ki onlara da size vermediğimiz kudret ve serveti vermiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine bir fayda sağlamadı. Zira bile bile Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlardı. Alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıverdi.

27. Andolsun Biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye âyetleri tekrar tekrar açıkladık.

28. Allah'tan başka kendilerine yakınlık sağlamak için ilah edindikleri şeyler, kendilerine yardım etselerdi ya! Hayır, onları bırakıp gittiler. Bu onların yalanı ve uydurup durdukları şeydir.

ÂD KAVMİNİN KARDEŞİNİ AN; HANİ O, AHKÂF İLE UYARMIŞTI

Allah'ın vaadi gereği, Kur'ân'ı yalanlayanları tehdit etme bağlamında Âd kavmi de hatırlatılmıştır. Bunlar Hz. Hûd'un (a.s.) kavmi olup bu ayetlerde, inkâr ve inat etmeleri, peygamberlerini yalanlamaları gibi suçlar nedeniyle başlarına gelen azaba dikkat çekilmiştir. Şöyle ki:

Birincisi: Allah, Hz. Peygamber'e (s.a.s.), Hz. Hûd'u (a.s.) ve önceki peygamberler kavimlerini nasıl uyardıysalar onun da kendi kavmini uyardığını anlatmasını emretmektedir: *"Âd kavminin kardeşini (Hûd'u) an. Zira o, kendinden önce ve sonra uyarıcıların da gelip geçtiği Ahkâf bölgesindeki kavmine, 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin büyük bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum' demişti."* Bu ayetlerde semavî risaletlerin birlikteliğine vurgu yapılmış, ibret almak ve ders çıkarmak için tarihe bakmanın önemine işaret edilmiş ve Allah Resûlü (s.a.s.) teselli edilmiştir.

İkincisi: Kur'ân, Âd kavminin kendilerine resûl olarak gönderilen Hz. Hûd'u (s.a.s.) yalandıklarını ve bahsettiği azabı getirmesi için ona

meydan okuduklarını zikretmiştir: *"'Sen bizi ilahlarımızdan çevirmek için mi bize geldin? Hadi, doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir' dediler."* Bu söylemlerine sadece şu şekilde cevap verilmiştir: *"Hûd da, 'Bilgi ancak Allah'ın katındadır. Ben size, bana gönderilen şeyi duyuruyorum. Fakat sizin cahil bir kavim olduğunuzu görüyorum' dedi."* Bu ayete göre, elçinin vazifesi Allah'tan gelen mesajı tebliğ etmektir ve Allah'ın insanlar için va'dettiği hususların ancak tek olan Allah'a ait olduğunu açıklamaktır.

Üçüncüsü: Allah onların helâkine izin verince, gökte yayılan yoğun bulutları görmüşler ve o bulutların yağmur yağdıracağını zannetmişlerdir. Hâlbuki o bulutlar, onların sonunu getirmiştir: *"Nihayet onu, vadilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce, 'Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur' dediler. Hayır! O, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı azap bulunan bir rüzgârdır!"*

Dördüncüsü: Ardından gelen ayetler, Mekke toplumuna hitap ederek hem Âd kavminden hem de zulüm ve yalanları sebebiyle Allah'ın helâk ettiği kavimlerden ibret almalarını istemiştir: *"Andolsun ki onlara da size vermediğimiz kudret ve serveti vermiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine bir fayda sağlamadı. Zira bile bile Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlardı. Alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıverdi. Andolsun Biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye âyetleri tekrar tekrar açıkladık."*

Helâk olan o toplumlar, yeryüzünde Kureyşlilerden daha büyük işler başarmış, çok daha güçlü kavimlerdi. Lâkin bu güç, onlara bir fayda sağlamamıştır. Hâlbuki onların hayırlı nasihatleri dinlemek, apaçık delilleri görmek ve böylece doğru yolu bulabilmek için bilgi ve algı kanallarını açık tutma olanakları vardı. Lâkin haset, kibir ve alay, onlarla hidayet arasına girmiştir.

Beşincisi: Kur'ân, bu müşrikleri susturmak için uydurma ilahların herhangi bir faydasının olmadığını, zira ömürlerini onlara ibadet ederek ve kurban sunarak geçiren helâk olmuş toplumlara da faydalarının dokunmadığını açıklamıştır: *"Allah'tan başka kendilerine yakınlık*

sağlamak için ilah edindikleri şeyler, kendilerine yardım etselerdi ya! Hayır, onları bırakıp gittiler. Bu onların yalanı ve uydurup durdukları şeydir."

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Âd kavminin kardeşini an." Bu, Hz. Hûd'dur (a.s.). Âd'ın kardeşi olarak isimlendirilmesi, Âd kavminden olması nedeniyledir. Nitekim "Ey Arapların kardeşi!" ifadesi, "Araplardan olan" anlamına gelmektedir.

"Zira o, Ahkâf bölgesindeki kavmini uyarmıştı." ayetindeki *"Ahkâf"* kelimesi, Umman ile Hadramevt arasında bulunan bir bölge olup Âd kabilesi burada yaşardı. Ahkâf, kök anlamı itibariyle "kum tepeciği" demektir.

Ayetteki (لِتَأْفِكَنَا) kelimesi, "bizi alıkoymanız için" manasına gelir.

"Hadi, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir." Yani azabı.

"Nihayet onu... yayılan ... olarak görünce..." Yani bir karartının ufukta bulut gibi yayılarak geldiğini görünce.

"'Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur' dediler." Yani bize yağmur taşıyan bir buluttur.

"Nitekim onların evlerinden başka bir şey görülmez oldu." Yani tamamı helâk olmuştur. Yaşadıkları meskenler de onlara işaret etmektedir.

"Andolsun ki onlara da size vermediğimiz kudret ve serveti vermiştik." Yani ey Mekke kâfirleri! Âd kavmine verdiğimiz güç size verilmemiştir. Bu hatırlatma, onları korkutmak içindir. Zira güç sahibi Âd kavminin dahi Allah'ın azabını savmaya hiçbir şekilde güçleri yetmemişse, kendilerinden daha zayıf olanlar onu nasıl savabilir?

Ayetteki (وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ) ifadesi, bütün biçimleriyle ve apaçık üsluplarla ayetleri beyan ettik, manasına gelir.

"Allah'tan başka kendilerine yakınlık sağlamak için ilah edindikleri şeyler, kendilerine yardım etselerdi ya!" Yani kendilerine ibadet ettikleri ve onlarla Allah'a yakın olmak istedikleri ilahları onlara yardım etseydi ya!

"Hayır, onları bırakıp gittiler." Yani gözden kayboldular ve onlara yardım edemediler.

"Bu, onların yalanı ve uydurup durdukları şeydir." Buna göre putlara ibadet etmek, insanların kabul ettiği büyük bir yalandan başka bir şey değildir. Çünkü bu ibadette sorumluluk, hesap ve cezanın bulunmadığı bir din söz konusudur. Kimisi de bu yolla makam ve mevki elde etmek ve köle vb. mahrum ve güçsüzleri sömürmek için bu yolu sürdürmüştür.

وَاِذْ صَرَفْنَآ اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُٓوا اَنْصِتُوا
فَلَمَّا قُضِىَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَآ اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا
اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِٓى اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِيقٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَآ اَجِيبُوا دَاعِىَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ
وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِىَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِى
الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِٓ اَوْلِيَآءُ اُولٰٓئِكَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٢﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ
اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْىَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُحْيِىَ
الْمَوْتٰى بَلٰٓى اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى
النَّارِ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ
تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ
كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُٓوا اِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ
اِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

29. Hani cinlerden bir grubu, Kur'ân'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Kur'ân'ı dinlemeye hazır olunca (birbirlerine) "Susun" demişler, Kur'ân'ın okunması bitince uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi.

30. Ey kavmimiz! dediler, doğrusu Biz Mûsâ'dan sonra indirilen, kendinden öncekini doğrulayan, hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik.

31. Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun. Ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızı kısmen bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun.

32. Allah'ın davetçisine uymayan kimse yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir. Kendisi için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. İşte onlar, apaçık bir sapıklık içindedirler.

33. Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet, O, her şeye kadirdir.

34. İnkâr edenlere, ateşe sunulacakları gün, "Nasıl, bu gerçek değil miymiş?" denildiğinde, "Evet, Rabbimize andolsun ki gerçekmiş" derler. Allah, "Öyleyse inkâr etmenizden dolayı azabı tadın!" der.

35. O halde (Resûlüm), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret! Onlar hakkında acele etme, onlar va'dedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helâk edilir mi hiç!

EY KAVMİMİZ! ALLAH'IN DAVETÇİSİNE UYUN

Kur'ân, Mekkî davet ortamına dair hususlardan, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) karşılaştığı red ve yüz çevirmelerden, önceki risaletlerden ve geçmiş toplumlardan bahsettikten sonra sûrenin sonlarında bir başka âlemden farklı bir ufuk açmaktadır. Söz konusu âlemi ancak vahiyle bilmemiz mümkündür. Şöyle ki:

Birincisi: Allah, Resûl-i Ekrem (s.a.s.) Mekke'de Kur'ân okurken cinlerden bir grubu ona gönderdiğini, bunların Kur'ân'ı dinlemeye çalıştıklarını, kavradıklarını ve iman ettiklerini, ardından da davetçi olarak kavimlerini hidayete çağırmak üzere geri döndüklerini bildirmektedir: *"Hani cinlerden bir grubu, Kur'ân'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Kur'ân'ı dinlemeye hazır olunca (birbirlerine) 'Susun' demişler, Kur'ân'ın okunması bitince uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi."*

İkincisi: Bu grup, kavimlerine, dinledikleri Kur'ân'ın niteliklerini aktarmış, onun hidayet, adalet ve istikamet kitabı olduğunu, Hz. Mûsâ'dan (s.a.s.) sonra nazil olan kitabın bu kitap olduğunu bildirmişlerdir. Bu ayetlerde, onların Hz. Mûsâ'nın (a.s.) kitabından, onunla Kur'ân arasında güçlü bir ilişki olduğundan haberdar olduklarına işaret edilmektedir: *"Ey kavmimiz! dediler, doğrusu biz Mûsâ'dan sonra indirilen, kendinden öncekini doğrulayan, hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik."*

Üçüncüsü: Bu cinlerin, Kur'ân'a yönelik daveti, terğib ve terhib ekseninde inşa ettikleri ve konuşmalarından onların dinin tabiatına dair derin bilgi ve anlayış sahibi oldukları anlaşılmaktadır: *"Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun. Ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızı kısmen bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun. Allah'ın davetçisine uymayan kimse yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir. Kendisi için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. İşte onlar, apaçık bir sapıklık içindedirler."*

Dördüncüsü: Kur'ân, bu cin grubunun ahirete ve o günde gerçekleşecek hesap, sevap ve cezaya iman ettiklerine dair tespitlerini aktardıktan sonra dirilişi inkâr eden müşriklerle tartışmaya dönmektedir: *"Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet, O, her şeye kadirdir."* Buna göre bu muazzam evreni yaratan Allah, şüphesiz ki insanı tekrar yaratmaya hayli hayli kadirdir. Bu arada normal şartlarda çalışanların yorulması ve zorlanması söz konusu iken Allah bu hususlardan da münezzehtir.

Beşincisi: Kur'ân, müşriklere yönelik tehditlerini ve uyarılarını tekrar vurgulamaktadır: *"İnkâr edenlere, ateşe sunulacakları gün, 'Nasıl, bu gerçek değil miymiş?' denildiğinde, 'Evet, Rabbimize andolsun ki gerçekmiş' derler. Allah, 'Öyleyse inkâr etmenizden dolayı azabı tadın!' der."*

Altıncısı: Kur'ân bu mübarek sûreyi, Muhammedî risaletin önceki risaletlerle ilişkisini açıklayan ve davet ehlinin daima sabretmeye ve yumuşak huylu olmaya muhtaç olduklarını vurgulayan genel bir tavsiyeyle nihayete erdirmektedir. Bilindiği üzere davet ehli, Allah'ın emrinden ve fıtratın gerektirdiği hususlardan yüz çevirenlere yönelmektedirler: *"O halde (Resûlüm), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret! Onlar hakkında acele etme, onlar va'dedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helâk edilir mi hiç!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Hani cinlerden bir grubu, Kur'ân'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik." Sen Kur'ân okurken onları sana gönderdik. Hitap, Resûlullah'a (s.a.s.) yöneliktir.

Burada bir meseleye dikkat çekmek lazımdır: Şüphesiz ki bu ayet, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) onlardan haberdar olduğuna veya onlara duyurmak için Kur'ân okuduğuna işaret etmemektedir. İbn Kesîr, Hasan-ı Basrî'nin şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Allah onların durumuna dair haberleri indirmeyinceye kadar Allah Resûlü (s.a.s.) onlardan haberdar değildi."[51]

Gaybî haberleri, nass ile bildirildiği şekliyle kabul edip sonra susmak, en makul ve en doğru olanıdır. Çünkü bunları tasdik etmek, gerekli ders ve ibretleri çıkarmak dışında bu tür haberlerin muhataplara yüklediği pratik bir sorumluluk yoktur. İnsanların cinler hakkında, onların durumları, güçleri ve etkileri ile ilgili naklettikleri şeylerin çoğu, herhangi bir nassa veya delile dayanmaksızın sahtekâr ve sihirbazların ve bir kısım muskacıların aktardığı hikâyelerdir. Bütün bunlar doğru da olsa dinden sayılmazlar. Ayrıca her hayırlı ve doğru olan şey, din olamaz. Bir de bunların doğru olduğunu ispat etmek için de büyük emek harcamak gerekir. İnsanların bununla sınanması iddiasına gelince, bu, batılın zirvesini teşkil eder. Nasıl oluyor da insanlara gönderilen bir din, dinden olmayan bir şeyle insanları imtihana tabi tutabilir?

"Kur'ân'ı dinlemeye hazır olunca (birbirlerine) 'Susun' demişlerdi." Bu, öğrenmeye çalışan öğrencinin adabına işaret etmektedir.

"Kur'ân'ın okunması bitince uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi." Bu da eğitimini tamamlayan bir öğrencinin, çevresine faydalı olmak üzere öğrendiklerini paylaşmasını gerekli kılmaktadır. Zira bilgiyi gizlemek caiz değildir. Ayette, bazı bilgileri ona ihtiyacı olanlarla paylaşmamanın hayra mani olmak anlamına geldiğine de işaret vardır.

"Doğrusu Biz Mûsâ'dan sonra indirilen bir kitap dinledik." Yani Hz. Mûsâ'nın (a.s.) kitabından sonra dinledik. Bu da Tevrat'tır. Hz. Davud ve Hz. İsa'nın yerine Hz. Mûsâ'nın zikredilmesi Tevrat'ın, her şeyin

---

51 Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, 7/290.

ayrıntılı ele alındığı kapsamlı bir kitap olmasından kaynaklanmaktadır. Zebur ve İncil ise böyle değildir; onlar Tevrat'ın tamamlayıcısıdır. Bunlar beşer olarak bizim tespit ettiğimiz hususlardır. Cinler açısından düşünüldüğünde Zebur ve İncil'e dair bilgilerinin olup olmadığını bilmiyoruz. Bu da gaybî haberlerden biri olup delil olmadan söz söylemek doğru değildir.

"Kendinden öncekini doğrulayan..." Yani Kur'ân, Tevrat'ta bulunanları tasdik etmek üzere gelmiştir.

"Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun." Yani Hz. Muhammed'in (s.a.s.) davetine icabet edin ve onun dinine girin.

"Sizi acı bir azaptan korusun." Yani sizi muhafaza etsin ve azabı sizden defetsin.

"Yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir." Yani Allah'ın azabından kurtulamaz. Yeryüzünden kaçma olanağı da bulamaz.

"Bunları yaratmakla yorulmayan." Yani çalışan bir işçinin karşılaştığı yorgunluk, bitkinlik ve zorluklar, evet, bunların hiçbiri Yüce Allah için söz konusu değildir.

"İnkâr edenlere, ateşe sunulacakları gün, 'Nasıl, bu gerçek değil miymiş?' denilecektir." Yani ateşi gördüklerinde onlara şöyle denilecektir: Bu, gerçek değil midir? Bu soru, kınama ve azarlama babından sorulmuş bir sorudur.

"O halde (Resûlüm), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret!" Yani bu pâk elçilerin sabrettiği gibi davet yolunda sen de sabret! Bunlar Hz. Nuh, Hz. İbrâhim, Hz. Mûsâ, Hz. İsa ve sonuncuları olan Hz. Muhammed'dir (s.a.s.). Allah'ın salât ve selâmı, O'nun ve tamamının üzerine olsun.

"Onlar hakkında acele etme." Azap vb. başlarına gelecek şeyler için.

"Onlar va'dedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar." Yani bu dünya, ne kadar uzun da olsa kısadır. O gün bu günahkârlar sanki dünyanın sadece gündüzün bir saati kadar olduğunu farkedeceklerdir. Zamanın göreceliliği, bilinen ilmî bir meseledir. Dakik hesaba göre dünya, ahirete göre hiçbir şeye tekabul etmez. Çünkü sınırlı bir şeyi sınırsız bir şeyle

karşılaştırmak kıyasen mümkün değildir. Bunun anlamsız bir mevzu olduğu açıktır.

"Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helâk edilir mi hiç!" Yani ahirette helâk olmayı ancak fâsık bir kavim hak etmektedir.

سُورَةُ مُحَمَّدٍ

47- MUHAMMED SÛRESİ

229. MECLİS: SİZ ALLAH'A YARDIM EDERSENİZ O DA SİZE YARDIM EDER

230. MECLİS: KALBİNDE HASTALIK BULUNANLAR

231. MECLİS: İÇİNİZDEN CİHAD EDENLERİ VE SABREDENLERİ BELİRLEYİNCEYE KADAR KESİNLİKLE SİZİ İMTİHAN EDECEĞİZ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ
سَيِّئَاتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِينَ
اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾ فَاِذَا
لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتّٰٓى اِذَآ اَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ
فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَآءً حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ۚ ذٰلِكَ ۛ وَلَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ
لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ ۗ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ
فَلَنْ يُضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ۚ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا
لَهُمْ ﴿٦﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوا مَٓا اَنْزَلَ
اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾ اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ اَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ۗ ﴿١١﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ
وَيَاْكُلُونَ كَمَا تَاْكُلُ الْاَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِىَ اَشَدُّ
قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِى اَخْرَجَتْكَ ۚ اَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ اَفَمَنْ كَانَ
عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُٓوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُٓوا اَهْوَآءَهُمْ ﴿١٤﴾ مَثَلُ
الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَآ اَنْهَارٌ مِنْ مَٓاءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ ۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ
يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ ۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى ۖ وَلَهُمْ

فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾

1. İnkâr edenlerin ve Allah yolundan alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır.

2. İman edip yararlı işler yapanların, Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene inananların günahlarını Allah örtmüş ve hallerini düzeltmiştir.

3. Bunun sebebi, inkâr edenlerin bâtıla uymaları, inananların da Rablerinden gelen hakka uymuş olmalarıdır. İşte böylece Allah, insanlara kendilerinden misallerini anlatır.

4. (Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onlara iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın (esir alın). Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin. Durum şu ki Allah dileseydi, onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz.

5-6. Allah onları muratlarına erdirecek, gönüllerini şâd edecek ve onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır.

7. Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz.

8. İnkâr edenlere gelince, onların hakkı yıkımdır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.

9. Bunun sebebi, Allah'ın indirdiğini beğenmemeleridir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır.

10. Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmezler mi? Allah onları yere batırmıştır. Kâfirlere de onların benzeri vardır.

11. Bu, Allah'ın, inananların yardımcısı olmasından dolayıdır. Kâfirlere gelince, onların yardımcıları yoktur.

12. Muhakkak ki Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar; inkâr edenler ise (dünyadan) faydalanırlar, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.

13. Senin şehrinden -ki ora (halkı) seni çıkardı- daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik; onlara bir yardım eden de çıkmadı.

14. Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, kötü işi kendisine güzel görünen ve heveslerine uyan kimse gibi olur mu?

15. Muttakîlere va'dolunan cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Rablerinden de bağışlama vardır. Hiç bu, ateşte ebedî kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?

SİZ ALLAH'A YARDIM EDERSENİZ O DA SİZE YARDIM EDER

"Kıtâl Sûresi" olarak da isimlendirilen Muhammed Sûresi, savaş hukukunu açıklamak, savaş eğitiminin temel esaslarını belirlemek ve karşılıklı savaşan iki grubu -hakkın askerlerini ve batılın askerlerini- birbirinden ayırt eden hususları açıklamak üzere nazil olmuştur. Biz bu sûrede askerî prensipleri ve talimatları okuyor ve üzerinde tedebbür ediyoruz. Bunları, davet metoduyla, siyasî ve iktisadî ilişkilere dair hükümler ve talimatlarla karıştırmamak gerekir. Zira her makamın kendine göre bir söylemi; her alanın da kendine göre bir fıkhı, değerleri ve hükümleri bulunmaktadır:

Birincisi: Sûre, iman ordusuyla küfür ordusu veya hak ordusu ile batıl ordusu arasındaki ayırt edici nitelikleri vurgulamaktadır: *"İnkâr edenlerin ve Allah yolundan alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır. İman edip yararlı işler yapanların, Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene inananların günahlarını Allah örtmüş ve hallerini düzeltmiştir. Bunun sebebi, inkâr edenlerin bâtıla uymaları, inananların da Rablerinden gelen hakka uymuş olmalarıdır. İşte böylece Allah, insanlara kendilerinden misallerini anlatır."*

Burada küfrün mutlak manada değil, Allah yoluna set çekme suçunu işleme bağlamında zikredildiği anlaşılmaktadır. Bu da müminleri en ağır işkencelere maruz bırakan, onları Mekke'yi terketmeye mecbur eden, Arap kabilelerini ve Yahudi kabilelerini onlara karşı kışkırtan Mekke müşriklerinin niteliklerini yansıtmaktadır.

İkincisi: Kur'ân, savaş meydanındaki Müslüman orduya azimli ve kararlı olmasını, düşmanını öldürmek için cesaretle öne atılmasını, elinden kurtulmasına veya kaçmasına fırsat vermemesini emretmektedir: *"(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet iyice vurup sindirince onlara bağı sıkıca bağlayın (esir alın)."*

Üçüncüsü: Kur'ân, düşmandan alınan esirlere muamele etme biçimini açıklamaktadır: *"Nihayet iyice vurup sindirince onlara bağı sıkıca bağlayın (esir alın). Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin."* Bu ayetteki "(مَنّ) (menn)" kelimesi, devlet başkanının karşılıksız olarak onları salıvermesi; "(فِدَاءً) (fidâ')" ise bir esir mübadelesi, barış antlaşmasını onaylama veya maddî fidye gibi herhangi bir şey karşılığında bunu yapmasıdır. Devlet, burada mutlak manada tercih hakkına sahip değildir, genel maslahatı dikkate almak durumundadır.

Dördüncüsü: Kur'ân, iki ordunun karşılaşmasını, hayata hâkim olan sınama kanununun bir parçası olarak sunmaktadır. Nitekim Mülk Sûresi'nde şöyle buyurmaktadır: *"O ki hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır. O, mutlak galiptir, çok bağışlayıcıdır."*[52] Buna göre Allah insanı zenginlik ve fakirlikle; sıhhat ve hastalıkla; kuvvet ve zayıflıkla sınamaktadır. Müminlerin kâfirlerle ve zalimlerle sınanmasını bu çerçevede ele almak mümkündür: *"Durum şu ki Allah, dileseydi onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister."* Buna göre Yüce Allah, düşmanımızı savaş olmaksızın helâk etmeye kadirdir. Lâkin düşmanın bu şekilde doğrudan helâk edilmesi, yaratılış maksadı olan imtihanın hikmetine ters düşer.

Beşincisi: Kur'ân, şehitlere özel bir yer ayırmakta, en güzel şekilde hazırlanan cenneti onlara şöyle va'detmektedir: *"Allah yolunda*

52 Mülk 67/2.

öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz. Allah onları muratlarına erdirecek, gönüllerini şâd edecek ve onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır."

Altıncısı: Allah, müminlere yardım etmeyi, ayaklarını sabit kılmayı va'detmektedir. Nitekim kâfirleri de yok etmekle, perişan ve helâk etmekle tehdit etmektedir: *"Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz. İnkâr edenlere gelince, onların hakkı yıkımdır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bunun sebebi, Allah'ın indirdiğini beğenmemeleridir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır. Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmezler mi? Allah onları yere batırmıştır. Kâfirlere de onların benzeri vardır. Bu, Allah'ın, inananların yardımcısı olmasından dolayıdır. Kâfirlere gelince, onların yardımcıları yoktur." "Senin şehrinden -ki ora (halkı) seni çıkardı- daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik; onlara bir yardım eden de çıkmadı. Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, kötü işi kendisine güzel görünen ve heveslerine uyan kimse gibi olur mu?"*

Burada dikkat çekici bir husus vardır. Allah'ın yardımına dair ilahî müjdeyi, bu sûre bağlamında ve evrene hükmeden ilahî kanunlar bağlamında doğru anlamamız gerekir. Zira sûre, savaşa hazırlanan iki ordu arasında meydana gelen hadiseden bahsetmektedir: *"Kâfirlerle karşılaştığınızda..."*

Şayet bâtılı savunan taraf, eğitim, donanım, finansman, silah sanayii alanında hazırlık yapar da biz de gaflete dalar, ön hazırlık ve tatbikat yapmaksızın Müslüman orduyu cihada davet edersek, sonra da Allah'ın yardım edeceğine dair vurgulayıcı müjdesini bu ayeti delil getirerek ifade edersek, bu durumda, söz konusu ayeti yanlış yerde delil getirmek gibi bir hataya düşmüş oluruz. Şayet durum bundan ibaret olsaydı Müslümanlar, içinde Beytu'l-Haram'ın olduğu Mekke'yi terketmez ve düşmanla karşılaşmaktan kaçınmazdı. Hâlbuki bu durum, Medine'de Müslümanların ordusu teşekkül edinceye kadar devam etmiştir. Hatta Hendek Savaşı'nda müşrik ordusuyla eşit seviyede olmadıkları için Hz. Peygamber (s.a.s.), hendek kazmış ve düşmanla karşılaşmaktan kaçınmıştır. Kur'ân, Burûc Sûresi'nde benzer bir olay zikretmektedir. Bir grup

Müslüman, inatçı kâfirlerin eliyle yakılmış, Allah'ın kaderi onlara yardım etmek için müdahale etmemiştir.

Hülasa; şayet Müslümanların donanımlı ve tedbirli, yüksek bir imana sahip, Allah'a tevekkül etmiş bir ordusu bulunursa, bilgi, şuur ve denk olma durumuna bakılıp da düşmana karşılık vermeye karar verilirse, bu durumda Allah, onlara mutlaka yardım edecektir. Allah'ın vaadi budur. Müslümanların yaptığı çoğu savaş ve büyük fetihler bu bilinçle yapılmıştır. Allahu a'lem.

Yedincisi: Allah müminlere cenneti ve ebedî nimetleri va'detmekte, kâfirleri de cehennemle ve daimî azapla tehdit etmektedir: *"Muhakkak ki Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar; inkâr edenler ise (dünyadan) faydalanırlar, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir." "Muttakîlere va'dolunan cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Rablerinden de bağışlama vardır. Hiç bu, ateşte ebedî kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?"*

Şüphesiz ki cennet nimetlerinin ve cehennem azabının bu şekilde ayrıntılı olarak tasvir edilmsi, müminleri düşmanla karşılaşmaya hazırlama bağlamıyla ilişkilidir. Burada şehadet aşkına ve savaşmaya yönelik bir teşvik, düşmanın kalbini titreten ve müminlerin saflarını zaaf ve rehavetten koruyan bir tehdit söz konusudur.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"İnkâr edenler ve Allah yolundan alıkoyanlar..." ayeti, kâfirlerin tamamından değil bir kısmından bahsetmektedir. Bunlar İslam'la savaşan ve Allah yolundan alıkoyanlardır.

"İşlerini Allah boşa çıkarmıştır." İşlerini boşa çıkarmış ve onlara herhangi bir değer vermemiştir.

"İşte böylece Allah, insanlara, kendilerinden misallerini anlatır." Yani insanlara durumlarını açıklamaktadır.

"(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman..." Yani savaş alanında karşılaştığınız zaman... Buna has hususî hükümler bulunmaktadır. Başka mekânlarda karşılaşmanın hükmü bundan farklıdır.

"Nihayet onlara iyice vurup sindirince..." Yani onların çoğunu öldürdüğünüzde.

"Bağı sıkıca bağlayın (esir alın)." İyice bağlayın ve onları esir alın.

"Savaş sona erince..." Yani savaş durunca ve insanlar silahlarını ve teçhizatlarını bırakınca.

"Ya karşılıksız" Yani fidye almaksızın salıvererek onlara iyilik edersiniz.

"Veya fidye." Yani fidye karşılığında salıverirsiniz. Fidyenin birçok şekli bulunmaktadır: Esirlerimizin salıverilmesi, maddî fidye alınması veya Müslümanların maslahatını gerektirecek barış antlaşması yapılması gibi. Bütün bu kararlar, şûrâ ile en iyi ve en uygun şartları değerlendirerek alınır.

"Onlardan intikam alırdı." Onları savaşsız helâk ederdi.

"Allah onları muratlarına erdirecek, gönüllerini şâd edecek." Yani onları cennetle buluşturacak; sıkıntı, çaba ve cihad hayatından sonra durumlarını iyileştirecektir.

"Ve onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır." Yani dünyada niteliklerini tasvir ettiği ve onları teşvik ettiği; ahirette de onlar için en güzel şekilde yaratıp kavuşacakları gün için hazırladığı.

Ayetteki (تَعْسًا) kelimesi hüsran, yıkım ve sefalet gibi birbirine yakın manalara gelir.

"Allah onları yere batırmıştır." Yani Allah onları yok etsin. Ayetteki (دَمَّرَ) fiilinin (عَلَى) ile müteaddi olması, buradaki yok oluşun onları kuşatması ve kök salması anlamına gelir.

"Kâfirlere de onların benzeri vardır." Yani bu yıkım akıbetinin benzeri. Bu ayet, Mekke kâfirlerine, müminlere düşmanlıkta bulunanlara ve onları Allah yolundan alıkoymaya çalışanlara yönelik açık bir tehdit içermektedir.

"Bu, Allah'ın, inananların yardımcısı olmasından dolayıdır." Allah onların destekleyicisi ve yardımcısıdır.

"Kâfirlere gelince, onların yardımcıları yoktur." Çünkü onlar putlara ibadet ederler. Putlar da aciz olup onlara yardım etmeye gücü yetiremezler.

"Onların yeri ateştir." Ateş, konakları olacaktır.

"Kötü işi kendisine güzel görünen kimse gibi olur mu?" Dalâletin en tehlikeli çeşidi, günahı iyilik olarak görenin, rezaleti de fazilet olarak görenin halidir ki bunlar tevbe etmezler, tevbe etme ihtiyacı da hissetmezler.

"Cennetin misali..." Yani cennetin nitelikleri.

"İçinde bozulmayan sudan ırmaklar" Yani uzun süre bekleme vb. sebeplerle tadı, rengi veya kokusu bozulmayan su.

"Tadı değişmeyen sütten ırmaklar" Çünkü dünyadaki süt, çabucak bozulur.

"İçenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar" Tadıyla ve kokusuyla lezzet verir. Bilinen dünya içkisinin tadı da kokusu da çirkindir.

"Süzme baldan ırmaklar vardır." İçinde balmumu olmayıp saf olan bal demektir.

"Kaynar su..." Aşırı derecede kaynayan su.

"Bağırsaklarını parça parça edecek." Aşırı kaynamış olduğu için.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِيْنَ اُوْتُوا
الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا ۭ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰي قُلُوْبِهِمْ وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَاۗءَهُمْ
﴿١٦﴾ وَالَّذِيْنَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَّاٰتٰىهُمْ تَقْوٰىهُمْ ﴿١٧﴾ فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا
السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً ۚ فَقَدْ جَاۗءَ اَشْرَاطُهَا ۚ فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَاۗءَتْهُمْ ذِكْرٰىهُمْ
﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْۢبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ۭ وَاللّٰهُ
يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰىكُمْ ﴿١٩﴾ وَيَقُوْلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُوْرَةٌ ۚ فَاِذَآ
اُنْزِلَتْ سُوْرَةٌ مُّحْكَمَةٌ وَّذُكِرَ فِيْهَا الْقِتَالُ ۙ رَاَيْتَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ
يَّنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۭ فَاَوْلٰى لَهُمْ ۚ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَّقَوْلٌ
مَّعْرُوْفٌ ۭ فَاِذَا عَزَمَ الْاَمْرُ ۚ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ ﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ
تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوْا فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوْٓا اَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ لَعَنَهُمُ
اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾ اَفَلَا يَتَدَبَّرُوْنَ الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰي قُلُوْبٍ
اَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ ارْتَدُّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ
الشَّيْطٰنُ سَوَّلَ لَهُمْ ۭ وَاَمْلٰى لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لِلَّذِيْنَ كَرِهُوْا مَا نَزَّلَ
اللّٰهُ سَنُطِيْعُكُمْ فِيْ بَعْضِ الْاَمْرِ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾ فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ
الْمَلٰۗىِٕكَةُ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوْا مَآ اَسْخَطَ اللّٰهَ
وَكَرِهُوْا رِضْوَانَهٗ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ۚ ﴿٢٨﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ
اَنْ لَّنْ يُّخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ نَشَاۗءُ لَاَرَيْنٰكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيْمٰىهُمْ ۭ
وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِيْ لَحْنِ الْقَوْلِ ۭ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾

16. *Onların arasında, seni dinleyenler vardır. Fakat senin yanından çıkınca kendilerine bilgi verilmiş olanlara "Az önce ne demişti?" diye*

sorarlar. Bunlar, Allah'ın, kalplerini mühürlediği, hevâ ve heveslerine uyan kimselerdir.

17. Doğru yolu bulanlara gelince, Allah onların hidayetlerini arttırır ve sakınmalarını sağlar.

18. Onlar, kıyamet gününün ansızın gelip çatmasını mı bekliyorlar? Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir. Kendilerine gelip çatınca ibret almaları neye yarar?!

19. Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur. (Habibim!) Hem kendinin hem de mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahlarının bağışlanmasını dile! Allah, gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir.

20. İman etmiş olanlar, "Keşke cihad hakkında bir sûre indirilmiş olsaydı!" derler. Ama hükmü açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. Onlara yakışan da budur!

21. (Onların vazifesi) itaat ve güzel sözdür. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadakat gösterselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.

22. Geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız?

23. İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lânetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir.

24. Onlar Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?

25. Şüphesiz ki kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, arkalarına dönenleri, şeytan sürüklemiş ve kendilerine ümit vermiştir.

26. Bunun sebebi; onların, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara, "Bazı hususlarda size itaat edeceğiz" demeleridir. Oysa Allah, onların gizlediklerini biliyor.

27. Ya melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?!

28. Bunun sebebi, onların Allah'ı gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamalarıdır. Bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır.

29. Kalplerinde hastalık olanlar, yoksa Allah'ın, kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?

30. Biz dileseydik onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki sen onları konuşma tarzlarından tanırsın. Allah, işlediklerinizi bilir.

KALBİNDE HASTALIK BULUNANLAR

Sûrenin buradaki bağlamı, batılla mücadelenin karanlık cephelerinden birine yönelmektedir. Zira nifaka dair toplantılar yapılmakta; nifak hareketi, ancak fitne, tereddüt ve fesat ortamında nefes alabilmekte, imanı zayıf, şuuru ve iradesi zayıf insanlar arasında yayılma imkânı bulabilmektedir.

Bu ayetler bu mekânları ifşa etmekte, bunları gün yüzüne çıkarıp insanların gözleri önüne sererek onların kim olduklarını ortaya koymaktır. Böylece yaşayanın açık bir delille yaşamasını, helâk olanın da açık bir delille (gözüyle gördükten sonra) helâk olmasını sağlamış olmaktadır. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, Müslümanlar arasında yaşayan, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) sohbetlerine katılan, onun sözlerine kulak veren münafıkların, yine de her türlü yol ve vesileyi kullanarak zehirlerini yaymaktan geri durmadıklarını vurgulamaktadır: *"Onların arasında, seni dinleyenler vardır. Fakat senin yanından çıkınca kendilerine bilgi verilmiş olanlara 'Az önce ne demişti?' diye sorarlar. Bunlar, Allah'ın, kalplerini mühürlediği, hevâ ve heveslerine uyan kimselerdir."*

Bu sorularıyla Kur'ân'a dil uzatmaları, onların tek kasıtlarının kötülük olduğunu göstermektedir. Zahirde, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kelâmının anlaşılır olmadığını söyleyerek onu eleştirmektedirler. Ama aslında dillerini eğip bükerek onu küçümsemekte, gizlice alaya almakta ve böylece ona karşı insanlarda şüphe uyandırmak ve onu gözden düşürmek istemektedirler.

İkincisi: Kur'ân, namaz kılan müminlerle birlikte namaz kılan, değişik münasebetlerle ve sohbet amacıyla müminlerle birlikte oturan bu münafıkların gerçek yüzlerinin Allah yolunda savaşmaya dair ayetlerin inmesiyle birlikte açığa çıkacağını ve böylece rezil olacaklarını açıklamaktadır: *"İman etmiş olanla, 'Keşke cihad hakkında bir sûre indirilmiş*

olsaydı!' derler. Ama hükmü açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. Onlara yakışan da budur! (Onların vazifesi) itaat ve güzel sözdür. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadakat gösterselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu." Çünkü savaş, safları netleştirmektedir. Bu durumda ne şunların ne de bunların hareket alanı ve tarafsız durma olanakları kalacaktır. Nitekim savaş, azimet ve cesaret gerektirir. Münafıkta ise bu ulvî nitelikler yoktur, çünkü o, tereddüt ve şüphe içinde bocalamaktadır, kendini hak yolunda feda etmeye sevk edecek imanî saiklerden mahrumdur.

Üçüncüsü: Kur'ân Allah'a, Resûlüne ve kitabına iman etmeyen, aksine mürted ve kâfir olan münafıkların gerçek yüzünü ortaya koymaktadır: *"Şüphesiz ki kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, arkalarına dönenleri, şeytan sürüklemiş ve kendilerine ümit vermiştir. Bunun sebebi; onların, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara, 'Bazı hususlarda size itaat edeceğiz' demeleridir. Oysa Allah, onların gizlediklerini biliyor. Ya melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?! Bunun sebebi, onların Allah'ı gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamalarıdır. Bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır."*

Dördüncüsü: Kur'ân, onların inançlarındaki bu bozukluğu, ahlaklarındaki ve insanlara yönelik davranışlarındaki bozukluk ile irtibatlandırmaktadır: *"Geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız?"*

Beşincisi: Kur'ân, inanç ve amel açısından onları bu tür tuhaf ve utanç verici tavırlara sevk eden sebepleri somut bir şekilde aktarmaktadır: *"İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lânetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir. Onlar Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi? Kalplerinde hastalık olanlar, yoksa Allah'ın, kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?"* Düşünme ve tefekkür etme kanallarının tamamını kapattıkları için kulakları sağır, gözleri kör, kalpleri kilitlidir. Bunların tamamını Allah kendisi yapmış gibi ifade etmiş, zatına nispet etmiştir. Çünkü onların bu hale düşmeleri, Allah'ın adil ve sağlam

kanunlarına uygun olarak gerçekleşmiştir. Zira hidayeti talep edeni Allah bu yolda muvaffak kılacak; dalâlet yolunu talep edene de Allah bu yolu kolaylaştıracaktır. Zira Allah hiçbir kimseyi zorlamaz, kimseye de iltimas geçmez.

Altıncısı: Kur'ân bu münafıkları kötü akıbete ve ahiret azabına karşı uyarmaktadır: *"Onlar, kıyamet gününün ansızın gelip çatmasını mı bekliyorlar? Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir. Kendilerine gelip çatınca ibret almaları neye yarar!" "Ya melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?! Bunun sebebi, onların Allah'ı gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamalarıdır. Bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır."*

Yedincisi: Kur'ân, Allah'ın onları rezil rüsva edeceği, sırlarını ifşa edeceği ve insanların önünde küçük düşüreceği şeklinde tehdit etmektedir: *"Kalplerinde hastalık olanlar, yoksa Allah'ın, kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar? Biz dileseydik onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki sen onları konuşma tarzlarından tanırsın. Allah, işlediklerinizi bilir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Az önce ne demişti?" Yani şimdi veya yakın bir zamanda ne dedi?

"Bunlar, Allah'ın, kalplerini mühürlediği kimselerdir." Yaptıkları nedeniyle. Mühürlemenin Yüce Allah'a nispet edilmesi, Yüce Allah'ın şu sünnetine dayanmaktadır: Hidayeti talep edeni hidayete erdirmek, dalâleti talep edeni de dalâlete sevk etmek.

Ayetteki (بَغْتَةً), *"aniden"* manasına gelir.

"Şüphesiz onun alâmetleri belirmiştir." Yani bir kısım alâmetleri ve işaretleri gerçekleşmiştir. Bundan dolayı nübüvvet nihayete ermiş ve vahiy bununla birlikte kesilmiştir. Ayetteki "(جَآءَ) (geldi)" fiilinin "gelecektir" manasına gelmesi uzak ihtimal değildir. Gerçekleşmiş olma manasında kullanılması, bilfiil gelmiş gibi kabul edilmesi demektir.

Tıpkı Yüce Allah'ın şu kelâmı gibi: *"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise bölük bölük cennete sevk edilir."*[53] Allahu a'lem.

"Kendilerine gelip çatınca ibret almaları neye yarar?!" Yani kıyamet günü kendilerine gelip çatınca neye yarar! Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Nerede onlarda öğüt almak?"*[54]

"Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur." buyruğunda *"bilme"*nin emredilmesi, bilginin tecdidi, tekrarı ve devamlılığına dair bir vurgudur.

"Allah, gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir." Yani sizin dünyada farklı durumlarınızı da ahirette varacağınız yeri de bilir.

"İman etmiş olanlar, '...Bir sûre indirilmiş olsaydı!' derler." Burada cümlenin sonrası ona delalet ettiği için sıfat hazfedilmiş, mevsuf ile yetinilmiştir. Yani "müminlere savaşı emreden bir sûre" indirilmiş olsaydı ya! Çünkü müminlerin savaşmaktan men edilmelerine rağmen Kureyşliler onlara saldırıyor, onların mallarını telef ediyorlardı.

"Ama hükmü açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün." ifadeleri, savaş ayetlerini duyan münafıkların halini tasvir etmektedir. Onların bu olay karşısındaki tepkilerine bakıldığında şaşkına döndükleri, gözlerinin hayretler içinde bakakaldığı, kalplerinin irkildiği, karmakarışık ve kötü duygular yaşadıkları anlaşılmaktadır. Onlar tıpkı istemediği halde ölümle burun buruna gelen kişi gibidirler. Çünkü onların, uğrunda savaşabilecekleri bir değerleri yoktur. Hatta tam tersine, düşman cephesiyle ilişkileri ve bağlantıları bulunmaktadır.

"Onlara yakışan da budur!" ayeti, tehdit içeren bir ifadedir. Nitekim bu tehdit, Yüce Allah'ın şu kelâmında da gelmiştir: *"Lâyıktır (o azap) sana, lâyık!"*[55] *"Onlara yakışan da budur!"* cümlesinin mübteda, haberinin de sonraki ayetin baş tarafı olması muhtemeldir: *"Onlara yakışan da budur! (Onların vazifesi) itaat ve güzel sözdür."* Yani itaat ve güzel söz, onlar için daha hayırlıdır. Bu ayet, mutlaka bu iki şekilden biriyle

---

53 Zümer 39/73.

54 Duhân 44/13.

55 Kıyâmet 75/34.

tefsir edilmektedir. Ya devamındaki ayetle bağlantılı şekilde ya da ilk söylediğimiz şekilde tehdit olarak.

"İş ciddiye bindiği zaman..." Yani savaş gerektiğinde ve gerçekleştiğinde.

"Allah'a sadakat gösterselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu." Yani imana dair iddialarında samimi olup bu imanın gereği olan kulak verme ve itaat etmeyi davranışlarına yansıtmış olsalardı onlar için daha hayırlı olurdu.

"Geri dönerseniz, dönmüş olmaz mısınız?" Yani savaştan kaçarsanız, gerçekleşmesi beklenen uyarıları ve tehdidi hak etmiş olmaz mısınız?

"Yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye..." Düşmana yardım etmek, fesadın ve sıkıntının yaygınlaşmasını, akrabalık ilişkilerinin kesilmesini ve fitnenin yayılması şüphesini beraberinde getirecektir. Zira münafıklar ile bir kısım Ensâr arasında akrabalık, komşuluk ve sıla-i rahim bağları bulunmaktaydı. Münafıkların ihaneti durumunda bütün bunlar kesilecekti ve rezil olacaklardı.

Bu hitap, pratiğe dönük olup her toplumda ve her nesilde bulunan bu tür insanlara uymaktadır. Bu ihanetin onlara zarar vereceğine ve bundan asla kazançlı çıkmayacaklarına dair ikna çalışmalarının yapılması gerekir. Çünkü bu mesele, galip olan tarafı etkileyecektir. Tavırlarıyla kendini düşmana peşkeş çeken münafığa gelince, o her hâlükârda en büyük zaaflara sahip olandır.

"Sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir." Yani onlar, kulaklarını ve gözlerini hakka karşı kapattıkları için bu cezayı hak etmişlerdir. Hayata dair Allah'ın geçmiş kanunlarından biri de budur. Şayet Allah sebep olmaksızın kulaklarını sağır, gözlerini kör etseydi o zaman bulundukları konum nedeniyle mazur görülebilirlerdi.

"Onlar Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı?" ayeti, Kur'ân'ı tedebbür etmeyi emretmektedir. Çünkü Kur'ân mana ve delalet içeren bir kelâmdır. Manalarını ve delaletlerini anlamadan Kur'ân'ı dinlemekle veya tilavette bulunmakla ne pratik bir fayda ne de bir bilgi elde edilebilir. Bu ayet, Kur'ân'ı tedebbür etmenin hidayet yollarının en güçlüsü olduğuna işaret etmektedir.

"Yoksa kalpleri kilitli mi?" ayetindeki "(أَمْ) (em)," "(بل) (bel)" manasına gelir. Buna göre mana şudur: Bu münafıklar, Kur'ân'ı tedebbür etmezler, çünkü kalpleri kilitlidir. Kalplerin kilidi de kibir, kin, haset, arzuların peşinden gitme, şehvet gibi hastalıklardır. Ayetteki (أَقْفَالُهَا) kelimesindeki "akfâl"ın kalplere rücû eden zamire muzaf olması, her bir kalbin kendine has bir kilidinin olduğuna işaret etmektedir. Tasavvuf ehli ve imanî terbiyeyi esas alanlar buradan şu manayı da çıkarmışlardır: "Allah'tan uzak ve mahrum kalan herkesin, onu mahrum bırakan kendine has bir kusuru vardır." Allahu a'lem.

"Şüphesiz ki arkalarına dönenleri..." Bunlar, -bağlamın delaletiyle- münafıklardır. Dönmelerinin manası, Allah Resûlü'ne (s.a.s.) söz ve güvence verdikten sonra bu sözlerini yerine getirmemeleridir. Bu ayet, tamamıyla münafıkları nitelemektedir. Bu ayetten, münafıklardan bir kısmının bilfiil iman edip sonra döndüğü ve bu dönüşünü gizlediği hususu da anlaşılabilir. Nitekim Münâfikûn Sûresi'nde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Bunun sebebi, onların önce iman edip sonra inkâr etmeleridir."*[56] Allahu a'lem.

"Şeytan sürüklemiş ve kendilerine ümit vermiştir." Bu, dönmelerinin ve ahitlerini bozmalarının gerekçesidir. Çünkü *"şeytan onları sürüklemiştir,"* yani ahitten dönmeyi onlara güzel göstermiştir. *"Kendilerine ümit vermiştir,"* yani bazı ümitlerle onları aldatmış, onlar da hallerini ve akıbetlerini unutmuşlardır.

"Bunun sebebi; onların, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara, 'Bazı hususlarda size itaat edeceğiz' demeleridir." Allah'ın indirdiklerinden hoşnut olmayanlar, Allah yolunu engelleyen, müminlerle savaşan ve çatışan kâfirlerdir. Bu münafıklar, onlara bir halat, müminlere de bir başka halat uzatırlar. Bu durum, itikadî gelgit değildir. Aksine her iki taraftan menfaat elde etmek ve neticede galip gelenin tarafını seçmek için yapılan siyasî kurnazlıktır. Rabbinin rahmet ettiği kimseler hariç, günümüzün siyasî yöntemleri de böyledir.

"Oysa Allah, onların gizlediklerini biliyor." Yani Müslümanlardan sır olarak sakladıklarını ve gizlediklerini biliyor.

---

56 Münâfikûn 63/3.

"Ya melekler canlarını alırken durumları nasıl olacak!" Yani melekler canlarını alıp ruhlarını kabzettiklerinde ne yapacaklar, durumları nasıl olacak?

"Kalplerinde hastalık olanlar, yoksa Allah'ın, kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?" Yani bu münafıklar Allah'ın onların nifakını ve müminlere düşmanlıklarını ortaya çıkaramayacağını mı zannediyorlar? Yani onların bu yapıp ettikleri, onlar için utanç sebebidir. Hâlbuki onlar kendileri dışında kimsenin bu eylemlerinden haberdar olamayacağını zannediyorlardı.

"Biz dileseydik onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın." Yani Allah, onları bilir ve onların hiçbir şeyi O'na gizli kalmaz. Şayet münafıkları Nebi'sine (s.a.s.) ifşa etmek o zaman için hikmetli olsaydı o da onları isim isim ve nitelikleri ile bilecekti. Bu hikmet hali, daha sonraları gerçekleşmiştir. Hatta malum olduğu üzere Allah Resûlü (s.a.s.), bu konuda Hz. Huzeyfe b. Yemân'ı bilgilendirmiştir. O, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) münafıklar hakkındaki sırdaşı olmuştur.

"Andolsun ki sen onları konuşma tarzlarından tanırsın." Bu husus, Müslümanlara ve münafıkların durumunu bilmesi gerekenlere yönelik bir uyarıdır. Onların konuşma biçimlerine ve kullandıkları lafızların manalarına dikkat etmek gerekmektedir. Onların bu tespiti, kanunî adaletin teminiyle ilgili bir durum değildir. Zira kanunî meseleler ayrı şey, muhatabın kelâmını, dolaylı anlamını ve dikkat çektiği hususları kavramak başka şeydir. Bunu, ancak erbabı ve uzmanları bilir. Nitekim hukukun da erbabı ve uzmanları vardır. Bu tür nifak meselelerinde de işin sadece hukukî ve kanunî yönüyle yetinmek, devleti yıkıma ve sürpriz tehlikelere sürükleyecektir.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَا اَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾
اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ
لَهُمُ الْهُدٰى لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا
تَهِنُوا وَتَدْعُوا اِلَى السَّلْمِ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ
﴿٣٥﴾ اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ اُجُورَكُمْ وَلَا
يَسْئَلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ اِنْ يَسْئَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ
﴿٣٧﴾ هَا اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ
يَبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهٖ وَاللّٰهُ الْغَنِىُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ
قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

31. Andolsun ki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz.

32. İnkâr edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra Peygamber'e karşı gelenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onların yaptıklarını boşa çıkaracaktır.

33. Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. İşlerinizi boşa çıkarmayın.

34. İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz.

35. Üstün durumdayken gevşeyip barışa çağırmayın. Allah sizinle beraberdir. O, amellerinizi asla eksiltmeyecektir.

36. Doğrusu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder ve sakınırsanız Allah size mükâfatınızı verir. Ve sizden mallarınızı (tamamen sarfetmenizi) istemez.

37. Eğer onları (tamamını) isteseydi ve sizi zorlasaydı, cimrilik ederdiniz ve bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı.

38. İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar.

İÇİNİZDEN CİHAD EDENLERİ VE SABREDENLERİ BELİRLEYİNCEYE KADAR KESİNLİKLE SİZİ İMTİHAN EDECEĞİZ

Kur'ân bu kıymetli sûrenin sonunda imtihanın manasını, çeşitlerini, gayelerini, insanların bu konuda gruplara ayrılmasını ve ahirette her bir grubu bekleyen hususları açıklamaktadır. Bunları şu şekilde özet olarak zikretmek mümkündür:

Birincisi: Genel manada imtihanın gayesi ve hikmeti açıklanmaktadır: *"Andolsun ki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz."* İnsanları ayırt etmek ancak imtihanla mümkündür. Bu imtihan, Allah'ın hayattaki kanunlarından biri olup asla şaşmaz.

İkincisi: Hususi olarak Allah yolunda yapılan harcamalara (infak) dair imtihanın hikmeti açıklanmaktadır: *"Doğrusu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder ve sakınırsanız Allah size mükâfatınızı verir. Ve sizden mallarınızı (tamamen sarfetmenizi) istemez. Eğer onları (tamamını) isteseydi ve sizi zorlasaydı, cimrilik ederdiniz ve bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı. İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz."*

Yüce Allah, insanları imtihan etmek ve samimi olarak ahireti talep edenleri cimrilikte bulunanlardan ayırt etmek amacıyla infakta

bulunmayı emretmektedir. O cimriler, seçkin ve kerim kişilerle boy ölçüşemezler, cimrilikleri buna mani olur. Yüce Allah, hiç kimseye muhtaç değildir. Gök, O'nun göğü; yer, O'nun yeri; yaratılmışlar, O'nun mahlûkatı; rızık, O'nun rızkıdır. Nitekim O, imtihan amacıyla da olsa insanların bütün malını talep etmez. Bu onlara ağır gelir, fıtratlarına da uygun değildir. Tamamını istemek, Allah'ın onlara emaneten verdiği malın fonksiyonuyla da çelişmektedir.

Üçüncüsü: İmtihanın bütün aşamalarında kurtuluşa erenle hüsrana uğrayanı mukayese edebilecek ölçüt açıklanmaktadır: *"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin. İşlerinizi boşa çıkarmayın."*

Buna göre imtihanını başarılı bir şekilde tamamlayan kişi, Allah'ın hükmünü dikkate alan, konumuna ve kudretine göre bunu uygulayan kişidir. Zenginlerden cömertlik ve infak talep ediliyorsa fakirden de kanaat ve iffet talep edilmektedir. Avamdan talep edilen, âlimlere ihtiram ve saygı ise âlimlerden talep edilen de fetva verirken doğrudan sapmamak ve hür iradeyle karar vermeye gayret etmektir. Bireylerden talep edilen, yöneticilere kulak verip itaat etmek ise yöneticilerden talep edilen de adalet ve merhamettir. İşte insanların tamamı bir imtihan içinde olup bir kısmı diğerleri ile imtihan olmaktadır. Her ferdin farklı bir hükmü olduğu gibi, herkesin başarı ve başarısızlığına dair ölçüt de farklıdır.

Dördüncüsü: Sûre, müminleri imtihan meydanından kaçmaktan sakındırmaktadır. Bu kaçış da Allah'a ve Resûlüne itaat etmekten, emanete riayet etmekten, sorumluluk taşımaktan yüz çevirmektir: *"Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar."* Nitekim İsrailoğulları emaneti taşımaktan kaçınmış, Allah da onların yerine İslam ümmetini getirmiştir.

Beşincisi: İman edenlerle ilgili ayrıntılı talimatlara karşılık kâfirlrrin ve münafıkların durumu açıklanmıştır. Onlar, Allah'a ve Resûlüne karşı gelmiş, bu dine karşı alenen veya gizlice düşmanlık içeren iş ve tavırlar sergilemişlerdir: *"İnkâr edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra Peygamber'e karşı gelenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onların yaptıklarını boşa*

çıkaracaktır." "İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz."

Kur'ân'ın burada Allah'ı inkâr edenler ile Allah yolundan alıkoyma suçunu işleyenler arasında ilişki kurduğu anlaşılmaktadır. Buradaki mücadelenin ancak bunlara yönelik olacağına işaret edilmektedir. Allah yolundan alıkoymayanlara gelince, onlarla olan iletişimimiz davet ve diyalog metodu; sanayi, ziraat, ticaret, genel maslahat gibi hayatî hususlarda ise ortaklık çerçevesinde olmalıdır.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Andolsun ki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye kadar sizi imtihan edeceğiz." İmtihan/deneme çeşitleriyle sizi mutlaka sınarız. Allah'ın ilminde bulunan haberlerinizi ve tavırlarınızı ortaya çıkarıncaya kadar bir kısmınızı diğerleriyle sınarız. Zira Allah'ın ilmi ezelî ve sabittir, yenilenmez. Çünkü O'nun ilmi sonradan elde edilmez, kesbî değildir. Bu ilim, ancak insanların hayatında ve yaşamında aleyhlerine delil teşkil etmek üzere ortaya çıkar. Rabbin hiç kimseye asla zulmetmez. Bu ayette, mücahitlerin ve sabredenlerin makamının yüceliğine işaret edilmektedir.

"Peygamber'e karşı gelenler..." Yani ona muhalefet edenler, onu yalanlayanlar ve ona açıkça düşmanlık edenler.

"Allah onların yaptıklarını boşa çıkaracaktır." Yani Allah, elçisine tuzak kuranların oyununu boşa çıkaracaktır. Yine sadaka verme ve misafire ikram gibi sevap umdukları amellerini de boşa çıkaracaktır. Çünkü şirk, sâlih gibi görünen amelleri de boşa çıkarmaktadır.

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin." İkisinin ayrı ayrı zikredilmesi, vurgu ve uyarı içindir. Zira Allah Resûlü'ne (s.a.s.) itaat bizzat Allah'a itaattir. Çünkü o, Allah'ın mesajını tebliğ edendir, asla hevasından konuşmayandır, kendisine vahyedilenden başkasını aktarmayandır. Bu ayet, onun sünnetine delil olarak yeterlidir. O, Kur'ân'ın tamamlayıcısı ve açıklayıcısıdır; hükümlerini, uygulama metodunu ve pratiğe yansımasını detaylandırandır.

"İşlerinizi boşa çıkarmayın." İşlerinizi, dinden dönerek, kâfirlere itaat ederek ve onlara dostluk elini uzatarak boşa çıkarmayın.

"Gevşemeyin, barışa çağırmayın." Kuvvetsizlik, zayıflık ve mukavemet edememe gerekçesiyle düşmandan barış talebinde bulunmayın, şeklindeki emir, savaşan askerlere ve komutanlarına yöneliktir.

"Üstün olan sizsiniz." İmanınızla, kabiliyetinizle ve birlikteliğinizle üstünsünüz.

"Allah sizinle beraberdir." Gücüyle, yardımıyla ve desteğiyle sizinledir.

"O, amellerinizi asla eksiltmeyecektir." Çabalarınızdan, yaptığınız işlerin karşılığından ve sevabından hiçbir şeyi asla eksiltmeyecek, tastamam verecektir.

"Doğrusu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir." Yani dünya hayatı, gayba imanın manalarından ve ahirete yönelik amellerden uzak olduğunda, hedefsiz, gayesiz bir eğlence olup abesten ibarettir. Bu ayet, sanki infaktan bahsetmek ve Müslümanın elindeki mal ile ilişkisini belirlemek için bir mukaddime gibidir.

"Ve sizden mallarınızı istemez." Yani sizden tamamını talep etmez. Çünkü savaş, zekât ve sadaka dışında malın, Müslümanın hayatında ayrı bir fonksiyonu bulunmaktadır.

"Eğer onları isteseydi ve sizi zorlasaydı, cimrilik ederdiniz." buyruğunda insanın yapısına ve malla olan ilişkilerine dikkat çekilmiştir. Yani Allah onlardan mallarının tamamını talep edip bu konuda ısrar etseydi onlar kesinlikle cimrilik yapacak ve sıkıntıya gireceklerdi. Bundan dolayı akabinde şöyle buyurdu: *"Bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı."* Yani bu talebi nahoş karşılayacağınızı ve canınızın sıkıldığını ortaya koyacaktı.

Buradaki hitabın Kur'ân'ın indiği dönemdeki müminlerin tamamına yönelik olmadığı açıkça vurgulanmıştır. Mesela Hz. Ebu Bekir, kendi rızası ile can-ı gönülden malının tamamını Allah yolunda harcamıştır. Sahabe de mallarını sunmak için birbiriyle yarışırdı. Buradaki hitap, hicretten ve Mekke'nin fethi gerçekleştikten sonra Allah'ın dinine giren insanlara yönelik genel bir ifadedir. Allahu a'lem.

"İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor." ifadesi, önceki ayetin detaylı anlatımıdır. Yani Allah, malınızın tamamını sizden istememekte, bilakis bir kısmını istemektedir. Bu da zekâttaki ve savaş gibi özel durumlardaki infaktır. Buna rağmen içinizden cimrilik eden çıkabilmektedir. Peki, malınızın tamamını isteseydi haliniz ne olacaktı?!

"Ama kim cimrilik ederse, ancak kendine cimrilik etmiş olur." Çünkü cimrilik, insanı Allah'ın vereceği sevaptan mahrum bırakmaktadır.

"Allah zengindir, siz ise fakirsiniz." Bu imanî bir hakikat olup vakıaya da uygundur. Şöyle ki: Yüce Allah, gökleri, yeri ve ikisindeki gizli-açık tüm servetleri yaratandır. Buna göre insanlar ancak rızıklarından yiyip içerler. İsteseydi onların rızka ulaşmasına mani olurdu. İnfakla sorumlu tutmak, imtihan dışında başka bir şey değildir. Nitekim bütün dinî emirlerde durum budur.

"Eğer O'ndan yüz çevirirseniz..." O'nun emrinden yüz çevirirseniz ve O'na itaat etmezseniz.

"Yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar." Yani Allah bu daveti taşıma şerefini onlardan alacak ve bunu başkasına ihsan edecektir.

سُورَةُ الفَتْحِ

48- FETİH SÛRESİ

232. MECLİS: "BİZ SANA APAÇIK BİR FETİH İHSAN ETTİK"

233. MECLİS: "AĞACIN ALTINDA SANA BİAT EDERLERKEN"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴿١﴾ لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا
تَاَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ
نَصْرًا عَزِيزًا ﴿٣﴾ هُوَ الَّذِى اَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا
اِيمَانًا مَعَ اِيمَانِهِمْ ۗ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا
﴿٤﴾ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ ۚ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾ وَيُعَذِّبَ
الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّآنِّينَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ
عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ ۚ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۖ وَسَآءَتْ
مَصِيرًا ﴿٦﴾ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾ اِنَّا
اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ
وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصِيلًا ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَ ۚ يَدُ اللّٰهِ
فَوْقَ اَيْدِيهِمْ ۚ فَمَنْ نَكَثَ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهِ ۚ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ
اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾ سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَا
اَمْوَالُنَا وَاَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ يَقُولُونَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِى قُلُوبِهِمْ ۚ قُلْ
فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا ۚ بَلْ كَانَ
اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ
اِلٰى اَهْلِيهِمْ اَبَدًا وَزُيِّنَ ذٰلِكَ فِى قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ ۚ وَكُنْتُمْ قَوْمًا
بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ فَاِنَّا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلّٰهِ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۚ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿١٤﴾ سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوهَا ذَرُونَا

نَتَّبِعْكُمْ ۚ يُرِيدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِ ۚ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ ۚ
فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾ قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ
مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِى بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ اَوْ يُسْلِمُونَ ۚ فَاِنْ
تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا ۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ
عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى
الْمَرِيضِ حَرَجٌ ۗ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۚ
وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيمًا ۚ ﴿١٧﴾

1. Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.

2. Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir.

3. Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder.

4. İmanlarını bir kat daha arttırsınlar diye müminlerin kalplerine güven indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah bilendir, her şeyi hikmetle yapandır.

5. (Bütün bu lütuflar) mümin erkeklerle mümin kadınları, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyması, onların günahlarını örtmesi içindir. İşte bu, Allah katında büyük bir kurtuluştur.

6. (Bir de bunlar) Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkeklere ve münafık kadınlara, Allah'a ortak koşan erkeklere ve ortak koşan kadınlara azap etmesi içindir. Müslümanlar için bekledikleri kötülük çemberi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, lânetlemiş ve cehennemi kendilerine hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir!

7. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah azîzdir, hakîmdir.

8. Şüphesiz Biz seni, şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

9. Ta ki (ey müminler!) Allah'a ve Resûlüne iman edesiniz, Resûlüne yardım edesiniz, O'na saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbih edesiniz.

10. Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.

11. Bedevilerden geri kalmış olanlar, sana diyecekler ki: "Mallarımız ve ailelerimiz bizi alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile." Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler. De ki: Allah size bir zarar gelmesini dilerse veya bir fayda elde etmenizi isterse O'na karşı kimin bir şeye gücü yetebilir? Kaldı ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

12. Aslında siz Peygamber'in ve müminlerin, ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin gönüllerinize güzel göründü de kötü zanda bulundunuz ve helâki hak etmiş bir topluluk oldunuz.

13. Kim Allah'a ve Resûlüne iman etmezse bilsin ki Biz, kâfirler için çılgın bir ateş hazırlamışızdır.

14. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O, dilediğini bağışlar, dilediğine ceza verir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

15. Siz ganimetleri almak için gittiğinizde, seferden geri kalanlar, "Bırakın, biz de arkanıza düşelim" diyeceklerdir. Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: "Siz asla bizim peşimize düşmeyeceksiniz! Allah daha önce sizin için böyle buyurmuştur." Onlar size, "Hayır, bizi kıskanıyorsunuz" diyeceklerdir. Bilâkis onlar pek az anlayan kimselerdir.

16. Bedevilerden (seferden) geri kalmış olanlara de ki: Siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağrılacaksınız. Onlarla, teslim oluncaya kadar savaşacaksınız. Eğer emre itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğratır.

17. Köre vebal yoktur, topala da vebal yoktur, hastaya da vebal yoktur. (Bunlar savaşa katılmak zorunda değildirler.) Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim de geri kalırsa, onu acı bir azaba uğratır.

BİZ SANA APAÇIK BİR FETİH İHSAN ETTİK

Fetih Sûresi, önceki sûre olan Muhammed Sûresi'nin tamamlayıcısı olarak gelmiştir. Orada savaş mevzusu; burada ise fetih ele alınmıştır. Savaş, fethin öncüsü veya sebeplerinden biri değil midir?!

Sûrenin bahsettiği fethin, Hudeybiye Anlaşması neticesinde elde edilen siyasî bir fetih olduğu doğrudur. Ancak savunma amaçlı askerî savaşlar silsilesi olmasaydı Kureyşlilerin anlaşmayı kabul etmeleri mümkün olmazdı. Bu silsile, Bedir Savaşı ile başlamış, Hendek Savaşı ile nihayete ermiştir. Hatta bizzat Hudeybiye'de ağacın altında Müslümanların ölmek için biat etmeleri, siyasî çözümün hızlanmasına katkı sunmuştur. İşte bu iki sûre arasındaki ilişki, gerçekte hak devletle batıl devlet arasındaki zorunlu çatışmanın iki boyutunu ortaya koymaktadır: Biri askerî kuvvet ve daima savaşa hazır olma boyutu, diğeri ise askerî mücadelenin meyvelerini toplamaya gücü yeten siyasî güç boyutudur. İkisi birbirinden ayrıldığında güç, kör şiddete, haraplığa ve yokluğa; siyaset ise değerli insanlara layık olmayan teslimiyete ve boyun eğmeye dönüşecektir.

Bu ayetlerde fethin incelikleri, boyutları ve etkileri ele alınmıştır. Benzer şekilde İslam Tarihi'nin farklı merhalelerinde artısı ve eksisiyle Müslüman toplumun yaşadıklarını görmek mümkündür. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, Hudeybiye Barışı'nı apaçık bir fetih olarak isimlendirmiştir: *"Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik."* Onu şanlı bir zafer olarak tanıtmıştır: *"Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder."* Sulh, savaş olmaksızın görüşmeyi esas alan siyasî bir çaba olup siyasî çalışmalara verilen ehemmiyete dikkat çekmektedir. Bazen sulh, askerî faaliyetlerin tek başına başaramadığını gerçekleştirmektedir.

İkincisi: Kur'ân, hedef ve etkileri birçok insan tarafından anlaşılmayan, normal şartlarda çokça taviz içermekle nitelenen bu tür ortamlarda sükûnetin ve güvenin önemine dikkat çekmektedir: *"Müminlerin kalplerine güven indiren O'dur."*

Üçüncüsü: Kur'ân, sahabe-i kiramın -Allah onlardan razı olsun ve onları razı etsin- Allah Resûlü (s.a.s.) etrafında kenetlenmelerini ve ona biat ederek ortaya koydukları duruşu övmektedir: *"Muhakkak ki*

sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir." Bu duruşun, Allah'a ve Resûlüne (s.a.s.) olan güçlü bağlılıklarının neticesi olduğuna dikkat çekilmektedir: *"Şüphesiz Biz seni, şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Ta ki (ey müminler!) Allah'a ve Resûlüne iman edesiniz, Resûlüne yardım edesiniz, O'na saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbih edesiniz."*

Dördüncüsü: Kur'ân, fitneyi ve fasit haberleri gündemde tutan münafıkları uyarmakta, küfürde ve müminlere düşmanlıkta müşriklerle ortak noktalarda birleşmeleri sebebiyle aralarındaki ilişkiye dikkat çekmektedir: *"(Bir de bunlar) Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkeklere ve münafık kadınlara, Allah'a ortak koşan erkeklere ve ortak koşan kadınlara azap etmesi içindir. Müslümanlar için bekledikleri kötülük çemberi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, lânetlemiş ve cehennemi kendilerine hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir!"*

Beşincisi: Kur'ân kalplerinde imanın henüz yerleşmediği birçok bedevi topluluğun niteliklerini ayrıntılı olarak paylaşmaktadır. Bunların çoğunun henüz Müslüman olmuş ancak yeterli eğitimden geçmemiş kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bunlar münafıkların zihin karışıklığına, yaygara ve propagandalarına kapılmaya müsait kişilerdir: *"Bedevilerden geri kalmış olanlar sana diyecekler ki: 'Mallarımız ve ailelerimiz bizi alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile.' Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler. De ki: Allah size bir zarar gelmesini dilerse veya bir fayda elde etmenizi isterse O'na karşı kimin bir şeye gücü yetebilir? Kaldı ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. Aslında siz Peygamber'in ve müminlerin, ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin gönüllerinize güzel göründü de kötü zanda bulundunuz ve helâki hak etmiş bir topluluk oldunuz."*

Bunlar Hudeybiye gününde Allah Resûlü (s.a.s.) ile birlikte meydana çıkmaktan geri duran bedevilerdir. Allah Resûlü (s.a.s.), müşriklerin, Müslümanların çokluğunu görmelerini, güçlerinden korkmalarını, bundan dolayı da Mescid-i Haram'ı ziyaret etmekten alıkonulmamaları

için hazır bulunmalarını istemişti. Bütün bu kişiler, kulak verip itaat etmeyi emreden İslam'a biat etmişlerdi. Lâkin ahitlerini bozdular.

Altıncısı: Kur'ân bu bedevilerin tavrını eleştirmekte, onlardan Allah Resûlü (s.a.s.) ile çıkmaktan geri duranlarla ganimet ve mal elde etme düşüncesiyle onunla birlikte çıkmaya istekli olanları karşılaştırmaktadır: *"Siz ganimetleri almak için gittiğinizde, seferden geri kalanlar, 'Bırakın, biz de arkanıza düşelim' diyeceklerdir. Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: 'Siz asla bizim peşimize düşmeyeceksiniz! Allah daha önce sizin için böyle buyurmuştur.' Onlar size, 'Hayır, bizi kıskanıyorsunuz' diyeceklerdir. Bilâkis onlar pek az anlayan kimselerdir."*

Yedincisi: Kur'ân, bedevilerin, imanlarını yenilemelerine, mümin ve mücahit saflarına katılma arzularına kapı aralamaktadır. Bir kısım tavırlarıyla münafıklara benzeseler de bedevilerin münafık olmadığı açıkça anlaşılmaktadır: *"Bedevilerden (seferden) geri kalmış olanlara de ki: Siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağrılacaksınız. Onlarla, teslim oluncaya kadar savaşacaksınız. Eğer emre itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğratır."* Geride kaldıkları halde mazeretleri kabul edilenleri de açıklamaktadır: *"Köre vebal yoktur, topala da vebal yoktur, hastaya da vebal yoktur. (Bunlar savaşa katılmak zorunda değildirler.) Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim de geri kalırsa, onu acı bir azaba uğratır."*

Sekizincisi: Bu nitelik ve vasıflar ortaya konurken hesap ve ceza akidesi tekrar hatırlatılmaktadır. Bu akide, insanın iç dünyasıyla yüşleşmesini sağlayan, insanı tevbe etmeye ve istikamete girmeye sevk eden bir akidedir: *"(Bütün bu lütuflar) mümin erkeklerle mümin kadınları, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyması, onların günahlarını örtmesi içindir. İşte bu, Allah katında büyük bir kurtuluştur. (Bir de bunlar) Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkeklere ve münafık kadınlara, Allah'a ortak koşan erkeklere ve ortak koşan kadınlara azap etmesi içindir. Müslümanlar için bekledikleri kötülük çemberi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, lânetlemiş ve cehennemi kendilerine hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir!" "Kim*

Allah'a ve Resûlüne iman etmezse bilsin ki Biz, kâfirler için çılgın bir ateş hazırlamışızdır. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O, dilediğini bağışlar, dilediğine ceza verir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir." *"Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim de geri kalırsa, onu acı bir azaba uğratır."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik." Açıkça zikredilmemişse de fetih, Hudeybiye Fethi'dir. Çünkü sûrenin yoğunlaştığı ana konu budur. Fetih, nusretten, yani zaferden daha hususi ve daha önemlidir. Çünkü zafer, en küçük bir galibiyette dahi mümkündür. Fetih ise ancak büyük zaferlerle gerçekleşir. Mekke'nin fethi, Irak, Şam ve Mısır'ın fethi gibi.

"Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar." Fetih, çaba ve gayretin, uzun soluklu cihadın neticesidir. Yapılan iyi ve güzel işler de hata ve günahları siler. Bu kural tüm diğer müminler için geçerliyse peki, her gayretli mümin için model ve her mücahit için önder olan Hz. Peygamber (s.a.s.) hakkında neden geçerli olmasın?! Burada onun hakkında *"bağışlanma"* ifadesinin zikredilmiş olması da herhangi bir günahının varlığını gerekli kılmaz. Aksine burada onun hakkında pâk, saf ve hiçbir şaibenin olmadığı yüce kulluk makamı kastedilmektedir. Ayrıca bu ayette Allah'ın kastettiği fethin, kibirlenen ve zorba metotlara başvuranların değil mütevazı olanların, Allah'tan korkanların ve O'na ibadet edenlerin fethi olduğu da açıktır.

"Seni doğru bir yola iletir." Seni dosdoğru yolda sabit kılacak; ilminden ve hidayetinden daha çok yararlanmanı sağlayacaktır.

"Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder." Yeryüzünde izzet ve saygınlığı beraberinde getiren bu fethin şanlı bir zafer olarak nitelendirilmesi, onun, Arap yarımadasındaki kabileler üzerinde etkinliği olan güçlü devletler tarafından kabul edilmesidir. Bugün devletlerarası onay olarak isimlendirilen ve devletin varlığı için şart olan şey budur. Yani Allah bu saygınlığı gerçekleştirmek için bu fethi sana açmıştır. Bu fethin Hudeybiye'den sonra gerçekleşen Hayber vb. zaferler için kullanılmasında

herhangi bir mani bulunmamaktadır. Bazen manalar çelişki oluşturmaksızın içiçe girebilmektedir.

Ayetteki (السَّكِينَةَ), güven ve huzur manasına gelir.

"İmanlarını bir kat daha arttırsınlar diye..." Allah'ın, dinin yayılmasına ve güç elde etmesine dair Resûlüne (s.a.s.) va'dettiği hususların gerçekleşmesiyle birlikte Allah'a olan kesin imanları artsın diye.

"Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır." ayetine göre Allah'ın göklerdeki orduları melekler; yerdeki orduları ise müminlerdir. Müminlerin meleklerle zikredilmesi ve onların tek cümlede Allah'a izafe edilmesi, müminler için en büyük şereftir.

"(Bir de bunlar) Allah hakkında kötü zanda bulunan..." Buna göre müşrikler Allah hakkında kötü zanda bulunurlar. Bu inançlarının kökenini teşkil eden sebep, onların Allah ile birlikte ortağının olduğunu düşünmeleri ve Yüce Allah'ı eksik sıfatlarla nitelemeleridir. Nitekim onlar melekleri Allah'ın kızları olarak kabul ediyorlardı. Münafıklar da Allah hakkında kötü düşünerek şöyle demişlerdir: Allah'ın va'dettiği hususlar, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) bahşedilmeyecek, Müslümanların Mekke'ye doğru yürüyüşleri de hiçbir fayda sağlamayacaktır. Bundan dolayı ona eşlik etmemişlerdir.

"Kötülük çemberi başlarına gelsin!" Yani kötülük, onların etrafında dönecek ve onları bulacaktır. Burada geçen *"kötülük"* kelimesi, Allah'ın müminlere yardım etmesi, rızık ve güçlerini arttırması gibi münafıkların hoşuna gitmeyen bütün hususları içermektedir.

"Şüphesiz Biz seni, şahit olarak gönderdik." Yani bu dini tebliğ ederek insanlara şahitlik edeceksin. Sen onlara Allah'ın risaletini kâmil manada tebliğ ettin; artık kimsenin herhangi bir bahanesi de kalmadı.

"Ta ki (ey müminler!) Allah'a ve Resûlüne iman edesiniz, Resûlüne yardım edesiniz, ona saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbih edesiniz." ayeti, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu risaletle gönderilmesindeki gayeyi açıklamaktadır. Bu da insanların, Allah'a ve Resûlüne, yani risaletine iman etmeleridir. Çünkü *"resûl"* kelimesi bu mesajı içerdiği gibi bu imanın gerektirdiği Allah'a ibadet, O'nun yolunda cihad ve Allah'ın sembollerini yüceltme hususlarını da içermektedir.

"Ona yardım edesiniz, ona saygı gösteresiniz..." ayetindeki "o" zamirlerinin kime yönelik olduğu hususunda ihtilaf vardır. Bu tartışma, daha çok lügavî lafız ihtilafına benzemektedir. Çünkü ayetteki "ta'zîr" kelimesi desteklemek ve yardım etmek; "tevkîr" ise yüceltmek ve tazim etmektir. Her iki zamirin Allah'a veya Resûlüne yönelik olması mümkündür. Lâkin ikisine birlikte rücu etmesi doğru değildir. Şayet ikisini birlikte ele alma amacı olsaydı "ikisini destekleme ve ikisini yüceltme" şeklinde gelirdi. Lâkin üçüncü fiil olan *"O'nu tesbih edesiniz."* cümlesindeki zamirin Allah'a yönelik olduğu hususunda ittifak vardır. Çünkü tesbih, ancak tek olan Allah için söz konusudur. Bu da önceki iki zamirin Allah'a rücu ettiğini savunan görüşü tercihe şayan kılmaktadır.

Buradaki ihtilafın lafzî olduğunu söyleyenlere gelince, şöyle ifade etmek mümkündür: Allah'a yardım etmek, Hz. Peygamber'e yardım etmeyi zorunlu kılmaktadır. Benzer şekilde bu, ta'zim ve yüceltmede de söz konusudur.

"Sabah akşam..." Tesbih, günün başlangıcında ve işe başlarken yapılır; istiğfar ise günün sonunda, gün içindeki hatalardan dolayı yapılır.

"Muhakkak ki sana biat edenler..." Bu, Hudeybiye biatıdır. Hususi bir olay üzerine yapılmış hususi bir biat olup belli bir eylem üzerine yapılan ahitleşmeye benzer. Bir kısım İslamî cemaatler, lidere olan biatını meşrulaştırmak için bu ayeti delil getirirler. Lâkin bir kısım insan da bu biatın hükümlerini, yekvücut olmalarını sağlayan ve aralarında Allah'ın şeriatını uygulayabilme kudretine sahip Müslümanların liderine yönelik en büyük biatın hükümleriyle karıştırmaktadır.

"Ancak Allah'a biat etmektedirler." Çünkü Resûl'e (s.a.s.) yapılan biat, şahsına yönelik değil dinini ve davetini desteklemek içindir. Bu ayette Allah'ın bu biata verdiği değere işaret edilmekte ve Yüce Allah'ın buna tanıklık ettiği ve insanları bununla sorumlu tutacağı bildirilmektedir.

"Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir." Desteklemekle, korumakla ve yardım etmekle.

"Kim ahdini bozarsa..." Biatı bozarsa ve gereğini yapmazsa.

"Ancak kendi aleyhine bozmuş olur." Yani bunu bozmanın vebali dünya ve ahirette aleyhine dönecektir.

"Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler." Yani onlar senden, kendileri için istiğfarda bulunmanı isterken samimi değiller.

"Aslında siz Peygamber'in ve müminlerin, ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız." Yani bu bedeviler, Kureyşlilerin umre vazifesini eda etmek üzere Mekke'ye doğru yola çıkan Müslümanların sonunu getirecekleri zannıyla seferden geri durmuşlardı.

"Helâki hak etmiş bir topluluk oldunuz." Yani günahlarınızla, geri kalışınızla ve kötü zannınızla helâk olan bir kavim oldunuz.

"Seferden geri kalanlar diyeceklerdir." Bunlar Hudeybiye'den geri kalan bedevilerdir.

"Siz ganimetleri almak için gittiğinizde..." Hayber'de.

"Bırakın, biz de arkanıza düşelim." Yani Hayber'e doğru size eşlik etmek isteriz.

"Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek isterler." Çünkü Allah, Hudeybiye'den geri kalanların Hayber Savaşı'na asla iştirak etmeyeceklerine hükmetmiştir.

"De ki: 'Siz asla bizim peşimize düşmeyeceksiniz!'" Yani Hayber Savaşı'nda. Bu, Yüce Allah'ın onlar hakkında verdiği hükümdür.

"Allah daha önce sizin için böyle buyurmuştur." Yüce Allah, ezelî ilmiyle sizinle ilgili bu hükmü vermiştir.

"Onlar size, 'Hayır, bizi kıskanıyorsunuz' diyeceklerdir." Yani siz ganimetlere ortak olmamızı istemiyorsunuz.

"Bilâkis onlar pek az anlayan kimselerdir." Çünkü onlar meseleye iman ve eğitim açısından değil maddî ve dünyevî bakış açısından yaklaşıyor ve bu engellemeyi öyle değerlendiriyorlar.

"Bedevilerden (seferden) geri kalmış olanlara de ki: Siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağrılacaksınız. Onlarla, teslim oluncaya kadar savaşacaksınız." Yani Hayber'den sonra başka savaşlar da olacak ve onlar için çağrılacaksınız. Buradaki engelleme, sadece Hayber Savaşı'na yöneliktir. Bunun sebebi de Hudeybiye'den geri kalmanız nedeniyle size gerekli dersi vermektir.

Ayette işaret edilen savaşlar, Hz. Ebu Bekir Sıddîk döneminde, onun ridde ve isyan hareketlerine yönelik verdiği kararlarla gerçekleşmiştir. Sonra da Irak ve Şam fetihlerinde. Şüphesiz ki bu, Hz. Ebu Bekir Efendimiz ve onunla birlikte hareket eden sahabe için bir tezkiyedir. Allah hepsinden razı olsun. Mekke Fethi'ne gelince, malum olduğu üzere burada savaş yapılmamıştır. Allah a'lem.

"Eğer emre itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir." Dünya ganimeti ve ahiret sevabı.

"Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız." Yani Hudeybiye'de geri döndüğünüz gibi. Buradaki hitap, Hudeybiye'den geri duran bedevilere yöneliktir.

"Sizi acıklı bir azaba uğratır." Hz. Ebu Bekir ile birlikte savaşmanın vücûbuna delil teşkil etmektedir. Çünkü geri kalanlar, elîm bir azabı hak edecektir.

"Köre vebal yoktur." Onların Hudeybiye'ye katılmayarak geride kalmasında günah yoktur.

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ
فَاَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا
وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ
هٰذِهِ وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ اٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا
مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾ وَاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ
وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ
تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ
بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ
مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ
عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ
عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٢٥﴾ اِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ
فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى
وَكَانُوا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾ لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ
رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ مُحَلِّقِينَ
رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا
قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذِي اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ
كُلِّهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ اَشِدَّاءُ عَلَى
الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا
سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ وَمَثَلُهُمْ فِي

الْاِنْجِيلِ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهُ فَاٰزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ ۗ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

18. Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir.

19. Yine onları elde edecekleri birçok ganimetlerle de mükâfalandırdı. Allah üstündür, hikmet sahibidir.

20. Allah size, elde edeceğiniz birçok ganimet va'detmiştir. (Bu ganimetlerden) işte şunları hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki bu, müminlere bir işaret olsun ve sizi dosdoğru yola iletsin.

21. Henüz elde edemediğiniz başka ganimetler de vardır ki onlar Allah'ın bilgi ve kudreti dâhilindedir. Allah her şeye kadirdir.

22. Eğer kâfirler sizinle savaşsalardı, arkalarına dönüp kaçarlardı. Sonra bir dost ve yardımcı da bulamazlardı.

23. Allah'ın, öteden beri süregelen kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.

24. O sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir. Allah, yaptıklarınızı görendir.

25. Onlar, inkâr eden ve sizin Mescid-i Haram'ı ziyaretinizi ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasını menedenlerdir. Eğer (Mekke'de) kendilerini henüz tanımadığınız mümin erkeklerle mümin kadınları bilmeyerek çiğnemeniz sebebiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı (Allah savaşı önlemezdi). Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı elbette onlardan inkâr edenleri elemli bir azaba çarptırırdık.

26. O zaman inkâr edenler, kalplerine taassubu, cahiliye taassubunu yerleştirmişlerdi. Allah da elçisine ve müminlere sükûnet ve güvenini indirdi, onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Zaten onlar buna lâyık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilendir.

27. Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.

28. Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter.

29. Muhammed, Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat va'detmiştir.

AĞACIN ALTINDA SANA BİAT EDERLERKEN

Bu azîz sûrenin ikinci yarısında, üstün gayret ve cihadlarıyla fethi gerçekleştiren seçkin sahabeden, onların hem peygamberleri hem de komutanları olan Hz. Peygamber'in (s.a.s.) etrafında keletlenmelerinden bahsedilmektedir. Müminlere düşen vazife, en güzel örnek olmaları hasebiyle bu fedakârane duruşlarını bütün nesillere aktarmak, onları örnek almak ve onların yollarından gitmektir.

Bu ayetler, dinî esaslar çerçevesindeki somut davranışlarını örnek vererek bu seçkin neslin hususiyetlerini, niteliklerini ve karakteristik özelliklerini paylaşmıştır:

Birincisi: Kur'ân bu pâk insanlardan Allah'ın razı olduğunu ilan etmektedir. Bu öyle bir haberdir ki gerçekliği ve mutlak doğruluğu dışında başka ihtimal yoktur: *"Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir."*

İkincisi: Kur'ân fetih ile ganimetleri birlikte ele alarak şanlı fetih bağlamında mal hareketliliğine ve iktisadî gelişime işaret etmektedir. Bu durum, fethe üçüncü boyut kazandırmaktadır. Bu yönüyle siyaî, askerî ve iktisadî bir fetihtir: *"Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir. Yine onları, elde edecekleri birçok ganimetlerle de mükâfalandırdı. Allah üstündür, hikmet sahibidir. Allah size, elde edeceğiniz birçok ganimet va'detmiştir. (Bu ganimetlerden) işte şunları hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki bu, müminlere bir işaret olsun ve sizi dosdoğru yola iletsin."*

Bu ganimetler Hudeybiye'de elde edilen neticelerden biridir. Çünkü Allah Resûlü (s.a.s.) Yahudilerle savaşmak için fırsat bulmuş, Hayber'in tamamı Müslümanlara ganimet olarak kalmıştır. Bu fetih, ganimet olarak akla gelen manadan daha geniş bir manayı içermektedir. Zira Hayber'in fethi, Müslüman devletin etki alanının genişlemesini, Arap yarımadasının geniş alanlarına nüfuz etmesini ve Yahudilerin bir başka kolundan kurtulmayı beraberinde getirmiştir. Hayber'e ek olarak Müslümanların devamlı şekilde mal edinmelerini sağlayan ziraî alanlar ve Müslümanların elde ettikleri mal ve silahlar da yer almıştır.

Üçüncüsü: Allah, müşriklerin elini müslümanlardan çekerek ve onlarla savaşma tehlikesini bertaraf ederek onlara minnette bulunmuştur. Bu ayet, müşriklerle savaşmanın aslında istenen bir şey olmadığına da delil teşkil etmektedir. Hendek Savaşı'nda olduğu gibi onları defetmek veya Hudeybiye'de olduğu gibi anlaşma sağlamak, davetin gayesine ve Müslümanların menfaatine en uygun olanıdır: *"İnsanların ellerini sizden çekmiştir." "O Mekke'nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir."*

Dördüncüsü: Kur'ân, müşriklerin savaştan alıkonulmuş olmasının, Müslümanların zaafı sebebiyle değil aksine savaşa tam manasıyla hazır olmaları, her türlü çarpışma hususunda Allah'a tevekkül etmeleri ve O'nun yardımına güvenmeleri sebebiyle olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü onlar dünyanın talipleri ve köleleri değil hakkın taraftarlarıdır: *"Eğer kâfirler sizinle savaşsalardı, arkalarına dönüp kaçarlardı. Sonra bir dost ve yardımcı da bulamazlardı. Allah'ın, öteden beri süregelen*

kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın." "Sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra..."

Beşincisi: Kur'ân, Mekke'de, yani sulh gerçekleşmeden önce savaştan kaçınma sebebini açıklamaktadır. Şayet Allah'ın bu konudaki iradesi olmasaydı iki grup savaşma noktasına gelmiş olacaktı: *"Onlar, inkâr eden ve sizin Mescid-i Haram'ı ziyaretinizi ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasını menedenlerdir. Eğer (Mekke'de) kendilerini henüz tanımadığınız mümin erkeklerle mümin kadınları bilmeyerek çiğnemeniz sebebiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı (Allah savaşı önlemezdi). Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı elbette onlardan inkâr edenleri elemli bir azaba çarptırırdık."*

Mekke'de ikamet eden ve Kureyşlilerin arasında yaşamaya devam eden mazlum Müslümanların dikkate alınması, müşriklerle birlikte yaşamaları nedeniyle Müslümanlardan zarar görmemelerini sağlamaktır. Ayrıca Müslüman oldukları bilinseydi müşriklerin baskısına maruz kalabilirlerdi. Kur'ân'ın bu ayetteki maksadı budur. Burada günümüzde dinî duygularla savaşan bir kısım toplulukların anlayışının tersine bir durum söz konusudur. Çünkü bunlar, masum insanları öldürmekten geri durmazlar. Çünkü bunlar bu tür insanları düşmandan ayırt etme kudretine sahip değildirler. Hâlbuki Kur'ân, müşriklerle savaşmanın men edilme sebebini, bunu ayırt etmenin mümkün olmamasına bağlamıştır: *"Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı elbette elemli bir azaba çarptırırdık."*

Altıncısı: Kur'ân, müminlerin hikmet ve sekinet olarak nitelendirilen Hudeybiye'deki tavrını, cahiliye taassubuyla yetişmiş ve yoğrulmuş müşriklerin tavrıyla birlikte ele almakta ve karşılaştırma yapmaktadır. Ayetin bağlamında, bu ayırt edici unsurun, müminlere yapılacak yardımın gerçekleşmesiyle ilişkisine işaret etmektedir: *"O zaman inkâr edenler, kalplerine taassubu, cahiliye taassubunu yerleştirmişlerdi. Allah da elçisine ve müminlere sükûnet ve güvenini indirdi, onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Zaten onlar buna lâyık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilendir."* Burada sekinet, taassuba; takva da cahiliyeye karşılık gelmiştir.

Yedincisi: Kur'ân, Allah Resûlü'nün (s.a.s.), umre vazifesini ifa etmek üzere Mekke'ye gireceklerine dair vermiş olduğu müjde hakkında bazı sahabenin serzeniş içerikli sorularına cevap vermektedir. Çünkü barış anlaşmasının içerdiği maddelerden biri, müminlerin bu yıl umre vazifesini yerine getirmeksizin dönmeleri ve önümüzdeki yıl umre yapacaklarına dair bir ifade içermekteydi. Bir kısım sahabe için bu sorun oluşturmuş ve derin bir hüzne boğulmuşlardı. Çünkü onlar, mikatta ihrama girmeleri nedeniyle nebevî müjdenin bu yıl tahakkuk edeceğini zannediyorlardı. Lâkin Allah onlar için daha hayırlı olanını seçmiştir: *"Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi."*

Sekizincisi: Kur'ân, bu dinin bütün dinlere üstün geleceğine dair Yüce Allah'ın vaadini vurgulamaktadır. Zira fetih, mübarek davetin dünyaya yayılmasına ve güç kazanmasına kapı aralamıştır: *"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter."*

Dokuzuncusu: Kur'ân, bu sûrede seçkin ve pâk sahabe-i kiramın niteliklerini açıklamaktadır. Allah onlardan razı olsun ve onları razı eylesin. Onlar, Allah Resûlü'nü (s.a.s.) model aldılar ve ona tabi oldular: *"Muhammed, Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vaadetmiştir."*

Bu nitelikler, güç ile rahmeti birleştirmiştir. Hak için güç, yaratılmışlar için merhamet; haddini aşan kâfirler için güç, müminler için merhamet... Bütün bunları bir araya getiren husus da kulluğun sadece Allah rızası için yapılmasıdır. Hatta bununla yüzlerine nûr, hayâ ve

güzel belirtiler yansımaktadır. Sonra Kur'ân bu niteliklerin önceki kitaplarda da geçtiğini haber vermektedir. Gelişen ekinin boy verip sapının kalınlaşması gibi bu mübarek neslin yeryüzünde gelişeceğine, sebat edeceğine ve güçleneceğine delalet eden güzel bir tasvir yapılmıştır. Bu da günahkâr inkârcıların öfke ve kinlerini arttıran hususlardan biridir. Sonra Kur'ân bu seçkin neslin metoduna tabi olan bütün müminlere geniş bir umut kapısı açmaktadır: *"Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat va'detmiştir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur." Bunlar Hudeybiye'de Allah Resûlü (s.a.s.) ile birlikte hareket eden ve sayıları 1.400 kişiyi bulan bütün sahabîlerdir. Biat, Resûlullah'ın (s.a.s.) elçisinin müşrikler tarafından katledildiği haberinin yayılması üzerine alınmıştır. O elçi de efendimiz Osman b. Affân olup Allah Resûlü (s.a.s.) onu, anlaşma yapmak üzere Kureyşlilere göndermişti. Yüce Allah'ın bu pâk insanlar için zikrettiği, *"Allah, o müminlerden razı olmuştur"* ayeti, neshi, yani hükmünün ortadan kalkması ihtimal dâhilinde olmayan bir haberdir. Bu ayet, sahabeden nefret eden ve onları tekfirle suçlayan kimselere kesin bir cevap mahiyetindedir.

"Kalplerinde olanı bilmiştir." Doğru ve kesin olarak iman edip etmediklerini.

"İnsanların ellerini sizden çekmiştir." Kur'ân'ın apaçık fetih olarak belirttiği sulhla.

"Henüz elde edemediğiniz başka ganimetler de vardır ki onlar Allah'ın bilgi ve kudreti dâhilindedir." Yani henüz gücünüzün yetmediği başka ganimetleri de size va'detmiştir. Buradaki işaret -Allahu a'lem- İran ve Rûm ile ilgilidir. Lâkin Allah, onları kuşatan kudretiyle size yardım edecektir.

"Eğer kâfirler sizinle savaşsalardı, arkalarına dönüp kaçarlardı." cümlesi, Yüce Allah'ın *"İnsanların ellerini sizden çekmiştir"* ayetiyle ilişkilidir. Yani ellerini sizden çeken bu müşrikler sizinle savaşırsa Allah onlara karşı size yardım edecektir. Bu ayet, onların elinin çekilmesinin

müminlerin onlarla savaşmaktan aciz olmalarından dolayı değil daha büyük ve daha yüce bir hikmete dayandığına işaret etmektedir.

"Allah'ın, öteden beri süregelen kanunu budur." Allah'ın, düşmanlarına karşı peygamberlerine yardım etmesi kanunu.

"Onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir." Müminlerin, peygamberlerini, dinlerini ve kendilerini savunmak için savaşmaya hazır olduklarına dair bir başka vurguyu ifade etmektedir. Allah'ın her iki fırkayı savaşmaktan el çektirmesi, etkileri daha sonra ortaya çıkacak hikmetlere dayanmaktadır. Bu hikmet, Hayber'in fethiyle, ardından bizzat Mekke'nin fethiyle, daha sonra da insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmesi ile görülmüştür.

"Mekke'nin içinde..." Mekke'nin aşağısında bulunan Hudeybiye'de.

"O sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra..." Çünkü Müslümanlar, Hudeybiye'de Müslümanlara karşı Yahudilerle ittifak kuran Kureyşli gençlerden bazı pervasızları esir alarak güçlerini ortaya koymuşlardır. Allah bu imkânı müminlere ihsan etmiş, ancak Allah Resûlü (s.a.s.) onları salıvermelerini emretmiştir.

"Bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasını menedenlerdir." Yani o müşrikler, kurbanların Mekke'deki yerine ulaşmasını engellediler. Burada Kureyşlilerin kınanması, savaşmak için değil umre yapmak üzere gelen Müslümanların Mekke'ye girmelerini engellemeleri nedeniyledir.

"Eğer kendilerini henüz tanımadığınız mümin erkeklerle mümin kadınlar olmasaydı..." Çünkü onlar Müslüman olduklarını gizleyen mustazaf müminlerdir. Ayrıca Müslümanların içerisinde Medineliler de vardı. Müslüman olduklarını ilan etselerdi bile bunlar bu mazlum Müslümanları ismen tanımıyorlardı.

"Çiğnemeniz..." Onlara kötülük yapmanız.

Ayetteki (مَعَرَّةٌ), günah, kınama veya diyet olarak ağır gelen yük manasına gelir.

"Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı elbette onlardan inkâr edenleri elemli bir azaba çarptırırdık." Yani mazlum müminler Mekke'den çıkmış olsaydı sizi müşriklere musallat kılardık. Bu, Hudeybiye anlaşmasına dair başka hikmet ve faydaları açıklamaktadır. Bu

hikmetler de zulme uğrayan müminlerin korunması ve düşmanla birlikte yaşayan suçsuz Müslümanların dokunulmazlığının açıklanmasıdır.

"Cahiliye taassubu..." Gurur, kibir ve batıl yolda yardımlaşma.

"Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı." Çünkü peygamberlerin rüyası vahiydir. Allah Resûlü (s.a.s.) gördüğü rüya ile Müslümanların Mekke'ye emin bir şekilde ve umre yapmak üzere gireceklerini müjdelemişti. Sahabe bununla sevinmiş ve o yıl vuku bulacağını zannetmişlerdi. Kureyşliler onları engelleyince çok üzüldüler. Bu rüyayı yorumlamaya, manasını ve gerçekleşme vaktini anlamaya çalıştılar. Bu ayet, bu rüyanın hak olduğuna ve bunun mutlaka gerçekleşeceğine dair güven vermiştir.

"Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi." Yani Allah sizin için hayırlı olanı bilmektedir. Bundan dolayı rüya gerçekleşmeden evvel yakın bir fetih dilemiştir. Bu da Hudeybiye'de, ardından da Hayber'de gerçekleşmiştir. Müslümanlar, umre kazasını eda etmeden önce buraları fethetmişlerdir. Hangi fetih olursa olsun ayet doğru bir şekilde buna hamledilebilir. İkisine birlikte delalet etmesine mani olacak bir husus da söz konusu değildir. Çünkü ikincisi birincisinin neticesidir. Allahu a'lem.

"Bütün dinlerden üstün kılmak üzere..." Diğer bütün dinlerden üstün ve şerefli kılmak üzere.

"Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir." Sekine, hayâ, nur, güler yüz gibi alâmetler açıkça simalarına yansır. Demek ki secde, secde edenlerin iç dünyasını ve davranışlarını etkiler. Bu etki -şüphesiz ki- dış görünüşlerine de yansır.

"Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır." Yani Hz. Muhammed'in (s.a.s.) ve ashabının söz konusu nitelikleri, Tevrat'taki niteliklerine uygundur.

"İncil'deki misalleri..." Yani İncil'deki nitelikleri.

"Onlar filizini yarıp çıkarmış gibi..." Yani büyür, gelişir ve dallarını salar.

Bu ayetteki (فَآزَرَهُ), "onu kuvvetlendirir," demektir.

(فَاسْتَغْلَظَ), "kalınlaşır," demektir. Burada ekinden bahsedilmiştir.

Yine (فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِهِ), "olgunlaşır ve kökleşir," demektir.

Bu ayette geçen "(سُوق) (sûk)," "(ساق) (sâk)" kelimesinin çoğuludur. Buradaki maksat, ekinin kökleri ve ayakta kalmasını sağlayan sapıdır.

"Bu, ekicilerin de hoşuna gider." Tohumu eken ve onun için yorulanların.

"Kâfirleri öfkelendirir." Allah onları, kâfirleri kahretmek için kuvvetlendirmiş ve çoğaltmıştır.

Selef âlimlerinden gelen bir habere göre -İmam Mâlik de bunlardan biridir- şöyle denmiştir: Allah Resûlü'nün (s.a.s.) herhangi bir sahabesine karşı, kalbinde kin taşıyarak sabahlayan herkes bu ayetin muhatabıdır.[57]

57 Bunu çok sayıda müfessir zikretmiştir. Mesela bakınız: *Tefsîru's-Sem'ânî* 5/212; *Tefsîru'l-Beğavî* 7/328; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* 26/210.

سُورَةُ الحُجُرَاتِ

49- HUCURÂT SÛRESİ

234. MECLİS: İSLAMÎ DEĞERLER MANZUMESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿١﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُوْا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوْا لَهٗ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُوْنَ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يَغُضُّوْنَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ لِلتَّقْوٰى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴿٣﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يُنَادُوْنَكَ مِنْ وَّرَآءِ الْحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٤﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوْا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿٥﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ جَآءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوْٓا اَنْ تُصِيْبُوْا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوْا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نٰدِمِيْنَ ﴿٦﴾ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ فِيْكُمْ رَسُوْلَ اللّٰهِ لَوْ يُطِيْعُكُمْ فِيْ كَثِيْرٍ مِّنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيْمَانَ وَزَيَّنَهٗ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الرَّاشِدُوْنَ ﴿٧﴾ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٨﴾ وَاِنْ طَآئِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا ۚ فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰىهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِيْ تَبْغِيْ حَتّٰى تَفِيْٓءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ فَآءَتْ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوْا ۖ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ﴿٩﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿١٠﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنُوْا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَآءٌ مِّنْ نِّسَآءٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۚ وَلَا تَلْمِزُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ ۖ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ ۚ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿١١﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ ۖ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَّلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ۚ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ

تَوَّابٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ
شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾
قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ
فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا
وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾ قُلْ
أَتُعَلِّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُمْ بَلِ
اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

1. Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.

2. Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir.

3. Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar, şüphesiz Allah'ın, kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

4. (Resûlüm!) Sana odaların arka tarafından bağıranların çoğu aklı ermez kimselerdir.

5. Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

6. Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.

7. Hem bilin ki içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu

gönüllerinize sindirmiştir. Küfrü, fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.

8. Bu, Allah'tan bir lütuf ve nimettir. Allah alîmdir, hakîmdir.

9. Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse, artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever.

10. Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz.

11. Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir.

12. Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.

13. Ey insanlar! Doğrusu Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.

14. Bedeviler "İnandık" dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama "Boyun eğdik" deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

15. Müminler ancak Allah'a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır.

16. De ki: Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da bilir, yerde olanları da. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

17. Onlar İslâm'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz, bilesiniz ki sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur. 18. Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah, yaptıklarınızı görendir.

İSLAMÎ DEĞERLER MANZUMESİ

Tevhid, nübüvvet ve ahiret gibi inanca dair ilkeler sistemi dinin esasını oluşturuyorsa, değerler manzumesi de toplumu ve ümmeti oluşturmaktadır. Vahyin başlangıcından itibaren iki manzume arasında sıkı ilişki vardır. Hatta ikisi bir tek manzume gibidir.

Mekkî ayetler, Allah'a iman ile insana saygıyı birleştirmiştir: *"Dini yalanlayanı gördün mü? İşte o, yetimi itip kakar."*[58] Köleleri özgürleştirmeyi ve yoksullara yardım etmeyi, kurtuluş yolu ve zorlu yokuşu aşma olarak görmüştür: *"Fakat o, sarp yokuşu aşamadı. O sarp yokuş nedir bilir misin? Köle azat etmek veya açlık gününde yakını olan bir yetimi yahut aç açık bir yoksulu doyurmaktır."*[59] Başkasının hakkını yiyenleri *"veyl"* ile tehdit etmiştir: *"İnsanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise noksan yapan hilekârlara veyl olsun (yazıklar olsun)!"*[60] Kız çocuklarına yapılan işkenceleri sert bir şekilde eleştirmiştir: *"Diri diri toprağa gömülen kıza, hangi günah sebebiyle öldürüldüğü sorulduğunda..."*[61] Engellileri daima gözetmiştir: *"(Peygamber,) âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve çevirdi."*[62] Bunun gibi çok sayıda ayetin tamamı Mekkî sûrelerde geçmektedir. Bununla Mekkî ayetlerin sadece akideyi kökleştirmeye yönelik olduğu şeklindeki nazariye çökmektedir. Zira insan yetiştirmek, önem ve zorunluluk açısından imanı inşa etmekten daha aşağı değildir. İmanlı kişi, insandan başkası olabilir mi?

---

58 Mâûn 107/1-2.
59 Beled 90/11-16.
60 Mutaffifîn 83/1-3.
61 Tekvir 81/8-9.
62 Abese 80/1-2.

Daha önce En'âm Sûresi, Nahl Sûresi ve İsrâ Sûresi gibi Mekkî sûrelerin yoğun bir şekilde, İslamî değerler konusuna önem verdiklerini ifade etmiştik.

Bu sûre ise neredeyse tamamıyla değerler mevzusuna, özellikle de günümüzde "insanlar arası ilişkilere dair değerler" olarak isimlendirilen alanlara tahsis edilmiştir. Bunlar insanlararası ilişkileri düzenleyen ilkelerdir. Bu değerleri ve bunlarla ilişkili konuları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Birincisi: Vahye karşı edepli olmak, herhangi bir şahsî görüşle veya keyfî bir yaklaşımla onun önüne geçmemek: *"Ey iman edenler! Allah'ın ve Resûlünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir."* Çünkü İslam, Allah'ın emir ve nehiylerine teslim olmaya çalışmaktır. İşte gerçek takva budur. Buna göre düşünce, fikir veya bir görüşünü Allah ve Resûlü'nün (s.a.s.) önüne geçiren kimse, Allah'ın huzurunda edebe uygun davranmamış ve takva sahibi olanların yoluna uygun hareket etmemiş demektir.

İkincisi: Allah Resûlü'ne (s.a.s.) karşı edepli olmak: *"Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir. Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar, şüphesiz Allah'ın, kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır. (Resûlüm!) Sana odaların arka tarafından bağıranların çoğu aklı ermez kimselerdir. Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."*

Kur'ân, Resûl-i Ekrem'in (s.a.s.) huzurunda sesini yükseltenlere sert uyarılarda bulunmuş ve amellerinin boşa gideceğini belirterek onları tehdit etmiştir. Aslında bu tehdit, Kur'ân'da kâfir ve müşrikler hakkında kullanılmıştır. Tıpkı Yüce Allah'ın şu ifadelerinde gibi: *"Andolsun (bilfarz) Allah'a ortak koşarsan, işlerin mutlaka boşa gider."*[63] *"Kim (İslâmî hükümlere) inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa gitmiştir. O, ahirette de ziyana uğrayanlardandır."*[64]

---

63 Zümer 39/65.

64 Mâide 5/5.

Üçüncüsü: Gelen haberleri çok iyi tetkik edilmeli ve alelacele tasdik edilmemelidir. Özellikle de kişiyi daha sonra pişman edecek, birilerine karşı tavır belirlemeye veya bir karar verip uygulamaya götürecek olan hususlarda daha çok dikkat etmek gerekir: *"Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz. Hem bilin ki içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize sindirmiştir. Küfrü, fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır."*

Dördüncüsü: İnsanların arasında arabuluculuk yapmak, barış sağlamak: *"Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin."*

Beşincisi: Haddini aşan isyankârı durdurmak ve saldırıya maruz kalan mazluma yardım etmek: *"Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın."*

Altıncısı: Birbirine karşı düşmanca tavır takınanlar arasında adaletle hükmetmek: *"Eğer dönerse, artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil davrananları sever."*

Yedincisi: İman esaslı kardeşliğin temellerini kökleştirmek ve bu konuda bütün müminleri eşit seviyede görmek: *"Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz."*

Sekizincisi: İnsana değer vermek, onunla alay etmemek, kaş göz hareketleriyle veya iğneli sözlerle ona kötülük yapmamak: *"Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tevbe etmezse, işte onlar zalimlerdir."*

Dokuzuncusu: Müslümanlar hakkında hüsnü zanda bulunmak ve suizandan kaçınmak. Zira mümin için asıl olan, hayırdır; insan için asıl olan, suçsuz olmasıdır: *"Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır."*

Onuncusu: Tecessüs (gizli kusurları araştırmak) haramdır: *"Birbirinizin kusurunu araştırmayın."* Tecessüs, ancak suizan sonrasında gerçekleşir. Bu durumda, kusur arayan kişi, aynı anda iki günah işlemiş olur.

Onbirincisi: Gıybet haramdır: *"Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir."* Gıybet, doğru da olsa arkadaşını hoşuna gitmeyen şeylerle anmandır.

Onikincisi: Yaratılışta insanların eşit olduğuna inanmak. Buna göre her insan, bir tek babadan ve bir tek anneden yaratılmıştır. Bunun anlamı, beşeriyetin tamamının bir tek aile veya bir tek kabileden oluşmuş olmasıdır: *"Ey insanlar! Doğrusu Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık."*

Onüçüncüsü: İnsanlarla tanışmak, ilişkileri kesmemek ve toplumdan uzak bir hayat yaşamamak: *"Ve birbirinizle tanışmanız için..."*

Ondördüncüsü: İnsanlararası üstünlük ve rekabette adalet terazini esas almak: *"Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır."* Buna göre takva, rekabet etmeye uygun olan alandır. Herhangi bir şahsın bu alanda öne çıkması veya geride durması mümkündür. Lâkin bu, cinsiyet, renk vb. şeyler için söz konusu değildir.

Onbeşincisi: Tevazu sahibi olmak ve hep en iyi ve en erdemli olana ulaşmaya çalışmak, iman ve itaat basamaklarında yarışmak; öne geçenlerin başarısını ve fazilet ehlinin faziletini kabul etmek: *"Bedeviler 'İnandık' dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama 'Boyun eğdik' deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."*

Onaltıncısı: Şek, şüphe ve tereddütün bulaşmadığı, akabinde caymanın ve geri dönmenin olmadığı kesin ve sadık bir imana sahip olmak: *"Müminler ancak Allah'a ve Resûlüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen..."*

Onyedincisi: İnançla ve içtenlikle, malıyla ve canıyla Allah yolunda cihad etmek: *"Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır."*

Onsekizincisi: Dini sağlam kaynaklardan öğrenmek. Zira din, heva ve hevesten, indî görüşlerden değil vahiyden alınır. İçtihat ise vahyi, iniş sebebini, gayelerini, esaslarını ve maksatlarını kavrama metodudur: *"De ki: Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da bilir, yerde olanları da. Allah her şeyi hakkıyla bilendir."*

Ondokuzuncusu: Hâlis bir niyete sahip olmak ve insanların, dünya ve ahiret saadetini ve kurtuluş yollarını bilebilmesi için doğru bir yöneliş içinde dindar bir hayat yaşamaya ihtiyaç duyduklarına inanmak: *"Onlar İslâm'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın."* İnsanın insana yaptığı minnet dahi, *"Ey iman edenler! Başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın"*[65] ayetinde ifade edildiği gibi verilen sadakaları ve yapılan iyilikleri boşa çıkarıyorsa, peki, Müslüman oluşunu Allah'a karşı minnet edenin hali nasıl olur?!

Yirmincisi: İhsan ettiği lütuf ve nimetleri itiraf ederek Yüce Allah'a şükretmek: *"Eğer doğru kimselerseniz bilesiniz ki sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Allah'ın ve Resûlünün önüne geçmeyin." Yani sözünüzü Allah ve Resûlü'nün (s.a.s.) sözlerinin önüne geçirmeyin. Bunun birçok biçimi bulunmaktadır. Mesela Allah'ın bir meseleye dair hükmünü bilmeden evvel kendi görüşünü ortaya koymaya çalışmak, bilgi ve delile dayanmadan fetva vermek, beşerî kanunları, âdet ve gelenekleri Allah'ın şeriatının önünde tutmak gibi. Bunların tamamı nehyedilenler kapsamına girse de İslam nazarında hükümleri eşit seviyede değildir.

"Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin." Yani o sizinle konuştuğu zaman nasıl normal bir seviyede konuşuyorsa, siz de onun karşısında dikkatli olun ve sesinizi normal seviyenin üstüne

65 Bakara 2/264.

yükseltmeyin. O konuştuğunda onu dinlemek vacip olup kelamını/sözünü kesmek ise caiz değildir.

"Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın." Bu, Allah Resûlü (s.a.s.) ile konuşurken özel olarak takınılması gereken bir başka edeptir. Çünkü insanların bazen birbiriyle konuştukları gibi ona da aynı şekilde hitap etmeleri caiz değildir. Aksine hitap esnasında ona saygı duymak, edepli olmak gerekir. Mesela ona hitap ederken "Ey Allah'ın Nebisi!" "Ey Allah'ın Resûlü!" denebilir fakat "Ey Muhammed!" şeklindeki hitap caiz değildir. Konuşmanın kaba ve sert değil yumuşak ve tevazu içerikli olması gerekir.

"Yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir." Bu tavrınızdan vazgeçmezseniz amelinizin boşa gitme ihtimali vardır. Allah Resûlü'ne (s.a.s.) kasten kötülük yapana gelince, onun ameli kesin olarak boşa gidecektir.

"Şüphesiz Allah'ın, kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir." Yani Allah onların kalplerini sınamış, temiz ve pâk olduğunu görmüştür. Yani ona karşı edebin ve hürmetin bir gereği olarak huzurunda sesi kısmak, takvanın delilidir.

"(Resûlüm!) Sana odaların arka tarafından bağıranların çoğu aklı ermez kimselerdir." Nitekim bir kısım bedeviler, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) evinin önüne gelmiş, onun dışarı çıkmasını beklemeden yüksek sesle ailesinin bulunduğu odaların arkasından onu çağırmışlardır. Yüce Allah'ın *"Aklı ermez kimselerdir"* ifadesi, bu eylemi onların dindarlıklarının zayıflığına değil, düşüncesizlik ve anlayışsızlıklarına bağladığını göstermektedir. Çünkü bunlar, yeterli seviyede İslamî terbiye alma imkânı bulamamışlardır. Bu şekilde onların eğitime ve yönlendirilmeye ihtiyaçları olduğuna ve bunun ehemmiyetine dikkat çekilmiştir. Allahu a'lem.

"Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın." Yani insanları yargılamadan ve delil olmaksızın onların üzerine gitmeden evvel detaylıca söz konusu haberi tespit ve teyit edin. Buradaki hüküm, Allah'a itaatin dışına çıkan fâsıkların getirdiği haberlere has değildir. Aksine başkası da bu kapsama girmektedir.

Buradaki kural, iyice araştırıp soruşturmanın gerekliliğidir. Mesela ravinin adaletini araştırmak gibi. Şayet ravi haberi başkasından alıyorsa, bu durumda adalet şartı tek başına yeterli değildir. Aksine haberi nakledenin adaletinin de teyit edilmesi gerekir. Benzer şekilde fâsıklığı bilinmeyen ravinin durumu da yine bu hükmün kapsamına girer.

Ayette *"fâsık"* ifadesinin özellikle zikredilmesi, Müslümanlara eziyet veren haberleri ancak fâsık ve yalancı olanların nakledip yaydığını belirtmek içindir. Şayet bir Müslüman bu tür haberleri naklederse, bu, onun fıskına delalet etmez. Aksine bu tavır, onun gafletinden veya naklettiği kişiye çok güvenmesinden kaynaklanmış olabilir. Allahu a'lem.

"Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz." Yani cezayı hak etmeyen bir topluluğu cezalandırma tehlikesine düşebilirsiniz.

"Hem bilin ki içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz." buyruğu, müminler için bir uyarı ve hatırlatmadır. Yani aranızda bulunan kişi, bizzat Allah Resûlü'dür (s.a.s.). Başka insanlara muamele ettiğiniz gibi ona da aynı muamelede bulunmanız uygun değildir. Bu uyarı, sonraki hükümler için giriş mahiyetindedir. Yani Allah Resûlü (s.a.s.), kendisinden istediğiniz veya kendisine naklettiğiniz her şeyi dikkate alıp hemen ona göre iş yapmayacaktır. Şayet bunlara göre hareket etmiş olsaydı sıkıntı ve zarar görür, günaha girmiş olurdunuz.

"Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu gönüllerinize sindirmiştir." Yani Hz. Peygamber (s.a.s.) arzu ve taleplerinize icabet etmezse bunun tek sebebi, Yüce Allah'ın sizin için en faziletli ve en iyi olanı seçmiş olmasıdır. Bu da Allah'a iman ve O'nun hükmüne ve şeriatına teslimiyettir.

"Küfrü, fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir." Bunlar üç aşamadır:

- Küfür: İmanın zıddı olup herkesçe bilinmektedir.
- Fısk: Allah'a itaatin dışına çıkmanın kişide baskın bir durum halini alması, onun vazgeçilmezine dönüşmesi demektir. Bu da küfrün bir alt derecesidir.
- İsyan: Yoğun ve daimî bir şekilde olmasa da günah işlemektir. Bu da fıskın alt derecesidir.

Bu tarifler, bu kelimelerin birlikte yan yana zikredilmesi halinde geçerlidir. Aksi takdirde -mesela- fısk kelimesi tek başına bir yerde kullanıldığında "küfür," yani inkâr anlamında da kullanılabilmektedir. Benzer şekilde isyan kelimesinin, küfür ve fısk anlamında kullanıldığı da vakidir. Hatta "küfür" kelimesi bazen isyan anlamında kullanılmaktadır. Bütün bunlar, bağlamın gerektirdiği maksatlara göre değişir. Bu da ancak bağlamın delalet ettiği hususlardan anlaşılır. Allahu a'lem.

"Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa." ayetindeki (طَائِفَة) kelimesi burada, kendi aralarında yardımlaşan topluluk manasına gelir. Kabile, köy ve ortak amaç için bir araya gelen gruplar gibi. Burada müminler arasındaki savaş hali faraza kabul edilmiş, lâkin bu, iman vasfından soyutlanmaksızın varid olmuştur. Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin, sahabîler arasında vuku bulan fitnelerle ilgili tavrı bu çerçevede şekillenmiştir.

"Aralarını düzeltin." hitabı, savaşa iştirak etmemiş Müslümanlara yöneliktir.

"Şayet biri ötekine saldırırsa." Yani sulhu kabul etmeyerek veya ahdini bozarak veya apaçık düşmanlık yaparak.

"Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın." Yani sulh çarelerinin tükenmesinden sonra hakka dönünceye kadar haddi aşan grupla savaşın. Buradaki hitap, elinde güç bulunduran ve kendisine itaat edilen mümin yöneticilere yöneliktir. Aksi takdirde durum genel manada fitneye dönüşecektir.

"Eğer dönerse, artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın." Ta ki fitne ateşi sönünceye kadar. Böylelikle bir daha ayaklanmaya kalkışmamış olurlar.

"Müminler ancak kardeştirler." Aralarında ne olursa olsun. Çünkü iman bağı, her şeyden daha güçlüdür. İman sinelerde büyüdükçe, müminlerin dokunulmazlığı ve birbirlerine ihtiramları da eş zamanlı olarak büyüyecektir.

"Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin." buyruğu, sulhun değerini vurgulamaktadır. Ayrıca bu ayet, müminler arasındaki hitabın yumuşak olmasının ve merhametin gerekliliğine dikkat çekmektedir.

"Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler." Müslümanın Müslüman kardeşini -erkek olsun kadın olsun- hor görmesini nehyeden bu ayrıntı, bu tür günahlarla ilgili tehlikeye delil teşkil etmektedir. Ayetteki alay etme ve hor görme manasına gelen "suhriyye," ancak kibir ve kendini beğenmeyle kirlenen kalpte gerçekleşir. Bundan dolayı Kur'ân, "suhriyye"-den nehyetme ile birlikte hayır ve iyilik ölçütüne dikkat çekerek bunları bir arada ele almıştır. Kendini beğenen nice insan var ki başkası ondan daha hayırlıdır. Nice kibirli insan var ki insanları hor görür, hâlbuki onların içinde değeri ondan daha üstün olanlar bulunmaktadır.

"Kendi kendinizi ayıplamayın." Birileri diğerlerini ayıplamasın. Onu hakir görecek ve saygınlığını zedeleyecek şekilde ayıplamasın, kaş göz hareketi yapmasın. Burada Allah, karşıdaki kişi için *"kendiniz"* kelimesini kullanarak insanın kendini, karşısındakinin yerine koymasını, onu kendi kalbinde hissetmesini istemiştir. Zira başkalarını ayıplayıp duran kişinin kınadığı şeyler kendisine dönecektir.

"Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın." Kardeşlerinizi ancak isimleriyle ve hoş lakaplarla çağırın. Hor görmeyi ve çirkinliği çağrıştıran lakaplara gelince, bunlar mutlak manada nehyedilmiştir.

"İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir!" Yani başkasıyla alay eden, onları hor gören ve çirkin lakaplarla çağıran kişi, "fâsık" vasfını hak etmiş demektir. İman yerine bu isim ne kötü bir isimdir! Bu ayet, derinden hisseden kişiler için yeterli derecede uyarı ve tehdit içermektedir.

"Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir." Buna göre alay etme, hor görme ve çirkin lakaplar takma şeklinde zikri geçen günahlarda ısrar eden kişi, Allah'ın katında, zalim olmayı hak etmiştir. Böylece fısk ile zulüm bir araya gelmiştir. Allah muhafaza!

"Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır." buyruğunda müminler hakkında hüsnü zan, umumi manada teşvik edilmiştir. Çünkü bu, kötü zannın zıddıdır. Ayrıca insanlar arasında vuku bulan zann-ı galipten sakınmayı içermektedir. Bu, karinesi olmayan ve hiçbir delile dayanmayan zandır.

Sabıka, işlenen suçlar, saldırılar ve insanların malını batıl yollarla yeme gibi delillere dayalı şüphe ve zan durumuna gelince, bunlar istisna tutulmuştur. Çünkü bunlar hakkında ihtiyatlı davranmak vaciptir. Bunlar ihtiyat ve kasıt babından şüphe dairesi içinde kabul edilir. Lâkin sadece bu niteliklerden hareketle kişinin suçluluğu net olarak ortaya konulamaz. Aksine adil ve insaflı bir tahkikata ihtiyaç vardır.

"Birbirinizin kusurunu araştırmayın." İnsanların avretlerini araştırmayın. Çünkü daha önceki kötü zan, insanı bu tür araştırmalara da sevk etmektedir. Bu yasak, savaş ve düşmanlık gibi özel durumlarda tatbik edilemez. Bu durumda toplumu korumak ve muhafaza etmek için düşmanın kusurlarını araştırmak meşrudur. Lâkin bu karar, tek tek insanlara bırakılamaz. Allahu a'lem.

"Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin." Gıybet, kardeşini, gıyabında nahoş gördüğü şeylerle anmandır. Şayet hakkında söylediğin şeyler yalansa, bu durumda yalan ile gıybet bir araya gelmiş olur ki ikisi de büyük günahlardandır. Şayet bu davranış, gıyabında değil de huzurunda ise, o zaman da alay etme, ayıplama ve kötü lakapla çağırma kısmına girer. Bütün bunlar fıska ve zulme sevk eden haram fiillerdir.

"Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?" Bu bir benzetme olup bununla gıybetten tiksindirme amaçlanmıştır. Çünkü gıybet eden kişi, kardeşinin ölü etini yiyen kimse gibidir. Zira ölü, kendini savunmaya gücü bulunmayan kişidir. Benzer şekilde o mecliste hazır bulunmayan kişi de öyledir. Soru kipiyle bu benzetmenin yapılmış olması, dinleyeni konuşturmaya çalışmak ve bu fiilin iğrençliğine dikkat çekmek içindir. Ayetteki *"İşte bundan tiksindiniz"* ifadesi, bunun, sağlam fıtrata sahip bir insanın tiksindiği bir şey olduğunu göstermektedir.

"Ey insanlar! Doğrusu Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık." Beşerin aslı açıklanmış; kavim, cinsiyet ve renklerin tamamının eşit olduğu ifade edilmiştir. İslam'ın insanlığa dair eşitlik ilkesi budur. Burada geçen *"erkek"* ile Hz. Âdem, *"kadın"* ile de Hz. Havvâ kastedilmiştir. Buna göre bütün beşeriyet bir tek ailedendir.

"Ve birbirinizle tanışmanız için." ifadesi, yaratılış gayelerinden bir gayedir. İnsanlar birbirlerini tanırlar, birbirlerinin tecrübesinden yararlanırlar, ortak insanî amaçlarını gerçekleştirmek için birbirlerine

yardım ederler. *"Ve birbirinizle tanışmanız için"* ifadesi, birbirini kınayan, birbirine lakap takan ve birbiriyle alay edenlere yönelik kinaye yollu bir iğnelemedir.

"Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır." İnsanlar arası üstünlüğün ölçütü budur. Takva, sâlih amel demektir. Buna göre insanların en hayırlısı, Allah'a en yakın olan ve insanlara faydası dokunandır.

"Bedeviler 'İnandık' dediler." ayetinde geçen "a'râb" kelimesi, medeniyet ve eğitim ortamından uzakta olan çöl ehlini kastetmektedir. Bu nitelik -haşâ- onlar için bir eksiklik ve ayıp anlamında gelmemiş, aksine durumlarını ve onlar için uygun olanı açıklamak için gelmiştir. Zira bunlar Medine'ye gelmiş, sadece kelime-i şehadeti söyleyerek Allah Resûlü'nün (s.a.s.) ashabı gibi olacaklarını zannetmiş ve "iman ettik," yani "biz de sizin gibiyiz, sizin bize herhangi bir üstünlüğünüz yok" demişlerdir.

"De ki: Siz iman etmediniz; ama 'Boyun eğdik' deyin." (قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُوٓا اَسْلَمْنَا) Burada *"iman"* ile *"İslam"* kavramları arasındaki ilişki, içiçe ve çok yönlü bir ilişkidir. Bazen biri diğerinin yerine kullanılmakta, bazen de ikisi aynı manaya gelmektedir. Lâkin tek cümlede birlikte gelmesi, ikisinin farklı iki mana için geldiğini ortaya koymaktadır. Mantıkî açıdan bakıldığında önce "iman" gelir, çünkü iman, kalben tasdik etmek demektir. Ardından da açık ve gizli olarak dine boyun eğmek ve teslim olmak gelir. Bu boyun eğme/İslam olma, kelime-i şehadet ile başlar, ardından namaz kılmak ve diğerleri ile devam eder.

Buna göre gerçek Müslüman için, mümin olmak dışında bir seçenek yoktur. Çünkü iman, İslam'ın esasıdır. Belirtilen bedevilerin durumunda ise tersi söz konusudur. Ayette, "İslam" oluşları, yani boyun eğişleri/teslimiyetleri açıkça ifade edilmiş, ama henüz imandan uzak oldukları belirtilmiştir. Bu da birçok manaya gelmektedir.

Bu hususta yorumlardan biri şöyledir: Onlar hakkında ifade edilen İslam, münafıkların İslamı gibi dış görünüşteki boyun eğme durumudur. Beşerin bakışıyla görünüşe göre verilen bu hüküm, makbul bir İslam'dır. Çünkü beşer, gayb âlemini bilmez. Lakin bu şekildeki İslam, gaybı bilen Allah katında makbul değildir. Bu yorum, ayette ifade edilen manadan

uzak görünmektedir. Çünkü Kur'ân, onların, imanı gerçekleştirmeye yakın olduklarını bildirmektedir. Zira ayetteki "(لَمَّا) (lemmâ)," olumsuzluk bildiren bir edat olsa da nefyedilen şeyin yakın zamanda gerçekleşeceği hususuna işaret etmektedir.

Bir yoruma göre ise burada geçen "iman" kelimesi, salt tasdik etme manasından daha inceliklidir. Yani imanda derinleşme, bilinçlenme ve tasdikin gereklerini tastamam tatbik etme kudretine sahip olmaktır. Bu mana Kur'ân'da birçok yerde varid olmuştur. Bunlardan biri Yüce Allah'ın şu kavlidir: *"Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen kimselerdir."*[66]

Burada kalbin titremesi, salt tasdik etmeye eklenmiş ilave bir manadır. Bunun *"iman"* olarak isimlendirilmesi, artmaya ve eksilmeye elverişli olması demektir. Bundan dolayı mezkûr ayet şu şekilde tamamlanmıştır: *"Kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda, bu, onların imanlarını artırır."*[67] Bu mana, Cibril hadisinde varid olan *"Allah'a, meleklerine vs. iman etmendir"*[68] ifadesinde geçen *"iman"*ın anlamından farklıdır. Hadisteki bu mana, artmayı ve eksilmeyi kabul etmez. Ebû Hanîfe'nin "İman, artmaz ve eksilmez" şeklinde bilinen sözünden kasıt da budur.

Bizzat Kur'ân'da bu son manayı destekleyen ayetler yer almaktadır: *"İman edip sâlih amel işleyenler müstesna..."*[69] Bu ayette sâlih amel, imana atfedilerek ona tabi olmuştur. Onun mahiyetinin bir parçası değildir.

Hülasa: "İman" kelimesinin, mutlak manasının dışında çokça anlamı bulunmaktadır. Tercih edileni şudur: Kur'ân'ın bedevilerden nefyettiği iman, ancak kâmil ve şamil mefhumu olan, kalbî ve bedenî amelleri içeren, artan, eksilen ve insanlara göre değişen imandır. Bundan dolayı Kur'ân, sûrenin sonunda ilk ve genel manası ile imanı onlar hakkında da kullanarak -ki bu da tasdiktir- şöyle buyurmuştur: *"Sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur."* Allahu a'lem.

---

66 Enfâl 8/2.

67 Enfâl 8/2.

68 Meşhur Cibril hadisi birçok sıga ile varid olmuştur. Muttefekun aleyh olup Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir. Bakınız: *Sahîhu'l-Buhârî* 1/27; *Sahîhu Müslim* 1/30.

69 Bu ayet, Kur'ân'ın birçok sûresinde tekrar edilmiştir: Şu'arâ 26/227; Sâd 38/24; İnşikâk 84/25, Tîn 95/6; Asr 103/3.

"Henüz iman kalplerinize yerleşmedi." Yani imanın kalplerinize yerleşmesi tam olarak gerçekleşmemiştir.

"Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez." Amellerinizin mükâfatından hiçbir şey sizden eksiltilmez.

"De ki: Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz?" ayeti, Bedevilere yönelik inkâr içerikli bir ayettir. Onlar din ve iman konusunda bilgiye dayanmayan söz söylüyorlardı. Bu sualden maksat, bu dini açıklayanın ve insanlar hakkında hüküm verenin Allah olduğunu onlara öğretmektir. Yani "Bekleyiniz ve acele etmeyiniz" denmektedir. Burada sûrenin ilk ayetlerine yönelik bir hatırlatma da yer almaktadır: *"Allah'ın ve Resûlünün önüne geçmeyin."*

"Onlar İslâm'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar." Sanki onlar Müslüman oluşlarıyla sana üstün olduklarını söylüyorlar.

"De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilesiniz ki sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur." Yani size ihsanda bulunan Allah'tır; şükür ve minneti hak eden de O'dur.

Burada dikkate alınması gereken bir incelik vardır. O da Kur'ân'ın *"Siz iman etmediniz"* ifadesiyle bedevilerden nefyettiği iman, burada *"Sizi imana erdirdiği için"* ifadesiyle kabul ve ikrar edilmiştir. Burada en yakın mana şudur: Kur'ân, iman kelimesini tekrar etmiş ve tasdik manasında kullanmıştır. Zira iman, birden fazla manaya gelmektedir. Her bir mananın da bir hikmeti bulunmaktadır. Allahu a'lem.

"Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah, yaptıklarınızı görendir." Kur'ân bu sûreyi bu ayetle tamamlamıştır. Çünkü bu sûrede varid olan değerler ancak kişinin sürekli kendi özünü kontrol edip muhasebeye çekmesine ve dâhilî bir tatbik kudretine ihtiyaç duymaktadır. Bu içsel manevî hususlar da Allah'ın ilminin bütün hâl ve hareketlerimizi tam manada kuşattığı bilincine dayanmaktadır.

سُورَةُ قٓ

50- KÂF SÛRESİ

235. MECLİS: BİLAKİS ONLAR, HAK KENDİLERİNE GELİNCE ONU YALANLADILAR

236. MECLİS: ÖLÜM SARHOŞLUĞU MUTLAKA GELECEKTİR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِۚ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُٓوا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ
هٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًاۚ ذٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ﴿٣﴾ قَدْ عَلِمْنَا
مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْۚ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا
جَٓاءَهُمْ فَهُمْ فِٓى اَمْرٍ مَرِيجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُٓوا اِلَى السَّمَٓاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ
بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا
رَوَاسِىَ وَاَنْۢبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ
﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً مُبَارَكًا فَاَنْۢبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ ﴿٩﴾
وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ﴿١٠﴾ رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَاَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًاۚ
كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَاَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾
وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَاِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَاَصْحَابُ الْاَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍۜ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ
فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ اَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِۜ بَلْ هُمْ فِى لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍۢ
﴿١٥﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُۥۚ وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ
مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ
﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾

1. Kaf. Şerefli Kur'ân'a andolsun.

2. Aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar da kâfirler şöyle dediler: "Bu şaşılacak bir şeydir."

3. "Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (dirileceğiz)? Bu, akla uzak bir dönüştür."

4. Biz, toprağın onlardan neleri eksiltiğini kesinlikle bilmekteyiz. Yanımızda o bilgileri koruyan bir kitap vardır.

5. Bilakis onlar, hak kendilerine gelince yalanladılar. Şimdi onlar şaşırmış bir haldedirler.

6. Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız! Onda hiçbir çatlak da yok.

7. Yeryüzünü de döşedik ve ona sabit dağlar koyduk. Orada gönül açan her türden (bitkiler) yetiştirdik.

8. Allah'a yönelen her kula gönül gözünü açmak ve ibret vermek için (bütün bunları yaptık).

9. Gökten bereketli bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek daneler bitirdik.

10-11. Kullara rızık olması için birbirine girmiş, küme küme tomurcukları olan uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik. Ve o suyla ölü toprağa can verdik. İşte hayata yeniden çıkış da böyledir.

12. Onlardan önce Nuh kavmi, Res halkı ve Semûd da yalanlamıştı.

13. Âd ve Firavun ile Lût'un kardeşleri de (yalanladılar).

14. Eyke halkı ve Tübba' kavmi de. Bütün bunlar peygamberleri yalanladılar da tehdidim gerçekleşti!

15. İlk yaratmada acizlik mi gösterdik? Hayır, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler.

16. Andolsun, insanı Biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve Biz ona şah damarından daha yakınız.

17. İki melek, (insanın) sağında ve solunda otururak yaptıklarını yazmaktadırlar.

18. İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın!

BİLAKİS ONLAR, HAK KENDİLERİNE GELİNCE ONU YALANLADILAR

Kâf Sûresi Mekkî bir sûre olup iman meselesini ve insanlığı şirk ve putperestliğin labirentlerinden ve cahilî algılardan kurtarmak için sürdürdüğü kadim mücadelesini ele almaktadır.

Sûre, müşriklerin Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından başlatılan yeni davete yönelik tavırlarını somut bir şekilde ortaya koymakla başlamakta,

onların Hz. Peygamber (s.a.s.), risalet, diriliş ve hesap günü akidesine dair sorularını gündeme getirmektedir. Ardından sûre, âdeta müşrikleri alıp evrende dolaştırmakta, bizzat kendi hayatlarında görüp dokundukları ve hissettikleri olgularla onlara cevap vermektedir. Akabinde bazı dersler ve öğütler almaları için onları tarihin sayfalarında gezdirmektedir. Daha sonra da ruhlarının derinliklerine inerek onları içten sarsmakta ve derin gaflet uykusundan uyandırmaya çalışmaktadır:

Birincisi: Sûre, Kur'ân'ın yüceliğini açıklamak ve sonrasında gelen kelamın önemine dikkat çekmek amacıyla büyük bir yeminle başlamıştır: *"Kaf. Şerefli Kur'ân'a andolsun."*

İkincisi: Kur'ân müşriklerin şu iki konudaki şaşkınlıklarını nakletmektedir: Allah'ın onlara kendi içlerinden bir resûl göndermesi ve bu resûlün, öldükten sonra kendilerini bekleyen yeniden diriliş, hesap ve ceza gibi hususlardan bahsetmesi: *"Aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar da kâfirler şöyle dediler: Bu şaşılacak bir şeydir. Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (dirileceğiz)? Bu, akla uzak bir dönüştür."* Onların bu şaşkınlığı, daha sonra apaçık bir yalanlama ve inkâra dönüşmüştür: *"Bilakis onlar, hak kendilerine gelince yalanladılar."* Akabinde Kur'ân bu yalanlamadan sonraki hallerini de beyan etmiştir: *"Şimdi onlar şaşırmış bir haldedirler."*

Üçüncüsü: Kur'ân Yüce Allah'ın her şeyi kuşatan kapsamlı ilmine vurgu yaparak müşriklerin şaşkınlıklarına cevap vermektedir. O, yeryüzünün onların bedeninden alıp götürdüğü, yani çürüttüğü her şeyi bilendir. Bu hususta hiçbir şey Allah'ın bilgisi dışında bulunmamaktadır: *"Biz, toprağın onlardan neleri eksilttiğini kesinlikle bilmekteyiz."* Yani bedeninizin kaybettiği ve yeniden yaratılmasından şüphe ettiğiniz her şey Allah katında bilinmekte olup hiçbir şey kayıp değildir. Şaşkınlığınız ve şüpheniz sizin bilgi sınırlarınızla ilgilidir. Allah'ın ilmi ve mutlak kudreti için böyle bir şey söz konusu değildir.

Kur'ân, bu gerçeği şu şekilde de vurgulamaktadır: *"Yanımızda o bilgileri koruyan bir kitap vardır."* Bu ayette, müşriklerin yeniden diriliş hakkındaki şaşkınlıklarına yönelik bir cevap daha vardır. O da, bütün olay ve olguların, Allah'ın ilim ve takdiri dâhilinde cereyan etmekte olduğudur.

Dördüncüsü: Allah'ın her şeyi kuşatan ilmine vurgu yapıldıktan sonra O'nun kuşatıcı kudretine dikkat çekilmekte ve hem müşriklerin hem de diğer insanların, mükemmel ve hassas bir ahenkle hareket eden evrenin mizamına tanıklık ettikleri vurgulanmaktadır: *"Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız! Onda hiçbir çatlak da yok. Yeryüzünü de döşedik ve ona sabit dağlar koyduk. Orada gönül açan her türden (bitkiler) yetiştirdik. Allah'a yönelen her kula gönül gözünü açmak ve ibret vermek için (bütün bunları yaptık)."*

Beşincisi: Kur'ân, dirilişi yalanlayan müşriklerin dikkatlerini, yaşamlarında sık sık müşahede ettikleri gerçeklere çevirmekte, böylece ölümden sonra yeniden dirilişi, tanıklık ettikleri somut olaylardan hareketle zihinlerine yaklaştırmaktadır: *"Gökten bereketli bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek daneler bitirdik. Kullara rızık olması için birbirine girmiş, küme küme tomurcukları olan uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik. Ve o suyla ölü toprağa can verdik. İşte hayata yeniden çıkış da böyledir."* Buna göre toprağa gömülü küçük bir tohumun büyük bir ağaca dönüştürülmesi, toprağın altına defnedilen insan bedeninin yeniden diriltileceği gerçeğini anlamayı ve kabul etmeyi kolaylaştırmaktadır.

Altıncısı: Kur'ân, tefekkür edip öğüt almaları için daha önceki toplumlarda yaşayan müşriklerin karşılaştığı olayları Mekkeli müşriklere hatırlatmaktadır: *"Onlardan önce Nuh kavmi, Res halkı ve Semûd da yalanlamıştı. Âd ve Firavun ile Lût'un kardeşleri de (yalanladılar). Eyke halkı ve Tübba' kavmi de. Bütün bunlar peygamberleri yalanladılar da tehdidim gerçekleşti!"*

Yedincisi: Kur'ân, dirilişi yalanlamaları konusunda müşriklerle az evvel somut deliller serdederek mücadele ettiği gibi hemen sonrasında birtakım aklî delillerle onlarla tartışmaktadır: *"İlk yaratmada acizlik mi gösterdik?"* Akılları şoke eden bu soru, aklı en büyük hakikatle çarpıştırmaktadır: Allah, ilk insanı yoktan, yani hiçbir şey olmaksızın yaratmışken onu bir *"şey"*den (yani toprağa dönüşmüş halinden) bir kez daha yaratmaktan mı aciz olacaktır?!

Kur'ân onların bu şaşkınlığını şu ayetle ifade etmektedir: *"Hayır, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler."* Yani yeniden

yaratılış onlara nasıl garip gelebilir ki? Hâlbuki onlar hâlihazırda ilk yaratılışla var edilmişlerdir.

Sekizincisi: Aklî ve somut delillerden sonra Kur'ân onları yalanlamaya sevk eden vesveselere karşı uyarmak için iç dünyalarına seslenmektedir. Zira mücadeleyi seven bir insanın kendisinin dahi her söylediğine inanması şart değildir. Mesela haset, tartışmanın ve delille cevap vermenin fayda vermediği inat ve düşmanlığın oluşması için yeterli bir sebeptir.

Bu nedenledir ki şu ayetler, bu inkâr ve yalanlamanın gizli ve dâhilî sebeplerinin var olma ihtimaline karşı muhatapları uyarmaktadır: *"Andolsun, insanı Biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve Biz ona şah damarından daha yakınız. İki melek, (insanın) sağında ve solunda otururak yaptıklarını yazmaktadırlar. İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın!"* Buna göre Yüce Allah, içeriden gelen vesveseleri, sözlü yapılan mücadele ve tartışmaları bilmektedir. Bütün bunlar, korunmuş bir kitapta mevcuttur.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Kaf." Hurûf-u mukattaadandır. Bu konuda tercih edilen görüş ve değerlendirmeler, Bakara Sûresi'nin başında aktarılmıştır.

"Şerefli Kur'ân'a andolsun." Yüce Allah şerefli kitabına yemin etmiştir. Ayette geçen "mecîd" kelimesi "mecd" kökünden olup "kâmil manada şerefli" manasına gelir.

"Aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar." ayetindeki "(العجب) (el-'acebu)" kelimesi normal şartlarda olmayan, alışık olunmayan bir şeyi garipseyip inkâr etmek demektir. Müşrikler, Allah'ın kendi içlerinden birini elçi olarak göndermesine şaşırdılar. Sanki gökten bir meleğin gelmesini arzuluyorlardı. Ayrıca onlar, bu elçinin onları uyardığı şeyi, yani yeniden diriliş ve hesap haberini de garipsediler.

"Bu şaşılacak bir şeydir." Onlar, öldükten sonra hayata dönüşü akla uzak bir iddia olarak görüyorlardı.

"Biz, toprağın onlardan neleri eksiltiğini kesinlikle bilmekteyiz." Yani ölüm nedeniyle onlardan neler eksiliyor, bilmekteyiz. Kişi, ölünce

defnedilir ve yeryüzü onu yiyip çürütmeye başlar. Bu durum, sanki toprağın bizzat kendisi onlardan bazı şeyleri alıp götürmekte ve eksiltmektedir gibi ifade edilmiştir.

"Şimdi onlar şaşırmış bir haldedirler." Tedirgin ve sıkıntılı bir durumdadırlar.

"Onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız!" ayeti, İslam'ın birbirini tamamlayan iki değerine işaret etmektedir. Bunlar kalite (itkân) ve estetiktir (cemâl).

"Onda hiçbir çatlak da yok." Yani orada hiçbir çatlak da yoktur. Yani sapasağlam ve kusursuz inşa edilmiştir.

"Yeryüzünü de yaydık." Yeryüzünü, yerleşmeye, ziraate ve seyahat etmeye elverişli olacak şekilde yaydık. Buradaki *"yaymak,"* onun küre oluşuna ters değildir. Çünkü onun yayılışı insanların ihtiyacı kadardır. Bu da açıkça anlaşılmaktadır. Genel şekli açısından ise yeryüzü, insanın çıplak gözle bakışının kuşatamayacağı kadar büyük ve geniştir.

"Ona sabit dağlar koyduk." Biz orada görkemli dağlar yarattık. Dağların yeryüzündeki yayılışı, yüksek bir yerden aşağıya atılıp gelişigüzel saçılmış olan eşyalara benzetilmiştir. Öyle ki bakan kişi, bunları düzensiz bir şekilde saçılmış olarak görmektedir. Bu nedenle ayette dağlar hakkında "beneynâ" (inşa ettik) değil "elkaynâ" (attık) kelimesi tercih edilmiştir.

"Orada gönül açan her türden (bitkiler) yetiştirdik." Yani ferahlatıcı, bakanın gönlüne ferahlık ve sevinç veren her çeşit bitkiyi yetiştirdik. Burada ferahın, gönül huzurunun ve güzel manzaranın değerine işaret edilmiştir.

"Gönül gözünü açmak ve ibret vermek için (bütün bunları yaptık)." Yani bu kâinatta serpiştirilen bu türden ayetler, insanların gerçeği anlamasını ve her daim gözleri önünde hazır bulmalarını temin etmek ve onları uyarmak içindir.

"Allah'a yönelen her kul için." Yani bunlar, hakkı araştıran ve hakka yönelen kullar içindir.

"Bereketli bir su indirdik." Bu, yağmur suyudur. Bu suya *"mübarek/bereketli"* denilmesi, sebep olduğu hayır ve nimetler nedeniyledir.

"Onunla bahçeler ve biçilecek daneler bitirdik." buyruğunda bitkilerin iki kısmına işaret edilmiştir: Meyvesi ve gölgesi olan ağaçlar ile buğday, arpa ve pirinç gibi hasat edilen daneli bitkiler.

"Uzun boylu hurma ağaçları." Yani yüksek ve büyük hurma ağaçları. Burada özellikle hurmanın zikredilmesi diğer ağaçlara olan üstünlüğüne dikkat çekmek içindir.

(لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ) ifadesindeki "(طَلْعٌ) (tal')" kelimesi, salkımları beliren hurma tomurcuğu; "(نَضِيدٌ) (nadîd)" ise üst üste binmiş meyve ve salkımlar demektir.

"Ve o suyla ölü toprağa can verdik." Yani yağmur suyuyla, içinde ekin veya meyve ağacının olmadığı çorak araziyi dirilttik.

"İşte hayata yeniden çıkış da böyledir." İnsanların diriliş gününde canlanıp topraktan çıkmaları, yağmurdan sonra yerin tekrar hayat bulmasına benzetilmiştir.

"Ress halkı." Resûllerin davetini inkâr eden ve yalanlayan bir kavimdir. Kur'ân'da ve sahih sünnette bunlara dair herhangi bir bilgi nakledilmemiştir. Doğru olan yaklaşım, kimliklerine bakmaksızın genel anlamda onlardan ibret almak ve ders çıkarmaktır. "Ress" kelimesi sözlükte taşlarla örülmüş kuyu manasına gelir.

"Eyke halkı." Bunlar Hz. Şuyab'ın (a.s.) kavmidir. "Eyke" kelimesinin kök anlamı ağaçtır.

"Tehdidim gerçekleşti!" Yani Allah'ın kendilerini tehdit ettiği azabı hak etmişlerdir.

"İlk yaratmada acizlik mi gösterdik?" sorusu, kınama ve azarlama içeren bir istifhamdır. Yani ilk olarak onları yaratırken aciz mi kaldık?

"Hayır, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler." Yani bilakis müşrikler tereddüte kapıldılar ve ikinci kez yaratılma meselesi onlara şüpheli geldi. Şayet onlar kendi varlıklarını ve Allah'ın ilk olarak onları nasıl yarattığını tefekkür etselerdi, bu tereddüt ve kafa karışıklığı ortadan kalkardı.

"Nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz." Yani Allah her şeyi bilendir. O, onların açıkça söyledikleri sözleri de içlerinden geçirdikleri gizli düşünce ve vesveseleri de bilir.

"Biz ona şah damarından daha yakınız." ayetindeki "(الْوَرِيد) (verîd)," boyundaki atardamar demektir. Kalın olduğu için ipe benzetilmiştir. Bundan maksat, Yüce Allah'ın bizi bizden daha iyi bildiği ve bizim üzerimizde bizden daha çok yetki ve etki sahibi olduğudur.

"İki melek, (insanın) sağında ve solunda otururak yaptıklarını yazmaktadırlar." Bunlar her insan için görevlendirilen iki melektir. Bunlar onların amellerini ve sözlerini yazıya geçirmektedirler.

"İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen, yazmaya hazır bir melek bulunmasın." ayetindeki (رَقِيبٌ), gözetleyen; (عَتِيدٌ) ise hazır olan demektir. Bunlar görevli iki meleğin sıfatları olup onların her şeyi en ince ayrıntısına kadar kayda geçirirken gösterdikleri hassasiyete işaret etmektedir.

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي
الصُّورِ ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾
لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ
﴿٢٢﴾ وَقَالَ قَرِينُهُ هٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ اَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ
﴿٢٤﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ ﴿٢٥﴾ اَلَّذِي جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَاَلْقِيَاهُ
فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا اَطْغَيْتُهُ وَلٰكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ
بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ
الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا اَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ
هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ
لِكُلِّ اَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾
اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُمْ مَا يَشَاؤُنَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ
﴿٣٥﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ
هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ
وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ
وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ
طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾
وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ
ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ اِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَاِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ
الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ
وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

19. Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir de "İşte (ey insan) bu, senin öteden beri kaçtığın şeydir" denir.

20. Sûr'a üfürülür; işte bu, geleceği va'dedilen gündür.

21. Herkes, yanında bir sürücü ve bir de şahitle beraber gelir.

22. Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal Biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir (denir).

23-26. Yanındaki arkadaşı, "İşte yanımdaki hazır" der. (İki meleğe şu emir verilir:) Haydi ikiniz her inatçı kâfiri, hayra bütün gücüyle engel olanı, azgın şüpheciyi cehenneme atın; Allah ile beraber başka ilah edineni, şiddetli azaba birlikte atın!

27. Müşrikin arkadaşı (şeytan) der ki: Rabbimiz! Ben onu azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi.

28. O esnada (Allah) buyurmaktadır: Huzurumda çekişmeyin! Ben size daha önce uyarı göndermiştim!

29. Benim huzurumda söz değiştirilmez ve Ben kullara asla zulmedici değilim.

30. O gün cehenneme "Doldun mu?" deriz. O da "Daha var mı?" der.

31. Cennet de takva sahiplerine yaklaştırılır; (onlardan) uzakta olmayacaktır.

32-33. İşte size va'dedilen cennet! Ki o, Allah'a yönelen, emirlerine riayet eden, görmediği halde Rahmân'dan korkan ve Allah'a yönelmiş bir kalple gelen kimselere mahsustur.

34. Oraya selâmetle girin. İşte bu, ebedî yaşamanın başladığı gündür.

35. Orada kendileri için diledikleri her şey vardır. Katımızda dahası da vardır.

36. Biz, onlardan önce kendilerinden daha güçlü olan, diyar diyar dolaşan nice nesilleri helâk etmişizdir. Kurtuluş var mı?!

37. Şüphesiz ki bunda aklı olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır.

38. Andolsun Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk çökmedi.

39. (Resûlüm!) Onların dediklerine sabret. Güneşin doğuşundan önce de batışından önce de Rabbini hamd ile tesbih et.

40. Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından da O'nu tesbih et.
41. Seslenenin yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver.
42. O gün insanlar bu sesi gerçekten işiteceklerdir. İşte bu, çıkış günüdür.
43. Şüphesiz Biz diriltir ve öldürürüz. Dönüş de ancak Bizedir.
44. O gün yer yarılır, onların üzerinden süratle yarılıp açılır. Bu, bize göre kolay olan bir haşirdir.
45. Biz onların dediklerini çok iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin. Tehdidimden korkanlara Kur'ân'la öğüt ver.

ÖLÜM SARHOŞLUĞU MUTLAKA GELECEKTİR

Bu değerli sûrenin ikinci bölümünde Kur'ân, bu hayattan göçmeye hazırlanan ve zorunlu olarak varacağı mekâna doğru ölüm sarhoşluğuyla yürüyen insanın halini paylaşmaktadır. Bu kişi ya sadakatiyle, imanı ve güzel ameliyle kurtulmuş olacak ya da aleyhinde uydurduğu yalanlarla, Rabbini inkâr etmekle, kötü ahlakı ve ameliyle helâk olmuş olacaktır. Şöyle ki:

Birincisi: Kur'ân, insanın nahoş görmesine, unutmaya çalışmasına ve ondan kaçmasına rağmen, ölümün ve ölüm döşeğinde yaşanan sarhoşluğun kesin olarak gerçekleşeceğini bildirmektedir: *"Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir de 'İşte (ey insan) bu, senin öteden beri kaçtığın şeydir' denir."*

İkincisi: Kur'ân yeniden dirilişin zorunluluğunu vurgulamaktadır: *"Sûr'a üfürülür; işte bu, geleceği va'dedilen gündür. Herkes, yanında bir sürücü ve bir de şahitle beraber gelir. 'Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal Biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir' (denir)."* Ardından bu sûrenin sonlarında bu büyük gerçeği şöyle vurgulamaktadır: *"Seslenenin yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver. O gün insanlar bu sesi gerçekten işiteceklerdir. İşte bu, çıkış günüdür. Şüphesiz Biz diriltir ve öldürürüz. Dönüş de ancak Bizedir. O gün yer yarılır, onların üzerinden süratle yarılıp açılır. Bu, Bize göre kolay olan bir haşirdir."*

Üçüncüsü: Kur'ân, bu çetin günün tasvirlerinden bir sahne naklet-mektedir. Buna göre inatçı her kâfir, cehenneme atılacak, burada yüksek sesle kendi aralarında tartışacaklar, birbirlerinin aleyhinde tanıklık

edeceklerdir. Cehennemin onlara olan kızgınlığı ileri bir noktaya gelecek ve cehennem, daha fazlasını talep edecektir. Cehennem tıpkı canlı bir varlık gibi, âlemlerin Rabbine karşı suç işleyenlere ve O'nu yalanlayanlara kızıp öfkelenmektedir: *"Müşrikin arkadaşı (şeytan) der ki: 'Rabbimiz! Ben onu azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi.' O esnada (Allah) buyurmaktadır: Huzurumda çekişmeyin! Ben size daha önce uyarı göndermiştim! Benim huzurumda söz değiştirilmez ve Ben kullara asla zulmedici değilim. O gün cehenneme 'Doldun mu?' deriz. O da 'Daha var mı?' der."*

Dördüncüsü: Sonra Allah'ın rahmetinin sâlih kullar için tecelli edeceği ve onlar için hazırlanan ikram, kalıcı ve daimî nimetler bir başka tasvirle aktarılmaktadır: *"Cennet de takva sahiplerine yaklaştırılır; (onlardan) uzakta olmayacaktır. İşte size va'dedilen cennet! Ki o, Allah'a yönelen, emirlerine riayet eden, görmediği halde Rahmân'dan korkan ve Allah'a yönelmiş bir kalple gelen kimselere mahsustur. Oraya selâmetle girin. İşte bu, ebedî yaşamanın başladığı gündür. Orada kendileri için diledikleri her şey vardır. Katımızda dahası da vardır. Biz, onlardan önce kendilerinden daha güçlü olan, diyar diyar dolaşan nice nesilleri helâk etmişizdir. Kurtuluş var mı?"*

Beşincisi: Kur'ân, müşrikleri evvelki seleflerine bakmaya, peygamberleri yalanlamalarından sonraki acı akıbetlerini anlamaya davet etmektedir: *"Biz, onlardan önce kendilerinden daha güçlü olan, diyar diyar dolaşan nice nesilleri helâk etmişizdir. Kurtuluş var mı? Şüphesiz ki bunda aklı olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır."*

Altıncısı: Daha sonra onları Allah'ın kudretinin bu kâinattaki somut eserlerini anlamaya davet etmektedir: *"Andolsun Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk çökmedi."*

Yedincisi: Daha sonra Kur'ân, Resûl-i Ekrem'e (s.a.s.) hitap ederek sabırlı olmasını ve tek olan Allah'a, zikirle, tesbih ve namazla iltica da bulunmasını tavsiye etmektedir: *"(Resûlüm!) Onların dediklerine sabret. Güneşin doğuşundan önce de batışından önce de Rabbini hamd ile tesbih et."*

Sekizincisi: Kur'ân bu sûreyi, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) yeryüzünde zorlayıcı olmadığı, insanların kalbine hükmetmesinin mümkün olmadığı, onun esas görevinin Kur'ân'ı öğrenmek ve insanlara öğretmek olduğu gibi hususları açıklayarak bitirmektedir. Nihayetinde iman eden kişi kendi lehine; dalâlete sapan kişi ise kendi aleyhine bir karar vermiştir: *"Biz onların dediklerini çok iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin. Tehdidimden korkanlara Kur'ân'la öğüt ver."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Ölüm sarhoşluğu..." Ölümün başlangıç anları. Bu anın sarhoşluk olarak isimlendirilmesi, şiddetli derecede dalgınlığa sebep olması ve reel hayattan insanı alıp koparması nedeniyledir. Âdeta ölüm anı, aklı gideren sarhoşluk hali gibidir.

"Hak ile..." Va'dedilen hakikat olarak. Yani ölüm, hiç kimseyi geride bırakmaz.

"Herkes gelir." Kendilerinden bahsedilen -ki bunlar kâfirlerdir- herkes gelir. Sonraki ayet buna delalet etmektedir.

"Yanında bir sürücü ve bir de şahitle beraber." Bunlar iki melektir. Biri onu mahşere sevk eder, onu görecek şekilde geride durur, dolayısıyla kişi ondan kaçamaz. Diğeri ise yaptıklarına dair tanıklık eder. Bu iki vasıf, bir tek meleğin vasfı da olabilir. Buna göre söz konusu melek, hem onu sevk edecek hem de ona tanıklık edecektir.

"'Derhal Biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir' (denir)." Yani hiçbir şey onu perdeleyemeyecek kadar keskin ve etkindir.

"Yanındaki arkadaşı, 'İşte yanımdaki hazır' der." Yani tanıklık eden melek şöyle diyecektir: Bu, yanımda kaydedilenlerdir. Hazırlanmış ve huzura getirilmiştir.

"(İki meleğe şu emir verilir:) Haydi ikiniz her inatçı kâfiri, hayra bütün gücüyle engel olanı, azgın şüpheciyi cehenneme atın." Birinci ihtimale göre hitap, sevk eden ve tanıklık eden iki meleğe yöneliktir. İkinci ihtimale göre ise hitap, Arapların üslûbu gereği tesniye kipiyle gelmiş olsa da bir kişiye yöneliktir. Nitekim İmru'l-Kays, bunu (قفا نبك) şiirinde bu şekilde ifade etmiştir. Allahu a'lem.

Ayetteki (مُرِيبٍ) kelimesi Allah ve kitabı hakkında veya O'nun huzuruna çıkma hususunda şüphe duyan kimse demektir.

"Müşrikin arkadaşı der ki: Rabbimiz! Ben onu azdırmadım." Bu, onun insan veya cinlerden olan arkadaşıdır. O, cehennemde yoldaşı olacaktır. İkisi dünyada birbirinin arkadaşıyken orada hem ondan hem de dalâletinden uzak olduğunu ifade edecektir.

"O esnada (Allah) buyurmaktadır: Huzurumda çekişmeyin! Ben size daha önce uyarı göndermiştim!" Yani resûller size gelip bugün hakkında sizi uyardıktan sonra onları yalanladınız. İşte bu tavrınız nedeniyledir ki artık tartışmanızın hiçbir faydası yoktur.

"Benim huzurumda söz değiştirilmez." buyruğundaki *"söz,"* Allah'ın sevap ve cezalandırmayla ilgili sünnetidir.

"Ben kullara asla zulmedici değilim." Hiçbir zaman şaşmayan ilahî adalet inancı vurgulanmıştır.

"O gün cehenneme 'Doldun mu?' deriz." Girmek üzere olanları azarlamak babından ifade edilmiş bir sorudur.

"O da 'Daha var mı?' der." Sanki girenlere yönelik aşırı derecedeki kin ve öfkesi nedeniyle onların yolunu beklediğini ve onları arzuladığını ifade etmektedir. Burada cehennemin durumu, kızan ve öfkelenen bir insanın durumuna benzetilmiştir. Bu öfke, hakikat de olabilir. Zira ahiretin ahvali, her yönüyle dünyaya kıyas edilemez. Buradaki ifadenin, cehennemin kapısında bekleyen görevlilerin verdiği cevap olması da uzak bir ihtimal değildir. Allahu a'lem.

"Cennet de takva sahiplerine yaklaştırılır; (onlardan) uzakta olmayacaktır." Onlara yakınlaştırılmıştır.

Ayetteki "(أَوَّابٍ) (evvâb)," çokça tevbe eden ve Allah'a dönüş yapan demektir. "(حَفِيظٍ) (hafîz)," Allah'ın emirlerini muhafaza eden, "(مُنِيبٍ) (munîb)" ise itaate dönen, yönelen demektir.

"Orada kendileri için diledikleri her şey vardır. Katımızda dahası da vardır." Yani arzuladıklarının daha ötesinde güzellikler olacaktır. Zira Allah'ın lütfunun haddi hesabı yoktur.

"Biz, onlardan önce nice nesilleri helâk etmişizdir." Nice toplumu ve kavmi.

"Diyar diyar dolaştılar." Yani hem oralara hem de yollarına hükmettiler.

"Kurtuluş var mı?" Onlar için kaçış var mı?

"Kulak veren..." Hakka kulak veren.

"Hazır bulunan..." Duyduğunu anlayan, kalben hazır olan.

"Andolsun Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık." buyruğundaki *"gün"* dünyadaki gün değildir. Çünkü bizim günümüz güneşin önünde yerkürenin kendi etrafında dönmesiyle oluşur. Her gezegenin bir günü vardır. Gökler ve yer yaratılmadan evvelki gün acaba nasıl bir gündü? Bunu ancak Allah bilir. Burada günlerin zikredilmesi, merhaleleri takdir etmek maksadıyladır. Nitekim bu, bütün yaratılışın sünnetidir. Hatta ana karnındaki cenin ile toprak altındaki tohum için de geçerlidir.

"Bize hiçbir yorgunluk çökmedi." Yani bitkinlik vermedi. Allah bundan münezzehtir. Bu ayet, Yahudilerin "Allah yedinci günde istirahat etti" şeklindeki sözlerine cevap niteliğindedir.

"Güneşin doğuşundan önce de batışından önce de Rabbini hamd ile tesbih et." Yani çalışmaya hazırlık babından günün ilk vaktinde Allah'ı tesbih et ve O'na hamd et. Günün nihayetinde ise hatalarından dolayı istiğfar et.

"Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından da O'nu tesbih et." Geceleyin mutlak manada, gece veya gündüz ise her namazdan sonra nafile namaz kıl. Şu dört vakitte, tesbih etmek ve hamdetmek müstehaptır: Günün başlangıcında ve sonunda, gece vaktinde ve namazlardan sonra.

"Seslenenin yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver. O gün insanlar bu sesi gerçekten işiteceklerdir. İşte bu, çıkış günüdür." ayetinde geçen *"kulak ver"* ifadesi, sana söyleceklerimize kulak ver, demektir. Bu ayette *"Seslenenin sesleneceği gün"* tehlikesine dikkat çekilmiştir. Bunun tefsiri de sonraki ayettir: *"O gün insanlar bu sesi gerçekten işiteceklerdir."* O ses de korkunç bir sayhâdır.

"İşte bu, çıkış günüdür." Diriliş günüdür.

"O gün yer yarılır." İçinden çıksınlar diye. İşte bu, diriliş ve çıkış günüdür.

(سريع); (سِرَاعًا), yani "hızlı" kelimesinin çoğuludur.

"Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin." Kuvvetinle ve gücünle onları zorlayacak değilsin. Yani sana düşen, ancak tebliğ ve beyandır.

"Tehdidimden korkanlara Kur'ân'la öğüt ver." Yani müminlere öğüt ver. Bu ayet, davetin sadece kâfirlere yönelik olmadığına delildir. Yani müminler de öğüde/nasihate muhtaçtır.

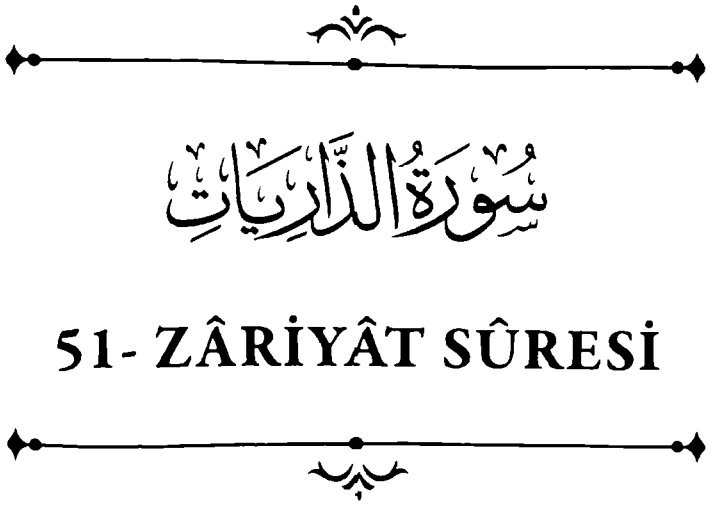

سُورَةُ الذَّارِيَاتِ

51- ZÂRİYÂT SÛRESİ

237. MECLİS: SİZE VA'DEDİLENLER GERÇEKTİR
238. MECLİS: PEYGAMBER KISSALARINDAN KESİTLER
239. MECLİS: ALLAH'A KOŞUN

237. MECLİS: ZARİYÂT SÛRESİ 1-23

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالذّٰرِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ
اَمْرًا ﴿٤﴾ اِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَاِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ
﴿٧﴾ اِنَّكُمْ لَفِى قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ اُفِكَ ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ
﴿١٠﴾ اَلَّذِينَ هُمْ فِى غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾ يَسْـَٔلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ
عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هٰذَا الَّذِى كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾
اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ اٰخِذِينَ مَا اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ
ذٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ
يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِى اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِى الْاَرْضِ اٰيَاتٌ
لِلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِى اَنْفُسِكُمْ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِى السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا
تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا اَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

1-6. Tozdurup savuranlara, yükünü yüklenenlere, kolayca süzülenlere, işi ayıranlara andolsun ki size va'dedilen, kesinlikle doğrudur ve ceza mutlaka vuku bulacaktır.

7-9. İçinde yörüngeleri olan göğe andolsun ki siz çelişkili sözler söylüyorsunuz. Ondan (Kur'ân'dan veya imandan) dönen döndürülür (engellenmez).

***10.** Kahrolsun o koyu yalancılar!*

***11.** Onlar koyu bir cehalet içerisinde kalmış gafillerdir.*

***12.** Ceza gününün ne zaman olduğunu sorarlar.*

***13.** O gün onlar ateşe sokulacaklardır.*

***14.** "Azabınızı tadın! Acele gelmesini beklediğiniz şey budur işte!" (denir.)*

***15.** Şüphesiz ki Allah'a isyandan sakınanlar, Rablerinin kendilerine verdiğini alarak cennetlerde ve pınar başlarında bulunacaklar.*

16. Kuşkusuz onlar, bundan önce dünyada güzel davrananlardı.
17. Geceleri pek az uyurlardı.
18. Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi.
19. Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı.
20. Kesin olarak inananlar için yeryüzünde ayetler vardır.
21. Kendi nefislerinizde de öyle. Görmüyor musunuz?
22. Semada da rızkınız ve size va'dedilen başka şeyler vardır.
23. Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir.

SİZE VA'DEDİLENLER GERÇEKTİR

Zâriyât Sûresi, tevhid, nübüvvet ve meâd gibi akâid esaslarını içeren Mekkî bir sûredir. Sûre, meâd konusuyla başlamış, bu vesileyle zihinleri, imana dair kâinata serpiştirilmiş olan deliller üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Sûrenin ele aldığı konuları başlıklar halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Allah Teâlâ rüzgârların insanların hayatındaki, yağmur ve ziraat gibi alanlardaki etkilerine dikkat çekmek üzere onlara yemin ederek sûreye başlamıştır: *"Tozdurup savuranlara, yükünü yüklenenlere, kolayca süzülenlere, işi ayıranlara andolsun ki."* Buradaki şartın cevabı, ahiret inancı ve ihtiva ettiği mükâfat ve cezadır: *"Size va'dedilen, kesinlikle doğrudur ve ceza mutlaka vuku bulacaktır."*

İkincisi: Yeminin ardından Allah Teâlâ gökyüzüne, içinde bulunan sapasağlam feleklere ve mükemmel çizilmiş yörüngelere sahip göğe yemin etmiştir. *"İçinde yörüngeleri olan göğe andolsun."* Buradaki yeminin cevabı, müşriklerin içinde bulundukları çarpıklık ve tezatlıktır. Nitekim onlar kâinatı yaratan Allah inancı ile putlara ibadeti aynı kefeye koymuşlar; İbrâhimî dinlerden oluşan bir senteze sarılmışlar, yeniden dirilişi ve hesabı inkâr etmişler; Hz. Muhammed'i (s.a.s.) sihirbazlık ve delilikle suçlamışlardır. Bu sebeple Kur'ân onların bu çarpık anlayışlarını, sapkınlıklarının delili olarak göstermiş ve şöyle demiştir: *"Ondan (Kur'ân'dan veya imandan) dönen döndürülür (engellenmez)."*

Üçüncüsü: Kur'ân-ı Kerim, yeniden dirilişi inkâr edenlerin hiçbir delile sahip olmadıklarını vurgulamış; yeniden dirilişi hiçbir bilgiye dayanmaksızın inkâr etmenin ancak heva ve hevese kapılmak ve gafilce konuşmak olduğunu bildirmiştir: *"Kahrolsun o koyu yalancılar! Onlar koyu bir cehalet içerisinde kalmış gafillerdir. Ceza gününün ne zaman olduğunu sorarlar."* Bu, öğrenmek ve inanmak amaçlı değil, inkâr ve alay amaçlı bir sorudur.

Dördüncüsü: Kur'ân-ı Kerim o yalancı müşrikleri hak ettikleri ceza ile şu şekilde tehdit etmiştir: *"O gün onlar ateşe sokulacaklardır. 'Azabınızı tadın! Acele gelmesini beklediğiniz şey budur işte!' (denir.)"*

Beşincisi: Kur'ân, o bahtsız müşriklere karşılık, Allah'ın rızası ve nimetlerle dolu cennetle mükâfatlandırılan muttakilerin halini şu şekilde tasvir eder: *"Şüphesiz ki Allah'a isyandan sakınanlar, Rablerinin kendilerine verdiğini alarak cennetlerde ve pınar başlarında bulunacaklar. Kuşkusuz onlar, bundan önce dünyada güzel davrananlardı."* Ardından onların takva ve iyiliklerini detaylıca zikrederek elde ettikleri nimetleri ayrıntılı bir şekilde şöyle sıralamaktadır: *"Geceleri pek az uyurlardı. Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi. Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı."* Yani onlar Allah'a gönülden boyun eğerek ibadet ederler; O'na yönelirler; günahları için O'ndan bağışlanma dilerler ve mallarıyla ihtiyaç sahiplerine iyilikte bulunurlar.

Altıncısı: Daha sonra Kur'ân-ı Kerim, kâinatta, Allah'ın varlığına işaret eden delilleri akıl sahiplerine şu şekilde hatırlatmaktadır: *"Kesin olarak inananlar için yeryüzünde ayetler vardır. Kendi nefislerinizde de öyle. Görmüyor musunuz? Semada da rızkınız ve size va'dedilen başka şeyler vardır."*

Yedincisi: Allah Teâlâ, yarattıklarından sonra kendi mukaddes zâtına da yemin ederek, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) getirdiği dinî esasların hiçbir şek ve şüphe içermediğini şu şekilde beyan etmiştir: *"Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Tozdurup savuranlara." buyruğunda Allah Teâlâ, yer ile gök arasında bulutların hareketini sağlama rolüne işareten rüzgâra yemin etmiştir. Aynı manaya gelen başka bir ayette şöyle buyurmaktadır: *"Allah O'dur ki rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, onlar seviniverirler."*[70] Buna göre, ayette geçen "(ذَرْوَ) (zerave)" fiili; "yaymak/neşretmek" anlamına gelir.

"Yükünü yüklenenlere andolsun." Yani yağmur bulutlarını taşıyan rüzgârlara and olsun. Ayette geçen "(وِقْرًا) (vikran)" kelimesi "yağmur taşıyan bulutlar" anlamına gelmektedir.

"Kolayca süzülenlere andolsun." Kolayca süzülmek; rüzgârların, yağmur bulutlarını taşıyarak kolay bir şekilde akıp gitmesi demektir.

"İşi ayıranlara andolsun." Değişik bölgelere yağmur sularını ulaştıran rüzgârlara andolsun. Bu, Allah'ın rızık taksimidir. Burada rüzgârlar, vesile ve sebepten başka bir şey değildir.

Sûrenin başında yer alan bu yeminler aracılığıyla, rüzgârların bulutları bir yerden başka bir yere taşıyıp yayması, daha sonra uygun bir hava akımıyla yeryüzünün değişik bölgelerine taksim etmesi, dengeli bir surette önemli hakikatler şeklinde bizlere sunulmaktadır. Bu da Allah Teâlâ'nın, bu evrende var ettiği eşsiz düzene işaret eden kevnî bir olgudur.

"Size va'dedilen, kesinlikle doğrudur." Yani yeniden diriliş ve ahiret gerçektir.

"Ve ceza mutlaka vuku bulacaktır." ayetinin metninde geçen "(اَلدِّينَ) (ed-dînü)" kelimesi, kesinlikle vuku bulacak olan ahiretteki hesaptır.

"İçinde yörüngeleri olan göğe andolsun ki." ayetinde geçen "(حُبُكِ) (hubük)" kelimesi, mükemmel örgü ve doku anlamına gelir. Zira gökyüzü, eşsiz bir ahenkle hareket eden ve birbirine çarpmayan felekleri, yıldızları ve gezegenleriyle örülü bir düzen halindedir.

---

70 Rûm 30/48.

"Siz çelişkili sözler söylüyorsunuz." Doğru olmayan, çelişkili ve tutarsız sözler.

"Ondan (Kur'ân'dan veya imandan dönen döndürülür engellenmez." İnat ve kibrinden dolayı, imandan yüz çeviren kimse haktan döndürülür.

"Kahrolsun o koyu yalancılar!" ayeti, çelişkili ve tutarsız söz sahiplerinin helâki için bir bedduadır. Ayetin metninde geçen "(اَلْخَرَّاصُونَ) (el-harrâsûn)," Allah, Resûl veya Kur'ân hakkında cahilce iftiralarda bulunan yalancı kimseler anlamına gelir. Ne beklenir ki onlardan?! Çünkü *"Onlar koyu bir cehalet içerisinde kalmış gafillerdir."* Hatta dalâlet ve gaflet bataklığına saplananlardır. Bir de fütursuzca *"Ceza gününün ne zaman olduğunu sorarlar."* Gerçeği öğrenmek amacıyla değil, Müslümanları küçümsemek ve onlarla alay etmek için kıyametin ne zaman kopacağını sorarlar. Oysa bilmezler ki *"O gün onlar ateşe sokulacaklardır."* Yaptıklarının cezası olarak elem verici bir ateşin içine atılacaklardır. Orada kendilerine, *"Azabınızı tadın! Acele gelmesini beklediğiniz şey budur işte!"* denecektir. Onlar, ateşin içinde kıvranırlarken şöyle seslenilir: "Hayattayken alaylı bir şekilde, bir an önce vuku bulmasını istediğiniz ve Müslümanlara meydan okumak için görmek istediğiniz ateşinizin tadına bakın!"

"Şüphesiz ki Allah'a isyandan sakınanlar, Rablerinin kendilerine verdiğini alarak cennetlerde ve pınar başlarında bulunacaklar. Kuşkusuz onlar, bundan önce dünyada güzel davrananlardı." Onlar, bekledikleri mükâfatı ve tüm benlikleriyle kavuşmayı arzu ettikleri nimetleri elde edeceklerdir.

Onlar, *"geceleri pek az uyurlardı."* Çünkü elde etmeyi umdukları nimetler için gece gündüz çalışırlardı. Kısacası, gaflete düşmemek için geceleri pek az uyurlar, hatta uyuklamamaya bile çalışırlardı.

"Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi." Yani geceleyin ve özellikle gecenin son üçte biri olan seher vaktini ibadet ve istiğfara tahsis etmişlerdi.

"Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı." Kendilerinden malî yardım talep eden ihtiyaç sahibi yoksullara yardım ettikleri gibi iffetinden dolayı insanlardan bir şey istemeyi gururuna yediremeyen gerçek muhtaçları da bulup ihtiyaçlarını karşılarlardı.

"Kesin olarak inananlar için yeryüzünde ayetler vardır." Yeryüzünde imana eriştiren işaretler/deliller vardır. Aynı şekilde, *"kendi nefislerinizde de öyle."*

"Semada da rızkınız ve size va'dedilen başka şeyler vardır." Biliniz ki rızkınızın takdiri, gökyüzünde Allah tarafından yapılmaktadır. Ayrıca elde edeceğiniz sevap ve ceza da Allah katındaki Levh-i Mahfûz'da saklıdır.

"Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir." Yani vahyin size getirdiği haberlerin tümü haktır ve gerçektir. Konuşmanız ve işitmeniz nasıl hak ve gerçekse, öylece bu da gerçektir, onun hakikati konusunda hiçbir şüphe yoktur. Nitekim Araplar bir şeyin kesin olduğunu ifade etmek için "Seni nasıl görüp işitiyorsam, o kadar yakîne/kesin bir inanca sahibim." derler.

هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا
سَلٰمًا قَالَ سَلٰمٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ اِلٰى اَهْلِهٖ فَجَآءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ
﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهٗٓ اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ
وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهٗ فِى صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ
عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾ قَالُوا كَذٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ اِنَّهٗ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾ قَالَ
فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُٓوا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾
لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾
فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ
الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَآ اٰيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٣٧﴾ وَفِى
مُوسٰٓى اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهٖ وَقَالَ سَاحِرٌ
اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهٗ فَنَبَذْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِى
عَادٍ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَىْءٍ اَتَتْ عَلَيْهِ اِلَّا
جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾ وَفِى ثَمُودَ اِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتّٰى حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا
عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ
وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

24. İbrâhim'in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi?

25. Onlar İbrâhim'in yanına girmişler, selam vermişlerdi. İbrâhim de selamı almış, içinden, "Bunlar, yabancılar" demişti.

26. Hemen ailesinin yanına giderek semiz bir dana (kızartıp) getirmiş,

27. Onların önüne koyup "Yemez misiniz?" demişti.

28. Derken onlardan korkmaya başladı. "Korkma" dediler ve ona bilgin bir oğlan çocuğu müjdelediler.

29. Karısı çığlık atarak geldi. Elini yüzüne çarparak, "Ben kısır bir kocakarıyım!"» dedi.

30. Onlar, "Bu böyledir. Rabbin söylemiştir. O, hikmet sahibidir, bilendir" dediler.

31. (İbrâhim,) "O halde işiniz nedir ey elçiler?" dedi.

32. "Biz, dediler, suçlu bir kavme gönderildik."

33. "Üzerlerine çamurdan taş yağdırmaya (geldik)."

34. (Bu taşlar,) aşırı gidenler için Rabbinin katında işaretlenmiş (taşlardır.)

35. Bunun üzerine orada bulunan müminleri çıkardık.

36. Zaten orada Müslümanlardan, bir ev halkından başka kimse bulmadık.

37. Acı azaptan korkanlar için orada bir işaret bıraktık.

38. Mûsâ'da da (ibretler vardır). Onu apaçık bir delil ile Firavun'a göndermiştik.

39. Firavun, ordusuyla birlikte yüz çevirmiş "O, bir büyücüdür veya bir delidir" demişti.

40. Nihayet onu da ordularını da yakalayıp denize attık, bu sırada o kendini kınayıp duruyordu.

41. Âd kavminde de (ibretler vardır). Onlara, kasıp kavuran rüzgârı göndermiştik.

42. Üzerinden geçtiği şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu.

43. Semûd kavminde de (ibretler vardır). Onlara, "Bir süreye kadar faydalanın" denmişti.

44. Rablerinin emrine karşı geldiler. Bu yüzden, bakıp dururlarken onları yıldırım çarpıverdi.

45. Ayağa kalkacak güçleri kalmamış, yardım edenleri de olmamıştı.

46. Bunlardan önce de Nûh kavmini helâk etmiştik. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplum idiler.

PEYGAMBER KISSALARINDAN KESİTLER

Sûre'de Allah Teâlâ, vahdaniyetine dair kâinattaki delilleri sıraladıktan, tebliğ ettiği hususlarla ilgili olarak peygamberini tasdik ettikten, kıyamet gününde insanların karşısına çıkacak hesap ve cezayı da hatırlattıktan sonra, peygamberlerin hak davaları ile sapkın yalancıların

batıl davaları arasında geçmişten beri süregelen hak-batıl mücadelesini, mücessem bir şekilde ortaya koyan peygamber kıssalarından kesitler sunmaya başlamaktadır:

Birincisi: İlk olarak Kur'ân, Hz. İbrâhim'e (a.s.) gelen yabancı misafirlerden söz ederek başlar: *"İbrâhim'in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi? Onlar İbrâhim'in yanına girmişler, selam vermişlerdi. İbrâhim de selamı almış, içinden, 'Bunlar, yabancılar' demişti."* Hz. İbrâhim (a.s.) onlara bir ziyafet hazırladı, ancak onlar yemeyi kabul etmediler. İbrâhim (a.s.) onların bu gizemli durumlarından çok korktu. Kendisi gibi beşer olmadıklarını, Rahmân olan Yüce Allah'ın melekleri olduklarını öğrenince daha çok şaşırdı. Kur'ân, bu kıssayı bizlere şöyle anlatır:

"Hemen ailesinin yanına giderek semiz bir dana (kızartıp) getirmiş, Onların önüne koyup 'Yemez misiniz?' demişti. Derken onlardan korkmaya başladı. 'Korkma' dediler ve ona bilgin bir oğlan çocuğu müjdelediler." Oysaki İbrâhim (a.s.) ihtiyar bir adamdı ve çocuğunun olması mümkün değildi. Bu sırada hanımı, meleklerin müjdesini duyunca çok şaşırdı. *"Karısı çığlık atarak geldi. Elini yüzüne çarparak, 'Ben kısır bir kocakarıyım!' dedi."* Melekler ona şöyle cevap verdi: *"'Bu, böyledir. Rabbin söylemiştir. O, hikmet sahibidir, bilendir.' dediler."* İbrâhim, hangi önemli görev için geldiklerini meleklere sordu: *"O halde işiniz nedir, ey elçiler? 'Biz, dediler, suçlu bir kavme gönderildik. Üzerlerine çamurdan taş yağdırmaya (geldik).' (Bu taşlar,) aşırı gidenler için Rabbinin katında işaretlenmiş (taşlardır.)"* Allah Teâlâ'nın, helâk olmalarını takdir ettiği bu kavim Lût Kavmi'dir. Yüce Allah, Hz. Lût'u (a.s.) ve onunla birlikte inananları kurtardı. *"Bunun üzerine orada bulunan müminleri çıkardık. Zaten orada Müslümanlardan, bir ev halkından başka kimse bulmadık. Acı azaptan korkanlar için orada bir işaret bıraktık."*

Bu kıssada, Yüce Allah'ın kudretine dair deliller vardır. O'nun, dilediğini, murad ettiği şekilde yaratacağını ve rızkı dilediğine vereceğini bizlere haber vermektedir. Yine burada, insanın bilgisinin sınırlı olduğu vurgulanmaktadır. Nitekim Hz. İbrâhim (a.s.) ulu'l-azm peygamberlerden olmasına rağmen kendisine gelen meleklerin ancak yemeği reddetmesi üzerine gerçek kimliklerini anlayabilmiştir. Yine bu kıssada yalancı zalimlerin akıbetine dair bir açıklama da yer almaktadır.

İkincisi: Hz. İbrâhim (a.s.) kıssasının ardından Kur'ân, Hz. Mûsâ (a.s.) peygamberin Firavun ile mücadelesini konu almıştır. Ayrıca inkâr ve yalanlamaları nedeniyle İsrailoğulları'nın öncekiler gibi nasıl helâk edildiklerini de hatırlatır: *"Mûsâ'da da (ibretler vardır). Onu apaçık bir delil ile Firavun'a göndermiştik. Firavun, ordusuyla birlikte yüz çevirmiş, 'O, bir büyücüdür veya bir delidir' demişti. Nihayet onu da ordularını da yakalayıp denize attık, bu sırada o kendini kınayıp duruyordu."*

Üçüncüsü: Kur'ân, Hûd Peygamberin (a.s.) gönderildiği Âd kavminin, onu yalanlamaları sebebiyle nasıl helâk edildiklerini ise şu şekilde hatırlatır: *"Âd kavminde de (ibretler vardır). Onlara, kasıp kavuran rüzgârı göndermiştik. Üzerinden geçtiği şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu."*

Dördüncüsü: Semûd kavminin, peygamberleri olan Hz. Salih'i (a.s.) yalanlamaları sebebiyle kötü akıbetleri şu ifadelerle konu edilmektedir: *"Semûd kavminde de ibretler vardır. Onlara, 'Bir süreye kadar faydalanın' denmişti. Rablerinin emrine karşı geldiler. Bu yüzden, bakıp dururlarken onları yıldırım çarpıverdi. Ayağa kalkacak güçleri kalmamış, yardım edenleri de olmamıştı."*

Beşincisi: Kur'ân Nûh kavminin başına gelenleri de hızlı bir şekilde ele alır: *"Bunlardan önce de Nûh kavmini helâk etmiştik. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplum idiler."* Bilindiği üzere Nûh kavmi en eski kavimlerdendir. Onların da özellikle hatırlatılması, toplumların tevhid çizgisinden saparak dalâlete düşmesinin ve hak-batıl mücadelesinin ne kadar köklü bir mücadele olduğunu ortaya koymak içindir.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"İbrâhim'in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi?" Hz. İbrâhim'e (a.s.)gelen misafirler meleklerdi. "Dayf" (misafir) kelimesi hem tekil hem de çoğul isimler için kullanılabilir.

"Bunlar, yabancılar." Yani bunlar İbrâhim'in (a.s.) tanımadığı kimselerdi. O, bu sözü içinden söylemişti. Zira açıktan bu sözü söyleyip onlara ikramda bulunması tezat teşkil eder.

"Derken (İbrâhim) onlardan korkmaya başladı." Çünkü kendileri için hazırladığı yemekten yemediler. Bir de *"ona bilgin bir oğlan çocuğu müjdelediler."* Müjdeledikleri oğlan çocuk, Hz. İshak (a.s.) idi. Bu müjdeye rağmen hanımı Sâre, bu müjdenin gerçekleşmesini pek mümkün görmedi. Çünkü hem yaşlı hem de kısırdı. Müjdeyi duyan *"karısı çığlık atarak geldi."* Onlara doğru, sevinçle koşarak çığlık atmaya başladı. Arapça'da "(اَلصَّرَّةُ) (es-sarratü)," "çığlık" anlamına gelir. Aynı manadaki "(اَلصَّرِيرُ) (es-sarîr)" kelimesi de buradan türemiştir. *"Elini yüzüne çarparak"* geldi. Bir kimsenin, elini yüzüne vurması, hayretler içinde kaldığı anlamına gelir. Bu hareket, genellikle hayret ve dehşet anlarında yapılır. Melekler, onu ikna kabilinden *"'Bu böyledir, Rabbin söylemiştir' dediler."* Yani biz bunu kendiliğimizden söylemiyoruz. Bu müjdeyi Rabbin bizlere bildirdi.

"(İbrâhim,) 'O halde işiniz nedir ey elçiler?' dedi." Arapçada "(اَلْخَطْبُ) (el-hatbu)," "önemli bir iş" anlamına gelir. Nitekim Hz. İbrâhim (a.s.) onların ciddiyet ve asaletlerinden, önemli bir iş için gönderildiklerini anlamıştı. Zira melekler ancak önemli bir iş için inerler. Geliş amaçlarını açıklayan melekler, *"Biz, suçlu bir kavme gönderildik"* dediler. Kastettikleri kavim, Lût kavmiydi.

"Üzerlerine çamurdan taş yağdırmaya (geldik)." Bunlar, tıpkı tuğla gibi, ateşte belli bir süre pişirildikten sonra taşa dönüşen çamur parçacıklarıydı. *"(Bu taşlar,) aşırı gidenler için Rabbinin katında işaretlenmiş (taşlardır)"* Yani onlar için işaretlenmiş ve onlara tahsis edilmiş bir haldedir.

"Bunun üzerine orada bulunan müminleri çıkardık." Bu, imanlarının kendilerini kurtardığı anlamına gelmektedir. *"Zaten orada Müslümanlardan, bir ev halkından başka kimse bulmadık."* Allah Teâlâ bir önceki ayette onların inanmış kimseler olduklarını belirttikten sonra bu ayette Müslüman olduklarını hatırlatarak Allah'ın emrine boyun eğdiklerini, ona icabet ettiklerini hatırlatarak imanın ve İslam'ın mana itibariyle birbiriyle alakalı olduğunu göstermek istemiştir.

"Acı azaptan korkanlar için orada bir işaret bıraktık." Yani ibret alacak olan herkes için onların şehirlerinde bir delil ve işaret bıraktık.

"Mûsâ'da da ibretler vardır. Onu apaçık bir delil ile Firavun'a göndermiştik." Onu, apaçık delillerle kavmini Allah'ın dinine çağırsın diye gönderdik. *"Firavun, ordusuyla birlikte yüz çevirdi."* Yani Firavun, güç ve otoritesine güvenerek ve haktan yüz çevirerek saptı ve *"nihayet onu da ordularını da yakalayıp denize attık."* Çetin bir ceza olarak denizde boğulmalarını sağladık. *"Bu sırada o kendini kınayıp duruyordu."* Zira kınanmaya da müstahak biriydi.

"(Âd kavmine,) kasıp kavuran rüzgârı göndermiştik." Bu, kendisinde hiçbir hayır olmayan yakıcı bir rüzgârdır. Bu öyle bir afet ki *"üzerinden geçtiği hiçbir şeyi canlı bırakmıyor, her şeyi kül edip savuruyordu."* Bu, Âd kavmi üzerine gönderilen rüzgârın özelliğiydi. Nitekim bu rüzgârlar geçtiği her yeri yıkıyor, her şeyi yok ediyordu. Bu yok edilişi belirtmek üzere ayette geçen "(اَلرَّمِيمُ) (er-remîm)" kelimesi, "un ufak olmuş kemik" manasına gelir.

"Semûd kavminde de (ibretler vardır). Onlara, 'Bir süreye kadar faydalanın' denmişti." Ecelleriniz gelinceye kadar hayatınızın tadını çıkarın. Bu ifade tehdit anlamı içermektedir. Semûd kavmi *"Rablerinin emrine karşı geldiler."* Yani Rablerine karşı böbürlendiler ve O'ndan yüz çevirdiler. *"Bu yüzden, bakıp dururlarken onları yıldırım çarpıverdi."* Hiçbir çaresi olmayan ve çıkış yolu bulamayan aciz insanlar gibi bakakaldılar. Allah'ın gazabı karşısında hiçbir şey yapamadılar.

"Bunlardan önce de Nûh kavmini helâk etmiştik." Helâk edilen bütün bu kavimlerden önce Nûh kavmini de helâk etmiştik *"Çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplum idiler."* Yani doğru yoldan sapmışlardı. Bu ayette "küfür" olgusu "fısk" ile tabir edilmiştir. Bu da bu kelimelerin anlam bakımından birbiriyle bütünlük oluşturduğu manasına gelir. Bu sebeple bazen birbirinin yerine kullanılmışlardır. Tefsirde bir kelimenin -burada olduğu gibi- geçtiği bütün yerlerde aynı manada tefsir edilmesi doğru değildir. Kelimenin gerçek manasını bulmak için siyak ve sibaka riayet edilmesi gerektiği kadar başka anlamlar çağrıştıran karineleri de hesaba katmak gerekir.

وَالسَّمَآءَ بَنَيْنَاهَا بِاَيْدٍ وَاِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْاَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ
﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَىْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّوا اِلَى اللّٰهِ اِنِّى
لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ اِنِّى لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ
مُبِينٌ ﴿٥١﴾ كَذٰلِكَ مَا اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ
مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾ اَتَوَاصَوْا بِهٖ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا اَنْتَ بِمَلُومٍ
﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا
لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَا اُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا اُرِيدُ اَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ
الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾ فَاِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ اَصْحَابِهِمْ
فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِى يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

47. Göğü büyük bir kuvvetle Biz kurduk ve Biz (onu) elbette genişleticiyiz.

48. Yeri de döşedik. (Bak) ne güzel döşeyiciyiz!

49. Her şeyden de çift çift yarattık ki düşünüp öğüt alasınız.

50. O halde Allah'a koşun. Çünkü ben, size O'nun katından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım.

51. Allah ile beraber başka bir ilah edinmeyin. Zira ben size O'nun tarafından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım.

52. İşte böylece, onlardan öncekilere herhangi bir peygamber geldiğinde hemen, "O, bir büyücüdür veya delidir" dediler.

53. Bunu (nesilden nesile) birbirlerine vasiyet mi ettiler? Doğrusu onlar azgın bir topluluktur.

54. Artık onlara aldırma. (Davete uymamalarından dolayı) sen kınanacak değilsin.

55. Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt, müminlere fayda verir.

56. Ben cinleri ve insanları, ancak Bana kulluk etsinler diye yarattım.

57. Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum.

58. Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır.
59. Muhakkak ki bu zulmedenlerin de geçmişlerinin payı gibi (azaptan) bir payları vardır! O halde acele etmesinler!
60. Başlarına gelecek (acı) günlerinden dolayı vay o kâfirlerin haline!

ALLAH'A KOŞUN!

Bu mübarek sûrenin sonlarına doğru Kur'ân, hitabını davetkâr ve uyarıcı bir üslupla müşriklere yöneltmiştir. Diğer taraftan Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yönelttiği hitabında ise -görüldüğü üzere- öğretici, hakka yöneltici ve tatmin edici bir üslup kullanmıştır. Sûrenin bu bölümü, başlıklar halinde şu şekilde özetlenebilir:

Birincisi: Kur'ân ilk olarak, akl-ı selim kimselere, Allah'ın varlığı ve birliğine dair delilleri bir kez daha hatırlattı: *"Göğü büyük bir kuvvetle Biz kurduk ve Biz (onu) elbette genişleticiyiz. Yeri de döşedik. (Bak) ne güzel döşeyiciyiz! Her şeyden de çift çift yarattık ki düşünüp öğüt alasınız."*

İkincisi: Müşrikleri, inançları konusundaki ısrarları sebebiyle başlarına gelecek akıbet hususunda uyararak onlara ciddiyet ve kararlılıkla şu şekilde nasihatte bulundu: *"O halde Allah'a koşun. Çünkü ben, size O'nun katından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım. Allah ile beraber başka bir ilah edinmeyin. Zira ben size O'nun tarafından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım."*

Üçüncüsü: Allah Teâlâ, peygamberlerini yalanlayanların, bu tabiatlarının âdeta bir gelenek haline geldiğini hatırlatarak şöyle buyurdu: *"İşte böylece, onlardan öncekilere herhangi bir peygamber geldiğinde hemen, 'O, bir büyücüdür veya delidir' dediler. Bunu (nesilden nesile) birbirlerine vasiyet mi ettiler? Doğrusu onlar azgın bir topluluktur."* Hiç şüphesiz bu tarz ifadeler Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ve onunla birlikte inananlara bir teselli mahiyetindedir.

Dördüncüsü: Kur'ân-ı Kerim Hz. Muhammed'i (s.a.s.), kendisine iman etmeyen inatçıları terk etmesi ve onlarla vakit kaybetmemesi hususunda yönlendirmiş; İslam'ı kabul eden ashabını eğitmesi ve bilinçlendirmesi yönünde telkinde bulunmuştur: *"Artık onlara aldırma. (Davete uymamalarından dolayı) sen kınanacak değilsin. Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt, müminlere fayda verir."*

Beşincisi: Kur'ân-ı Kerim, insanların ve cinlerin yaratılışındaki en büyük gayeyi açıklamıştır. Her iki tür de en güzel şekilde yaratılmış; başarı veya başarısızlıklarının ölçüsü sayılabilecek önemli bir görevle görevlendirilmişlerdir: *"Ben cinleri ve insanları, ancak Bana kulluk etsinler diye yarattım. Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum. Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır."*

Allah her şeyden müstağnidir ve hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. İnsanların veya cinlerin ibadetlerine de ihtiyacı yoktur; ancak onların, itaat ve ibadetle mükellef kılınmalarındaki hikmet, menfaat ve zararlarını öğrenmelerini sağlamak ve inananları inkârcılardan ayırt etmek içindir.

Altıncısı: Kur'ân son olarak, hak dini inkâr edenleri ve doğru yoldan sapanları çok şiddetli bir azap ile ikaz ederek bu sûreyi noktalamıştır: *"Muhakkak ki bu zulmedenlerin de geçmişlerinin payı gibi (azaptan) bir payları vardır! O halde acele etmesinler! Başlarına gelecek (acı) günlerinden dolayı vay o kâfirlerin haline!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Göğü büyük bir kuvvetle Biz kurduk." Yani büyük bir güç ve kudretle onu inşa ettik. İbn Kesir, başka bir görüş nakletmeyi gerek görmeksizin bu manayı; İbn Abbas, Mücâhid, Katâde, Süfyân es-Sevrî ve diğerleri gibi selef âlimlerine dayandırarak nakletmiştir.[71]

"Biz elbette genişleticiyiz." *"Genişlik,"* darlığın zıddıdır. Yani Allah Teâlâ gökyüzünü geniş bir şekilde yarattı. Buradaki ifadeyi genişletip uzatma manasına almak da mümkündür. Buradan hareketle modern bazı bilimsel teorilerde olduğu gibi gökyüzünün sürekli genişlediğini söylemek de uzak bir mana olmaz. Allahu a'lem.

"Yeri de döşedik." Uygun yaşam alanları oluşturmanız için yeryüzünü dümdüz yarattık. Çünkü Biz *"ne güzel döşeyiciyiz!"* Allah Teâlâ, bu ayette yeryüzünü geniş bir şekilde yaratıp orayı uygun yaşam alanı haline getirdiği için kendi şanına hamdetmektedir. Çünkü böyle bir

71 Bkz. İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim*, 7/395, Dâru Taybe, 2. Baskı, 1420/1999, (Tahkik: Sami b. Muhammed es-Selâme).

yaratma, Yaratan'a şükretmeyi ve nimeti O'na nisbet etmeyi gerekli kılmaktadır.

"Her şeyden de çift çift yarattık." Hayatın devamlılığının sağlanması ve canlı cansız tüm çeşitliliğiyle gelişerek mükemmel bir hale gelmesi için her şeyi çifter çifter yarattık. Her türlü nimete sahip olan sizler ne duruyorsunuz, *"o halde Allah'a koşun."* O'na yönelin ve sığının.

"Bunu (nesilden nesile) birbirlerine vasiyet mi ettiler?" sorusu, muhtelif zaman ve dönemlerde Allah'a ortak koşanların, zaman ve mekân bakımından birbirinden uzak oldukları halde peygamberlerine karşı tutumlarında birbirleriyle anlaşmışçasına kalben birbirlerine benzediklerini gösteren bir hayret ifadesidir.

"Doğrusu onlar azgın bir topluluktur." buyruğu da bir önceki taaccübün cevabıdır. Çünkü tuğyan (aşırılık), onları bir araya getiren, kalplerini ve tutumlarını birbirine benzer kılan yegâne sebeptir.

"Artık onlara aldırma." Ey Peygamber! Onlardan yüz çevir ve onlarla uğraşma. Zira, *"(Davete uymamalarından dolayı) sen kınanacak değilsin."* Kendilerine Rablerinin mesajı ulaştıktan sonra inat ederek küfürde kalmaya ısrar eden kimselere karşı sana bir kınama yoktur.

"Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt, müminlere fayda verir." Çünkü inanan kimsenin, öğrenmeye ve uyarıya ihtiyacı vardır. Ayrıca fıtratının temizliği, saflığı ve hakka yönelik samimi isteği sebebiyle kalben inanmaya hazır olan herkesin de öğüt almaya ihtiyacı vardır. İlk manayı esas kabul edersek ayetteki *"müminler"*den kasıt, iman etmiş kimseler olur. İkinci manayı, yani imana yatkınlığı olan temiz kalpli kimseleri esas alırsak geleceğe yönelik bir ifade (itibar-ı mâ yekûn) olarak mecazî anlam ifade eder. Allahu a'lem.

"Ben cinleri ve insanları, ancak Bana kulluk etsinler diye yarattım." Allah Teâlâ burada melekleri zikretme ihtiyacı duymamıştır, çünkü onlar zaten sadece ibadet için yaratılmışlardır. Zira burada kastedilen ibadet, tercih etmeye, seçici olmaya, hazır bulunmaya ve imtihan edilmeye yönelik bir özellik arz eder. Bu ise, insanların ve cinlerin yaratılmasındaki gayeyle bağlantılıdır. Çünkü onlarda itaat veya isyan, başarı veya başarısızlık konusunda fıtrî bir hazır bulunmuşluk söz konusudur.

"Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum." Çünkü Allah, kendisi dışındaki her şeyden müstağnidir. Hiçbir surette rızıklandırılmaya veya yedirilmeye ihtiyacı yoktur. Bu ayet, Allah Teâlâ'nın kudretine dikkat çekmekte ve insanları sömürmeyi âdet edinmiş sahte ilahları reddetmektedir.

"Güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır." En kuvvetli olan O'dur.

"Muhakkak ki bu zulmedenlerin de geçmişlerinin payı gibi (azaptan) bir payları vardır!" Yani kıyamet gününün azabından da payları vardır. Ayetin metninde geçen (ذَنُوبًا) kelimesi "büyük kova" anlamına gelir. Her zalimin kendine göre bir kovası vardır. Yani günahları ölçüsünde hak ettiği bir azabı vardır. Tıpkı *"geçmişlerinin payı gibi"* Kendilerinden önce gelen milletlerin azaptan payı olduğu gibi kendilerinin de azaptan payı olacaktır.

"Başlarına gelecek (acı) günlerinden dolayı vay o kâfirlerin haline!" Mücrimlerin kalplerinde büyük bir korku uyandıran bu ifade, onları düşünmeye ve vakit kaybetmeden inançlarını düzeltmeye sevk eden önemli bir sonuç cümlesidir.

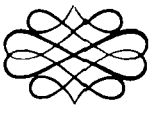

سُورَةُ الطُّورِ

52- TÛR SÛRESİ

240. MECLİS: "RABBİNİN AZABI MUTLAKA VUKU BULACAKTIR"

241. MECLİS: "ONLAR HERHANGİ BİR YARATICI OLMADAN MI YARATILDILAR? YOKSA KENDİLERİ Mİ YARATICIDIRLAR?"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾
وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَا
لَهُ مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾
فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ
إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هَٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾ أَفَسِحْرٌ
هَٰذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ
إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾
فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا
هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ
بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ
ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ
﴿٢١﴾ وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا
لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ
﴿٢٤﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي
أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا
مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

1-6. Tûr'a, yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış Kitab'a, Beyt-i Ma'mûr'a, yükseltilmiş tavana, dolu denize andolsun ki,

7. Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır.

8. Ona engel olacak hiçbir şey yoktur.

9. O gün gök sallanıp çalkalanır.

10. Dağlar yürüdükçe yürür.

11. Yalanlayanların vay haline o gün!

12. Ki onlar daldıkları bâtıl içinde oyalanıp duranlardır.

13-14. O gün cehennem ateşine itilip atılırlar da "İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur!" denilir.

15. Bir büyü müdür bu, yoksa görmüyor musunuz?

16. Girin oraya, sabretseniz de sabretmeseniz de artık sizin için birdir. Siz ancak yaptıklarınızın karşılığına çarptırılacaksınız.

17-18. Şüphesiz (kötülüklerden) korunanlar, Rablerinin kendilerine verdikleriyle sevinerek cennetlerde ve nimet içindedirler. (Zira) Rableri onları cehennem azabından korumuştur.

19-20. Onlara, "Yaptıklarınıza karşılık sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak âfiyetle yiyin, için" (denilir). Ayrıca Biz onları, ceylan gözlü hûrilerle evlendirmişizdir.

21. İman edenler ve soylarından gelenlerin de imanlı olarak kendilerine tâbi olduğu kimseler (var ya)! İşte Biz, onların nesillerini de kendilerine kattık. Onların amellerinden de bir şey eksiltmedik. Herkes, kazandıklarına karşı bir rehindir.

22. Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol verdik.

23. Orada karşılıklı kadeh tokuştururlar, ama burada (içki yüzünden) ne saçmalama vardır ne de günaha girme.

24. Hizmetlerine verilmiş, (kabuğunda) saklı inci gibi gençler etraflarında dönüp dolaşırlar.

25. Cennettekiler birbirlerine dönüp sorarlar:

26. Derler ki: "Daha önce biz, aile çevremiz içinde bile (ilahî azaptan) korkardık."

27. "Allah bize lütfetti de bizi vücudun içine işleyen azaptan korudu."

28. "Gerçekten biz bundan önce O'na yalvarıyorduk. Çünkü iyilik eden, esirgeyen ancak O'dur."

RABBİNİN AZABI MUTLAKA VUKU BULACAKTIR

Tûr Sûresi içerik bakımından bir önceki Zâriyât Sûresi'yle benzerlik arz eder. Hatta konusu itibariyle onu tamamlayıcı ve destekleyici mahiyettedir. Sûre, ahiret hayatının ihtiva ettiği hesap, sevap ve cezayı hatırlatarak o günün ispatı bahsiyle başlar. Daha sonra müşriklere hitap ederek İslam akidesinin hakkaniyeti hususunda onlarla münakaşa eder. Sûrenin ele aldığı konuları başlıklar halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: İlk olarak Allah Teâlâ, İslam akidesinin sıhhatini beyan etmek için bu akideyle sıkı irtibatı bulunan değerlere yemin ederek sûreye başlamaktadır: *"Tûr'a, yayılmış ince deri üzerine satır satır yazılmış Kitab'a, Beyt-i Ma'mûr'a, yükseltilmiş tavana, dolu denize andolsun ki Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır. Ona engel olacak hiçbir şey yoktur."*

İkincisi: Daha sonra Allah Teâlâ, kâinatın alt üst olacağı o günün şiddetini şu şekilde hatırlatır: *"O gün gök sallanıp çalkalanır. Dağlar yürüdükçe yürür."*

Üçüncüsü: Allah Teâlâ cehennem ehlinin halini, kendilerini cehenneme sevk eden sebeplerle birlikte şu şekilde açıklar: *"Yalanlayanların vay haline o gün! Ki onlar daldıkları bâtıl içinde oyalanıp duranlardır. O gün cehennem ateşine itilip atılırlar da 'İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur!' denilir. Bir büyü müdür bu, yoksa görmüyor musunuz? Girin oraya, sabretseniz de sabretmeseniz de artık sizin için birdir. Siz ancak yaptıklarınızın karşılığına çarptırılacaksınız."*

Dördüncüsü: Son merhalede Allah Teâlâ cennet ehlini ve içinde bulundukları yüce mertebeleri şöyle tasvir eder: *"Şüphesiz (kötülüklerden) korunanlar, Rablerinin kendilerine verdikleriyle sevinerek cennetlerde ve nimet içindedirler. (Zira) Rableri onları cehennem azabından korumuştur. Onlara, 'Yaptıklarınıza karşılık sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak âfiyetle yiyin, için' (denilir). Ayrıca Biz onları, ceylan gözlü hûrilerle evlendirmişizdir."* Cennet ehline o kadar büyük ikramlar verilir ki soylarından gelenler de daha alt mertebede olsalar dahi aynı şekilde mükâfatlandırılırlar: *"İman edenler ve soylarından gelenlerin de imanlı olarak kendilerine tâbi olduğu kimseler (var ya)! İşte Biz, onların*

nesillerini de kendilerine kattık. Onların amellerinden de bir şey eksiltmedik. Herkes, kazandıklarına karşı bir rehindir."

Daha sonra cennette kendi meclislerinde dünya hayatlarıyla ilgili birbirleriyle yaptıkları sohbetler ve geçirdikleri hoş vakitler şu şekilde tasvir edilir: *"Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol verdik. Orada karşılıklı kadeh tokuştururlar, ama burada (içki yüzünden) ne saçmalama vardır ne de günaha girme. Hizmetlerine verilmiş, (kabuğunda) saklı inci gibi gençler etraflarında dönüp dolaşırlar. Cennettekiler birbirlerine dönüp sorarlar. Derler ki: 'Daha önce biz, aile çevremiz içinde bile (ilahî azaptan) korkardık. Allah bize lütfetti de bizi vücudun içine işleyen azaptan korudu. Gerçekten biz bundan önce O'na yalvarıyorduk. Çünkü iyilik eden, esirgeyen ancak O'dur."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Tûr'a, (andolsun)." Tur Dağı, Hz. Mûsâ'nın, Rabbinden vahiy aldığı dağdır.

"Satır satır yazılmış Kitab'a." buyruğunda bahsi geçen kitabın, Mûsâ'ya (a.s.) indirilen Tevrat olması muhtemeldir. Çünkü burada kitap, Tûr ile beraber anılmıştır. Allahu a'lem.

"Yayılmış ince deri üzerine." Buradaki "rakkin menşur," yazı için kullanılan sayfa, deri parçası vb. malzeme demektir. Bu malzeme zamana göre değişik olabilir. Bugün yazı ve basım için kullanılan malzeme geçmiştekine nazaran çok farklıdır.

"Beyt-i Ma'mûr'a." Buhârî ve Müslim'de geçen bir rivayete göre dünya semasının yedinci katında meleklerin ibadetle ayakta tuttuğu ve "Beyt-i Ma'mûr" diye isimlendirilen bir ev vardır.[72] Ancak bu rivayet sahih olduğu sabit olsa da bu ayetin tefsirinde kesin bir nass olarak kabul

---

72 Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Mirac yolculuğundan söz eden uzunca bir hadis-i şerifte Beyt-i Ma'mûr'un adı geçmektedir. Bu hadiste Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Sonra bana Beyt-i Ma'mûr gösterildi. 'Ey Cebrail bu nedir?' dedim; 'Beyt-i Mamûr'dur, her gün buraya yetmiş bin melek girer ve çıktıktan sonra da oraya bir daha dönmezler.' dedi."* Enes b. Mâlik ve Mâlik b. Sa'saa'dan nakledilen bu hadis muttefekun aleyh'tir. Bkz. Buhârî, *Sahîh*, 3/1173, Dâru İbn Kesîr, (Tahkik: Mustafa el-Bûğa,) 3. Baskı, 1407/1987; Müslim, *Sahîh*, 1/104, Dâru'l-Cîl. Eserin bu baskısı hicri 1334 tarihinde Türkiye'de basılan nüshadan kopya olarak alınmıştır. (Tahkik: Bir grup muhakkik).

edilemez. Sadece ayetin farklı tefsir vecihlerinden biri sayılır. Çünkü ayetin bağlamı dikkate alındığında, burada geçen Beyt-i Ma'mûr'un Tûr Dağı'ndan sonra zikredilmesi sebebiyle öncelikli olarak Kâbe olması gerekir. Tevrat'ın nazil olduğu mekânın ardından, Kur'ân'ın indiği mekânın zikredilmiş olmasının daha uygun olduğu kanısındayız. Allahu a'lem.

"Yükseltilmiş tavana andolsun." Yani gökyüzüne. Çünkü o, hem Tevrat hem de Kur'ân'ın iniş yeridir.

"Dolu denize andolsun." ayetinde geçen ve denizi niteleyen "(اَلْمَسْجُور) (el-mescûr)" kelimesinin "suyla dolu olmak" anlamına gelmesi muhtemeldir. Bahsi geçen deniz, Firavun'un boğulduğu denizdir. Böylece yemin silsilesi birbiriyle bağlantılı olur. Buradaki denizin, kıyametin alametlerinden biri olan ve denizlerin tutuşturulmasıyla oluşacak ateşle dolu deniz olması da muhtemeldir. Burada zikredilmesi, kıyamet alametlerinin hatırlatılması amacıyladır. Nitekim şu ayette de aynı anlam vardır: *"Denizler kaynatıldığında"*[73] Allahu a'lem.

"Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır." Yani yakîn derecesinde hâsıl olacak ve mutlaka hak eden kavim üzerine inecektir. *"Ona engel olacak hiçbir şey yoktur."* Hiç kimse o azabı engellemeye veya ertelemeye güç yetiremez. Kıyametin bir işareti olarak *"o gün gök sallanıp çalkalanır."* Hem de şiddetli bir şekilde dalgalanır. Ayrıca *"Dağlar yürüdükçe yürür."* Yerinden koparak hareket eder ve paramparça oluncaya kadar yerinde durmaz.

"Ki onlar (yalanlayanlar) daldıkları bâtıl içinde oyalanıp duranlardır." ifadesi, yeniden dirilişi inkâr edenleri böyle bir inkâra sevk eden şeyin, ciddiyetle derin düşünmek değil, abesle iştigal etmek olduğunu göstermektedir.

"O gün cehennem ateşine itilip atılırlar." Oraya sürüklenerek itilirler.

"Bir büyü müdür bu, yoksa görmüyor musunuz?!" sözleri, onlarla alay etmek ve onları azarlamak kabilinden söylenmiştir. O halde *"girin oraya, sabretseniz de sabretmeseniz de artık sizin için birdir."* Burada,

---

73 Tekvîr 81/6.

cehennem ehlinin sabredip etmemesinin kendileri için fayda sağlamayacağı ifade edilmiştir.

"Siz ancak yaptıklarınızın karşılığına çarptırılacaksınız." ifadesi ilahî adalet inancını te'kid etmekte, Allah'ın hiç kimseye zulmetmeyeceğini belirtmektedir.

"Şüphesiz (kötülüklerden) korunanlar Rablerinin kendilerine verdikleriyle sevinerek cennetlerde ve nimet içindedirler." Yani Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerle rahatlık ve refah içinde yaşarlar.

"Onlara, 'Yaptıklarınıza karşılık âfiyetle yiyin, için' (denilir)." ifadesi, aynı şekilde bir önceki ayet gibi, ilahî adalete vurgu yapmaktadır. Cennet ehlini kurtuluşa erdiren akrabalık bağları, itibarları, malları veya makamları değil, sâlih amelleridir.

"Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanmışlardır." Bu, eş ve dostların da aralarında bulunduğu ülfet ve muhabbet tablosudur.

"Ayrıca Biz onları, ceylan gözlü hûrilerle evlendirmişizdir." Onları ceylan gözlü hûrilerle bir araya getirdik. Cennetteki bu durum, dünyada alışık olduğumuz manada bir evlilik şekli değildir. *"Hûriler"* ise, cennetteki müminlerin hanımları anlamında genel bir ifadedir.

"İman edenler ve soylarından gelenlerin de imanlı olarak kendilerine tâbi olduğu kimseler (var ya)! İşte Biz, onların nesillerini de kendilerine kattık." ifadesi Allah Teâlâ'nın, mümin kullarına ikramı ve onlara nimetini tamama erdirmesi şeklinde, çocuklarını, amel bakımından daha alt mertebede olsalar dahi kendileri gibi mükâfatlandıracağı anlamına gelmektedir. *"Onların amellerinden de bir şey eksiltmedik."* Yani babalarının sevabından hiçbir şey eksiltmedik. Aksine çocuklarını onların seviyelerine yükselttik.

"Herkes, kazandıklarına karşı bir rehindir." buyruğu, mutlak ilahî adaleti vurgulamak için gelen ara cümledir. Yani her insan, amelinin karşılığını görür; hayır işlerse hayır, şer işlerse şer görür.

"Onlara bol bol verdik." Yani hiçbir karşılık beklemeden bolca ikramda bulunduk.

"Orada karşılıklı kadeh tokuştururlar." Yani sarhoşluk vermeyen içki kadehlerini tokuştururlar. Ayetteki *"kadeh"* kelimesi her ne kadar

müfred olarak gelse de mana bakımından cemidir. Çünkü ayette tek bir kadehten değil, kadeh cinsinden söz edilmektedir.

"Ama burada (içki yüzünden) ne saçmalama vardır ne de günaha girme." Çünkü cennetteki içki, dünyadaki içki gibi değildir. Onu içenler sarhoş olmadıkları için günah veya batıl şeyler konuşmazlar.

"Hizmetlerine verilmiş, (kabuğunda) saklı inci gibi gençler etraflarında dönüp dolaşırlar." Onlar, cennette müminlere hizmet etmeleri amacıyla Allah Teâlâ tarafından özel olarak yaratılmış gençlerdir. Allah onları "güzel, latif ve cana yakın" olarak nitelendiriyor. Cennetteki hizmetçilerin bile hali buysa, cennet ehlinin ve hûrilerin halini varın siz düşünün! Ayette geçen "lü'lüün meknûn," yani "saklanmış inci" tabiri, her türlü leke, kir ve şâibeden korunmuş olan anlamına gelir.

"Cennettekiler birbirlerine dönüp sorarlar." Cennetteki ziyafetlerinin ardından birbirlerine sorarlar: *"Derler ki: Daha önce biz, aile çevremiz içinde bile (ilahî azaptan) korkardık."* Dünya hayatını ve orada Allah'ın azabından nasıl korktuklarını hatırlarlar. Bu korku, onları, Allah'a sığınmaya ve O'na yalvarıp yakarmaya sevk etmiştir. Sonunda Allah onların duasına icabet etmiş ve onları huzuruna kabul etmiştir: *"Allah bize lütfetti de bizi vücudun içine işleyen azaptan korudu. Gerçekten biz bundan önce O'na yalvarıyorduk. Çünkü iyilik eden, esirgeyen ancak O'dur."*

فَذَكِّرْ فَمَآ اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَّلَا مَجْنُوْنٌ ﴿٢٩﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ شَاعِرٌ
نَّتَرَبَّصُ بِهٖ رَيْبَ الْمَنُوْنِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوْا فَاِنِّيْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُتَرَبِّصِيْنَ
﴿٣١﴾ اَمْ تَأْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ بِهٰذَآ اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُوْنَ ﴿٣٢﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ تَقَوَّلَهٗ
بَلْ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوْا بِحَدِيْثٍ مِّثْلِهٖٓ اِنْ كَانُوْا صٰدِقِيْنَ ﴿٣٤﴾ اَمْ خُلِقُوْا
مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمُ الْخَالِقُوْنَ ﴿٣٥﴾ اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بَلْ
لَّا يُوْقِنُوْنَ ﴿٣٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُوْنَ ﴿٣٧﴾ اَمْ لَهُمْ
سُلَّمٌ يَّسْتَمِعُوْنَ فِيْهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُّبِيْنٍ ﴿٣٨﴾ اَمْ لَهُ الْبَنٰتُ
وَلَكُمُ الْبَنُوْنَ ﴿٣٩﴾ اَمْ تَسْئَلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِّنْ مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُوْنَ ﴿٤٠﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ
الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُوْنَ ﴿٤١﴾ اَمْ يُرِيْدُوْنَ كَيْدًا فَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا هُمُ الْمَكِيْدُوْنَ
﴿٤٢﴾ اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٤٣﴾ وَاِنْ يَّرَوْا كِسْفًا
مِّنَ السَّمَآءِ سَاقِطًا يَّقُوْلُوْا سَحَابٌ مَّرْكُوْمٌ ﴿٤٤﴾ فَذَرْهُمْ حَتّٰى يُلٰقُوْا يَوْمَهُمُ
الَّذِيْ فِيْهِ يُصْعَقُوْنَ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِيْ عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ
﴿٤٦﴾ وَاِنَّ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا عَذَابًا دُوْنَ ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤٧﴾
وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِيْنَ تَقُوْمُ ﴿٤٨﴾
وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُوْمِ ﴿٤٩﴾

29. *(Resûlüm!) Sen öğüt ver. Rabbinin lütfuyla sen ne bir kâhinsin ne de bir deli.*

30. *Yoksa onlar, "O bir şairdir; onun, zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz" mu diyorlar?*

31. *De ki: Bekleyin. Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.*

32. *Onlara akılları mı bunu emreder, yoksa onlar, azgın bir topluluk mudur?*

33. Yahut "Onu kendisi uydurdu!" mu diyorlar? Hayır, onlar iman etmezler.

34. Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz getirsinler.

35. Acaba onlar herhangi bir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar? Yoksa kendileri mi yaratıcıdırlar?

36. Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır! Onlar bir türlü anlayıp inanmazlar.

37. Yahut Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Ya da her şeye hâkim olan kendileri midir?

38. Yoksa onların, üzerine çıkıp gizli sırları dinledikleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyenleri, açık bir delil getirsinler.

39. Yoksa kızlar O'nun, oğullar da sizin mi?

40. Yoksa sen kendilerinden bir ücret istiyorsun da bu yüzden onlar ağır bir borç altında eziliyorlar mı?

41. Yoksa gayba ait bilgiler kendi yanlarında da onlar mı yazıyorlar?

42. Yahut bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Asıl tuzağa düşecek olanlar, inkâr edenlerdir.

43. Veya onların Allah'tan başka bir ilahı mı var? Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır

44. Gökten düşen bir kütle görseler "Üst üste yığılmış bulutlardır" derler.

45. Artık çarpılacakları günlerine kavuşuncaya kadar onları kendi hallerine bırak.

46. O gün, planları kendilerine hiçbir fayda vermez ve yardım da görmezler.

47. Şüphesiz zulmedenlere, ondan başka da azap vardır. Fakat çokları bilmezler.

48. Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin. Kalktığın zaman da Rabbini hamd ile tesbih et.

49. Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışından sonra da O'nu tesbih et.

ONLAR HERHANGİ BİR YARATICI OLMADAN MI YARATILDILAR?! YOKSA KENDİLERİ Mİ YARATICIDIRLAR?!

Bu sûrenin ikinci bölümü müşriklerin durumlarını ve İslam davetine karşı tutum ve itirazlarını içermektedir. Peşi sıra müşrikleri uyarmakta ve inatlarının karşılığının kendilerine mutlaka verileceğini haber vermektedir. Sûrenin bu bölümünde aşağıdaki hususlara değinilmiştir:

Birincisi: İlk olarak Allah Teâlâ, Peygamberine, davet ve tebliği sürdürmesini, müşriklerin söylenti ve sataşmalarına aldırmaksızın yoluna devam etmesini emretmektedir: *"(Resûlüm!) Sen öğüt ver. Rabbinin lütfuyla sen ne bir kâhinsin ne de bir deli. Yoksa onlar, '(O) bir şairdir; onun, zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz' mu diyorlar? De ki: Bekleyin. Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."* Daha sonra Peygamberine, davet yolunda karşısına çıkan zorluklara sabretmesini ve kendisine sığınmasını tavsiye etmiştir. Çünkü Allah onu zafere ulaştıracak olan lütfu, inayeti ve sevgisiyle kendisini kuşatacaktır: *"Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin. Kalktığın zaman da Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışından sonra da O'nu tesbih et."*

İkincisi: Kur'ân-ı Kerim müşriklerin Hz. Peygamber (s.a.s.) hakkındaki yalan ve iftiralarını boşa çıkarmaktadır: *"Onlara akılları mı bunu emreder?"* Yani onların bu sözleri, aklın kabul edeceği şeyler değildir. Zira normal akıl sahibi bir insanın, Kur'ân'da; sihirbazların, mecnunların veya şairlerin sözleriyle bir tutacağı hiçbir şey yoktur. Kaldı ki bu tür ithamların hepsi aynı anda nasıl bir kimsede olabilir? Nitekim Kur'ân bu iddialara soru kipiyle şöyle cevap veriyor: *"Yoksa onlar azgın bir topluluk mudur?"* Zira tuğyanlarının içerdiği kötü niyet, haset ve kibir onları böyle düşüncelere sevk etmiştir.

Üçüncüsü: Kur'ân-ı Kerim müşriklerin, daha önceki iftiralarından farklı olmayan ve Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yakıştırmaya çalıştıkları bir diğer ithama da şu şekilde cevap veriyor: *"Yahut 'Onu kendisi uydurdu!' mu diyorlar? Hayır, onlar iman etmezler. Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz getirsinler."* Bu da onların iddialarına karşı en güçlü

delillerdendir. Zira Kur'ân -hâşâ- Peygamber'in (s.a.s.) sözü olsaydı onun benzerini getirme imkânına sahip olabilirlerdi.

Dördüncüsü: Kur'ân-ı Kerim, müşriklerle ihtilafın asıl kaynağına ve anlaşmazlığın can alıcı noktasına işaret ederek müşriklere şöyle cevap verir: *"Acaba onlar herhangi bir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar? Yoksa kendileri mi yaratıcıdırlar? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır! Onlar bir türlü anlayıp inanmazlar. Yahut Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Ya da her şeye hâkim olan kendileri midir?"* Yani onlar, Allah'a ortak koşma alışkanlıklarını ve yeniden dirilişle ilgili kudretini inkâr etmeyi hangi esaslar üzerine inşa ediyorlar? Zira onların varoluşları, ihtimal hesabına göre, ancak şu üç ihtimalden birine dayanır:

1. Onların varoluşu tamamen bir rastlantıya ve başıboşluğa dayanmaktadır. Bu ihtimal bizzat müşrikler tarafından inkâr edilmektedir. Bu durum hem fıtrata hem de doğal yasalara aykırıdır. Çünkü bir şeyin bu şekilde yoktan var olması imkânsızdır.

2. Onlar, kendi kendilerini yaratmış olabilirler. Bu sebeple yeniden dirilip dirilmeyeceklerini onlar daha iyi biliyorlar. Bu ihtimal ise müşrikler tarafından hiçbir zaman dile getirilmemiştir. Ayrıca bu ihtimal doğal yasalar açısından imkânsızdır. Çünkü kendi kendilerini yaratabilmeleri için varlık âleminde önceden var olmaları gerekirdi. Bu da imkânsızdır.

3. Üçüncü ihtimal de hikmet, ilim ve kudret sahibi bir ilah tarafından yaratılmış olmalarıdır. Aslında müşrikler Allah tarafından yaratıldıklarını kabul etmektedirler. Onlar, bu durumu inkâr etmiyorlar, ama yeniden diriliş gerçeğine çarpık bir mantıkla yaklaşıyorlardı. Sahip oldukları kısıtlı güç ve tasavvura göre değerlendirerek durumun kendileri açısından imkânsız olduğunu anlayınca Allah için de bunun imkânsız olduğunu düşünmeye başlamış, Yaratan'ın kudretini kendi kudretleri seviyesine indirgemişlerdi.

Kur'ân, bu ihtimalleri tamamlar mahiyette bir önceki ihtimalle ilgili başka bir seçeneği şöyle hatırlatır: *"Veya onların Allah'tan başka bir ilahı mı var? Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır."* Aslında bu, onlar için uzak bir ihtimal değildir. Çünkü putları ilah yerine

koymak suretiyle bunu zımnen kabul etseler de putların kendilerini veya gökleri ve yeri yarattıklarını zahiren reddederler. Bu ise onların en büyük çelişki ve tereddütlerindendir.

Beşincisi: Kur'ân-ı Kerim müşriklerden, düşüncelerine dayanak olan delillerini açıklamalarını talep eder: *"Yoksa onların, üzerine çıkıp gizli sırları dinledikleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyenleri, açık bir delil getirsinler. Yoksa gayba ait bilgiler kendi yanlarında da onlar mı yazıyorlar."* Kur'ân bu noktada müşriklerin cehaletlerini ve Allah'a iftira attıklarını ortaya koyan somut bir örnek sunar: *"Yoksa kızlar O'nun, oğullar da sizin mi?"* Yani bu hususta en ufak bir bilgiye sahip olsaydınız Allah'a bu tür iftiraları atmazdınız.

Altıncısı: Daha sonra Allah Teâlâ, Peygamberine -kendisi bildiği halde- müşriklere zor gelecek veya haktan nefret etmelerine sebep olacak herhangi bir talepte bulunup bulunmadığını sorar: *"Yoksa sen kendilerinden bir ücret istiyorsun da bu yüzden onlar ağır bir borç altında eziliyorlar mı?"* Bu soru, İslam davetinin her türlü maddî karşılık talebinden münezzeh olduğunu, ayrıca müşriklerin inat ve kibir dışında başka mazeretlerinin kalmadığını beyan etmektedir.

Yedincisi: Sûrenin sonunda Kur'ân, inatçı müşrikleri, küfürde ısrar ettikleri, Hz. Muhammed'a (s.a.s.) ve onun davetine karşı tuzak kurmaya devam ettikleri takdirde şiddetli bir azap ile uyarır: *"Yahut bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Asıl tuzağa düşecek olanlar, inkâr edenlerdir. Gökten düşen bir kütle görseler 'Üst üste yığılmış bulutlardır.' derler. Artık çarpılacakları günlerine kavuşuncaya kadar onları kendi hallerine bırak. O gün, planları kendilerine hiçbir fayda vermez ve yardım da görmezler. Şüphesiz zulmedenlere, ondan başka da azap vardır. Fakat çokları bilmezler."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Rabbinin lütfuyla sen bir kâhin değilsin." Allah Teâlâ bu ayette, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) olan inayetini öne almış; ardından müşriklerin ona yönelik kehanet ithamlarını ortadan kaldırmıştır. Kehanet; dinî duyguları istismar etme yoluyla geleceği bilmeyi iddia etmektir. Nitekim bazı fırka liderleri kendilerine vahiy geldiğini veya cinlerle irtibatlı

olduklarını iddia etmektedirler. Bu, cahiliye döneminde Araplar arasında yaygın bir gelenekti.

"Yoksa (onlar), 'Onun, zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz' mu diyorlar?" Nitekim müşrikler, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bir kaza, hastalık veya buna benzer bir şekilde ölmesini ümit ediyorlardı.

"De ki: Bekleyin. Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim." Yani bekleyin, ben de sizlerle beraber bekleyeceğim. Açıkça görüleceği üzere bu ifade, müşriklere yönelik tehdit ve korkutma içermektedir.

"Onlara akılları mı emreder?" Yani akılları mı bunu kendilerine emrediyor? Zira onların davranışları akıllı bir kişinin davranışlarına benzemiyor.

"Yahut 'Onu kendisi uydurdu!' mu diyorlar?" Yani, "Bu sözleri o uydurdu ve daha sonra Allah'a nispet etti" mi diyorlar? Ayetin metninde geçen "tekavvül" kelimesi, bir sözü, onu söylemeyen bir kimseye nispet etmek, onun adına uydurmak demektir.

"Yahut Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Ya da her şeye hâkim olan kendileri midir?" Gaybın hakikatine muttali olmak ve oradaki sırları keşfetmek için bir yöntemleri mi vardır? Aslında Allah Teâlâ müşriklere, ahireti inkâr etmelerinin gerekçesini soruyor.

"Yoksa onların, üzerine çıkıp gizli sırları dinledikleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyenleri, açık bir delil getirsinler." Açıkçası bu, müşriklerin sağlam bir bilgiye sahip olmadıklarının beyanıdır. Ayrıca onların gaybı bilmeye güçleri yetmez. Çünkü vahyin kaynağı olan gökyüzü ile hiçbir irtibatları yoktur.

"Bu yüzden onlar ağır bir borç altında eziliyorlar mı?" Yani "Ey Muhammed (s.a.s.)! Onları İslam'a davet etmek ve kendilerine nasihat etmek için, onlardan bir ücret mi istedin de bu onlara ağır geldi?"

"Yahut bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Asıl tuzağa düşecek olanlar, inkâr edenlerdir." Şayet onlar seni yok etmeye çalışıyorlarsa bilsinler ki asıl yok olacak olan kendileridir.

"Gökten düşen bir kütle görseler." Allah Teâlâ'nın, zalimleri cezalandırmak için gökyüzünden indirdiği bazı nesneleri görseler, yine böyle davranmaya devam ederler mi? Aslında bu ifade bir varsayım

cümlesidir. Çünkü Allah Teâlâ, Kureyş kabilesini Âd, Semûd ve diğer kavimleri cezalandırdığı gibi kapsamlı bir ceza ile helâk etmemiştir.

"'Bunlar, üst üste yığılmış bulutlardır' derler." Yani o azabı bir yağmur müjdesi gibi algılarlar. Sanki kendilerinden önceki kavimleri yok eden azaptan kendilerini güvende zannederler. Bu ise, onların inat ve kibirlerini göstermesi bakımından önemlidir.

"Artık çarpılacakları günlerine kavuşuncaya kadar onları kendi hallerine bırak." Yani kendilerini bekleyen hakikatle yüz yüze gelinceye kadar onları bırak. Bunun kıyamet vaktinin gelmesi veya hayatlarının son bulması şeklinde anlaşılması daha uygundur.

"Şüphesiz zulmedenlere, ondan başka da azap vardır." Ahiret azabından önce kendileri için bir azap vardır. Burada, Bedir Savaşı'na işaret edilmektedir. Allahu a'lem.

"Rabbinin hükmüne sabret." Yüce Allah, müşrikler hakkındaki kararını verinceye kadar sabret. Onlardan korkma, *"çünkü sen gözlerimizin önündesin."* Sen bizim korumamız ve gözetimimiz altındasın. Yeter ki sen, *"kalktığın zaman da Rabbini hamd ile tesbih et."* Uykudan kalkınca ilk olarak hamd ile Allah'ı tesbih et. Böylece, Allah'ı zikretmek o gün yaptığın ilk iş olsun. Rabbini tesbih etmeyi bırakma ve *"gecenin bir kısmında ve yıldızların batışından sonra da O'nu tesbih et."* Yani Rabbini gece boyu ve yıldızların kaybolduğu gecenin sonunda tesbih et. Yıldızların kaybolduğu ân, gündüzün başlangıcıdır. Bu zaman dilimi, güneşin yeniden batışına kadar devam eder. Bu ise Yüce Allah'ın gece veya gündüz her vakitte tesbih edilebileceği manasına gelir. Mümin de kendisi için uygun olan vakti tercih eder. Allahu a'lem.

سُورَةُ النَّجْمِ

53- NECM SÛRESİ

242. MECLİS: "O, ARZUSUNA GÖRE KONUŞMAZ"

243. MECLİS: "İNSAN İÇİN KENDİ ÇALIŞMASINDAN BAŞKA BİR ŞEY YOKTUR"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ﴿٢﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى
﴿٣﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى ﴿٤﴾ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰى ﴿٥﴾ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوٰى ﴿٦﴾
وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ﴿٨﴾ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ﴿٩﴾
فَاَوْحٰى اِلٰى عَبْدِهِ مَا اَوْحٰى ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿١١﴾ اَفَتُمَارُونَهُ
عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى ﴿١٣﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾
عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ﴿١٥﴾ اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ
وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾ اَفَرَاَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى
﴿١٩﴾ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ﴿٢٠﴾ اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿٢١﴾ تِلْكَ اِذًا
قِسْمَةٌ ضِيزٰى ﴿٢٢﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا اَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا اَنْتُمْ وَاٰبَاؤُكُمْ مَا اَنْزَلَ
اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْاَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ
مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰى ﴿٢٣﴾ اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰى ﴿٢٤﴾ فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُولٰى ﴿٢٥﴾
وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمٰوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا اِلَّا مِنْ بَعْدِ اَنْ يَاْذَنَ
اللّٰهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلٰٓئِكَةَ
تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا
يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿٢٨﴾ فَاَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ
عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿٣٠﴾

1-3. Battığı zaman yıldıza andolsun ki arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtıla inanmadı; o, arzusuna göre de konuşmaz.

4. O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir.

5-7. Çünkü onu güçlü kuvvetli ve üstün yaratılışlı biri (Cebrail) öğretti. Sonra en yüksek ufuktayken asıl şekliyle doğruldu.

8-9. Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu.

10-11. Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi. (Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı.

12. Onun gördükleri hakkında şimdi kendisiyle tartışacak mısınız?

13-14. Andolsun onu, Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü.

15. Cennetü'l-Me'vâ da onun yanındadır.

16. Sidre'yi kaplayan kaplamıştı.

17. Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı.

18. Andolsun o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını gördü.

19. Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı?

20. Ve üçüncüleri olan ötekini, Menât'ı.

21. Demek erkek size, dişi O'na öyle mi?

22. O zaman bu, insafsızca bir taksim!

23. Bunlar (putlar), sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Hâlbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir.

24. Yoksa insan, her arzu ettiği şeye sahip mi olacaktır?

25. Ahiret de dünya da Allah'ındır.

26. Göklerde nice melek var ki onların şefaatleri, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah'ın izin vermesi dışında, bir işe yaramaz.

27. Ahirete inanmayanlar, meleklere dişilerin adlarını takıyorlar.

28. Hâlbuki onların bu hususta hiç bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez.

29. Onun için sen Bizi anmaktan yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimselere yüz verme.

30. İşte onların erişebilecekleri bilgi budur. Şüphesiz ki senin Rabbin, evet O, yolundan sapanı daha iyi bilir; O, hidayette olanı da çok iyi bilir.

O, ARZUSUNA GÖRE KONUŞMAZ

Necm Sûresi, Hz. Peygamber'in (s.a.s.), Rabbinden alıp tebliğ ettiği vahyi tezkiye ederek başlar. Daha sonra vahyi inkâr edenlerin durumunu anlatır ve gayb tasavvurlarını şu şekilde eleştirir:

Birincisi: Allah Teâlâ ilk olarak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) dalâletten, heva ve hevesine uymaktan münezzeh olduğunu belirtmek amacıyla batan yıldıza yemin etmektedir: *"Battığı zaman yıldıza andolsun ki arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bâtıla inanmadı; o, arzusuna göre de konuşmaz."*

İkincisi: Allah Teâlâ, Nebi'nin (s.a.s.) tebliğ ettiği vahyin içinde hiçbir şüphe olmadığını şu şekilde vurgular: *"O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir."* Bu vahyi, Allah'ın verdiği her türlü görevi yerine getirebilen, üstün güçlere sahip vahiy meleği Cebrail (a.s.) indirdi. Ayrıca onun görevi peygamberlerle irtibat halinde olmak ve peygamberlikle ilgili hususları öğretmektir. *"Çünkü onu güçlü kuvvetli ve üstün yaratılışlı biri (Cebrail) öğretti."*

Üçüncüsü: Kur'ân-ı Kerim vahiy meleği Cebrail'in (a.s.) Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yüksek ufuktan nasıl vahiy indirdiğini detaylı bir şekilde anlatır. Nitekim Cebrail, vahyin inişi sırasında Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yavaş yavaş yaklaştı. Öyle ki iki arkadaşın yan yana oturması veya öğrencinin, öğretmenin önünde oturması gibi bir konumdaydı: *"Sonra en yüksek ufuktayken asıl şekliyle doğruldu. Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi."*

Dördüncüsü: Kur'ân, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kalbinde oluşan yakîn imanı, gördüğü şeyin vahiy meleği olduğunu, melekten duyduğu şeyin ise Allah'ın vahyi olduğunu şöyle ifade eder: *"(Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı. Onun gördükleri hakkında şimdi kendisiyle tartışacak mısınız?"*

Beşincisi: Kur'ân-ı Kerim, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vahiy meleğiyle yeryüzündeki bu buluşmasının ardından Miraç gecesinde de gökyüzünde buluştuğunu hatırlatır. Bu buluşmada ona Rabbinin yüce

ayetlerini aktardığını bildirir: *"Andolsun onu, Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü. Cennetü'l-Me'vâ da onun yanındadır. Sidre'yi kaplayan kaplamıştı. Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı. Andolsun o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını gördü."*

Altıncısı: Daha sonra Kur'ân, müşriklerle, inançlarının esasları konusunda münakaşa etmeye başlar: *"Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı? Ve üçüncüleri olan ötekini, Menât'ı. Demek erkek size, dişi O'na öyle mi? O zaman bu, insafsızca bir taksim! Bunlar (putlar), sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Hâlbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir. Yoksa insan, her arzu ettiği şeye sahip mi olacaktır? Ahiret de dünya da Allah'ındır."*

Yedincisi: Bir önceki mevzunun devamı mahiyetinde Kur'ân, müşriklerin melekler konusundaki yalan ve iftiralarını çürütür: *"Göklerde nice melek var ki onların şefaatleri, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah'ın izin vermesi dışında, bir işe yaramaz. Ahirete inanmayanlar, meleklere dişilerin adlarını takıyorlar. Hâlbuki onların bu hususta hiç bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez."*

Sekizincisi: Daha sonra Allah Teâlâ, Peygamberine, sadece bu dünya hayatının menfaatini önceleyen inatçı ve yalancı müşriklerden yüz çevirmesini ve onlardan uzaklaşmasını tavsiye etmektedir. Zira onların bu özellikleri sapkınlıkları ve cahilliklerindendir: *"Onun için sen Bizi anmaktan yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimselere yüz verme. İşte onların erişebilecekleri bilgi budur. Şüphesiz ki senin Rabbin, evet O, yolundan sapanı daha iyi bilir; O, hidayette olanı da çok iyi bilir."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Battığı zaman yıldıza andolsun." Allah Teâlâ batan yıldıza yemin ediyor. Yıldızın sönüp batması ve bu olayın hatırlatılması ilah olamayacaklarının beyanı için uygundur. Çünkü sönüp kaybolan bir şey ilah olamaz. Ayrıca burada müşriklerin bazı yıldızlarla alakalı tasavvurlarına reddiye vardır. Örneğin ileride bahsi geçecek olan Şi'râ yıldızı

bunlardan biridir. Ayrıca gökyüzündeki bütün cisimlere yemin edilmiş olması da muhtemeldir. Allahu a'lem.

"O, arzusuna göre de konuşmaz." Bu gerçek Hz. Peygamber'in (s.a.s.) tüm sözleri için geçerlidir. Çünkü o, ister vahiy, ister öğüt ve irşad, ister başka konularda olsun, hevâ ve hevesine göre konuşmaktan münezzehtir. Hatta hakkında vahiy nazil olmayan konulardaki içtihatları bile böyledir. Onun sözleri, Allah'ın muradını ve içerdiği hayır ve hikmeti ifade eder.

"O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir." Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu türden konuşmaları, Kur'ân ve onu teyit edip ahkâmını açıklayan teşriî sünnetle sınırlıdır.

"Çünkü onu güçlü kuvvetli ve üstün yaratılışlı biri (Cebrail) öğretti." O, vahiy meleği Cebrail'dir (a.s.). Ayette geçen "(القوى) (el-kuvâ)" kelimesi, "kuvvet" kelimesinin çoğuludur. Yani Cebrail, Allah tarafından kendisine verilen görevleri yerine getirebilecek nitelikte çeşitli güçlere sahiptir. Ayrıca o, *"üstün yaratılışlı biridir."* Bu ayette geçen "(مِرَّة) (mirra)" kelimesi yaratılışındaki zâtî ve tabiî güç demektir.

Cebrail (a.s.), *"Asıl şekliyle doğruldu."* Yani risaleti Allah'tan teslim almak üzere tüm heybetiyle ayağa kalktı. Burada, yeryüzüne inmeden önceki haliyle Cebrail'den söz edilmektedir. *"Sonra en yüksek ufuktayken"* Yani en yüksek semâdayken risaleti Allah'tan teslim aldı. *"Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı."* Yavaş yavaş yüksek ufuklardan yeryüzüne inerek Allah Resûlü'nün (s.a.s.) bulunduğu yere yaklaştı.

"O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu." İki yay ölçüsünde yaklaştı. Bir yayın genişliği yaklaşık bir zirâ'dır. Bu mesafe, karşılıklı oturan iki kişinin yakınlık derecesini ifade eder. Allahu a'lem.

"Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi." Yani Allah, Peygamberine o gün vahyini Cebrail vasıtasıyla gönderdi.

"(Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı." Nebi'nin (s.a.s.) gördüğü şahsın Cebrail olduğu, duyduğu şeyin vahiy olduğu konusunda kalbinde kesin bir bilgi oluştu.

"O'nun gördükleri hakkında şimdi kendisiyle tartışacak mısınız?" Ne yani? Ayan beyan gördükleri hakkında Peygamber (s.a.s.) ile tartışacak ve onu yalanlayacak mısınız?

"Andolsun onu, önceden bir defa daha görmüştü." Yani Allah Resûlü (s.a.s.) Cebrail'i daha önce de görmüştü. Ayette geçen "(نَزْلَةً) (nezleten)" kelimesi, bir yere bir defa inmek anlamına gelir. Onunla yeryüzünde karşılaştığı gibi daha önce başka bir yerde de karşılaşmıştı.

O, Cebrail'i daha önce *"Sidretü'l-Müntehâ'nın yanında"* görmüştü. Burası yedi kat göğün üzerindeki en yüksek noktadır. Sidretü'l-Müntehâ ismi Sidr Ağacı'ndan alınmıştır. Bu mekân hakkında mahlûkatın hiçbir bilgisi yoktur. Buranın ötesinde ne olduğunu ancak Allah bilir. Bu konudaki bilgiler, beşer aklının, vahiy dışında hiçbir yolla hakikatine vâkıf olamayacağı sem'iyyât türündendir.

"Cennetü'l-Me'vâ da onun yanındadır." Yani Allah Teâlâ'nın mümin kullarına va'dettiği, kendileri için hazırladığı ve herkesçe bilinen cennet oradadır.

"Sidre'yi kaplayan kaplamıştı." Beşer aklının tasavvur etmesi imkânsız olan bir kudret onu örttü. Çünkü beşer aklı, geçmişte hakkında bir şeyler duyduğu, zihinde tasavvur edilebilen ve önceden bilinen şeyleri, ancak mukayese yoluyla idrak edebilir. Böylece ayette geçen bu müphemlik insana, idrakinin, görmesinin ve duymasının sınırlı olduğunu öğretmek içindir. Allahu a'lem.

O Peygamber'in (s.a.s.) *"gözü kaymadı ve sınırı aşmadı."* Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bakışları hata etmedi ve gördüğüne de hiçbir şey eklemedi. Bu, onun sadakatini ve Yüce Allah'ın kendisine o yolculukta bahşettiği marifetlerin inceliğini onaylanmaktadır. *"Andolsun o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını gördü."* Kur'ân, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) müşahede ettiği ayetlerin hangileri olduğunu belirtmez. Fakat bu ifadeler, Peygamberimizin şanının yüceltildiğine ve yüce makamlarla şereflendiğine işaret etmektedir. Ayrıca inanan insanın önünde geniş ufukların açılmış olması, saflığını zedeleyecek kötülüklerden, hayatın zor imtihanlarından, kederlerinden ve dar ufkundan kurtulması da bu ayetlerdendir.

"Gördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı? Ve üçüncüleri olan ötekini, Menât'ı." Kur'ân-ı Kerim az önce ulvî âlemden ve onun ihtişamından söz ederken, küçük ve alçak putlardan (Lât, Menât ve Uzza'dan) ve onların etrafına toplanan müşriklerden söz etmeye başlayarak konular arasında hızlı bir geçiş yapmaktadır. Allah Teâlâ bu ayette Menât'ın üçüncü put olduğunu zikretmiştir. Yani az önce zikredilen üç putun üçüncüsü demektir. *"Gördünüz mü"* sorusunun maksadı ise şudur: "Ey müşrikler! Nasıl olur da bu küçük ve alçak putlarınızı ulvî âlemin üzerinde görebilirsiniz?"

"Demek erkek size, dişi O'na öyle mi?" Bu, kendi putlarını melek sayıp melekleri de Allah Teâlâ'ya kızlar şeklinde nispet eden müşriklere yönelik bir kınamadır.

"O zaman bu, insafsızca bir taksim!" Yani bu çok adaletsiz bir taksimdir. Ayrıca bu itiraz, müşriklerin akıllarıyla alay etmeye yöneliktir. Zira önce dişileri hakir görüyorlar. Daha sonra onları Allah'a nisbet ediyorlar. Bu tutumlarıyla iki suç işlemiş oluyorlar. Gerçek şu ki ister kız olsun ister erkek, Allah'a evlat nispet etmenin her iki şekli de aynıdır; ikisi de iftiradır, küfürdür ve ahmaklıktır. Bu isimlendirme batıldır.

"Bunlar (putlar), sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir." Bu putların gerçekte ne hakikati ne de değeri vardır. Çünkü bunlar sizin ve babalarınızın uydurduğu büyük bir yalandan başka bir şey değildir.

Üstelik *"Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir."* O'nun katından bunlar hakkında ne hüccet ne delil gelmiştir. Müşrikler *"ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar."* Onlar, ancak ilme ters düşen vehme ve takvaya ters düşen hevaya tabi olurlar. Her ikisi de dalâletin kaynağıdır.

"Yoksa insan, her arzu ettiği (temenni ettiği) şeye sahip mi olacaktır?" sorusu, bir önceki durumla alakalı olan olumsuz bir sorudur. Aslında temenni etmek, insanın çok sevdiği ve her zaman yapmak istediği bir şeydir. Ancak Allah, beşerin isteğine göre değil, kendi hükmüne ve mutlak iradesine göre varlıklara dair kuralları belirler ve kaderlerini tayin eder.

Bilesiniz ki *"ahiret de dünya da Allah'ındır."* Orada hükmü Allah verecektir. Beşerin heva ve hevesinin orada geçerliliği olmayacaktır.

"Göklerde nice melek var ki onların şefaatleri, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah'ın izin vermesi dışında, bir işe yaramaz." buyruğu, o müşriklerin putlarından veya meleklerden şefaat istemek gibi batıl temennilerinin kendilerine hiçbir fayda vermeyeceğine dair bir örnektir. Çünkü şefaat ancak Allah Teâlâ'nın izniyle gerçekleşir. Ayrıca meleklerin -hâşâ- bir müşriğe şefaat etmesi söz konusu değildir. Onlar ancak Allah'ın, şefaat edilmesine izin verdiği kimselere şefaat edebilirler.

"Ahirete inanmayanlar, meleklere dişilerin adlarını takıyorlar." Onlar için "Allah'ın kızlarıdır" diyorlar. *"Hâlbuki onların bu hususta hiç bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar."* Burada zannın manası, vehimdir. Çünkü ilmin karşılığı olarak zikredilmiştir. Bazen de zan, ilim veya ilme yakın durumlar için de kullanılabilir. Tıpkı şu ayette olduğu gibi: *"Onlar, kesinlikle Rablerine kavuşacaklarını ve O'na döneceklerini düşünen (zanneden) ve bunu kabullenen kimselerdir.*[74]

74 Bakara 2/46.

وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۙ لِيَجْزِىَ الَّذِينَ اَسَٓاؤُا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِىَ
الَّذِينَ اَحْسَنُوا بِالْحُسْنٰى ۚ ﴿٣١﴾ اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا
اللَّمَمَ ۗ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ۗ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ
اَجِنَّةٌ فِى بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ ۚ فَلَا تُزَكُّوٓا اَنْفُسَكُمْ ۗ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾ اَفَرَاَيْتَ
الَّذِى تَوَلّٰى ۙ ﴿٣٣﴾ وَاَعْطٰى قَلِيلًا وَاَكْدٰى ﴿٣٤﴾ اَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿٣٥﴾
اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِى صُحُفِ مُوسٰى ۙ ﴿٣٦﴾ وَاِبْرٰهِيمَ الَّذِى وَفّٰٓى ۙ ﴿٣٧﴾ اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ اُخْرٰى ۙ ﴿٣٨﴾ وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلَّا مَا سَعٰى ۙ ﴿٣٩﴾ وَاَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرٰى ۖ ﴿٤٠﴾
ثُمَّ يُجْزٰيهُ الْجَزَٓاءَ الْاَوْفٰى ۙ ﴿٤١﴾ وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ۙ ﴿٤٢﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَضْحَكَ
وَاَبْكٰى ۙ ﴿٤٣﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَا ۙ ﴿٤٤﴾ وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ۙ ﴿٤٥﴾
مِنْ نُطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰى ۖ ﴿٤٦﴾ وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰى ۙ ﴿٤٧﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰى
﴿٤٨﴾ وَاَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰى ۙ ﴿٤٩﴾ وَاَنَّهُ اَهْلَكَ عَادًا الْاُولٰى ۙ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَا فَمَٓا
اَبْقٰى ۙ ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ ۖ اِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰى ۖ ﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ
اَهْوٰى ۙ ﴿٥٣﴾ فَغَشّٰيهَا مَا غَشّٰى ۚ ﴿٥٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾ هٰذَا نَذِيرٌ مِنَ
النُّذُرِ الْاُولٰى ﴿٥٦﴾ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ اَفَمِنْ
هٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ۙ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ۙ ﴿٦٠﴾ وَاَنْتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾
فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

31. *Göklerde ve yerde bulunanlar hep Allah'ındır. Bu, Allah'ın, kötülük edenleri yaptıklarıyla cezalandırması, güzel davrananları da daha güzeliyle mükâfatlandırması içindir.*

32. *Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin, affı bol olandır. O, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğunuz*

sırada (bile), sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir.

33. Gördün mü arkasını döneni?

34. Azıcık verip sonra vermemekte direneni?

35. Acaba gaybın bilgisi kendi yanındadır da o görüyor mu?

36-37. Yoksa Mûsâ'nın ve ahdine vefa gösteren İbrâhim'in sahifelerinde yazılı olanlar kendisine haber verilmedi mi?

38. Gerçekten hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenemez.

39. Bilsin ki insan için, kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.

40. Ve çalışması da ileride görülecektir.

41. Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir.

42. Ve şüphesiz en son varış Rabbinedir.

43. Doğrusu güldüren de ağlatan da O'dur.

44. Öldüren de dirilten de O'dur.

45, 46. Şurası muhakkak ki (rahime) atıldığında nutfeden, erkek ve dişiden ibaret olan iki çifti O yarattı.

47. Şüphesiz tekrar diriltmek de O'na aittir.

48. Zengin eden de yoksul kılan da O'dur.

49. Doğrusu Şi'râ yıldızının Rabbi de O'dur.

50. Ve şüphesiz ki önceki Âd kavmini O helâk etti.

51. Semûd'u da (O helâk etti) ve geriye hiçbir şey bırakmadı.

52. Daha önce de çok zalim ve pek azgın olan Nûh kavmini (helâk etmişti)

53. Altüst olan şehirleri de o böyle yaptı.

54. Onların başına getireceğini getirdi!

55. Şimdi Rabbinin nimetlerinin hangisinde şüpheye düşersin.

56. İşte bu ilk uyarıcılardan bir uyarıcıdır.

57. Yaklaşan yaklaştı.

58. Onu (vaktini) Allah'tan başka açığa çıkaracak yoktur.

59. Şimdi siz bu söze (Kur'ân'a) mı şaşıyorsunuz?!

60. Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz!

61. Ve siz gaflet içinde oyalanmaktasınız!

62. Haydi Allah'a secde edip O'na kulluk edin!

İNSAN İÇİN, KENDİ ÇALIŞMASINDAN BAŞKA BİR ŞEY YOKTUR

Vahyin nuru ile müşriklerin karanlık ve dalâlet hallerinin mukayese edilmesinden sonra Kur'ân, sûrenin ikinci bölümünde insanların amellerinin tartıldığı adalet terazisini şu şekilde ortaya koymaya başlar:

Birincisi: Kur'ân-ı Kerim, göklerin ve yerin hükümranlığının Allah'a ait olduğunu ve O'nun, kendi mülkünde dilediği gibi tasarruf yetkisine sahip olduğunu beyan eder. Tüm insanları eşsiz bir şekilde yaratan, onlara türlü rızıklar veren, onlar için ölümü ve hayatı takdir eden O'dur. O'nun rububiyetine boyun eğmeyen ve hükmü altına girmeyen hiçbir şey yoktur. O sahte ilahlar ve onlara tapan müşrikler de buna dâhildir.

"Göklerde ve yerde bulunanlar hep Allah'ındır. Ve şüphesiz en son varış Rabbinedir. Doğrusu güldüren de ağlatan da O'dur. Öldüren de dirilten de O'dur. Şurası muhakkak ki (rahime) atıldığında nutfeden, erkek ve dişiden ibaret olan iki çifti O yarattı. Şüphesiz tekrar diriltmek de O'na aittir. Zengin eden de yoksul kılan da O'dur. Doğrusu Şi'râ yıldızının Rabbi de O'dur."

İkincisi: Kur'ân, her insanın ister hayır olsun ister şer, kendi amelinden sorumlu olduğunu haber vermektedir: *"Bu, Allah'ın, kötülük edenleri yaptıklarıyla cezalandırması, güzel davrananları da daha güzeliyle mükâfatlandırması içindir. Gördün mü arkasını döneni? Azıcık verip sonra vermemekte direneni? Acaba gaybın bilgisi kendi yanındadır da o görüyor mu? Yoksa Mûsâ'nın ve ahdine vefa gösteren İbrâhim'in sahifelerinde yazılı olanlar kendisine haber verilmedi mi? Gerçekten hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenemez. Bilsin ki insan için, kendi çalışmasından başka bir şey yoktur ve çalışması da ileride görülecektir. Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir."*

Üçüncüsü: Kur'ân-ı Kerim insanın tabiatını ve hataya olan meylini hatırlatarak tevbe ve bağışlanma için geniş bir kapı açmaktadır: *"Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin, affı bol olandır.*

Dördüncüsü: Allah Teâlâ, insanların amellerini çepeçevre kuşatan geniş ilmini hatırlatarak zulme ve aldatmaya mahal olmadığını haber veriyor: *"O, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğunuz sırada (bile), sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir."*

Beşincisi: Kur'ân ayrıca o inatçı yalancıları, peygamberlerini yalanlayan geçmiş milletlerle aynı akıbete maruz kalmamaları hususunda uyarmıştır: *"Semûd'u da (O helâk etti) ve geriye hiçbir şey bırakmadı. Daha önce de çok zalim ve pek azgın olan Nûh kavmini (helâk etmişti) Altüst olan şehirleri de O böyle yaptı. Onların başına getireceğini getirdi! Şimdi Rabbinin nimetlerinin hangisinde şüpheye düşersin?! İşte bu ilk uyarıcılardan bir uyarıcıdır. Yaklaşan yaklaştı. Onu (vaktini) Allah'tan başka açığa çıkaracak yoktur."*

Altıncısı: Sûrenin sonunda Kur'ân, müşriklere kurtuluş yolunu ve kendileri için hayırlı olanı göstererek onları gafletten uyanmaya, oyunu ve oyalanmayı bırakmaya davet ediyor: *"Şimdi siz bu söze (Kur'ân'a) mı şaşıyorsunuz?! Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz! Ve siz gaflet içinde oyalanmaktasınız! Haydi, Allah'a secde edip O'na kulluk edin!"*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince." Bu, muhsinlerin özelliğidir. Nitekim onlar iyilik yapar, kötülüklerden uzaklaşırlar. Çünkü takvanın hakikati, iyilikleri yapmak ve kötülükleri terk etmektir. Büyük günahlar da hadler ve kısas gibi belirlenmiş cezaları veya lanetlenmeyi, fâsık durumuna düşmeyi veya ateşe atılmayı gerektiren suçlardır. "(فَوَاحِش) (fevâhiş)" ise zina, adam öldürmek, sihir yapmak gibi büyük günahlar demektir. Günümüzde bu kelime, özellikle ar ve namusu ilgilendiren hususlar için yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

"Ufak tefek kusurları dışında." Arapçada "(اَللَّمَمُ) (el-lemem)," gaflet ve hata ile işlenen küçük günahlar için kullanılır. Bu günahları hafife alan, çokça işleyen ve küçük günahlarda ısrar eden kimse kendini tehlikeye atmış olur. Çünkü küçük günahlar ısrar ve tekrar edilirse büyük

günah gibi olur. Küçük günahlar da birikmek suretiyle büyük günah gibi vebale ulaşır. Allahu a'lem.

"Annelerinizin karınlarında bulunduğunuz sırada." ayetinin aslında geçen "(اَجِنَّةٌ) (ecinne)" kelimesi "cenin" kelimesinin çoğuludur.

"Kendinizi temize çıkarmayın." Kendinizi/nefsinizi övmeyin. "Nefs" kelimesi bir kimsenin ait olduğu topluluk için de kullanılır. Hizb, kabile ve buna benzer kelimeler de aynı anlamdadır. Kişinin kendini övmesi nehyedilen hususlardandır.

"Gördün mü arkasını döneni?" Hak ve hakikatten yüz çevireni.

"Azıcık verip sonra vermemekte direneni?" O kişi azıcık infak etti, daha sonra vermekten vazgeçti.

"Acaba gaybın bilgisi kendi yanındadır da o görüyor mu?" Yani infak etmeye devam ediyorken haktan yüz çeviren bu kimse kendini, sorumluluğunu yerine getirmiş mi zannediyor? Böyle davranmasına sebep olan bir gayb bilgisine mi dayanıyor? Bu, kibirli kimsenin tutumudur. Çoğu zaman zulmünden vazgeçmeyen ve zulme arka çıkan bir zalimin, ecelinin yaklaştığını anlayınca duyduğu korku ile bazen bir cami inşa ettiğini, bir yetimin bakımını üstlendiğini veya bir hocaya gidip ondan dua istediğini görmekteyiz. Bu kimse, her şeye rağmen batıl yolda yürümeye, kâfirleri dost edinmeye ve Müslümanlara düşmanlık etmeye devam eder. Hiç şüphesiz böyle bir tutum ve tavır, sahte bir fıtratı, baskın bir heva ve hevesi, azgın bir şehveti bir arada barındırmaktadır.

Allah'ın kendisine emrettiklerini yerine getiren ve üzerine düşen görevi yapan *"İbrâhim'in sahifelerinde yazılı olanlar kendisine haber verilmedi mi? Gerçekten hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü yüklenemez."* Yani hiçbir mükellef, başkasının yükünü yüklenmez. Bu ayet ilahî adalet inancını teyit etmekte, insanları sorumluluk taşımaya teşvik etmekte ve başkalarının günahını yükleneceğini iddia eden şefaatçiler anlayışını çürütmektedir.

"Bilsin ki insan için, kendi çalışmasından başka bir şey yoktur." buyruğu, ilahî adalet inancını destekleyen diğer bir ifadedir.

"Ve çalışması da ileride görülecektir." Bu eksiksiz adaletin gereğidir. Allah zalimi ve günahkârı kendi ezelî ilmine göre cezalandırmaz. Önce tüm amellerini görüp onaylaması için ona amel defterini gösterir ve hak ettiği cezayı ona göre verir.

"Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir." Yani amellerinin karşılığını tastamam alır.

"Ve şüphesiz en son varış Rabbinedir." Çünkü tüm işler Yüce Allah'a döner ve ayrıca tüm yaratılmışlar O'nun huzuruna döndürülür.

"Doğrusu güldüren de ağlatan da O'dur." Yani insandaki gülme kudretini yarattığı gibi, ağlama kudretini de O yaratmıştır. Ayrıca bu kudretlerin sebepleri olan sevinç, hüzün ve benzerî duyguları da O yaratmıştır. Bunlar Allah'ın insandaki önemli ayetlerindendir. *"Öldüren de dirilten de O'dur."* Hayatı ve ölümü yaratan O'dur.

"Erkek ve dişiden ibaret olan iki çifti O yarattı." Böyle bir yaratma, Allah'ın kudret ve hikmetinin, ayrıca yarattıklarına yönelik inayetinin delillerindendir. Çünkü kâinattaki tüm canlılar için geçerli olan bu tür bir yaratma olmadan hayatın devamlılığını tasavvur etmek imkânsızdır. Çünkü erkek, neslini devam ettirebilmesi için kendi kendine bir dişi yaratma gücüne sahip değildir. Aynı şekilde dişi de böyledir. Onları, birbirleri için yaratan bir kudret vardır. Ancak onlar bundan habersizdirler.

"Muhakkak ki (rahime) atıldığında nutfeden." Yani erkek ve dişiyi rahme atılan bir nutfeden yarattık.

"Şüphesiz tekrar diriltmek de O'na aittir." Sizi en baştan yaratan O olduğu gibi tekrar diriltecek olan da O'dur.

"Zengin eden de yoksul kılan da O'dur." Rızık kapılarını insanlara gösteren O'dur. Altın, gümüş gibi tedavüldeki paralarla onları zengin kılar. Ayrıca evler, bağlar ve bahçeler vererek onları mal-mülk sahibi yapar. Ayetteki "(أَقْنَى) (eknâ)" kelimesi, "gayrimenkul edinmek" anlamına gelen "kunye" ve "iktinâ" kökünden türemiştir. Allahu a'lem.

"Doğrusu Şi'râ yıldızının Rabbi de O'dur." Şi'râ, cahiliye döneminde bazı Arap kabilelerin ilah kabul edip kendisine ibadet ettikleri yıldızdır.

"Ve şüphesiz ki önceki Âd kavmini O helâk etti. Semûd'u da (O helâk etti) ve geriye hiçbir şey bırakmadı." Allah Teâlâ müşrik Araplara, kendilerinden önce helâk edip köklerini kazıdığı Âd ve Semûd kavimlerini hatırlatıyor.

"Daha önce de çok zalim ve pek azgın olan Nûh kavmini." Alt üst olmuş şehirlerin halkını helâk etti. Arapçada "el-mü'tefike" kelimesi, başına gelen musibet sebebiyle altüst olmuş şehirler demektir. Bunlar, Lût kavminin yaşadığı şehirlerdir. "(اَهْوَى) (ehvâ)" kelimesi, diğerlerine nazaran daha büyük azaba uğratılanlar demektir.

"Onların başına getireceğini getirdi!" Şiddetli bir azap onları kuşatıverdi.

"Şimdi Rabbinin nimetlerinin hangisinde şüpheye düşersin." buyruğunda hitap Hz. Peygamber'e (s.a.s.) yöneliktir. Allah ona verdiği büyük nimetleri hatırlatıyor. Ayetteki "(تَتَمَارَى) (tetemârâ)" fiili, şüphe duymak anlamına gelir. Allah Resûlü (s.a.s.) -hâşâ- şüphe etmez. Buradaki kasıt, soru sıygasında nefiydir. Yani bu nimetler ve onlardaki deliller sayesinde kalbinde tam bir inanç ve itminanın hâsıl olması amaçlanmaktadır. Diğer taraftan buradaki soru siygası, eşyanın hakikatini ve Allah'ın verdiği nimetleri inkâr edenlere karşı bir dokundurma içermektedir.

"İşte bu ilk uyarıcılardan bir uyarıcıdır." buyruğu, istinafî bir cümledir. Sûrenin başlangıcında zikredilen hakikatlerin hatırlatılması istenmiştir. Hz. Muhammed (s.a.s.) daha öncekiler gibi Allah'ın risaletini taşıyan bir uyarıcı ve peygamberdir; güvenilir biridir, arzusuna göre konuşmaz. O bildirdikleri vahiyden başkası değildir.

"Yaklaşan yaklaştı." Kıyamet yaklaştı.

"Onu (vaktini) Allah'tan başka açığa çıkaracak yoktur." Kesinlikle gerçekleşecektir. Hiçbir mahlûk ona engel olamayacaktır.

"Şimdi siz bu söze mi şaşıyorsunuz?" Bu cezaya ve şiddetli uyarıya mı şaşıyorsunuz?!

"Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz!" Bu halleri, onların, gaflet ve sarhoşluklarına dair açık bir delildir.

"Ve siz gaflet içinde oyalanmaktasınız!" Gaflet ve oyalanma halinde yaşamınıza devam etmektesiniz.

"Haydi, Allah'a secde edip O'na kulluk edin!" hitabı, Allah'a secde etmeleri ve O'na itaat etmeleri gerektiği hususunda müşriklere açık bir emirdir. Bu emir etkili aklî ve psikolojik delillerin ardından kesin bir ifadeyle dile getirilmiştir ki böyle bir üslup bu sûrenin önemli bir özelliği olarak kabul edilir. Buhârî ve Müslim'de nakledilen bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s.) Necm Sûresi kendisine nazil olunca, Müslümanlarla birlikte secde etti. Onları gören müşrikler de secde ettiler.[75] Hiç şüphe yok ki bu, her ne kadar şirk ve cehalet bulutları tarafından kaplanmış olsa da hâlâ tam bozulmamış olan fıtratları harekete geçiren Kur'ân'ın psikolojik gücüne dair bir delildir.

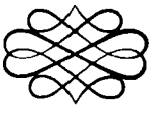

75 Bu rivayet muttefakun aleyhtir. Söz konusu rivayette Abdullah b. Mesud şöyle diyor: "Hz. Peygamber (s.a.s.) Mekke'de Necm Sûresi'ni okudu ve ardından secde etti. Yaşlı bir adam dışında, onunla beraber olanlar da secde etti. Yaşlı adam yerden bir avuç çakıl veya toprak alarak alnına sürdü ve "Bu bana yeter" dedi. O yaşlı adamın kâfir olarak öldüğünü gördüm." Bkz. Buhârî, 1/363; Müslim, 2/88.

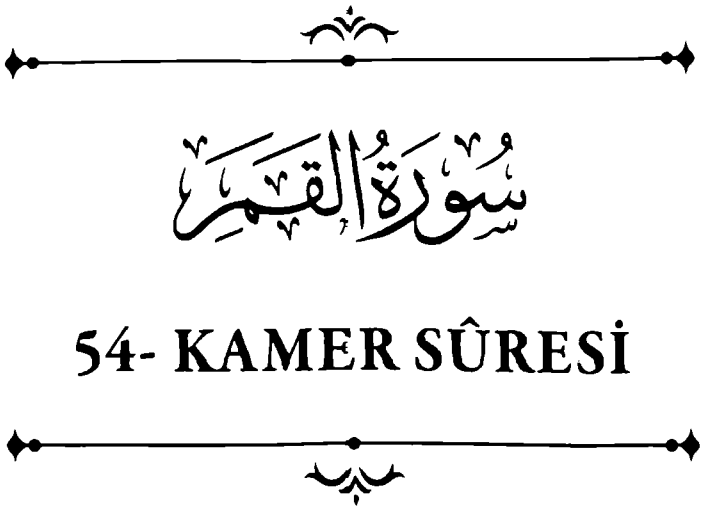

سُورَةُ القَمَرِ

54- KAMER SÛRESİ

244. MECLİS: "NASILMIŞ AZABIM VE UYARILARIM?!"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ
مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا اَهْوَآءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ
مِنَ الْاَنْبَآءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ
عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ ﴿٦﴾ خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ
الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُهْطِعِينَ اِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ
هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ
وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا رَبَّهُ اَنِّى مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾ فَفَتَحْنَآ اَبْوَابَ السَّمَآءِ
بِمَآءٍ مُنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَآءُ عَلٰٓى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ
﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِى بِاَعْيُنِنَا جَزَآءً لِمَنْ كَانَ
كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَآ اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ
﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ
عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِى يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ
﴿١٩﴾ تَنْزِعُ النَّاسَ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ
﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ
﴿٢٣﴾ فَقَالُوٓا اَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا نَتَّبِعُهُٓ اِنَّآ اِذًا لَفِى ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾ ءَاُلْقِىَ
الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ
الْاَشِرُ ﴿٢٦﴾ اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾ وَنَبِّئْهُمْ
اَنَّ الْمَآءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطٰى
فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً
فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ

﴿٣٣﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ
نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾ نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ
أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا
أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾
فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾
وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ
مُقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولَٰئِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ أَمْ
يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ
السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ
﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ إِنَّا كُلَّ
شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ
أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ
صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدِ
صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

1. Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı.

2. Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler ve 'Eskiden beri devam edegelen bir büyüdür' derler.

3. Yalanladılar ve kendi heveslerine uydular. Hâlbuki her işin ulaşacağı yeri vardır.

4. Andolsun ki onlara, kötülükten önleyecek nice önemli haberler gelmiştir.

5. Bu büyük bir hikmettir. Fakat (yüz çevirene) uyarılar ne fayda verir?!

6. Çağıranın görülmemiş bir şeye çağırdığı gün, sen de onlardan yüz çevir.

7-8. Sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi bakışları perişan (utançtan yere bakar) bir halde ve davetçinin çağrısına koşarak kabirlerden çıkarlar. O esnada kâfirler, "Bu, çok çetin bir gündür!" derler.

9. Onlardan önce Nûh'un kavmi de yalanladı, hem de kulumuzun yalancı olduğunda ısrar ederek "O delirdi" dediler. Ve (Nûh, davetten vazgeçmeye) zorlandı.

10. Bunun üzerine, Rabbine, "Ben yenik düştüm, bana yardım et!" diyerek yalvardı.

11. Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir suyla göğün kapılarını açtık.

12. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. (Her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti.

13. Nûh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik.

14. İnkâr edilmiş olana (Nûh'a) bir mükâfat olmak üzere gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu.

15. Andolsun ki onu bir ibret olarak bıraktık, ibret alan yok mudur?

16. Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?!

17. Andolsun Biz Kur'ân'ı, öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?

18. Âd kavmi (Peygamberleri Hûd'u) yalanladı da azabım ve tehdidim nasılmış (gördüler)!

19. Biz onların üstüne, uğursuzluğu devamlı bir günde dondurucu bir rüzgâr gönderdik.

20. O rüzgâr, insanları, sökülmüş hurma kütükleri gibi yere seriyordu.

21. Nasılmış benim azabım ve uyarılarım?!

22. Andolsun Biz Kur'ân'ı, düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mu?

23. Semûd kavmi de uyarıcıları yalanladı.

24. "Aramızdan bir beşere mi uyacağız? O takdirde biz apaçık bir sapıklık ve çılgınlık etmiş oluruz" dediler.

25. "Vahiy, aramızda ona mı verildi? Hayır, o yalancı ve şımarığın biridir" (dediler.)

26. Yarın onlar, yalancı ve şımarığın kim olduğunu bilecekler!

27. Gerçekten onları imtihan etmek için dişi deveyi gönderen Biziz. Sen onları gözetle ve sabret.

28. Onlara, suyun aralarında paylaştırıldığını haber ver. Her biri kendi içme sırasında gelsin.

29. Arkadaşlarını çağırdılar, o da (bundan cür'et alarak) kılıcını kaptı ve deveyi kesti.

30. (Bu azgınlara) azabım ve uyarılarım nasıl oldu?!

31. Biz onların üzerlerine korkunç bir ses gönderdik. Hemen hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluverdiler.

32. Andolsun Biz Kur'ân'ı, anlaşılıp öğüt alınması için kolaylaştırdık. O halde düşünüp öğüt alan yok mu?

33. Lût'un kavmi de uyarıcı peygamberleri yalanladı.

34. 35. Biz de üstlerine taş (yağdıran bir fırtına) gönderdik. Ancak Lût ailesi müstesna, katımızdan bir nimet olarak onları seher vaktinde kurtardık. Biz şükredeni işte böyle mükâfatlandırırız.

36. Andolsun ki Lût onları Bizim şiddetli azabımızla uyardı. Fakat onlar bu tehditleri kuşkuyla karşıladılar.

37. Onlar Lût'un misafirlerine karşı kötülük yapmayı planlamışlardı. Hemen Biz onların gözlerini silme kör ettik. "Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadın!" (dedik).

38. Bir sabah kendilerine, yakalarını bırakmayacak olan bir azap gelip çattı.

39. "İşte azabımı ve uyarılarımı tadın!" (denildi).

40. Andolsun Biz Kur'ân'ı, öğüt almak için kolaylaştırdık. O halde düşünüp ibret alan yok mu?

41. Şüphesiz Firavun'un kavmine de uyarıcılar gelmişti.

42. Lâkin onlar bütün ayetlerimizi yalanladılar. Biz de onları güç ve kudretimize layık bir şekilde yakaladık.

43. Şimdi sizin kâfirleriniz, onlardan daha mı iyidirler? Yoksa kitaplarda sizin için bir berât mı var?

44. Yoksa "Biz, intikam almaya gücü yeten bir topluluğuz" mu diyorlar?

45. O topluluk yakında bozulacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.

46. Bilakis kıyamet onlara va'dedilen asıl saattir ve o saat daha belalı ve daha acıdır.

47. Şüphesiz suçlular sapıklık ve çılgınlık içindedirler.

48. O gün yüzüstü ateşe sürüklendiklerinde "Cehennemin elemini tadın!" denir.

49. Biz, her şeyi bir ölçüye göre yarattık.
50. Bizim buyruğumuz, bir anlık bakış gibi, bir tek sözden başka bir şey değildir.
51. Andolsun Biz, sizin benzerlerinizi hep helâk ettik. Düşünüp ibret alan yok mu?
52. Yaptıkları her şey kitaplarda (amel defterlerinde) mevcuttur.
53. Küçük büyük her şey satır satır yazılmıştır.
54-55. Takva sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarında, güçlü ve Yüce Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler.

NASILMIŞ AZABIM VE UYARILARIM?!

Kamer Sûresi, içerdiği uyarılarla kalpleri yerinden oynatan, tehditleriyle insanı dehşete düşüren bir özelliğe sahiptir. Sanki başlarına demir tokmaklarla vuruyormuşçasına zalimlere seslenir. Bu diyarlarda kendilerinden öncekilerin tattığı, onlara ve benzerlerine hazırlanan şiddetli azabın tasvirini önlerine serer. Birbirinden farklı konular içerse de, zaman ve mekân açısından farklı unsurlar barındırsa da sanki sûre tek bir amaç için gönderilen yekpare ve ahenkli bir mektuptur. Sûrenin bütüncül yapısını ve apaçık unsurlarını akış sırasına göre şu şekilde ifade edebiliriz:

Birincisi: Sûre ilk olarak kıyametin yaklaştığını, birkaç alametini hatırlatmak suretiyle ilan ederek başlar. *"Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı."* Bu ifade, uyarı ve tehdit ayetlerinin sürekli tekrarlandığı sûrenin konusuna gayet münasip bir giriştir.

İkincisi: Kur'ân, tekrarlanan çeşitli uyarılar karşısında müşriklerin durumunu şu şekilde hatırlatıyor: *"Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler ve 'Eskiden beri devam edegelen bir büyüdür' derler. Yalanladılar ve kendi heveslerine uydular. Hâlbuki her işin ulaşacağı yeri vardır. Andolsun ki onlara, kötülükten önleyecek nice önemli haberler gelmiştir. Bu büyük bir hikmettir. Fakat (yüz çevirene) uyarılar ne fayda verir!"*

Üçüncüsü: Kur'ân, Hz. Peygamber'e (s.a.s.), kendilerine va'dedilen azabı görünceye kadar müşriklerden yüz çevirmesini ve onlarla

ilgilenmemesini hatırlatıyor: *"Çağıranın görülmemiş bir şeye çağırdığı gün, sen de onlardan yüz çevir. Sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi bakışları perişan (utançtan yere bakar) bir halde ve dâvetçiye koşarak kabirlerden çıkarlar. O esnada kâfirler, 'Bu çok çetin bir gündür!' derler."*

Dördüncüsü: Kur'ân, bu sûrede Nûh kavmini helâk eden tufan olayını şöyle hatırlatır: *"Onlardan önce Nûh'un kavmi de yalanladı, hem de kulumuzun yalancı olduğunda ısrar ederek, 'O delirdi' dediler. Ve (Nûh, davetten vazgeçmeye) zorlandı. Bunun üzerine, Rabbine, 'Ben yenik düştüm, bana yardım et!' diyerek yalvardı. Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir suyla göğün kapılarını açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. (Her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti. Nûh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik. İnkâr edilmiş olana (Nûh'a) bir mükâfat olmak üzere gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu. Andolsun ki onu bir ibret olarak bıraktık, ibret alan yok mudur? Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?! Andolsun Biz Kur'ân'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?"*

Beşincisi: Allah Teâlâ, Mekke müşriklerine, Âd kavminin üzerine dondurucu şiddetli bir fırtına göndererek, onları yerlerinden sökülüp atılmış hurma kütüklerine çevirip helâk ettiği o uğursuz günü hatırlatır: *"Âd kavmi (Peygamberleri Hûd'u) yalanladı da azabım ve tehdidim nasılmış (gördüler). Biz onların üstüne, uğursuzluğu devamlı bir günde dondurucu bir rüzgâr gönderdik. O rüzgâr, insanları, sökülmüş hurma kütükleri gibi yere seriyordu. Nasılmış benim azabım ve uyarılarım?! Andolsun Biz Kur'ân'ı, düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mu?"*

Altıncısı: Daha sonra Kur'ân, peygamberlerini yalanlayarak Rablerini inkâr eden ve kutsal deveyi boğazlayarak peygamberlerine karşı gelen Semûd kavminin korkunç bir çığlıkla nasıl kurumuş otlar haline getirildiklerini müşriklere anlatır: *"Semûd kavmi de uyarıcıları yalanladı. 'Aramızdan bir beşere mi uyacağız? O takdirde biz apaçık bir sapıklık ve çılgınlık etmiş oluruz' dediler. 'Vahiy, aramızda ona mı verildi? Hayır o, yalancı ve şımarığın biridir' (dediler.) Yarın onlar, yalancı ve şımarığın kim olduğunu bileceklerdir! Gerçekten onları imtihan etmek için dişi deveyi gönderen Biziz. Sen onları gözetle ve sabret. Onlara, suyun*

aralarında paylaştırıldığını haber ver. Her biri kendi içme sırasında gelsin. Arkadaşlarını çağırdılar, o da (bundan cür'et alarak) kılıcını kaptı ve deveyi kesti. (Bu azgınlara) azabım ve uyarılarım nasıl oldu?! Biz onların üzerlerine korkunç bir ses gönderdik. Hemen hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluverdiler. Andolsun Biz Kur'ân'ı, anlaşılıp öğüt alınması için kolaylaştırdık. O halde düşünüp öğüt alan yok mu?"

Yedincisi: Allah Teâlâ her türlü çirkinliği işleyerek kendilerine va'dedilen azabı alaya alan Lût kavmini, başlarına taş yağdıran bir fırtınayla nasıl helâk ettiğini şu şekilde hatırlatır: *"Kavmi de uyarıcı peygamberleri yalanladı. Biz de üstlerine taş (yağdıran bir fırtına) gönderdik. Ancak Lût ailesi müstesna, katımızdan bir nimet olarak onları seher vaktinde kurtardık. Biz şükredeni işte böyle mükâfatlandırırız. Andolsun ki Lût onları Bizim şiddetli azabımızla uyardı. Fakat onlar bu tehditleri kuşkuyla karşıladılar. Onlar Lût'un misafirlerine karşı kötülük yapmayı planlamışlardı. Hemen Biz onların gözlerini silme kör ettik. 'Haydi, azabımı ve uyarılarımı tadın!' (dedik). Bir sabah kendilerine, yakalarını bir daha bırakmayacak olan bir azap gelip çattı. 'İşte azabımı ve uyarılarımı tadın!' (denildi). Andolsun Biz Kur'ân'ı, öğüt almak için kolaylaştırdık. O halde düşünüp ibret alan yok mu?"*

Sekizincisi: Kur'ân daha sonra müşriklere Firavun'u hatırlatır. Yoksa onlar Firavun olayını nereden bilecekler? *"Şüphesiz Firavun'un kavmine de uyarıcılar gelmişti. Lâkin onlar bütün ayetlerimizi yalanladılar. Biz de onları güç ve kudretimize layık bir şekilde yakaladık."*

Dokuzuncusu: Bütün bu uyarı ve hatırlatmalardan sonra Kur'ân, hitabı, peygamberlerini yalanlamakta ısrar eden Mekke halkına yönelterek onlara şöyle seslenir: *"Şimdi sizin kâfirleriniz, onlardan daha mı iyidirler? Yoksa kitaplarda sizin için bir berât mı var? Yoksa 'Biz, intikam almaya gücü yeten bir topluluğuz' mu diyorlar? O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır."*

Daha sonra Kur'ân onları çok daha şiddetli bir azapla uyarıyor: *"Bilakis kıyamet onlara va'dedilen asıl saattir ve o saat daha belalı ve daha acıdır. Şüphesiz suçlular sapıklık ve çılgınlık içindedirler. O gün yüzüstü ateşe sürüklendiklerinde 'Cehennemin elemini tadın!' denir. Biz, her şeyi bir ölçüye göre yarattık. Bizim buyruğumuz, bir anlık bakış gibi, bir tek*

sözden başka bir şey değildir. Andolsun Biz, sizin benzerlerinizi hep helâk ettik. Düşünüp ibret alan yok mu? Yaptıkları her şey kitaplarda (amel defterlerinde) mevcuttur. Küçük büyük her şey satır satır yazılmıştır."

Onuncusu: Burada, geçmiş ümmetlerin başına gelenlerin tekrar edilmesinin ardından azapla uyarma ve kurtuluş yolunu gösterme şeklinde gerçekleşen çift yönlü üslubun tekrar edilmesi dikkat çekicidir: *"Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?! Andolsun Biz Kur'ân'ı, öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?"*

On Birincisi: Sûre, mümin ve muttakileri ilgilendiren ve Allah'ın rahmetinin bir göstergesi olan bir müjdeyle son buluyor: *"Takva sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarında, güçlü ve Yüce Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Kıyamet yaklaştı." Bunun en önemli alameti de peygamberlik silsilesinin Hz. Muhammed (s.a.s.) ile son bulmuş olmasıdır.

"Ve ay yarıldı." Ayın yarılması hadisesi başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok hadis kaynağında[76] yer almanın yanında tefsir kitaplarında da bolca bahsi geçen bir konudur.

"Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler ve 'Eskiden beri devam edegelen bir büyüdür' derler." Bağlamından anlaşıldığı üzere, bu ayet ayın yarılması mucizesine şahit oldukları halde *"Bu, eskiden beri devam edegelen bir büyüdür."* diyen Kureyş'e yönelik bir azarlamadır.

"Yalanladılar ve kendi heveslerine uydular." ifadesi, müşriklerin inkârı ile bunun sebebini birbirine bağlamaktadır. O sebep, hevâ ve heveslerine uymalarıdır. Yani onların inkârı, duydukları bir şüphe

---

76 Ayın yarılması (Şakku'l-Kamer) mucizesiyle ilgili birçok rivayet nakledilmiştir. Buhârî ve Müslim bu konuda eserlerinde bölümler açmışlar ve burada birçok rivayet nakletmişlerdir. Bunlardan birinde İbn Mesud şöyle diyor: "Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde ay iki parçaya ayrıldı. Ayın bir parçası dağın üzerinde, diğeri de altındaydı. Bu olay esnasından Hz. Peygamber (s.a.s.) bizlere *'İşte! Şahit olun.'* diye uyarıda bulunmuştu." Enes'ten nakledilen başka bir rivayette şöyle deniyor: "Mekke halkı Hz. Muhammed'in (s.a.s.) peygamberliğine dair bir delil istediler. O da kendilerine ayın yarılmasını gösterdi." Bkz. Buhârî, *Sahîh*, 4/1843 vd.; Müslim, *Sahîh*, 8/132 vd.

sebebiyle veya bir araştırmanın neticesi değil, tamamen hevâ ve hevesin neticesidir.

"Hâlbuki her işin ulaşacağı yeri vardır." Allah'ın takdir ettiği her iş sabittir ve gerçektir. Müşriklerin inkâr ve tuzaklarına rağmen bu davetin yeryüzünde kök salması da bu gerçeklerden biridir.

"Andolsun onlara, kötülükten önleyecek nice önemli haberler gelmiştir. Kur'ân'da, onları batıl yollarından çevirecek nice haber ve kıssalar geldi ama onları hiç düşünmediler.

"Bu büyük bir hikmettir." Yani Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından kendilerine iletilen tüm bu haberler sapasağlam ve mükemmeldir.

"Fakat (yüz çevirene) uyarılar ne fayda verir?!" ayetinde geçen "(ما) (mâ)" edatı, hem nefiy (olumsuzluk) hem de istifham (soru) manasına gelebilir. Her iki durumda da mana birbirine yakın olur. Çünkü burada istifham edatı olsa dahi nefiy kastedilmektedir. Yani bu uyarı ve nasihatler o mütekebbir inatçılar için ne gibi bir fayda sağlar ki?!

"Sen de onlardan yüz çevir." Onlardan uzaklaş ve onlar için boşa vakit harcama.

"Çağırıcının görülmemiş bir şeye çağırdığı gün." Görevli melek, nefislerin korkup inkâr ettiği o büyük güne, diriliş gününe çağırır.

Korku ve zilletten dolayı *"(utançtan yere bakar) bir haldedirler."* buyruğunda inatçı müşriklerden söz edilmektedir. Yattıkları yerden, yani kabirlerinden *"etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi"* çıkarlar. Kalabalık ve kaygılı olmaları sebebiyle, yeryüzüne dağılmış çekirge sürüleri gibi yayılırlar.

"(Utançtan yere bakar) bir halde ve davetçinin çağrısına koşarak." Yani onun çağrısından ürkmüş bir halde ona doğru koşarlar. *"O esnada kâfirler, 'Bu çok çetin bir gündür!' derler."* Bu çok çetin ve şiddetli bir gündür.

"Onlardan önce Nûh'un kavmi de yalanladı, hem de kulumuzun yalancı olduğunda ısrar ederek 'O delirdi' dediler." Onu azarladılar ve davetine engel oldular.

Nûh, Rabbine *"ben yenik düştüm,"* yani onları hidayete erdirmeye güç yetiremiyorum, dedi. Çünkü onlar beni engelleyip zayıf duruma düşürdüler.

"Bana yardım et!" Beni onların zulmünden kurtar ve yardımıma gel, dedi. Hz. Nûh'un (a.s.) bu çağrısı kavminin eziyetlerine 950 yıl sabretmesinin ardından gelmiştir.

"Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir suyla göğün kapılarını açtık." Aralıksız ve hızla yağan bol yağmurlar gönderdik.

"Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık." Yani yeryüzünün pınarlarını fışkırttık. Burada kullanılan üslup, pınarların çokluğunu beyan ederek sanki yeryüzünün tümü pınar haline gelmiş gibi bir anlam oluşturmaktadır.

"(Yerin ve göğün suları) birleşmişti. Takdir edilmiş bir işin olması için." Çünkü onların helâk edilmesi, Allah'ın takdiriyledir.

"Nûh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik." Onu, ahşap levhalardan yapılmış ve çivilerle birbirine bağlanarak sağlamlaştırılmış bir gemide taşıdık.

"Gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu." Bizim gözetimimizde ve korumamız altında yüzüyordu.

"İnkâr edilmiş olana (Nûh'a) bir mükâfat olmak üzere." Yani onu, gösterdiği sabır ve yaptığı dua sebebiyle kavminin kötülüklerinden koruduk ve gözetimimiz altında tuttuk. Ayette geçen "(كُفِر) (küfira)" kelimesi, "davası inkâr edilen" ve "yalanlanan" demektir.

"Andolsun ki onu bir ibret olarak bıraktık." Yani gemi, insanların göreceği şekilde sonraki nesillere kadar sağlam kaldı. Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde bazı kimselerin o geminin kalıntılarını gördüklerine dair kaynaklarda bilgi mevcuttur.

"İbret alan yok mudur?" Hatırlayan ve ibret alan yok mu?

"Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!" Yani benim uyarılarım ve korkutmalarımdan sonra onları çepeçevre kuşatan azabım nasılmış?!

"Andolsun Biz Kur'ân'ı, öğüt alınsın diye kolaylaştırdık." Okunması ve anlaşılması için Kur'ân'ı kolay kıldık.

"(Ondan) öğüt alan yok mu?" Nasihat alan yok mudur? Bu ifade, Kur'ân'ın anlaşılması gerektiğine yönelik bir davet ve onun yegâne kurtuluş yolu olduğuna dair bir işarettir.

"Âd kavmi (Peygamberleri Hûd'u) yalanladı da azabım ve tehdidim nasılmış (gördüler)." Peşpeşe gelen uyarılardan sonra onlara nasıl azap ettik, bakın, düşünün. Onlar üzerine *"dondurucu bir rüzgâr"* gönderdik. Şiddetli ve gürültülü bir rüzgâr. *"Uğursuzluğu devamlı olan bir günde."* O rüzgâr uğursuz bir gün yaşattı onlara. *"Devamlılık"* sıfatı, burada uğursuzluğa ait bir sıfattır. *"O rüzgâr, insanları, yere seriyordu."* Onları kaldırıp atıyordu. Onları âdeta *"sökülmüş hurma kütükleri gibi"* fırlatıp attı. Sanki onlar, içleri çürümüş kuru hurma kütükleri gibiydiler.

"O takdirde biz apaçık bir sapıklık ve çılgınlık etmiş oluruz." Yani delilik etmiş oluruz.

"Hayır, o, yalancı ve şımarığın biridir." Yani o, yalancı şımarık ve kendini beğenmiş biridir.

"Gerçekten onları imtihan etmek için dişi deveyi gönderen Biziz." Hz. Sâlih'in (a.s.) kavmi, peygamberlerinden olağanüstü bir delil talep edince, inanmaları için Allah Teâlâ onlara mucize olarak dişi bir deveyi gönderdi. Deve onlar için bir imtihandı.

"Onlara, suyun aralarında paylaştırıldığını haber ver. Her biri kendi içme sırasında gelsin." Onlaar ile deve arasında su pay edilmişti. Onlar sıraları geldiğinde sudan içiyorlardı. Devenin sırası gelince, o da aynı sudan içiyordu. Devenin sudan içmesini istemeyen bazıları *"arkadaşlarını çağırdılar."* Deveden kurtulmak için kendi içlerinden cesur ve atılgan birini çağırdılar. Böylece deveyi öldürecekler, bütün su kendilerine kalacaktı.

"O da (bundan cür'et alarak) kılıcını kaptı ve deveyi kesti." Kılıcını alarak deveyi öldürdü.

"(Azabımızla) hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluverdiler." Şiddetli bir azapla, hayvan sürülerine yem olacak şekilde ağılda istif edilmiş kuru ot haline geliverdiler.

"Biz onların üzerlerine korkunç bir ses gönderdik." Onların üzerine taşlar yağdıran sert rüzgârlar gönderdik.

"Ancak Lût ailesi müstesna, katımızdan bir nimet olarak onları seher vaktinde kurtardık." Onları, şafağın söktüğü seher vaktinde kurtardık.

"Biz şükredeni işte böyle mükâfatlandırırız." Burada şükrün, nimeti arttırdığına ve belayı defettiğine dair bir işaret vardır.

"Andolsun ki Lût onları Bizim şiddetli azabımızla uyardı." Onları ikaz ettiği bütün hususlarda kendisiyle mücadele ederek söylediklerine her zaman şüpheyle yaklaştılar.

"Onlar Lût'un misafirlerine karşı kötülük yapmayı planlamışlardı." Lût'a gelen misafirlere, melek olduklarını bilmeksizin kötülük yapmak istediler.

"Hemen Biz onların gözlerini silme kör ettik." Allah'tan gelen bir ceza olarak gözleri kör edildi. *"Bir sabah kendilerine azap gelip çattı."* Sabahın ilk saatlerinde başlarına azap geldi. *"Yakalarını bir daha bırakmayacak kalıcı bir azap."* Bu azap onların kökünü kazıyana kadar yakalarını bırakmadı.

"Şüphesiz Firavun'un kavmine de uyarıcılar gelmişti." "(اَلنُّذُرُ) (en-nüzür)" kelimesi, "nezîr" kelimesinin çoğulu olup *"uyarıcılar"* manasına gelir. Bunlar, İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilen Mûsâ ve Hârûn'dur (a.s.).

"Lâkin onlar bütün ayetlerimizi yalanladılar." Allah Teâlâ'nın Mûsâ ve Hârûn'a gönderdiği mucizelerin tümünü yalanlayarak delillerini inkâr ettiler.

"Biz de onları güç ve kudretimize layık bir şekilde yakaladık." Allah Teâlâ kendi zâtını, en mükemmel üstünlük ve mutlak kudretle övüyor. Diğer taraftan kendini güçlü/kuvvetli gören Firavun'u şiddetli bir ceza ile helâke maruz bırakıyor.

"Şimdi sizin kâfirleriniz, onlardan daha mı iyidirler?" sorusu, Kureyş'e yöneltilen tehdit içerikli bir sorudur. Yani sizler daha önce helâk ettiğimiz diğer kavimlerden daha güçlü değilsiniz.

"Yoksa kitaplarda sizin için bir berât mı var?" Allah'ın sizi cezalandırmayacağına dair elinizde yazılı bir güvence mi vardır?

"Yoksa 'Biz, intikam almaya gücü yeten bir topluluğuz' mu diyorlar?" Yoksa onlar, güç ve kalabalıklıklarıyla gurur mu duyuyorlar?

"O topluluk yakında bozulacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır." buyruğu, onlar için korkunç bir uyarıdır. Bu uyarı, sonuçları itibariyle Bedir Savaşı'nda bizzat gerçekleşmiştir. Ayrıca bu ifadeler Kur'ân'ın i'cazını göstermektedir. Çünkü bu ayet, Hicret'ten önce Müslümanların güçsüz oldukları bir dönemde nazil olmuştur.

"Bilakis kıyamet saati daha belâlı ve daha acıdır." Yani kıyamet onlar açısından Bedir ve diğer savaşlarda başlarına gelen musibetlerden daha zor bir durum ve daha büyük bir acıdır.

"Şüphesiz suçlular sapıklık ve çılgınlık içindedirler." Büyük bir azgınlık, delilik içinde, doğruluktan sapmış haldedirler. Bu uyarı onların, ahirette azabı hak etmelerine sebep olan dünyadaki halleridir.

"O gün yüzüstü ateşe sürüklendiklerinde," Kendilerini alçaltmak ve kibirlerine uygun cezaya çarptırmak üzere yüzüstü ateşe sürülürler. Onlara *"'Cehennemin elemini tadın!' denir."* Yani cehennem ateşinin sıcaklığını bizzat yüzlerinizle tadın. Ayette geçen "(سَقَر) (sekar)" kelimesi cehennemin isimlerinden veya katmanlarından birinin adı olabilir. Cehennemin şiddetinden Allah'a sığınırız.

"Biz, her şeyi bir ölçüye göre yarattık." Yani her şey, Allah'ın ilmi, hikmeti ve mutlak iradesi gereğince geçmişte belirlenmiş bir ölçü ve kadere göre yaratılmıştır.

"Bizim buyruğumuz, bir anlık bakış gibi bir tek sözden başka bir şey değildir." Yaratmayla ilgili murat ettiğimiz bir şeyi, bir tek sözle yerine getiririz. Burada Allah Teâlâ'nın şu ayetine işaret vardır: *"Bir şey yaratmak istediği zaman O'nun yaptığı 'Ol' demekten ibarettir. Hemen oluverir."*[77] Ayette geçen "*bir anlık bakış gibi*" ifadesi yoktan var etmenin hızını ifade eden bir kinayedir.

"Andolsun Biz, sizin benzerlerinizi hep helâk ettik." Kâfirler arasında nice benzerlerinizi helâk ettik. Düşünüp ibret almaz mısınız?

"Yaptıkları her şey kitaplarda (amel defterlerinde) mevcuttur." Allah'ın ilminde muhafaza edilmektedir. Melekler onu kayda geçirir ve Allah da ona göre karşılığını verir.

---

77 Yasin, 36/82.

"Küçük büyük her şey satır satır yazılmıştır." Yaratılanların durumları ile ilgili küçük ve büyük her şey, yazılmış halde O'nun nezdinde saklıdır.

"Takva sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarındadırlar." haberi, Allah Teâlâ'nın her şeyi kuşatan ilminin genişliğinin bir göstergesidir. Daha önceki bölümde kâfirlere verilecek cezalar zikredilince, burada müminlerin mükâfatlarını hatırlatma gereği duyulmuştur. Ayetin metninde geçen "(نَهَر) (nehar)" kelimesi birden çok varlığa delalet eden cins isimdir. Yani cennetler içerisinde ve nehirlerin etrafındadırlar.

"Hak meclisindedirler." Sadık bir makamdadırlar. Rablerinin kendilerine va'dettiği gibi tam bir nimet içindedirler.

"Yüce Allah'ın huzurunda." Onlar, dünya ve ahiret işlerini idare eden, rububiyeti, ilmi ve kuvveti ile her şeye kadir olan, mülkünde hiçbir ortağı olmayan Yüce Allah'ın misafiridirler.

سُورَةُ الرَّحْمَٰنِ

55- RAHMÂN SÛRESİ

245. MECLİS: "RABBİNİZİN HANGİ NİMETLERİNİ YALANLAYABİLİRSİNİZ?"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلرَّحْمٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾ اَلشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾ وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ
الْمِيزَانَ ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِى الْمِيزَانِ ﴿٨﴾ وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا
الْمِيزَانَ ﴿٩﴾ وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿١٠﴾ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ
﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾
خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَآنَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ
نَارٍ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾ رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ
﴿١٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا
بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ
وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِى
الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٢٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ
﴿٢٦﴾ وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٢٨﴾ يَسْـَٔلُهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَاْنٍ ﴿٢٩﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٣٢﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ اِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾
يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذَنْبِهٖٓ اِنْسٌ وَلَا جَآنٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمٰهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِى

وَالْاَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِى يُكَذِّبُ
بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ اٰنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٤٧﴾ ذَوَاتَا اَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ
﴿٥٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى فُرُشٍ بَطَآئِنُهَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍ وَجَنَا
الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ
يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَاَنَّهُنَّ
الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ
اِلَّا الْاِحْسَانُ ﴿٦٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾
فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَّتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾ فِيهِمَا
فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ
حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِى الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾
فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾
فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِى الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

1. Rahmân

2. Kur'ân'ı öğretti.

3. İnsanı yarattı.

4. Ona açıklamayı öğretti.

5. Güneş ve ay bir hesaba göre(hareket etmekte)dir.

6. Yıldızlar ve ağaçlar secde ederler.

7. Göğü Allah yükseltti ve mîzanı (dengeyi) O koydu.

8. Sakın dengeyi bozmayın.
9. Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın.
10. Allah, yeri canlılar için yaratmıştır.
11. Orada meyveler ve salkımlı hurma ağaçları vardır.
12. Yapraklı daneler ve hoş kokulu bitkiler vardır.
13. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?
14. Allah insanı, pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı.
15. Cinleri öz ateşten yarattı.
16. O halde, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?
17. (O,) iki doğunun ve iki batının Rabbidir.
18. Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
19. İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir.
20. Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar.
21. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?
22. İkisinden de inci ve mercan çıkar.
23. Şimdi Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?
24. Denizde yüce dağlar gibi yükselen gemiler de O'nundur.
25. Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?
26. Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak.
27. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak.
28. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
29. Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma halindedir.
30. O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
31. Ey insan ve cin! Sizin de hesabınızı ele alacağız.
32. Hal bu iken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?
33. Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çerçevesinden çıkıp gitmeye gücünüz yetiyorsa geçin. Ancak büyük bir güçle çıkıp gidebilirsiniz.
34. Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
35. Üzerinize ateşten alev ve duman gönderilir de birbirinizi kurtaramaz ve yardımlaşamazsınız.
36. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

37. Gök yarılıp da kızarmış yağ renginde gül gibi olduğu zaman,
38. Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
39. İşte o gün insana da cine de günahı sorulmaz.
40. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?
41. Suçlular, simalarından tanınır, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar.
42. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
43. İşte bu, suçluların yalanladıkları cehennemdir.
44. Onlar, cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar.
45. Şimdi Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?
46. Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır.
47. Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?
48. İki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur.
49. Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
50. İkisinde de akıp giden iki kaynak vardır.
51. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
52. İkisinde de her türlü meyveden çift çift vardır.
53. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
54. Hepsi de örtüleri atlastan minderlere yaslanırlar. İki cennetin de meyvesinin devşirilmesi yakındır.
55. Öyleyken Rabinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
56. Oralarda gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş güzeller var ki bunlardan önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur.
57. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
58. Sanki onlar yakut ve mercandırlar.
59. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
60. İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?!
61. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
62. Bu ikisinden başka iki cennet daha vardır.
63. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
64. Bu cennetler koyu yeşildirler.
65. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

66. İkisinde de durmadan fışkıran iki kaynak vardır.
67. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
68. İkisinde de her türlü meyveler, hurma ve nar vardır.
69. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
70. İçlerinde huyu güzel yüzü güzel kadınlar vardır.
71. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
72. Otağlar içinde sahiplerine tahsis edilmiş hûriler vardır.
73. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
74. Bunlara onlardan önce ne bir insan ne bir cin dokunmuştur.
75. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
76. Yeşil yastıklara ve harikulade güzel döşemelere yaslanırlar.
77. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?
78. Büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin adı yücelerden yücedir.

RABBİNİZİN HANGİ NİMETLERİNİ YALANLAYABİLİRSİNİZ?

Rahmân Sûresi, konu itibariyle bir önceki sûreden tamamen farklıdır. Kamer Sûresi şiddetli uyarı ve tehditler içermekteydi. Ancak Râhman Sûresi, nimetleri ve cennetleri, akan çeşmeleri, hurma ve nar bahçelerini, otağlar içinde eşlerine adanmış, onlardan önce ne bir insan ne bir cinin dokunmadığı hûrileri konu ediniyor.

Sûre, Allah'ın doksan dokuz isminden biri olan *"Rahmân"* ismi ile başlıyor. Böylece önceki sûrede yer alan tehditler karşısında burada teşvik ve müjdeler zikredilerek tam bir bütünlük ve uyum sağlanmış oluyor. Zira insanların tabiatı birbirinden farklıdır. Daha çok mükâfat ve müjdeden etkilenen insanlar olduğu gibi ancak uyarı ve tehditle yola gelecek olanlar da vardır. Ayetlerin akışı içindeki konulara göre, bu mükemmel sûrenin anlam haritasını arz edelim:

Birincisi: İlk olarak sûreye, Yüce Allah'ın *"Rahmân"* ismiyle başlanmıştır. Bu, sûrenin başlığını oluşturması ve ana konularına giriş mahiyeti taşıması açısından önemlidir. Kur'ân, Rahmân'ın rahmetinin bir sonucu olarak nazil olmuştur. *"Rahmân Kur'ân'ı öğretti."* Ayrıca rahmetinin bir sonucu olarak insanın ve kâinatın yaratılışı gerçekleştirdi.

Daha sonra insanı, beyan yeteneği ile mükemmel hale getirdi. Kâinatın hareketini de belli bir takdir ve hesaba göre düzenledi: *"İnsanı yarattı. Ona açıklamayı öğretti. Güneş ve ay bir hesaba göre(hareket etmekte)dir. Yıldızlar ve ağaçlar secde ederler."*

İkincisi: Bu latif ve cana yakın giriş ifadelerinden sonra sûre, kâinat düzeninin ve insan hayatının dayalı olduğu adalet ve ölçünün kıymetini hatırlatmıştır: *"Göğü Allah yükseltti ve mîzanı (dengeyi) O koydu. Sakın dengeyi bozmayın. Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın."*

Üçüncüsü: Daha sonra, ilahî rahmetin yeryüzündeki eserlerine ve orada var edilen rızık ve nimet sebeplerine işaret edilerek şöyle buyrulmuştur: *"Allah, yeri canlılar için yaratmıştır. Orada meyveler ve salkımlı hurma ağaçları vardır. Yapraklı daneler ve hoş kokulu bitkiler vardır. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?"*

Dördüncüsü: Ardından insan ile cinlerin yaratılması karşılaştırmalı olarak ele alınır: *"Allah insanı, pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı. Cinleri öz ateşten yarattı. O halde, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?"*

Beşincisi: Devamında Allah'ın kudret ve merhametinin eserleri, bu kâinata hâkim olan rubûbiyeti ve evrende hâkim olan düzen ve intizam hatırlatılır: *"(O,) iki doğunun ve iki batının Rabbidir. Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? İkisinden de inci ve mercan çıkar. Şimdi Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? Denizde yüce dağlar gibi yükselen gemiler de O'nundur. Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?"*

Altıncısı: Mahlûkatın yaratılışındaki incelik, özen ve güzellik övülmektedir. Ancak hiç kimse mahlûkatın bu evrendeki varlığının kalıcı olduğu vehmine kapılmamalıdır. Bu sebeple sûre, insanların karşısına çıkacak olan akıbeti şu şekilde sunar: *"Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?"*

Yedincisi: Yukarıda hatırlatılan bu gerçek, insanın ve aynı zamanda mahlûkatın kendi başına olmadığını açığa çıkarmaktadır. Bilakis mevcudat, tüm hayatî gereksinimlerinde Allah'a ihtiyaç duymaktadır: *"Göklerde ve yerde bulunan herkes O'ndan ister. O, her an yaratma halindedir. O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?"*

Sekizincisi: Sûre, az önce genel hatlarıyla sunduğu yok oluş hakikatini ve bu hayatın sona ereceği gerçeğini detaylı olarak sunmaya başlar: *"Ey insan ve cin! Sizin de hesabınızı ele alacağız. Hal bu iken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çerçevesinden çıkıp gitmeye gücünüz yetiyorsa geçin. Ancak büyük bir güçle çıkıp gidebilirsiniz. Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? Üzerinize ateşten alev ve duman gönderilir de birbirinizi kurtaramaz ve yardımlaşamazsınız. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? Gök yarılıp da kızarmış yağ renginde gül gibi olduğu zaman, Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? İşte o gün insana da cine de günahı sorulmaz. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?"*

Dokuzuncusu: Her şeyin yok olduğu kıyamet gününde günahkârlar cezalarını bulacaklarıdır: *"Suçlular, simalarından tanınır, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? İşte bu, suçluların yalanladıkları cehennemdir. Onlar, cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar. Şimdi Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?"*

Onuncusu: Takva sahibi müminler, iki türlü nimetle mükâfatlandırılırlar. Rablerini hakkıyla tanıyan, böylece O'ndan korkan ve layıkıyla O'na ibadet eden kimselere daha büyük nimetler verilir: *"Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır. Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? İki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur. Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? İkisinde de akıp giden iki kaynak vardır. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? İkisinde de her türlü meyveden çift çift vardır. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? Hepsi de örtüleri atlastan minderlere yaslanırlar. İki cennetin de*

meyvesinin devşirilmesi yakındır. Öyleyken Rabinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? Oralarda gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş güzeller var ki bunlardan önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? Sanki onlar yakut ve mercandırlar. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir? Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?"

On Birincisi: Nimetlerin diğer bir türü de Allah Teâlâ'nın kendilerini ateşten kurtardığı cennet ehlinin geneline verilenlerdir. Bu nimetlerden şöyle söz edilir: *"Bu ikisinden başka iki cennet daha vardır. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? Bu cennetler koyu yeşildirler. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? İkisinde de durmadan fışkıran iki kaynak vardır. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? İkisinde de her türlü meyveler, hurma ve nar vardır. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? İçlerinde huyu güzel, yüzü güzel kadınlar vardır. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? Otağlar içinde sahiplerine tahsis edilmiş hûriler vardır. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? Bunlara onlardan önce ne bir insan ne bir cin dokunmuştur. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz? Yeşil yastıklara ve harikulade güzel döşemelere yaslanırlar. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?"*

On İkincisi: Sûrenin son ayetinde Allah Teâlâ, ism-i şerifini şu şekilde yüceltiyor: *"Büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin adı yücelerden yücedir."* Son ayetle birlikte sûre, sanki başladığı şekilde bitmiş oluyor. Allahu a'lem. O, bize karşı çok merhametlidir.

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Rahmân, Kur'ân'ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona açıklamayı öğretti." ayetleri, Rahmân'ın özelliği olan rahmet ile Kur'ân arasında sıkı bağ olduğuna, ayrıca insanın ayırıcı özelliği olan ve Kur'ân'ın kendisiyle anlaşılabileceği beyan yeteneğiyle rahmet arasında sıkı bağ olduğuna işaret etmektedir. Bütün bunlar, dinin rahmetten doğduğunu, insanın dini

anlayabilecek kavrama gücüne sahip olduğunu ve onu hayatına aktarabileceğini belirten değerler manzumesidir. Buna göre din, rahmetten uzaklaşırsa çarpıtılmış sahte bir din olur. Bilim de dinden uzaklaşırsa sadece güçlülere hizmet eden, kendilerini güç enstrümanlarıyla destekleyen ve mustazafları ezen bir araç haline gelir.

"Güneş ve ay bir hesaba göre(hareket etmekte)dir." Hepsi dakik bir hesaba göre hareket etmektedir. Bu hesap, insanların hayatında etkisini gösterir. Onlar bu sayede günlerini, aylarını ve yıllarını, ayrıca yaz ve kış gibi mevsimlerini öğrenirler. Yine bu dakik hesap, yeryüzündeki mesafelerin belirlenmesinde fayda sağlar. Sıcaklık, aydınlık ve bulutların oluşması gibi hayatın gereklerinden olan tüm hadiseler bu dakik hesaba göre şekillenir.

"Yıldızlar ve ağaçlar secde ederler." Yani yerde ve gökte ne varsa hepsi Allah'a secde eder. Ayette, dünya seması yerine yıldızlar, yeryüzü yerine de ağaçlar temsilen zikredilmiştir. Diğer taraftan bu ayeti, *"gövdeli ve gövdesiz bitkiler"* anlamında *"bitkiler ve ağaçlar"* şeklinde anlamlandırmak doğru değildir. Çünkü "necm" kelimesi ile Arapların aklına gelen ilk şey, gökyüzünün yıldızlarıdır. Diğer taraftan bu mana başka bir ayette şu şekilde dile getirilmektedir: *"Görmez misin ki göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor."*[78]

Buradaki *"secde"*den maksat "kaderî" secdedir. Yani yeryüzündeki her şeyin, Allah Teâlâ'nın bu evrende koyduğu mükemmel nizama tam bir uyumla boyun eğmesidir. Yoksa bu secde, ceza veya mükâfat gerektiren teklîfî bir secde değildir. Bilakis bu, kevnî bir sünnet, imânî bir delil ve akıl sahipleri için bir ibrettir.

"Göğü Allah yükseltti ve mîzanı (dengeyi) O koydu." Allah Teâlâ, bu ayette göğü yükseltmeyi ve mîzanı koymayı birlikte zikretmiştir. Bu da adaletin sembolüdür. Ayrıca vazgeçilmez olan gökyüzü nimetinin kadrini ve kıymetini yüceltmek amaçlanmıştır.

"Sakın dengeyi bozmayın. Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın." Allah Teâlâ'nın, yeryüzüne denge koyması ve bu dengeyi hayatın esası

78 Hac 22/18.

kılması, insanların kendi aralarındaki adaleti sağlamaları yönünde kendilerine bir hatırlatmadır.

"Allah, yeri canlılar için yaratmıştır." Yeryüzünü canlılar için döşedi ve yaşamları için uygun hale getirdi. Ayette geçen "(اَنَام) (enâm)" kelimesi müfredi olmayan cemi bir kelimedir. İnsanların yanı sıra farklı cins ve renklere sahip yeryüzündeki bütün varlıkları da içine alır.

"Orada meyveler ve salkımlı hurma ağaçları vardır." Salkım halinde korunmuş taze meyveler vardır. *"Yapraklı daneler"* de vardır. Arapçada "(عَصْف) ('asf)" kelimesi, içinde buğday, arpa vb. taneler taşıyan başaklar anlamındadır. Tanenin olgunlaşmasından sonra rüzgârın etkisiyle saman haline gelir. Tane için başak neyse meyve için de salkım odur.

"Ve hoş kokulu bitkiler vardır." Yani güzel kokulu bitkiler de vardır.

"O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?" sorusu, sûrenin ayırıcı bir özelliğini oluşturur. Buradaki soru, farklı yaratılış özelliklerine sahip insan ve cinlere yönelik olabileceği gibi müminlere ve diğer inanç mensuplarına, yani kâfirlere yönelik de olabilir. Sûrede insan ve cinin bir arada tekrarlanmış olması da bunu desteklemektedir. Müfessir Tahir b. Âşûr da tefsirinde[79] bu görüşü tercih etmiştir. Sûrede açık bir şekilde müminlerden ve kâfirlerden bahsedilmemiş de olsa, hatta kâfirlerle müminlerin tek bir zamirle aynı anda kastedilmesi Kur'ân'ın üslubu açısından alışılmış bir durum olmasa da sûrede, bu soruyla her inanç grubuna hitap edildiği görüşü tercihe şayan olandır.

Ayette geçen "âlâ" kelimesi ise "nimetler" anlamına gelir. Bu nimetler ise, yaratan ve nimet veren Allah Teâlâ'nın varlığına delalet eder.

"Allah insanı, pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı." ayetinde geçen "(صَلْصَال) (salsâl)" kelimesi, kuru, ince, parlak ve pişmiş çamur demektir. Pişmiş çamur da herkesçe malumdur.

"Cinleri öz ateşten yarattı." Arapçada "(مَارِجٍ اَلنَّار) (mârici'n-nâr)," dumanla karışık ateş, demektir.

"(O,) iki doğunun ve iki batının Rabbidir." Bunlar birbirine oldukça uzak farklı noktalardır. Doğu ile batı arasındaki mesafe, doğunun,

79 Bkz. Tahir b. Âşûr (ö.1393), *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 27/244, Dâru't-Tûnusiyye, 1984.

sağdan ve soldan, önden ve arkadan, her açıdan en uzak uçlarını içine alır. Ayet şu manaya gelmiş oluyor: Allah Teâlâ her cihet ve boyutuyla yerkürenin tümünün Rabbidir. Allahu a'lem.

"İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir." Her iki deniz suyunu birbirine salmıştır. Tatlı sularla tuzlu deniz suyunun birbiriyle buluştuğu yerlerde, tatlı suyun tuzlu suya karışmadığı görülür. Çünkü buluşma noktasındaki karışım, belirli bir seviyede olur. Bu sebeple ayetin devamında buna işaret etmek üzere *"aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar."* buyrulmaktadır. Yani biri diğerine üstün gelmez ve diğerini yok etmez.

"İkisinden de inci ve mercan çıkar." Bunlar süslenme malzemesidir. Mercanın övülmesi de süslenmenin kıymetini göstermek içindir. Bu da şeriatte muteber bir değerdir. Güzel koku sürünmek de böyledir.

"Denizde yüce dağlar gibi yükselen gemiler de O'nundur." Denizlerde yüzen gemiler O'nundur. Arapçada "(مُنْشَآت) (münşeât)" kelimesi Allah'ın yarattığı, ağaç ve buna benzer malzemeden insanların inşa ettiği gemiler, anlamına gelir. "(اَلْأَعْلَام) (el-e'lâm)" kelimesi de "dağlar" demektir. Dağlara benzetilmesi, büyüklük ve yüksekliğine işarettir. Çünkü gemiler büyük ve yüksek yelkenleriyle bilinirlerdi. Bugün aynı şekilde gemiler büyüklük ve yükseklikleriyle bilinirler.

"Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak." Yeryüzünde yaşayan her canlı mutlaka bir gün ölecek ve her varlık yok olacaktır. *"Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacak."* Sadece Rabbin baki kalacaktır. Ayette geçen "(وَجْه) (vech)" kelimesi, bilindiği üzere Araplarda zâta işaret etmektedir. Ayrıca bizzat ayette buna delil vardır. Rabbin vasfı olan bir özellik, veche nisbet edilmiş ve şöyle buyrulmuştur: *"Azamet ve ikram sahibi."* Azamet ve ikram sahibi olan vech değil Allah'tır. Sûrenin sonunda da Allah Teâlâ kendini bu şekilde nitelendirmiştir: *"Azamet ve ikram sahibi Rabbinin adı yücelerden yücedir."* Burada da büyüklük ve ikram vasıfları aslında "ad"a değil Rabbe ait bir vasıftır. Allahu a'lem.

"Göklerde ve yerde bulunan herkes O'ndan ister." İhtiyaç sahibinin talebi, ister hakikaten ister hükmen karşılanmış olsun, yaratılan hiç kimse tek başına bağımsız olamaz. İnatçı kâfir bile inat ve inkârına

rağmen, fıtratı/yaratılışı gereği Allah'tan ister. Ancak ahirette hiç kimsenin kibirli davranması veya inat etmesi mümkün olmaz.

"O, her an yaratma halindedir." Bu evreni idare eden Yüce Allah'tır. Her gün yeni bir düzenleme, rızık verme, yaratma, yüceltme, alçaltma ve buna benzer durumlar içindedir.

"Ey insan ve cin! Sizin de hesabınızı ele alacağız." Yani sizden başka işimiz yokmuş gibi sadece sizi hesaba çekmek üzere geleceğiz. Hiçbir şey, Allah'ı, yaptığı başka bir işten alıkoymaz. Bu benzetme insanların hayatında bilinen şeylerdendir. Arapçada "(ثَقَلَان) (sekalân)" kelimesi, insan ve cin için kullanılır.

"Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çerçevesinden çıkıp gitmeye gücünüz yetiyorsa geçin. Ancak büyük bir güçle çıkıp gidebilirsiniz." buyruğu, Allah Teâlâ'nın insanlara ve cinlere olan çağrısıdır. Ancak muhataplar onların azgınlarıdır. Çünkü bu çağrı tehdit ve cezayı içermektedir. Allah Teâlâ kendi hükmünden kaçmaya çalışan insan ve cinlere meydan okumaktadır. Ayetin bağlamı, bu konuşmanın ahirette gerçekleşeceğine işaret etmektedir. Çünkü Allah Teâlâ devamında şöyle buyuruyor: *"Üzerinize ateşten alev ve duman gönderilir de birbirinizi kurtaramaz ve yardımlaşamazsınız."* Cehennem onları çepeçevre sarıp kuşatacaktır.

Yüce Allah'ın insan ve cinlere yönelik, *"Ancak büyük bir güçle çıkıp gidebilirsiniz"* hitabındaki istisna, acizliklerini yüzlerine vurmak içindir. Hangi güç o zavallıları Allah'ın gazabından koruyacak ve O'nun tahakkümü dışına çıkmalarına imkân sağlayacaktır!?

"Gök yarılıp da kızarmış yağ renginde gül gibi olduğu zaman." O zaman onların hali nice olacaktır?! Bu, ahiretin ahvalindendir. Nitekim o gün gökyüzü, tomurcuğu yavaş yavaş açılan narin bir gül gibi açılmaya başlar. Rengi de gül rengi olan kırmızıya döner. Sanki gökyüzü gülün rengiyle boyanmış olur. Arapçada "(اَلدِّهَان) (ed-dihân)" sözcüğü "boyamak," "yağlamak" ve bu amaçla kullanılan şeyler için kullanılır.

"O gün insana da cine de günahı sorulmaz." ifadesi kıyamet gününde hesap ve cezanın olmayacağını ifade etmez. Çünkü ahiret günleri çok çetin ve uzun olacaktır. Onun değişik durakları ve ahvali vardır.

Her günün görevleri ve işleri farklı farklıdır. Burada, olmayacağı ifade edilen hesap ve cezalandırma başka bir günde olacaktır.

O hesap günü *"suçlular, simalarından tanınır."* Melekler mücrimlerin özelliklerini ve onları müminlerden ayıran yönlerini çok iyi bilirler. Onlar o gün, ağır bir ceza olarak *"perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar."* Görevli melek onları yakalar, perçemlerini ve ayaklarını bir araya getirir ve onları o halde cehenneme atar. Bu, onların hayatta takındıkları kibir ve inadın karşılığı olan alçaltıcı bir tablodur.

"Onlar, cehennemle kaynar su arasında dolaşır dururlar." Onlar, cehennem ile kaynar su arasında gidip gelirler veya mekândan mekâna, halden hale dönüp dururlar. Arapçada "(آنٍ) (ân)" kelimesi aşırı derecede kaynar su anlamına gelir.

"Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır." ifadesi takva sahibi tertemiz müminlerin, sadece icmalî iman ile yetinen taklitçi Müslümanların aksine Rablerinin makamını çok iyi takdir ettiklerine işarettir.

"İki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur." Yani onlar için cennette dalları her tarafa yayılmış ağaçlardan oluşan bir bahçe vardır. Bu ifade, bahçenin bol ağaçlı olduğuna dair bir kinayedir.

"(Koltukların) hepsi de örtüleri atlastan." Cennetteki örtüler kalın ipektendir.

"İki cennetin de meyvesinin devşirilmesi yakındır." O bahçelerin meyveleri ellerini uzattıklarında alabilecekleri şekilde kendilerine çok yakındır.

"Oralarda gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş güzeller var." Onlar için cennette iri gözlü hûriler vardır. *"Gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş"* ifadesi edep ve zarafetlerinden kinayedir.

"Bunlardan önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur." Yani onlara ne insan ne de cin eli değmiştir. Çünkü daha önce hiç kocaları olmamıştır.

"Sanki onlar yakut ve mercandırlar." Bu, berraklıklarına ve güzelliklerine dair önemli bir işarettir.

"İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?" Yani her iki cennette bulunanlar da dünya hayatında iyilik yapanlara aittir. Burada ilahî adalete bir vurgu vardır. Nitekim bu mükâfatlar, insanların farklılık arz ettiği, hatta birbiriyle yarıştığı amelin, gayret ve çabanın karşılığıdır. Şayet mükâfat; ırk, renk, makam ve soya göre gerçekleşseydi durum farklı olurdu.

"Bu ikisinden başka iki cennet daha vardır." Bunlar önceki ayetlerde geçen iki cennetten farklı iki cennettir.

"Bu cennetler koyu yeşildirler." Yani ağaçların çokluğu ve sıklığı nedeniyle her tarafı koyu gölge ve yeşillik bürümüştür. Ayetteki "müdhâmme" kelimesi, iç içe geçmiş ağaçların koyu gölgesi anlamına elen "dühme" kökünden türemiştir.

"İkisinde de durmadan fışkıran iki kaynak vardır." Yani içlerinden su fışkıran iki kaynak vardır.

"İkisinde de her türlü meyveler, hurma ve nar vardır." Bu nitelikler, burada geçen iki cennetin önceki iki cennetten mertebe bakımından daha aşağıda olduğuna delildir. Çünkü önceki cennetlerle alakalı olarak Allah Teâlâ *"içlerinde her meyveden çifter çifter vardır"* buyurmuştur.

"İçlerinde huyu güzel, yüzü güzel kadınlar vardır." Cennetlerdeki tüm özelliklerin ortak olduğuna işaret etmek üzere ayetlerdeki ifadeler tesniyeden cem'e geçmiştir.

"Otağlar içinde eşlerine tahsis edilmiş hûriler vardır." ayeti, "hayrâtü'n-hisân" ifadesinin açıklamasıdır veya onun için bir temsildir. *"Otağlar içinde tahsis edilmiş"* ifadesi, o hûrilerin, eşlerinin evlerinde beklediklerini ve hiç kimseye görünmediklerini ifade etmektedir.

"Yeşil yastıklara ve harikulade güzel döşemelere yaslanırlar." Yemyeşil yastıklara yaslanmışlardır. Yeşil, insana mutluluk veren bir renktir.

"Harikulade güzel döşemelere." Yani eşsiz güzellikte sergi, döşek ve minderler üzerindedirler. "(عَبْقَرِى) ('abkarî)" kelimesi, eşsiz, nadir ve mükemmel demektir.

"Büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin adı yücelerden yücedir." ayetinde geçen *"ad,"* Yüce Allah'ın "Rahmân" ismine işaret etmektedir. Bu isim, sûrenin başlangıcındaki *"Rahmân"* ismidir. Allahu a'lem.

سُورَةُ الوَاقِعَةِ

56- VÂKIA SÛRESİ

246. MECLİS: KIYAMET KOPTUĞU ZAMAN

247. MECLİS: SİZİ BİZ YARATTIK, TASDİK ETMENİZ GEREKMEZ Mİ?

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ﴿٣﴾ اِذَا
رُجَّتِ الْاَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَآءً مُنْبَثًّا ﴿٦﴾
وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةً ﴿٧﴾ فَاَصْحٰبُ الْمَيْمَنَةِ مَآ اَصْحٰبُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾
وَاَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ مَآ اَصْحٰبُ الْمَشْئَمَةِ ﴿٩﴾ وَالسّٰبِقُونَ السّٰبِقُونَ ﴿١٠﴾
اُولٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِى جَنّٰتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٌ
مِنَ الْاٰخِرِينَ ﴿١٤﴾ عَلٰى سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَيْهَا مُتَقٰبِلِينَ ﴿١٦﴾
يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِاَكْوَابٍ وَاَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ
﴿١٨﴾ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ
طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾
جَزَآءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾ اِلَّا
قِيلًا سَلٰمًا سَلٰمًا ﴿٢٦﴾ وَاَصْحٰبُ الْيَمِينِ مَآ اَصْحٰبُ الْيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِى
سِدْرٍ مَخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآءٍ مَسْكُوبٍ
﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ
﴿٣٤﴾ اِنَّآ اَنْشَأْنَاهُنَّ اِنْشَآءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ اَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا اَتْرَابًا ﴿٣٧﴾
لِاَصْحٰبِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِنَ الْاٰخِرِينَ ﴿٤٠﴾
وَاَصْحٰبُ الشِّمَالِ مَآ اَصْحٰبُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِى سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ
مِنْ يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾
وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا
تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ اِنَّ الْاَوَّلِينَ
وَالْاٰخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ اِلٰى مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا

الضَّآلُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَآكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا
الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾
هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٦﴾

1. Kıyamet koptuğu zaman,
2. Ki onun oluşunu yalanlayacak hiç kimse yoktur;
3. O, alçaltıcı, yükselticidir.
4. Yer şiddetle sarsıldığı,
5. Dağlar parçalandığı,
6. Dağılıp toz duman haline geldiği,
7. Ve sizler de üç sınıf olduğunuz zaman,
8. Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere!
9. Soldakiler, ne bahtsızdırlar onlar!
10. (Hayırda) önde olanlar, (ecirde de) öndedirler.
11-12. İşte bunlar, naîm cennetlerinde (Allah'a) en yakın olanlardır.
13. (Onların) çoğu önceki ümmetlerden,
14. Birazı da sonrakilerdendir.
15-16. Cevherlerle işlenmiş tahtlar üzerindedir, karşılıklı olarak oturup yaslanırlar.
17. Çevrelerinde, (hizmet için) ölümsüz gençler dolaşır.
18. Maîn çeşmesinden doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle.
19. Bu şaraptan ne başları ağrır, ne de akılları giderilir.
20. (Onlara) beğendikleri meyveler.
21. Canlarının çektiği kuş etleri.
22-23. Saklı inciler gibi iri gözlü hûriler.
24. Yaptıklarına karşılık olarak (verilir.)
25. Orada boş bir söz ve günaha sokan bir laf işitmezler.
26. Söylenen, yalnızca "selâm, selâm"dır.
27. Sağdakiler, nedir o sağdakiler?!
28. Düzgün kiraz ağacı,

29. Meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları,
30. Uzamış gölgeler,
31. Çağlayarak akan sular,
32-33. Tükenmeyen ve yasaklanmayan, sayısız meyveler içindedirler;
34. Ve kabartılmış döşekler üstündedirler,
35. Gerçekten Biz hûrileri apayrı biçimde yeni yarattık,
36-37. Onları, eşlerine düşkün ve yaşıt bâkireler kıldık,
38. Bütün bunlar sağdakiler içindir,
39. Bunların birçoğu önceki ümmetlerdendir;
40. Birçoğu da sonrakilerdendir.
41. Soldakiler; ne yazık o soldakilere!
42. İçlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde;
43-44. Serin ve hoş olmayan kapkara dumandan bir gölge altındadırlar.
45. Çünkü onlar bundan önce varlık içinde sefahate dalmışlardı.
46. Büyük günahı işlemekte direnir dururlardı.
47. Ve diyorlardı ki: "Biz öldükten, toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra, biz mi bir daha diriltileceğiz?"
48. "Önceki atalarımız da mı?"
49. De ki: Hem öncekiler hem de sonrakiler,
50. Belli bir günün belli vaktinde mutlaka toplanacaklardır!
51. Sonra siz ey sapıklar, yalancılar!
52. Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz,
53. Karınlarınızı ondan dolduracaksınız,
54. Üstüne de kaynar sudan içeceksiniz,
55. Susamış develerin suya saldırışı gibi içeceksiniz,
56. İşte ceza gününde onlara sunulacak ziyafet budur!

KIYAMET KOPTUĞU ZAMAN

Vâkıa Sûresi iki temel konuyu ele almaktadır. Birincisi -bu meclisin de konusu olan- ahiret ahvaline dair detaylı açıklama; ikincisi ise insanların, ahirette amellerine göre sınıflandırılması ve her birinin hak ettiği

karşılığın -ayetlerde belirtildiği şekliyle- kendisine sunulmasıdır. Buna göre bu bölümün ana başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Kur'ân-ı Kerim, kıyamet anını ve o esnada meydana gelecek olan hadiseleri, kâinatın en bariz özelliklerinin yok edilerek yerle bir oluşunu bizlere tasvir eder: *"Kıyamet koptuğu zaman ki onun oluşunu yalanlayacak hiç kimse yoktur; O, alçaltıcı, yükselticidir. Yer şiddetle sarsıldığı, dağlar parçalandığı, dağılıp toz duman haline geldiği zaman."*

İkincisi: Sûrede, insanların üç gruba ayrılacakları şu şekilde haber veriliyor: *"Ve sizler de üç sınıf olduğunuz zaman; sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere! Soldakiler, ne bahtsızdırlar onlar! (Hayırda) önde olanlar, (ecirde de) öndedirler. İşte bunlar, (Allah'a) en yakın olanlardır."*

Üçüncüsü: Bu fırkaların en yücesi ve en müstesnası "önde gidenler"dir: *" İşte bunlar, naîm cennetlerinde (Allah'a) en yakın olanlardır. (Onların) çoğu önceki ümmetlerden, birazı da sonrakilerdendir."* Daha sonra Allah Teâlâ onlar için hazırladığı mükâfatı detaylı olarak şöyle bildirir: *"Cevherlerle işlenmiş tahtlar üzerindedir, karşılıklı olarak oturup yaslanırlar. Çevrelerinde, (hizmet için) ölümsüz gençler dolaşır. Maîn çeşmesinden doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle. Bu şaraptan ne başları ağrır, ne de akılları giderilir. (Onlara) beğendikleri meyveler, canlarının çektiği kuş etleri, saklı inciler gibi iri gözlü hûriler, yaptıklarına karşılık olarak (verilir). Orada boş bir söz ve günaha sokan bir laf işitmezler. Söylenen, yalnızca 'selâm, selâm'dır."*

Dördüncüsü: Allah Teâlâ ikinci fırka olan (amel defterlerini sağ elleriyle alacak olan) ashab-ı yemini şöyle övüyor: *"Sağdakiler, nedir o sağdakiler?! Düzgün kiraz ağacı, meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları, uzamış gölgeler, çağlayarak akan sular, tükenmeyen ve yasaklanmayan sayısız meyveler içindedirler ve kabartılmış döşekler üstündedirler, Gerçekten Biz hûrileri apayrı biçimde yeni yarattık, Onları, eşlerine düşkün ve yaşıt bâkireler kıldık. Bütün bunlar sağdakiler içindir, bunların birçoğu önceki ümmetlerdendir, birçoğu da sonrakilerdendir."*

Beşincisi: Bunlardan üçüncü fırka olan ve amel defterlerini sol elleriyle alacak olan "ashab-ı şimâl" şöyle nitelendirilir: *"Soldakiler; ne yazık o soldakilere! İçlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde, serin ve hoş olmayan kapkara dumandan bir gölge altındadırlar."* Kur'ân ilahî

adalet inancını pekiştirmek ve başkalarına ibret kılmak amacıyla, bu fırkanın müstahak olduğu kötü akıbeti, onların bir özelliği olarak zikreder: *"Çünkü onlar bundan önce varlık içinde sefahate dalmışlardı. Büyük günahı işlemekte direnir dururlardı. Ve diyorlardı ki: Biz öldükten, toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra, biz mi bir daha diriltileceğiz? Önceki atalarımız da mı?"*

Altıncısı: Daha sonra Kur'ân, kıyamet günü tüm insanların yeniden dirileceğini hatırlatmak üzere, uyarıcı ve korkutucu bir şekilde hitabını inatçı yalancılara (müşriklere) yöneltir ve şöyle der: *"De ki: Hem öncekiler hem de sonrakiler, belli bir günün belli vaktinde mutlaka toplanacaklardır! Sonra siz ey sapıklar, yalancılar! Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz, karınlarınızı ondan dolduracaksınız. Üstüne de kaynar sudan içeceksiniz, susamış develerin suya saldırışı gibi içeceksiniz. İşte ceza gününde onlara sunulacak ziyafet budur! "*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Kıyamet koptuğu zaman." ayetinde kıyametin *"vâkıa"* diye isimlendirilmesinin sebebi, vukuunun kesin olmasındandır. Daha sonra bunun mutlaka gerçekleşeceği de şu ifadeyle teyit edilmiştir: *"Ki onun oluşunu yalanlayacak hiç kimse yoktur."* Yani yakînen vuku bulacaktır ve onu yalanlayabilecek hiç kimse olmayacaktır. Geldiği gün, *"o, alçaltıcı, yükselticidir."* İnkâr ve zulümleri sebebiyle bazı kavimleri alçaltırken, iman ve sâlih amelleri sebebiyle bazılarını da yüceltir.

"Yer şiddetle sarsıldığında." Yer sarsıldığı vakit meydana gelecektir. Tıpkı şu ayette olduğu gibi: *"Yerküre kendine has sarsıntısıyla sallandığı vakit."*[80]

Sarsıntının etkisiyle *"dağlar parçalandığı"* ve şiddetli zelzelenin ardından her yer paramparça olduğu zaman durumları nasıl olacak?

"Dağılıp toz duman haline geldiği zaman." ayetinde geçen "(هَبَاءً) (hebâen)," rüzgârların taşıdığı toz ve duman gibi ağırlığı olmayan şeylerdir. "(مُنْبَثًّا) (münbessen)" ise hafifliğinden ötürü gökte uçuşan şeyler demektir.

---

80 Zilzâl 99/1.

"Ve sizler de üç sınıf olduğunuz zaman." Yani üç grup haline geldiğiniz zaman. Kıyamet günü tüm insanların üç grup haline geleceği anlamındadır.

"Sağdakiler, nedir o sağdakiler?!" Bunlar kıyamet günü Allah'ın kendilerinden razı olduğunun göstergesi olarak amel defterlerini sağ elleriyle alacak olanlardır. *"Nedir o sağdakiler?"* şeklindeki soru da muhatabın dikkatini çekmek ve cevaba odaklamak içindir.

"Soldakiler, ne bahtsızdırlar onlar!" Bunlar, kıyamet günü Allah'ın kendilerine gazap ettiğinin göstergesi olarak amel defterlerini sol elleriyle alan bahtsız kimselerdir. Araplar, sağ tarafı uğurlu, sol tarafı uğursuz sayarlardı. Ayette sol taraftakilere uğursuzluk nispet edilmiştir. Bu sebeple en sonda bunlar için *"Soldakiler, ne bahtsızdırlar onlar!"* denmiştir.

"(Hayırda) önde olanlar, (ecirde de) öndedirler. İşte bunlar, (Allah'a) en yakın olanlardır." Onlar, seçkin kimselerdir. Hesap ve kitaptan müstesnadırlar. Hidayet rehberleridirler. Bunlar Allah'ı hatırlatır, Allah'ı tanıtır, O'nun yolunda mücadele ederler. Onlar, nebiler, resuller ve onlardan tebliğ emanetini devralanlardır. Sadece kendi maslahatlarıyla yetinmeyerek başkalarının maslahatını da düşünenlerdir. Onlar, haklarında Hz. Peygamber'in (s.a.s.), *"Âlimler, peygamberlerin vârisleridir"*[81] buyurduğu kimselerdir.

"Onların çoğu önceki ümmetlerden, birazı da sonrakilerdendir." ayetindeki "sülle" (çoğu) tabiri çokluğu ifade etmektedir. Özellikle azlığın

---

81 *"Âlimler, peygamberlerin vârisleridir."* cümlesi, Ebu Dâvûd'un rivayet ettiği hadisin bir bölümüdür. Ebu Dâvûd, 3/354; Dâru'l-Fikr, (thk: M. Muhyiddin Abdülhamid); Tirmizî, 5/48, Dâru İhyai't-Türâs el-Arabî, (tkh: Ahmed Şakir); İbn Mâce, 1/81, Dâru'l-Fikr, (thk. M. Fuad Abdülbaki vd.). Ayrıca Buhârî, *Sahîh*'inde bu hadisi senetsiz olarak ve müstakil bir hadis olarak değil bablar arasında zikreder. Bkz. Buhârî, 1/37. Bu hadis hakkında İbn Hacer el-Askalânî şöyle demiştir: "Dârakutnî, *İlel* isimli eserinde bu hadisi zayıf kabul eder. İsnadı muzdaribdir. Münzirî de aynı görüştedir." Bkz. İbn Hacer, *et-Telhîs*, 3/337, Müessesetü Kurtuba, Dâru'l-Mişkât, 1. baskı, 1417/1995 (thk. Hasan Abbas Kutub). Hadis hakkında Sehâvî şöyle diyor: "İbn Hibbân, Hâkim ve diğerleri, bu hadisi sahih saymış, Hamza el-Kettani de hasen saymıştır. Senedindeki ızdırabdan dolayı bazıları da zayıf saymışlardır. Ancak hadisin şahidleri vardır. Bundan dolayı İbn Hacer, 'Kendisiyle bilindiği değişik tarikleri vardır ve hadisin kaynağı mevcuttur' der." Bkz. el-*Makasıdü'l-Hasene*, s. 459. Dâru'l-Kitâb el-Arabî, 1. baskı, 1405/1985 (thk: M. Osman el-Haşet).

karşılığı olarak gelmiştir. Birçok müfessir, bu hususu bir problem olarak ele almıştır. Hz. Muhammed (s.a.s.) ümmetinden olan bu hayırlı kimselere nasıl olur da daha az bir pay düşer? Birçok karinenin de işaret ettiği ve benim de mutmain olduğum tefsir tarzı şudur: "(Hayırda) önde olanlar, her ümmetin önceki nesilleridir. Sonra gelenler de sonraki nesilleridir. Hz. Peygamber (s.a.s.) ile birlikte bulunan sahabîler içinde önde gidenler çoktu; ancak daha sonraki nesillerde bu kimseler gittikçe azaldı. Aynı şey, Hz. Mûsâ (a.s.), Hz. İsa (a.s.) ve önceki tüm peygamberler için de geçerlidir. Hz. Peygamber Efendimizin şu hadisi sözlerimize şahitlik etmektedir: *"İnsanların en hayırlısı benim çağım, ardından sonrakiler gelir..."*[82]

"Cevherlerle işlenmiş tahtlar üzerindedirler." Yani o tahtlar, düzenli bir şekilde dizilmiş, rahata ve sohbete uygun bir şekildedir. Altınla örülmüş ve süslenmiş olduğu söylenir. Kendilerine hizmet etmek üzere *"Çevrelerinde, ölümsüz gençler dolaşır, testiler, ibrikler ve kadehlerle."* Bunlar, cennette bilinen içki kaplarıdır. *"Maîn çeşmesi,"* suyu kesilmeyen çeşme demektir. *"Bu şaraptan ne başları ağrır, ne de akılları giderilir."* Yani sarhoş etmeyen şarabıyla o çeşmenin başında toplaşırlar. İstedikleri kadar başında kalır ve oradan içerler. Akılları gidermeyen o çeşmenin başından onları kimse kovmaz. O çeşme diledikleri kadar onların hizmetindedir.

"Dizilmiş inci taneleri gibi." Kendi kabuğunda saklı, hiçbir leke ve kirin ilişmediği inci taneleri gibidirler. *"Yaptıklarına karşılık olarak (verilir.)"* Bu, hiç kimsenin haksızlığa uğramadığı ve hiç kimseye iltimasın yapılmadığı ilahî adalete bir vurgudur.

"Orada boş bir söz ve günaha sokan bir laf işitmezler." Ancak kendilerini sevindiren ve hoşlarına giden şeyleri duyarlar. Kendilerine *"söylenen, yalnızca 'selâm, selâm'dır."* Burada munkatı istisna vardır. Onlara, *"Selam olsun! Selam olsun!"* denir. Onlar için bol meyvelerle dolu, dikensiz dallarıyla *"düzgün kiraz ağacı, meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları"* vardır. Yani birbiri üzerine dizilmiş salkımlarıyla muz ağaçları vardır. Ayrıca cennet ağaçlarının çokluğu ve sıklığı nedeniyle onlar için

---

82 Bu hadis, Abdullah b. Mesud ve İmran b. Husayn'ın rivayetiyle muttefekun aleyhtir. Değişik lafızlarla nakledilmiştir. Bkz. Buhârî, 2/938; Müslim, 7/185.

kesintisiz *"uzamış gölgeler, yükseklerden çağlayarak akan bolca sular"* vardır.

Yatakları üzerine uzanmış halde ve *"kabartılmış döşekler üstündedirler. Gerçekten Biz hûrileri apayrı biçimde yeni yarattık."* Bu ayet, hûrilerin tam bir itinayla yaratıldıklarını ifade etmektedir. Onları, hiç kimsenin el sürmediği *"bâkireler kıldık ve onları, eşlerine düşkün"* bir şekilde yarattık. Ayette geçen "(عُرُبًا) ('uruben)" ifadesi 'arûb kelimesinin çoğuludur. Bu kelime, eşine aşırı derecede sevgi duyan kadını ifade eder. Onlar, yaşları birbirine yakın, biri diğerinden büyük de küçük de olmayan kızlardır.

"Bütün bunlar sağdakiler içindir, bunların birçoğu önceki ümmetlerdendir, birçoğu da sonrakilerdendir." Her peygamberin ümmetinde ilk nesillerde de sonraki nesillerde de ashâb-ı yeminden olacak kimseler olacaktır. Buna göre ashâb-ı yeminden olanlar cennet ehlinin umumunu ifade eder. Onların havâs, yani seçkin olanları ise her ümmette ilk nesilde sayıları çok olan, ancak sonraki dönemlerde sayıları azalan, kalpten inanmış bir zümredir.

"Soldakiler; ne yazık o soldakilere!" Sûrenin başında bahsi geçen uğursuzluk ehli kimselerdir. *"İçlerine işleyen bir ateşte ve kaynar su içindedirler."* Onlar için ayrıca *"kapkara dumandan bir gölge"* vardır. *"Serin ve hoş olmayan"* bir gölge. Bu vasıf, dumandan oluşan gölgenin vasfıdır.

"Çünkü onlar bundan önce varlık içinde sefahate dalmışlardı." ifadesi, içerisinde bulundukları azabın nedenini açıklamak içindir. Nitekim onlar, dünyadayken Allah'ı zikretmeyi ve böyle bir güne hazırlık yapmayı unutturan bir sefahate dalmışlardı.

"Büyük günahı işlemekte direnir dururlardı." Yani şirkte ve ahireti inkârda ısrar ederlerdi. Kur'ân, işledikleri günahı, "hins" (yemin) olarak adlandırdı. Çünkü onlar bu inancın doğru olduğuna yemin ediyorlardı. Fakat bunda dürüst değillerdi.

"Önceki atalarımız da mı?" ayetinde geçen (أَوَ) soru edatı, daha önce belirttiğimiz gibi "atıf vâvı" ve istifham hemzesinin birleşmesinden meydana gelmiştir. İfadenin aslı "ve e-âbâünâ" şeklindedir. İfadeyi

hafifletmek için hemze, "vâv"ın önüne geçmiş, "e-ve âbâünâ" halini almıştır. Allahu a'lem.

Onların yiyecekleri, cehennem ehli için hazırlanan çirkin *"zakkum ağacından"* ibarettir. *"Üstüne de kaynar sudan içeceksiniz."* Ayette geçen "(اَلْهِيمِ) (el-hîm)" kelimesi, hastalık bulaşan develer demektir. Bu develere "el-huyem" denir. Bulaşan hastalık sebebiyle ne kadar su içse suya kanmaz.

"İşte ceza gününde onlara sunulacak ziyafet budur!" Allah Teâlâ'nın kendileri için hazırladığı ceza budur. Ayette geçen "nüzül," aslında, misafire sunulan ziyafet demektir.

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾ ءَاَنْتُمْ
تَخْلُقُونَهٗٓ اَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ
بِمَسْبُوقِينَۙ ﴿٦٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِى مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾
وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ الْاُولٰى فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾
ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُونَهٗٓ اَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَٓاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ
تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ اِنَّا لَمُغْرَمُونَۙ ﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾ اَفَرَاَيْتُمُ الْمَٓاءَ
الَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾
لَوْ نَشَٓاءُ جَعَلْنَاهُ اُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ اَفَرَاَيْتُمُ النَّارَ الَّتِى تُورُونَ
﴿٧١﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْشَاْتُمْ شَجَرَتَهَٓا اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِـُٔونَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً
وَمَتَاعًا لِلْمُقْوِينَۚ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾ فَلَٓا اُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ
النُّجُومِۙ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهٗ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌۙ ﴿٧٦﴾ اِنَّهٗ لَقُرْاٰنٌ كَرِيمٌۙ ﴿٧٧﴾ فِى
كِتَابٍ مَكْنُونٍۙ ﴿٧٨﴾ لَا يَمَسُّهٗٓ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَۜ ﴿٧٩﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ
﴿٨٠﴾ اَفَبِهٰذَا الْحَدِيثِ اَنْتُمْ مُدْهِنُونَۙ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ
﴿٨٢﴾ فَلَوْلَٓا اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَۙ ﴿٨٣﴾ وَاَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَۙ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ
اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَٓا اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَۙ ﴿٨٦﴾
تَرْجِعُونَهَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَۙ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ
وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِۙ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ
لَكَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾ وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّٓالِّينَۙ ﴿٩٢﴾
فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍۙ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍۙ ﴿٩٤﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِۚ ﴿٩٥﴾
فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

57. Sizi Biz yarattık. Tasdik etmeniz gerekmez mi?
58. Söyleyin öyleyse, (rahimlere) döktüğünüz meni nedir?
59. Onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratan Biz miyiz?
60. Aranızda ölümü takdir eden Biziz. Ve Biz, önüne geçilebileceklerden değiliz.
61. Böylece sizin yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizi bilmediğiniz bir âlemde tekrar var edelim diye (ölümü takdir ettik).
62. Andolsun, ilk yaratılışı bildiniz. Düşünüp ibret almanız gerekmez mi?
63. Şimdi Bana, ektiğinizi haber verin.
64. Onu siz mi yeşertiyorsunuz, yoksa yeşerten Viz miyiz?
65. Dileseydik onu kuru bir çöp yapardık da şaşar kalırdınız.
66. "Doğrusu borç altına girdik.
67. Daha doğrusu, biz yoksul kaldık" (derdiniz)
68. Ya içtiğiniz suya ne dersiniz?
69. Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren Biz miyiz?
70. Dileseydik onu tuzlu yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?
71. Söyleyin şimdi Bana, tutuşturmakta olduğunuz ateşi,
72. Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan Biz miyiz?
73. Biz onu bir ibret ve çölden gelip geçenlerin istifadesi için yarattık.
74. Öyleyse Yüce Rabbinin adını tesbih et.
75. Hayır! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki,
76. Bilirseniz, gerçekten bu, büyük bir yemindir.
77-78. Şüphesiz bu, korunmuş bir kitapta bulunan değerli bir Kur'ân'dır.
79. Ona ancak temizlenenler dokunabilir.
80. O, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir.
81. Şimdi siz, bu sözü mü küçümsüyorsunuz?
82. Allah'ın verdiği rızka karşı şükrü, onu yalanlamakla mı yerine getiriyorsunuz?
83. Hele can boğaza dayandığı zaman,
84. O vakit siz bakar durursunuz.
85. (O anda) Biz ona sizden daha yakınız ama göremezsiniz.
86. Mademki ceza görmeyecekmişsiniz;

87. Onu (canı) geri çevirsenize, şayet iddianızda doğru iseniz!
88. Fakat (ölen kişi Allah'a) yakın olanlardan ise,
89. Ona rahatlık, güzel rızık ve Naîm cenneti vardır.
90. Eğer o sağdakilerden ise,
91. "Ey sağdaki! Sana selam olsun!"
92. Ama yalanlayıcı sapıklardan ise,
93. İşte ona da kaynar sudan bir ziyafet vardır!
94. Ve (onun sonu) cehenneme atılmaktır.
95. Şüphesiz ki bu, kesin gerçektir.
96. Öyleyse Yüce Rabbinin adını tenzih ile an.

SİZİ BİZ YARATTIK, TASDİK ETMENİZ GEREKMEZ Mİ?

Bu bölümde Allah Teâlâ, yalancı müşriklere, tüm delilleriyle hak yolunu göstermek için kendileriyle yaşanan detaylı bir tartışmayı sunmaktadır. Bu sûrenin ele aldığı ikinci konu budur. Sûrenin bu bölümünün konu başlıklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Birincisi: Müşriklere ilk olarak yaratılışları hatırlatılır: *"Sizi Biz yarattık. Tasdik etmeniz gerekmez mi? Söyleyin öyleyse, (rahimlere) döktüğünüz meni nedir? Onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratan Biz miyiz? Aranızda ölümü takdir eden Biziz. Ve Biz, önüne geçilebileceklerden değiliz. Böylece sizin yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizi bilmediğiniz bir âlemde tekrar var edelim diye (ölümü takdir ettik) Andolsun, ilk yaratılışı bildiniz. Düşünüp ibret almanız gerekmez mi?"*

Hiç şüphesiz insanın ilk yaratılışı, uzak bir ihtimal olarak görülüp inkâr edilen yeniden diriliş hakkındaki şüpheleri gideren bir olgudur. İnsan, ölümden sona dirilmeyi uzak ihtimal görüp inkâr edebilir, zira bu olayın nasıl olacağına dair ne bir tasavvura ne de doyurucu bir aklî ve bilimsel bilgiye sahiptir. İlk insanın yaratılışı hakkında da kesin bir bilgiye sahip değildir. Bilimsel araştırmalar bu hususlarda yetersiz kalmaktadır. Ancak şu bir gerçek ki hâlihazırda insanoğlu mevcuttur. İnsanı yaratan kudret her türlü aklın ve tasavvurun üstündedir. Çünkü Allah, bu olayı idrak edebilecek aklın da bizzat yaratıcısıdır.

İkincisi: Müşriklerin, elleriyle dokundukları ve bizzat yaşadıkları bu dünya hayatına dikkatleri çekilmektedir. Kur'ân'ın bu yaklaşımı, "fizikî delil yöntemi" olarak adlandırılır. Tabiattaki bitki âlemi, bir çekirdekten koca bir meyveye evrilir. Daha sonra meyve biter ama çekirdek baki kalır. Çekirdekten yeniden meyve meydana gelir. Bu tablo ahiret hayatını beşerin aklı için anlaşılması daha mümkün hale getirir. *"Andolsun, ilk yaratılışı bildiniz. Düşünüp ibret almanız gerekmez mi? Şimdi Bana, ektiğinizi haber verin. Onu siz mi yeşertiyorsunuz, yoksa yeşerten Biz miyiz? Dileseydik onu kuru bir çöp yapardık da şaşar kalırdınız."*

Üçüncüsü: Yaşamın temel unsuru olan suya ve Yüce Allah'ın onu bedenlerin temel ihtiyacı kılmasına dikkatler çekilmektedir. Şayet su bozulursa hayatın düzeni bozulur veya su yok olursa hayat da yok olur. Hayatın suya olan ihtiyacını takdir eden kudret, onu bu dakik düzene göre yaratmıştır: *"Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren Biz miyiz? Dileseydik onu tuzlu yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?"*

Dördüncüsü: Kur'ân, müşriklerin dikkatini hayatın bir başka unsuru olan ateşe yöneltir. Nitekim ateş, günümüzde bütün hayatın çarkını döndüren muharrik olarak bilinir. İnsanlığın ilk dönemlerinde ateş, ısınma, aydınlatma ve benzerî gibi ihtiyaçlar için hayatın vazgeçilmezi idi. İnsan o dönemde yiyeceğini ateşte pişirirdi. Eşyalarını ateşin aydınlığında toplar, silahını ateşle yapar, demirini ateşle eritirdi. O dönemde ateşin tek kaynağı vardı, o da ağaçlardı. *"Söyleyin şimdi Bana, tutuşturmakta olduğunuz ateşi, onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan Biz miyiz? Biz onu bir ibret ve çölden gelip geçenlerin istifadesi için yarattık. Öyleyse Yüce Rabbinin adını tesbih et."*

Ancak bugün insanoğlu ateşi yeryüzünün derinliklerinden doğalgaz, petrol ve kükürt olarak elde ediyor. Bütün bunların hepsi de yüce Yaratıcı'nın eseridir. O, bu hayat için nesiller boyu yetecek bütün gereksinimleri yaratmıştır.

Beşincisi: Bütün bu uyarılardan sonra Kur'ân'ın, âlemlerin Rabbi ve bütün varlığı yaratan Allah katından olduğuna dair vurgulu ifadeler gelmiştir. Kur'ân'ın Allah katından oluşunun delilleri bizzat ayetlerinde ve evrenin sırlarına dair vermiş olduğu ve beşerin kendi başına

bilemeyeceği bazı bilgilerde saklıdır: *"Hayır! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki! Bilirseniz, gerçekten bu büyük bir yemindir. Şüphesiz bu, korunmuş bir kitapta bulunan değerli bir Kur'ân'dır. Ona ancak temizlenenler dokunabilir. O, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir."*

Altıncısı: Kur'ân, yalancı müşriklere, Allah'ın takdirini engellemeleri ve ölümü kendilerinden uzaklaştırmaları hususunda meydan okumaktadır. Allah, acizlik ve zaaflarının hakikatini itiraf ettirmektedir. İnsanlar doğarlar ve ölürler. Bazı nesiller yaşarken, bazı nesiller yok olur. Ancak hiç kimsenin doğacağı günü bilmesi veya öleceği günü ertelemesi mümkün değildir: *"Şimdi siz, bu sözü mü küçümsüyorsunuz? Allah'ın verdiği rızka karşı şükrü, onu yalanlamakla mı yerine getiriyorsunuz? Hele can boğaza dayandığı zaman, o vakit siz bakar durursunuz. (O anda) Biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz. Mademki ceza görmeyecekmişsiniz, onu (canı) geri çevirsenize, şayet iddianızda doğru iseniz!"*

Yedincisi: Bu sûre, başta zikredilen üç insan grubunun akıbetini ve başından sonuna kadar tüm insanlığı bekleyen mutlak sonu hatırlatarak, başladığı şekilde bitmiştir: *"Fakat (ölen kişi Allah'a) yakın olanlardan ise, ona rahatlık, güzel rızık ve Naîm cenneti vardır. Eğer o sağdakilerden ise, 'Ey sağdaki! Sana selam olsun!' Ama yalanlayıcı sapıklardan ise, işte ona da kaynar sudan bir ziyafet vardır! Ve (onun sonu) cehenneme atılmaktır. Şüphesiz ki bu kesin gerçektir. Öyleyse Yüce Rabbinin adını tenzih ile an."*

AYETLERDEKİ BAZI İNCELİKLER

"Sizi Biz yarattık. Tasdik etmeniz gerekmez mi?" ayetinde geçen "felevlâ" ifadesi, "fehellâ" anlamında talep bildiren edatlardandır.

"Söyleyin öyleyse, (rahimlere) döktüğünüz meni nedir?" Daha önce sizler Âdem'in yaratılışını inkâr etmekteydiniz. Bir bakın, nesillerinizin, meniden tekrar tekrar yaratılışınıza bir bakın!

"Onu siz mi yaratıyorsunuz, yoksa yaratan Biz miyiz?" Meninin içindeki bir hücreden insanın yaratılması, Allah Teâlâ'nın bu dünya hayatında tekrar eden açık delillerindendir.

"Ve Biz, önüne geçilebileceklerden değiliz." Biz, bu hususta aciz veya mağlup değiliz. *"Böylece sizin yerinize benzerlerinizi getirelim."* Yerinize bir başkasını getirmekten de aciz değiliz. Bu ifade, onları helâk ederek köklerini kazımayı hatırlatan bir tehdit içermektedir. Başka bir ayette şöyle buyrulmaktadır: *"O dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir."*[83]

"Ve sizi bilmediğiniz bir âlemde tekrar var edelim diye (ölümü takdir ettik)." Bu yaşamınızdan farklı bir yerde, bilemeyeceğiniz özellik ve ahvalde sizleri yeniden diriltmek üzere öldüreceğiz.

"Andolsun, ilk yaratılışı bildiniz. Düşünüp ibret almanız gerekmez mi?" Rahimlerdeki yaratılışınızı iyi biliyorsunuz. Bu da Allah Teâlâ'nın yeniden diriltmeye kadir olduğu hususunda sizler için yeterli bir delildir.

"Şimdi Bana, ektiğinizi haber verin." Toprağı sürme anlamındaki "hars" kelimesi kullanılarak ziraat kastedilmiştir. Çünkü insanlar önce tarlayı sürerler, ardından tohumu ekerler.

"Onu siz mi yeşertiyorsunuz, yoksa yeşerten Biz miyiz?" buyruğunda Yüce Allah "zera'a" kelimesiyle yeşertmeyi kastetmiştir. Çünkü insanın ziraattaki rolü toprağı sürüp tohumu ekmekle sona erer. Fakat bu tohumlar nasıl yeşerip büyüyecek? Tohum nasıl çatlayıp çıkacak ve toprağı nasıl yaracak? Bu olaylarda beşerin bir dahli yoktur. Bu, Yüce Allah'ın hayatta var ettiği kanunlardandır.

"Dileseydik onu kuru bir çöp yapardık." Böylece asla yeşeremez ve büyüyemezdi. Hiçbir faydası olmayan kuru bir çöp haline gelirdi. Siz de *"öylece şaşar kalırdınız."* Arapçada "(تَفَكُّه) (tefekküh)," sevinmenin, ünsiyet ve rahatlık hissi duymanın bir işaretidir. Ancak burada alay maksatlı kullanılmıştır. Cehennemlik günahkârların akıbetinin şu ayette ironik bir şekilde ifade edilmiş olması da böyledir: *"Tat bakalım. Hani sen üstündün, şerefliydin?!"*[84] Allahu a'lem.

"'Doğrusu borç altına girdik. Daha doğrusu, Biz yoksul kaldık' (derdiniz.)" Rızıktan mahrum bırakılmış ve hüsrana uğramışız, derdiniz. Bu, onların pişmanlıklarının ve ziyana uğramışlıklarının ifadesidir.

---

83 Bu tarz ifadeler Kur'ân'da birden çok yerde geçmektedir. Bkz. İbrâhim 12/19; Fâtır 35/16.

84 Duhân 44/49.

"Ya içtiğiniz suya ne dersiniz? Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren Biz miyiz?" Çünkü göllerde, nehirlerde, vadilerde, hatta çeşme ve kuyularda akan tatlı suyun kaynağı yağmurdur. Bütün bu kaynakları yağmur suları besler. Yağmur sularının birikmesinde beşerin bir dahli yoktur. Bu, ilahî kanunlara ve apaçık ayetlere göre meydana gelmektedir.

"Dileseydik onu tuzlu yapardık." Onu, içilemeyecek derecede tuzlu yaratırdık; o zaman ondan faydalanamazdınız. Ama şimdi dilediğiniz gibi ondan faydalanıyorsunuz. O halde *"Şükretmeniz gerekmez mi?"* Allah Teâlâ kendisi hiçbir şeye muhtaç olmadığı halde insanlardan kendisine şükretmelerini talep etmektedir.

"Söyleyin şimdi Bana, tutuşturmakta olduğunuz ateşi, onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan Biz miyiz?" ayetinde konu edilenler, bu hayatın önemli olgularındandır. Nitekim ağaçlar, yemyeşil bitki halindeyken yakıt olarak kullanılmak üzere kupkuru odun haline gelir. İnsanlığın ilk dönemlerinde olduğu gibi bazı ağaçların dallarını birbirine sürterek ateş yakma olgusunun bu ayetin tefsiri bağlamında gündeme getirilmesi gayet doğaldır. Ancak bu ayetin bağlamı çok daha geniştir. Ağaçların yakacak olarak kullanılması, yeryüzündeki bütün uluslar açısından hayatî bir olgudur. Oysa ayette bahsedilen ağacın yaratılışı meselesi ise çoğu insanın bilemediği özel bir durumdur. İlgili bağlamda, bununla, muhataplara karşı, Allah'ın kudretine dair delil sunulmaktır. Delil sunma da ancak apaçık şekilde olur. Allahu a'lem.

"Biz onu bir ibret için yarattık." Yani dünyadaki bu ateşi, cehennem azabını hatırlatan ve onun suretini zihinlerinize yaklaştıran bir mahiyette yarattık. Ayrıca ateş, Allah'ın kudretini ve bu kâinatta ortaya koyduğu hassas düzeni ve bu düzenin; hava, su, ateş ve toprak gibi temel unsurlarla nasıl sapasağlam hale geldiğini de hatırlatır.

"Çölden gelip geçenlerin istifadesi için." Ateşi, ıssız çöllerde ısı ve ışığa ihtiyaç duyan gece yolcularının istifadesine sunduk. Ateşin faydasını ve gerçek değerini çöllerde yaşayan göçebe bedeviler kadar hiç kimse bilemez. Ancak bunun yanında ister çölde, ister şehirde yaşasın, ister mukim ister yolcu olsun, herkes için ateş zaruri bir ihtiyaçtır.

"Hayır! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki" ifadesi bir kasem yöntemidir. Baştaki "lâ," nefiy için değil, manayı vurgulamak içindir.

Devamında gelen şu ifade de buna delildir: *"Bilirseniz, gerçekten bu büyük bir yemindir."*[85] Yıldızların yerleri ise yörüngeleri ve aldıkları yollarıdır.

"Bilirseniz, gerçekten bu büyük bir yemindir." Sayıları bilinemeyecek kadar çok olmalarına rağmen yıldızların büyüklükleri ve düzenli hareketleri büyük bir olaydır. Öyle ki tüm büyüklüğüne rağmen yerküre, diğer nice yıldıza nazaran ancak zerre mesabesindedir.

Size okunan bu Kur'ân, *"Şüphesiz bu, korunmuş bir kitaptır."* Bu cümle, yeminin cevabıdır. Bütün ziyade ve eksiltmelerden korunmuş *"bir kitapta bulunan"* kutsal bir kitaptır.

"Ona ancak temizlenenler dokunabilir." buyruğundaki maksat, bir durumdan haber verme ya da haber formuyla bir durumu nehyetme şeklinde olabilir. Birinci ihtimale göre mana şöyle olur: "Allah katında Levh-i Mahfuz'da muhafaza edilen bu Kur'ân'a ancak tertemiz melekler dokunabilir." İkinci ihtimale göre ise mana şöyle olur: "Ey müminler! Sizden temiz olmayanlar ona dokunmasın." Birinci ihtimal ayetin bağlamı açısından daha uygunken ikinci ihtimal, ibadetler ve Kur'ân'ı yüceltme bakımından daha ihtiyatlıdır. Diğer taraftan bu ayette meleklerin *"temiz"* olma vasfıyla nitelendirilmesi, bu vasfın Kur'ân ile uyumlu olduğunu ve müminlerin de bu vasfı edinmeleri gerektiğini göstermektedir. Allahu a'lem.

"Şimdi siz, bu sözü mü küçümsüyorsunuz?" Ey müşrikler, sizler bu büyük sözü mü hafife alıyor ve yalanlıyorsunuz? Bu tavrınızla birbirinize arka çıkmaya mı çalışıyorsunuz? Bu davranış, dalâlet üzere ısrar etmenin ve yalanlamanın bilinen en yaygın sebeplerindendir. Nitekim insan bazen, hakikat olarak görmediği bazı şeyleri kendi taraftarlarına daha yakın olma dürtüsüyle savunabilir.

"Allah'ın verdiği rızka karşı şükrü, onu yalanlamakla mı yerine getiriyorsunuz?" Kur'ân'ı yalanlamayı, rızık ve menfaat vesilesi, ayrıca kendi aranızdaki ticaretin devamı için bir sebep mi addediyorsunuz? Öyledir çünkü onlar imanın kendi aralarındaki ilişkileri sona erdireceğini zannediyorlardı. Bu ayet öncekiyle bağlantılı ve onu onaylar mahiyettedir.

---

85 Vâkıa 56/76.

Bazı müfessirler, bu ayetler hakkında, kendi içerisinde tutarlı da olsa bağlamından kopuk yorumlar yapmışlardır. Örneğin, "Ayette kastedilenler, yağmurun yağmasını Allah'ın rahmetine değil de atmosferik olaylara bağlayanlardır" diyenler böyledir. Allahu a'lem.

"Hele can boğaza dayandığı zaman." Can çekişen kimsenin canı boğazına geldiği, ölüm sekeratına tutulduğu zaman mı aklınız başınıza gelecek? *"Siz de o vakit bakar dursunuz."* Yani ölmekte olan kişinin o haline bakıp durursunuz.

"(O anda) Biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz." Onun halini sizden daha iyi biliriz ve onun üzerinde güç ve kudret sahibiyiz. Fakat siz çıkıp giden ruhu da onun canını almakla görevli olan melekleri de asla göremezsiniz.

"Mademki ceza görmeyecekmişsiniz, onu (canı) geri çevirsenize, şayet iddianızda doğru iseniz!" Şayet Allah'ın güç ve iradesine hayatınızda ve ölümünüz esnasında boyun eğmemişseniz, arkadaşınızın ruhunu geri getirmeniz ve ölümü ondan uzaklaştırmanız gerekmez mi? Bu ifadeler meydan okumaya ve acizliklerini yüzlerine vurmaya yöneliktir.

"Fakat (ölen kişi Allah'a) yakın olanlardan ise, ona rahatlık, güzel rızık ve Naîm cenneti vardır." Ölen kişi sûrenin başında bahsi geçen "mukarrebûn" (yakın olanlardan) birisiyse onun için güzel bir hayat ve güzel kokulu reyhan vardır. Mükâfat olarak onun için Naîm (nimetler) cenneti de vardır. Bunlardan maksat, kendisini mutlaka güzel bir hayatın beklediğini ifade etmektir.

"Eğer o sağdakilerden ise." Yani birinci mertebedeki mukarrebûndan sonra gelen, ikinci mertebeden bir kimse ise *"Ey sağdaki! Sana selam olsun!"* denir. Yani melekler selamlayarak onu şöyle müjdeler: "Sen sağdakilerdensin."

"Ama yalanlayıcı sapıklardan ise." Yani daha önce bahsi geçen üçüncü sınıftan, amel defterini sol tarafından alanlardan ise *"işte ona da kaynar sudan bir ziyafet vardır!"* Onlara ilk olarak ikram edilecek şey kaynar sudur. Ziyafet aslında, misafire ikram edilen şeydir; ancak bu misafir kötü bir misafir olduğu için kendisine ikram edilecek şey de ancak kaynar sudur.

"Ve (onun sonu) cehenneme atılmaktır." Cehenneme girer, oraya atılır.

"Şüphesiz ki bu kesin gerçektir." Müminler için müjde, kâfirler içinse tehdit içeren bu söz, hakkında hiçbir şüphe olmayan kalıcı hak sözdür.

"Öyleyse Yüce Rabbinin adını tenzih ile an." Böylece sûre, Allah'ı yüceltmekle ve O'nu her türlü eksik sıfatlardan tenzih etme emriyle son bulmuştur. Kurtuluşun yegâne yolu da budur.

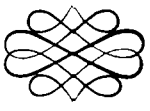

مجالس النور

MECÂLİSÜ'N-NÛR TEFSİRİ

EĞİTİM VE UYGULAMA ODAKLI YENİ BİR KUR'ÂN TEFEKKÜRÜ

MUHAMMED AYYÂŞ EL-KÜBEYSÎ

Kur'ân, birbirine sıkıca kenetlenmiş mütekâmil İslam binasının bütüncül haritasını çizdiği gibi toplum binasının bütüncül haritasını da çizmiştir. Zira Kur'ân; ne salt teori kitabı ne salt kanun kitabı ne de mantık öncüllerini ortaya koyan veya evrendeki olguları inceleyen felsefî bir kitaptır. Aksine Kur'ân, tam bir hayat programıdır. **"Ey inananlar! Hayat verecek şeylere sizi çağırdıkları zaman, Allah'a ve Resûlüne icabet edin."** (Enfâl, 8/24)

Kur'ân, bu hayatı ıslah etmek, kendisine uyanlara mutluluk getirmek ve rahmeti dört bir yana yaymak için gelmiştir. Hayat tekdüze ve durağan bir yapıda değildir. Bu nedenle doğru tedebbür ve tefekkür için, hayatın muhtelif yönlerini bilip ona göre hareket etmek ve Kur'ân'ın hangi konuya nasıl yaklaştığını kavramak gerekir. Zira Kur'ân'ın nurunu yeryüzüne yaymak isteyen İslam davetçilerine hitap eden ayetlerle kışlada veya mevzide düşman karşısında duran askerlere hitap eden ayetler aynı değildir. Adaleti tesis etmeleri için hüküm veren yargıçlara hitap eden ayetlerle öğrencilerini ilimde ileri seviyelere taşımak ve onları eğitmek isteyen öğretmenlere hitap eden ayetler aynı değildir. Kur'ân'ı anlamaya çalışırken bu farklı alanları birbirine karıştırmak isabetli sonuç getirmeyecek ve düzensizliğe neden olacaktır.

TK-ISBN: 978-625-7297-83-7
ISBN-13: 978-625-7297-96-7
9 786257 297967
www.asaletyayinlari.com.tr
asaletyayinlari